។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ទីឃនិកាយេ

បាថិកវគ្គដ្ឋកថា

១. បាថិកសុត្តវណ្ណនា

សុនក្ខត្តវត្ថុវណ្ណនា

១. **ឯវំ មេ សុតំ…បេ…. មល្លេសុ វិហរតីតិ** បាថិកសុត្តំ។ តត្រាយំ អបុព្ពបទវណ្ណនា។ **មល្លេសុ វិហរតីតិ** មល្លា នាម ជានបទិនោ រាជកុមារា, តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ រុឡ្ហីសទ្ទេន “មល្លា”តិ វុច្ចតិ, តស្មឹ មល្លេសុ ជនបទេ។ “អនុបិយំ នាម មល្លានំ និគមោ”តិ **អនុបិយន្តិ** ឯវំនាមកោ មល្លានំ ជនបទស្ស ឯកោ និគមោ, តំ គោចរគាមំ កត្វា ឯកស្មឹ ឆាយូទកសម្បន្នេ វនសណ្ឌេ វិហរតីតិ អត្ថោ។ អនោបិយន្តិបិ បាឋោ។ **បាវិសីតិ** បវិដ្ឋោ។ ភគវា បន ន តាវ បវិដ្ឋោ, បវិសិស្សាមីតិ និក្ខន្តត្តា បន បាវិសីតិ វុត្តោ។ យថា កិំ, យថា “គាមំ គមិស្សាមី”តិ និក្ខន្តោ បុរិសោ តំ គាមំ អបត្តោបិ “កុហឹ ឥត្ថន្នាមោ”តិ វុត្តេ “គាមំ គតោ”តិ វុច្ចតិ, ឯវំ។ **ឯតទហោសីតិ** គាមសមីបេ ឋត្វា សូរិយំ ឱលោកេន្តស្ស ឯតទហោសិ។ **អតិប្បគោ ខោតិ** អតិវិយ បគោ ខោ, ន តាវ កុលេសុ យាគុភត្តំ និដ្ឋិតន្តិ។ កិំ បន ភគវា កាលំ អជានិត្វា និក្ខន្តោតិ? ន អជានិត្វា។ បច្ចូសកាលេយេវ ហិ ភគវា ញាណជាលំ បត្ថរិត្វា លោកំ វោលោកេន្តោ ញាណជាលស្ស អន្តោ បវិដ្ឋំ ភគ្គវគោត្តំ ឆន្នបរិព្ពាជកំ ទិស្វា “អជ្ជាហំ ឥមស្ស បរិព្ពាជកស្ស មយា បុព្ពេ កតការណំ សមាហរិត្វា ធម្មំ កថេស្សាមិ, សា ធម្មកថា អស្ស មយិ បសាទប្បដិលាភវសេន សផលា ភវិស្សតី”តិ ញត្វាវ បរិព្ពាជការាមំ បវិសិតុកាមោ អតិប្បគោវ និក្ខមិ។ តស្មា តត្ថ បវិសិតុកាមតាយ ឯវំ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ។

២. **ឯតទវោចាតិ** ភគវន្តំ ទិស្វា មានថទ្ធតំ អកត្វា សត្ថារំ បច្ចុគ្គន្ត្វា ឯតំ **ឯតុ ខោ, ភន្តេតិ**អាទិកំ វចនំ អវោច។ **ឥមំ បរិយាយន្តិ** ឥមំ វារំ, អជ្ជ ឥមំ អាគមនវារន្តិ អត្ថោ។ កិំ បន ភគវា បុព្ពេបិ តត្ថ គតបុព្ពោតិ? ន គតបុព្ពោ, លោកសមុទាចារវសេន បន ឯវមាហ។ លោកិយា ហិ ចិរស្សំ អាគតម្បិ អនាគតបុព្ពម្បិ មនាបជាតិកំ អាគតំ ទិស្វា “កុតោ ភវំ អាគតោ, ចិរស្សំ ភវំ អាគតោ, កថំ តេ ឥធាគមនមគ្គោ ញាតោ, កិំ មគ្គមូឡ្ហោសី”តិអាទីនិ វទន្តិ។ តស្មា អយម្បិ លោកសមុទាចារវសេន ឯវមាហាតិ វេទិតព្ពោ។ **ឥទមាសនន្តិ** អត្តនោ និសិន្នាសនំ បប្ផោដេត្វា សម្បាទេត្វា ទទមានោ ឯវមាហ។ **សុនក្ខត្តោ លិច្ឆវិបុត្តោតិ** សុនក្ខត្តោ នាម លិច្ឆវិរាជបុត្តោ។ សោ កិរ តស្ស គិហិសហាយោ ហោតិ, កាលេន កាលំ តស្ស សន្តិកំ គច្ឆតិ។ **បច្ចក្ខាតោតិ** “បច្ចក្ខាមិ ទានាហំ, ភន្តេ, ភគវន្តំ ន ទានាហំ, ភន្តេ, ភគវន្តំ ឧទ្ទិស្ស វិហរិស្សាមី”តិ ឯវំ បដិអក្ខាតោ និស្សដ្ឋោ បរិច្ចត្តោ។

៣. **ភគវន្តំ ឧទ្ទិស្សាតិ** ភគវា មេ សត្ថា “ភគវតោ អហំ ឱវាទំ បដិករោមី”តិ ឯវំ អបទិសិត្វា។ **កោ សន្តោ កំ បច្ចាចិក្ខសីតិ** យាចកោ វា យាចិតកំ បច្ចាចិក្ខេយ្យ, យាចិតកោ វា យាចកំ។ ត្វំ បន នេវ យាចកោ ន យាចិតកោ, ឯវំ សន្តេ, មោឃបុរិស, កោ សន្តោ កោ សមានោ កំ បច្ចាចិក្ខសីតិ ទស្សេតិ។ **បស្ស មោឃបុរិសាតិ** បស្ស តុច្ឆបុរិស។ **យាវញ្ច តេ ឥទំ អបរទ្ធន្តិ** យត្តកំ ឥទំ តវ អបរទ្ធំ, យត្តកោ តេ អបរាធោ តត្តកោ ទោសោតិ ឯវាហំ ភគ្គវ តស្ស ទោសំ អារោបេសិន្តិ ទស្សេតិ។

៤. **ឧត្តរិមនុស្សធម្មាតិ** បញ្ចសីលទសសីលសង្ខាតា មនុស្សធម្មាឧត្តរិ។ **ឥទ្ធិបាដិហារិយន្តិ** ឥទ្ធិភូតំ បាដិហារិយំ។ **កតេ វាតិ** កតម្ហិ វា។ **យស្សត្ថាយាតិ** យស្ស ទុក្ខក្ខយស្ស អត្ថាយ។ **សោ និយ្យាតិ តក្ករស្សាតិ** សោ ធម្មោ តក្ករស្ស យថា មយា ធម្មោ ទេសិតោ, តថា ការកស្ស សម្មា បដិបន្នស្ស បុគ្គលស្ស សព្ពវដ្ដទុក្ខក្ខយាយ អមតនិព្ពានសច្ឆិកិរិយាយ គច្ឆតិ, ន គច្ឆតិ, សំវត្តតិ, ន សំវត្តតីតិ បុច្ឆតិ។ **តត្រ សុនក្ខត្តាតិ** តស្មឹ សុនក្ខត្ត មយា ទេសិតេ ធម្មេ តក្ករស្ស សម្មា ទុក្ខក្ខយាយ សំវត្តមានេ កិំ ឧត្តរិមនុស្សធម្មា ឥទ្ធិបាដិហារិយំ កតំ ករិស្សតិ, កោ តេន កតេន អត្ថោ។ តស្មិញ្ហិ កតេបិ អកតេបិ មម សាសនស្ស បរិហានិ នត្ថិ, ទេវមនុស្សានញ្ហិ អមតនិព្ពានសម្បាបនត្ថាយ អហំ បារមិយោ បូរេសិំ, ន បាដិហារិយករណត្ថាយាតិ បាដិហារិយស្ស និរត្ថកតំ ទស្សេត្វា “បស្ស, មោឃបុរិសា”តិ ទុតិយំ ទោសំ អារោបេសិ។

៥. អគ្គញ្ញន្តិ លោកបញ្ញត្តិំ។ “ឥទំ នាម លោកស្ស អគ្គ”ន្តិ ឯវំ ជានិតព្ពម្បិ អគ្គំ មរិយាទំ ន តំ បញ្ញបេតីតិ វទតិ។ សេសមេត្ថ អនន្តរវាទានុសារេនេវ វេទិតព្ពំ។

៦. អនេកបរិយាយេន ខោតិ ឥទំ កស្មា អារទ្ធំ។ សុនក្ខត្តោ កិរ “ភគវតោ គុណំ មក្ខេស្សាមិ, “ទោសំ បញ្ញបេស្សាមី”តិ ឯត្តកំ វិប្បលបិត្វា ភគវតោ កថំ សុណន្តោ អប្បតិដ្ឋោ និរវោ អដ្ឋាសិ។

អថ ភគវា – “សុនក្ខត្ត, ឯវំ ត្វំ មក្ខិភាវេ ឋិតោ សយមេវ គរហំ បាបុណិស្សសី”តិ មក្ខិភាវេ អាទីនវំ ទស្សេន្តោ **អនេកបរិយាយេនា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អនេកបរិយាយេនា**តិ អនេកការណេន។ **វជ្ជិគាមេ**តិ វជ្ជិរាជានំ គាមេ, វេសាលីនគរេ **នោ វិសហី**តិ នាសក្ខិ។ **សោ អវិសហន្តោ**តិ សោ សុនក្ខត្តោ យស្ស បុព្ពេ តិណ្ណំ រតនានំ វណ្ណំ កថេន្តស្ស មុខំ នប្បហោតិ, សោ ទានិ តេនេវ មុខេន អវណ្ណំ កថេតិ, អទ្ធា អវិសហន្តោ អសក្កោន្តោ ព្រហ្មចរិយំ ចរិតុំ អត្តនោ ពាលតាយ អវណ្ណំ កថេត្វា ហីនាយាវត្តោ។ ពុទ្ធោ បន សុពុទ្ធោវ, ធម្មោ ស្វាក្ខាតោវ, សង្ឃោ សុប្បដិបន្នោវ។ ឯវំ តីណិ រតនានិ ថោមេន្តា មនុស្សា តុយ្ហេវ ទោសំ ទស្សេស្សន្តីតិ។ **ឥតិ ខោ តេ**តិ ឯវំ ខោ តេ, សុនក្ខត្ត, វត្តារោ ភវិស្សន្តិ។ តតោ ឯវំ ទោសេ ឧប្បន្នេ សត្ថា អតីតានាគតេ អប្បដិហតញាណោ, មយ្ហំ ឯវំ ទោសោ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ ជានន្តោបិ បុរេតរំ ន កថេសីតិ វត្តុំ ន លច្ឆសីតិ ទស្សេតិ។ **អបក្កមេវា**តិ អបក្កមិយេវ, អបក្កន្តោ វា ចុតោតិ អត្ថោ។ **យថា តំ អាបាយិកោ**តិ យថា អបាយេ និព្ពត្តនារហោ សត្តោ អបក្កមេយ្យ, ឯវមេវ អបក្កមីតិ អត្ថោ។

កោរក្ខត្តិយវត្ថុវណ្ណនា

៧. ឯកមិទាហន្តិ ឥមិនា កឹ ទស្សេតិ? ឥទំ សុត្តំ ទ្វីហិ បទេហិ អាពទ្ធំ ឥទ្ធិបាដិហារិយំ ន ករោតីតិ ច អគ្គញ្ញំ ន បញ្ញបេតីតិ ច។ តត្ថ “អគ្គញ្ញំ ន បញ្ញបេតី”តិ ឥទំ បទំ សុត្តបរិយោសានេ ទស្សេស្សតិ។ “បាដិហារិយំ ន ករោតី”តិ ឥមស្ស បន បទស្ស អនុសន្ធិទស្សនវសេន អយំ ទេសនា អារទ្ធា។

តត្ថ **ឯកមិទាហ**ន្តិ ឯកស្មិំ អហំ។ **សមយ**ន្តិ សមយេ, ឯកស្មិំ កាលេ អហន្តិ អត្ថោ។ **ថូលូសូ**តិ ថូលូ នាម ជនបទោ, តត្ថ វិហរាមិ។ **ឧត្តរកា នាមា**តិ ឥត្ថិលិង្គវសេន ឧត្តរកាតិ ឯវំនាមកោ ថូលូនំ ជនបទស្ស និគមោ, តំ និគមំ គោចរគាមំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **អចេលោ**តិ នគ្គោ។ **កោរក្ខត្តិយោ**តិ អន្តោវង្កបាទោ ខត្តិយោ។ **កុក្កុរវតិកោ**តិ សមាទិន្នកុក្កុរវតោ សុនខោ វិយ ឃាយិត្វា ខាទតិ, ឧទ្ធនន្តរេ និបជ្ជតិ, អញ្ញម្បិ សុនខកិរិយមេវ ករោតិ។ **ចតុក្កុណ្ឌិកោ**តិ ចតុសង្ឃដ្ដិតោ ទ្វេ ជាណូនិ ទ្វេ ច កប្បរេ ភូមិយំ ឋបេត្វា វិចរតិ។ **ឆមានិកិណ្ណ**ន្តិ ភូមិយំ និកិណ្ណំ បក្ខិត្តំ ឋបិតំ។ **ភក្ខស**ន្តិ ភក្ខំ យំកិញ្ចិ ខាទនីយំ ភោជនីយំ។ **មុខេនេវា**តិ ហត្ថេន អបរាមសិត្វា ខាទនីយំ មុខេនេវ ខាទតិ, ភោជនីយម្បិ មុខេនេវ ភុញ្ជតិ។ **សាធុរូបោ**តិ សុន្ទររូបោ។ **អយំ សមណោ**តិ អយំ អរហតំ សមណោ ឯកោតិ។ តត្ថ **វតា**តិ បត្ថនត្ថេ និបាតោ។ ឯវំ កិរស្ស បត្ថនា អហោសិ “ឥមិនា សមណេន សទិសោ អញ្ញោ សមណោ នាម នត្ថិ, អយញ្ហិ អប្បិច្ឆតាយ វត្ថំ ន និវាសេតិ, ‘ឯស បបញ្ចោ’តិ មញ្ញមានោ ភិក្ខាភាជនម្បិ ន បរិហរតិ, ឆមានិកិណ្ណមេវ ខាទតិ, អយំ សមណោ នាម។ មយំ បន កឹ សមណា”តិ? ឯវំ សព្ពញ្ញុពុទ្ធស្ស បច្ឆតោ ចរន្តោវ ឥមំ បាបកំ វិតក្កំ វិតក្កេសិ។

ឯតទវោចាតិ ភគវា កិរ ចិន្តេសិ “អយំ សុនក្ខត្តោ បាបជ្ឈាសយោ, កឹ នុ ឥមំ ទិស្វា ចិន្តេសី”តិ? អថេវំ ចិន្តេន្តោ តស្ស អជ្ឈាសយំ វិទិត្វា “អយំ មោឃបុរិសោ មាទិសស្ស សព្ពញ្ញុនោ បច្ឆតោ អាគច្ឆន្តោ អចេលំ អរហាតិ មញ្ញតិ, ឥធេវ ទានាយំ ពាលោ និគ្គហំ អរហតី”តិ អនិវត្តិត្វាវ ឯតំ **ត្វម្បិ នាមា**តិអាទិវចនមវោច។ តត្ថ **ត្វម្បិ នាមា**តិ គរហត្ថេ បិការោ។ គរហន្តោ ហិ នំ ភគវា “ត្វម្បិ នាមា”តិ អាហ។ “ត្វម្បិ នាម ឯវំ ហីនជ្ឈាសយោ, អហំ សមណោ សក្យបុត្តិយោតិ ឯវំ បដិជានិស្សសី”តិ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ។ **កឹ បន មំ, ភន្តេ**តិ មយ្ហំ, ភន្តេ, កឹ គារយ្ហំ ទិស្វា ភគវា “ឯវមាហា”តិ បុច្ឆតិ។ អថស្ស ភគវា អាចិក្ខន្តោ “ននុ តេ”តិអាទិមាហ។ **មច្ឆរាយតី**តិ “មា អញ្ញស្ស អរហត្តំ ហោតូ”តិ កឹ ភគវា ឯវំ អរហត្តស្ស មច្ឆរាយតីតិ បុច្ឆតិ។ **ន ខោ អហ**ន្តិ អហំ, មោឃបុរិស, សទេវកស្ស លោកស្ស អរហត្តប្បដិលាភមេវ បច្ចាសីសាមិ, ឯតទត្ថមេវ មេ ពហូនិ ទុក្ករានិ ករោន្តេន បារមិយោ បូរិតា, ន ខោ អហំ, មោឃបុរិស, អរហត្តស្ស មច្ឆរាយាមិ។ **បាបកំ ទិដ្ឋិគត**ន្តិ ន អរហន្តំ អរហាតិ, អរហន្តេ ច អនរហន្តោតិ ឯវំ តស្ស ទិដ្ឋិ ឧប្បន្នា។ តំ សន្ធាយ “បាបកំ ទិដ្ឋិគត”ន្តិ អាហ។ **យំ ខោ បនា**តិ យំ ឯតំ អចេលំ ឯវំ មញ្ញសិ។ **សត្តមំ ទិវស**ន្តិ សត្តមេ ទិវសេ។ **អលសកេនា**តិ អលសកព្យាធិនា។ **កាលង្ករិស្សតី**តិ ឧទ្ធុមាតឧទរោ មរិស្សតិ។

កាលកញ្ជិកាតិ តេសំ អសុរានំ នាមំ។ តេសំ កិរ តិគាវុតោ អត្តភាវោ អប្បមំសលោហិតោ បុរាណបណ្ណសទិសោ កក្កដកានំ វិយ អក្ខីនិ និក្ខមិត្វា មត្ថកេ តិដ្ឋន្តិ, មុខំ សូចិបាសកសទិសំ មត្ថកស្មិំយេវ ហោតិ, តេន

ឱណមិត្វា គោចរំ គណ្ហន្តិ។ **ពីរណត្ថម្ពកេ**តិ ពីរណតិណត្ថម្ពោ តស្មឹ សុសានេ អត្ថិ, តស្មា តំ ពីរណត្ថម្ពកន្តិ វុច្ចតិ។

តេនុបសង្កមីតិ ភគវតិ ឯត្តកំ វត្វា តស្មឹ គាមេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា វិហារំ គតេ វិហារា និក្ខមិត្វា ឧបសង្កមិ។ **យេន ត្វ**ន្តិ យេន ការណេន ត្វំ។ យស្មាបិ ភគវតា ព្យាកតោ, តស្មាតិ អត្ថោ។ **មត្តំ មត្ត**ន្តិ បមាណយុត្តំ បមាណយុត្តំ។ "មន្តា មន្តា"តិបិ បាឋោ, បញ្ញាយ ឧបបរិក្ខិត្វា ឧបបរិក្ខិត្វាតិ អត្ថោ។ **យថា សមណស្ស គោតមស្សា**តិ យថា សមណស្ស គោតមស្ស មិច្ឆា វចនំ អស្ស, តថា ករេយ្យាសីតិ អាហ។ ឯវំ វុត្តេ អចេលោ សុនខោ វិយ ឧទ្ធនដ្ឋានេ និបន្នោ សីសំ ឧក្ខិបិត្វា អក្ខីនិ ឧម្មីលេត្វា ឱលោកេន្តោ កឹ កថេសិ "សមណោ នាម គោតមោ អម្ហាកំ វេរី វិសភាគោ, សមណស្ស គោតមស្ស ឧប្បន្នកាលតោ បដ្ឋាយ មយំ សូរិយេ ឧគ្គតេ ខជ្ជោបនកា វិយ ជាតា។ សមណោ គោតមោ អម្ហេ, ឯវំ វាចំ វទេយ្យ អញ្ញថា វា។ វេរិនោ បន កថា នាម តច្ឆា ន ហោតិ, គច្ឆ ត្វំ អហមេត្ថ កត្តព្ពំ ជានិស្សាមី"តិ វត្វា បុនទេវ និបជ្ជិ។

៨. **ឯកទ្វីហិកាយា**តិ ឯកំ ទ្វេតិ វត្វា គណេសិ។ **យថា ត**ន្តិ យថា អសទ្ទហមានោ កោចិ គណេយ្យ, ឯវំ គណេសិ។ ឯកទិវសញ្ច តិក្ខត្តុំ ឧបសង្កមិត្វា ឯកោ ទិវសោ អតីតោ, ទ្វេ ទិវសា អតីតាតិ អារោចេសិ។ **សត្តមំ ទិវស**ន្តិ សោ កិរ សុនក្ខត្តស្ស វចនំ សុត្វា សត្តាហំ និរាហារោវ អហោសិ។ អថស្ស សត្តមេ ទិវសេ ឯកោ ឧបដ្ឋាកោ "អម្ហាកំ កុលូបកសមណស្ស អជ្ជ សត្តមោ ទិវសោ គេហំ អនាគច្ឆន្តស្ស អផាសុ នុ ខោ ជាត"ន្តិ សូករមំសំ បចាបេត្វា ភត្តមាទាយ គន្ត្វា បុរតោ ភូមិយំ និក្ខិបិ។ អចេលោ ទិស្វា ចិន្តេសិ "សមណស្ស គោតមស្ស កថា តច្ឆា វា អតច្ឆា វា ហោតុ, អាហារំ បន ខាទិត្វា សុហិតស្ស មេ មរណម្បិ សុមរណ"ន្តិ ទ្វេ ហត្ថេ ជណ្ណុកានិ ច ភូមិយំ បតេត្វា កុច្ឆិបូរំ ភុញ្ជិ។ សោ រត្តិភាគេ ជីរាបេតុំ អសក្កោន្តោ អលសកេន កាលមកាសិ។ សចេបិ ហិ សោ "ន ភុញ្ជេយ្យ"ន្តិ ចិន្តេយ្យ, តថាបិ តំ ទិវសំ ភុញ្ជិត្វា អលសកេន កាលំ ករេយ្យ។ អទ្វេជ្ឈវចនា ហិ តថាគតាតិ។

ពីរណត្ថម្ពកេតិ តិត្ថិយា កិរ "កាលង្កតោ កោរក្ខត្តិយោ"តិ សុត្វា ទិវសានិ គណេត្វា ឥទំ តាវ សច្ចំ ជាតំ, ឥទានិ នំ អញ្ញត្ថ ឆឌ្ឌេត្វា "មុសាវាទេន សមណំ គោតមំ និគ្គណ្ហិស្សាមា"តិ គន្ត្វា តស្ស សរីរំ វល្លិយា ពន្ធិត្វា អាកឌ្ឍន្តា "ឯត្ថ ឆឌ្ឌេស្សាម, ឯត្ថ ឆឌ្ឌេស្សាមា"តិ គច្ឆន្តិ។ គតគតដ្ឋានំ អង្គណមេវ ហោតិ។ តេ កឌ្ឍមានា ពីរណត្ថម្ពកសុសានំយេវ គន្ត្វា សុសានភាវំ ញត្វា "អញ្ញត្ថ ឆឌ្ឌេស្សាមា"តិ អាកឌ្ឍឹសុ។ អថ នេសំ វល្លិ ឆិជ្ជិត្ថ, បច្ឆា ចាលេតុំ នាសក្ខឹសុ។ តេ តតោវ បក្កន្តា។ តេន វុត្តំ – "ពីរណត្ថម្ពកេ សុសានេ ឆឌ្ឌេសុ"ន្តិ។

៩. **តេនុបសង្កមី**តិ កស្មា ឧបសង្កមិ? សោ កិរ ចិន្តេសិ "អវសេសំ តាវ សមណស្ស គោតមស្ស វចនំ សមេតិ, មតស្ស បន ឧដ្ឋាយ អញ្ញេន សទ្ធឹ កថនំ នាម នត្ថិ, ហន្ទាហំ គន្ត្វា បុច្ឆាមិ។ សចេ កថេតិ, សុន្ទរំ។ នោ ចេ កថេតិ, សមណំ គោតមំ មុសាវាទេន និគ្គណ្ហិស្សាមី"តិ ឥមិនា ការណេន ឧបសង្កមិ។ **អាកោដេសី**តិ បហរិ។ **ជានាមិ អាវុសោ**តិ មតសរីរំ ឧដ្ឋហិត្វា កថេតុំ សមត្ថំ នាម នត្ថិ, ឥទំ កថំ កថេសីតិ? ពុទ្ធានុភាវេន។ ភគវា កិរ កោរក្ខត្តិយំ អសុរយោនិតោ អានេត្វា សរីរេ អធិមោចេត្វា កថាបេសិ។ តមេវ វា សរីរំ កថាបេសិ, អចិន្តេយ្យោ ហិ ពុទ្ធវិសយោ។

១០. **តថេវ តំ វិបាក**ន្តិ តស្ស វចនស្ស វិបាកំ តថេវ, ឧទាហុ នោតិ លិង្គវិបល្លាសោ កតោ, តថេវ សោ វិបាកោតិ អត្ថោ។ កេចិ បន "វិបក្ក"ន្តិបិ បឋន្តិ, និព្ពត្តន្តិ អត្ថោ។

ឯត្ថ បត្វា បាដិហារិយានិ សមានេតព្ពានិ។ សព្ពានេវ ហេតានិ បញ្ច បាដិហារិយានិ ហោន្តិ។ "សត្តមេ ទិវសេ មរិស្សតី"តិ វុត្តំ, សោ តថេវ មតោ, ឥទំ បឋមំ បាដិហារិយំ។ "អលសកេនា"តិ វុត្តំ, អលសកេនេវ មតោ, ឥទំ ទុតិយំ។ "កាលកញ្ចិកេសុ និព្ពត្តិស្សតី"តិ វុត្តំ, តត្ថេវ និព្ពត្តោ, ឥទំ តតិយំ។ "ពីរណត្ថម្ពកេ សុសានេ ឆឌ្ឌេស្សន្តី"តិ វុត្តំ, តត្ថេវ ឆឌ្ឌិតោ , ឥទំ ចតុត្ថំ។ "និព្ពត្តដ្ឋានតោ អាគន្ត្វា សុនក្ខត្តេន សទ្ធឹ កថេស្សតី"តិ វុត្តោ, សោ កថេសិយេវ, ឥទំ បញ្ចមំ បាដិហារិយំ។

អចេលកឡារមដ្ដកវត្ថុវណ្ណនា

១១. **កឡារមដ្ដកោ**តិ និក្ខន្តទន្តមត្តកោ។ នាមមេវ វា តស្សេតំ។ **លាភគ្គប្បត្តោ**តិ លាភគ្គំ បត្តោ, អគ្គលាភំ បត្តោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **យសគ្គប្បត្តោ**តិ យសគ្គំ អគ្គបរិវារំ បត្តោ។ **វតបទានី**តិ វតានិយេវ, វតកោដ្ឋាសា វា។ **សមត្តានី**តិ គហិតានិ។ **សមាទិន្នានី**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **បុរត្ថិមេន វេសាលិ**ន្តិ វេសាលិតោ អវិទូរេ បុរត្ថិមាយ ទិសាយ។ **ចេតិយ**ន្តិ យក្ខចេតិយដ្ឋានំ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

១២. **យេន អចេលកោ**តិ ភគវតោ វត្តំ កត្វា យេន អចេលោ កឡារមដ្ដកោ តេនុបសង្កមិ។ **បញ្ហំ អបុច្ឆី**តិ គម្ភីរំ តិលក្ខណាហតំ បញ្ហំ បុច្ឆិ។ **ន សម្បាយាសី**តិ ន សម្មា ញាណគតិយា បាយាសិ, អន្ធោ វិយ វិសមដ្ឋានេ តត្ថ តត្ថេវ បក្ខលិ។ នេវ អាទឹ, ន បរិយោសានមទ្ទស។ អថ វា “ន សម្បាយាសី”តិ ន សម្បាទេសិ, សម្បាទេត្វា កថេតុំ នាសក្ខិ។ **អសម្បាយន្តោ**តិ កពរក្ខីនិ បរិវត្តេត្វា ឱលោកេន្តោ “អសិក្ខិតកស្ស សន្តិកេ វុដ្ឋោសិ, អនោកាសេបិ បព្ពជិតោ បញ្ហំ បុច្ឆន្តោ វិចរសិ, អបេហិ មា ឯតស្មឹ ឋានេ អដ្ឋាសី”តិ វទន្តោ។ **កោបញ្ច ទោសញ្ច អប្បច្ចយញ្ច បាត្វាកាសី**តិ កុប្បនាការំ កោបំ, ទុស្សនាការំ ទោសំ, អតុដ្ឋាការភូតំ ទោមនស្សសង្ខាតំ អប្បច្ចយញ្ច បាកដមកាសិ។ **អាសាទិម្ហសេ**តិ អាសាទយិម្ហ ឃដ្ដយិម្ហ។ **មា វត នោ អហោសី**តិ អហោ វត មេ ន ភវេយ្យ។ មំ វត នោ អហោសីតិបិ បាឋោ។ តត្ថ **ម**ន្តិ សាមិវចនត្ថេ ឧបយោគវចនំ, អហោសិ វត នុ មមាតិ អត្ថោ។ ឯវញ្ច បន ចិន្តេត្វា ឧក្កុដិកំ និសីទិត្វា “ខមថ មេ, ភន្តេ”តិ តំ ខមាបេសិ។ សោបិ ឥតោ បដ្ឋាយ អញ្ញំ កិញ្ចិ បញ្ហំ នាម ន បុច្ឆិស្សសីតិ។ អាម ន បុច្ឆិស្សាមីតិ។ យទិ ឯវំ គច្ឆ, ខមាមិ តេតិ តំ ឧយ្យោជេសិ។

១៤. **បរិហិតោ**តិ បរិទហិតោ និវត្ថវត្ថោ។ **សានុចារិកោ**តិ អនុចារិកា វុច្ចតិ ភរិយា, សហ អនុចារិកាយ សានុចារិកោ, តំ តំ ព្រហ្មចរិយំ បហាយ សភរិយោតិ អត្ថោ។ **ឱទនកុម្មាស**ន្តិ សុរាមំសតោ អតិរេកំ ឱទនម្បិ កុម្មាសម្បិ ភុញ្ជមានោ។ **យសា និហីនោ**តិ យំ លាភគ្គយសគ្គំ បត្តោ, តតោ បរិហីនោ ហុត្វា។ “កតំ ហោតិ ឧត្តរិ មនុស្សធម្មា ឥទ្ធិបាដិហារិយ”ន្តិ ឥធ សត្តវតបទាតិក្កមវសេន សត្ត បាដិហារិយានិ វេទិតព្ពានិ។

អចេលបាថិកបុត្តវត្ថុវណ្ណនា

១៥. **បាថិកបុត្តោ**តិ បាថិកស្ស បុត្តោ។ **ញាណវាទេនា**តិ ញាណវាទេន សទ្ធឹ។ **ឧបឌ្ឍបថ**ន្តិ យោជនំ ចេ, នោ អន្តរេ ភវេយ្យ, គោតមោ អឌ្ឍយោជនំ, អហំ អឌ្ឍយោជនំ។ ឯស នយោ អឌ្ឍយោជនាទីសុ។ ឯកបទវារម្បិ អតិក្កម្ម គច្ឆតោ ជយោ ភវិស្សតិ, អនាគច្ឆតោ បរាជយោតិ។ **តេ តត្ថា**តិ តេ មយំ តត្ថ សមាគតដ្ឋានេ។ **តទ្ទិគុណំ តទ្ទិគុណាហ**ន្តិ តតោ តតោ ទិគុណំ ទិគុណំ អហំ ករិស្សាមិ, ភគវតា សទ្ធឹ បាដិហារិយំ កាតុំ អសមត្ថភាវំ ជានន្តោបិ “ឧត្តមបុរិសេន សទ្ធឹ បដ្ឋបេត្វា អសក្កុណន្តស្សាបិ បាសំសោ ហោតី”តិ ញត្វា ឯវមាហ។ នគរវាសិនោបិ តំ សុត្វា “អសមត្ថោ នាម ឯវំ ន គជ្ជតិ, អទ្ធា អយម្បិ អរហា ភវិស្សតី”តិ តស្ស មហន្តំ សក្ការមកំសុ។

១៦. **យេនាហំ តេនុបសង្កមី**តិ “សុនក្ខត្តោ កិរ បាថិកបុត្តោ ឯវំ វទតី”តិ អស្សោសិ។ អថស្ស ហីនជ្ឈាសយត្តា ហីនទស្សនាយ ចិត្តំ ឧទបាទិ។

សោ ភគវតោ វត្តំ កត្វា ភគវតិ គន្ធកុដឹ បវិដ្ឋេ បាថិកបុត្តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា បុច្ឆិ “តុម្ហេ កិរ ឯវរូបឹ កថំ កថេថា”តិ? “អាម, កថេមា”តិ។ យទិ ឯវំ “មា ភាយិត្ថ វិស្សត្ថា បុនប្បុនំ ឯវំ វទថ, អហំ សមណស្ស គោតមស្ស ឧបដ្ឋាកោ, តស្ស វិសយំ វិជានាមិ, តុម្ហេហិ សទ្ធឹ បាដិហារិយំ កាតុំ ន សក្ខិស្សតិ, អហំ សមណស្ស គោតមស្ស កថេត្វា ភយំ ឧប្បាទេត្វា តំ អញ្ញតោ គហេត្វា គមិស្សាមិ, តុម្ហេ មា ភាយិត្ថា”តិ តំ អស្សាសេត្វា ភគវតោ សន្តិកំ គតោ។ តេន វុត្តំ “យេនាហំ តេនុបសង្កមី”តិ។ **តំ វាច**ន្តិអាទីសុ “អហំ អពុទ្ធោវ សមានោ ពុទ្ធោម្ហីតិ វិចរឹ, អភូតំ មេ កថិតំ នាហំ ពុទ្ធោ”តិ វទន្តោ តំ វាចំ បជហតិ នាម។ រហោ និសីទិត្វា ចិន្តយមានោ “អហំ ‘ឯត្តកំ កាលំ អពុទ្ធោវ សមានោ ពុទ្ធោម្ហី’តិ វិចរឹ, ឥតោ ទានិ បដ្ឋាយ នាហំ ពុទ្ធោ”តិ ចិន្តយន្តោ តំ ចិត្តំ បជហតិ នាម។ “អហំ ‘ឯត្តកំ កាលំ អពុទ្ធោវ សមានោ ពុទ្ធោម្ហី’តិ បាបកំ ទិដ្ឋឹ គហេត្វា វិចរឹ, ឥតោ ទានិ បដ្ឋាយ ឥមំ ទិដ្ឋឹ បជហាមី”តិ បជហន្តោ តំ ទិដ្ឋឹ បដិនិស្សជ្ជតិ នាម។ ឯវំ អករោន្តោ បន តំ វាចំ អប្បហាយ តំ ចិត្តំ អប្បហាយ តំ ទិដ្ឋឹ អប្បដិនិស្សជ្ជិត្វាតិ វុច្ចតិ។ **វិបតេយ្យា**តិ ពន្ធនា មុត្តតាលបក្កំ វិយ គីវតោ បតេយ្យ, សត្តធា វា បន ផលេយ្យ។

១៧. **រក្ខតេត**ន្តិ រក្ខតុ ឯតំ។ **ឯកំសេនា**តិ និប្បរិយាយេន។ **ឱធារិតា**តិ ភាសិតា។ **អចេលោ ច, ភន្តេ, បាថិកបុត្តោ**តិ ឯវំ ឯកំសេន ភគវតោ វាចាយ ឱធារិតាយ សចេ អចេលោ បាថិកបុត្តោ។ **វិរូបរូបេនា**តិ វិគតរូបេន វិគច្ឆិតសភាវេន រូបេន អត្តនោ រូបំ បហាយ អទិស្សមានេន កាយេន។ សីហព្យគ្ឃាទិវសេន វា វិរិធរូបេន សម្មុខីភាវំ អាគច្ឆេយ្យ។ **តទស្ស ភគវតោ មុសា**តិ ឯវំ សន្តេ ភគវតោ តំ វចនំ មុសា ភវេយ្យាតិ មុសាវាទេន និគ្គណ្ហាតិ។ បបេត្វា កិរ ឯតំ ន អញ្ញេន ភគវា មុសាវាទេន និគ្គហិតបុព្ពោតិ។

១៨. **ទ្វយគាមិនី**តិ សរូបេន អត្ថិភាវំ, អត្ថេន នត្ថិភាវន្តិ ឯវំ ទ្វយគាមិនី។ អលិកតុច្ឆនិប្ផលវាចាយ ឯតំ អធិវចនំ។

១៩. អជិតោបិ នាម លិច្ឆវីនំ សេនាបតីតិ សោ កិរ ភគវតោ ឧបដ្ឋាកោ អហោសិ, សោ កាលមកាសិ។ អថស្ស សរីរកិច្ចំ កត្វា មនុស្សា បាថិកបុត្តំ បុច្ឆឹសុ “កុហឹ និព្ពត្តោ សេនាបតី”តិ? សោ អាហ – “មហានិរយេ និព្ពត្តោ”តិ។ ឥទញ្ច បន វត្វា បុន អាហ “តុម្ហាកំ សេនាបតិ មម សន្តិកំ អាគម្ម អហំ តុម្ហាកំ វចនមកត្វា សមណស្ស គោតមស្ស វាទំ បតិដ្ឋបេត្វា និរយេ និព្ពត្តោម្ហី”តិ បរោទិត្វាតិ។ **តេនុបសង្កមិ ទិវាវិហារាយា**តិ ឯត្ថ “បាដិហារិយករណត្ថាយា”តិ កស្មា ន វទតិ? អភាវា។ សម្មុខីភាវោបិ ហិស្ស តេន សទ្ធឹ នត្ថិ, កុតោ បាដិហារិយករណំ, តស្មា តថា អវត្វា “ទិវាវិហារាយា”តិ អាហ។

ឥទ្ធិបាដិហារិយកថាវណ្ណនា

២០. គហបតិនេចយិកាតិ គហបតិ មហាសាលា។ តេសញ្ហិ មហាធនធញ្ញនិចយោ, តស្មា “នេចយិកា”តិ វុច្ចន្តិ។ **អនេកសហស្សា**តិ សហស្សេហិបិ អបរិមាណគណនា។ ឯវំ មហតី កិរ បរិសំ ឋបេត្វា សុនក្ខត្តំ អញ្ញោ សន្និបាតេតុំ សមត្ថោ នត្ថិ។ តេនេវ ភគវា ឯត្តកំ កាលំ សុនក្ខត្តំ គហេត្វា វិចរិ។

២១. ភយន្តិ ចិត្តុត្រាសភយំ។ **ឆម្ភិតត្ត**ន្តិ សកលសរីរចលនំ។ **លោមហំសោ**តិ លោមានំ ឧទ្ធគ្គភាវោ។ សោ កិរ ចិន្តេសិ – “អហំ អតិមហន្តំ កថំ កថេត្វា សទេវកេ លោកេ អគ្គបុគ្គលេន សទ្ធឹ បដិវិរុទ្ធោ, មយ្ហំ ខោ បនព្ភន្តរេ អរហត្តំ វា បាដិហារិយករណហេតុ វា នត្ថិ, សមណោ បន គោតមោ បាដិហារិយំ ករិស្សតិ, អថស្ស បាដិហារិយំ ទិស្វា មហាជនោ ‘ត្វំ ទានិ បាដិហារិយំ កាតុំ អសក្កោន្តោ កស្មា អត្តនោ បមាណមជានិត្វា លោកេ អគ្គបុគ្គលេន សទ្ធឹ បដិមល្លោ ហុត្វា គជ្ជសី’តិ កដ្ឋលេឌ្ឌុទណ្ឌាទីហិ វិហេឋេស្សតី”តិ។ តេនស្ស មហាជនសន្និបាតញ្ចេវ តេន ភគវតោ ច អាគមនំ សុត្វា ភយំ វា ឆម្ភិតត្តំ វា លោមហំសោ វា ឧទបាទិ។ សោ តតោ ទុក្ខាមុច្ចិតុកាមោ តិន្ទុកខាណុកបរិព្ពាជការាមំ អគមាសិ។ តមត្ថំ ទស្សេតុំ **អថ ខោ ភគវា**តិអាទិមាហ ។ តត្ថ **ឧបសង្កមី**តិ ន កេវលំ ឧបសង្កមិ, ឧបសង្កមិត្វា បន ទូរំ អឌ្ឍយោជនន្តរំ បរិព្ពាជការាមំ បវិដ្ឋោ។ តត្ថាបិ ចិត្តស្សាទំ អលភមានោ អន្តន្តេន អាវិជ្ឈិត្វា អារាមបច្ចន្តេ ឯកំ គហនដ្ឋានំ ឧបធារេត្វា បាសាណផលកេ និសីទិ។ អថ ភគវា ចិន្តេសិ – “សចេ អយំ ពាលោ កស្សចិទេវ កថំ គហេត្វា ឥធាគច្ឆេយ្យ, មា នស្សតុ ពាលោ”តិ “និសិន្នបាសាណផលកំ តស្ស សរីរេ អល្លីនំ ហោតូ”តិ អធិដ្ឋាសិ។ សហ អធិដ្ឋានចិត្តេន តំ តស្ស សរីរេ អល្លីយិ។ សោ មហាអន្ទុពន្ធនពទ្ធោ វិយ ឆិន្នបាទោ វិយ ច អហោសិ។

អស្សោសីតិ ឥតោ ចិតោ ច បាថិកបុត្តំ បរិយេសមានា បរិសា តស្ស អនុបទំ គន្ត្វា និសិន្នដ្ឋានំ ញត្វា អាគតេន អញ្ញតរេន បុរិសេន “តុម្ហេ កំ បរិយេសថា”តិ វុត្តេ បាថិកបុត្តន្តិ។ សោ “តិន្ទុកខាណុកបរិព្ពាជការាមេ និសិន្នោ”តិ វុត្តវចនេន អស្សោសិ។

២២. សំសប្បតីតិ ឱសីទតិ។ តត្ថេវ សញ្ចរតិ។ **បាវឡា** វុច្ចតិ អានិសទដ្ឋិកា។

២៣. បរាភូតរូបោតិ បរាជិតរូបោ, វិនដ្ឋរូបោ វា។

២៥. គោយុគេហីតិ គោយុត្តេហិ សតមត្តេហិ វា សហស្សមត្តេហិ វា យុគេហិ។ **អាវិញ្ឆេយ្យាមា**តិ អាកឌ្ឍេយ្យាម។ **ឆិជ្ជេយ្យ**ន្តិ ឆិន្ទេយ្យុំ។ បាថិកបុត្តោ វា ពន្ធដ្ឋានេ ឆិជ្ជេយ្យ។

២៦. ទារុបត្តិកន្តេវាសីតិ ទារុបត្តិកស្ស អន្តេវាសី។ តស្ស កិរ ឯតទហោសិ “តិដ្ឋតុ តាវ បាដិហារិយំ, សមណោ គោតមោ ‘អចេលោ បាថិកបុត្តោ អាសនាបិ ន វុដ្ឋហិស្សតី’តិ អាហ។ ហន្ទាហំ គន្ត្វា យេន កេនចិ ឧបាយេន តំ អាសនា វុដ្ឋាបេមិ។ ឯត្តាវតា ច សមណស្ស គោតមស្ស បរាជយោ ភវិស្សតី”តិ។ តស្មា ឯវមាហ។

២៧. សីហស្សាតិ ចត្តារោ សីហា តិណសីហោ ច កាឡសីហោ ច បណ្ឌុសីហោ ច កេសរសីហោ ច។ តេសំ ចតុន្នំ សីហានំ កេសរសីហោ អគ្គតំ គតោ, សោ ឥធាធិប្បេតោ។ **មិគរញ្ញោ**តិ សព្ពចតុប្បទានំ រញ្ញោ។ **អាសយ**ន្តិ និវាសំ។ **សីហនាទ**ន្តិ អភីតនាទំ។ **គោចរាយ បក្កមេយ្យ**ន្តិ អាហារត្ថាយ បក្កមេយ្យំ។ **វរំ វរ**ន្តិ ឧត្តមុត្តមំ, ថូលំ ថូលន្តិ អត្ថោ។ **មុទុមំសានី**តិ មុទូនិ មំសានិ ។ “មធុមំសានី”តិបិ បាឋោ, មធុរមំសានីតិ អត្ថោ។ **អជ្ឈុបេយ្យ**ន្តិ ឧបគច្ឆេយ្យំ។ **សីហនាទំ នទិត្វា**តិ យេ ទុព្ពលា បាណា, តេ បលាយន្តូតិ អត្តនោ សូរភាវសន្និស្សិតេន ការុញ្ញេន នទិត្វា។

២៨. វិឃាសសំវឌ្ឍោតិ វិឃាសេន សំវឌ្ឍោ, វិឃាសំ ភក្ខិតា តិរិត្តមំសំ ខាទិត្វា វឌ្ឍិតោ។ **ទិត្តោ**តិ ទប្បិតោ ថូលសរីរោ។ **ពលវា**តិ ពលសម្បន្នោ។ **ឯតទហោសី**តិ កស្មា អហោសិ? អស្មិមានទោសេន។

តត្រាយំ អនុបុព្ពិកថា – ឯកទិវសំ កិរ សោ សីហោ គោចរតោ និវត្តមានោ តំ សិង្គាលំ ភយេន បលាយមានំ ទិស្វា ការុញ្ញជាតោ ហុត្វា “វយស, មា ភាយិ, តិដ្ឋ កោ នាម ត្វ”ន្តិ អាហ។ ជម្ពុកោ នាមាហំ សាមីតិ។ វយស, ជម្ពុក, ឥតោ បដ្ឋាយ មំ ឧបដ្ឋាតុំ សក្ខិស្សសីតិ។ ឧបដ្ឋហិស្សាមីតិ។ សោ តតោ បដ្ឋាយ ឧបដ្ឋាតិ។ សីហោ គោចរតោ អាគច្ឆន្តោ មហន្តំ មហន្តំ មំសខណ្ឌំ អាហរតិ។ សោ តំ ខាទិត្វា អវិទូរេ បាសាណបិដ្ឋេ វសតិ។ សោ កតិបាហច្ចយេនេវ ថូលសរីរោ មហាខន្ធោ ជាតោ។ អថ នំ សីហោ អវោច – “វយស, ជម្ពុក, មម វិជម្ភនកាលេ អវិទូរេ ឋត្វា ‘វិរោច សាមី’តិ វត្តុំ សក្ខិស្សសី”តិ។ សក្កោមិ សាមីតិ។ សោ តស្ស វិជម្ភនកាលេ តថា ករោតិ។ តេន សីហស្ស អតិរេកោ អស្មិមានោ ហោតិ។

អថេកទិវសំ ជរសិង្គាលោ ឧទកសោណ្ឌិយំ បានីយំ បិវន្តោ អត្តនោ ឆាយំ ឱលោកេន្តោ អទ្ទស អត្តនោ ថូលសរីរតញ្ចេវ មហាខន្ធតញ្ច។ ទិស្វា ‘ជរសិង្គាលោស្មី’តិ មនំ អកត្វា “អហម្បិ សីហោ ជាតោ”តិ មញ្ញិ។ តតោ អត្តនាវ អត្តានំ ឯតទវោច – “វយស, ជម្ពុក, យុត្តំ នាម តវ ឥមិនា អត្តភាវេន បរស្ស ឧច្ឆិដ្ឋមំសំ ខាទិតុំ, កឹ ត្វំ បុរិសោ ន ហោសិ, សីហស្សាបិ ចត្តារោ បាទា ទ្វេ ទាឋា ទ្វេ កណ្ណា ឯកំ នង្គុដ្ឋំ, តវបិ សព្ពំ តថេវ, កេវលំ តវ កេសរភារមត្តមេវ នត្ថី”តិ។ តស្សេវំ ចិន្តយតោ អស្មិមានោ វឌ្ឍិ។ អថស្ស តេន អស្មិមានទោសេន ឯតំ “កោ ចាហ”ន្តិអាទិ មញ្ញិតមហោសិ។ តត្ថ **កោ ចាហ**ន្តិ អហំ កោ, សីហោ មិគរាជា កោ, ន មេ ញាតិ, ន សាមិកោ, កិមហំ តស្ស និបច្ចការំ ករោមីតិ អធិប្បាយោ។ **សិង្គាលកំយេវា**តិ សិង្គាលរវមេវ។ **ភេរណ្ឌកំយេវា**តិ អប្បិយអមនាបសទ្ទមេវ។ **កេ ច ឆវេ សិង្គាលេ**តិ កោ ច លាមកោ សិង្គាលោ។ **កេ បន សីហនាទេ**តិ កោ បន សីហនាទោ សិង្គាលស្ស ច សីហនាទស្ស ច កោ សម្ពន្ធោតិ អធិប្បាយោ។ **សុគតាបទានេសូ**តិ សុគតលក្ខណេសុ។ សុគតស្ស សាសនសម្ភូតាសុ តីសុ សិក្ខាសុ។ កថំ បនេស តត្ថ ជីវតិ? ឯតស្ស ហិ ចត្តារោ បច្ចយេ ទទមានា សីលាទិគុណសម្បន្នានំ សម្ពុទ្ធានំ ទេមាតិ ទេន្តិ, តេន ឯស អពុទ្ធោ សមានោ ពុទ្ធានំ និយាមិតបច្ចយេ បរិភុញ្ជន្តោ សុគតាបទានេសុ ជីវតិ នាម។ **សុគតាតិរិត្តានី**តិ តេសំ កិរ ភោជនានិ ទទមានា ពុទ្ធានញ្ច ពុទ្ធសាវកានញ្ច ទត្វា បច្ឆា អវសេសំ សាយន្ហសមយេ ទេន្តិ។ ឯវមេស សុគតាតិរិត្តានិ ភុញ្ជតិ នាម។ **តថាគតេ**តិ តថាគតំ អរហន្តំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ អាសាទេតព្ពំ ឃដ្ដយិតព្ពំ។ អថ វា “តថាគតេ”តិអាទីនិ ឧបយោគពហុវចនានេវ។ **អាសាទេតព្ពេ**ន្តិ ឥទម្បិ ពហុវចនមេវ ឯកវចនំ វិយ វុត្តំ។ **អាសាទនា**តិ អហំ ពុទ្ធេន សទ្ធឹ បាដិហារិយំ ករិស្សាមីតិ ឃដ្ដនា។

២៩. **សមេក្ខិយានា**តិ សមេក្ខិត្វា, មញ្ញិត្វាតិ អត្ថោ។ **អមញ្ញី**តិ បុន អមញ្ញិត្ថ **កោត្ថូ**តិ សិង្គាលោ។

៣០. **អត្តានំ វិឃាសេ សមេក្ខិយា**តិ សោណ្ឌិយំ ឧច្ឆិដ្ឋោទកេ ថូលំ អត្តភាវំ ទិស្វា។ **យាវ អត្តានំ ន បស្សតី**តិ យាវ អហំ សីហវិឃាសសំវឌ្ឍិតកោ ជរសិង្គាលោតិ ឯវំ យថាភូតំ អត្តានំ ន បស្សតិ។ **ព្យគ្ឃោ**តិ **មញ្ញតី**តិ សីហោហមស្មីតិ មញ្ញតិ, សីហេន វា សមានពលោ ព្យគ្ឃោយេវ អហន្តិ មញ្ញតិ។

៣១. **ភុត្វាន ភេកេ**តិ អាវាដមណ្ឌូកេ ខាទិត្វា។ **ខលមូសិកាយោ**តិ ខលេសុ មូសិកាយោ ច ខាទិត្វា។ **កដសីសុ ខិត្តានិ ច កោណបានី**តិ សុសានេសុ ឆឌ្ឌិតកុណបានិ ច ខាទិត្វា។ **មហាវនេ**តិ មហន្តេ វនស្មឹ។ **សុញ្ញវនេ**តិ តុច្ឆវនេ។ **វិវឌ្ឍោ**តិ វឌ្ឍិតោ។ **តថេវ សោ សិង្គាលកំ អនទី**តិ ឯវំ សំវឌ្ឍោបិ មិគរាជាហមស្មីតិ មញ្ញិត្វាបិ យថា បុព្ពេ ទុព្ពលសិង្គាលកាលេ, តថេវ សោ សិង្គាលរវំយេវ អរវីតិ ។ ឥមាយបិ គាថាយ ភេកាទីនិ ភុត្វា វឌ្ឍិតសិង្គាលោ វិយ លាភសក្ការគិទ្ធោ ត្វន្តិ បាថិកបុត្តមេវ ឃដ្ដេសិ។

នាគេហីតិ ហត្ថីហិ។ **មហាពន្ធនា**តិ មហតា កិលេសពន្ធនា មោចេត្វា។ **មហាវិទុគ្គា**តិ មហាវិទុគ្គំ នាម ចត្តារោ ឱឃា។ តតោ ឧទ្ធរិត្វា និព្ពានថលេ បតិដ្ឋបេត្វា។

អគ្គញ្ញបញ្ញត្តិកថាវណ្ណនា

៣៦. ឥតិ “ភគវា ឯត្តកេន កថាមគ្គេន បាដិហារិយំ ន ករោតី”តិ បទស្ស អនុសន្ធឹ ទស្សេត្វា ឥទានិ “ន អគ្គញ្ញំ បញ្ញាបេតី”តិ ឥមស្ស អនុសន្ធឹ ទស្សេន្តោ **អគ្គញ្ញញ្ចាហ**ន្តិ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **អគ្គញ្ញញ្ចាហ**ន្តិ អហំ, ភគ្គវ, អគ្គញ្ញញ្ច បជានាមិ លោកុប្បត្តិចរិយវំសញ្ច។ **តញ្ច បជានាមី**តិ ន កេវលំ អគ្គញ្ញមេវ, តញ្ច អគ្គញ្ញំ បជានាមិ។ តតោ ច ឧត្តរិតរំ សីលសមាធិតោ បដ្ឋាយ យាវ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណា បជានាមិ។ **តញ្ច បជានំ ន បរាមសាមី**តិ តញ្ច បជានន្តោបិ អហំ ឥទំ នាម បជានាមីតិ តណ្ហាទិដ្ឋិមានវសេន ន បរាមសាមិ។ នត្ថិ តថាគតស្ស បរាមាសោតិ ទីបេតិ។ **បច្ចត្តញ្ញេវ និព្ពុតិ វិទិតា**តិ អត្តនាយេវ អត្តនិ កិលេសនិព្ពានំ វិទិតំ។ **យទភិជានំ តថាគតោ**តិ យំ កិលេសនិព្ពានំ ជានន្តោ តថាគតោ។ **នោ អនយំ អាបជ្ជតី**តិ អវិទិតនិព្ពានា តិត្ថិយា វិយ អនយំ ទុក្ខំ ព្យសនំ នាបជ្ជតិ។

៣៧. ឥទានិ យំ តំ តិត្ថិយា អគ្គញ្ញំ បញ្ញបេន្តិ, តំ ទស្សេន្តោ **សន្តិ ភគ្គវា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឥស្សរកុត្តំ ព្រហ្មកុត្ត**ន្តិ ឥស្សរកតំ ព្រហ្មកតំ, ឥស្សរនិម្មិតំ ព្រហ្មនិម្មិតន្តិ អត្ថោ។ ព្រហ្មា ឯវ ហិ ឯត្ថ អាធិបច្ចភាវេន ឥស្សរោតិ វេទិតព្ពោ។ **អាចរិយក**ន្តិ អាចរិយភាវំ អាចរិយវាទំ។ តត្ថ អាចរិយវាទោ អគ្គញ្ញំ។ អគ្គញ្ញំ បន ឯត្ថ ទេសិតន្តិ កត្វា សោ អគ្គញ្ញំ ត្វេវ វុត្តោ។ **កថំ វិហិតក**ន្តិ កេន វិហិតំ កិន្តិ វិហិតំ។ សេសំ ព្រហ្មជាលេ វិត្ថារិតនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

៤១. **ខិឌ្ឌាបទោសិក**ន្តិ ខិឌ្ឌាបទោសិកមូលំ។

៤៧. **អសតា**តិ អវិជ្ជមានេន, អសំវិជ្ជមានដ្ឋេនាតិ អត្ថោ។ **តុច្ឆា**តិ តុច្ឆេន អន្តោសារវិរហិតេន។ **មុសា**តិ មុសាវាទេន។ **អភូតេនា**តិ ភូតត្ថវិរហិតេន។ **អព្ភាចិក្ខន្តី**តិ អភិអាចិក្ខន្តិ។ **វិបរីតោ**តិ វិបរីតសញ្ញោ វិបរីតចិត្តោ។ **ភិក្ខវោ ចា**តិ ន កេវលំ សមណោ គោតមោយេវ, យេ ច អស្ស អនុសិដ្ឋឹ ករោន្តិ, តេ ភិក្ខូ ច វិបរីតា។ អថ យំ សន្ធាយ វិបរីតោតិ វទន្តិ, តំ ទស្សេតុំ **សមណោ គោតមោ**តិអាទិ វុត្តំ។ **សុភំ វិមោក្ខ**ន្តិ វណ្ណកសិណំ។ **អសុភន្ត្វេវា**តិ សុភញ្ច អសុភញ្ច សព្ពំ អសុភន្តិ ឯវំ បជានាតិ។ **សុភន្ត្វេវ តស្មឹ សមយេ**តិ សុភន្តិ ឯវ ច តស្មឹ សមយេ បជានាតិ, ន អសុភំ។ **ភិក្ខវោ ចា**តិ យេ តេ ឯវំ វទន្តិ, តេសំ ភិក្ខវោ ច អន្តេវាសិកសមណា វិបរីតា។ **បហោតី**តិ សមត្ថោ បដិពលោ។

៤៨. **ទុក្ករំ ខោ**តិ អយំ បរិព្ពាជកោ យទិទំ “ឯវំបសន្នោ អហំ, ភន្តេ”តិអាទិមាហ, តំ សាឋេយ្យេន កោហញ្ញេន អាហ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “សមណោ គោតមោ មយ្ហំ ឯត្តកំ ធម្មកថំ កថេសិ, តមហំ សុត្វាបិ បព្ពជិតុំ ន សក្កោមិ, មយា ឯតស្ស សាសនំ បដិបន្នសទិសេន ភវិតុំ វដ្ដតី”តិ។ តតោ សោ សាឋេយ្យេន កោហញ្ញេន ឯវមាហ។ តេនស្ស ភគវា មម្មំ ឃដ្ដេន្តោ វិយ “ទុក្ករំ ខោ ឯតំ, ភគ្គវ តយា អញ្ញទិដ្ឋិកេនា”តិអាទិមាហ។ តំ បោដ្ឋបាទសុត្តេ វុត្តត្ថមេវ។ **សាធុកមនុរក្ខា**តិ សុដ្ឋុ អនុរក្ខ។

ឥតិ ភគវា បសាទមត្តានុរក្ខណេ បរិព្ពាជកំ និយោជេសិ។ សោបិ ឯវំ មហន្តំ សុត្តន្តំ សុត្វាបិ នាសក្ខិ កិលេសក្ខយំ កាតុំ។ ទេសនា បនស្ស អាយតឹ វាសនាយ បច្ចយោ អហោសិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយ

បាថិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឧទុម្ពរិកសុត្តវណ្ណនា

និគ្រោធបរិព្ពាជកវត្ថុវណ្ណនា

៤៩. ឯវំ មេ សុតន្តិ ឧទុម្ពរិកសុត្តំ។ តត្រាយមបុព្ពបទវណ្ណនា – **បរិព្ពាជកោតិ** ឆន្នបរិព្ពាជកោ។ **ឧទុម្ពរិកាយ បរិព្ពាជការាមេតិ** ឧទុម្ពរិកាយ ទេវិយា សន្តកេ បរិព្ពាជការាមេ។ **សន្ធានោតិ** តស្ស នាមំ។ អយំ បន មហានុភាវោ បរិវារេត្វា វិចរន្តានំ បញ្ចន្នំ ឧបាសកសតានំ អគ្គបុរិសោ អនាគាមី ភគវតា មហាបរិសមជ្ឈេ ឯវំ សំវណ្ណិតោ –

> “ឆហិ, ភិក្ខវេ, អង្គេហិ សមន្នាគតោ សន្ធានោ គហបតិ តថាគតេ និដ្ឋង្គតោ សទ្ធម្មេ ឥរិយតិ។ កតមេហិ ឆហិ? ពុទ្ធេ អវេច្ចប្បសាទេន ធម្មេ អវេច្ចប្បសាទេន សង្ឃេ អវេច្ចប្បសាទេន អរិយេន សីលេន អរិយេន ញាណេន អរិយាយ វិមុត្តិយា។ ឥមេហិ ខោ, ភិក្ខវេ, ឆហិ អង្គេហិ សមន្នាគតោ សន្ធានោ គហបតិ តថាគតេ និដ្ឋង្គតោ សទ្ធម្មេ ឥរិយតី”តិ (អ. និ. ៦.១២០-១៣៩)។

សោ បាតោយេវ ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ បុព្ពណ្ហសមយេ ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស ទានំ ទត្វា ភិក្ខូសុ វិហារំ គតេសុ ឃរេ ខុទ្ទកមហល្លកានំ ទារកានំ សទ្ទេន ឧព្ពាឡ្ហោ សត្ថុ សន្តិកេ “ធម្មំ សោស្សាមី”តិ និក្ខន្តោ។ តេន វុត្តំ **ទិវា ទិវស្ស រាជគហា និក្ខមីតិ**។ តត្ថ **ទិវា ទិវស្សាតិ** ទិវសស្ស ទិវា នាម មជ្ឈន្ហាតិក្កមោ, តស្មិំ ទិវសស្សាបិ ទិវាភូតេ អតិក្កន្តមត្តេ មជ្ឈន្ហិកេ និក្ខមីតិ អត្ថោ។ **បដិសល្លីនោតិ** តតោ តតោ រូបាទិគោចរតោ ចិត្តំ បដិសំហរិត្វា និលីនោ ឈានរតិសេវនាវសេន ឯកីភាវំ គតោ។ **មនោភាវនីយានន្តិ** មនវឌ្ឍកានំ។ យេ ច អាវជ្ជតោ មនសិករោតោ ចិត្តំ វិនីវរណំ ហោតិ ឧន្នមតិ វឌ្ឍតិ។

៥០. ឧន្នាទិនិយាតិអាទីនិ បោដ្ឋបាទសុត្តេ វិត្ថារិតនយេនេវ វេទិតព្ពានិ។

៥១. យាវតាតិ យត្តកា។ **អយំ តេសំ អញ្ញតរោតិ** អយំ តេសំ អព្ភន្តរោ ឯកោ សាវកោ, ភគវតោ កិរ សាវកា គិហិអនាគាមិនោយេវ បញ្ចសតា រាជគហេ បដិវសន្តិ។ យេសំ ឯកេកស្ស បញ្ច បញ្ច ឧបាសកសតានិ បរិវារា, តេ សន្ធាយ “អយំ តេសំ អញ្ញតរោ”តិ អាហ។ **អប្បេវ នាមាតិ** តស្ស ឧបសង្កមនំ បត្ថយមានោ អាហ។ បត្ថនាការណំ បន បោដ្ឋបាទសុត្តេ វុត្តមេវ។

៥២. ឯតទវោចាតិ អាគច្ឆន្តោ អន្តរាមគ្គេយេវ តេសំ កថាយ សុតត្តា ឯតំ **អញ្ញថា ខោ ឥមេតិ**អាទិវចនំ អវោច។ តត្ថ **អញ្ញតិត្ថិយាតិ** ទស្សនេនបិ អាកប្បេនបិ កុត្តេនបិ អាចារេនបិ វិហារេនបិ ឥរិយាបថេនបិ អញ្ញេ តិត្ថិយាតិ អញ្ញតិត្ថិយា។ **សង្គម្ម សមាគម្មាតិ** សង្គន្ត្វា សមាគន្ត្វា រាសិ ហុត្វា និសិន្នដ្ឋានេ។ **អរញ្ញវនបត្ថានីតិ** អរញ្ញវនបត្ថានិ គាមូបចារតោ មុត្តានិ ទូរសេនាសនានិ។ **បន្តានីតិ** ទូរតរានិ មនុស្សូបចារវិរហិតានិ។ **អប្បសទ្ទានីតិ** វិហារូបចារេន គច្ឆតោ អទ្ធិកជនស្សបិ សទ្ទេន មន្ទសទ្ទានិ។ **អប្បនិគ្ឃោសានីតិ** អវិភាវិតត្ថេន និគ្ឃោសេន មន្ទនិគ្ឃោសានិ។ **វិជនវាតានីតិ** អន្តោសញ្ចារិនោ ជនស្ស វាតេន វិគតវាតានិ។ **មនុស្សរាហស្សេយ្យកានីតិ** មនុស្សានំ រហស្សករណស្ស យុត្តានិ អនុច្ឆវិកានិ។ **បដិសល្លានសារុប្បានីតិ** ឯកីភាវស្ស អនុរូបានិ។ ឥតិ សន្ធានោ គហបតិ “អហោ មម សត្ថា យោ ឯវរូបានិ សេនាសនានិ បដិសេវតី”តិ អញ្ជលឹ បគ្គយ្ហ ឧត្តមង្គេ សិរស្មិំ បតិដ្ឋបេត្វា ឥមំ ឧទានំ ឧទានេន្តោ និសីទិ។

៥៣. ឯវំ វុត្តេតិ ឯវំ សន្ធានេន គហបតិនា ឧទានំ ឧទានេន្តេន វុត្តេ។ និគ្រោធោ បរិព្ពាជកោ អយំ គហបតិ មម សន្តិកេ និសិន្នោបិ អត្តនោ សត្ថារំយេវ ថោមេតិ ឧក្កំសតិ, អម្ហេ បន អត្ថីតិបិ ន មញ្ញតិ, ឯតស្មិំ ឧប្បន្នកោបំ សមណស្ស គោតមស្ស ឧបរិ បាតេស្សាមីតិ សន្ធានំ គហបតិំ ឯតទវោច។

យគ្ឃេតិ ចោទនត្ថេ និបាតោ។ **ជានេយ្យាសីតិ** ពុជ្ឈេយ្យាសិ បស្សេយ្យាសិ។ **កេន សមណោ គោតមោ សទ្ធិំ សល្លបតីតិ** កេន ការណេន កេន បុគ្គលេន សទ្ធិំ សមណោ គោតមោ សល្លបតិ វទតិ ភាសតិ។ កិំ វុត្តំ ហោតិ – “យទិ កិញ្ចិ សល្លបការណំ ភវេយ្យ, យទិ វា កោចិ សមណស្ស គោតមស្ស សន្តិកំ សល្លាបត្ថិកោ គច្ឆេយ្យ, សល្លបេយ្យ, ន បន ការណំ អត្ថិ, ន តស្ស សន្តិកំ កោចិ គច្ឆតិ, ស្វាយំ កេន សមណោ គោតមោ សទ្ធិំ សល្លបតិ, អសល្លបន្តោ កថំ ឧន្នាទី ភវិស្សតី”តិ។

សាកច្ឆន្តិ សំសន្ទនំ។ **បញ្ញាវេយ្យត្តិយន្តិ** ឧត្តរបច្ចុត្តរនយេន ញាណព្យត្តភាវំ។ **សុញ្ញាគារហតាតិ** សុញ្ញាគារេសុ នដ្ឋា, សមណេន ហិ គោតមេន ពោធិមូលេ អប្បមត្តិកា បញ្ញា អធិគតា, សាបិស្ស សុញ្ញាគារេសុ ឯកកស្ស និសីទតោ នដ្ឋា។ យទិ បន មយំ វិយ គណសង្គណិកំ កត្វា និសីទេយ្យ, នាស្ស បញ្ញា នស្សេយ្យាតិ ទស្សេតិ។ **អបរិសាវចរោតិ** អវិសារទត្តា បរិសំ ឱតរិតុំ ន សក្កោតិ។ **នាលំ សល្លាបាយាតិ** ន សមត្ថោ សល្លបំ កាតុំ។ **អន្តមន្តានេវាតិ** កោចិ មំ បញ្ហំ បុច្ឆេយ្យាតិ បញ្ហាភីតោ អន្តមន្តានេវ បន្តសេនាសនានិ សេវតិ។ **គោកាណាតិ** ឯកក្ខិហតា កាណគាវី។ សា កិរ បរិយន្តចារិនី ហោតិ, អន្តមន្តានេវ សេវតិ។ សា កិរ កាណក្ខិភាវេន វនន្តាភិមុខីបិ ន សក្កោតិ ភវិតុំ។ កស្មា? យស្មា បត្តេន វា សាខាយ វា កណ្ដកេន វា បហារស្ស ភាយតិ។ គុន្នំ អភិមុខីបិ ន សក្កោតិ ភវិតុំ។ កស្មា? យស្មា សិង្គេន វា កណ្ណេន វា វាលេន វា បហារស្ស ភាយតិ។ **ឥង្ឃាតិ** ចោទនត្ថេ និបាតោ។ **សំសាទេយ្យាមាតិ** ឯកបញ្ហបុច្ឆនេនេវ សំសាទនំ វិសាទមាបន្នំ ករេយ្យាម។ **តុច្ឆកុម្ភីវ នន្តិ** រិត្តឃដំ វិយ នំ។ **ឱរោធេយ្យាមាតិ** វិនន្ធេយ្យាម។ បូរិតឃដោ ហិ ឥតោ ចិតោ ច បរិវត្តេត្វា ន សុវិនន្ធនីយោ ហោតិ។ រិត្តកោ យថារុចិ បរិវត្តេត្វា សក្កា ហោតិ វិនន្ធិតុំ, ឯវមេវ ហតបញ្ញតាយ រិត្តកុម្ភិសទិសំ សមណំ គោតមំ វាទវិនន្ធនេន សមន្តា វិនន្ធិស្សាមាតិ វទតិ។

ឥតិ បរិព្ពាជកោ សត្ថុ សុវណ្ណវណ្ណំ នលាដមណ្ឌលំ អបស្សន្តោ ទសពលស្ស បរម្មុខា អត្តនោ ពលំ ទីបេន្តោ អសម្ភិន្នំ ខត្តិយកុមារំ ជាតិយា ឃដ្ដយន្តោ ចណ្ឌាលបុត្តោ វិយ អសម្ភិន្នកេសរសីហំ មិគរាជានំ ថាមេន ឃដ្ដេន្តោ ជរសិង្គាលោ វិយ ច នានប្បការំ តុច្ឆគជ្ជិតំ គជ្ជិ។ ឧបាសកោបិ ចិន្តេសិ “អយំ បរិព្ពាជកោ អតិ វិយ គជ្ជតិ, អវីចិផុសនត្ថាយ បាទំ, ភវគ្គគ្គហណត្ថាយ ហត្ថំ បសារយន្តោ វិយ និរត្ថកំ វាយមតិ។ សចេ មេ សត្ថា ឥមំ ឋានមាគច្ឆេយ្យ, ឥមស្ស បរិព្ពាជកស្ស យាវ ភវគ្គា ឧស្សិតំ មានទ្ធជំ ឋានសោវ ឱបាតេយ្យា”តិ។

៥៤. ភគវាបិ តេសំ តំ កថាសល្លាបំ អស្សោសិយេវ។ តេន វុត្តំ “អស្សោសិ ខោ ឥមំ កថាសល្លាប”ន្តិ។

សុមាគធាយាតិ សុមាគធា នាម បោក្ខរណី, យស្សា តីរេ និសិន្នោ អញ្ញតរោ បុរិសោ បទុមនាឡន្តរេហិ អសុរភវនំ បវិសន្តំ អសុរសេនំ អទ្ទស។ **មោរនិវាបោតិ** និវាបោ វុច្ចតិ ភត្តំ, យត្ថ មោរានំ អភយេន សទ្ធិំ និវាបោ ទិន្នោ, តំ ឋានន្តិ អត្ថោ។ **អព្ភោកាសេតិ** អង្គណដ្ឋានេ។ **អស្សាសបត្តាតិ** តុដ្ឋិបត្តា សោមនស្សបត្តា។ **អជ្ឈាសយន្តិ** ឧត្តមនិស្សយភូតំ។ **អាទិព្រហ្មចរិយន្តិ** បុរាណព្រហ្មចរិយសង្ខាតំ អរិយមគ្គំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – “កោ នាម សោ, ភន្តេ, ធម្មោ យេន ភគវតា សាវកា វិនីតា អជ្ឈាសយាទិព្រហ្មចរិយភូតំ អរិយមគ្គំ បូរេត្វា អរហត្តាធិគមវសេន អស្សាសបត្តា បដិជានន្តី”តិ។

តបោជិគុច្ឆាវាទវណ្ណនា

៥៥. **វិប្បកតាតិ** មមាគមនបច្ចយា អនិដ្ឋិតា, វ ហុត្វា ឋិតា, កថេហិ, អហមេតំ និដ្ឋបេត្វា មត្ថកំ បាបេត្វា ទស្សេមីតិ សព្ពញ្ញុបវារណំ បវារេសិ។

៥៦. **ទុជ្ជានំ ខោតិ** ភគវា បរិព្ពាជកស្ស វចនំ សុត្វា “អយំ បរិព្ពាជកោ មយា សាវកានំ ទេសេតព្ពំ ធម្មំ តេហិ បូរេតព្ពំ បដិបត្តិំ បុច្ឆតិ, សចស្សាហំ អាទិតោវ តំ កថេស្សាមិ, កថិតម្បិ នំ ន ជានិស្សតិ, អយំ បន វីរិយេន បាបជិគុច្ឆនវាទោ, ហន្ទាហំ ឯតស្សេវ វិសយេ បញ្ហំ បុច្ឆាបេត្វា បុថុសមណព្រាហ្មណានំ លទ្ធិយា និរត្ថកភាវំ ទស្សេមិ។ អថ បច្ឆា ឥមំ បញ្ហំ ព្យាករិស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា **ទុជ្ជានំ ខោ** ឯតន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សកេ អាចរិយកេតិ** អត្តនោ អាចរិយវាទេ។ **អធិជេគុច្ឆេតិ** វីរិយេន បាបជិគុច្ឆនភាវេ។ **កថំ សន្តាតិ** កថំ ភូតា។ **តបោជិគុច្ឆាតិ** វីរិយេន បាបជិគុច្ឆា បាបវិវជ្ជនា។ **បរិបុណ្ណាតិ** បរិសុទ្ធា។ **កថំ អបរិបុណ្ណាតិ** កថំ អបរិសុទ្ធា ហោតីតិ ឯវំ បុច្ឆាតិ។ **យត្រ ហិ នាមាតិ** យោ នាម។

៥៧. **អប្បសទ្ទេ កត្វាតិ** និរវេ អប្បសទ្ទេ កត្វា។ សោ កិរ ចិន្តេសិ – “សមណោ គោតមោ ឯកំ បញ្ហម្បិ ន កថេតិ, សល្លាបកថាបិស្ស អតិពហុកា នត្ថិ, ឥមេ បន អាទិតោ បដ្ឋាយ សមណំ គោតមំ អនុវត្តន្តិ ចេវ បសំសន្តិ ច, ហន្ទាហំ ឥមេ និស្សទ្ទេ កត្វា សយំ កថេមី”តិ។ សោ តថា អកាសិ។ តេន វុត្តំ “អប្បសទ្ទេ កត្វា”តិ។ “តបោជិគុច្ឆវាទា”តិអាទីសុ តបោជិគុច្ឆំ វទាម, មនសាបិ តមេវ សារតោ គហេត្វា វិចរាម, កាយេនបិ ម្ហា តមេវ អល្លីនា, នានប្បការកំ អត្តកិលមថានុយោគមនុយុត្តា វិហរាមាតិ អត្ថោ។

ឧបក្កិលេសវណ្ណនា

៥៨. តបស្សីតិ តបនិស្សិតកោ។ “អចេលកោ”តិអាទីនិ សីហនាទេ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៣៩៣) វិត្ថារិតនយេនេវ វេទិតព្ពានិ។ **តបំ សមាទិយតីតិ** អចេលកភាវាទិកំ តបំ សម្មា អាទិយតិ, ទឡ្ហំ គណ្ហាតិ។ **អត្តមនោ ហោតីតិ** កោ អញ្ញោ មយា សទិសោ ឥមស្មិំ តបេ អត្ថីតិ តុដ្ឋមនោ ហោតិ។ **បរិបុណ្ណសង្កប្បោតិ** អលមេត្តាវតាតិ ឯវំ បរិយោសិតសង្កប្បោ, ឥទញ្ច តិត្ថិយានំ វសេន អាគតំ។ សាសនាវចរេនាបិ បន ទីបេតព្ពំ។ ឯកច្ចោ ហិ ធុតង្គំ សមាទិយតិ, សោ តេនេវ ធុតង្គេន កោ អញ្ញោ មយា សទិសោ ធុតង្គធរោតិ អត្តមនោ ហោតិ បរិបុណ្ណសង្កប្បោ។ **តបស្សិនោ ឧបក្កិលេសោ ហោតីតិ** ទុវិធស្សាបេតស្ស តបស្សិនោ អយំ ឧបក្កិលេសោ ហោតិ។ ឯត្តាវតាយំ តបោ ឧបក្កិលេសោ ហោតីតិ វទាមិ។

អត្តានុក្កំសេតីតិ “កោ មយា សទិសោ អត្ថី”តិ អត្តានំ ឧក្កំសតិ ឧក្ខិបតិ។ **បរំ វម្ភេតីតិ** “អយំ ន មាទិសោ”តិ បរំ សំហារេតិ អវក្ខិបតិ។

មជ្ជតីតិ មានមទករណេន មជ្ជតិ។ **មុច្ឆតីតិ** មុច្ឆិតោ ហោតិ គធិតោ អជ្ឈាបន្នោ។ **បមាទមាបជ្ជតីតិ** ឯតទេវ សារន្តិ បមាទមាបជ្ជតិ។ សាសនេ បព្ពជិតោបិ ធុតង្គសុទ្ធិកោ ហោតិ, ន កម្មដ្ឋានសុទ្ធិកោ។ ធុតង្គមេវ អរហត្តំ វិយ សារតោ បច្ចេតិ។

៥៩. លាភសក្ការសិលោកន្តិ ឯត្ថ ចត្តារោ បច្ចយា លព្ភន្តីតិ លាភា, តេយេវ សុដ្ឋុ កត្វា បដិសង្ខរិត្វា លទ្ធា សក្ការោ, វណ្ណភណនំ សិលោកោ។ **អភិនិព្ពត្តេតីតិ** អចេលកាទិភាវំ តេរសធុតង្គសមាទានំ វា និស្សាយ មហាលាភោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា “អភិនិព្ពត្តេតី”តិ វុត្តោ។ សេសមេត្ថ បុរិមវារនយេនេវ ទុវិធស្សាបិ តបស្សិនោ វសេន វេទិតព្ពំ។

៦០. វោទាសំ អាបជ្ជតីតិ ទ្វេភាគំ អាបជ្ជតិ, ទ្វេ ភាគេ ករោតិ។ **ខមតីតិ** រុច្ចតិ។ **នក្ខមតីតិ** ន រុច្ចតិ។ **សាបេក្ខោ បជហតីតិ** សតណ្ហោ បជហតិ។ កថំ? បាតោវ ខីរភត្តំ ភុត្តោ ហោតិ។ អថស្ស មំសភោជនំ ឧបនេតិ។ តស្ស ឯវំ ហោតិ “ឥទានិ ឯវរូបំ កទា លភិស្សាម, សចេ ជានេយ្យាម, បាតោវ ខីរភត្តំ ន ភុញ្ជេយ្យាម, កឹ មយា សក្កា កាតុំ, គច្ឆ ភោ, ត្វមេវ ភុញ្ជា”តិ ជីវិតំ បរិច្ចជន្តោ វិយ សាបេក្ខោ បជហតិ។ **គធិតោតិ** គេធជាតោ។ **មុច្ឆិតោតិ** ពលវតណ្ហាយ មុច្ឆិតោ សំមុឡ្ហស្សតី ហុត្វា។ **អជ្ឈាបន្នោតិ** អាមិសេ អតិលគ្គោ, “ភុញ្ជិស្សថ, អាវុសោ”តិ ធម្មនិមន្តនមត្តម្បិ អកត្វា មហន្តេ មហន្តេ កពឡេ ករោតិ។ **អនាទីនវទស្សាវីតិ**អាទីនវមត្តម្បិ ន បស្សតិ។ **អនិស្សរណបញ្ញោតិ** ឥធ មត្តញ្ញុតានិស្សរណបច្ចវេក្ខណបរិភោគមត្តម្បិ ន ករោតិ។ **លាភសក្ការសិលោកនិកន្តិហេតូតិ** លាភាទីសុ តណ្ហាហេតុ។

៦១. សំភក្ខេតីតិ សំខាទតិ។ **អសនិវិចក្កន្តិ** វិចក្កសណ្ឋានា អសនិយេវ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ “អសនិវិចក្កំ ឥមស្ស ទន្តកូដំ មូលពីជាទីសុ ន កិញ្ចិ ន សំភុញ្ជតិ។ អថ ច បន នំ សមណប្បវាទេន សមណោតិ សញ្ជានន្តី”តិ។ ឯវំ អបសាទេតិ អវក្ខិបតិ។ ឥទំ តិត្ថិយវសេន អាគតំ។ ភិក្ខុវសេន បនេត្ថ អយំ យោជនា, អត្តនា ធុតង្គធរោ ហោតិ, សោ អញ្ញំ ឯវំ អបសាទេតិ “កឹ សមណា នាម ឥមេ សមណម្ហាតិ វទន្តិ, ធុតង្គមត្តម្បិ នត្ថិ, ឧទ្ទេសភត្តាទីនិ បរិយេសន្តា បច្ចយពាហុល្លិកា វិចរន្តី”តិ។ **លូខាជីវិន្តិ** អចេលកាទិវសេន វា ធុតង្គវសេន វា លូខាជីវឹ។ **ឥស្សាមច្ឆរិយន្តិ** បរស្ស សក្ការាទិសម្បត្តិខីយនលក្ខណំ ឥស្សំ, សក្ការាទិករណអក្ខមនលក្ខណំ មច្ឆរិយញ្ច។

៦២. អាបាថកនិសាទី ហោតីតិ មនុស្សានំ អាបាថេ ទស្សនដ្ឋានេ និសីទតិ។ យត្ថ តេ បស្សន្តិ, តត្ថ ឋិតោ វគ្គុលិវតំ ចរតិ, បញ្ចាតបំ តប្បតិ, ឯកបាទេន តិដ្ឋតិ, សូរិយំ នមស្សតិ។ សាសនេ បព្ពជិតោបិ សមាទិន្នធុតង្គោ សព្ពរត្តឹ សយិត្វា មនុស្សានំ ចក្ខុបថេ តបំ ករោតិ, មហាសាយន្ហេយេវ ចីវរកុដឹ ករោតិ, សូរិយេ ឧគ្គតេ បដិសំហរតិ, មនុស្សានំ អាគតភាវំ ញត្វា ឃណ្ឌឹ បហរិត្វា ចីវរំ មត្ថកេ ឋបេត្វា ចង្កមំ ឱតរតិ, សម្មុញ្ជនឹ គហេត្វា វិហារង្គណំ សម្មជ្ជតិ។

អត្តានន្តិ អត្តនោ គុណំ **អទស្សយមានោតិ** ឯត្ថ អ-ការោ និបាតមត្តំ, ទស្សយមានោតិ អត្ថោ។ **ឥទម្បិ មេ តបស្មិន្តិ** ឥទម្បិ កម្មំ មមេវ តបស្មឹ, បច្ចត្តេ វា ភុម្មំ, ឥទម្បិ មម តបោតិ អត្ថោ។ សោ ហិ អសុកស្មឹ ឋានេ អចេលកោ អត្ថិ មុត្តាចារោតិអាទីនិ សុត្វា អម្ហាកំ ឯស តបោ, អម្ហាកំ សោ អន្តេវាសិកោតិអាទីនិ ភណតិ។ អសុកស្មឹ វា បន ឋានេ បំសុកូលិកោ ភិក្ខុ អត្ថីតិអាទីនិ សុត្វា អម្ហាកំ ឯស តបោ, អម្ហាកំ សោ អន្តេវាសិកោតិអាទីនិ ភណតិ។

កិញ្ចិទេវាតិ កិញ្ចិ វជ្ជំ ទិដ្ឋិគតំ វា។ **បដិច្ឆន្នំ សេវតី**តិ យថា អញ្ញេ ន ជានន្តិ, ឯវំ សេវតិ។ **អក្ខមមានំ អាហ ខមតី**តិ អរុច្ចមានំយេវ រុច្ចតិ មេតិ វទតិ។ អត្តនា កតំ អតិមហន្តម្បិ វជ្ជំ អប្បមត្តកំ កត្វា បញ្ញបេតិ, បរេន កតំ ទុក្កដមត្តំ វីតិក្កមម្បិ បារាជិកសទិសំ កត្វា ទស្សេតិ។ **អនុញ្ញេយ្យ**ន្តិ អនុជានិតព្ពំ អនុមោទិតព្ពំ។

៦៣. កោធនោ ហោតិ ឧបនាហីតិ កុជ្ឈនលក្ខណេន កោធេន, វេរអប្បដិនិស្សគ្គលក្ខណេន ឧបនាហេន ច សមន្នាគតោ។ **មក្ខី ហោតិ បឡាសី**តិ បរគុណមក្ខនលក្ខណេន មក្ខេន, យុគគ្គាហលក្ខណេន បឡាសេន ច សមន្នាគតោ។

ឥស្សុកី ហោតិ មច្ឆរីតិ បរសក្ការាទីសុ ឧសូយនលក្ខណាយ ឥស្សាយ, អាវាសកុលលាភវណ្ណធម្មេសុ មច្ឆរាយនលក្ខណេន បញ្ចវិធមច្ឆេរេន ច សមន្នាគតោ ហោតិ។ **សឋោ ហោតិ មាយាវី**តិ កេរាដិកលក្ខណេន សាឋេយ្យេន, កតប្បដិច្ឆាទនលក្ខណាយ មាយាយ ច សមន្នាគតោ ហោតិ។ **ថទ្ធោ ហោតិ អតិមានី**តិ និស្សិនេហនិក្កុរុណថទ្ធលក្ខណេន ថម្ភេន, អតិក្កមិត្វា មញ្ញនលក្ខណេន អតិមានេន ច សមន្នាគតោ ហោតិ។ **បាបិច្ឆោ ហោតី**តិ អសន្តសម្ភាវនបត្ថនលក្ខណាយ បាបិច្ឆតាយ សមន្នាគតោ ហោតិ។ **បាបិកាន**ន្តិ តាសំយេវ លាមកានំ ឥច្ឆានំ វសំ គតោ។ **មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ**តិ នត្ថិ ទិន្នន្តិអាទិនយប្បវត្តាយ អយាថាវទិដ្ឋិយា ឧបេតោ។ **អន្តគ្គាហិកាយា**តិ សាយេវ ទិដ្ឋិ ឧច្ឆេទន្តស្ស គហិតត្តា “អន្តគ្គាហិកា”តិ វុច្ចតិ, តាយ សមន្នាគតោតិ អត្ថោ។ **សន្ទិដ្ឋិបរាមាសី**តិអាទីសុ សយំ ទិដ្ឋិ សន្ទិដ្ឋិ, សន្ទិដ្ឋិមេវ បរាមសតិ គហេត្វា វទតីតិ **សន្ទិដ្ឋិបរាមាសី។** អាធានំ វុច្ចតិ ទឡ្ហំ សុដ្ឋុ ឋបិតំ, តថា កត្វា គណ្ហាតីតិ **អាធានគ្គាហី។** អរិដ្ឋោ វិយ ន សក្កា ហោតិ បដិនិស្សជ្ជាបេតុន្តិ **ទុប្បដិនិស្សគ្គី។ យទិមេ**តិ យទិ ឥមេ។

បរិសុទ្ធបបដិកប្បត្តកថាវណ្ណនា

៦៤. ឥធ, និគ្រោធ, តបស្សីតិ ឯវំ ភគវា អញ្ញតិត្ថិយេហិ គហិតលទ្ធី តេសំ វត្តិតំ តបំ សព្ពមេវ សំកិលិដ្ឋន្តិ ឧបក្កិលេសបាឡឹ ទស្សេត្វា ឥទានិ បរិសុទ្ធបាឡិទស្សនត្ថំ ទេសនមារភន្តោ **ឥធ, និគ្រោធា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ “ន អត្តមនោ”តិអាទីនិ វុត្តវិបក្ខវសេនេវ វេទិតព្ពានិ។ សព្ពវារេសុ ច លូខតបស្សិនោ ចេវ ធុតង្គធរស្ស ច វសេន យោជនា វេទិតព្ពា។ **ឯវំ សោ តស្មឹ ឋានេ បរិសុទ្ធោ ហោតី**តិ ឯវំ សោ តេន ន អត្តមនតា ន បរិបុណ្ណសង្កប្បភាវសង្ខាតេន ការណេន បរិសុទ្ធោ និរុបក្កិលេសោ ហោតិ, ឧត្តរិ វាយមមានោ កម្មដ្ឋានសុទ្ធិកោ ហុត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ។ ឥមិនា នយេន សព្ពវារេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

៦៩. អទ្ធា ខោ, ភន្តេតិ ភន្តេ ឯវំ សន្តេ ឯកំសេនេវ វីរិយេន បាបជិគុច្ឆនវាទោ បរិសុទ្ធោ ហោតីតិ អនុជានាតិ។ ឥតោ បរញ្ច អគ្គភាវំ វា សារភាវំ វា អជានន្តោ **អគ្គប្បត្តា សារប្បត្តា ចា**តិ អាហ។ អថស្ស ភគវា សារប្បត្តភាវំ បដិសេធេន្តោ **ន ខោ និគ្រោធា**តិអាទិមាហ ។ **បបដិកប្បត្តា ហោតី**តិ សារវតោ រុក្ខស្ស សារំ ផេគ្គុំ តចញ្ច អតិក្កម្ម ពហិបបដិកសទិសា ហោតីតិ ទស្សេតិ។

បរិសុទ្ធតចប្បត្តាទិកថាវណ្ណនា

៧០. អគ្គំ បាបេតូតិ ទេសនាវសេន អគ្គំ បាបេត្វា ទេសេតុ, សារំ បាបេត្វា ទេសេតូតិ ទសពលំ យាចតិ។ **ចាតុយាមសំវរសំវុតោ**តិ ចតុព្ពិធេន សំវរេន បិហិតោ។ **ន បាណំ អតិបាតេតី**តិ បាណំ ន ហនតិ។ **ន ភាវិតមាសីសតី**តិ ភាវិតំ នាម តេសំ សញ្ញាយ បញ្ច កាមគុណា, តេ ន អាសីសតិ ន សេវតីតិ អត្ថោ។

អទុំ ចស្ស ហោតីតិ ឯតញ្ចស្ស ឥទានិ វុច្ចមានំ “សោ អភិហរតី”តិអាទិលក្ខណំ។ **តបស្សិតាយា**តិ តបស្សិភាវេន ហោតិ។ តត្ថ **សោ អភិហរតី**តិ សោ តំ សីលំ អភិហរតិ, ឧបរូបរិ វឌ្ឍេតិ។ សីលំ មេ បរិបុណ្ណំ, តបោ អារទ្ធោ, អលមេត្តាវតាតិ ន វីរិយំ វិស្សជ្ជេតិ។ **នោ ហីនាយាវត្តតី**តិ ហីនាយ គិហិភាវត្ថាយ ន អាវត្តតិ។ សីលតោ ឧត្តរិ វិសេសាធិគមត្ថាយ វីរិយំ ករោតិយេវ, ឯវំ ករោន្តោ សោ វិវិត្តំ សេនាសនំ ភជតិ។ “អរញ្ញ”ន្តិអាទីនិ សាមញ្ញផលេ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.២១៦) វិត្ថារិតានេវ។ “មេត្តាសហគតេនា”តិអាទីនិ វិសុទ្ធិមគ្គេ វណ្ណិតានិ។ **តចប្បត្តា**តិ បបដិកតោ អព្ភន្តរំ តចំ បត្តា។ **ផេគ្គុប្បត្តា**តិ តចតោ អព្ភន្តរំ ផេគ្គុំ បត្តា, ផេគ្គុសទិសា ហោតីតិ អត្ថោ។

៧៤. “ឯត្តាវតា, ខោ និគ្រោធ, តបោជិគុច្ឆា អគ្គប្បត្តា ច ហោតិ សារប្បត្តា ចា”តិ ឥទំ ភគវា តិត្ថិយានំ វសេនាហ។ តិត្ថិយានញ្ហិ លាភសក្ការោ រុក្ខស្ស សាខាបលាសសទិសោ។ បញ្ចសីលមត្តកំ បបដិកសទិសំ។ អដ្ឋសមាបត្តិមត្តំ តចសទិសំ។ បុព្ពេនិវាសញាណាវសានា អភិញ្ញា ផេគ្គុសទិសា។ ទិព្ពចក្ខុំ បនេតេ អរហត្តន្តិ គហេ

ត្វា វិចរន្តិ។ តេន នេសំ តំ រុក្ខស្ស សារសទិសំ។ សាសនេ បន លាភសក្ការោ សាខាបលាសសទិសោ។ សីលសម្បទា បបដិកសទិសា។ ឈានសមាបត្តិយោ តចសទិសា។ លោកិយាភិញ្ញា ផេគ្គុសទិសា។ មគ្គផលំ សារោ។ ឥតិ ភគវតា អត្តនោ សាសនំ ឱនតវិនតផលភារភរិតរុក្ខូបមាយ ឧបមិតំ។ សោ ទេសនាកុសលតាយ តតោ តចសារសម្បត្តិតោ មម សាសនំ ឧត្តរិតរញ្ចេវ បណីតតរញ្ច, តំ តុវំ កទា ជានិស្សសីតិ អត្តនោទេសនាយ វិសេសភាវំ ទស្សេតុំ "ឥតិ ខោ និគ្រោធា"តិ ទេសនំ អារភិ ។ **តេ បរិព្ពាជកា**តិ តេ តស្ស បរិវារា តីសសតសង្ខា បរិព្ពាជកា។ **ឯត្ថ មយំ អនស្សាម**តិ ឯត្ថ អចេលកបាឡិអាទីសុ, ឥទំ វុត្តំ ហោតិ "អម្ហាកំ អចេលកបាឡិមត្តម្បិ នត្ថិ , កុតោ បរិសុទ្ធបាឡិ។ អម្ហាកំ បរិសុទ្ធបាឡិមត្តម្បិ នត្ថិ, កុតោ ចាតុយាម សំវរាទីនិ។ ចាតុយាមសំវរោបិ នត្ថិ, កុតោ អរញ្ញវាសាទីនិ។ អរញ្ញវាសោបិ នត្ថិ, កុតោ នីវរណប្បហានាទីនិ។ នីវរណប្បហានម្បិ នត្ថិ, កុតោ ព្រហ្មវិហារាទីនិ។ ព្រហ្មវិហារមត្តម្បិ នត្ថិ, កុតោ បុព្ពេនិវាសាទីនិ។ បុព្ពេនិវាសញាណមត្តម្បិ នត្ថិ, កុតោ អម្ហាកំ ទិព្ពចក្ខុ។ ឯត្ថ មយំ សអាចរិយកា នដ្ឋា"តិ។ **ឥតោ ភិយ្យោ ឧត្តរិតរ**ន្តិ ឥតោ ទិព្ពចក្ខុញាណាធិគមតោ ភិយ្យោ អញ្ញំ ឧត្តរិតរំ វិសេសាធិគមំ មយំ សុតិវសេនាបិ ន ជានាមាតិ វទន្តិ។

និគ្រោធស្សបជ្ឈាយនវណ្ណនា

៧៥. អថ និគ្រោធំ បរិព្ពាជកន្តិ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ "ឥមេ បរិព្ពាជកា ឥទានិ ភគវតោ ភាសិតំ សុស្សូសន្តិ, ឥមិនា ច និគ្រោធេន ភគវតោ បរម្មុខា កក្ខឡំ ទុរាសទវចនំ វុត្តំ, ឥទានិ អយម្បិ សោតុកាមោ ជាតោ, កាលោ ទានិ មេ ឥមស្ស មានទ្ធជំ និបាតេត្វា ភគវតោ សាសនំ ឧក្ខិបិតុ"ន្តិ។ អថ និគ្រោធំ បរិព្ពាជកំ ឯតទវោច។ អបរម្បិស្ស អហោសិ "អយំ មយិ អកថេន្តេ សត្ថារំ ន ខមាបេស្សតិ, តទស្ស អនាគតេ អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តិស្សតិ, មយា បន កថិតេ ខមាបេស្សតិ, តទស្ស ភវិស្សតិ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយា"តិ។ អថ និគ្រោធំ បរិព្ពាជកំ ឯតទវោច។ **អបរិសាវចរំ បន នំ ករោថា**តិ ឯត្ថ **បនា**តិ និបាតោ, អថ នំ អបរិសាវចរំ ករោថាតិ អត្ថោ។ "អបរិសាវចរេត"ន្តិបិ បាឋោ, អបរិសាវចរំ វា ឯតំ ករោថ, គោកាណាទីនំ វា អញ្ញតរន្តិ អត្ថោ។

គោកាណន្តិ ឯត្ថាបិ គោកាណំ បរិយន្តចារិនី វិយ ករោថាតិ អត្ថោ។ **តុណ្ហីភូតោ**តិ តុណ្ហីភាវំ ឧបគតោ។ **មង្កុភូតោ**តិ និត្តេជតំ អាបន្នោ។ **បត្តក្ខន្ធោ**តិ ឱនតគីវោ។ **អធោមុខោ**តិ ហេដ្ឋាមុខោ។

៧៦. ពុទ្ធោ សោ ភគវា ពោធាយាតិ សយំ ពុទ្ធោ សត្តានម្បិ ចតុសច្ចពោធត្ថាយ ធម្មំ ទេសេតិ។ **ទន្តោ**តិ ចក្ខុតោបិ ទន្តោ...បេ.... មនតោបិ ទន្តោ។ **ទមថាយា**តិ អញ្ញេសម្បិ ទមនត្ថាយ ឯវ, ន វាទត្ថាយ។ **សន្តោ**តិ រាគសន្តតាយ សន្តោ, ទោសមោហសន្តតាយ សព្ព អកុសលសព្ពាភិសង្ខារសន្តតាយ សន្តោ។ **សមថាយា**តិ មហាជនស្ស រាគាទិសមនត្ថាយ ធម្មំ ទេសេតិ។ **តិណ្ណោ**តិ ចត្តារោ ឱឃេ តិណ្ណោ។ **តរណាយា**តិ មហាជនស្ស ឱឃនិត្ថរណត្ថាយ។ **បរិនិព្ពុតោ**តិ កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពុតោ។ **បរិនិព្ពានាយា**តិ មហាជនស្សាបិ សព្ពកិលេសបរិនិព្ពានត្ថាយ ធម្មំ ទេសេតិ។

ព្រហ្មចរិយបរិយោសានាទិវណ្ណនា

៧៧. អច្ចយោតិអាទីនិ សាមញ្ញផលេ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.២៥០) វុត្តានិ។ **ឧជុជាតិកោ**តិ កាយវង្កាទិវិរហិតោ ឧជុសភាវោ។ **អហមនុសាសាមី**តិ អហំ តាទិសំ បុគ្គលំ អនុសាសាមិ, ធម្មំ អស្ស ទេសេមិ។ **សត្តាហ**ន្តិ សត្តទិវសានិ, ឥទំ សព្ពម្បិ ភគវា ទន្ធបញ្ញំ បុគ្គលំ សន្ធាយាហ អសឋោ បន អមាយាវី ឧជុជាតិកោ តំមុហុត្តេនេវ អរហត្តំ បត្តុំ សក្ខិស្សតិ។ ឥតិ ភគវា "អសឋ"ន្តិអាទិវចនេន សឋោ ហិ វង្កវង្កោ, មយាបិ ន សក្កា អនុសាសិតុន្តិ ទីបេន្តោ បរិព្ពាជកំ បាទេសុ គហេត្វា មហាមេរុបាទតលេ វិយ ខិបិត្ថ។ កស្មា? អយញ្ហិ អតិសឋោ, កុដិលចិត្តោ សត្ថរិ ឯវំ កថេន្តេបិ ពុទ្ធធម្មសង្ឃេសុ នាធិមុច្ចតិ, អធិមុច្ចនត្ថាយ សោតំ ន ឱទហតិ, កោហញ្ញេ ឋិតោ សត្ថារំ ខមាបេតិ។ តស្មា ភគវា តស្សជ្ឈាសយំ វិទិត្វា "ឯតុ វិញ្ញូ បុរិសោ អសឋោ"តិអាទិមាហ។ សឋំ បនាហំ អនុសាសិតុំ ន សក្កោមីតិ។

៧៨. អន្តេវាសិកម្យតាតិ អន្តេវាសិកម្យតាយ, អម្ហេ អន្តេវាសិកេ ឥច្ឆន្តោ។ **ឯវមាហា**តិ "ឯតុ វិញ្ញូបុរិសោ"តិអាទិមាហ។ **យោ ឯវ វោ អាចរិយោ**តិ យោ ឯវ តុម្ហាកំ បកតិយា អាចរិយោ។ **ឧទ្ទេសា នោ ចាវេតុកាមោ**តិ អត្តនោ អនុសាសនី គាហាបេត្វា អម្ហេ អម្ហាកំ ឧទ្ទេសតោ ចាវេតុកាមោ។ **សោ ឯវ វោ ឧទ្ទេសោ ហោតូ**តិ យោ តុម្ហាកំ បកតិយា ឧទ្ទេសោ, សោ តុម្ហាកំយេវ ហោតុ , ន មយំ តុម្ហាកំ ឧទ្ទេសេន អត្ថិកា។ **អាជីវា**តិ អាជីវតោ។ **អកុសលសង្ខាតា**តិ អកុសលាតិ កោដ្ឋាសំ បត្តា។ **អកុសលា ធម្មា**តិ ទ្វាទស អកុសលចិត្តុប្បាទធម្មា តណ្ហាយេវ វា វិសេសេន។ សា ហិ បុនព្ភវករណតោ "បោនោព្ភវិកា"តិ វុត្តា។ **សទរថា**តិ

កិលេសទរថសម្បយុត្តា។ **ជាតិជរាមរណិយា**តិ ជាតិជរាមរណានំ បច្ចយភូតា។ **សំកិលេសិកា ធម្មា**តិ ទ្វាទស អកុសលចិត្តុប្បាទា។ **វោទានិយា**តិ, សមថវិបស្សនា ធម្មា។ តេ ហិ សត្តេ វោទាបេន្តិ, តស្មា “វោទានិយា”តិ វុច្ចន្តិ។ **បញ្ញាបារិបូរិន្តិ** មគ្គបញ្ញាបារិបូរិំ។ **វេបុល្លត្តញ្ចា**តិ ផលបញ្ញាវេបុល្លតំ, ឧភោបិ វា ឯតានិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានេវ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ “តតោ តុម្ហេ មគ្គបញ្ញាញ្ចេវ ផលបញ្ញញ្ច ទិដ្ឋេវ ធម្មេ សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា ឧបសម្បជ្ជ វិហរិស្សថា”តិ។ ឯវំ ភគវា បរិព្ពាជកេ អារព្ភ អត្តនោ ឱវាទានុសាសនិយា ផលំ ទស្សេន្តោ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋបេសិ។

៧៩. យថា តំ មារេនាតិ យថា មារេន បរិយុដ្ឋិតចិត្តា និសីទន្តិ ឯវមេវ តុណ្ហីភូតា…បេ…. អប្បដិភានា និសិន្នា។

មារោ កិរ សត្ថា អតិវិយ គជ្ជន្តោ ពុទ្ធពលំ ទីបេត្វា ឥមេសំ បរិព្ពាជកានំ ធម្មំ ទេសេតិ, កទាចិ ធម្មាភិសមយោ ភវេយ្យ, ហន្ទាហំ បរិយុដ្ឋាមីតិ សោ តេសំ ចិត្តានិ បរិយុដ្ឋាសិ។ អប្បហីនវិបល្លាសានញ្ហិ ចិត្តំ មារស្ស យថាកាមករណីយំ ហោតិ។ តេបិ មារេន បរិយុដ្ឋិតចិត្តា ថទ្ធង្គបច្ចង្គា វិយ តុណ្ហី អប្បដិភានា និសីទឹសុ។ អថ សត្ថា ឥមេ បរិព្ពាជកា អតិវិយ និរវា ហុត្វា និសិន្នា, កឹ នុ ខោតិ អាវជ្ជន្តោ មារេន បរិយុដ្ឋិតភាវំ អញ្ញាសិ។ សចេ បន តេសំ មគ្គផលុប្បត្តិហេតុ ភវេយ្យ, មារំ បដិពាហិត្វាបិ ភគវា ធម្មំ ទេសេយ្យ, សោ បន តេសំ នត្ថិ។ “សព្ពេបិ មេ តុច្ឆបុរិសា”តិ អញ្ញាសិ។ តេន វុត្តំ “អថ ខោ ភគវតោ ឯតទហោសិ សព្ពេបិ មេ មោឃបុរិសា”តិអាទិ។

តត្ថ **ផុដ្ឋា បាបិមតា**តិ បាបិមតា មារេន ផុដ្ឋា។ **យត្រ ហិ នាមា**តិ យេសុ នាម។ **អញ្ញាណត្ថម្បី**តិ ជាននត្ថម្បិ។ **កឹ ករិស្សតិ សត្ថាហោ**តិ សមណេន គោតមេន បរិច្ឆិន្នសត្តាហោ អម្ហាកំ កឹ ករិស្សតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ “សមណេន គោតមេន ‘សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា ឧបសម្បជ្ជ វិហរិស្សតិ សត្តាហ’ន្តិ វុត្តំ, សោ សត្តាហោ អម្ហាកំ កឹ អបច្ចាសុកំ ករិស្សតិ។ ហន្ទ មយំ សត្តាហព្ភន្តរេ ឯតំ ធម្មំ សច្ឆិកាតុំ សក្កា, ន សក្កាតិ អញ្ញាណត្ថម្បិ ព្រហ្មចរិយំ ចរិស្សាមា”តិ។ អថ វា ជានាម តាវស្ស ធម្មន្តិ ឯកទិវសេ ឯកវារំ អញ្ញាណត្ថម្បិ ឯតេសំ ចិត្តំ នុប្បន្នំ, សត្តាហោ បន ឯតេសំ កុសីតានំ កឹ ករិស្សតិ, កឹ សក្ខិស្សន្តិ តេ សត្តាហំ បូរេតុន្តិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោ។ **សីហនាទ**ន្តិ បរវាទភិន្ទនំ សកវាទសមុស្សាបនញ្ច អភីតនាទំ នទិត្វា។ **បច្ចុបដ្ឋាសី**តិ បតិដ្ឋិតោ។ **តាវទេវា**តិ តស្មិញ្ញេវ ខណេ។ **រាជគហំ បាវិសី**តិ រាជគហមេវ បវិដ្ឋោ។ តេសំ បន បរិព្ពាជកានំ កិញ្ចាបិ ឥទំ សុត្តន្តំ សុត្វា វិសេសោ ន និព្ពត្តោ, អាយតឹ បន នេសំ វាសនាយ បច្ចយោ ភវិស្សតីតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយ

ឧទុម្ពរិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ចក្កវត្តិសុត្តវណ្ណនា

អត្តទីបសរណតាវណ្ណនា

៨០. ឯវំ មេ សុតន្តិ ចក្កវត្តិសុត្តំ។ តត្រាយមនុត្តានបទវណ្ណនា – **មាតុលាយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ នគរេ។ តំ នគរំ គោចរគាមំ កត្វា អវិទូរេ វនសណ្ឌេ វិហរតិ។ “តត្រ ខោ ភគវា ភិក្ខូ អាមន្តេសី”តិ ឯត្ថ អយមនុបុព្ពិកថា –

ភគវា កិរ ឥមស្ស សុត្តស្ស សមុដ្ឋានសមយេ បច្ចូសកាលេ មហាករុណាសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ លោកំ វោលោកេន្តោ ឥមាយ អនាគតវំសទីបិកាយ សុត្តន្តកថាយ មាតុលនគរវាសីនំ ចតុរាសីតិយា បាណសហស្សានំ ធម្មាភិសមយំ ទិស្វា បាតោវ វីសតិភិក្ខុសហស្សបរិវារោ មាតុលនគរំ សម្បត្តោ។ មាតុលនគរវាសិនោ ខត្តិយា “ភគវា អាគតោ”តិ សុត្វា បច្ចុគ្គម្ម ទសពលំ និមន្តេត្វា មហាសក្ការេន នគរំ បវេសេត្វា និសជ្ជដ្ឋានំ សំវិធាយ ភគវន្តំ មហារហេ បល្លង្កេ និសីទាបេត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស មហាទានំ អទំសុ។ ភគវា ភត្តកិច្ចំ និដ្ឋាបេត្វា ចិន្តេសិ – “សចាហំ ឥមស្មឹ ឋានេ ឥមេសំ មនុស្សានំ ធម្មំ ទេសេស្សាមិ, អយំ បទេសោ សម្ពាធោ, មនុស្សានំ ឋាតុំ វា និសីទិតុំ វា ឱកាសោ ន ភវិស្សតិ, មហតា ខោ បន សមាគមេន ភវិតព្ព”ន្តិ។

អថ រាជកុលានំ ភត្តានុមោទនំ អកត្វាវ បត្តំ គហេត្វា នគរតោ និក្ខមិ។ មនុស្សា ចិន្តយឹសុ – “សត្ថា អម្ហាកំ អនុមោទនម្បិ អកត្វា គច្ឆតិ, អទ្ធា ភត្តគ្គំ អមនាបំ អហោសិ, ពុទ្ធានំ នាម ន សក្កា ចិត្តំ គហេតុំ, ពុទ្ធេហិ សទ្ធឹ វិស្សាសករណំ នាម សមុស្សិតផណំ អាសីវិសំ គីវាយ គហណសទិសំ ហោតិ; ឯថ ភោ, តថាគតំ ខមាបេស្សាមា”តិ។ សកលនគរវាសិនោ ភគវតា សហេវ និក្ខន្តា។ ភគវា គច្ឆន្តោវ មគធក្ខេត្តេ ឋិតំ សាខាវិដបសម្បន្នំ សន្ទច្ឆាយំ ករីសមត្តភូមិបត្ថដំ ឯកំ មាតុលរុក្ខំ ទិស្វា ឥមស្មឹ រុក្ខមូលេ និសីទិត្វា ធម្មេ ទេសិយមានេ “មហាជនស្ស ឋាននិសជ្ជនោកាសោ ភវិស្សតី”តិ។ និវត្តិត្វា មគ្គា ឱក្កម្ម រុក្ខមូលំ ឧបសង្កមិត្វា ធម្មភណ្ឌាគារិកំ អានន្ទត្ថេរំ ឱលោកេសិ។ ថេរោ ឱលោកិតសញ្ញាយ ឯវ “សត្ថា និសីទិតុកាមោ”តិ ញត្វា សុគតមហាចីវរំ បញ្ញាបេត្វា អទាសិ។ និសីទិ ភគវា បញ្ញត្តេ អាសនេ។ អថស្ស បុរតោ មនុស្សា និសីទឹសុ។ ឧភោសុ បស្សេសុ បច្ឆតោ ច ភិក្ខុសង្ឃោ, អាកាសេ ទេវតា អដ្ឋំសុ, ឯវំ មហាបរិសមជ្ឈគតោ តត្រ ខោ ភគវា ភិក្ខូ អាមន្តេសិ។

តេ ភិក្ខូតិ តត្រ ឧបវិដ្ឋា ធម្មប្បដិគ្គាហកា ភិក្ខូ។ **អត្តទីបា**តិ អត្តានំ ទីបំ តាណំ លេណំ គតិ បរាយណំ បតិដ្ឋំ កត្វា វិហរថាតិ អត្ថោ។ **អត្តសរណា**តិ ឥទំ តស្សេវ វេវចនំ។ **អនញ្ញសរណា**តិ ឥទំ អញ្ញសរណបដិក្ខេបវចនំ។ ន ហិ អញ្ញោ អញ្ញស្ស សរណំ ហោតិ, អញ្ញស្ស វាយាមេន អញ្ញស្ស អសុជ្ឈនតោ។ វុត្តម្បិ ចេតំ “អត្តា ហិ អត្តនោ នាថោ, កោ ហិ នាថោ បរោ សិយា”តិ (ធ. ប. ១៦០)។ តេនាហ “អនញ្ញសរណា”តិ។ កោ បនេត្ថ អត្តា នាម, លោកិយលោកុត្តរោ ធម្មោ។ តេនាហ – “ធម្មទីបា ធម្មសរណា អនញ្ញសរណា”តិ។ “កាយេ កាយានុបស្សី”តិអាទីនិ មហាសតិបដ្ឋានេ វិត្ថារិតានិ។

គោចរេតិ ចរិតុំ យុត្តដ្ឋានេ។ **សកេ**តិ អត្តនោ សន្តកេ។ **បេត្តិកេ វិសយេ**តិ បិតិតោ អាគតវិសយេ។ **ចរត**ន្តិ ចរន្តានំ។ “ចរន្ត”ន្តិបិ បាឋោ, អយមេវត្ថោ។ **ន លច្ឆតី**តិ ន លភិស្សតិ ន បស្សិស្សតិ។ **មារោ**តិ ទេវបុត្តមារោបិ, មច្ចុមារោបិ, កិលេសមារោបិ។ **ឱតារ**ន្តិ រន្ធំ ឆិទ្ទំ វិវរំ។ អយំ បនត្ថោ លេឌ្ឌុដ្ឋានតោ និក្ខម្ម តោរណេ និសីទិត្វា ពាលាតបំ តបន្តំ លាបំ សកុណំ គហេត្វា។ បក្ខន្ទសេនសកុណវត្ថុនា ទីបេតព្ពោ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “ភូតបុព្ពំ, ភិក្ខវេ, សកុណគ្ឃិ លាបំ សកុណំ សហសា អជ្ឈប្បត្តា អគ្គហេសិ។ អថ ខោ, ភិក្ខវេ, លាបោ សកុណោ សកុណគ្ឃិយា ហរិយមានោ ឯវំ បរិទេវសិ ‘មយមេវម្ហ អលក្ខិកា, មយំ អប្បបុញ្ញា, យេ មយំ អគោចរេ ចរិម្ហ បរវិសយេ, សចេជ្ជ មយំ គោចរេ ចរេយ្យាម សកេ បេត្តិកេ វិសយេ, ន ម្យាយំ សកុណគ្ឃិ អលំ អភវិស្ស យទិទំ យុទ្ធាយា’តិ។ កោ បន តេ លាប គោចរោ សកោ បេត្តិកោ វិសយោតិ? យទិទំ នង្គលកដ្ឋករណំ លេឌ្ឌុដ្ឋានន្តិ។ អថ ខោ, ភិក្ខវេ, សកុណគ្ឃិ សកេ ពលេ អបត្ថទ្ធា សកេ ពលេ អសំវទមានា លាបំ សកុណំ បមុញ្ចិ គច្ឆ ខោ ត្វំ លាប, តត្រាបិ គន្ត្វា ន មោក្ខសីតិ។
>
> អថ ខោ , ភិក្ខវេ, លាបោ សកុណោ នង្គលកដ្ឋករណំ លេឌ្ឌុដ្ឋានំ គន្ត្វា មហន្តំ លេឌ្ឌុំ អភិរុហិត្វា សកុណគ្ឃឹ វទមានោ អដ្ឋាសិ “ឯហិ ខោ ទានិ មេ សកុណគ្ឃិ, ឯហិ ខោ ទានិ មេ សកុណគ្ឃី”តិ។ អថ ខោ សា, ភិក្ខវេ, សកុណគ្ឃិ សកេ ពលេ អបត្ថទ្ធា សកេ ពលេ អសំវទមានា ឧភោ បក្ខេ សន្នយ្ហ លាបំ សកុណំ សហសា អជ្ឈប្បត្តា។ យទា ខោ, ភិក្ខវេ, អញ្ញាសិ លាបោ សកុណោ ពហុអាគតា ខោ ម្យាយំ

សកុណគ្ឃីតិ, អថ ខោ តស្សេវ លេឌ្ឌុស្ស អន្តរំ បច្ចុបាទិ។ អថ ខោ, ភិក្ខវេ, សកុណគ្ឃិ តត្ថេវ ឧរំ បច្ចតាឡេសិ។ ឯវញ្ហិ តំ, ភិក្ខវេ, ហោតិ យោ អគោចរេ ចរតិ បរវិសយេ។

តស្មាតិហ, ភិក្ខវេ, មា អគោចរេ ចរិត្ថ បរវិសយេ, អគោចរេ, ភិក្ខវេ, ចរតំ បរវិសយេ លច្ឆតិ មារោ ឱតារំ, លច្ឆតិ មារោ អារម្មណំ។ កោ ច, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ អគោចរោ បរវិសយោ, យទិទំ បញ្ច កាមគុណា។ កតមេ បញ្ច? ចក្ខុវិញ្ញេយ្យា រូបា ឥដ្ឋា កន្តា មនាបា បិយរូបា កាមូបសំហិតា រជនីយា, សោតវិញ្ញេយ្យា សទ្ទា ឥដ្ឋា កន្តា មនាបា បិយរូបា កាមូបសំហិតា រជនីយា, ឃានវិញ្ញេយ្យា គន្ធា ឥដ្ឋា កន្តា មនាបា បិយរូបា កាមូបសំហិតា រជនីយា, ជិវ្ហាវិញ្ញេយ្យា រសា ឥដ្ឋា កន្តា មនាបា បិយរូបា កាមូបសំហិតា រជនីយា, កាយវិញ្ញេយ្យា ផោដ្ឋព្ពា ឥដ្ឋា កន្តា មនាបា បិយរូបា កាមូបសំហិតា រជនីយា។ អយំ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ អគោចរោ បរវិសយោ។

គោចរេ, ភិក្ខវេ, ចរថ…បេ…. ន លច្ឆតិ មារោ អារម្មណំ។ កោ ច, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ គោចរោ សកោ បេត្តិកោ វិសយោ, យទិទំ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា។ កតមេ ចត្តារោ? ឥធ ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតិ អាតាបី សម្បជានោ សតិមា, វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ; វេទនាសុ វេទនានុបស្សី វិហរតិ អាតាបី សម្បជានោ សតិមា, វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ; ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សី វិហរតិ អាតាបី សម្បជានោ សតិមា, វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ; ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី វិហរតិ អាតាបី សម្បជានោ សតិមា, វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ – អយំ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ គោចរោ សកោ បេត្តិកោ វិសយោតិ (សំ. និ. ៥.៣៧១)។

កុសលានន្តិ អនវជ្ជលក្ខណានំ។ **សមាទានហេតូតិ** សមាទាយ វត្តនហេតុ។ **ឯវមិទំ បុញ្ញំ បវឌ្ឍតីតិ** ឯវំ ឥទំ លោកិយលោកុត្តរំ បុញ្ញផលំ វឌ្ឍតិ, បុញ្ញផលន្តិ ច ឧបរូបរិ បុញ្ញម្បិ បុញ្ញវិបាកោបិ វេទិតព្ពោ។

ទឡ្ហនេមិចក្កវត្តិរាជកថាវណ្ណនា

៨១. តត្ថ ទុវិធំ កុសលំ វដ្ដគាមី ច វិវដ្ដគាមី ច។ តត្ថ វដ្ដគាមិកុសលំ នាម មាតាបិតូនំ បុត្តធីតាសុ បុត្តធីតានញ្ច មាតាបិតូសុ សិនេហវសេន មុទុមទ្ទវចិត្តំ។ វិវដ្ដគាមិកុសលំ នាម “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា”តិអាទិភេទា សត្តតឹស ពោធិបក្ខិយធម្មា។ តេសុ វដ្ដគាមិបុញ្ញស្ស បរិយោសានំ មនុស្សលោកេ ចក្កវត្តិសិរិវិភវោ។ វិវដ្ដគាមិកុសលស្ស មគ្គផលនិព្ពានសម្បត្តិ។ តត្ថ វិវដ្ដគាមិកុសលស្ស វិបាកំ សុត្តបរិយោសានេ ទស្សេស្សតិ។

ឥធ បន វដ្ដគាមិកុសលស្ស វិបាកទស្សនត្ថំ, ភិក្ខវេ, យទា បុត្តធីតរោ មាតាបិតូនំ ឱវាទេ ន អដ្ឋំសុ, តទា អាយុនាបិ វណ្ណេនាបិ ឥស្សរិយេនាបិ បរិហាយឹសុ។ យទា បន អដ្ឋំសុ, តទា វឌ្ឍឹសូតិ វត្វា វដ្ដគាមិកុសលានុសន្ធិវសេន “ភូតបុព្ពំ, ភិក្ខវេ”តិ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ ចក្កវត្តីតិអាទីនិ មហាបទានេ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៣) វិត្ថារិតានេវ។

៨២. ឱសក្កិតន្តិ ឲ្លសកម្បិ អវសក្កិតំ។ **ឋានា ចុតន្តិ** សព្ពសោ ឋានា អបគតំ។ តំ កិរ ចក្ករតនំ អន្តេបុរទ្វារេ អក្ខាហតំ វិយ វេហាសំ អដ្ឋាសិ។ អថស្ស ឧភោសុ បស្សេសុ ទ្វេ ខទិរត្ថម្ភេ និខណិត្វា ចក្ករតនមត្ថកេ នេមិអភិមុខំ ឯកំ សុត្តកំ ពន្ធឹសុ។ អធោភាគេបិ នេមិអភិមុខំ ឯកំ ពន្ធឹសុ។ តេសុ ឧបរិមសុត្តតោ អប្បមត្តកម្បិ ឱគតំ ចក្ករតនំ ឱសក្កិតំ នាម ហោតិ, ហេដ្ឋា សុត្តស្ស ឋានំ ឧបរិមកោដិយា អតិក្កន្តគតំ ឋានា ចុតំ នាម ហោតិ, តទេតំ អតិពលវទោសេ សតិ ឯវំ ហោតិ។ សុត្តមត្តម្បិ ឯកង្គុលទ្វង្គុលមត្តំ វា ភដ្ឋំ ឋានា ចុតមេវ ហោតិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ “ឱសក្កិតំ ឋានា ចុត”ន្តិ។

អថ មេ អារោចេយ្យាសីតិ តាត, ត្វំ អជ្ជ អាទឹ កត្វា ទិវសស្ស តិក្ខត្តុំ ចក្ករតនស្ស ឧបដ្ឋានំ គច្ឆ, ឯវំ គច្ឆន្តោ យទា ចក្ករតនំ ឲ្លសកម្បិ ឱសក្កិតំ ឋានា ចុតំ បស្សសិ, អថ មយ្ហំ អាចិក្ខេយ្យាសិ។ ជីវិតញ្ហិ មេ តវ ហត្ថេ និក្ខិត្តន្តិ។ **អទ្ទសាតិ** អប្បមត្តោ ទិវសស្ស តិក្ខត្តុំ គន្ត្វា ឱលោកេន្តោ ឯកទិវសំ អទ្ទស។

៨៣. អថ ខោ, ភិក្ខវេតិ ភិក្ខវេ, អថ រាជា ទឡ្ហនេមិ “ចក្ករតនំ ឱសក្កិត”ន្តិ សុត្វា ឧប្បន្នពលវទោមនស្សោ “ន ទានិ មយា ចិរំ ជីវិតព្ពំ ភវិស្សតិ, អប្បាវសេសំ មេ អាយុ, ន មេ ទានិ កាមេ បរិភុញ្ជនកាលោ, បព្ពជ្ជាកាលោ មេ ឥទានី”តិ រោទិត្វា បរិទេវិត្វា ជេដ្ឋបុត្តំ កុមារំ អាមន្តាបេត្វា ឯតទវោច។ **សមុទ្ទបរិយន្តន្តិ** បរិក្ខិត្តឯកសមុទ្ទបរិយន្តមេវ។ ឥទំ ហិស្ស កុលសន្តកំ។ ចក្កវាឡបរិយន្តំ បន បុញ្ញិទ្ធិវសេន និព្ពត្តំ, ន តំ សក្កា

ទាតុំ។ កុលសន្តកំ បន និយ្យាតេន្តោ “សមុទ្ទបរិយន្ត”ន្តិ អាហ។ **កេសមស្សុន្តិ** តាបសបព្ពជ្ជំ បព្ពជន្តាបិ ហិ បឋមំ កេសមស្សុំ ឱហារេន្តិ។ តតោ បដ្ឋាយ បរូឡ្ហកេសេ ពន្ធិត្វា វិចរន្តិ។ តេន វុត្តំ – “កេសមស្សុំ ឱហារេត្វា”តិ។

កាសាយានីតិ កសាយរសបីតានិ។ អាទិតោ ឯវំ កត្វា បច្ឆា វក្កលានិបិ ធារេន្តិ។ **បព្ពជីតិ** បព្ពជិតោ។ បព្ពជិត្វា ច អត្តនោ មង្គលវនុយ្យានេយេវ វសិ។ **រាជិសិម្ហីតិ** រាជព្ពិសិម្ហិ។ ព្រាហ្មណបព្ពជិតា ហិ “ព្រាហ្មណិសយោ”តិ វុច្ចន្តិ។ សេតច្ឆត្តំ បន បហាយ រាជបព្ពជិតា រាជិសយោតិ។ **អន្តរធាយីតិ** អន្តរហិតំ និព្ពុតទីបសិខា វិយ អភាវំ ឧបគតំ។ **បដិសំវេទេសីតិ** កន្ទន្តោ បរិទេវន្តោ ជានាបេសិ។ **បេត្តិកន្តិ** បិតិតោ អាគតំ ទាយជ្ជំ ន ហោតិ, ន សក្កា កុសីតេន ហីនវីរិយេន ទស អកុសលកម្មបថេ សមាទាយ វត្តន្តេន បាបុណិតុំ។ អត្តនោ បន សុកតំ កម្មំ និស្សាយ ទសវិធំ ទ្វាទសវិធំ វា ចក្កវត្តិវត្តំ បូរេន្តេនេវេតំ បត្តព្ពន្តិ ទីបេតិ។ អថ នំ វត្តបដិបត្តិយំ ចោទេន្តោ “តេង្ឃ ត្វ”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អរិយេតិ** និទ្ទោសេ។ **ចក្កវត្តិវត្តេតិ** ចក្កវត្តីនំ វត្តេ។

ចក្កវត្តិអរិយវត្តវណ្ណនា

៨៤. ធម្មន្តិ ទសកុសលកម្មបថធម្មំ។ **និស្សាយាតិ** តទធិដ្ឋានេន ចេតសា តមេវ និស្សយំ កត្វា។ **ធម្មំ សក្ករោន្តោតិ** យថា កតោ សោ ធម្មោ សុដ្ឋុ កតោ ហោតិ, ឯវមេតំ ករោន្តោ។ **ធម្មំ គរុំ ករោន្តោតិ** តស្មិំ គារវុប្បត្តិយា តំ គរុំ ករោន្តោ។ **ធម្មំ មានេន្តោតិ** តមេវ ធម្មំ បិយញ្ច ភាវនីយញ្ច កត្វា វិហរន្តោ។ **ធម្មំ បូជេន្តោតិ** តំ អបទិសិត្វា គន្ធមាលាទិបូជនេនស្ស បូជំ ករោន្តោ។ **ធម្មំ អបចាយមានោតិ** តស្សេវ ធម្មស្ស អញ្ជលិករណាទីហិ នីចវុត្តិតំ ករោន្តោ។ **ធម្មទ្ធជោ ធម្មកេតូតិ** តំ ធម្មំ ធជមិវ បុរក្ខត្វា កេតុមិវ ច ឧក្ខិបិត្វា បវត្តិយា ធម្មទ្ធជោ ធម្មកេតុ ច ហុត្វាតិ អត្ថោ។ **ធម្មាធិបតេយ្យោតិ** ធម្មាធិបតិភូតោ អាគតភាវេន ធម្មវសេនេវ សព្ពកិរិយានំ ករណេន ធម្មាធិបតេយ្យោ ហុត្វា។ **ធម្មិកំ រក្ខាវរណគុត្តិំ សំវិទហស្សូតិ** ធម្មោ អស្សា អត្ថីតិ ធម្មិកា, រក្ខា ច អាវរណញ្ច គុត្តិ ច រក្ខាវរណគុត្តិ ។ តត្ថ “បរំ រក្ខន្តោ អត្តានំ រក្ខតី”តិ (សំ. និ. ៥.៣៨៥) វចនតោ ខន្តិអាទយោ រក្ខា។ វុត្តញ្ហេតំ “កថញ្ច, ភិក្ខវេ, បរំ រក្ខន្តោ អត្តានំ រក្ខតិ។ ខន្តិយា អវិហិំសាយ មេត្តចិត្តតា អនុទ្ទយតា”តិ (សំ. និ. ៥.៣៨៥)។ និវាសនបារុបនគេហាទីនំ និវារណា អាវរណំ, ចោរាទិឧបទ្ទវនិវារណត្ថំ គោបាយនា គុត្តិ, តំ សព្ពម្បិ សុដ្ឋុ សំវិទហស្សុ បវត្តយ ឋបេហីតិ អត្ថោ។ ឥទានិ យត្ថ សា សំវិទហិតព្ពា, តំ ទស្សេន្តោ **អន្តោជនស្មិន្តិ**អាទិមាហ។

តត្រាយំ សង្ខេបត្ថោ – អន្តោជនសង្ខាតំ តវ បុត្តទារំ សីលសំវរេ បតិដ្ឋបេហិ, វត្ថគន្ធមាលាទីនិ ចស្ស ទេហិ, សព្ពោបទ្ទវេ ចស្ស និវារេហិ។ **ពលកាយា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយំ បន វិសេសោ – ពលកាយោ កាលំ អនតិក្កមិត្វា ភត្តវេតនសម្បទានេនបិ អនុគ្គហេតព្ពោ។ អភិសិត្តខត្តិយា ភទ្រស្សាជានេយ្យាទិរតនសម្បទានេនបិ ឧបសង្គណ្ហិតព្ពា។ អនុយន្តខត្តិយា តេសំ អនុរូបយានវាហនសម្បទានេនបិ បរិតោសេតព្ពា។ ព្រាហ្មណា អន្នបានវត្ថាទិនា ទេយ្យធម្មេន។ គហបតិកា ភត្តពីជនង្គលផាលពលិពទ្ទាទិសម្បទានេន។ តថា និគមវាសិនោ នេគមា, ជនបទវាសិនោ ច ជានបទា។ សមិតបាបពាហិតបាបា សមណព្រាហ្មណា សមណបរិក្ខារសម្បទានេន សក្កាតព្ពា។ មិគបក្ខិនោ អភយទានេន សមស្សាសេតព្ពា។

វិជិតេតិ អត្តនោ អាណាបវត្តិដ្ឋានេ។ **អធម្មការោតិ** អធម្មកិរិយា។ **មា បវត្តិត្ថាតិ** យថា នប្បវត្តតិ, តថា នំ បដិបាទេហីតិ អត្ថោ។ **សមណព្រាហ្មណាតិ** សមិតបាបពាហិតបាបា។ **មទប្បមាទា បដិវិរតាតិ** នវវិធា មានមទា, បញ្ចសុ កាមគុណេសុ ចិត្តវោស្សជ្ជនសង្ខាតា បមាទា ច បដិវិរតា។ **ខន្តិសោរច្ចេ និវិដ្ឋាតិ** អធិវាសនខន្តិយញ្ច សុរតភាវេ ច បតិដ្ឋិតា។ **ឯកមត្តានន្តិ** អត្តនោ រាគាទីនំ ទមនាទីហិ ឯកមត្តានំ ទមេន្តិ សមេន្តិ បរិនិព្ពាបេន្តីតិ វុច្ចន្តិ។ **កាលេន កាលន្តិ** កាលេ កាលេ ។ **អភិនិវជ្ជេយ្យាសីតិ** គូថំ វិយ វិសំ វិយ អគ្គិំ វិយ ច សុដ្ឋុ វជ្ជេយ្យាសិ។ **សមាទាយាតិ** សុរភិកុសុមទាមំ វិយ អមតំ វិយ ច សម្មា អាទាយ បវត្តេយ្យាសិ។

ឥធ ឋត្វា វត្តំ សមានេតព្ពំ។ អន្តោជនស្មិំ ពលកាយេបិ ឯកំ, ខត្តិយេសុ ឯកំ, អនុយន្តេសុ ឯកំ, ព្រាហ្មណគហបតិកេសុ ឯកំ, នេគមជានបទេសុ ឯកំ, សមណព្រាហ្មណេសុ ឯកំ, មិគបក្ខីសុ ឯកំ, អធម្មការប្បដិក្ខេបោ ឯកំ, អធនានំ ធនានុប្បទានំ ឯកំ សមណព្រាហ្មណេ ឧបសង្កមិត្វា បញ្ហបុច្ឆនំ ឯកន្តិ ឯវមេតំ ទសវិធំ ហោតិ។ គហបតិកេ បន បក្ខិជាតេ ច វិសុំ កត្វា គណេន្តស្ស ទ្វាទសវិធំ ហោតិ។ បុព្ពេ អវុត្តំ វា គណេន្តេន អធម្មរាគស្ស ច វិសមលោភស្ស ច បហានវសេន ទ្វាទសវិធំ វេទិតព្ពំ។ **ឥទំ ខោ តាត តន្តិ** ឥទំ ទសវិធំ ទ្វាទសវិធញ្ច អរិយចក្កវត្តិវត្តំ នាម។ **វត្តមានស្សាតិ** បូរេត្វា វត្តមានស្ស។ **តទហុបោសថេតិ**អាទិ មហាសុទស្សនេ វុត្តំ។

៩០. សមតេនាតិ អត្តនោ មតិយា។ **សុទន្តិ** និបាតមត្តំ។ **បសាសតី**តិ អនុសាសតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – បោរាណកំ រាជវំសំ រាជបវេណឹ រាជធម្មំ បហាយ អត្តនោ មតិមត្តេ ឋត្វា ជនបទំ អនុសាសតីតិ។ ឯវមយំ មយ ទេវវិសស្ស កទ្ធារជនកោ វិយ ទទ្ធនេមិវិសស្ស ឧបច្ឆេទកោ អន្តិមបុរិសោ ហុត្វា ឧប្បន្នោ។ **បុព្ពេនាបរន្តិ** បុព្ព កាលេន សទិសា ហុត្វា អបរកាលំ។ **ជនបទា ន បព្ពន្តី**តិ ន វឌ្ឍន្តិ។ **យថា តំ បុព្ពកានន្តិ** យថា បុព្ពកានំ រាជូនំ បុព្ពេ ច បច្ឆា ច សទិសាយេវ ហុត្វា បព្ពឹសុ, តថា ន បព្ពន្តិ។ កត្ថចិ សុញ្ញា ហោន្តិ ហតវិលុត្តា, តេលមធុ ផាណិតាទីសុ ចេវ យាគុភត្តាទីសុ ច ឱជាបិ បរិហាយិត្ថាតិ អត្ថោ។

អមច្ចា បារិសជ្ជាតិ អមច្ចា ចេវ បរិសាវចរា ច។ **គណកមហាមត្តា**តិ អច្ឆិទ្ទកាទិបាឋគណកា ចេវ មហា អមច្ចា ច។ **អនីកដ្ឋា**តិ ហត្ថិអាចរិយាទយោ។ **ទោវារិកា**តិ ទ្វាររក្ខិនោ។ **មន្តស្សាជីវិនោ**តិ មន្តា វុច្ចតិ បញ្ញា, តំ និស្សាយ កត្វា យេ ជីវន្តិ បណ្ឌិតា មហាមត្តា, តេសំ ឯតំ នាមំ។

អាយុវណ្ណាទិបរិហានិកថាវណ្ណនា

៩១. នោ ច ខោ អធនានន្តិ ពលវលោភត្តា បន អធនានំ ទលិទ្ទមនុស្សានំ ធនំ នានុប្បទាសិ។ **នានុប្បទិយមានេ**តិ អននុប្បទិយមានេ, អយមេវ វា បាឋោ។ **ទាលិទ្ទិយន្តិ** ទលិទ្ទភាវោ។ **អត្តនា ច ជីវាហី**តិ សយញ្ច ជីវំ យាបេហីតិ អត្ថោ។ **ឧទ្ធគ្គិកន្តិ**អាទីសុ ឧបរូបរិភូមីសុ ផលទានវសេន ឧទ្ធមគ្គមស្សាតិ ឧទ្ធគ្គិកា។ សគ្គស្ស ហិតា តត្រុបបត្តិជននតោតិ សោវគ្គិកា។ និព្ពត្តដ្ឋានេ សុខោ វិបាកោ អស្សាតិ សុខវិបាកា។ សុដ្ឋុ អគ្គានំ ទិព្ពវណ្ណាទីនំ ទសន្នំ វិសេសានំ និព្ពត្តនតោ សគ្គសំវត្តនិកា។ ឯវរូបំ ទក្ខិណំ ទានំ បតិដ្ឋបេតីតិ អត្ថោ។

៩២. បវឌ្ឍិស្សតីតិ វឌ្ឍិស្សតិ ពហុំ ភវិស្សតិ។ **សុនិសេធំ និសេធេយ្យន្តិ** សុដ្ឋុ និសិទ្ធំ និសេធេយ្យំ។ **មូលឃច្ចន្តិ** មូលហតំ។ **ខរស្សរេនា**តិ ផរុសសទ្ទេន។ **បណវេនា**តិ វជ្ឈភេរិយា។

៩៣. សីសានិ នេសំ ឆិន្ទិស្សាមាតិ យេសំ អន្តមសោ មូលកមុដ្ឋិម្បិ ហរិស្សាម, តេសំ តថេវ សីសានិ ឆិន្ទិស្សាម, យថា កោចិ ហដភាវម្បិ ន ជានិស្សតិ, អម្ហាកំ ទានិ កិមេត្ថ រាជាបិ ឯវំ ឧដ្ឋាយ បរំ មារេតីតិ អយំ នេសំ អធិប្បាយោ។ **ឧបក្កមឹសូ**តិ អារភឹសុ។ **បន្ថទុហនន្តិ** បន្ថឃាតំ, បន្ថេ ឋត្វា ចោរកម្មំ។

៩៤. ន ហិ, ទេវាតិ សោ កិរ ចិន្តេសិ – “អយំ រាជា សច្ចំ ទេវាតិ មុខបដិញ្ញាយ ទិន្នាយ មារាបេតិ, ហន្ទាហំ មុសាវាទំ ករោមី”តិ, មរណភយា “ន ហិ ទេវា”តិ អវោច។

៩៦. ឯកិទន្តិ ឯត្ថ **ឥទន្តិ** និបាតមត្តំ, ឯកេ សត្តាតិ អត្ថោ។ **ចារិត្តន្តិ** មិច្ឆាចារំ។ **អភិជ្ឈាព្យាបាទា**តិ អភិជ្ឈា ច ព្យាបាទោ ច។ **មិច្ឆាទិដ្ឋី**តិ នត្ថិ ទិន្នន្តិអាទិកា អន្តគ្គាហិកា បច្ចនីកទិដ្ឋិ។

១០១. អធម្មរាគោតិ មាតា មាតុច្ឆា បិតុច្ឆា មាតុលានីតិអាទិកេ អយុត្តដ្ឋានេ រាគោ។ **វិសមលោភោ**តិ បរិភោគយុត្តេសុបិ ឋានេសុ អតិពលវលោភោ។ **មិច្ឆាធម្មោ**តិ បុរិសានំ បុរិសេសុ ឥត្ថីនញ្ច ឥត្ថីសុ ឆន្ទរាគោ។

អមត្តេយ្យតាតិអាទីសុ មាតុ ហិតោ មត្តេយ្យោ, តស្ស ភាវោ មត្តេយ្យតា, មាតរិ សម្មា បដិបត្តិយា ឯតំ នាមំ។ តស្សា អភាវោ ចេវ តប្បដិបក្ខតា ច អមត្តេយ្យតា។ **អបេត្តេយ្យតា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ន កុលេ ជេដ្ឋាបចាយិតា**តិ កុលេ ជេដ្ឋានំ អបចិតិយា នីចវុត្តិយា អករណភាវោ។

ទសវស្សាយុកសមយវណ្ណនា

១០៣. យំ ឥមេសន្តិ យស្មឹ សមយេ ឥមេសំ។ **អលំបតេយ្យា**តិ បតិនោ ទាតុំ យុត្តា។ **ឥមានិ រសានី**តិ ឥមានិ លោកេ អគ្គរសានិ។ **អតិព្យាទិប្បិស្សន្តី**តិ អតិវិយ ទិប្បិស្សន្តិ, អយមេវ វា បាឋោ។ **កុសលន្តិបិ ន ភវិស្សតី**តិ កុសលន្តិ នាមម្បិ ន ភវិស្សតិ, បញ្ញត្តិមត្តម្បិ ន បញ្ញាយិស្សតីតិ អត្ថោ។ **បុជ្ជា ច ភវិស្សន្តិ បាសំសា ចា**តិ បូជារហា ច ភវិស្សន្តិ បសំសារហា ច។ តទា កិរ មនុស្សា “អសុកេន នាម មាតា បហតា, បិតា បហតោ, សមណព្រាហ្មណា ជីវិតា វោរោបិតា, កុលេ ជេដ្ឋានំ អត្ថិភាវម្បិ ន ជានាតិ, អហោ បុរិសោ”តិ តមេវ បូជេស្សន្តិ ចេវ បសំសិស្សន្តិ ច។

ន ភវិស្សតិ មាតាតិ វាតិ អយំ មយ្ហំ មាតាតិ គរុចិត្តំ ន ភវិស្សតិ។ គេហេ មាតុគាមំ វិយ នានាវិធំ អសព្ភិកថំ កថយមានា អគារវុបចារេន ឧបសង្កមិស្សន្តិ។ **មាតុច្ឆា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច **មាតុច្ឆា**តិ

មាតុភគិនី។ **មាតុលានី**តិ មាតុលភរិយា។ **អាចរិយភរិយា**តិ សិប្បាយតនានិ សិក្ខាបកស្ស អាចរិយស្ស ភរិយា។ **គរូនំ ទារា**តិ ចូឡបិតុមហាបិតុអាទីនំ ភរិយា។ **សម្ភេទ**ន្តិ មិស្សីភាវំ, មរិយាទភេទំ វា។

តិព្ពោ អាឃាតោ បច្ចុបដ្ឋិតោ ភវិស្សតីតិ ពលវកោបោ បុនប្បុនំ ឧប្បត្តិវសេន បច្ចុបដ្ឋិតោ ភវិស្សតិ។ អបរានិ ទ្វេ ឯតស្សេវ វេវចនានិ។ កោបោ ហិ ចិត្តំ អាឃាតេតីតិ **អាឃាតោ។** អត្តនោ ច បរស្ស ច ហិតសុខំ ព្យាបាទេតីតិ **ព្យាបាទោ។** មនោបទូសនតោ **មនោបទោសោ**តិ វុច្ចតិ។ **តិព្ពំ វធកចិត្ត**ន្តិ បិយមានស្សាបិ បរំ មារណត្ថាយ វធកចិត្តំ។ តស្ស វត្ថុំ ទស្សេតុំ **មាតុបិ បុត្តម្ហី**តិអាទិ វុត្តំ។ **មាគវិកស្សា**តិ មិគលុទ្ទកស្ស។

១០៤. សត្ថន្តរកប្បោតិ សត្ថេន អន្តរកប្បោ។ សំវដ្ដកប្បំ អប្បត្វា អន្តរាវ លោកវិនាសោ។ អន្តរកប្បោ ច នាមេស ទុព្ភិក្ខន្តរកប្បោ រោគន្តរកប្បោ សត្ថន្តរកប្បោតិ តិវិធោ។ តត្ថ លោភុស្សទាយ បជាយ ទុព្ភិក្ខន្តរកប្បោ ហោតិ។ មោហុស្សទាយ រោគន្តរកប្បោ។ ទោសុស្សទាយ សត្ថន្តរកប្បោ។ តត្ថ ទុព្ភិក្ខន្តរកប្បេន នដ្ឋា យេភុយ្យេន បេត្តិវិសយេ ឧបបជ្ជន្តិ។ កស្មា? អាហារនិកន្តិយា ពលវត្តា។ រោគន្តរកប្បេន នដ្ឋា យេភុយ្យេន សគ្គេ និព្ពត្តន្តិ កស្មា? តេសញ្ហិ “អហោ វតញ្ញេសំ សត្តានំ ឯវរូបោ រោគោ ន ភវេយ្យា”តិ មេត្តចិត្តំ ឧប្បជ្ជតីតិ។ សត្ថន្តរកប្បេន នដ្ឋា យេភុយ្យេន និរយេ ឧបបជ្ជន្តិ។ កស្មា? អញ្ញមញ្ញំ ពលវាឃាតតាយ។

មិគសញ្ញន្តិ “អយំ មិគោ, អយំ មិគោ”តិ សញ្ញំ។ **តិណ្ហានិ សត្ថានិ ហត្ថេសុ បាតុភវិស្សន្តី**តិ តេសំ កិរ ហត្ថេន ផុដ្ឋមត្តំ យំកិញ្ចិ អន្តមសោ តិណបណ្ណំ ឧបាទាយ អាវុធមេវ ភវិស្សតិ។ **មា ច មយំ កញ្ចី**តិ មយំ កញ្ចិ ឯកបុរិសម្បិ ជីវិតា មា វោរោបយិម្ហ។ **មា ច អម្ហេ កោចី**តិ អម្ហេបិ កោចិ ឯកបុរិសោ ជីវិតា មា វោរោបយិត្ថ។ **យំនូន មយ**ន្តិ អយំ លោកវិនាសោ បច្ចុបដ្ឋិតោ, ន សក្កា ទ្វីហិ ឯកដ្ឋានេ ឋិតេហិ ជីវិតំ លទ្ធុន្តិ មញ្ញមានា ឯវំ ចិន្តយឹសុ។ **វនគហន**ន្តិ វនសង្ខាតេហិ តិណគុម្ពលតាទីហិ គហនំ ទុប្បវេសដ្ឋានំ។ **រុក្ខគហន**ន្តិ រុក្ខេហិ គហនំ ទុប្បវេសដ្ឋានំ។ **នទីវិទុគ្គ**ន្តិ នទីនំ អន្តរទីបាទីសុ ទុគ្គមនដ្ឋានំ។ **បព្ពតវិសម**ន្តិ បព្ពតេហិ វិសមំ, បព្ពតេសុបិ វា វិសមដ្ឋានំ។ **សភាគាយិស្សន្តី**តិ យថា អហំ ជីវាមិ ទិដ្ឋា ភោ សត្តា, ត្វម្បិ តថា ជីវសីតិ ឯវំ សម្មោទនកថាយ អត្តនា សភាគេ ករិស្សន្តិ។

អាយុវណ្ណាទិវឌ្ឍនកថាវណ្ណនា

១០៥. អាយតន្តិ មហន្តំ។ **បាណាតិបាតា វិរមេយ្យាមា**តិ បាណាតិបាតតោ ឱសក្កេយ្យាម។ បាណាតិបាតំ វិរមេយ្យាមាតិបិ សជ្ឈាយន្តិ, តត្ថ បាណាតិបាតំ បជហេយ្យាមាតិ អត្ថោ។ **វីសតិវស្សាយុកា**តិ មាតាបិតរោ បាណាតិបាតា បដិវិរតា, បុត្តា កស្មា វីសតិវស្សាយុកា អហេសុន្តិ ខេត្តវិសុទ្ធិយា។ តេសញ្ហិ មាតាបិតរោ សីលវន្តោ ជាតា។ ឥតិ សីលគព្ភេ វឌ្ឍិតត្តា ឥមាយ ខេត្តវិសុទ្ធិយា ទីឃាយុកា អហេសុំ។ យេ បនេត្ថ កាលំ កត្វា តត្ថេវ និព្ពត្តា, តេ អត្តនោវ សីលសម្បត្តិយា ទីឃាយុកា អហេសុំ។

អស្សាមាតិ ភវេយ្យាម។ **ចត្តារីសវស្សាយុកា**តិអាទយោ កោដ្ឋាសា អទិន្នាទានាទីហិ បដិវិរតានំ វសេន វេទិតព្ពា។

សង្ខរាជឧប្បត្តិវណ្ណនា

១០៦. ឥច្ឆាតិ មយ្ហំ ភត្តំ ទេថាតិ ឯវំ ឧប្បជ្ជនកតណ្ហា។ **អនសន**ន្តិ ន អសនំ អវិប្ផារិកភាវោ កាយាលសិយំ, ភត្តំ ភុត្តានំ ភត្តសម្មទបច្ចយា និបជ្ជិតុកាមតាជនកោ កាយទុព្ពលភាវោតិ អត្ថោ។ **ជរា**តិ បាកដជរា។ **កុក្កុដសម្បាតិកា**តិ ឯកគាមស្ស ឆទនបិដ្ឋតោ ឧប្បតិត្វា ឥតរគាមស្ស ឆទនបិដ្ឋេ បតនសង្ខាតោ កុក្កុដសម្បាតោ។ ឯតាសុ អត្ថីតិ កុក្កុដសម្បាតិកា។ “កុក្កុដសម្បាទិកា”តិបិ បាឋោ, គាមន្តរតោ គាមន្តរំ កុក្កុដានំ បទសា គមនសង្ខាតោ កុក្កុដសម្បាទោ ឯតាសុ អត្ថីតិ អត្ថោ។ ឧភយម្បេតំ ឃននិវាសតំយេវ ទីបេតិ។ **អវីចិ មញ្ញេ ផុដោ ភវិស្សតី**តិ អវីចិមហានិរយោ វិយ និរន្តរបូរិតោ ភវិស្សតិ។

១០៧. “អសីតិវស្សសហស្សាយុកេសុ, ភិក្ខវេ, មនុស្សេសុ **មេត្តេយ្យោ** នាម ភគវា លោកេ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ ន វឌ្ឍមានកវសេន វុត្តំ។ ន ហិ ពុទ្ធា វឌ្ឍមានេ អាយុម្ហិ និព្ពត្តន្តិ, ហាយមានេ បន និព្ពត្តន្តិ។ តស្មា យទា តំ អាយុ វឌ្ឍិត្វា អសង្ខេយ្យតំ បត្វា បុន ហាយមានំ អសីតិវស្សសហស្សកាលេ ឋស្សតិ, តទា ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ អត្ថោ។ **បរិហរិស្សតី**តិ ឥទំ បន បរិវារេត្វា វិចរន្តានំ វសេន វុត្តំ។ **យូបោ**តិ បាសាទោ។ **រញ្ញា មហាបនាទេន ការាបិតោ**តិ រញ្ញា ហេតុភូតេន តស្សត្ថាយ សក្កេន ទេវរាជេន វិស្សកម្មទេវបុត្តំ បេសេត្វា ការាបិតោ។ បុព្ពេ កិរ ទ្វេ បិតាបុត្តា នឡការា បច្ចេកពុទ្ធស្ស នឡេហិ ច ឧទុម្ពរេហិ ច បណ្ណសាលំ ការាបេត្វា តំ តត្ថ វាសាបេត្វា ចតូហិ

បច្ចយេហិ ឧបដ្ឋហីសុ។ តេ កាលំ កត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តា។ តេសុ បិតា ទេវលោកេយេវ អដ្ឋាសិ។ បុត្តោ ទេវលោកា ចវិត្វា សុរុចិស្ស រញ្ញោ ទេវិយា សុមេធាយ កុច្ឆិស្មឹ និព្ពត្តោ។ មហាបនាទោ នាម កុមារោ អហោសិ។ សោ អបរភាគេ ឆត្តំ ឧស្សាបេត្វា មហាបនាទោ នាម រាជា ជាតោ។ អថស្ស បុញ្ញានុភាវេន សក្កោ ទេវរាជា វិស្សកម្មទេវបុត្តំ រញ្ញោ បាសាទំ ករោហីតិ បហិណិ សោ តស្ស បាសាទំ និម្មិនិ បញ្ចវីសតិយោជនុព្ពេធំ សត្តរតនមយំ សតភូមកំ។ យំ សន្ធាយ ជាតកេ វុត្តំ –

“បនាទោ នាម សោ រាជា, យស្ស យូបោ សុវណ្ណយោ;
តិរិយំ សោឡសុព្ពេធោ, ឧទ្ធមាហុ សហស្សធា។

សហស្សកណ្ឌោ សតគេណ្ឌុ, ធជាលុ ហរិតាមយោ;
អនច្ចុំ តត្ថ គន្ធព្ពា, ឆ សហស្សានិ សត្តធា។

ឯវមេតំ តទា អាសិ, យថា ភាសសិ ភទ្ទជិ;
សក្កោ អហំ តទា អាសឹ, វេយ្យាវច្ចករោ តវា”តិ។ (ជា. ៥.៣.៤២);

សោ រាជា តត្ថ យាវតាយុកំ វសិត្វា កាលំ កត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តិ។ តស្មឹ ទេវលោកេ និព្ពត្តេ សោ បាសាទោ មហាគង្គាយ អនុសោតំ បតិ។ តស្ស ធុរសោបានសម្មុខដ្ឋានេ បយាគបតិដ្ឋានំ នាម នគរំ មាបិតំ។ ថុបិកាសម្មុខដ្ឋានេ កោដិគាមោ នាម។ អបរភាគេ អម្ហាកំ ភគវតោ កាលេ សោ នឡការទេវបុត្តោ ទេវលោកតោ ចវិត្វា មនុស្សបថេ ភទ្ទជិសេដ្ឋិ នាម ហុត្វា សត្ថុ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បាបុណិ។ សោ នាវាយ គង្គាតរណទិវសេ ភិក្ខុសង្ឃស្ស តំ បាសាទំ ទស្សេតីតិ វត្ថុ វិត្ថារេតព្ពំ។ កស្មា បនេស បាសាទោ ន អន្តរហិតោតិ? ឥតរស្ស អានុភាវា។ តេន សទ្ធឹ បុញ្ញំ កត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តកុលបុត្តោ អនាគតេ សង្ខោ នាម រាជា ភវិស្សតិ។ តស្ស បរិភោគត្ថាយ សោ បាសាទោ ឧដ្ឋហិស្សតិ, តស្មា ន អន្តរហិតោតិ។

១០៨. ឧស្សាបេត្វាតិ តំ បាសាទំ ឧដ្ឋាបេត្វា។ **អជ្ឈាវសិត្វា**តិ តត្ថ វសិត្វា។ **តំ ទត្វា វិស្សជ្ជិត្វា**តិ តំ បាសាទំ ទានវសេន ទត្វា និរបេក្ខោ បរិច្ចាគវសេន ច វិស្សជ្ជិត្វា។ កស្ស ច ឯវំ ទត្វាតិ? សមណាទីនំ។ តេនាហ – “សមណព្រាហ្មណកបណទ្ធិកវនិព្ពកយាចកានំ ទានំ ទត្វា”តិ។ កថំ បន សោ ឯកំ បាសាទំ ពហូនំ ទស្សតីតិ? ឯវំ កិរស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ “អយំ បាសាទោ វិប្បកិរិយតូ”តិ។ សោ ខណ្ឌខណ្ឌសោ វិប្បកិរិស្សតិ។ សោ តំ អលគ្គមានោវ ហុត្វា “យោ យត្តកំ ឥច្ឆតិ, សោ តត្តកំ គណ្ហតូ”តិ ទានវសេន វិស្សជ្ជិស្សតិ។ តេន វុត្តំ – “ទានំ ទត្វា មេត្តេយ្យស្ស ភគវតោ…បេ.… វិហរិស្សតី”តិ។ ឯត្តកេន ភគវា វដ្ដគាមិកុសលស្ស អនុសន្ធឹ ទស្សេតិ។

១០៩. ឥទានិ វិវដ្ដគាមិកុសលស្ស អនុសន្ធឹ ទស្សេន្តោ បុន **អត្តទីបា, ភិក្ខវេ, វិហរថា**តិអាទិមាហ។

ភិក្ខុនោ អាយុវណ្ណាទិវឌ្ឍនកថាវណ្ណនា

១១០. ឥទំ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុនោ អាយុស្មិន្តិ ភិក្ខវេ យំ វោ អហំ អាយុនាបិ វឌ្ឍិស្សថាតិ អវោចំ, តត្ថ ឥទំ ភិក្ខុនោ អាយុស្មឹ ឥទំ អាយុការណន្តិ អត្ថោ។ តស្មា តុម្ហេហិ អាយុនា វឌ្ឍិតុកាមេហិ ឥមេ ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ភាវេតព្ពាតិ ទស្សេតិ។

វណ្ណស្មិន្តិ យំ វោ អហំ វណ្ណេនបិ វឌ្ឍិស្សថាតិ អវោចំ, ឥទំ តត្ថ វណ្ណការណំ។ សីលវតោ ហិ អវិប្បដិសារាទីនំ វសេន សរីរវណ្ណោបិ កិត្តិវសេន គុណវណ្ណោបិ វឌ្ឍតិ។ តស្មា តុម្ហេហិ វណ្ណេន វឌ្ឍិតុកាមេហិ សីលសម្បន្នេហិ ភវិតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។

សុខស្មិន្តិ យំ វោ អហំ សុខេនបិ វឌ្ឍិស្សថាតិ អវោចំ, ឥទំ តត្ថ វិវេកជំ បីតិសុខាទិនានប្បការកំ ឈានសុខំ។ តស្មា តុម្ហេហិ សុខេន វឌ្ឍិតុកាមេហិ ឥមានិ ចត្តារិ ឈានានិ ភាវេតព្ពានិ។

ភោគស្មិន្តិ យំ វោ អហំ ភោគេនបិ វឌ្ឍិស្សថាតិ អវោចំ, អយំ សោ អប្បមាណានំ សត្តានំ អប្បដិកូលតាវហោ សុខសយនាទិ ឯកាទសានិសំសោ សព្ពទិសាវិប្ផារិតព្រហ្មវិហារភោគោ។ តស្មា តុម្ហេហិ ភោគេន វឌ្ឍិតុកាមេហិ ឥមេ ព្រហ្មវិហារា ភាវេតព្ពា។

ពលស្មិន្តិ យំ វោ អហំ ពលេនបិ វឌ្ឍិស្សថាតិ អវោចំ, ឥទំ អាសវក្ខយបរិយោសានេ ឧប្បន្នំ អរហត្តផលសង្ខាតំ ពលំ។ តស្មា តុម្ហេហិ ពលេន វឌ្ឍិតុកាមេហិ អរហត្តប្បត្តិយា យោគោ ករណីយោ។

យថយិទំ, ភិក្ខវេ, មារពលន្តិ យថា ឥទំ ទេវបុត្តមារមច្ចុមារកិលេសមារានំ ពលំ ទុប្បសហំ ទុរភិសម្ភវំ, ឯវំ អញ្ញំ លោកេ ឯកពលម្បិ ន សមនុបស្សាមិ។ តម្បិ ពលំ ឥទមេវ អរហត្តផលំ បសហតិ អភិភវតិ អជ្ឈោត្ថរតិ។ តស្មា ឯត្ថេវ យោគោ ករណីយោតិ ទស្សេតិ។

ឯវមិទំ បុញ្ញន្តិ ឯវំ ឥទំ លោកុត្តរបុញ្ញម្បិ យាវ អាសវក្ខយា បវឌ្ឍតីតិ វិវដ្ដគាមិកុសលានុសន្ធី និដ្ឋបេន្តោ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋបេសិ។ សុត្តបរិយោសានេ វីសតិ ភិក្ខុសហស្សានិ អរហត្តំ បាបុណីសុ។ ចតុរាសីតិ បាណសហស្សានិ អមតបានំ បិវឹសូតិ។

សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយ

ចក្កវត្តិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. អគ្គញ្ញសុត្តវណ្ណនា

វាសេដ្ឋភារទ្វាជវណ្ណនា

១១១. ឯវំ មេ សុតន្តិ អគ្គញ្ញសុត្តំ។ តត្រាយមនុត្តានបទវណ្ណនា – **បុព្ពារាមេ មិគារមាតុបាសាទេ**តិ ឯត្ថ អយំ អនុបុព្ពិកថា។ អតីតេ សតសហស្សកប្បមត្ថកេ ឯកា ឧបាសិកា បទុមុត្តរំ ភគវន្តំ និមន្តេត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសតសហស្សស្ស ទានំ ទត្វា ភគវតោ បាទមូលេ និបជ្ជិត្វា “អនាគតេ តុម្ហាទិសស្ស ពុទ្ធស្ស អគ្គុបដ្ឋាយិកា ហោមី”តិ បត្ថនំ អកាសិ។ សា កប្បសតសហស្សំ ទេវេសុ ចេវ មនុស្សេសុ ច សំសរិត្វា អម្ហាកំ ភគវតោ កាលេ ភទ្ទិយនគរេ មេណ្ឌកសេដ្ឋិបុត្តស្ស ធនញ្ចយសេដ្ឋិនោ គេហេ សុមនទេវិយា កុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធឹ គណ្ហិ។ ជាតកាលេ តស្សា វិសាខាតិ នាមំ អកំសុ។ សា យទា ភគវា ភទ្ទិយនគរំ អាគមាសិ, តទា បញ្ចទាសិសតេហិ សទ្ធឹ ភគវតោ បច្ចុគ្គមនំ កត្វា បឋមទស្សនម្ហិយេវ សោតាបន្នា អហោសិ។

អបរភាគេ សាវត្ថិយំ មិគារសេដ្ឋិបុត្តស្ស បុណ្ណវឌ្ឍនកុមារស្ស គេហំ គតា។ តត្ថ នំ មិគារសេដ្ឋិ មាតុដ្ឋានេ ឋបេសិ។ តស្មា មិគារមាតាតិ វុច្ចតិ។ បតិកុលំ គច្ឆន្តិយា ចស្សា បិតា មហាលតាបិឡន្ធនំ នាម ការាបេសិ។ តស្មឹ បិឡន្ធនេ ចតស្សោ វជិរនាឡិយោ ឧបយោគំ អគមំសុ, មុត្តានំ ឯកាទស នាឡិយោ, បវាឡស្ស ទ្វាវីសតិ នាឡិយោ, មណីនំ តេត្តឹស នាឡិយោ។ ឥតិ ឯតេហិ ច អញ្ញេហិ ច សត្តហិ រតនេហិ និដ្ឋានំ អគមាសិ។ តំ សីសេ បដិមុក្កំ យាវ បាទបិដ្ឋិយា ភស្សតិ។ បញ្ចន្នំ ហត្ថីនំ ពលំ ធារយមានាវ នំ ឥត្ថី ធារេតុំ សក្កោតិ។ សា អបរភាគេ ទសពលស្ស អគ្គុបដ្ឋាយិកា ហុត្វា តំ បសាធនំ វិស្សជ្ជេត្វា នវហិ កោដីហិ ភគវតោ វិហារំ ការយមានា ករីសមត្តេ ភូមិភាគេ បាសាទំ ការេសិ ។ តស្ស ឧបរិភូមិយំ បញ្ច គព្ភសតានិ ហោន្តិ, ហេដ្ឋិមភូមិយំ បញ្ចាតិ គព្ភសហស្សប្បដិមណ្ឌិតោ អហោសិ។ សា “សុទ្ធបាសាទោវ ន សោភតី”តិ តំ បរិវារេត្វា បញ្ច ទុវឌ្ឍគេហសតានិ, បញ្ច ចូឡបាសាទសតានិ , បញ្ច ទីឃសាលសតានិ ច ការាបេសិ។ វិហារមហោ ចតូហិ មាសេហិ និដ្ឋានំ អគមាសិ។

មាតុគាមត្តភាវេ ឋិតាយ វិសាខាយ វិយ អញ្ញិស្សា ពុទ្ធសាសនេ ធនបរិច្ចាគោ នាម នត្ថិ, បុរិសត្តភាវេ ឋិតស្ស អនាថបិណ្ឌិកស្ស វិយ អញ្ញស្សាតិ។ សោ ហិ ចតុបណ្ណាសកោដិយោ វិស្សជ្ជេត្វា សាវត្ថិយា ទក្ខិណភាគេ អនុរាធបុរស្ស មហាវិហារសទិសេ ឋានេ ជេតវនមហាវិហារំ នាម ការេសិ។ វិសាខា សាវត្ថិយា បាចីនភាគេ ឧត្តរទេវិយា វិហារសទិសេ ឋានេ បុព្ពារាមំ នាម ការេសិ។ ភគវា ឥមេសំ ទ្វិន្នំ កុលានំ អនុកម្បាយ សាវត្ថឹ និស្សាយ វិហរន្តោ ឥមេសុ ទ្វីសុ វិហារេសុ និពទ្ធវាសំ វសិ។ ឯកំ អន្តោវស្សំ ជេតវនេ វសតិ, ឯកំ បុព្ពារាមេ។ តស្មឹ សមយេ បន ភគវា បុព្ពារាមេ វិហរតិ។ តេន វុត្តំ “បុព្ពារាមេ មិគារមាតុបាសាទេ”តិ។

វាសេដ្ឋភារទ្វាជាតិ វាសេដ្ឋោ ច សាមណេរោ ភារទ្វាជោ ច។ **ភិក្ខូសុ បរិវសន្តី**តិ តេ នេវ តិត្ថិយបរិវាសំ វសន្តិ, ន អាបត្តិបរិវាសំ។ អបរិបុណ្ណវស្សត្តា បន ភិក្ខុភាវំ បត្ថយមានា វសន្តិ។ តេនេវាហ “ភិក្ខុភាវំ អាកង្ខមានា”តិ។ ឧភោបិ ហេតេ ឧទិច្ចព្រាហ្មណមហាសាលកុលេ និព្ពត្តា, ចត្តាលីស ចត្តាលីស កោដិវិភវា តិណ្ណំ វេទានំ បារគូ មជ្ឈិមនិកាយេ **វាសេដ្ឋសុត្តំ** សុត្វា សរណំ គតា, **តេវិជ្ជសុត្តំ** សុត្វា បព្ពជិត្វា ឥមស្មឹ កាលេ ភិក្ខុភាវំ អាកង្ខមានា បរិវសន្តិ។ **អព្ភោកាសេ ចង្កមតី**តិ ឧត្តរទក្ខិណេន អាយតស្ស បាសាទស្ស បុរត្ថិមទិសាភាគេ បាសាទច្ឆាយាយំ យន្តរជ្ជូហិ អាកឌ្ឍិយមានំ រតនសតុព្ពេធំ សុវណ្ណអគ្ឃិកំ វិយ អនិលបថេ វិធាវន្តីហិ ឆព្ពណ្ណាហិ ពុទ្ធរស្មីហិ សោភមានោ អបរាបរំ ចង្កមតិ។

១១៣. អនុចង្កមឹសូតិ អញ្ជលឹ បគ្គយ្ហ ឱនតសរីរា ហុត្វា អនុវត្តមានា ចង្កមឹសុ។ **វាសេដ្ឋំ អាមន្តេសី**តិ សោ តេសំ បណ្ឌិតតរោ គហេតព្ពំ វិស្សជ្ជេតព្ពញ្ច ជានាតិ, តស្មា តំ អាមន្តេសិ។ **តុម្ហេ ខ្វត្ថា**តិ តុម្ហេ ខោ អត្ថ។ **ព្រាហ្មណជច្ចា**តិ, ព្រាហ្មណជាតិកា។ **ព្រាហ្មណកុលីនា**តិ ព្រាហ្មណេសុ កុលីនា កុលសម្បន្នា។ **ព្រាហ្មណកុលា**តិ ព្រាហ្មណកុលតោ, ភោគាទិសម្បន្នំ ព្រាហ្មណកុលំ បហាយាតិ អត្ថោ។ **ន អក្កោសន្តី**តិ ទសវិធេន អក្កោសវត្ថុនា ន អក្កោសន្តិ។ **ន បរិភាសន្តី**តិ នានាវិធាយ បរិភវកថាយ ន បរិភាសន្តីតិ អត្ថោ។ ឥតិ ភគវា “ព្រាហ្មណា ឥមេ សាមណេរេ អក្កោសន្តិ បរិភាសន្តី”តិ ជានមានោវ បុច្ឆតិ។ កស្មា? ឥមេ មយា អបុច្ឆិតា បឋមតរំ ន កថេស្សន្តិ, អកថិតេ កថា ន សមុដ្ឋាតីតិ កថាសមុដ្ឋាបនត្ថាយ។ **តគ្ឃា**តិ ឯកំសវចនេ និបាតោ, ឯកំសេនេវ នោ, ភន្តេ, ព្រាហ្មណា អក្កោសន្តិ បរិភាសន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អត្តរូបាយា**តិ អត្តនោ អនុរូបាយ។ **បរិបុណ្ណាយា**តិ យថារុចិ បទព្យញ្ជនានិ អារោបេត្វា អារោបេត្វា បរិបូរិតាយ។ **នោ អបរិបុណ្ណាយា**តិ អន្តរា អដ្ឋបិតាយ និរន្តរំ បវត្តាយ។

កស្មា បន ព្រាហ្មណា ឥមេ សាមណេរេ អក្កោសន្តីតិ? អប្បតិដ្ឋតាយ។ ឥមេ ហិ សាមណេរា អគ្គព្រាហ្មណានំ បុត្តា តិណ្ណំ វេទានំ បារគូ ជម្ពុទីបេ ព្រាហ្មណានំ អន្តរេ បាកដា សម្ភាវិតា តេសំ បព្ពជិតត្តា អញ្ញេ ព្រាហ្មណបុត្តា បព្ពជឹសុ។ អថ ខោ ព្រាហ្មណា “អបតិដ្ឋា មយំ ជាតា”តិ ឥមាយ អប្បតិដ្ឋតាយ គាមទ្វារេបិ អន្តោគាមេបិ តេ ទិស្វា “តុម្ហេហិ ព្រាហ្មណសមយោ ភិន្នោ, មុណ្ឌសមណកស្ស បច្ឆតោ បច្ឆតោ រសគិទ្ធា ហុត្វា វិចរថា”តិអាទីនិ ចេវ បាឡិយំ អាគតានិ “ព្រាហ្មណោវ សេដ្ឋោ វណ្ណោ”តិអាទីនិ ច វត្វា អក្កោសន្តិ។ សាមណេរា តេសុ អក្កោសន្តេសុបិ កោបំ វា អាឃាតំ វា អកត្វា កេវលំ ភគវតា បុដ្ឋា “តគ្ឃ នោ, ភន្តេ, ព្រាហ្មណា អក្កោសន្តិ បរិភាសន្តី”តិ អារោចេសុំ។ អថ នេ ភគវា អក្កោសនាការំ បុច្ឆន្តោ **យថា កថំ បន វោ**តិ បុច្ឆតិ។ តេ អាចិក្ខន្តា **ព្រាហ្មណា ភន្តេ**តិអាទិមាហំសុ។

តត្ថ **សេដ្ឋោ វណ្ណោ**តិ ជាតិគោត្តាទីនំ បញ្ញាបនដ្ឋានេ ព្រាហ្មណោវ សេដ្ឋោតិ ទស្សេន្តិ។ **ហីនា អញ្ញេ វណ្ណា**តិ ឥតរេ តយោ វណ្ណា ហីនា លាមកាតិ វទន្តិ។ **សុក្កោ**តិ បណ្ឌរោ។ **កណ្ហោ**តិ កាឡកោ។ **សុជ្ឈន្តី**តិ ជាតិគោត្តាទីនំ បញ្ញាបនដ្ឋានេ សុជ្ឈន្តិ។ **ព្រហ្មុនោ បុត្តា**តិ មហាព្រហ្មុនោ បុត្តា។ **ឱរសា មុខតោ ជាតា**តិ ឧរេ វសិត្វា មុខតោ និក្ខន្តា, ឧរេ កត្វា សំវឌ្ឍិតាតិ វា ឱរសា។ **ព្រហ្មជា**តិ ព្រហ្មតោ និព្ពត្តា។ **ព្រហ្មនិម្មិតា**តិ ព្រហ្មុនា និម្មិតា។ **ព្រហ្មទាយាទា**តិ ព្រហ្មុនោ ទាយាទា។ **ហីនមត្ថ វណ្ណំ អជ្ឈុបគតា**តិ ហីនំ វណ្ណំ អជ្ឈុបគតា អត្ថ។ **មុណ្ឌកេ សមណកេ**តិ និន្ទន្តា ជិគុច្ឆន្តា វទន្តិ, ន មុណ្ឌកមត្តញ្ចេវ សមណមត្តញ្ច សន្ធាយ។ **ឥព្ភេ**តិ គហបតិកេ។ **កណ្ហេ**តិ កាឡកេ។ **ពន្ធូ**តិ មារស្ស ពន្ធុភូតេ មារបក្ខិកេ។ **បាទាបច្ចេ**តិ មហាព្រហ្មុនោ បាទានំ អបច្ចភូតេ បាទតោ ជាតេតិ អធិប្បាយោ។

១១៤. “តគ្ឃ វោ, វាសេដ្ឋ, ព្រាហ្មណា បោរាណំ អស្សរន្តា ឯវមាហំសូ”តិ ឯត្ថ **វោ**តិ និបាតមត្តំ, សាមិវចនំ វា, តុម្ហាកំ ព្រាហ្មណាតិ អត្ថោ។ **បោរាណ**ន្តិ បោរាណកំ អគ្គញ្ញំ លោកុប្បត្តិចរិយវំសំ។ **អស្សរន្តា**តិ អស្សរមានា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ, ឯកំសេន វោ, វាសេដ្ឋ, ព្រាហ្មណា បោរាណំ លោកុប្បត្តិំ អននុស្សរន្តា អជានន្តា ឯវំ វទន្តីតិ។ “ទិស្សន្តិ ខោ បនា”តិ ឯវមាទិ តេសំ លទ្ធិភិន្ទនត្ថាយ វុត្តំ។ តត្ថ **ព្រាហ្មណិយោ**តិ ព្រាហ្មណានំ បុត្តប្បដិលាភត្ថាយ អាវាហវិវាហវសេន កុលំ អានីតា ព្រាហ្មណិយោ ទិស្សន្តិ។ តា ខោ បនេតា អបរេន សមយេន ឧតុនិយោបិ ហោន្តិ, សញ្ជាតបុប្ផាតិ អត្ថោ។ **គព្ភិនិយោ**តិ សញ្ជាតគព្ភា។ **វិជាយមានា**តិ បុត្តធីតរោ ជនយមានា។ **បាយមានា**តិ ទារកេ ថញ្ញំ បាយន្តិយោ។ **យោនិជាវ សមានា**តិ ព្រាហ្មណីនំ បស្សាវមគ្គេន ជាតា សមានា។ **ឯវមាហំសូ**តិ ឯវំ វទន្តិ។ កថំ? “ព្រាហ្មណោវ សេដ្ឋោ វណ្ណោ...បេ... ព្រហ្មទាយាទា”តិ។ យទិ បន នេសំ តំ សច្ចវចនំ សិយា, ព្រាហ្មណីនំ កុច្ឆិ មហាព្រហ្មុស្ស ឧរោ ភវេយ្យ, ព្រាហ្មណីនំ បស្សាវមគ្គោ មហាព្រហ្មុនោ មុខំ ភវេយ្យ, ន ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនាហ “តេ ច ព្រហ្មុនញ្ចេវ អព្ភាចិក្ខន្តី”តិអាទិ។

ចតុវណ្ណសុទ្ធិវណ្ណនា

ឯត្តាវតា “មយំ មហាព្រហ្មុនោ ឧរេ វសិត្វា មុខតោ និក្ខន្តាតិ វត្តុំ មា លភន្តូ”តិ ឥមំ មុខច្ឆេទកវាទំ វត្វា បុន ចត្តារោបិ វណ្ណា កុសលេ ធម្មេ សមាទាយ វត្តន្តាវ សុជ្ឈន្តីតិ ទស្សេតុំ **ចត្តារោមេ, វាសេដ្ឋ, វណ្ណា**តិអាទិមាហ។ **អកុសលសង្ខាតា**តិ អកុសលាតិ សង្ខាតា អកុសលកោដ្ឋាសភូតា វា។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **ន អលមរិយា**តិ អរិយភាវេ អសមត្ថា។ **កណ្ហា**តិ បកតិកាឡកា។ **កណ្ហវិបាកា**តិ វិបាកោបិ នេសំ កណ្ហោ ទុក្ខោតិ អត្ថោ។ **ខត្តិយេបិ តេ**តិ ខត្តិយម្ហិបិ តេ។ **ឯកច្ចេ**តិ ឯកស្មិំ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

សុក្កាតិ និក្កិលេសភាវេន បណ្ឌរា។ **សុក្កវិបាកា**តិ វិបាកោបិ នេសំ សុក្កោ សុខោតិ អត្ថោ។

១១៦. **ឧភយវោកិណ្ណេសុ វត្តមានេសូ**តិ ឧភយេសុ វោកិណ្ណេសុ មិស្សីភូតេសុ ហុត្វា វត្តមានេសុ។ កតមេសុ ឧភយេសូតិ? កណ្ហសុក្កេសុ ធម្មេសុ វិញ្ញុគរហិតេសុ ចេវ វិញ្ញុប្បសត្ថេសុ ច។ **យទេត្ថ ព្រាហ្មណា ឯវមាហំសូ**តិ ឯត្ថ ឯតេសុ កណ្ហសុក្កធម្មេសុ វត្តមានាបិ ព្រាហ្មណា យទេតំ ឯវំ វទន្តិ “ព្រាហ្មណោវ សេដ្ឋោ វណ្ណោ”តិអាទិ។ **តំ នេសំ វិញ្ញូ នានុជានន្តី**តិ យេ លោកេ បណ្ឌិតា, តេ នានុមោទន្តិ, ន បសំសន្តីតិ អត្ថោ។ **តំ កិស្ស ហេតុ? ឥមេសញ្ហិ វាសេដ្ឋា**តិអាទិម្ហិ អយំ សង្ខេបត្ថោ។ យំ វុត្តំ នានុជានន្តីតិ, តំ កស្មាតិ ចេ? យស្មា ឥមេសំ ចតុន្នំ វណ្ណានំ យោ ភិក្ខុ អរហំ...បេ... សម្មទញ្ញា វិមុត្តោ, សោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតិ, តេ ច ន ឯវរូបា។ តស្មា នេសំ វិញ្ញូ នានុជានន្តិ។

អរហន្តិអាទិបទេសុ ចេត្ថ កិលេសានំ អារកត្តាទីហិ ការណេហិ **អរហំ។** អាសវានំ ខីណត្តា **ខីណាសវោ** ។ សត្ត សេក្ខា បុថុជ្ជនកល្យាណកា ច ព្រហ្មចរិយវាសំ វសន្តិ នាម។ អយំ បន វុត្ថវាសោតិ **វុសិតវា។** ចតូហិ មគ្គេហិ ចតូសុ សច្ចេសុ បរិជាននាទិករណីយំ កតំ អស្សាតិ **កតករណីយោ។** កិលេសភារោ ច ខន្ធភារោ ច ឱហិតោ

អស្សាតិ **ឱហិតភារោ**។ ឱហិតោតិ ឱហារិតោ។ សុន្ទរោ អត្ថោ, សកោ វា អត្ថោ សទត្ថោ, អនុប្បត្តោ សទត្ថោ ឯតេនាតិ **អនុប្បត្តសទត្ថោ**។ ភវសំយោជនំ វុច្ចតិ តណ្ហា, សា បរិក្ខីណា អស្សាតិ **បរិក្ខីណភវសំយោជនោ**។ **សម្មទញ្ញា វិមុត្តោ**តិ សម្មា ហេតុនា ការណេន ជានិត្វា វិមុត្តោ។ **ជនេតស្មិ**ន្តិ ជនេ ឯតស្មិំ, ឥមស្មិំ លោកេតិ អត្ថោ។ **ទិដ្ឋេ ចេវ ធម្មេ អភិសម្បរាយញ្ចា**តិ ឥធត្តភាវេ ច បរត្តភាវេ។

១១៧. **អនន្តរា**តិ អន្តរវិរហិតា, អត្តនោ កុលេន សទិសាតិ អត្ថោ។ **អនុយុត្តា**តិ វសវត្តិនោ។ **និបច្ចការ**ន្តិ មហល្លកតរា និបច្ចការំ ទស្សេន្តិ។ ទហរតរា អភិវាទនាទីនិ ករោន្តិ។ តត្ថ **សាមីចិកម្ម**ន្តិ តំតំវត្តករណាទិ អនុច្ឆវិកកម្មំ។

១១៨. **និវិដ្ឋា**តិ អភិនិវិដ្ឋា អចលដ្ឋិតា។ កស្ស បន ឯវរូបា សទ្ធា ហោតីតិ? សោតាបន្នស្ស។ សោ ហិ និវិដ្ឋសទ្ធោ អសិនា សីសេ ឆេជ្ជមានេបិ ពុទ្ធោ អពុទ្ធោតិ វា, ធម្មោ អធម្មោតិ វា, សង្ឃោ អសង្ឃោតិ វា ន វទតិ។ បតិដ្ឋិតសទ្ធោ ហោតិ សូរម្ពដ្ឋោ វិយ។

សោ កិរ សត្ថុ ធម្មទេសនំ សុត្វា សោតាបន្នោ ហុត្វា គេហំ អគមាសិ។ អថ មារោ ទ្វត្តិំសវរលក្ខណប្បដិមណ្ឌិតំ ពុទ្ធរូបំ មាបេត្វា តស្ស ឃរទ្វារេ ឋត្វា “សត្ថា អាគតោ”តិ សាសនំ បហិណិ។ សូរម្ពដ្ឋោ ចិន្តេសិ “អហំ ឥទានេវ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា អាគតោ, កឹ នុ ខោ ភវិស្សតី”តិ ឧបសង្កមិត្វា សត្ថុសញ្ញាយ វន្ទិត្វា អដ្ឋាសិ។ មារោ អាហ – “អម្ពដ្ឋ, យំ តេ មយា ‘រូបំ អនិច្ចំ…បេ…. វិញ្ញាណំ អនិច្ចន្តិ កថិតំ, តំ ទុក្កថិតំ។ អនុបធារេត្វាវ ហិ មយា ឯវំ វុត្តំ។ តស្មា ត្វំ ‘រូបំ និច្ចំ…បេ…. វិញ្ញាណំ និច្ច’ន្តិ គណ្ហាហី”តិ។ សោ ចិន្តេសិ – “អដ្ឋានមេតំ យំ ពុទ្ធា អនុបធារេត្វា អបច្ចក្ខំ កត្វា កិញ្ចិ កថេយ្យុំ, អទ្ធា អយំ មយ្ហំ វិច្ឆិន្ទជននត្ថំ មារោ អាគតោ”តិ។ តតោ នំ “ត្វំ មារោសី”តិ អាហ។ សោ មុសាវាទំ កាតុំ នាសក្ខិ។ “អាម មារោស្មី”តិ បដិជានាតិ។ “កស្មា អាគតោសី”តិ? តវ សទ្ធាចាលនត្ថន្តិ អាហ។ “កណ្ហ បាបិម, ត្វំ តាវ ឯកោ តិដ្ឋ, តាទិសានំ មារានំ សតម្បិ សហស្សម្បិ សតសហស្សម្បិ មម សទ្ធំ ចាលេតុំ អសមត្ថំ, មគ្គេន អាគតសទ្ធា នាម ថិរា សិលាបថវិយំ បតិដ្ឋិតសិនេរុ វិយ អចលា ហោតិ, កឹ ត្វំ ឯត្ថា”តិ អច្ឆរំ បហរិ។ សោ ឋាតុំ អសក្កោន្តោ តត្ថេវ អន្តរធាយិ។ ឯវរូបំ សទ្ធំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ “និវិដ្ឋា”តិ។

មូលជាតា បតិដ្ឋិតាតិ មគ្គមូលស្ស សញ្ជាតត្តា តេន មគ្គមូលេន បតិដ្ឋិតា។ **ទឡ្ហា**តិ ថិរា។ **អសំហារិយា**តិ សុនិខាតឥន្ទខីលោ វិយ កេនចិ ចាលេតុំ អសក្កុណេយ្យា។ **តស្សេតំ កល្លំ វចនាយា**តិ តស្ស អរិយសាវកស្ស យុត្តមេតំ វត្តុំ។ កិន្តិ? “ភគវតោម្ហិ បុត្តោ ឱរសោ”តិ ឯវមាទិ។ សោ ហិ ភគវន្តំ និស្សាយ អរិយភូមិយំ ជាតោតិ **ភគវតោ បុត្តោ**។ ឧរេ វសិត្វា មុខតោ និក្ខន្តធម្មឃោសវសេន មគ្គផលេសុ បតិដ្ឋិតត្តា **ឱរសោ មុខតោ ជាតោ**។ អរិយធម្មតោ ជាតត្តា អរិយធម្មេន ច និម្មិតត្តា **ធម្មជោ ធម្មនិម្មិតោ**។ នវលោកុត្តរធម្មទាយជ្ជំ អរហតីតិ **ធម្មទាយាទោ**។ **តំ កិស្ស ហេតូ**តិ យទេតំ “ភគវតោម្ហិ បុត្តោ”តិ វត្វា “ធម្មជោ ធម្មនិម្មិតោ”តិ វុត្តំ, តំ កស្មាតិ ចេ? ឥទានិស្ស អត្ថំ ទស្សេន្តោ **តថាគតស្ស ហេត**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ “ធម្មកាយោ ឥតិបី”តិ កស្មា តថាគតោ “ធម្មកាយោ”តិ វុត្តោ? តថាគតោ ហិ តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ ហទយេន ចិន្តេត្វា វាចាយ អភិនីហរិ។ តេនស្ស កាយោ ធម្មមយត្តា ធម្មោវ។ ឥតិ ធម្មោ កាយោ អស្សាតិ **ធម្មកាយោ**។ ធម្មកាយត្តា ឯវ **ព្រហ្មកាយោ**។ ធម្មោ ហិ សេដ្ឋត្ថេន ព្រហ្មាតិ វុច្ចតិ។ **ធម្មភូតោ**តិ ធម្មសភាវោ។ ធម្មភូតត្តា ឯវ **ព្រហ្មភូតោ**។

១១៩. ឯត្តាវតា ភគវា សេដ្ឋច្ឆេទកវាទំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អបរេនបិ នយេន សេដ្ឋច្ឆេទកវាទមេវ ទស្សេតុំ **ហោតិ ខោ សោ, វាសេដ្ឋ, សមយោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ សំវដ្ដវិវដ្ដកថា **ព្រហ្មជាលេ** វិត្ថារិតាវ។ **ឥត្ថត្តំ អាគច្ឆន្តី**តិ ឥត្ថភាវំ មនុស្សត្តំ អាគច្ឆន្តិ។ **តេច ហោន្តិ មនោមយា**តិ តេ ឥធ មនុស្សលោកេ និព្ពត្តមានាបិ ឱបបាតិកា ហុត្វា មនេនេវ និព្ពត្តាតិ មនោមយា។ ព្រហ្មលោកេ វិយ ឥធាបិ នេសំ បីតិយេវ អាហារកិច្ចំ សាធេតីតិ **បីតិភក្ខា**។ ឯតេនេវ នយេន **សយំបភា**ទីនិបិ វេទិតព្ពានីតិ។

រសបថវិបាតុភាវវណ្ណនា

១២០. **ឯកោទកីភូត**ន្តិ សព្ពំ ចក្កវាឡំ ឯកោទកមេវ ភូតំ។ **អន្ធការោ**តិ តមោ។ **អន្ធការតិមិសា**តិ ចក្ខុវិញ្ញាណុប្បត្តិនិវារណេន អន្ធភាវករណំ ពហលតមំ។ **សមតនី**តិ បតិដ្ឋហិ សមន្តតោ បត្ថរិ។ **បយសោ តត្តស្សា**តិ តត្តស្ស ខីរស្ស។ **វណ្ណសម្បន្នា**តិ វណ្ណេន សម្បន្នា។ កណិការបុប្ផសទិសោ ហិស្សា វណ្ណោ អហោសិ។ **គន្ធសម្បន្នា**តិ គន្ធេន សម្បន្នា ទិព្ពគន្ធំ វាយតិ។ **រសសម្បន្នា**តិ រសេន សម្បន្នា បក្ខិត្តទិព្ពោជា វិយ ហោតិ។ **ខុទ្ទមធុ**ន្តិ ខុទ្ទកមក្ខិកាហិ កតមធុំ។ **អនេឡក**ន្តិ និទ្ទោសំ មក្ខិកណ្ឌកវិរហិតំ។ **លោលជាតិកោ**តិ លោលសភាវោ។ អតីតានន្តរេបិ កប្បេ លោលោយេវ។ **អម្ភោ**តិ អច្ឆរិយជាតោ អាហ។ **កិមេវិទំ ភវិស្សតី**តិ វណ្ណោបិស្សា មនាបោ

គន្ទោបិ, រសោ បនស្សា កីទិសោ ភវិស្សតីតិ អគ្គោ។ យោ តត្ថ ឧប្បន្នលោភោ, សោ រសបថវឹ អង្គុលិយា សាយិ, អង្គុលិយា គហេត្វា ជិវ្ហគ្គេ ឋបេសិ។

អច្ឆាទេសីតិ ជិវ្ហគ្គេ ឋបិតមត្តា សត្ត រសហរណីសហស្សានិ ផរិត្វា មនាបា ហុត្វា តិដ្ឋតិ។ **តណ្ហាចស្ស ឱក្កមីតិ** តត្ថ ចស្ស តណ្ហា ឧប្បជ្ជិ។

ចន្ទិមសូរិយាទិបាតុភាវវណ្ណនា

១២១. អាលុប្បការកំ ឧបក្កមីសុ បរិភុញ្ជិតុន្តិ អាលោបំ កត្វា បិណ្ឌេ បិណ្ឌេ ឆិន្ទិត្វា បរិភុញ្ជិតុំ អារភីសុ។ **ចន្ទិមសូរិយាតិ** ចន្ទិមា ច សូរិយោ ច។ **បាតុរហេសុន្តិ** បាតុភវីសុ។

កោ បន តេសំ បឋមំ បាតុភវិ, កោ កត្ថ វសតិ, កស្ស កឹ បមាណំ, កោ ឧបរិ, កោ សីឃំ គច្ឆតិ, កតិ នេសំ វីថិយោ, កថំ ចរន្តិ, កិត្តកេ ឋានេ អាលោកំ ករោន្តីតិ? ឧភោ ឯកតោ បាតុភវន្តិ។ សូរិយោ បឋមតរំ បញ្ញាយតិ។ តេសញ្ហិ សត្តានំ សយំបភាយ អន្តរហិតាយ អន្ធការោ អហោសិ។ តេ ភីតតសិតា "ភទ្ទកំ វតស្ស សចេ អាលោកោ បាតុភវេយ្យា"តិ ចិន្តយីសុ។ តតោ មហាជនស្ស សូរភាវំ ជនយមានំ សូរិយមណ្ឌលំ ឧដ្ឋហិ។ តេនេវស្ស សូរិយោតិ នាមំ អហោសិ។ តស្មឹ ទិវសំ អាលោកំ កត្វា អត្ថង្គតេ បុន អន្ធការោ អហោសិ។ តេ "ភទ្ទកំ វតស្ស សចេ អញ្ញោ អាលោកោ ឧប្បជ្ជេយ្យា"តិ ចិន្តយីសុ។ អថ នេសំ ឆន្ទំ ញត្វាវ ចន្ទមណ្ឌលំ ឧដ្ឋហិ។ តេនេវស្ស ចន្ទោតិ នាមំ អហោសិ។

តេសុ ចន្ទោ អន្តោមណិវិមានេ វសតិ។ តំ ពហិ រជតេន បរិក្ខិត្តំ ។ ឧភយម្បិ សីតលមេវ អហោសិ។ សូរិយោ អន្តោកនកវិមានេ វសតិ។ តំ ពាហិរំ ផលិកបរិក្ខិត្តំ ហោតិ។ ឧភយម្បិ ឧណ្ហមេវ។

បមាណតោ ចន្ទោ ឧជុកំ ឯកូនបញ្ញាសយោជនោ។ បរិមណ្ឌលតោ តីហិ យោជនេហិ ឩនទិយឌ្ឍសតយោជនោ។ សូរិយោ ឧជុកំ បញ្ញាសយោជនោ, បរិមណ្ឌលតោ ទិយឌ្ឍសតយោជនោ។

ចន្ទោ ហេដ្ឋា, សូរិយោ ឧបរិ, អន្តរា នេសំ យោជនំ ហោតិ។ ចន្ទស្ស ហេដ្ឋិមន្តតោ សូរិយស្ស ឧបរិមន្តតោ យោជនសតំ ហោតិ។

ចន្ទោ ឧជុកំ សណិកំ គច្ឆតិ, តិរិយំ សីឃំ។ ទ្វីសុ បស្សេសុ នក្ខត្តតារកា គច្ឆន្តិ។ ចន្ទោ ធេនុ វិយ វច្ឆំ តំ តំ នក្ខត្តំ ឧបសង្កមតិ។ នក្ខត្តានិ បន អត្តនោ ឋានំ ន វិជហន្តិ។ សូរិយស្ស ឧជុកំ គមនំ សីឃំ, តិរិយំ គមនំ ទន្ធំ។ សោ កាឡបក្ខឧបោសថតោ បាដិបទទិវសេ យោជនានំ សតសហស្សំ ចន្ទមណ្ឌលំ ឱហាយ គច្ឆតិ។ អថ ចន្ទោ លេខា វិយ បញ្ញាយតិ។ បក្ខស្ស ទុតិយាយ សតសហស្សន្តិ ឯវំ យាវ ឧបោសថទិវសា សតសហស្សំ សតសហស្សំ ឱហាយ គច្ឆតិ។ អថ ចន្ទោ អនុក្កមេន វឌ្ឍិត្វា ឧបោសថទិវសេ បរិបុណ្ណោ ហោតិ។ បុន បាដិបទទិវសេ យោជនានំ សតសហស្សំ ធាវិត្វា គណ្ហាតិ។ ទុតិយាយ សតសហស្សន្តិ ឯវំ យាវ ឧបោសថទិវសា សតសហស្សំ សតសហស្សំ ធាវិត្វា គណ្ហាតិ។ អថ ចន្ទោ អនុក្កមេន ហាយិត្វា ឧបោសថទិវសេ សព្ពសោ ន បញ្ញាយតិ។ ចន្ទំ ហេដ្ឋា កត្វា សូរិយោ ឧបរិ ហោតិ។ មហតិយា បាតិយា ខុទ្ទកភាជនំ វិយ ចន្ទមណ្ឌលំ បិធីយតិ។ មជ្ឈន្ហិកេ គេហច្ឆាយា វិយ ចន្ទស្ស ឆាយា ន បញ្ញាយតិ។ សោ ឆាយាយ អបញ្ញាយមានាយ ទូរេ ឋិតានំ ទិវា បទីបោ វិយ សយម្បិ ន បញ្ញាយតិ។

កតិ នេសំ វីថិយោតិ ឯត្ថ បន អជវីថិ, នាគវីថិ, គោវីថីតិ តិស្សោ វីថិយោ ហោន្តិ។ តត្ថ អជានំ ឧទកំ បដិកូលំ ហោតិ, ហត្ថិនាគានំ មនាបំ។ គុន្នំ សីតុណ្ហសមតាយ ផាសុ ហោតិ។ តស្មា យំ កាលំ ចន្ទិមសូរិយា អជវីថឹ អារុហន្តិ, តទា ទេវោ ឯកពិន្ទុម្បិ ន វស្សតិ។ យទា នាគវីថឹ អារោហន្តិ, តទា ភិន្នំ វិយ នភំ បគ្ឃរតិ។ យទា គោវីថឹ អារោហន្តិ, តទា ឧតុសមតា សម្បជ្ជតិ។ ចន្ទិមសូរិយា ឆមាសេ សិនេរុតោ ពហិ និក្ខមន្តិ, ឆមាសេ អន្តោ វិចរន្តិ។ តេ ហិ អាសាឡ្ហមាសេ សិនេរុសមីបេន វិចរន្តិ។ តតោ បរេ ទ្វេ មាសេ និក្ខមិត្វា ពហិ វិចរន្តា បឋមកត្តិកមាសេ មជ្ឈេន គច្ឆន្តិ។ តតោ ចក្កវាឡាភិមុខា គន្ត្វា តយោ មាសេ ចក្កវាឡសមីបេន ចរិត្វា បុន និក្ខមិត្វា ចិត្រមាសេ មជ្ឈេន គន្ត្វា តតោ ទ្វេ មាសេ សិនេរុភិមុខា បក្ខន្ទិត្វា បុន អាសាឡ្ហេ សិនេរុសមីបេន ចរន្តិ។

កិត្តកេ ឋានេ អាលោកំ ករោន្តីតិ? ឯកប្បហារេន តីសុ ទីបេសុ អាលោកំ ករោន្តិ។ កថំ? ឥមស្មិញ្ហិ ទីបេ សូរិយុគ្គមនកាលោ បុព្ពវិទេហេ មជ្ឈន្ហិកោ ហោតិ, ឧត្តរកុរូសុ អត្ថង្គមនកាលោ, អបរគោយានេ មជ្ឈិម

យាមោ។ បុព្ពវិទេហម្ហិ ឧគ្គមនកាលេ ឧត្តរកុរូសុ មជ្ឈន្ហិកោ, អបរគោយានេ អត្ថង្គមនកាលោ, ឥធ មជ្ឈិមយាមោ។ ឧត្តរកុរូសុ ឧគ្គមនកាលេ អបរគោយានេ មជ្ឈន្ហិកោ, ឥធ អត្ថង្គមនកាលោ, បុព្ពវិទេហេ មជ្ឈិមយាមោ។ អបរគោយានទីបេ ឧគ្គមនកាលេ ឥធ មជ្ឈន្ហិកោ, បុព្ពវិទេហេ អត្ថង្គមនកាលោ, ឧត្តរកុរូសុ មជ្ឈិមយាមោតិ។

នក្ខត្តានិ តារករូបានីតិ កត្តិកាទិនក្ខត្តានិ ចេវ សេសតារករូបានិ ច ចន្ទិមសូរិយេហិ សទ្ធិំយេវ បាតុរហេសុំ។ **រត្តិន្ទិវា**តិ តតោ សូរិយត្ថង្គមនតោ យាវ អរុណុគ្គមនា រត្តិ, អរុណុគ្គមនតោ យាវ សូរិយត្ថង្គមនា ទិវាតិ ឯវំ រត្តិន្ទិវា បញ្ញាយិំសុ។ អថ បញ្ចទស រត្តិយោ អឌ្ឍមាសោ, ទ្វេ អឌ្ឍមាសា មាសោតិ ឯវំ មាសឌ្ឍមាសា បញ្ញាយិំសុ។ អថ ចត្តារោ មាសា ឧតុ, តយោ ឧតូ សំវច្ឆរោតិ ឯវំ ឧតុសំវច្ឆរា បញ្ញាយិំសុ។

១២២. វណ្ណវេវណ្ណតា ចាតិ វណ្ណស្ស វិវណ្ណភាវោ។ **តេសំ វណ្ណាតិមានបច្ចយា**តិ តេសំ វណ្ណំ អារព្ភ ឧប្បន្នអតិមានបច្ចយា។ **មានាតិមានជាតិកាន**ន្តិ បុនប្បុនំ ឧប្បជ្ជមានាតិមានសភាវានំ។ **រសាយ បថវិយា**តិ សម្បន្នរសត្តា រសាតិ លទ្ធនាមាយ បថវិយា។ **អនុត្ថុនិំសូ**តិ អនុភាសិំសុ។ **អហោ រស**ន្តិ អហោ អម្ហាកំ មធុររសំ អន្តរហិតំ។ **អគ្គញ្ញំ អក្ខរ**ន្តិ លោកុប្បត្តិវំសកថំ។ **អនុសរន្តី**តិ អនុគច្ឆន្តិ។

ភូមិបប្បដកបាតុភាវាទិវណ្ណនា

១២៣. ឯវមេវ បាតុរហោសីតិ ឯទិសោ ហុត្វា ឧដ្ឋហិ, អន្តោវាបិយំ ឧទកេ ឆិន្នេ សុក្ខកលលបដលំ វិយ ច ឧដ្ឋហិ។

១២៤. បទាលតាតិ ឯកា មធុររសា ភទ្ទាលតា។ **កលម្ពុកា**តិ នាឡិកា។ **អហុ វត នោ**តិ មធុររសា វត នោ បទាលតា អហោសិ។ **អហាយិ វត នោ**តិ សា នោ ឯតរហិ អន្តរហិតាតិ។

១២៥. អកដ្ឋបាកោតិ អកដ្ឋេយេវ ភូមិភាគេ ឧប្បន្នោ។ **អកណោ**តិ និក្កុណ្ឌកោ។ **អថុសោ**តិ និត្ថុសោ។ **សុគន្ធោ**តិ ទិព្ពគន្ធំ វាយតិ។ **តណ្ឌុលប្ផលោ**តិ សុបរិសុទ្ធំ បណ្ឌរំ តណ្ឌុលមេវ ផលតិ។ **បក្កំ បដិវិរូឡ្ហ**ន្តិ សាយំ គហិតដ្ឋានំ បាតោ បក្កំ ហោតិ, បុន វិរូឡ្ហំ បដិបាកតិកមេវ គហិតដ្ឋានំ ន បញ្ញាយតិ។ **នាបទានំ បញ្ញាយតី**តិ អលាយិតំ ហុត្វា អនូនមេវ បញ្ញាយតិ។

ឥត្ថិបុរិសលិង្គាទិបាតុភាវវណ្ណនា

១២៦. ឥត្ថិយា ចាតិ យា បុព្ពេ មនុស្សកាលេ ឥត្ថី, តស្ស ឥត្ថិលិង្គំ បាតុភវតិ, បុព្ពេ បុរិសស្ស បុរិសលិង្គំ។ មាតុគាមោ នាម ហិ បុរិសត្តភាវំ លភន្តោ អនុបុព្ពេន បុរិសត្តបច្ចយេ ធម្មេ បូរេត្វា លភតិ។ បុរិសោ ឥត្ថត្តភាវំ លភន្តោ កាមេសុមិច្ឆាចារំ និស្សាយ លភតិ។ តទា បន បកតិយា មាតុគាមស្ស ឥត្ថិលិង្គំ, បុរិសស្ស បុរិសលិង្គំ បាតុរហោសិ។ **ឧបនិជ្ឈាយត**ន្តិ ឧបនិជ្ឈាយន្តានំ ឱលោកេន្តានំ។ **បរិឡាហោ**តិ រាគបរិឡាហោ។ **សេដ្ឋិ**ន្តិ ឆារិកំ។ **និព្ពុយ្ហមានាយា**តិ និយ្យមានាយ។

១២៧. អធម្មសម្មតន្តិ តំ បំសុខិបនាទិ អធម្មោតិ សម្មតំ។ **តទេតរហិ ធម្មសម្មត**ន្តិ តំ ឥទានិ ធម្មោតិ សម្មតំ, ធម្មោតិ តំ គហេត្វា វិចរន្តិ។ តថា ហិ ឯកច្ចេសុ ជនបទេសុ កលហំ កុរុមានា ឥត្ថិយោ "ត្វំ កស្មា កថេសិ? យា គោមយបិណ្ឌមត្តម្បិ នាលត្ថា"តិ វទន្តិ។ **បាតព្យត**ន្តិ សេវិតព្ពតំ។ **សន្និធិការក**ន្តិ សន្និធិំ កត្វា។ **អបទានំ បញ្ញាយិត្ថា**តិ ឆិន្នដ្ឋានំ ឩនមេវ ហុត្វា បញ្ញាយិត្ថ។ **សណ្ឌសណ្ឌា**តិ ឯកេកស្មិំ ឋានេ កលាបពន្ធា វិយ គុម្ពគុម្ពា ហុត្វា។

១២៨. មរិយាទំ ឋបេយ្យាមាតិ សីមំ ឋបេយ្យាម។ **យត្រ ហិ នាមា**តិ យោ ហិ នាម។ **បាណិនា បហរិំសូ**តិ តយោ វារេ វចនំ អគណ្ហន្តំ បាណិនា បហរិំសុ។ **តទគ្គេ ខោ**តិ តំ អគ្គំ កត្វា។

មហាសម្មតរាជវណ្ណនា

១៣០. ខីយិតព្ពំ ខីយេយ្យាតិ បកាសេតព្ពំ បកាសេយ្យ ខិបិតព្ពំ ខិបេយ្យ, ហារេតព្ពំ ហារេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **យោ នេសំ សត្តោ**តិ យោ តេសំ សត្តោ។ កោ បន សោតិ? អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ។ **សាលីនំ ភាគំ អនុបទស្សាមា**តិ មយំ ឯកេកស្ស ខេត្តតោ អម្ពណម្ពណំ អាហរិត្វា តុយ្ហំ សាលិភាគំ ទស្សាម, តយា កិញ្ចិ កម្មំ ន កាតព្ពំ, ត្វំ អម្ហាកំ ជេដ្ឋកដ្ឋានេ តិដ្ឋាតិ។

១៣១. អក្ខរំ ឧបនិព្ពត្តន្តិ សង្ខា សមញ្ញា បញ្ញត្តិ វោហារោ ឧប្បន្នោ។ **ខត្តិយោ ខត្តិយោត្វេវ ទុតិយំ អក្ខរន្តិ** ន កេវលំ អក្ខរមេវ, តេ បនស្ស ខេត្តសាមិនោ តីហិ សង្ខេហិ អភិសេកម្បិ អកំសុ។ **រញ្ជេតី**តិ សុខេតិ បិនេតិ។ **អគ្គញ្ញេនា**តិ អគ្គន្តិ ញាតេន, អគ្គេ វា ញាតេន លោកុប្បត្តិសមយេ ឧប្បន្នេន អភិនិព្ពត្តិ អហោសីតិ។

ព្រាហ្មណមណ្ឌលាទិវណ្ណនា

១៣២. វីតង្គារា វីតធូមាតិ បចិត្វា ខាទិតព្ពាភាវតោ វិគតធូមង្គារា។ **បន្នមុសលា**តិ កោដ្ដេត្វា បចិតព្ពាភាវតោ បតិតមុសលា។ **ឃាសមេសមានា**តិ ភិក្ខាចរិយវសេន យាគុភត្តំ បរិយេសន្តា។ **តមេនំ មនុស្សា ទិស្វា**តិ តេ ឯតេ មនុស្សា បស្សិត្វា។ **អនភិសម្ភុណមានា**តិ អសហមានា អសក្កោន្តា។ **គន្ថេ ករោន្តា**តិ តយោ វេទេ អភិសង្ខរោន្តា ចេវ វាចេន្តា ច។ **អច្ឆន្តី**តិ វសន្តិ, “អច្ឆេន្តី”តិបិ បាឋោ។ ឯសេវត្ថោ។ **ហីនសម្មតន្តិ** “មន្តេ ធារេន្តិ មន្តេ វាចេន្តី”តិ ខោ, វាសេដ្ឋ, ឥទំ តេន សមយេន ហីនសម្មតំ។ **តទេតរហិ សេដ្ឋសម្មតន្តិ** តំ ឥទានិ “ឯត្តកេ មន្តេ ធារេន្តិ ឯត្តកេ មន្តេ វាចេន្តី”តិ សេដ្ឋសម្មតំ ជាតំ។ **ព្រាហ្មណមណ្ឌលស្សា**តិ ព្រាហ្មណគណស្ស។

១៣៣. មេថុនំ ធម្មំ សមាទាយាតិ មេថុនធម្មំ សមាទិយិត្វា។ **វិសុកម្មន្តេ បយោជេសុន្តិ** គោរក្ខ វាណិជកម្មាទិកេ វិស្សុតេ ឧគ្គតេ កម្មន្តេ បយោជេសុំ។

១៣៤. សុទ្ទា សុទ្ទាតិ តេន លុទ្ទាចារកម្មខុទ្ទាចារកម្មុនា សុទ្ទំ សុទ្ទំ លហុំ លហុំ កុច្ឆិតំ គច្ឆន្តិ, វិនស្សន្តីតិ អត្ថោ។ **អហុ ខោ**តិ ហោតិ ខោ។

១៣៥. សកំ ធម្មំ គរហមានោតិ ន សេតច្ឆត្តំ ឧស្សាបនមត្តេន សុជ្ឈិតុំ សក្កាតិ ឯវំ អត្តនោ ខត្តិយធម្មំ និន្ទមានោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ “ឥមេហិ ខោ, វាសេដ្ឋ, ចតូហិ មណ្ឌលេហី”តិ ឥមិនា ឥមំ ទស្សេតិ “សមណមណ្ឌលំ នាម វិសុំ នត្ថិ, យស្មា បន ន សក្កា ជាតិយា សុជ្ឈិតុំ, អត្តនោ អត្តនោ សម្មាបដិបត្តិយា វិសុទ្ធិ ហោតិ។ តស្មា ឥមេហិ ចតូហិ មណ្ឌលេហិ សមណមណ្ឌលស្ស អភិនិព្ពត្តិ ហោតិ។ ឥមានិ មណ្ឌលានិ សមណមណ្ឌលំ អនុវត្តន្តិ, អនុវត្តន្តានិ ច ធម្មេនេវ អនុវត្តន្តិ, នោ អធម្មេន។ សមណមណ្ឌលញ្ហិ អាគម្ម សម្មាបដិបត្តី បូរេត្វា សុទ្ធី បាបុណន្តី”តិ។

ទុច្ចរិតាទិកថាវណ្ណនា

១៣៦. ឥទានិ យថាជាតិយា ន សក្កា សុជ្ឈិតុំ, សម្មាបដិបត្តិយាវ សុជ្ឈន្តិ, តមត្ថំ បាកដំ ករោន្តោ **ខត្តិយោបិ ខោ, វាសេដ្ឋា**តិ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **មិច្ឆាទិដ្ឋិកម្មសមាទានហេតូ**តិ មិច្ឆាទិដ្ឋិវសេន សមាទិន្នកម្មហេតុ, មិច្ឆាទិដ្ឋិកម្មស្ស វា សមាទានហេតុ។

១៣៧. ទ្វយការីតិ កាលេន កុសលំ ករោតិ, កាលេន អកុសលន្តិ ឯវំ ឧភយការី។ **សុខទុក្ខប្បដិសំវេទី ហោតី**តិ ឯកក្ខណេ ឧភយវិបាកទានដ្ឋានំ នាម នត្ថិ។ យេន បន អកុសលំ ពហុំ កតំ ហោតិ, កុសលំ មន្ទំ, សោ តំ កុសលំ និស្សាយ ខត្តិយកុលេ វា ព្រាហ្មណកុលេ វា និព្ពត្តតិ។ អថ នំ អកុសលកម្មំ កាណម្បិ ករោតិ ខុជ្ជម្បិ បីឋសប្បិម្បិ។ សោ រជ្ជស្ស វា អនរហោ ហោតិ, អភិសិត្តកាលេ វា ឯវំភូតោ ភោគេ បរិភុញ្ជិតុំ ន សក្កោតិ។ អបរស្ស មរណកាលេ ទ្វេ ពលវមល្លា វិយ តេ ទ្វេបិ កុសលាកុសលកម្មានិ ឧបដ្ឋហន្តិ។ តេសុ អកុសលំ ពលវតរំ ហោតិ, តំ កុសលំ បដិពាហិត្វា តិរច្ឆានយោនិយំ និព្ពត្តាបេតិ។ កុសលកម្មម្បិ បវត្តិវេទនីយំ ហោតិ។ តមេនំ មង្គលហត្ថិំ វា ករោន្តិ មង្គលអស្សំ វា មង្គលឧសភំ វា។ សោ សម្បត្តិំ អនុភវតិ ។ ឥទំ សន្ធាយ វុត្តំ “សុខទុក្ខប្បដិសំវេទី ហោតី”តិ។

ពោធិបក្ខិយភាវនាវណ្ណនា

១៣៨. សត្តន្នំ ពោធិបក្ខិយានន្តិ “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា”តិ អាទិកោដ្ឋាសវសេន សត្តន្នំ, បដិបាដិយា បន សត្តតឹសាយ ពោធិបក្ខិយានំ ធម្មានំ ។ **ភាវនមន្វាយា**តិ ភាវនំ អនុគន្ត្វា, បដិបជ្ជិត្វាតិ អត្ថោ។ **បរិនិព្ពាយតី**តិ កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពាយតិ។ ឥតិ ភគវា ចត្តារោ វណ្ណេ ទស្សេត្វា វិនិវដ្ដេត្វា បដិវិទ្ធចតុសច្ចំ ខីណាសវមេវ ទេវមនុស្សេសុ សេដ្ឋំ កត្វា ទស្សេសិ។

១៤០. ឥទានិ តមេវត្ថំ លោកសម្មតស្ស ព្រហ្មុនោបិ វចនទស្សនានុសារេន ទឡ្ហំ កត្វា ទស្សេន្តោ **ឥមេសញ្ហិ វាសេដ្ឋ ចតុន្នំ វណ្ណាន**ន្តិអាទិមាហ។ “ព្រហ្មុនាបេសា”តិអាទិ អម្ពដ្ឋសុត្តេ វិត្ថារិតំ។ ឥតិ ភគវា ឯត្តកេន ឥមិនា កថាមគ្គេន សេដ្ឋច្ឆេទកវាទមេវ ទស្សេត្វា សុត្តន្តំ វិនិវត្តេត្វា អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ **អត្តមនា វាសេដ្ឋភារទ្វាជា**តិ វាសេដ្ឋភារទ្វាជ សាមណេរាបិ ហិ សកមនា តុដ្ឋមនា “សាធុ, សាធូ”តិ ភគវតោ ភាសិតំ អភិនន្ទឹសុ។ ឥទមេវ សុត្តន្តំ អាវជ្ជន្តា អនុមជ្ជន្តា សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណឹសូតិ។

សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយ

អគ្គញ្ញសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សម្បសាទនីយសុត្តវណ្ណនា

សារិបុត្តសីហនាទវណ្ណនា

១៤១. ឯវំ មេ សុតន្តិ សម្បសាទនីយសុត្តំ។ តត្រាយមនុត្តានបទវណ្ណនា – **នាឡន្ទាយ**ន្តិ នាឡន្ទាតិ ឯវំនាមកេ នគរេ, តំ នគរំ គោចរគាមំ កត្វា។ **បាវារិកម្ពវនេ**តិ ទុស្សបាវារិកសេដ្ឋិនោ អម្ពវនេ។ តំ កិរ តស្ស ឧយ្យានំ អហោសិ។ សោ ភគវតោ ធម្មទេសនំ សុត្វា ភគវតិ បសន្នោ តស្មឹ ឧយ្យានេ កុដិលេណមណ្ឌបាទិបដិមណ្ឌិតំ ភគវតោ វិហារំ កត្វា និយ្យាតេសិ។ សោ វិហារោ ជីវកម្ពវនំ វិយ “បាវារិកម្ពវន”ន្តេវ សង្ខ្យំ គតោ, តស្មឹ បាវារិកម្ពវនេ វិហរតីតិ អត្ថោ។ ភគវន្តំ ឯតទវោច – “ឯវំបសន្នោ អហំ, ភន្តេ, ភគវតី”តិ។ កស្មា ឯវំ អវោច? អត្តនោ ឧប្បន្នសោមនស្សបវេទនត្ថំ។

តត្រាយមនុបុព្ពិកថា – ថេរោ កិរ តំទិវសំ កាលស្សេវ សរីរប្បដិជគ្គនំ កត្វា សុនិវត្ថនិវាសនោ បត្តចីវរមាទាយ បាសាទិកេហិ អភិក្កន្តាទីហិ ទេវមនុស្សានំ បសាទំ អាវហន្តោ នាឡន្ទវាសីនំ ហិតសុខមនុព្រូហយន្តោ បិណ្ឌាយ បវិសិត្វា បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ វិហារំ គន្ត្វា សត្ថុ វត្តំ ទស្សេត្វា សត្ថរិ គន្ធកុដឹ បវិដ្ឋេ សត្ថារំ វន្ទិត្វា អត្តនោ ទិវាដ្ឋានំ អគមាសិ។ តត្ថ សទ្ធិវិហារិកន្តេវាសិកេសុ វត្តំ ទស្សេត្វា បដិក្កន្តេសុ ទិវាដ្ឋានំ សម្មជ្ជិត្វា ចម្មក្ខណ្ឌំ បញ្ញបេត្វា ឧទកតុម្ពតោ ឧទកេន ហត្ថបាទេ សីតលេ កត្វា តិសន្ធិបល្លង្កំ អាភុជិត្វា កាលបរិច្ឆេទំ កត្វា ផលសមាបត្តឹ សមាបជ្ជិ។

សោ យថាបរិច្ឆិន្នកាលវសេន សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ អត្តនោ គុណេ អនុស្សរិតុមារទ្ធោ។ អថស្ស គុណេ អនុស្សរតោ សីលំ អាបាថមាគតំ។ តតោ បដិបាដិយាវ សមាធិ បញ្ញា វិមុត្តិ វិមុត្តិញាណទស្សនំ បឋមំ ឈានំ ទុតិយំ ឈានំ តតិយំ ឈានំ ចតុត្ថំ ឈានំ អាកាសានញ្ចាយតនសមាបត្តិ វិញ្ញាណញ្ចាយតនសមាបត្តិ អាកិញ្ចញ្ញាយតនសមាបត្តិ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តិ វិបស្សនាញាណំ មនោមយិទ្ធិញាណំ ឥទ្ធិវិធញាណំ ទិព្ពសោតញាណំ ចេតោបរិយញាណំ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណំ ទិព្ពចក្ខុញាណំ…បេ…. សោតាបត្តិមគ្គោ សោតាបត្តិផលំ…បេ…. អរហត្តមគ្គោ អរហត្តផលំ អត្ថបដិសម្ភិទា ធម្មបដិសម្ភិទា និរុត្តិបដិសម្ភិទា បដិភានបដិសម្ភិទា សាវកបារមីញាណំ។ ឥតោ បដ្ឋាយ កប្បសតសហស្សាធិកស្ស អសង្ខ្យេយ្យស្ស ឧបរិ អនោមទស្សីពុទ្ធស្ស បាទមូលេ កតំ អភិនីហារំ អាទឹ កត្វា អត្តនោ គុណេ អនុស្សរតោ យាវ និសិន្នបល្លង្កា គុណា ឧបដ្ឋហឹសុ។

ឯវំ ថេរោ អត្តនោ គុណេ អនុស្សរមានោ គុណានំ បមាណំ វា បរិច្ឆេទំ វា ទដ្ឋុំ នាសក្ខិ។ សោ ចិន្តេសិ – “មយ្ហំ តាវ បទេសញាណេ ឋិតស្ស សាវកស្ស គុណានំ បមាណំ វា បរិច្ឆេទោ វា នត្ថិ។ អហំ បន យំ សត្ថារំ ឧទ្ទិស្ស បព្ពជិតោ, កីទិសា នុ ខោ តស្ស គុណា”តិ ទសពលស្ស គុណេ អនុស្សរិតុំ អារទ្ធោ។ សោ ភគវតោ សីលំ និស្សាយ, សមាធឹ បញ្ញំ វិមុត្តឹ វិមុត្តិញាណទស្សនំ និស្សាយ, ចត្តារោ សតិបដ្ឋានេ និស្សាយ, ចត្តារោ សម្មប្បធានេ ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទេ ចត្តារោ មគ្គេ ចត្តារិ ផលានិ ចតស្សោ បដិសម្ភិទា ចតុយោនិបរិច្ឆេទកញាណំ ចត្តារោ អរិយវំសេ និស្សាយ ទសពលស្ស គុណេ អនុស្សរិតុមារទ្ធោ។

តថា បញ្ច បធានិយង្គានិ, បញ្ចង្គិកំសម្មាសមាធឹ, បញ្ចិន្ទ្រិយានិ, បញ្ច ពលានិ, បញ្ច និស្សរណិយា ធាតុយោ, បញ្ច វិមុត្តាយតនានិ, បញ្ច វិមុត្តិបរិបាចនិយា បញ្ញា, ឆ សារណីយេ ធម្មេ, ឆ អនុស្សតិដ្ឋានានិ, ឆ គារវេ, ឆ និស្សរណិយា ធាតុយោ, ឆ សតតវិហារេ, ឆ អនុត្តរិយានិ, ឆ និព្ពេធភាគិយា បញ្ញា, ឆ អភិញ្ញា, ឆ អសាធារណញាណានិ, សត្ត អបរិហានិយេ ធម្មេ, សត្ត អរិយធនានិ, សត្ត ពោជ្ឈង្គេ, សត្ត សប្បុរិសធម្មេ, សត្ត និជ្ជរវត្ថូនិ, សត្ត បញ្ញា, សត្ត ទក្ខិណេយ្យបុគ្គលេ, សត្ត ខីណាសវពលានិ, អដ្ឋ បញ្ញាបដិលាភហេតូ, អដ្ឋ សម្មត្តានិ, អដ្ឋ លោកធម្មាតិក្កមេ, អដ្ឋ អារម្ភវត្ថូនិ, អដ្ឋ អក្ខណទេសនា, អដ្ឋ មហាបុរិសវិតក្កេ, អដ្ឋ អភិភាយតនានិ, អដ្ឋ វិមោក្ខេ, នវ យោនិសោមនសិការមូលកេ ធម្មេ, នវ បារិសុទ្ធិបធានិយង្គានិ, នវ សត្តាវាសទេសនា, នវ អាឃាតប្បដិវិនយេ, នវ បញ្ញា, នវ នានត្តានិ, នវ អនុបុព្ពវិហារេ, ទស នាថករណេ ធម្មេ, ទស កសិណាយតនានិ, ទស កុសលកម្មបថេ, ទស តថាគតពលានិ, ទស សម្មត្តានិ, ទស អរិយវាសេ, ទស អសេក្ខធម្មេ, ឯកាទស មេត្តានិសំសេ, ទ្វាទស ធម្មចក្កាការេ, តេរស ធុតង្គគុណេ , ចុទ្ទស ពុទ្ធញាណានិ, បញ្ចទស វិមុត្តិបរិបាចនិយេ ធម្មេ, សោឡសវិធំ អានាបានស្សតឹ, អដ្ឋារស ពុទ្ធធម្មេ, ឯកូនវីសតិ បច្ចវេក្ខណញាណានិ, ចតុចត្តាលីស ញាណវត្ថូនិ, បរោបណ្ណាស កុសលធម្មេ, សត្តសត្តតិ ញាណវត្ថូនិ, ចតុវីសតិកោដិសតសហស្សសមាបត្តិសញ្ចារមហាវជិរញាណំ និស្សាយ ទសពលស្ស គុណេ អនុស្សរិតុំ អារភិ។

តស្មិំយេវ ច ទិវាដ្ឋានេ និសិន្នោយេវ ឧបរិ “អបរំ បន, ភន្តេ, ឯតទានុត្តរិយ”ន្តិ អាគមិស្សន្តិ សោឡស អបរម្បរិយធម្មា, តេបិ និស្សាយ អនុស្សរិតុំ អារភិ។ សោ “កុសលបញ្ញត្តិយំ អនុត្តរោ មយ្ហំ សត្ថា, អាយតនបញ្ញត្តិយំ អនុត្តរោ, គព្ភាវក្កន្តិយំ អនុត្តរោ, អាទេសនាវិធាសុ អនុត្តរោ, ទស្សនសមាបត្តិយំ អនុត្តរោ, បុគ្គលបញ្ញត្តិយំ អនុត្តរោ, បធានេ អនុត្តរោ, បដិបទាសុ អនុត្តរោ, ភស្សសមាចារេ អនុត្តរោ, បុរិសសីលសមាចារេ អនុត្តរោ, អនុសាសនីវិធាសុ អនុត្តរោ, បរបុគ្គលវិមុត្តិញាណេ អនុត្តរោ, សស្សតវាទេសុ អនុត្តរោ, បុព្ពេនិវាសញាណេ អនុត្តរោ, ទិព្ពចក្ខុញាណេ អនុត្តរោ, ឥទ្ធិវិធេ អនុត្តរោ, ឥមិនា ច ឥមិនា ច អនុត្តរោ”តិ ឯវំ ទសពលស្ស គុណេ អនុស្សរន្តោ ភគវតោ គុណានំ នេវ អន្តំ, ន បមាណំ បស្សិ។ ថេរោ អត្តនោបិ តាវ គុណានំ អន្តំ វា បមាណំ វា នាទ្ទស, ភគវតោ គុណានំ កឹ បស្សិស្សតិ? យស្ស យស្ស ហិ បញ្ញា មហតី ញាណំ វិសទំ, សោ សោ ពុទ្ធគុណេ មហន្តតោ សទ្ទហតិ។ លោកិយមហាជនោ ឧក្កាសិត្វាបិ ខិបិត្វាបិ “នមោ ពុទ្ធាន”ន្តិ អត្តនោ អត្តនោ ឧបនិស្សយេ ឋត្វា ពុទ្ធានំ គុណេ អនុស្សរតិ។ សព្ពលោកិយមហាជនតោ ឯកោ សោតាបន្នោ ពុទ្ធគុណេ មហន្តតោ សទ្ទហតិ។ សោតាបន្នានំ សតតោបិ សហស្សតោបិ ឯកោ សកទាគាមី។ សកទាគាមីនំ សតតោបិ សហស្សតោបិ ឯកោ អនាគាមី។ អនាគាមីនំ សតតោបិ សហស្សតោបិ ឯកោ អរហា ពុទ្ធគុណេ មហន្តតោ សទ្ទហតិ។ អវសេសអរហន្តេហិ អសីតិ មហាថេរា ពុទ្ធគុណេ មហន្តតោ សទ្ទហន្តិ។ អសីតិមហាថេរេហិ ចត្តារោ មហាថេរា។ ចតូហិ មហាថេរេហិ ទ្វេ អគ្គសាវកា។ តេសុបិ សារិបុត្តត្ថេរោ, សារិបុត្តត្ថេរតោបិ ឯកោ បច្ចេកពុទ្ធោ ពុទ្ធគុណេ មហន្តតោ សទ្ទហតិ។ សចេ បន សកលចក្កវាឡគព្ភេ សង្ឃាដិកណ្ណេន សង្ឃាដិកណ្ណំ បហរិយមានា និសិន្នា បច្ចេកពុទ្ធា ពុទ្ធគុណេ អនុស្សរេយ្យុំ, តេហិ សព្ពេហិបិ ឯកោ សព្ពញ្ញុពុទ្ធោវ ពុទ្ធគុណេ មហន្តតោ សទ្ទហតិ។

សេយ្យថាបិ នាម មហាជនោ “មហាសមុទ្ទោ គម្ភីរោ ឧត្តានោ”តិ ជាននត្ថំ យោត្តានិ វដ្ដេយ្យ, តត្ថ កោចិ ព្យាមប្បមាណំ យោត្តំ វដ្ដេយ្យ, កោចិ ទ្វេ ព្យាមំ, កោចិ ទសព្យាមំ, កោចិ វីសតិព្យាមំ, កោចិ តឹសព្យាមំ, កោចិ ចត្តាលីសព្យាមំ, កោចិ បណ្ណាសព្យាមំ, កោចិ សតព្យាមំ, កោចិ សហស្សព្យាមំ , កោចិ ចតុរាសីតិព្យាមសហស្សំ។ តេ នាវំ អារុយ្ហ, សមុទ្ទមជ្ឈេ ឧក្កតបព្ពតាទិម្ហិ វា ឋត្វា អត្តនោ អត្តនោ យោត្តំ ឱតារេយ្យុំ, តេសុ យស្ស យោត្តំ ព្យាមមត្តំ, សោ ព្យាមមត្តដ្ឋានេយេវ ឧទកំ ជានាតិ...បេ.... យស្ស ចតុរាសីតិព្យាមសហស្សំ, សោ ចតុរាសីតិព្យាមសហស្សដ្ឋានេយេវ ឧទកំ ជានាតិ។ បរតោ ឧទកំ ឯត្តកន្តិ ន ជានាតិ។ មហាសមុទ្ទេ បន ន តត្តកំយេវ ឧទកំ, អថ ខោ អនន្តមបរិមាណំ។ ចតុរាសីតិយោជនសហស្សំ គម្ភីរោ ហិ មហាសមុទ្ទោ, ឯវមេវ ឯកព្យាមយោត្តតោ បដ្ឋាយ នវព្យាមយោត្តេន ញាតឧទកំ វិយ លោកិយមហាជនេន ទិដ្ឋពុទ្ធគុណា វេទិតព្ពា។ ទសព្យាមយោត្តេន ទសព្យាមដ្ឋានេ ញាតឧទកំ វិយ សោតាបន្នេន ទិដ្ឋពុទ្ធគុណា។ វីសតិព្យាមយោត្តេន វីសតិព្យាមដ្ឋានេ ញាតឧទកំ វិយ សកទាគាមិនា ទិដ្ឋពុទ្ធគុណា។ តឹសព្យាមយោត្តេន តឹសព្យាមដ្ឋានេ ញាតឧទកំ វិយ អនាគាមិនា ទិដ្ឋពុទ្ធគុណា។ ចត្តាលីសព្យាមយោត្តេន ចត្តាលីសព្យាមដ្ឋានេ ញាតឧទកំ វិយ អរហតា ទិដ្ឋពុទ្ធគុណា។ បណ្ណាសព្យាមយោត្តេន បណ្ណាសព្យាមដ្ឋានេ ញាតឧទកំ វិយ អសីតិមហាថេរេហិ ទិដ្ឋពុទ្ធគុណា។ សតព្យាមយោត្តេន សតព្យាមដ្ឋានេ ញាតឧទកំ វិយ ចតូហិ មហាថេរេហិ ទិដ្ឋពុទ្ធគុណា។ សហស្សព្យាមយោត្តេន សហស្សព្យាមដ្ឋានេ ញាតឧទកំ វិយ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរេន ទិដ្ឋពុទ្ធគុណា។ ចតុរាសីតិព្យាមសហស្សយោត្តេន ចតុរាសីតិព្យាមសហស្សដ្ឋានេ ញាតឧទកំ វិយ ធម្មសេនាបតិនា សារិបុត្តត្ថេរេន ទិដ្ឋពុទ្ធគុណា។ តត្ថ យថា សោ បុរិសោ មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ នាម ន ឯត្តកំយេវ, អនន្តមបរិមាណន្តិ គណ្ហាតិ, ឯវមេវ អាយស្មា សារិបុត្តោ ធម្មន្វយេន អន្វយពុទ្ធិយា អនុមានេន នយគ្គាហេន សាវកបារមីញាណេ ឋត្វា ទសពលស្ស គុណេ អនុស្សរន្តោ “ពុទ្ធគុណា អនន្តា អបរិមាណា”តិ សទ្ទហិ។

ថេរេន ហិ ទិដ្ឋពុទ្ធគុណេហិ ធម្មន្វយេន គហេតព្ពពុទ្ធគុណាយេវ ពហុតរា។ យថា កថំ វិយ? យថា ឥតោ នវ ឥតោ នវាតិ អដ្ឋារស យោជនានិ អវត្ថរិត្វា គច្ឆន្តិយា ចន្ទភាគាយ មហានទិយា បុរិសោ សូចិបាសេន ឧទកំ គណ្ហេយ្យ, សូចិបាសេន គហិតឧទកតោ អគ្គហិតមេវ ពហុ ហោតិ។ យថា វា បន បុរិសោ មហាបថវិតោ អង្គុលិយា បំសុំ គណ្ហេយ្យ, អង្គុលិយា គហិតបំសុតោ អវសេសបំសុយេវ ពហុ ហោតិ។ យថា វា បន បុរិសោ មហាសមុទ្ទាភិមុខឹ អង្គុលឹ ករេយ្យ, អង្គុលិអភិមុខឧទកតោ អវសេសំ ឧទកំយេវ ពហុ ហោតិ។ យថា ច បុរិសោ អាកាសាភិមុខឹ អង្គុលឹ ករេយ្យ, អង្គុលិអភិមុខអាកាសតោ សេសអាកាសប្បទេសោវ ពហុ ហោតិ។ ឯវំ ថេរេន ទិដ្ឋពុទ្ធគុណេហិ អទិដ្ឋា គុណាវ ពហូតិ វេទិតព្ពា។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

“ពុទ្ធោបិ ពុទ្ធស្ស ភណេយ្យ វណ្ណំ,
កប្បម្បិ ចេ អញ្ញមភាសមានោ;
ខីយេថ កប្បោ ចិរទីឃមន្តរេ,
វណ្ណោ ន ខីយេថ តថាគតស្សា”តិ។

ឯវំ ថេរស្ស អត្តនោ ច សត្ថុ ច គុណេ អនុស្សរតោ យមកមហានទីមហោឃោ វិយ អព្ភន្តរេ បីតិសោមនស្សំ អវត្ថរមានំ វាតោ វិយ ភស្តំ, ឧព្ពិជ្ជិត្វា ឧត្តុតឧទកំ វិយ មហារហទំ សកលសរីរំ បូរេតិ។ តតោ ថេរស្ស “សុបត្ថិតា វត មេ បត្ថនា, សុលទ្ធា មេ បព្ពជ្ជា, យ្វាហំ ឯវំវិធស្ស សត្ថុ សន្តិកេ បព្ពជិតោ”តិ អាវជ្ជន្តស្ស ពលវតរំ បីតិ សោមនស្សំ ឧប្បជ្ជិ។

អថ ថេរោ “កស្សាហំ ឥមំ បីតិសោមនស្សំ អារោចេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេន្តោ អញ្ញោ កោចិ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា ទេវោ វា មារោ វា ព្រហ្មា វា មម ឥមំ បសាទំ អនុច្ឆវិកំ កត្វា បដិគ្គហេតុំ ន សក្ខិស្សតិ, អហំ ឥមំ សោមនស្សំ សត្ថុនោយេវ បវេទេយ្យាមិ, សត្ថាវ មេ បដិគ្គណ្ហិតុំ សក្ខិស្សតិ, សោ ហិ តិដ្ឋតុ មម បីតិសោមនស្សំ, មាទិសស្ស សមណសតស្ស វា សមណសហស្សស្ស វា សមណសតសហស្សស្ស វា សោមនស្សំ បវេទេន្តស្ស សព្ពេសំ មនំ គណ្ហន្តោ បដិគ្គហេតុំ សក្កោតិ។ សេយ្យថាបិ នាម អដ្ឋារស យោជនានិ អវត្ថរមានំ គច្ឆន្តី ចន្ទភាគមហានទី កុសុម្ភា វា កន្ទរា វា សម្បដិច្ឆិតុំ ន សក្កោន្តិ, មហាសមុទ្ទោវ តំ សម្បដិច្ឆតិ។ មហាសមុទ្ទោ ហិ តិដ្ឋតុ ចន្ទភាគា, ឯវរូបានំ នទីនំ សតម្បិ សហស្សម្បិ សតសហស្សម្បិ សម្បដិច្ឆតិ, ន ចស្ស តេន ឩនត្តំ វា បូរត្តំ វា បញ្ញាយតិ, ឯវមេវ សត្ថា មាទិសស្ស សមណសតស្ស សមណសហស្សស្ស សមណសតសហស្សស្ស វា បីតិសោមនស្សំ បវេទេន្តស្ស សព្ពេសំ មនំ គណ្ហន្តោ បដិគ្គហេតុំ សក្កោតិ។ សេសា សមណព្រាហ្មណាទយោ ចន្ទភាគំ កុសុម្ភកន្ទរា វិយ មម សោមនស្សំ សម្បដិច្ឆិតុំ ន សក្កោន្តិ ។ ហន្ទាហំ មម បីតិសោមនស្សំ សត្ថុនោវ អារោចេមីតិ បល្លង្កំ វិនិព្ភុជិត្វា ចម្មក្ខណ្ឌំ បប្ផោដេត្វា អាទាយ សាយន្ហសមយេ បុប្ផានំ វណ្ដតោ ឆិជ្ជិត្វា បគ្ឃរណកាលេ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា អត្តនោ សោមនស្សំ បវេទេន្តោ **ឯវំបសន្នោ អហំ, ភន្តេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឯវំបសន្នោ**តិ ឯវំ ឧប្បន្នសទ្ធោ, ឯវំ សទ្ទហាមីតិ អត្ថោ។ **ភិយ្យោភិញ្ញតរោ**តិ ភិយ្យតរោ អភិញ្ញាតោ, ភិយ្យតរាភិញ្ញោ វា, ឧត្តរិតរញាណោតិ អត្ថោ។ **សម្ពោធិយ**ន្តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេ អរហត្តមគ្គញាណេ វា, អរហត្តមគ្គេនេវ ហិ ពុទ្ធគុណា និប្បទេសា គហិតា ហោន្តិ។ ទ្វេ ហិ អគ្គសាវកា អរហត្តមគ្គេនេវ សាវកបារមីញាណំ បដិលភន្តិ។ បច្ចេកពុទ្ធា បច្ចេកពោធិញាណំ។ ពុទ្ធា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណញ្ចេវ សកលេ ច ពុទ្ធគុណេ។ សព្ពញ្ហិ នេសំ អរហត្តមគ្គេនេវ ឥជ្ឈតិ។ តស្មា អរហត្តមគ្គញាណំ សម្ពោធិ នាម ហោតិ។ តេន ឧត្តរិតរោ ភគវតា នត្ថិ។ តេនាហ “ភគវតា ភិយ្យោភិញ្ញតរោ យទិទំ សម្ពោធិយ”ន្តិ។

១៤២. **ឧឡារា**តិ សេដ្ឋា។ អយញ្ហិ ឧឡារសទ្ទោ “ឧឡារានិ ខាទនីយានិ ខាទន្តី”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៣៦៦) មធុរេ អាគច្ឆតិ។ “ឧឡារាយ ខលុ ភវំ, វច្ឆាយនោ , សមណំ គោតមំ បសំសាយ បសំសតី”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.២៨០) សេដ្ឋេ។ “អប្បមាណោ ឧឡារោ ឱភាសោ”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៣២) វិបុលេ។ ស្វាយមិធ សេដ្ឋេ អាគតោ។ តេន វុត្តំ – “ឧឡារាតិ សេដ្ឋា”តិ។ **អាសភី**តិ ឧសភស្ស វាចាសទិសី អចលា អសម្បវេធី។ **ឯកំសោគហិតោ**តិ អនុស្សវេន វា អាចរិយបរម្បរាយ វា ឥតិកិរាយ វា បិដកសម្បទានេន វា អាការបរិវិតក្កេន វា ទិដ្ឋិនិជ្ឈានក្ខន្តិយា វា តក្កហេតុ វា នយហេតុ វា អកថេត្វា បច្ចក្ខតោ ញាណេន បដិវិជ្ឈិត្វា វិយ ឯកំសោគហិតោ, សន្និដ្ឋានកថាវ កថិតាតិ អត្ថោ។

សីហនាទោតិ សេដ្ឋនាទោ, នេវ ទន្ធាយន្តេន ន គគ្គរាយន្តេន សីហេន វិយ ឧត្តមនាទោ នទិតោតិ អត្ថោ។ **កឹ តេ សារិបុត្តា**តិ ឥមំ ទេសនំ កស្មា អារភីតិ? អនុយោគទាបនត្ថំ។ ឯកច្ចោ ហិ សីហនាទំ នទិត្វា អត្តនោ សីហនាទេ អនុយោគំ ទាតុំ ន សក្កោតិ, និឃំសនំ នក្ខមតិ, លេបេ បតិតមក្កដោ វិយ ហោតិ។ យថា ធមមានំ អបរិសុទ្ធលោហំ ឈាយិត្វា ឈាមអង្គារោ ហោតិ, ឯវំ ឈាមង្គារោ វិយ ហោតិ ។ ឯកោ សីហនាទេ អនុយោគំ ទាបិយមានោ ទាតុំ សក្កោតិ, និឃំសនំ ខមតិ, ធមមានំ និទ្ទោសជាតរូបំ វិយ អធិកតរំ សោភតិ, តាទិសោ ថេរោ។ តេន នំ ភគវា “អនុយោគក្ខមោ អយ”ន្តិ ញត្វា សីហនាទេ អនុយោគទាបនត្ថំ ឥមម្បិ ទេសនំ អារភិ។

តត្ថ **សព្ពេ តេ**តិ សព្ពេ តេ តយា។ **ឯវំសីលា**តិអាទីសុ លោកិយលោកុត្តរវសេន សីលាទីនិ បុច្ឆតិ។ តេសំ វិត្ថារកថា មហាបទានេ កថិតាវ។

កឹ បន តេ, សារិបុត្ត, យេ តេ ភវិស្សន្តីតិ អតីតា ច តាវ និរុទ្ធា, អបណ្ណត្តិកភាវំ គតា ទីបសិខា វិយ និព្ពុតា, ឯវំ និរុទ្ធេ អបណ្ណត្តិកភាវំ គតេ ត្វំ កថំ ជានិស្សសិ, អនាគតពុទ្ធានំ បន គុណា កិន្តិ តយា អត្តនោ ចិត្តេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា វិទិតាតិ បុច្ឆន្តោ ឯវមាហ។ **កឹ បន តេ, សារិបុត្ត, អហំ ឯតរហី**តិ អនាគតាបិ ពុទ្ធា អជាតា អនិព្ពត្តា អនុប្បន្នា, តេបិ កថំ ត្វំ ជានិស្សសិ? តេសញ្ហិ ជាននំ អបទេ អាកាសេ បទទស្សនំ វិយ ហោតិ។ ឥទានិ មយា សទ្ធឹ ឯកវិហារេ វសសិ, ឯកតោ ភិក្ខាយ ចរសិ, ធម្មទេសនាកាលេ ទក្ខិណបស្សេ និសីទសិ, កឹ បន មយ្ហំ គុណា អត្តនោ ចេតសា បរិច្ឆិន្ទិត្វា វិទិតា តយាតិ អនុយុញ្ជន្តោ ឯវមាហ។

ថេរោ បន បុច្ឆិតេ បុច្ឆិតេ “នោ ហេតំ, ភន្តេ”តិ បដិក្ខិបតិ។ ថេរស្ស ច វិទិតម្បិ អត្ថិ អវិទិតម្បិ អត្ថិ, កឹ សោ អត្តនោ វិទិតដ្ឋានេ បដិក្ខេបំ ករោតិ, អវិទិតដ្ឋានេតិ? វិទិតដ្ឋានេ ន ករោតិ, អវិទិតដ្ឋានេយេវ ករោតីតិ។ ថេរោ កិរ អនុយោគេ អារទ្ធេយេវ អញ្ញាសិ។ ន អយំ អនុយោគោ សាវកបារមិញាណេ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេ អយំ អនុយោគោតិ អត្តនោ សាវកបារមីញាណេ បដិក្ខេបំ អកត្វា អវិទិតដ្ឋានេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេ បដិក្ខេបំ ករោតិ។ តេន ឥទម្បិ ទីបេតិ “ភគវា មយ្ហំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ ពុទ្ធានំ សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិការណជាននសមត្ថំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ នត្ថី”តិ។

ឯត្ថាតិ ឯតេសុ អតីតាទិភេទេសុ ពុទ្ធេសុ។ **អថ កិញ្ចរហី**តិ អថ កស្មា ឯវំ ញាណេ អសតិ តយា ឯវំ កថិតន្តិ វទតិ។

១៤៣. **ធម្មន្វយោ**តិ ធម្មស្ស បច្ចក្ខតោ ញាណស្ស អនុយោគំ អនុគន្ត្វា ឧប្បន្នំ អនុមានញាណំ នយគ្គាហោ វិទិតោ។ សាវកបារមីញាណេ ឋត្វាវ ឥមិនាវ អាការេន ជានាមិ ភគវាតិ វទតិ។ ថេរស្ស ហិ នយគ្គាហោ អប្បមាណោ អបរិយន្តោ។ យថា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស បមាណំ វា បរិយន្តោ វា នត្ថិ, ឯវំ ធម្មសេនាបតិនោ នយគ្គាហស្ស។ តេន សោ “ឥមិនា ឯវំវិធោ, ឥមិនា អនុត្តរោ សត្ថា”តិ ជានាតិ។ ថេរស្ស ហិ នយគ្គាហោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណគតិកោ ឯវ។ ឥទានិ តំ នយគ្គាហំ បាកដំ កាតុំ ឧបមាយ ទស្សេន្តោ **សេយ្យថាបិ, ភន្តេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ យស្មា មជ្ឈិមបទេសេ នគរស្ស ឧទ្ធាបបាការាទីនិ ថិរានិ វា ហោន្តុ, ទុព្ពលានិ វា, សព្ពសោ វា បន មា ហោន្តុ, ចោរាសង្កា ន ហោតិ, តស្មា តំ អគ្គហេត្វា បច្ចន្តិមនគរន្តិ អាហ។ **ទឡ្ហុទ្ធាប**ន្តិ ថិរបាការបាទំ។ **ទឡ្ហបាការតោរណ**ន្តិ ថិរបាការញ្ចេវ ថិរបិដ្ឋសង្ឃាដញ្ច។ **ឯកទ្វារ**ន្តិ កស្មា អាហ? ពហុទ្វារេ ហិ នគរេ ពហូហិ បណ្ឌិតទោវារិកេហិ ភវិតព្ពំ។ ឯកទ្វារេ ឯកោវ វដ្តតិ។ ថេរស្ស ច បញ្ញាយ សទិសោ អញ្ញោ នត្ថិ។ តស្មា អត្តនោ បណ្ឌិតភាវស្ស ឱបម្មត្ថំ ឯកំយេវ ទោវារិកំ ទស្សេតុំ ឯកទ្វារ”ន្តិ អាហ។ **បណ្ឌិតោ**តិ បណ្ឌិច្ចេន សមន្នាគតោ។ **ព្យត្តោ**តិ វេយ្យត្តិយេន សមន្នាគតោ វិសទញាណោ។ **មេធាវី**តិ ឋានុប្បត្តិកបញ្ញាសង្ខាតាយ មេធាយ សមន្នាគតោ។ **អនុបរិយាយបថ**ន្តិ អនុបរិយាយនាមកំ បាការមគ្គំ។ **បាការសន្ធិ**ន្តិ ទ្វិន្នំ ឥដ្ឋកានំ អបគតដ្ឋានំ។ **បាការវិវរ**ន្តិ បាការស្ស ឆិន្នដ្ឋានំ។

ចេតសោ ឧបក្កិលេសេតិ បញ្ច នីវរណានិ ចិត្តំ ឧបក្កិលេសេន្តិ កិលិដ្ឋំ ករោន្តិ ឧបតាបេន្តិ វិពាធេន្តិ, តស្មា “ចេតសោ ឧបក្កិលេសា”តិ វុច្ចន្តិ។ **បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណេ**តិ នីវរណា ឧប្បជ្ជមានា អនុប្បន្នាយ បញ្ញាយ ឧប្បជ្ជិតុំ ន ទេន្តិ, ឧប្បន្នាយ បញ្ញាយ វឌ្ឍិតុំ ន ទេន្តិ, តស្មា “បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណា”តិ វុច្ចន្តិ។ **សុប្បតិដ្ឋិតចិត្តា**តិ ចតូសុ សតិបដ្ឋានេសុ សុដ្ឋុ ឋបិតចិត្តា ហុត្វា។ **សត្ត ពោជ្ឈង្គេ យថាភូត**ន្តិ សត្ត ពោជ្ឈង្គេ យថាសភាវេន ភាវេត្វា។ **អនុត្តរំ សម្មាសម្ពោធិ**ន្តិ អរហត្តំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ វា បដិវិជ្ឈិំសូតិ ទស្សេតិ។

អបិចេត្ថ សតិបដ្ឋានាតិ វិបស្សនា។ សម្ពោជ្ឈង្គា មគ្គោ។ អនុត្តរាសម្មាសម្ពោធិ អរហត្តំ។ សតិបដ្ឋានាតិ វា មគ្គាតិ វា ពោជ្ឈង្គមិស្សកា។ សម្មាសម្ពោធិ អរហត្តមេវ។ ទីឃភាណកមហាសីវត្ថេរោ បនាហ “សតិបដ្ឋានេ វិបស្សនាតិ គហេត្វា ពោជ្ឈង្គេ មគ្គោ ច សព្ពញ្ញុតញ្ញាណញ្ចាតិ គហិតេ សុន្ទរោ បញ្ហោ ភវេយ្យ, ន បនេវំ គហិត”ន្តិ។ ឥតិ ថេរោ សព្ពញ្ញុពុទ្ធានំ នីវរណប្បហានេ សតិបដ្ឋានភាវនាយ សម្ពោធិយញ្ច មជ្ឈេ ភិន្នសុវណ្ណរជតានំ វិយ នានត្តាភាវំ ទស្សេតិ។

ឥធ ឋត្វា ឧបមា សំសន្ទេតព្ពា – អាយស្មា ហិ សារិបុត្តោ បច្ចន្តនគរំ ទស្សេសិ, បាការំ ទស្សេសិ, បរិយាយបថំ ទស្សេសិ, ទ្វារំ ទស្សេសិ, បណ្ឌិតទោវារិកំ ទស្សេសិ, នគរំ បវេសនកនិក្ខមនកេ ឱឡារិកេ បាណេ ទស្សេសិ, បណ្ឌិតទោវារិកស្ស តេសំ បាណានំ បាកដភាវញ្ច ទស្សេសិ។ តត្ថ កឹ កេន សទិសន្តិ ចេ។ នគរំ វិយ ហិ និព្ពានំ, បាការោ វិយ សីលំ, បរិយាយបថោ វិយ ហិរិ, ទ្វារំ វិយ អរិយមគ្គោ, បណ្ឌិតទោវារិកោ វិយ ធម្មសេនាបតិ, នគរប្បវិសនកនិក្ខមនកឱឡារិកបាណា វិយ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នា ពុទ្ធា, ទោវារិកស្ស តេសំ បាណានំ បាកដភាវោ វិយ អាយស្មតោ សារិបុត្តស្ស អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នពុទ្ធានំ សីលសមាធាទីហិ បាកដភាវោ។ ឯត្តាវតា ថេរេន ភគវា ឯវមហំ សាវកបារមីញាណេ ឋត្វា ធម្មន្វយេន នយគ្គាហេន ជានាមីតិ អត្តនោ សីហនាទស្ស អនុយោគោ ទិន្នោ ហោតិ។

១៤៤. **ឥធាហំ, ភន្តេ, យេន ភគវា**តិ ឥទំ ទេសនំ កស្មា អារភិ ? សាវកបារមីញាណស្ស និប្ផត្តិទស្សនត្ថំ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ, ភគវា អហំ សាវកបារមីញាណំ បដិលភន្តោ បញ្ចនវុតិបាសណ្ឌេ ន អញ្ញំ ឯកម្បិ សមណំ វា ព្រាហ្មណំ វា ឧបសង្កមិត្វា សាវកបារមីញាណម្បិ បដិលភឹ, តុម្ហេយេវ ឧបសង្កមិត្វា តុម្ហេ បយិរុបាសន្តោ បដិលភិន្តិ។ តត្ថ **ឥធា**តិ និបាតមត្តំ។ **ឧបសង្កមឹ ធម្មសវនាយា**តិ តុម្ហេ ឧបសង្កមន្តោ បនាហំ ន ចីវរាទិហេតុ ឧបសង្កមន្តោ, ធម្មសវនត្ថាយ ឧបសង្កមន្តោ។ ឯវំ ឧបសង្កមិត្វា សាវកបារមីញាណំ បដិលភឹ។ កទា បន

ថេរោ ធម្មស្សវនត្ថាយ ឧបសង្កមន្តោតិ។ សូករខតលេណេ ភាគិនេយ្យទីឃនខបរិព្ពាជកស្ស វេទនាបរិគ្គហសុត្តន្តកថនទិវសេ (ម. និ. ២.២០៥) ឧបសង្កមន្តោ, តទាយេវ សាវកបារមីញាណំ បដិលភីតិ។ តំទិវសញ្ហិ ថេរោ តាលវណ្ដំ គហេត្វា ភគវន្តំ ពីជមានោ ឋិតោ តំ ទេសនំ សុត្វា តត្ថេវ សាវកបារមីញាណំ ហត្ថគតំ អកាសិ។ **ឧត្តរុត្តរំ បណីតបណីតន្តិ** ឧត្តរុត្តរញ្ចេវ បណីតបណីតញ្ច កត្វា ទេសេសិ។ **កណ្ហសុក្កសប្បដិភាគន្តិ** កណ្ហញ្ចេវ សុក្កញ្ច។ តញ្ច ខោ សប្បដិភាគំ សវិបក្ខំ កត្វា។ កណ្ហំ បដិពាហិត្វា សុក្កំ, សុក្កំ បដិពាហិត្វា កណ្ហន្តិ ឯវំ សប្បដិភាគំ កត្វា កណ្ហសុក្កំ ទេសេសិ, កណ្ហំ ទេសេន្តោបិ ច សឧស្សាហំ សវិបាកំ ទេសេសិ, សុក្កំ ទេសេន្តោបិ ស ឧស្សាហំ សវិបាកំ ទេសេសិ។

តស្មិំ ធម្មេ អភិញ្ញា ឥធេកច្ចំ ធម្មំ ធម្មេសុ និដ្ឋមគមន្តិ តស្មិំ ទេសិតេ ធម្មេ ឯកច្ចំ ធម្មំ នាម សាវកបារមីញាណំ សច្ឆានិត្វា ធម្មេសុ និដ្ឋមគមំ។ កតមេសុ ធម្មេសូតិ? ចតុសច្ចធម្មេសុ។ ឯត្ថាយំ ថេរសល្លាបោ, កាឡវល្លវាសី សុមត្ថេរោ តាវ វទតិ “ចតុសច្ចធម្មេសុ ឥទានិ និដ្ឋគមនការណំ នត្ថិ។ អស្សជិមហាសាវកស្ស ហិ ទិដ្ឋទិវសេយេវ សោ បឋមមគ្គេន ចតុសច្ចធម្មេសុ និដ្ឋំ គតោ, អបរភាគេ សូករខតលេណទ្វារេ ឧបរិ តីហិ មគ្គេហិ ចតុសច្ចធម្មេសុ និដ្ឋំ គតោ, ឥមស្មិំ បន ឋានេ ‘ធម្មេសូ’តិ ពុទ្ធគុណេសុ និដ្ឋំ គតោ”តិ។ លោកន្តរវាសី ចូឡសីវត្ថេរោ បន “សព្ពំ តថេវ វត្វា ឥមស្មិំ បន ឋានេ ‘ធម្មេសូ’តិ អរហត្តេ និដ្ឋំ គតោ”តិ អាហ។ ទីឃភាណកតិបិដកមហាសីវត្ថេរោ បន “តថេវ បុរិមវាទំ វត្វា ឥមស្មិំ បន ឋានេ ‘ធម្មេសូ’តិ សាវកបារមីញាណេ និដ្ឋំ គតោ”តិ វត្វា “ពុទ្ធគុណា បន នយតោ អាគតា”តិ អាហ។

សត្ថរិ បសីទិន្តិ ឯវំ សាវកបារមីញាណធម្មេសុ និដ្ឋំ គន្ត្វា ភិយ្យោសោមត្តាយ “សម្មាសម្ពុទ្ធោ វត សោ ភគវា”តិ សត្ថរិ បសីទិំ។ **ស្វាក្ខាតោ ភគវតា ធម្មោតិ** សុដ្ឋុ អក្ខាតោ សុកថិតោ និយ្យានិកោ មគ្គោ ផលត្ថាយ និយ្យាតិ រាគទោសមោហនិម្មទនសមត្ថោ។

សុប្បដិបន្នោ សង្ឃោតិ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សាវកសង្ឃោបិ វង្កាទិទោសវិរហិតំ សម្មាបដិបទំ បដិបន្នត្តា សុប្បដិបន្នោតិ បសន្នោម្ហិ ភគវតីតិ ទស្សេតិ។

កុសលធម្មទេសនាវណ្ណនា

១៤៥. ឥទានិ ទិវាដ្ឋានេ និសីទិត្វា សមាបជ្ជិតេ សោឡស អបរាបរិយធម្មេ ទស្សេតុំ **អបរំ បន ភន្តេ ឯតទានុត្តរិយន្តិ** ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **អនុត្តរិយន្តិ** អនុត្តរភាវោ។ **យថា ភគវា ធម្មំ ទេសេតីតិ** យថា យេនាការេន យាយ ទេសនាយ ភគវា ធម្មំ ទេសេតិ, សា តុម្ហាកំ ទេសនា អនុត្តរាតិ វទតិ។ **កុសលេសុ ធម្មេសូតិ** តាយ ទេសនាយ ទេសិតេសុ កុសលេសុ ធម្មេសុបិ ភគវាវ អនុត្តរោតិ ទីបេតិ។ យា វា សា ទេសនា, តស្សា ភូមិំ ទស្សេន្តោបិ “កុសលេសុ ធម្មេសូ”តិ អាហ។ **តត្រិមេ កុសលា ធម្មាតិ** តត្រ កុសលេសុ ធម្មេសូតិ វុត្តបទេ ឥមេ កុសលា ធម្មា នាមាតិ វេទិតព្ពា។ តត្ថ អារោគ្យដ្ឋេន, អនវជ្ជដ្ឋេន, កោសល្លសម្ភូតដ្ឋេន, និទ្ទរថដ្ឋេន, សុខវិបាកដ្ឋេនាតិ បញ្ចធា កុសលំ វេទិតព្ពំ។ តេសុ ជាតកបរិយាយំ បត្វា អារោគ្យដ្ឋេន កុសលំ វដ្ដតិ។ សុត្តន្តបរិយាយំ បត្វា អនវជ្ជដ្ឋេន។ អភិធម្មបរិយាយំ បត្វា កោសល្លសម្ភូតនិទ្ទរថសុខវិបាកដ្ឋេន។ ឥមស្មិំ បន ឋានេ ពាហិតិកសុត្តន្តបរិយាយេន (ម. និ. ២.៣៥៨) អនវជ្ជដ្ឋេន កុសលំ ទដ្ឋព្ពំ។

ចត្តារោ សតិបដ្ឋានាតិ ចុទ្ទសវិធេន កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ, នវវិធេន វេទនានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ , សោឡសវិធេន ចិត្តានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ, បញ្ចវិធេន ធម្មានុបស្សនាសតិបដ្ឋានន្តិ ឯវំ នានានយេហិ វិភជិត្វា សមថវិបស្សនាមគ្គវសេន លោកិយលោកុត្តរមិស្សកា ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ទេសិតា។ ផលសតិបដ្ឋានំ បន ឥធ អនធិប្បេតំ។ **ចត្តារោ សម្មប្បធានាតិ** បគ្គហដ្ឋេន ឯកលក្ខណា, កិច្ចវសេន នានាកិច្ចា។ “ឥធ ភិក្ខុ អនុប្បន្នានំ បាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ អនុប្បាទាយា”តិអាទិនា នយេន សមថវិបស្សនាមគ្គវសេន លោកិយលោកុត្តរមិស្សកាវ ចត្តារោ សម្មប្បធានា ទេសិតា។ **ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទាតិ** ឥជ្ឈនដ្ឋេន ឯកសង្គហា, ឆន្ទាទិវសេន នានាសភាវា។ “ឥធ ភិក្ខុ ឆន្ទសមាធិបធានសង្ខារសមន្នាគតំ ឥទ្ធិបាទំ ភាវេតី”តិអាទិនា នយេន សមថវិបស្សនាមគ្គវសេន លោកិយលោកុត្តរមិស្សកាវ ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ទេសិតា។

បញ្ចិន្ទ្រិយានីតិ អាធិបតេយ្យដ្ឋេន ឯកលក្ខណានិ, អធិមោក្ខាទិសភាវវសេន នានាសភាវានិ។ សមថវិបស្សនាមគ្គវសេនេវ ច លោកិយលោកុត្តរមិស្សកានិ សទ្ធាទីនិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ ទេសិតានិ។ **បញ្ច ពលានីតិ** ឧបត្ថម្ភនដ្ឋេន អកម្បិយដ្ឋេន វា ឯកសង្គហានិ, សលក្ខណេន នានាសភាវានិ ។ សមថវិបស្សនាមគ្គវសេនេវ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកានិ សទ្ធាទីនិ បញ្ច ពលានិ ទេសិតានិ។ **សត្ត ពោជ្ឈង្គាតិ** និយ្យានដ្ឋេន ឯកសង្គហា,

ឧបដ្ឋានាទិនា សលក្ខណេន នានាសភាវា។ សមថវិបស្សនា មគ្គវសេនេវ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកា សត្ត ពោជ្ឈង្គា ទេសិតា។

អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោតិ ហេតុដ្ឋេន ឯកសង្គហោ, ទស្សនាទិនា សលក្ខណេន នានាសភាវោ។ សមថវិបស្សនាមគ្គវសេនេវ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកោ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ទេសិតោតិ អត្ថោ។

ឥធ, ភន្តេ, ភិក្ខុ អាសវានំ ខយាតិ ឥទំ កិមត្ថំ អារទ្ធំ? សាសនស្ស បរិយោសានទស្សនត្ថំ។ សាសនស្ស ហិ ន កេវលំ មគ្គោនេវ បរិយោសានំ ហោតិ, អរហត្តផលេន បន ហោតិ។ តស្មា តំ ទស្សេតុំ ឥទមារទ្ធន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ឯតទានុត្តរិយំ, ភន្តេ, កុសលេសុ ធម្មេសូ**តិ ភន្តេ យា អយំ កុសលេសុ ធម្មេសុ ឯវំទេសនា, ឯតទានុត្តរិយំ។ **តំ ភគវា**តិ តំ ទេសនំ ភគវា អសេសំ សកលំ អភិជានាតិ។ **តំ ភគវតោ**តិ តំ ទេសនំ ភគវតោ អសេសំ អភិជានតោ។ **ឧត្តរិ អភិញ្ញេយ្យំ នត្ថី**តិ តទុត្តរិ អភិជានិតព្ពំ នត្ថិ, អយំ នាម ឥតោ អញ្ញោ ធម្មោ វា បុគ្គលោ វា យំ ភគវា ន ជានាតីតិ ឥទំ នត្ថិ។ **យទភិជានំ អញ្ញោ សមណោ វា**តិ យំ តុម្ហេហិ អនភិញ្ញាតំ, តំ អញ្ញោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា អភិជានន្តោ ភគវតា ភិយ្យោភិញ្ញតរោ អស្ស, អធិកតរបញ្ញោ ភវេយ្យ។ **យទិទំ កុសលេសុ ធម្មេសូ**តិ ឯត្ថ **យទិទ**ន្តិ និបាតមត្តំ, កុសលេសុ ធម្មេសុ ភគវតា ឧត្តរិតរោ នត្ថីតិ អយមេត្ថត្ថោ។ ឥតិ ភគវាវ កុសលេសុ ធម្មេសុ អនុត្តរោតិ ទស្សេន្តោ “ឥមិនាបិ ការណេន ឯវំបសន្នោ អហំ, ភន្តេ, ភគវតី”តិ ទីបេតិ។ ឥតោ បរេសុ **អបរំ បនា**តិអាទីសុ វិសេសមត្តមេវ វណ្ណយិស្សាម។ បុរិមវារសទិសំ បន វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

អាយតនបណ្ណត្តិទេសនាវណ្ណនា

១៤៦. អាយតនបណ្ណត្តីសូតិ អាយតនបញ្ញាបនាសុ។ ឥទានិ តា អាយតនបញ្ញត្តិយោ ទស្សេន្តោ **ឆយិមានិ, ភន្តេ**តិអាទិមាហ។ អាយតនកថា បនេសា វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារេន កថិតា, តេន ន តំ វិត្ថារយិស្សាម, តស្មា តត្ថ វុត្តនយេនេវ សា វិត្ថារតោ វេទិតព្ពា។

ឯតទានុត្តរិយំ , ភន្តេ, អាយតនបណ្ណត្តីសូតិ យាយំ អាយតនបណ្ណត្តីសុ អជ្ឈត្តិកពាហិរវវត្ថានាទិវសេន ឯវំ ទេសនា, ឯតទានុត្តរិយំ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

គព្ភាវក្កន្តិទេសនាវណ្ណនា

១៤៧. គព្ភាវក្កន្តីសូតិ គព្ភោក្កមនេសុ។ តា គព្ភាវក្កន្តិយោ ទស្សេន្តោ **ចតស្សោ ឥមា, ភន្តេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អសម្បជានោ**តិ អជានន្តោ សម្មូឡ្ហោ ហុត្វា។ **មាតុកុច្ឆឹ ឱក្កមតី**តិ បដិសន្ធិវសេន បវិសតិ។ **ឋាតី**តិ វសតិ។ **និក្ខមតី**តិ និក្ខមន្តោបិ អសម្បជានោ សម្មូឡ្ហោវ និក្ខមតិ។ **អយំ បឋមា**តិ អយំ បកតិលោកិយមនុស្សានំ បឋមា គព្ភាវក្កន្តិ។

សម្បជានោ មាតុកុច្ឆឹ ឱក្កមតីតិ ឱក្កមន្តោ សម្បជានោ អសម្មូឡ្ហោ ហុត្វា ឱក្កមតិ។

អយំ ទុតិយាតិ អយំ អសីតិមហាថេរានំ សាវកានំ ទុតិយា គព្ភាវក្កន្តិ។ តេ ហិ បវិសន្តាវ ជានន្តិ, វសន្តា ច និក្ខមន្តា ច ន ជានន្តិ។

អយំ តតិយាតិ អយំ ទ្វិន្នញ្ច អគ្គសាវកានំ បច្ចេកពោធិសត្តានញ្ច តតិយា គព្ភាវក្កន្តិ។ តេ កិរ កម្មជេហិ វាតេហិ អធោសិរា ឧទ្ធំបាទា អនេកសតបោរិសេ បបាតេ វិយ យោនិមុខេ ខិត្តា តាឡច្ឆិគ្គឡេន ហត្ថី វិយ សម្ពាធេន យោនិមុខេន និក្ខមមានា អនន្តំ ទុក្ខំ បាបុណន្តិ។ តេន នេសំ “មយំ និក្ខមម្ហា”តិ សម្បជានតា ន ហោតិ។ ឯវំ បូរិតបារមីនម្បិ ច សត្តានំ ឯវរូបេ ឋានេ មហន្តំ ទុក្ខំ ឧប្បជ្ជតីតិ អលមេវ គព្ភាវាសេ និព្ពិន្ទិតុំ អលំ វិរជ្ជិតុំ។

អយំ ចតុត្ថាតិ អយំ សព្ពញ្ញុពោធិសត្តានំ វសេន ចតុត្ថា គព្ភាវក្កន្តិ។ សព្ពញ្ញុពោធិសត្តា ហិ មាតុកុច្ឆិស្មឹ បដិសន្ធឹ គណ្ហន្តាបិ ជានន្តិ, តត្ថ វសន្តាបិ ជានន្តិ, និក្ខមន្តាបិ ជានន្តិ, និក្ខមនកាលេបិ ច តេ កម្មជវាតា ឧទ្ធំបាទេ អធោសិរេ កត្វា ខិបិតុំ ន សក្កោន្តិ, ទ្វេ ហត្ថេ បសារេត្វា អក្ខីនិ ឧម្មីលេត្វា ឋិតកាវ និក្ខមន្តិ។ ភវគ្គំ ឧបាទាយ អវីចិអន្តរេ អញ្ញោ តីសុ កាលេសុ សម្បជានោ នាម នត្ថិ ឋបេត្វា សព្ពញ្ញុពោធិសត្តេ។ តេនេវ នេសំ មាតុកុច្ឆឹ ឱក្កមនកាលេ ច និក្ខមនកាលេ ច ទសសហស្សិលោកធាតុ កម្បតីតិ។ សេសមេត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

អាទេសនវិធាទេសនាវណ្ណនា

១៤៨. អាទេសនវិធាសូតិ អាទេសនកោដ្ឋាសេសុ។ ឥទានិ តា អាទេសនវិធា ទស្សេន្តោ **ចតស្សោ ឥមា**តិអាទិមាហ។ **និមិត្តេន អាទិសតី**តិ អាគតនិមិត្តេន គតនិមិត្តេន ឋិតនិមិត្តេន វា ឥទំ នាម ភវិស្សតីតិ កថេតិ។

តត្រិទំ វត្ថុ – ឯកោ រាជា តិស្សោ មុត្តា គហេត្វា បុរោហិតំ បុច្ឆិ “កិំ មេ, អាចរិយ, ហត្ថេ”តិ? សោ ឥតោ ចិតោ ច ឱលោកេសិ។ តេន ច សមយេន ឯកា សរពូ “មក្ខិកំ គហេស្សាមី”តិ បក្ខន្ទិ, គហណកាលេ មក្ខិកា បលាតា, សោ មក្ខិកាយ មុត្តត្តា “មុត្តា មហារាជា”តិ អាហ។ មុត្តា តាវ ហោតុ, កតិ មុត្តាតិ? សោ បុន និមិត្តំ ឱលោកេសិ។ អថ អវិទូរេ កុក្កុដោ តិក្ខត្តុំ សទ្ទំ និច្ឆារេសិ។ ព្រាហ្មណោ “តិស្សោ មហារាជា”តិ អាហ។ ឯវំ ឯកច្ចោ អាគតនិមិត្តេន កថេតិ។ ឯតេនុបាយេន គតឋិតនិ មិត្តេហិបិ កថនំ វេទិតព្ពំ។

អមនុស្សានន្តិ យក្ខបិសាចាទីនំ។ **ទេវតាន**ន្តិ ចាតុមហារាជិកាទីនំ។ **សទ្ទំ សុត្វា**តិ អញ្ញស្ស ចិត្តំ ញត្វា កថេន្តានំ សទ្ទំ សុត្វា។ **វិតក្កវិប្ផារសទ្ទ**ន្តិ វិតក្កវិប្ផារវសេន ឧប្បន្នំ វិប្បលបន្តានំ សុត្តបមត្តាទីនំ សទ្ទំ។ **សុត្វា**តិ តំ សទ្ទំ សុត្វា។ យំ វិតក្កយតោ តស្ស សោ សទ្ទោ ឧប្បន្នោ, តស្ស វសេន “ឯវម្បិ តេ មនោ”តិ អាទិសតិ។ **មនោសង្ខារា បណិហិតា**តិ ចិត្តសង្ខារា សុដ្ឋបិតា។ **វិតក្កេស្សតី**តិ វិតក្កយិស្សតិ បវត្តេស្សតីតិ បជានាតិ។ ជានន្តោ ច អាគមនេន ជានាតិ, បុព្ពភាគេន ជានាតិ, អន្តោសមាបត្តិយំ ចិត្តំ ឱលោកេត្វា ជានាតិ។ **អាគមនេន ជានាតិ** នាម កសិណបរិកម្មកាលេយេវ យេនាការេន ឯស កសិណភាវនំ អារទ្ធោ បឋមជ្ឈានំ វា…បេ…. ចតុត្ថជ្ឈានំ វា អដ្ឋសមាបត្តិយោ វា និព្ពត្តេស្សតីតិ ជានាតិ។ **បុព្ពភាគេន ជានាតិ** នាម សមថវិបស្សនាយ អារទ្ធាយេវ ជានាតិ, យេនាការេន ឯស វិបស្សនំ អារទ្ធោ សោតាបត្តិមគ្គំ វា និព្ពត្តេស្សតិ, សកទាគាមិមគ្គំ វា និព្ពត្តេស្សតិ, អនាគាមិមគ្គំ វា និព្ពត្តេស្សតិ, អរហត្តមគ្គំ វា និព្ពត្តេស្សតីតិ ជានាតិ។ **អន្តោសមាបត្តិយំ ចិត្តំ ឱលោកេត្វា ជានាតិ** នាម យេនាការេន ឥមស្ស មនោសង្ខារា សុដ្ឋបិតា, ឥមស្ស នាម ចិត្តស្ស អនន្តរា ឥមំ នាម វិតក្កំ វិតក្កេស្សតិ។ ឥតោ វុដ្ឋិតស្ស ឯតស្ស ហានភាគិយោ វា សមាធិ ភវិស្សតិ, ឋិតិភាគិយោ វា វិសេសភាគិយោ វា និព្ពេធភាគិយោ វា អភិញ្ញាយោ វា និព្ពត្តេស្សតីតិ ជានាតិ។

តត្ថ បុថុជ្ជនោ ចេតោបរិយញាណលាភី បុថុជ្ជនានំយេវ ចិត្តំ ជានាតិ, ន អរិយានំ។ អរិយេសុបិ ហេដ្ឋិមោ ហេដ្ឋិមោ ឧបរិមស្ស ឧបរិមស្ស ចិត្តំ ន ជានាតិ, ឧបរិមោ បន ហេដ្ឋិមស្ស ជានាតិ។ ឯតេសុ ច សោតាបន្នោ សោតាបត្តិផលសមាបត្តឹ សមាបជ្ជតិ។ សកទាគាមី, អនាគាមី, អរហា, អរហត្តផលសមាបត្តឹ សមាបជ្ជតិ។ ឧបរិមោ ហេដ្ឋិមំ ន សមាបជ្ជតិ។ តេសញ្ហិ ហេដ្ឋិមា ហេដ្ឋិមា សមាបត្តិ តត្រុបបត្តិយេវ ហោតិ។ **តថេវ តំ ហោតី**តិ ឥទំ ឯកំសេន តថេវ ហោតិ។ ចេតោបរិយញាណវសេន ញាតញ្ហិ អញ្ញថាភាវី នាម នត្ថិ។ សេសំ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។

ទស្សនសមាបត្តិទេសនាវណ្ណនា

១៤៩. អាតប្បមន្វាយាតិអាទិ ព្រហ្មជាលេ វិត្ថារិតមេវ។ អយំ បនេត្ថ សង្ខេបោ, **អាតប្ប**ន្តិ វីរិយំ។ តទេវ បទហិតព្ពតោ **បធានំ។** អនុយុញ្ជិតព្ពតោ **អនុយោគោ។ អប្បមាទ**ន្តិ សតិអវិប្បវាសំ។ **សម្មាមនសិការ**ន្តិ អនិច្ចេ អនិច្ចន្តិអាទិវសេន បវត្តំ ឧបាយមនសិការំ។ **ចេតោសមាធិ**ន្តិ បឋមជ្ឈានសមាធិំ។ **អយំ បឋមា ទស្សនសមាបត្តី**តិ អយំ ទ្វត្តិំ សាការំ បដិកូលតោ មនសិកត្វា បដិកូលទស្សនវសេន ឧប្បាទិតា បឋមជ្ឈានសមាបត្តិ បឋមា ទស្សនសមាបត្តិ នាម, សចេ បន តំ ឈានំ បាទកំ កត្វា សោតាបន្នោ ហោតិ, អយំ និប្បរិយាយេនេវ បឋមា ទស្សនសមាបត្តិ។

អតិក្កម្ម ចាតិ អតិក្កមិត្វា ច។ **ឆវិមំសលោហិត**ន្តិ ឆវិញ្ច មំសញ្ច លោហិតញ្ច។ **អដ្ឋឹ បច្ចវេក្ខតី**តិ អដ្ឋិ អដ្ឋីតិ បច្ចវេក្ខតិ។ អដ្ឋិ អដ្ឋីតិ បច្ចវេក្ខិត្វា ឧប្បាទិតា អដ្ឋិអារម្មណា ទិព្ពចក្ខុបាទកជ្ឈានសមាបត្តិ ទុតិយា ទស្សនសមាបត្តិ នាម។ សចេ បន តំ ឈានំ បាទកំ កត្វា សកទាគាមិមគ្គំ និព្ពត្តេតិ។ អយំ និប្បរិយាយេន ទុតិយា ទស្សនសមាបត្តិ។ កាឡវល្លវាសី សុមត្ថេរោ បន “យាវ តតិយមគ្គា វដ្ដតី”តិ អាហ។

វិញ្ញាណសោតន្តិ វិញ្ញាណមេវ។ **ឧភយតោ អព្ពោច្ឆិន្ន**ន្តិ ទ្វីហិបិ ភាគេហិ អច្ឆិន្នំ។ **ឥធ លោកេ បតិដ្ឋិតញ្ចា**តិ ឆន្ទរាគវសេន ឥមស្មិញ្ច លោកេ បតិដ្ឋិតំ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ កម្មំ វា កម្មតោ ឧបគច្ឆន្តំ ឥធ លោកេ បតិដ្ឋិតំ នាម។ កម្មភវំ អាកឌ្ឍន្តំ បរលោកេ បតិដ្ឋិតំ នាម។ ឥមិនា កិំ កថិតំ? សេក្ខបុថុជ្ជនានំ ចេតោបរិយញាណំ កថិតំ។ សេក្ខបុថុជ្ជនានញ្ហិ ចេតោបរិយញាណំ តតិយា ទស្សនសមាបត្តិ នាម។

ឥធ លោកេ អប្បតិដ្ឋិតញ្ចាតិ និច្ចន្ទោរាគត្តា ឥធលោកេ ច អប្បតិដ្ឋិតំ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ កម្មំ វា កម្មតោ ន ឧបគច្ឆន្តំ ឥធ លោកេ អប្បតិដ្ឋិតំ នាម។ កម្មភវំ អនាកឌ្ឍន្តំ បរលោកេ អប្បតិដ្ឋិតំ នាម។ ឥមិនា កឹ កថិតំ? ខីណាសវស្ស ចេតោបរិយញាណំ កថិតំ។ ខីណាសវស្ស ហិ ចេតោបរិយញាណំ ចតុត្ថា ទស្សន សមាបត្តិ នាម។

អបិច ទ្វត្តិំសាការេ អារទ្ធវិបស្សនាបិ បឋមា ទស្សនសមាបត្តិ។ អដ្ឋិអារម្មណេ អារទ្ធវិបស្សនា ទុតិយា ទស្សនសមាបត្តិ។ សេក្ខបុថុជ្ជនានំ ចេតោបរិយញាណំ ខីណាសវស្ស ចេតោបរិយញាណន្តិ ឥទំ បទទ្វយំ និច្ចល មេវ។ អបរោ នយោ បឋមជ្ឈានំ បឋមា ទស្សនសមាបត្តិ ។ ទុតិយជ្ឈានំ ទុតិយា។ តតិយជ្ឈានំ តតិយា។ ចតុត្ថជ្ឈានំ ចតុត្ថា ទស្សនសមាបត្តិ។ តថា បឋមមគ្គោ បឋមា ទស្សនសមាបត្តិ។ ទុតិយមគ្គោ ទុតិយា។ តតិយមគ្គោ តតិយា។ ចតុត្ថមគ្គោ ចតុត្ថា ទស្សនសមាបត្តីតិ។ សេសមេត្ថ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។

បុគ្គលបណ្ណត្តិទេសនាវណ្ណនា

១៥០. បុគ្គលបណ្ណត្តីសូតិ លោកវោហារវសេន "សត្តោ បុគ្គលោ នរោ បោសោ"តិ ឯវំ បញ្ញាបេតព្ពាសុ លោកបញ្ញត្តីសុ។ ពុទ្ធានញ្ហិ ទ្វេ កថា សម្មុតិកថា, បរមត្ថកថាតិ បោដ្ឋបាទសុត្តេ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៤៣៩-៤៤៣) វិត្ថារិតា។

តត្ថ បុគ្គលបណ្ណត្តីសូតិ អយំ សម្មុតិកថា។ ឥទានិ យេ បុគ្គលេ បញ្ញបេន្តោ បុគ្គលបណ្ណត្តីសុ ភគវា អនុត្តរោ ហោតិ, តេ ទស្សេន្តោ **សត្តិមេ ភន្តេ បុគ្គលា។ ឧភតោភាគវិមុត្តោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឧភតោភាគ វិមុត្តោ**តិ ទ្វីហិ ភាគេហិ វិមុត្តោ, អរូបសមាបត្តិយា រូបកាយតោ វិមុត្តោ, មគ្គេន នាមកាយតោ។ សោ ចតុន្នំ អរូបសមាបត្តីនំ ឯកេកតោ វុដ្ឋាយ សង្ខារេ សម្មសិត្វា អរហត្តប្បត្តានំ, ចតុន្នំ, និរោធា វុដ្ឋាយ អរហត្តប្បត្តអ នាគាមិនោ ច វសេន បញ្ចវិធោ ហោតិ។

បាឡិ បនេត្ថ "កតមោ ច បុគ្គលោ ឧភតោភាគវិមុត្តោ? ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ អដ្ឋវិមោក្ខេ កាយេន ផុសិត្វា វិហរតិ, បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តី"តិ (ធាតុ. ២៤) ឯវំ អដ្ឋវិមោក្ខលាភិនោ វសេន អាគតា។ បញ្ញាយ វិមុត្តោតិ **បញ្ញាវិមុត្តោ។** សោ សុក្ខវិបស្សកោ ច, ចតូហិ ឈានេហិ វុដ្ឋាយ អរហត្តំ បត្តា ចត្តារោ ចាតិ ឥមេសំ វសេន បញ្ចវិធោវ ហោតិ។

បាឡិ បនេត្ថ អដ្ឋវិមោក្ខបដិក្ខេបវសេនេវ អាគតា។ យថាហ "ន ហេវ ខោ អដ្ឋ វិមោក្ខេ កាយេន ផុសិត្វា វិហរតិ។ បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តិ។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ បញ្ញាវិមុត្តោ"តិ (ធាតុ. ២៥)។

ផុដ្ឋន្តំ សច្ឆិ ករោតីតិ **កាយសក្ខិ។** សោ ឈានផស្សំ បឋមំ ផុសតិ, បច្ឆា និរោធំ និព្ពានំ សច្ឆិករោតិ, សោ សោតាបត្តិផលដ្ឋំ អាទឹ កត្វា យាវ អរហត្តមគ្គដ្ឋា ឆព្ពិធោ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។ តេនេវាហ "ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ អដ្ឋ វិមោក្ខេ កាយេន ផុសិត្វា វិហរតិ, បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា ឯកច្ចេ អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តិ។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ កាយសក្ខី"តិ (ធាតុ. ២៦)។

ទិដ្ឋន្តំ បត្តោតិ **ទិដ្ឋិប្បត្តោ។** តត្រិទំ សង្ខេបលក្ខណំ, ទុក្ខា សង្ខារា សុខោ និរោធោតិ ញាតំ ហោតិ ទិដ្ឋំ វិទិតំ សច្ឆិកតំ បស្សិតំ បញ្ញាយាតិ **ទិដ្ឋិប្បត្តោ។** វិត្ថារតោ បនេសោបិ កាយសក្ខិ វិយ ឆព្ពិធោ ហោតិ។ តេនេវាហ – "ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ ឥទំ ទុក្ខន្តិ យថាភូតំ បជានាតិ…បេ…. អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទាតិ យថាភូតំ បជានាតិ, តថាគតប្បវេទិតា ចស្ស ធម្មា បញ្ញាយ វោទិដ្ឋា ហោន្តិ វោចរិតា, បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា ឯកច្ចេ អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តិ។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ ទិដ្ឋិប្បត្តោ"តិ (ធាតុ. ២៧)។

សទ្ធាយ វិមុត្តោតិ **សទ្ធាវិមុត្តោ។** សោបិ វុត្តនយេនេវ ឆព្ពិធោ ហោតិ។ តេនេវាហ – "ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ ឥទំ ទុក្ខន្តិ យថាភូតំ បជានាតិ, អយំ ទុក្ខសមុទយោតិ យថាភូតំ បជានាតិ, អយំ ទុក្ខនិរោធោតិ យថាភូតំ បជានាតិ, អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទាតិ យថាភូតំ បជានាតិ, តថាគតប្បវេទិតា ចស្ស ធម្មា បញ្ញាយ វោទិដ្ឋា ហោន្តិ វោចរិតា, បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា ឯកច្ចេ អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តិ នោ ច ខោ យថា ទិដ្ឋិប្បត្តស្ស។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ សទ្ធាវិមុត្តោ"តិ (ធាតុ. ២៨)។ ឯតេសុ ហិ សទ្ធាវិមុត្តស្ស បុព្ពភាគមគ្គក្ខណេ សទ្ទហន្តស្ស វិយ, ឱកប្បេន្តស្ស វិយ, អធិមុច្ចន្តស្ស វិយ ច កិលេសក្ខយោ ហោតិ។ ទិដ្ឋិប្បត្តស្ស បុព្ពភាគមគ្គក្ខណេ កិលេសច្ឆេទកំ ញាណំ អទន្ធំ តិខិណំ សូរំ ហុត្វា វហតិ។ តស្មា យថា នាម នាតិតិខិណេន អសិនា កទលឹ ឆិន្ទន្តស្ស ឆិន្នដ្ឋានំ ន មដ្ឋំ ហោតិ, អសិ ន សីឃំ វហតិ, សទ្ទោ សុយ្យតិ, ពលវតរោ វាយាមោ កាតព្ពោ ហោតិ,

ឯវរូបា សទ្ធាវិមុត្តស្ស បុព្ពភាគមគ្គភាវនា។ យថា បន អតិនិសិតេន អសិនា កទលឹ ឆិន្ទន្តស្ស ឆិន្នដ្ឋានំ មដ្ឋំ ហោតិ, អសិ សីឃំ វហតិ, សទ្ទោ ន សុយ្យតិ, ពលវតរំ វាយាមកិច្ចំ ន ហោតិ, ឯវរូបា បញ្ញាវិមុត្តស្ស បុព្ពភាគមគ្គភាវនា វេទិតព្ពា។

ធម្មំ អនុស្សរតីតិ **ធម្មានុសារី។ ធម្មោ**តិ បញ្ញា, បញ្ញាបុព្ពង្គមំ មគ្គំ ភាវេតីតិ អត្ថោ។ **សទ្ធានុសារិម្ហិបិ** ឯសេវ នយោ, ឧភោបេតេ សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋាយេវ។ វុត្តម្បិ ចេតំ “យស្ស បុគ្គលស្ស សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នស្ស បញ្ញិន្ទ្រិយំ អធិមត្តំ ហោតិ, បញ្ញាវាហី បញ្ញាបុព្ពង្គមំ អរិយមគ្គំ ភាវេតិ។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ ធម្មានុសារី”តិ។

តថា “យស្ស បុគ្គលស្ស សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នស្ស សទ្ធិន្ទ្រិយំ អធិមត្តំ ហោតិ , សទ្ធាវាហី សទ្ធាបុព្ពង្គមំ អរិយមគ្គំ ភាវេតិ។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ សទ្ធានុសារី”តិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បនេសា ឧភតោភាគវិមុត្តាទិកថា វិសុទ្ធិមគ្គេ បញ្ញាភាវនាធិការេ វុត្តា។ តស្មា តត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ សេសមិធាបិ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។

បធានទេសនាវណ្ណនា

១៥១. បធានេសូតិ ឥធ បទហនវសេន “សត្ត ពោជ្ឈង្គា បធានា”តិ វុត្តា។ តេសំ វិត្ថារកថា មហាសតិបដ្ឋានេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ សេសមិធាបិ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។

បដិបទាទេសនាវណ្ណនា

១៥២. ទុក្ខបដិបទាទីសុ អយំ វិត្ថារនយោ – “តត្ថ កតមា ទុក្ខបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា បញ្ញា? ទុក្ខេន កសិរេន សមាធឹ ឧប្បាទេន្តស្ស ទន្ធំ តំ ឋានំ អភិជានន្តស្ស យា បញ្ញា បជាននា…បេ…. អមោហោ ធម្មវិចយោ សម្មាទិដ្ឋិ, អយំ វុច្ចតិ ទុក្ខបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា បញ្ញា។ តត្ថ កតមា ទុក្ខបដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា បញ្ញា? ទុក្ខេន កសិរេន សមាធឹ ឧប្បាទេន្តស្ស ខិប្បំ តំ ឋានំ អភិជានន្តស្ស យា បញ្ញា បជាននា…បេ…. សម្មាទិដ្ឋិ, អយំ វុច្ចតិ ទុក្ខបដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា បញ្ញា។ តត្ថ កតមា សុខបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា បញ្ញា? អកិច្ឆេន អកសិរេន សមាធឹ ឧប្បាទេន្តស្ស ទន្ធំ តំ ឋានំ អភិជានន្តស្ស យា បញ្ញា បជាននា…បេ…. សម្មាទិដ្ឋិ, អយំ វុច្ចតិ សុខបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា បញ្ញា។ តត្ថ កតមា សុខបដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា បញ្ញា? អកិច្ឆេន អកសិរេន សមាធឹ ឧប្បាទេន្តស្ស ខិប្បំ តំ ឋានំ អភិជានន្តស្ស យា បញ្ញា បជាននា…បេ…. សម្មាទិដ្ឋិ, អយំ វុច្ចតិ សុខបដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា បញ្ញា”តិ (វិភ. ៨០១)។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តោ។ សេសមិធាបិ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។

ភស្សសមាចារាទិវណ្ណនា

១៥៣. ន ចេវ មុសាវាទូបសញ្ហិតន្តិ ភស្សសមាចារេ ឋិតោបិ កថាមគ្គំ អនុបច្ឆិន្ទិត្វា កថេន្តោបិ ឥធេកច្ចោ ភិក្ខុ ន ចេវ មុសាវាទូបសញ្ហិតំ ភាសតិ។ អដ្ឋ អនរិយវោហារេ វជ្ជេត្វា អដ្ឋ អរិយវោហារយុត្តមេវ ភាសតិ។ **ន ច វេភូតិយ**ន្តិ ភស្សសមាចារេ ឋិតោបិ ភេទករវាចំ ន ភាសតិ។ **ន ច បេសុណិយ**ន្តិ តស្សាយេវេតំ វេវចនំ។ វេភូតិយវាចា ហិ បិយភាវស្ស សុញ្ញករណតោ “បេសុណិយ”ន្តិ វុច្ចតិ។ នាមមេវស្សា ឯតន្តិ មហាសីវត្ថេរោ អវោច។ **ន ច សារម្ភជ**ន្តិ សារម្ភជា ច យា វាចា, តញ្ច ន ភាសតិ។ “ត្វំ ទុស្សីលោ”តិ វុត្តេ, “ត្វំ ទុស្សីលោ តវាចរិយោ ទុស្សីលោ”តិ វា, “តុយ្ហំ អាបត្តី”តិ វុត្តេ, “អហំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បាដលិបុត្តំ គតោ”តិអាទិនា នយេន ពហិទ្ធា វិក្ខេបកថាបវត្តំ វា ករណុត្តរិយវាចំ ន ភាសតិ។ **ជយាបេក្ខោ**តិ ជយបុរេក្ខារោ ហុត្វា, យថា ហត្ថកោ សក្យបុត្តោ តិត្ថិយា នាម ធម្មេនបិ អធម្មេនបិ ជេតព្ពាតិ សច្ចាលិកំ យំកិញ្ចិ ភាសតិ, ឯវំ ជយាបេក្ខោ ជយបុរេក្ខារោ ហុត្វា ន ភាសតីតិ អត្ថោ។ **មន្តា មន្តា ច វាចំ ភាសតី**តិ ឯត្ថ មន្តាតិ វុច្ចតិ បញ្ញា, មន្តាយ បញ្ញាយ។ បុន មន្តាតិ ឧបបរិក្ខិត្វា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ, ភស្សសមាចារេ ឋិតោ ទិវសភាគម្បិ កថេន្តោ បញ្ញាយ ឧបបរិក្ខិត្វា យុត្តកថមេវ កថេតីតិ។ **និធានវតិ**ន្តិ ហទយេបិ និទហិតព្ពយុត្តំ។ **កាលេនា**តិ យុត្តបត្តកាលេន។

ឯវំ ភាសិតា ហិ វាចា អមុសា ចេវ ហោតិ អបិសុណា ច អផរុសា ច អសឋា ច អសម្ផប្បលាបា ច។ ឯវរូបា ច អយំ វាចា ចតុសច្ចនិស្សិតាតិបិ សិក្ខត្តយនិស្សិតាតិបិ ទសកថាវត្ថុនិស្សិតាតិបិ តេរសធុតង្គនិស្សិតាតិបិ សត្តតឹសពោធិបក្ខិយធម្មនិស្សិតាតិបិ មគ្គនិស្សិតាតិបិ វុច្ចតិ។ តេនាហ **ឯតទានុត្តរិយំ, ភន្តេ, ភស្សសមាចារេ**តិ តំ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។

សច្ចោ ចស្ស សទ្ធោ ចាតិ សីលាចារេ ឋិតោ ភិក្ខុ សច្ចោ ច ភវេយ្យ សច្ចកថោ សទ្ធោ ច សទ្ធាសម្បន្នោ។ ននុ ហេដ្ឋា សច្ចំ កថិតមេវ, ឥធ កស្មា បុន វុត្តន្តិ? ហេដ្ឋា វាចាសច្ចំ កថិតំ។ សីលាចារេ ឋិតោ បន ភិក្ខុ អន្តមសោ ហសនកថាយបិ មុសាវាទំ ន ករោតីតិ ទស្សេតុំ ឥធ វុត្តំ។ ឥទានិ សោ ធម្មេន សមេន ជីវិតំ កប្បេតីតិ ទស្សេនត្ថំ **ន ច កុហកោ**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ "កុហកោ"តិអាទីនិ ព្រហ្មជាលេ វិត្ថារិតានិ។

ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារោ, ភោជនេ មត្តញ្ញូតិ ឆសុ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារោ ភោជនេបិ បមាណញ្ញូ។ **សមការី**តិ សមចារី, កាយេន វាចាយ មនសា ច កាយវង្កាទីនិ បហាយ សមំ ចរតីតិ អត្ថោ។ **ជាគរិយានុយោគមនុយុត្តោ**តិ រត្តិន្ទិវំ ឆ កោដ្ឋាសេ កត្វា "ទិវសំ ចង្កមេន និសជ្ជាយា"តិ វុត្តនយេនេវ ជាគរិយានុយោគំ យុត្តប្បយុត្តោ វិហរតិ។ **អតន្ទិតោ**តិ និត្តន្ទី កាយាលសិយវិរហិតោ។ **អារទ្ធវីរិយោ**តិ កាយិកវីរិយេនាបិ អារទ្ធវីរិយោ ហោតិ, គណសង្គណិកំ វិនោទេត្វា ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ អដ្ឋអារព្ភវត្ថុវសេន ឯកវិហារី។ ចេតសិកវីរិយេនាបិ អារទ្ធវីរិយោ ហោតិ, កិលេសសង្គណិកំ បហាយ វិនោទេត្វា អដ្ឋសមាបត្តិវសេន ឯកវិហារី។ អបិ ច យថា តថា កិលេសុប្បត្តឹ និវារេន្តោ ចេតសិកវីរិយេន អារទ្ធវីរិយោ ហោតិ។ **ឈាយី**តិ អារម្មណលក្ខណូបនិជ្ឈានវសេន ឈាយី។ **សតិមា**តិ ចិរកតាទិអនុស្សរណសមត្ថាយ សតិយា សមន្នាគតោ។

កល្យាណបដិភានោតិ វាក្ករណសម្បន្នោ ចេវ ហោតិ បដិភានសម្បន្នោ ច។ យុត្តបដិភានោ ខោ បន ហោតិ នោ មុត្តបដិភានោ។ សីលសមាចារស្មិញ្ហិ ឋិតភិក្ខុ មុត្តបដិភានោ ន ហោតិ, យុត្តបដិភានោ បន ហោតិ វង្គីសត្ថេរោ វិយ។ **គតិមា**តិ គមនសមត្ថាយ បញ្ញាយ សមន្នាគតោ។ **ធិតិមា**តិ ធារណសមត្ថាយ បញ្ញាយ សមន្នាគតោ។ **មតិមា**តិ ឯត្ថ បន មតីតិ បញ្ញាយ នាមមេវ, តស្មា បញ្ញវាតិ អត្ថោ។ ឥតិ តីហិបិ ឥមេហិ បទេហិ បញ្ញាវ កថិតា។ តត្ថ ហេដ្ឋា សមណធម្មករណវីរិយំ កថិតំ, ឥធ ពុទ្ធវចនគណ្ហនវីរិយំ។ តថា ហេដ្ឋា វិបស្សនាបញ្ញា កថិតា, ឥធ ពុទ្ធវចនគណ្ហនបញ្ញា។ **ន ច កាមេសុ គិទ្ធោ**តិ វត្ថុកាមកិលេសកាមេសុ អគិទ្ធោ។ **សតោ ច និបកោ ចា**តិ អភិក្កន្តបដិក្កន្តាទីសុ សត្តសុ ឋានេសុ សតិយា ចេវ ញាណេន ច សមន្នាគតោ ចរតីតិ អត្ថោ។ នេបក្កន្តិ បញ្ញា, តាយ សមន្នាគតត្តា និបកោតិ វុត្តោ។ សេសមិធាបិ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។

អនុសាសនវិធាទិវណ្ណនា

១៥៤. បច្ចត្តំ យោនិសោ មនសិការាតិ អត្តនោ ឧបាយមនសិការេន។ **យថានុសិដ្ឋំ តថា បដិបជ្ជមានោ**តិ យថា មយា អនុសិដ្ឋំ អនុសាសនី ទិន្នា, តថា បដិបជ្ជមានោ។ **តិណ្ណំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា**តិអាទិ វុត្តត្ថមេវ។ សេសមិធាបិ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។

១៥៥. បរបុគ្គលវិមុត្តិញាណេតិ សោតាបន្នាទីនំ បរបុគ្គលានំ តេន តេន មគ្គេន កិលេសវិមុត្តិញាណេ។ សេសមិធាបិ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។

១៥៦. អមុត្រាសឹ ឯវំនាមោតិ ឯកោ បុព្ពេនិវាសំ អនុស្សរន្តោ នាមគោត្តំ បរិយាទិយមានោ គច្ឆតិ។ ឯកោ សុទ្ធខន្ធេយេវ អនុស្សរតិ, ឯកោ ហិ សក្កោតិ, ឯកោ ន សក្កោតិ។ តត្ថ យោ សក្កោតិ, តស្ស វសេន អគ្គហេត្វា អសក្កោន្តស្ស វសេន គហិតំ។ អសក្កោន្តោ បន កឹ ករោតិ? សុទ្ធខន្ធេយេវ អនុស្សរន្តោ គន្ត្វា អនេកជាតិសតសហស្សមត្ថកេ ឋត្វា នាមគោត្តំ បរិយាទិយមានោ ឱតរតិ។ តំ ទស្សេន្តោ **ឯវំនាមោ**តិអាទិមាហ ។ **សោ ឯវមាហា**តិ សោ ទិដ្ឋិគតិកោ ឯវមាហ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ សស្សតោតិ វត្វា "តេ ច សត្តា សំសរន្តី"តិ វទន្តស្ស វចនំ បុព្ពាបរវិរុទ្ធំ ហោតិ។ ទិដ្ឋិគតិកត្តា បនេស ឯតំ ន សល្លក្ខេសិ។ ទិដ្ឋិគតិកស្ស ហិ ឋានំ វា និយមោ វា នត្ថិ។ ឥមំ គហេត្វា ឥមំ វិស្សជ្ជេតិ, ឥមំ វិស្សជ្ជេត្វា ឥមំ គណ្ហាតីតិ ព្រហ្មជាលេ វិត្ថារិតមេវេតំ។ **អយំ តតិយោ សស្សតវាទោ**តិ ថេរោ លាភិស្សេវ វសេន តយោ សស្សតវាទេ អាហ។ ភគវតា បន តក្កីវាទម្បិ គហេត្វា ព្រហ្មជាលេ ចត្តារោ វុត្តា។ ឯតេសំ បន តិណ្ណំ វាទានំ វិត្ថារកថា ព្រហ្មជាលេ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៣០) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ សេសមិធាបិ បុរិមនយេនេវ វិត្ថារេតព្ពំ។

១៥៧. គណនាយ វាតិ បិណ្ឌគណនាយ។ **សង្ខានេនា**តិ អច្ឆិទ្ទកវសេន មនោគណនាយ។ ឧភយថាបិ បិណ្ឌគណនមេវ ទស្សេតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ, វស្សានំ សតវសេន សហស្សវសេន សតសហស្សវសេន កោដិវសេន បិណ្ឌំ កត្វាបិ ឯត្តកានិ វស្សសតានីតិ វា ឯត្តកា វស្សកោដិយោតិ វា ឯវំ សង្ខាតុំ ន សក្កា។ តុម្ហេ បន អត្តនោ ទសន្នំ បារមីនំ បូរិតត្តា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស សុប្បដិវិទ្ធត្តា យស្មា វោ អនាវរណញាណំ សូរំ វហតិ។ តស្មា ទេសនាញាណកុសលតំ បុរក្ខត្វា វស្សគណនាយបិ បរិយន្តិកំ កត្វា កប្បគណនាយបិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ឯត្តកន្តិ ទស្សេថាតិ ទីបេតិ។ បាឡិយត្ថោ បនេត្ថ វុត្តនយោយេវ។ សេសមិធាបិ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។

១៥៨. ឯតទានុត្តរិយំ, ភន្តេ, សត្តានំ ចុតូបបាតញាណេតិ ភន្តេ យាបិ អយំ សត្តានំ ចុតិបដិសន្ធិវសេន ញាណទេសនា, សាបិ តុម្ហាកំយេវ អនុត្តរា។ អតីតពុទ្ធាបិ ឯវមេវ ទេសេសុំ។ អនាគតាបិ ឯវមេវ ទេសេស្សន្តិ។ តុម្ហេ តេសំ អតីតានាគតពុទ្ធានំ ញាណេន សំសន្ទិត្វាវ ទេសយិត្ថ។ "តមិនាបិ ការណេន ឯវំបសន្នោ អហំ ភន្តេ ភគវតី"តិ ទីបេតិ។ បាឡិយត្ថោ បនេត្ថ វិត្ថារិតោយេវ។

១៥៩. សាសវា សឧបធិកាតិ សទោសា សឧបារម្ភា។ **នោ អរិយាតិ វុច្ចតី**តិ អរិយិទ្ធីតិ ន វុច្ចតិ។ **អនាសវា អនុបធិកា**តិ និទ្ទោសា អនុបារម្ភា។ **អរិយាតិ វុច្ចតី**តិ អរិយិទ្ធីតិ វុច្ចតិ។ **អប្បដិកូលសញ្ញី តត្ថ វិហរតី**តិ កថំ អប្បដិកូលសញ្ញី តត្ថ វិហរតីតិ? បដិកូលេ សត្តេ មេត្តំ ផរតិ, សង្ខារេ ធាតុសញ្ញំ ឧបសំហរតិ។ យថាហ "កថំ បដិកូលេ អប្បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ (បដិ. ម. ៣.១៧)? អនិដ្ឋស្មិំ វត្ថុស្មិំ មេត្តាយ វា ផរតិ, ធាតុតោ វា ឧបសំហរតី"តិ។ **បដិកូលសញ្ញី តត្ថ វិហរតី**តិ អប្បដិកូលេ សត្តេ អសុភសញ្ញំ ផរតិ, សង្ខារេ អនិច្ចសញ្ញំ ឧបសំហរតិ។ យថាហ "កថំ អប្បដិកូលេ បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ? ឥដ្ឋស្មិំ វត្ថុស្មិំ អសុភាយ វា ផរតិ, អនិច្ចតោ វា ឧបសំហរតី"តិ។ ឯវំ សេសបទេសុបិ អត្ថោ វេទិតព្វោ។

ឧបេក្ខកោ តត្ថ វិហរតីតិ ឥដ្ឋេ អរជ្ជន្តោ អនិដ្ឋេ អទុស្សន្តោ យថា អញ្ញេ អសមបេក្ខនេន មោហំ ឧប្បាទេន្តិ, ឯវំ អនុប្បាទេន្តោ ឆសុ អារម្មណេសុ ឆឡង្គុបេក្ខាយ ឧបេក្ខកោ វិហរតិ។ **ឯតទានុត្តរិយំ, ភន្តេ, ឥទ្ធិវិធាសូ**តិ, ភន្តេ, យា អយំ ទ្វីសុ ឥទ្ធីសុ ឯវំទេសនា, ឯតទានុត្តរិយំ។ **តំ ភគវា**តិ តំ ទេសនំ ភគវា អសេសំ សកលំ អភិជានាតិ។ **តំ ភគវតោ**តិ តំ ទេសនំ ភគវតោ អសេសំ អភិជានតោ។ **ឧត្តរិ អភិញ្ញេយ្យំ នត្ថី**តិ ឧត្តរិ អភិជានិតព្វំ នត្ថិ។ អយំ នាម ឥតោ អញ្ញោ ធម្មោ វា បុគ្គលោ វា យំ ភគវា ន ជានាតិ ឥទំ នត្ថិ។ **យទភិជានំ អញ្ញោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា**តិ យំ តុម្ហេហិ អនភិញ្ញាតំ អញ្ញោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា អភិជានន្តោ ភគវតា ភិយ្យោភិញ្ញតរោ អស្ស, អធិកតរបញ្ញោ ភវេយ្យ។ **យទិទំ ឥទ្ធិវិធាសូ**តិ ឯត្ថ **យទិទ**ន្តិ និបាតមត្តំ។ ឥទ្ធិវិធាសុ ភគវតា ឧត្តរិតរោ នត្ថិ។ អតីតពុទ្ធាបិ ហិ ឥមា ទ្វេ ឥទ្ធិយោ ទេសេសុំ, អនាគតាបិ ឥមាវ ទេសេស្សន្តិ។ តុម្ហេបិ តេសំ ញាណេន សំសន្ទិត្វា ឥមាវ ទេសយិត្ថ។ ឥតិ ភគវា ឥទ្ធិវិធាសុ អនុត្តរោតិ ទស្សេន្តោ "តមិនាបិ ការណេន ឯវំបសន្នោ អហំ, ភន្តេ, ភគវតី"តិ ទីបេតិ។ ឯត្តាវតា យេ ធម្មសេនាបតិ ទិវាដ្ឋានេ និសីទិត្វា សោឡស អបរម្បរិយធម្មេ សម្មសិ, តេវ ទស្សិតា ហោន្តិ។

អញ្ញថាសត្ថុគុណទស្សនាទិវណ្ណនា

១៦០. ឥទានិ អបរេនបិ អាការេន ភគវតោ គុណេ ទស្សេន្តោ **យំ តំ ភន្តេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សទ្ធេន កុលបុត្តេនា**តិ សទ្ធា កុលបុត្តា នាម អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នា ពោធិសត្តា។ តស្មា យំ សព្ពញ្ញុពោធិសត្តេន បត្តព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ កឹ បន តេន បត្តព្ពំ? នវ លោកុត្តរធម្មា។ **អារទ្ធវីរិយេនា**តិអាទីសុ "វីរិយំ ថាមោ"តិអាទីនិ សព្ពានេវ វីរិយវេវចនានិ។ តត្ថ **អារទ្ធវីរិយេនា**តិ បគ្គហិតវីរិយេន។ **ថាមវតា**តិ ថាមសម្បន្នេន ថិរវីរិយេន។ **បុរិសថាមេនា**តិ តេន ថាមវតា យំ បុរិសថាមេន បត្តព្ពន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ អនន្តរបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **បុរិសធោរយ្ហេនា**តិ យា អសមធុរេហិ ពុទ្ធេហិ វហិតព្ពា ធុរា, តំ ធុរំ វហនសមត្ថេន មហាបុរិសេន។ **អនុប្បត្តំ តំ ភគវតា**តិ តំ សព្ពំ អតីតានាគតពុទ្ធេហិ បត្តព្ពំ, សព្ពមេវ អនុប្បត្តំ, ភគវតោ ឯកគុណោបិ ឩនោ នត្ថីតិ ទស្សេតិ។ **កាមេសុ កាមសុខល្លិកានុយោគ**ន្តិ វត្ថុកាមេសុ កាមសុខល្លិកានុយោគំ។ យថា អញ្ញេ កេណិយជដិលាទយោ សមណព្រាហ្មណា "កោ ជានាតិ បរលោកំ ។ សុខោ ឥមិស្សា បរិព្ពាជិកាយ មុទុកាយ លោមសាយ ពាហាយ សម្ផស្សោ"តិ មោឡិពន្ធាហិ បរិព្ពាជិកាហិ បរិចារេន្តិ សម្បត្តំ សម្បត្តំ រូបាទិអារម្មណំ អនុភវមានា កាមសុខមនុយុត្តា, ន ឯវមនុយុត្តោតិ ទស្សេតិ។

ហីនន្តិ លាមកំ។ **គម្ម**ន្តិ គាមវាសីនំ ធម្មំ។ **បោថុជ្ជនិក**ន្តិ បុថុជ្ជនេហិ សេវិតព្វំ។ **អនរិយ**ន្តិ ន និទ្ទោសំ។ ន វា អរិយេហិ សេវិតព្វំ។ **អនត្ថសញ្ហិត**ន្តិ អនត្ថសំយុត្តំ។ **អត្តកិលមថានុយោគ**ន្តិ អត្តនោ អាតាបនបរិតាបនានុយោគំ។ **ទុក្ខ**ន្តិ ទុក្ខយុត្តំ, ទុក្ខមំ វា។ យថា ឯកេ សមណព្រាហ្មណា កាមសុខល្លិកានុយោគំ បរិវជ្ជេស្សាមាតិ កាយកិលមថំ អនុធាវន្តិ, តតោ មុញ្ចិស្សាមាតិ កាមសុខំ អនុធាវន្តិ, ន ឯវំ ភគវា។ ភគវា បន ឧភោ ឯតេ អន្តេ វជ្ជេត្វា យា សា "អត្ថិ, ភិក្ខវេ, មជ្ឈិមា បដិបទា តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធា ចក្ខុករណី"តិ ឯវំ វុត្តា សម្មាបដិបត្តិ, តមេវ បដិបន្នោ។ តស្មា "ន ច អត្តកិលមថានុយោគ"ន្តិអាទិមាហ។

អាភិចេតសិកានន្តិ អភិចេតសិកានំ, កាមាវចរចិត្តានិ អតិក្កមិត្វា ឋិតានន្តិ អត្ថោ។ **ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារាន**ន្តិ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ សុខវិហារានំ។ **បោដ្ឋបាទសុត្តន្ត**ស្មិញ្ហិ សប្បីតិកទុតិយជ្ឈានផលសមាបត្តិ កថិតា (ទី. និ. ១.៤៣២)។ **បាសាទិកសុត្តន្តេ** សហ មគ្គេន វិបស្សនាបាទកជ្ឈានំ។ ទសុត្តរសុត្តន្តេ

ចតុត្ថជ្ឈានិកផលសមាបត្តិ។ ឥមស្មិំ សម្បសាទនីយេ ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារជ្ឈានានិ កថិតានិ។ **និកាមលាភី**តិ យថាកាមលាភី។ **អកិច្ឆលាភី**តិ អទុក្ខលាភី។ **អកសិរលាភី**តិ វិបុលលាភី។

អនុយោគទានប្បការវណ្ណនា

១៦១. ឯកិស្សា លោកធាតុយាតិ ទសសហស្សិលោកធាតុយា។ តីណិ ហិ ខេត្តានិ – ជាតិខេត្តំ អាណាខេត្តំ វិសយខេត្តំ។ តត្ថ **ជាតិខេត្តំ** នាម ទសសហស្សី លោកធាតុ។ សា ហិ តថាគតស្ស មាតុកុច្ឆិំ ឱក្កមនកាលេ និក្ខមនកាលេ សម្ពោធិកាលេ ធម្មចក្កប្បវត្តនេ អាយុសង្ខារោស្សជ្ជនេ បរិនិព្ពានេ ច កម្បតិ។ កោដិសតសហស្សចក្កវាឡំ បន **អាណាខេត្តំ** នាម។ អាដានាដិយមោរបរិត្តធជគ្គបរិត្តរតនបរិត្តាទីនញ្ហិ ឯត្ថ អាណា វត្តតិ។ **វិសយខេត្តស្ស** បន បរិមាណំ នត្ថិ, ពុទ្ធានញ្ហិ ''យាវតកំ ញាណំ, តាវតកំ ញេយ្យំ, យាវតកំ ញេយ្យំ តាវតកំ ញាណំ, ញាណបរិយន្តិកំ ញេយ្យំ, ញេយ្យបរិយន្តិកំ ញាណ''ន្តិ (មហានិ. ៥៥) វចនតោ អវិសយោ នាម នត្ថិ។

ឥមេសុ បន តីសុ ខេត្តេសុ ឋបេត្វា ឥមំ ចក្កវាឡំ អញ្ញស្មិំ ចក្កវាឡេ ពុទ្ធា ឧប្បជ្ជន្តីតិ សុត្តំ នត្ថិ, នុប្បជ្ជន្តីតិ បន អត្ថិ។ តីណិ បិដកានិ វិនយបិដកំ, សុត្តន្តបិដកំ អភិធម្មបិដកំ។ តិស្សោ សង្គីតិយោ មហាកស្សបត្ថេរស្ស សង្គីតិ, យសត្ថេរស្ស សង្គីតិ, មោគ្គលិបុត្តតិស្សត្ថេរស្ស សង្គីតីតិ។ ឥមា តិស្សោ សង្គីតិយោ អារុឡ្ហេ តេបិដកេ ពុទ្ធវចនេ ''ឥមំ ចក្កវាឡំ មុញ្ចិត្វា អញ្ញត្ថ ពុទ្ធា ឧប្បជ្ជន្តី''តិ សុត្តំ នត្ថិ, នុប្បជ្ជន្តីតិ បន អត្ថិ។

អបុព្ពំ អចរិមន្តិ អបុរេ អបច្ឆា ឯកតោ នុប្បជ្ជន្តិ, បុរេ វា បច្ឆា វា ឧប្បជ្ជន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ ពោធិបល្លង្កេ ''ពោធិំ អបត្វា ន ឧដ្ឋហិស្សាមី''តិ និសិន្នកាលតោ បដ្ឋាយ យាវ មាតុកុច្ឆិស្មិំ បដិសន្ធិគ្គហណំ, តាវ បុព្ពេតិ ន វេទិតព្ពំ។ ពោធិសត្តស្ស ហិ បដិសន្ធិគ្គហណេ ទសសហស្សចក្កវាឡកម្បនេនេវ ខេត្តបរិគ្គហោ កតោ។ អញ្ញស្ស ពុទ្ធស្ស ឧប្បត្តិបិ និវារិតា ហោតិ។ បរិនិព្ពានតោ បដ្ឋាយ ច យាវ សាសបមត្តាបិ ធាតុយោ តិដ្ឋន្តិ, តាវ បច្ឆាតិ ន វេទិតព្ពំ។ ធាតូសុ ហិ ឋិតាសុ ពុទ្ធាបិ ឋិតាវ ហោន្តិ។ តស្មា ឯត្ថន្តរេ អញ្ញស្ស ពុទ្ធស្ស ឧប្បត្តិ និវារិតាវ ហោតិ។ ធាតុបរិនិព្ពានេ បន ជាតេ អញ្ញស្ស ពុទ្ធស្ស ឧប្បត្តិ ន និវារិតា។

តិបិដកអន្តរធានកថា

តីណិ អន្តរធានានិ នាម បរិយត្តិអន្តរធានំ, បដិវេធអន្តរធានំ, បដិបត្តិអន្តរធានន្តិ។ តត្ថ **បរិយត្តី**តិ តីណិ បិដកានិ។ **បដិវេធោ**តិ សច្ចប្បដិវេធោ។ **បដិបត្តី**តិ បដិបទា។ តត្ថ បដិវេធោ ច បដិបត្តិ ច ហោតិបិ ន ហោតិបិ។ ឯកស្មិញ្ហិ កាលេ បដិវេធករា ភិក្ខូ ពហូ ហោន្តិ, ឯស ភិក្ខុ បុថុជ្ជនោតិ អង្គុលិំ បសារេត្វា ទស្សេតព្ពោ ហោតិ។ ឥមស្មិំយេវ ទីបេ ឯកវារំ បុថុជ្ជនភិក្ខុ នាម នាហោសិ។ បដិបត្តិបូរកាបិ កទាចិ ពហូ ហោន្តិ, កទាចិ អប្បា។ ឥតិ បដិវេធោ ច បដិបត្តិ ច ហោតិបិ ន ហោតិបិ។ សាសនដ្ឋិតិយា បន បរិយត្តិ បមាណំ។ បណ្ឌិតោ ហិ តេបិដកំ សុត្វា ទ្វេបិ បូរេតិ។

យថា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ អាឡារស្ស សន្តិកេ បញ្ចាភិញ្ញា សត្ត ច សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តិយា បរិកម្មំ បុច្ឆិ, សោ ន ជានាមីតិ អាហ។ តតោ ឧទកស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា អធិគតវិសេសំ សំសន្ទិត្វា នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនស្ស បរិកម្មំ បុច្ឆិ, សោ អាចិក្ខិ, តស្ស វចនសមនន្តរមេវ មហាសត្តោ តំ ឈានំ សម្បាទេសិ, ឯវមេវ បញ្ញវា ភិក្ខុ បរិយត្តិំ សុត្វា ទ្វេបិ បូរេតិ។ តស្មា បរិយត្តិយា ឋិតាយ សាសនំ ឋិតំ ហោតិ។ យទា បន សា អន្តរធាយតិ, តទា បឋមំ អភិធម្មបិដកំ នស្សតិ។ តត្ថ បដ្ឋានំ សព្ពបឋមំ អន្តរធាយតិ។ អនុក្កមេន បច្ឆា ធម្មសង្គហោ , តស្មិំ អន្តរហិតេ ឥតរេសុ ទ្វីសុ បិដកេសុ ឋិតេសុបិ សាសនំ ឋិតមេវ ហោតិ។

តត្ថ សុត្តន្តបិដកេ អន្តរធាយមានេ បឋមំ អង្គុត្តរនិកាយោ ឯកាទសកតោ បដ្ឋាយ យាវ ឯកកា អន្តរធាយតិ, តទនន្តរំ សំយុត្តនិកាយោ ចក្កបេយ្យាលតោ បដ្ឋាយ យាវ ឱឃតរណា អន្តរធាយតិ។ តទនន្តរំ មជ្ឈិមនិកាយោ ឥន្ទ្រិយភាវនតោ បដ្ឋាយ យាវ មូលបរិយាយា អន្តរធាយតិ។ តទនន្តរំ ទីឃនិកាយោ ទសុត្តរតោ បដ្ឋាយ យាវ ព្រហ្មជាលា អន្តរធាយតិ។ ឯកិស្សាបិ ទ្វិន្នម្បិ គាថានំ បុច្ឆា អទ្ធានំ គច្ឆតិ, សាសនំ ធារេតុំ ន សក្កោតិ, សភិយបុច្ឆា អាឡវកបុច្ឆា វិយ ច។ ឯតា កិរ កស្សបពុទ្ធកាលិកា អន្តរា សាសនំ ធារេតុំ នាសក្ខិំសុ។

ទ្វីសុ បន បិដកេសុ អន្តរហិតេសុបិ វិនយបិដកេ ឋិតេ សាសនំ តិដ្ឋតិ។ បរិវារក្ខន្ធកេសុ អន្តរហិតេសុ ឧភតោវិភង្គេ ឋិតេ ឋិតមេវ ហោតិ។ ឧភតោវិភង្គេ អន្តរហិតេ មាតិកាយបិ ឋិតាយ ឋិតមេវ ហោតិ។ មាតិកាយ អន្តរហិតាយ បាតិមោក្ខបព្ពជ្ជាឧបសម្បទាសុ ឋិតាសុ សាសនំ តិដ្ឋតិ។ លិង្គំ អទ្ធានំ គច្ឆតិ។ សេតវត្ថសមណវំសោ បន កស្សបពុទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ សាសនំ ធារេតុំ នាសក្ខិ។ **បដិសម្ភិទាបត្តេហិ** វស្សសហស្សំ អដ្ឋាសិ។ **ឆឡភិញ្ញេហិ** វស្សសហស្សំ។ **តេវិជ្ជេហិ** វស្សសហស្សំ។ **សុក្ខវិបស្សកេហិ** វស្សសហស្សំ។ **បាតិមោក្ខេហិ** វស្សសហស្សំ អដ្ឋាសិ។ បច្ឆិមកស្ស បន សច្ចប្បដិវេធតោ បច្ឆិមកស្ស សីលភេទតោ បដ្ឋាយ សាសនំ ឱសក្កិតំ នាម ហោតិ។ តតោ បដ្ឋាយ អញ្ញស្ស ពុទ្ធស្ស ឧប្បត្តិ ន និវារិតា។

សាសនអន្តរហិតវណ្ណនា

តីណិ បរិនិព្ពានានិ នាម កិលេសបរិនិព្ពានំ ខន្ធបរិនិព្ពានំ ធាតុបរិនិព្ពានន្តិ។ តត្ថ កិលេសបរិនិព្ពានំ ពោធិបល្លង្កេ អហោសិ។ ខន្ធបរិនិព្ពានំ កុសិនារាយំ។ ធាតុបរិនិព្ពានំ អនាគតេ ភវិស្សតិ។ សាសនស្ស កិរ ឱសក្កនកាលេ ឥមស្មិំ តម្ពបណ្ណិទីបេ ធាតុយោ សន្និបតិត្វា មហាចេតិយំ គមិស្សន្តិ។ មហាចេតិយតោ នាគទីបេ រាជាយតនចេតិយំ។ តតោ មហាពោធិបល្លង្កំ គមិស្សន្តិ។ នាគភវនតោបិ ទេវលោកតោបិ ព្រហ្មលោកតោបិ ធាតុយោ មហាពោធិបល្លង្កមេវ គមិស្សន្តិ។ សាសបមត្តាបិ ធាតុយោ ន អន្តរា នស្សិស្សន្តិ។ សព្ពធាតុយោ មហាពោធិបល្លង្កេ រាសិភូតា សុវណ្ណក្ខន្ធោ វិយ ឯកគ្ឃនា ហុត្វា ឆព្ពណ្ណរស្មិយោ វិស្សជ្ជេស្សន្តិ។

តា ទសសហស្សិលោកធាតុំ ផរិស្សន្តិ, តតោ ទសសហស្សចក្កវាឡទេវតា សន្និបតិត្វា “អជ្ជ សត្ថា បរិនិព្ពាតិ, អជ្ជ សាសនំ ឱសក្កតិ, បច្ឆិមទស្សនំ ទានិ ឥទំ អម្ហាក”ន្តិ ទសពលស្ស បរិនិព្ពុតទិវសតោ មហន្តតរំ ការុញ្ញំ ករិស្សន្តិ។ ឋបេត្វា អនាគាមិខីណាសវេ អវសេសា សកភាវេន សន្ធារេតុំ ន សក្ខិស្សន្តិ។ ធាតូសុ តេជោធាតុ ឧដ្ឋហិត្វា យាវ ព្រហ្មលោកា ឧគ្គច្ឆិស្សតិ។ សាសបមត្តាយបិ ធាតុយា សតិ ឯកជាលា ភវិស្សតិ។ ធាតូសុ បរិយាទានំ គតាសុ ឧបច្ឆិជ្ជិស្សតិ។ ឯវំ មហន្តំ អានុភាវំ ទស្សេត្វា ធាតូសុ អន្តរហិតាសុ សាសនំ អន្តរហិតំ នាម ហោតិ។

យាវ ន ឯវំ អន្តរធាយតិ, តាវ អចរិមំ នាម ហោតិ។ ឯវំ អបុព្ពំ អចរិមំ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ កស្មា បន អបុព្ពំ អចរិមំ នុប្បជ្ជន្តីតិ? អនច្ឆរិយត្តា។ ពុទ្ធា ហិ អច្ឆរិយមនុស្សា។ យថាហ – “ឯកបុគ្គលោ, ភិក្ខវេ, លោកេ ឧប្បជ្ជមានោ ឧប្បជ្ជតិ អច្ឆរិយមនុស្សោ។ កតមោ ឯកបុគ្គលោ? តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិ (អ. និ. ១.១៧២)។ យទិ ច ទ្វេ វា ចត្តារោ វា អដ្ឋ វា សោឡស វា ឯកតោ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, អនច្ឆរិយា ភវេយ្យុំ។ ឯកស្មិញ្ហិ វិហារេ ទ្វិន្នំ ចេតិយានម្បិ លាភសក្ការោ ឧឡារោ ន ហោតិ។ ភិក្ខូបិ ពហុតាយ ន អច្ឆរិយា ជាតា, ឯវំ ពុទ្ធាបិ ភវេយ្យុំ, តស្មា នុប្បជ្ជន្តិ។ ទេសនាយ ច វិសេសាភាវតោ។ យញ្ហិ សតិបដ្ឋានាទិភេទំ ធម្មំ ឯកោ ទេសេតិ។ អញ្ញេន ឧប្បជ្ជិត្វាបិ សោវ ទេសេតព្ពោ សិយា, តតោ អនច្ឆរិយោ សិយា។ ឯកស្មិំ បន ធម្មំ ទេសេន្តេ ទេសនាបិ អច្ឆរិយា ហោតិ, វិវាទភាវតោ ច។ ពហូសុ ហិ ពុទ្ធេសុ ឧប្បន្នេសុ ពហូនំ អាចរិយានំ អន្តេវាសិកា វិយ អម្ហាកំ ពុទ្ធោ បាសាទិកោ, អម្ហាកំ ពុទ្ធោ មធុរស្សរោ លាភី បុញ្ញវាតិ វិវទេយ្យុំ។ តស្មាបិ ឯវំ នុប្បជ្ជន្តិ។ អបិ ចេតំ ការណំ មិលិន្ទរញ្ញាបិ បុដ្ឋេន នាគសេនត្ថេរេន វិត្ថារិតមេវ។ វុត្តញ្ហិ តត្ថ –

> ភន្តេ, នាគសេន, ភាសិតម្បិ ហេតំ ភគវតា “អដ្ឋានមេតំ, ភិក្ខវេ, អនវកាសោ, យំ ឯកិស្សា លោកធាតុយា ទ្វេ អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា អបុព្ពំ អចរិមំ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, នេតំ ឋានំ វិជ្ជតី”តិ។ ទេសយន្តា ច, ភន្តេ នាគសេន, សព្ពេបិ តថាគតា សត្តតឹស ពោធិបក្ខិយេ ធម្មេ ទេសេន្តិ, កថយមានា ច ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ កថេន្តិ, សិក្ខាបេន្តា ច តីសុ សិក្ខាសុ សិក្ខាបេន្តិ, អនុសាសមានា ច អប្បមាទប្បដិបត្តិយំ អនុសាសន្តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, សព្ពេសម្បិ តថាគតានំ ឯកា ទេសនា ឯកា កថា ឯកសិក្ខា ឯកានុសាសនី, កេន ការណេន ទ្វេ តថាគតា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ។ ឯកេនបិ តាវ ពុទ្ធុប្បាទេន អយំ លោកោ ឱភាសជាតោ, យទិ ទុតិយោ ពុទ្ធោ ភវេយ្យ, ទ្វិន្នំ បភាយ អយំ លោកោ ភិយ្យោសោមត្តាយ ឱភាសជាតោ ភវេយ្យ, ឱវទមានា ច ទ្វេ តថាគតា សុខំ ឱវទេយ្យុំ, អនុសាសមានា ច សុខំ អនុសាសេយ្យុំ, តត្ថ មេ ការណំ ទេសេហិ, យថាហំ និស្សំសយោ ភវេយ្យ”ន្តិ។
>
> អយំ, មហារាជ, ទសសហស្សី លោកធាតុ ឯកពុទ្ធធារណី, ឯកស្សេវ តថាគតស្ស គុណំ ធារេតិ, យទិ ទុតិយោ ពុទ្ធោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, នាយំ ទសសហស្សី លោកធាតុ ធារេយ្យ, ចលេយ្យ, កម្បេយ្យ, នមេយ្យ, ឱណមេយ្យ, វិនមេយ្យ, វិកិរេយ្យ, វិធមេយ្យ, វិទ្ធំសេយ្យ, ន ឋានមុបគច្ឆេយ្យ។

យថា, មហារាជ, នាវា ឯកបុរិសសន្ធារណី ភវេយ្យ, ឯកបុរិសេ អភិរូឡ្ហេ សា នាវា សមុបាទិកា ភវេយ្យ, អថ ទុតិយោ បុរិសោ អាគច្ឆេយ្យ តាទិសោ អាយុនា វណ្ណេន វយេន បមាណេន កិសថូលេន សព្ពង្គបច្ចង្គេន, សោ តំ នាវំ អភិរូហេយ្យ, អបិ នុ សា, មហារាជ, នាវា ទ្វិន្នម្បិ ធារេយ្យាតិ? ន ហិ, ភន្តេ, ចលេយ្យ, កម្បេយ្យ, នមេយ្យ, ឱណមេយ្យ, វិនមេយ្យ, វិកិរេយ្យ, វិធមេយ្យ, វិទ្ធំសេយ្យ, ន ឋានមុបគច្ឆេយ្យ ឱសីទេយ្យ ឧទកេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អយំ ទសសហស្សី លោកធាតុ ឯកពុទ្ធធារណី, ឯកស្សេវ តថាគតស្ស គុណំ ធារេតិ, យទិ ទុតិយោ ពុទ្ធោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, នាយំ ទសសហស្សី លោកធាតុ ធារេយ្យ...បេ.... ន ឋានមុបគច្ឆេយ្យ។

យថា វា បន, មហារាជ, បុរិសោ យាវទត្ថំ ភោជនំ ភុញ្ជេយ្យ ឆាទេន្តំ យាវ កណ្ឋមភិបូរយិត្វា, សោ ធាតោ បីណិតោ បរិបុណ្ណោ និរន្តរោ តន្ទីកតោ អនោណមិតទណ្ឌជាតោ បុនទេវ តាវតកំ ភោជនំ ភុញ្ជេយ្យ, អបិ នុ ខោ សោ, មហារាជ, បុរិសោ សុខិតោ ភវេយ្យាតិ? ន ហិ, ភន្តេ , សកឹ ភុត្តោវ មរេយ្យាតិ; ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អយំ ទសសហស្សី លោកធាតុ ឯកពុទ្ធធារណី ...បេ.... ន ឋានមុបគច្ឆេយ្យាតិ។

កឹ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, អតិធម្មភារេន បថវី ចលតីតិ? ឥធ, មហារាជ, ទ្វេ សកដា រតនបូរិតា ភវេយ្យុំ យាវ មុខសមា, ឯកស្មា សកដតោ រតនំ គហេត្វា ឯកស្មឹ សកដេ អាកិរេយ្យុំ, អបិ នុ ខោ តំ, មហារាជ, សកដំ ទ្វិន្នម្បិ សកដានំ រតនំ ធារេយ្យាតិ? ន ហិ, ភន្តេ, នាភិបិ តស្ស ផលេយ្យ, អរាបិ តស្ស ភិជ្ជេយ្យុំ, នេមិបិ តស្ស ឱបតេយ្យ, អក្ខោបិ តស្ស ភិជ្ជេយ្យាតិ។ កឹ នុ ខោ, មហារាជ, អតិរតនភារេន សកដំ ភិជ្ជតីតិ? អាម, ភន្តេ,តិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អតិធម្មភារេន បថវី ចលតិ។

អបិច, មហារាជ, ឥមំ ការណំ ពុទ្ធពលបរិទីបនាយ ឱសារិតំ អញ្ញម្បិ តត្ថ អតិរូបំ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ។ យទិ, មហារាជ, ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, តេសំ បរិសាយ វិវាទោ ឧប្បជ្ជេយ្យ "តុម្ហាកំ ពុទ្ធោ អម្ហាកំ ពុទ្ធោ"តិ, ឧភតោ បក្ខជាតា ភវេយ្យុំ។ យថា, មហារាជ, ទ្វិន្នំ ពលវាមច្ចានំ បរិសាយ វិវាទោ ឧប្បជ្ជេយ្យ "តុម្ហាកំ អមច្ចោ អម្ហាកំ អមច្ចោ"តិ, ឧភតោ បក្ខជាតា ហោន្តិ; ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យទិ ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, តេសំ បរិសាយ វិវាទោ ឧប្បជ្ជេយ្យ "តុម្ហាកំ ពុទ្ធោ, អម្ហាកំ ពុទ្ធោ"តិ, ឧភតោ បក្ខជាតា ភវេយ្យុំ, ឥទំ តាវ, មហារាជ, ឯកំ ការណំ, យេន ការណេន ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ។

អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរិ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ។ យទិ, មហារាជ, ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, "អគ្គោ ពុទ្ធោ"តិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា ភវេយ្យ, "ជេដ្ឋោ ពុទ្ធោ"តិ, សេដ្ឋោ ពុទ្ធោតិ, វិសិដ្ឋោ ពុទ្ធោតិ, ឧត្តមោ ពុទ្ធោតិ, បវរោ ពុទ្ធោតិ, អសមោ ពុទ្ធោតិ , អសមសមោ ពុទ្ធោតិ, អប្បដិមោ ពុទ្ធោតិ, អប្បដិភាគោ ពុទ្ធោតិ, អប្បដិបុគ្គលោ ពុទ្ធោតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា ភវេយ្យ។ ឥមម្បិ ខោ ត្វំ, មហារាជ, ការណំ អត្ថតោ សម្បដិច្ឆ, យេន ការណេន ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ។

អបិច ខោ, មហារាជ, ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ សភាវបកតិ ឯសា, យំ ឯកោយេវ ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បជ្ជតិ។ កស្មា ការណា? មហន្តតាយ សព្ពញ្ញុពុទ្ធគុណានំ, យំ អញ្ញម្បិ, មហារាជ, មហន្តំ ហោតិ, តំ ឯកំយេវ ហោតិ។ បថវី, មហារាជ, មហន្តី, សា ឯកាយេវ។ សាគរោ មហន្តោ, សោ ឯកោយេវ។ សិនេរុ គិរិរាជា មហន្តោ, សោ ឯកោយេវ។ អាកាសោ មហន្តោ, សោ ឯកោយេវ។ សក្កោ មហន្តោ, សោ ឯកោយេវ។ មារោ មហន្តោ , សោ ឯកោយេវ។ មហាព្រហ្មា មហន្តោ, សោ ឯកោយេវ។ តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ មហន្តោ, សោ ឯកោយេវ លោកស្មឹ។ យត្ថ តេ ឧប្បជ្ជន្តិ, តត្ថ អញ្ញេសំ ឱកាសោ ន ហោតិ។ តស្មា, មហារាជ, តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ឯកោយេវ លោកេ ឧប្បជ្ជតីតិ។ សុកថិតោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ហោ ឱបម្មេហិ ការណេហីតិ (មិ. ប. ៥.១.១)។

ធម្មស្ស ចានុធម្មន្តិ នវវិធស្ស លោកុត្តរធម្មស្ស អនុធម្មំ បុព្ពភាគប្បដិបទំ។ **សហធម្មិកោ**តិ សការណោ។ **វាទានុវាទោ**តិ វាទោយេវ។

អច្ឆរិយអព្ភុតវណ្ណនា

១៦២. អាយស្មា ឧទាយីតិ តយោ ថេរា ឧទាយី នាម – លាឡុទាយី, កាឡុទាយី, មហាឧទាយីតិ។ តេជ មហាឧទាយី អធិប្បេតោ។ តស្ស កិរ ឥមំ សុត្តំ អាទិតោ បដ្ឋាយ យាវ បរិយោសានា សុណន្តស្ស អព្ភន្តរេ បញ្ចវណ្ណា បីតិ ឧប្បជ្ជិត្វា បាទបិដ្ឋិតោ សីសមត្ថកំ គច្ឆតិ, សីសមត្ថកតោ បាទបិដ្ឋិំ អាគច្ឆតិ, ឧភតោ បដ្ឋាយ មជ្ឈំ ឱតរតិ, មជ្ឈតោ បដ្ឋាយ ឧភតោ គច្ឆតិ។ សោ និរន្តរំ បីតិយា ផុដសរីរោ ពលវសោមនស្សេន ទសពលស្ស គុណំ កថេន្តោ **អច្ឆរិយំ ភន្តេ**តិអាទិមាហ។ **អប្បិច្ឆតា**តិ និត្តណ្ហតា។ **សន្តុដ្ឋិតា**តិ ចតូសុ បច្ចយេសុ តីហាការេហិ សន្តោសោ។ **សល្លេខតា**តិ សព្ពកិលេសានំ សល្លិខិតភាវោ។ **យត្រ ហិ នាមា**តិ យោ នាម។ **ន អត្តានំ បាតុករិស្សតី**តិ អត្តនោ គុណេ ន អាវិ ករិស្សតិ។ **បដាកំ បរិហរេយ្យុន្តិ** “កោ អម្ហេហិ សទិសោ អត្ថី”តិ វទន្តា បដាកំ ឧក្ខិបិត្វា នាឡន្ទំ វិចរេយ្យុំ។

បស្ស ខោ ត្វំ, ឧទាយិ, តថាគតស្ស អប្បិច្ឆតាតិ បស្ស ឧទាយិ យាទិសី តថាគតស្ស អប្បិច្ឆតាតិ ថេរស្ស វចនំ សម្បដិច្ឆន្តោ អាហ។ កឹ បន ភគវា នេវ អត្តានំ បាតុករោតិ, ន អត្តនោ គុណំ កថេតីតិ ចេ? ន, ន កថេតិ។ អប្បិច្ឆតាទីហិ កថេតព្ពំ, ចីវរាទិហេតុំ ន កថេតិ។ តេនេវាហ – “បស្ស ខោ ត្វំ, ឧទាយិ, តថាគតស្ស អប្បិច្ឆតា”តិអាទិ។ ពុជ្ឈនកសត្តំ បន អាគម្ម វេនេយ្យវសេន កថេតិ។ យថាហ –

“ន មេ អាចរិយោ អត្ថិ, សទិសោ មេ ន វិជ្ជតិ;
សទេវកស្មិំ លោកស្មិំ, នត្ថិ មេ បដិបុគ្គលោ”តិ។ (មហាវ. ១១);

ឯវំ តថាគតស្ស គុណទីបិកា ពហូ គាថាបិ សុត្តន្តាបិ វិត្ថារេតព្ពា។

១៦៣. អភិក្ខណំ ភាសេយ្យាសីតិ បុនប្បុនំ ភាសេយ្យាសិ។ បុព្ពណ្ហសមយេ មេ កថិតន្តិ មា មជ្ឈន្ហិកាទីសុ ន កថយិត្ថ។ អជ្ជ វា មេ កថិតន្តិ មា បរទិវសាទីសុ ន កថយិត្ថាតិ អត្ថោ។ **បវេទេសី**តិ កថេសិ។ **ឥមស្ស វេយ្យាករណស្សា**តិ និក្ខាថកត្តា ឥទំ សុត្តំ “វេយ្យាករណ”ន្តិ វុត្តំ។ **អធិវចន**ន្តិ នាមំ។ ឥទំ បន “ឥតិ ហិទ”ន្តិ បដ្ឋាយ បទំ សង្គីតិការេហិ ឋបិតំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយ

សម្បសាទនីយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. បាសាទិកសុត្តវណ្ណនា

និគណ្ឋនាដបុត្តកាលង្កិរិយវណ្ណនា

១៦៤. ឯវំ មេ សុតន្តិ បាសាទិកសុត្តំ។ តត្រាយមនុត្តានបទវណ្ណនា – **វេធញ្ញា នាម សក្យា**តិ ធនុម្ហិ កតសិក្ខា វេធញ្ញនាមកា ឯកេ សក្យា។ **តេសំ អម្ពវនេ បាសាទេ**តិ តេសំ អម្ពវនេ សិប្បំ ឧគ្គណ្ហត្ថាយ កតោ ទីឃបាសាទោ អត្ថិ, តត្ថ វិហរតិ។ **អធុនា កាលង្កតោ**តិ សម្បតិ កាលង្កតោ។ **ទ្វេធិកជាតា**តិ ទ្វេជ្ឈជាតា, ទ្វេភាគាជាតា។ **ភណ្ឌនាទីសុ** ភណ្ឌនំ បុព្ពភាគកលហោ, តំ ទណ្ឌាទានាទិវសេន បណ្ណត្តិវីតិក្កមវសេន ច វឌ្ឍិតំ **កលហោ**។ “ន ត្វំ ឥមំ ធម្មវិនយំ អាជានាសី”តិអាទិនា នយេន វិរុទ្ធវចនំ **វិវាទោ**។ **វិតុទន្តា**តិ វិជ្ឈន្តា។ **សហិតំ មេ**តិ មម វចនំ អត្ថសញ្ហិតំ។ **អធិចិណ្ណំ តេ វិបរាវត្ត**ន្តិ យំ តវ អធិចិណ្ណំ ចិរកាលាសេវនវសេន បគុណំ, តំ មម វាទំ អាគម្ម និវត្តំ។ **អារោបិតោ តេ វាទោ**តិ តុយ្ហំ ឧបរិ មយា ទោសោ អារោបិតោ។ **ចរ វាទប្បមោក្ខាយា**តិ ភត្តបុដំ អាទាយ តំ តំ ឧបសង្កមិត្វា វាទប្បមោក្ខត្ថាយ ឧត្តរិ បរិយេសមានោ វិចរ។ **និព្ពេឋេហិ វា**តិ អថ វា មយា អារោបិតទោសតោ អត្តានំ មោចេហិ។ **សចេ បហោសី**តិ សចេ សក្កោសិ។ **វធោយេវា**តិ មរណមេវ។ **នាដបុត្តិយេសូ**តិ នាដបុត្តស្ស អន្តេវាសិកេសុ។ **និព្ពិន្នរូបា**តិ ឧក្កណ្ឋិតសភាវា អភិវាទនាទីនិបិ ន ករោន្តិ។ **វិរត្តរូបា**តិ វិគតបេមា។ **បដិវានរូបា**តិ តេសំ សក្កច្ចកិរិយតោ និវត្តនសភាវា។ **យថា ត**ន្តិ យថា ទុរក្ខាតាទិសភាវេ ធម្មវិនយេ និព្ពិន្នវិរត្តប្បដិវានរូបេហិ ភវិតព្ពំ, តថេវ ជាតាតិ អត្ថោ។ **ទុរក្ខាតេ**តិ ទុក្កថិតេ។ **ទុប្បវេទិតេ**តិ ទុវិញ្ញាបិតេ។ **អនុបសមសំវត្តនិកេ**តិ រាគាទីនំ ឧបសមំ កាតុំ អសមត្ថេ។ **ភិន្នថូបេ**តិ ភិន្នប្បតិដ្ឋេ។ ឯត្ថ ហិ នាដបុត្តោវ នេសំ បតិដ្ឋដ្ឋេន ថូបោ។ សោ បន ភិន្នោ មតោ។ តេន វុត្តំ “ភិន្នថូបេ”តិ។ **អប្បដិសរណេ**តិ តស្សេវ អភាវេន បដិសរណវិរហិតេ។

ននុ ចាយំ នាដបុត្តោ នាឡន្ទវាសិកោ, សោ កស្មា បាវាយំ កាលង្កតោតិ? សោ កិរ ឧបាលិនា គហបតិនា បដិវិទ្ធសច្ចេន ទសហិ គាថាហិ ភាសិតេ ពុទ្ធគុណេ សុត្វា ឧណ្ហំ លោហិតំ ឆឌ្ឌេសិ។ អថ នំ អផាសុកំ គហេត្វា បាវំ អគមំសុ។ សោ តត្ថ កាលមកាសិ។ កាលំ កុរុមានោ ច ចិន្តេសិ – “មម លទ្ធិ អនិយ្យានិកា សារវិរហិតា, មយំ តាវ នដ្ឋា, អវសេសជនោបិ មា អបាយបូរកោ អហោសិ, សចេ បនាហំ ‘មម សាសនំ អនិយ្យានិក’ន្តិ វក្ខាមិ, ន សទ្ទហិស្សន្តិ, យំនូនាហំ ទ្វេបិ ជនេ ន ឯកនីហារេន ឧគ្គណ្ហាបេយ្យំ, តេ មមច្ចយេន អញ្ញមញ្ញំ វិវទិស្សន្តិ, សត្ថា តំ វិវាទំ បដិច្ច ឯកំ ធម្មកថំ កថេស្សតិ, តតោ តេ សាសនស្ស មហន្តភាវំ ជានិស្សន្តី”តិ។

អថ នំ ឯកោ អន្តេវាសិកោ ឧបសង្កមិត្វា អាហ – “ភន្តេ តុម្ហេ ទុព្ពលា, មយ្ហម្បិ ឥមស្មឹ ធម្មេ សារំ អាចិក្ខថ, អាចរិយប្បមាណ”ន្តិ។ “អាវុសោ, ត្វំ មមច្ចយេន សស្សតន្តិ គណ្ហេយ្យាសី”តិ។ អបរោបិ ឧបសង្កមិ, តំ ឧច្ឆេទំ គណ្ហាបេសិ។ ឯវំ ទ្វេបិ ជនេ ឯកលទ្ធិកេ អកត្វា ពហូ នានានីហារេន ឧគ្គណ្ហាបេត្វា កាលមកាសិ។ តេ តស្ស សរីរកិច្ចំ កត្វា សន្និបតិត្វា អញ្ញមញ្ញំ បុច្ឆឹសុ – “កស្សាវុសោ, អាចរិយោ សារំ អាចិក្ខី”តិ? ឯកោ ឧដ្ឋហិត្វា មយ្ហន្តិ អាហ។ កឹ អាចិក្ខីតិ? សស្សតន្តិ។ អបរោ តំ បដិពាហិត្វា “មយ្ហំ សារំ អាចិក្ខី”តិ អាហ។ ឯវំ សព្ពេ “មយ្ហំ សារំ អាចិក្ខិ, អហំ ជេដ្ឋកោ”តិ អញ្ញមញ្ញំ វិវាទំ វឌ្ឍេត្វា អក្កោសេ ចេវ បរិភាសេ ច ហត្ថបាទប្បហារាទីនិ ច បវត្តេត្វា ឯកមគ្គេន ទ្វេ អគច្ឆន្តា នានាទិសាសុ បក្កមឹសុ។

១៦៥. អថ ខោ ចុន្ទោ សមណុទ្ទេសោតិ អយំ ថេរោ ធម្មសេនាបតិស្ស កនិដ្ឋភាតិកោ។ តំ ភិក្ខូ អនុបសម្បន្នកាលេ “ចុន្ទោ សមណុទ្ទេសោ”តិ សមុទាចរិត្វា ថេរកាលេបិ តថេវ សមុទាចរិំសុ។ តេន វុត្តំ – “ចុន្ទោ សមណុទ្ទេសោ”តិ។

“បាវាយំ វស្សំវុដ្ឋោ យេន សាមគាមោ, យេនាយស្មា អានន្ទោ តេនុបសង្កមី”តិ កស្មា ឧបសង្កមិ? នាដបុត្តេ កិរ កាលង្កតេ ជម្ពុទីបេ មនុស្សា តត្ថ តត្ថ កថំ បវត្តយឹសុ “និគណ្ឋោ នាដបុត្តោ ឯកោ សត្ថាតិ បញ្ញាយិត្ថ, តស្ស កាលង្កិរិយាយ សាវកានំ ឯវរូបោ វិវាទោ ជាតោ។ សមណោ បន គោតមោ ជម្ពុទីបេ ចន្ទោ វិយ សូរិយោ វិយ ច បាកដោ, សាវកាបិស្ស បាកដាយេវ។ កីទិសោ នុ ខោ សមណេ គោតមេ បរិនិព្ពុតេ សាវកានំ វិវាទោ ភវិស្សតី”តិ ។ ថេរោ តំ កថំ សុត្វា ចិន្តេសិ – “ឥមំ កថំ គហេត្វា ទសពលស្ស អារោចេស្សាមិ, សត្ថា ឯតំ អដ្ឋុប្បត្តិំ កត្វា ឯកំ ទេសនំ កថេស្សតី”តិ។ សោ និក្ខមិត្វា យេន សាមគាមោ, យេនាយស្មា អានន្ទោ តេនុបសង្កមិ។

សាមគាមោតិ សាមាកានំ ឧស្សន្នត្តា តស្ស គាមស្ស នាមំ។ **យេនាយស្មា អានន្ទោ**តិ ឧជុមេវ ភគវតោ សន្តិកំ អគន្ត្វា យេនស្ស ឧបជ្ឈាយោ អាយស្មា អានន្ទោ តេនុបសង្កមិ។

ពុទ្ធកាលេ កិរ សារិបុត្តត្ថេរោ ច អានន្ទត្ថេរោ ច អញ្ញមញ្ញំ មមាយឹសុ។ សារិបុត្តត្ថេរោ “មយា កាតព្ពំ សត្ថុ ឧបដ្ឋានំ ករោតី”តិ អានន្ទត្ថេរំ មមាយិ។ អានន្ទត្ថេរោ “ភគវតោ សាវកានំ អគ្គោ”តិ សារិបុត្តត្ថេរំ មមាយិ។ កុលទារកេ ច បព្ពាជេត្វា សារិបុត្តត្ថេរស្ស សន្តិកេ ឧបជ្ឈំ គណ្ហាបេសិ។ សារិបុត្តត្ថេរោបិ តថេវ អកាសិ។ ឯវំ ឯកមេកេន អត្តនោ បត្តចីវរំ ទត្វា បព្ពាជេត្វា ឧបជ្ឈំ គណ្ហាបិតានិ បញ្ច បញ្ច ភិក្ខុសតានិ អហេសុំ។ អាយស្មា អានន្ទោ បណីតានិ ចីវរាទីនិបិ លភិត្វា ថេរស្ស អទាសិ។

ធម្មរតនបូជា

ឯកោ កិរ ព្រាហ្មណោ ចិន្តេសិ – “ពុទ្ធរតនស្ស ច សង្ឃរតនស្ស ច បូជា បញ្ញាយតិ, កថំ នុ ខោ ធម្មរតនំ បូជិតំ ហោតី”តិ? សោ ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា ឯតមត្ថំ បុច្ឆិ។ ភគវា អាហ – “សចេបិ ព្រាហ្មណ ធម្មរតនំ បូជេតុកាមោ, ឯកំ ពហុស្សុតំ បូជេហី”តិ។ ពហុស្សុតំ, ភន្តេ, អាចិក្ខថាតិ។ ភិក្ខុសង្ឃំ បុច្ឆាតិ។ សោ ភិក្ខុសង្ឃំ ឧបសង្កមិត្វា “ពហុស្សុតំ, ភន្តេ, អាចិក្ខថា”តិ អាហ។ អានន្ទត្ថេរោ ព្រាហ្មណាតិ។ ព្រាហ្មណោ ថេរំ សហស្សគ្ឃនិកេន តិចីវរេន បូជេសិ។ ថេរោ តំ គហេត្វា ភគវតោ សន្តិកំ អគមាសិ។ ភគវា “កុតោ, អានន្ទ, លទ្ធ”ន្តិ អាហ? ឯកេន, ភន្តេ, ព្រាហ្មណេន ទិន្នំ, ឥទំ បនាហំ អាយស្មតោ សារិបុត្តស្ស ទាតុកាមោតិ។ ទេហិ, អានន្ទាតិ។ ចារិកំ បក្កន្តោ ភន្តេតិ។ អាគតកាលេ ទេហីតិ, សិក្ខាបទំ ភន្តេ, បញ្ញត្តន្តិ។ កទា បន សារិបុត្តោ អាគមិស្សតីតិ? ទសាហមត្តេន ភន្តេតិ។ “អនុជានាមិ, អានន្ទ, ទសាហបរមំ អតិរេកចីវរំ និក្ខិបិតុ”ន្តិ សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេសិ។

សារិបុត្តត្ថេរោបិ តថេវ យំកិញ្ចិ មនាបំ លភតិ, តំ អានន្ទត្ថេរស្ស ទេតិ។ សោ ឥមម្បិ អត្តនោ កនិដ្ឋភាតិកំ ថេរស្សេវ សទ្ធិវិហារិកំ អទាសិ។ តេន វុត្តំ – “យេនស្ស ឧបជ្ឈាយោ អាយស្មា អានន្ទោ តេនុបសង្កមី”តិ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “ឧបជ្ឈាយោ មេ មហាបញ្ញោ, សោ ឥមំ កថំ សត្ថុ អារោចេស្សតិ, អថ សត្ថា តទនុរូបំ ធម្មំ ទេសេស្សតី”តិ។ **កថាបាភត**ន្តិ កថាយ មូលំ។ មូលញ្ហិ “បាភត”ន្តិ វុច្ចតិ។ យថាហ –

“អប្បកេនាបិ មេធាវី, បាភតេន វិចក្ខណោ;
សមុដ្ឋាបេតិ អត្តានំ, អណុំ អគ្គិំវ សន្ធម”ន្តិ។ (ជា. ១.១.៤);

ភគវន្តំ ទស្សនាយាតិ ភគវន្តំ ទស្សនត្ថាយ។ កឹ បនានេន ភគវា ន ទិដ្ឋបុព្ពោតិ? នោ ន ទិដ្ឋបុព្ពោ។ អយញ្ហិ អាយស្មា ទិវា នវ វារេ, រត្តឹ នវ វារេតិ ឯកាហំ អដ្ឋារស វារេ ឧបដ្ឋានមេវ គច្ឆតិ។ ទិវសស្ស បន សតវារំ វា សហស្សវារំ វា គន្តុកាមោ សមានោបិ ន អការណា គច្ឆតិ, ឯកំ បញ្ហុទ្ធារំ គហេត្វាវ គច្ឆតិ។ សោ តំ ទិវសំ តេន កថាបាភតេន គន្តុកាមោ ឯវមាហ។

អសម្មាសម្ពុទ្ធប្បវេទិតធម្មវិនយវណ្ណនា

១៦៦. ឯវញ្ហេតំ, ចុន្ទ, ហោតីតិ ភគវា អានន្ទត្ថេរេន អារោចិតេបិ យស្មា ន អានន្ទត្ថេរោ ឥមិស្សា កថាយ សាមិកោ, ចុន្ទត្ថេរោ បន សាមិកោ។ សោវ តស្សា អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ ជានាតិ។ តស្មា ភគវា តេន សទ្ធឹ កថេន្តោ “ឯវញ្ហេតំ, ចុន្ទ, ហោតី”តិអាទិមាហ ។ តស្សត្ថោ – ចុន្ទ ឯវញ្ហេតំ ហោតិ ទុរក្ខាតាទិសភាវេ ធម្មវិនយេ សាវកា ទ្វេធិកជាតា ភណ្ឌនាទីនិ កត្វា មុខសត្តីហិ វិតុទន្តា វិហរន្តិ។

ឥទានិ យស្មា អនិយ្យានិកសាសនេនេវ និយ្យានិកសាសនំ បាកដំ ហោតិ, តស្មា អាទិតោ អនិយ្យានិក សាសនមេវ ទស្សេន្តោ **ឥធ ចុន្ទ សត្ថា ច ហោតិ អសម្មាសម្ពុទ្ធោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វោក្កម្ម ច តម្ហា ធម្មា វត្តតី**តិ ន និរន្តរំ បូរេតិ, ឱក្កមិត្វា ឱក្កមិត្វា អន្តរន្តរំ កត្វា វត្តតីតិ អត្ថោ។ **តស្ស តេ, អាវុសោ, លាភា**តិ តស្ស តុយ្ហំ ឯតេ ធម្មានុធម្មប្បដិបត្តិអាទយោ លាភា។ **សុលទ្ធ**ន្តិ មនុស្សត្តម្បិ តេ សុលទ្ធំ។ **តថា បដិបជ្ជតូ**តិ ឯវំ បដិបជ្ជតុ។ **យថា តេ សត្ថារា ធម្មោ ទេសិតោ**តិ យេន តេ អាការេន សត្ថារា ធម្មោ កថិតោ។ **យោ ច សមាទបេតី**តិ យោ ច អាចរិយោ សមាទបេតិ។ **យញ្ច សមាទបេតី**តិ យំ អន្តេវាសឹ សមាទបេតិ។ **យោ ច សមាទបិតោ**តិ យោ ច ឯវំ សមាទបិតោ អន្តេវាសិកោ។ យថា អាចរិយេន សមាទបិតំ, តថត្ថាយ បដិបជ្ជតិ។ **សព្ពេ តេ**តិ តយោបិ តេ។ ឯត្ថ ហិ អាចរិយោ សមាទបិតត្តា អបុញ្ញំ បសវតិ, សមាទិន្នន្តេវាសិកោ សមាទិន្នត្តា, បដិបន្នកោ បដិបន្នត្តា។ តេន វុត្តំ – “សព្ពេ តេ ពហុំ អបុញ្ញំ បសវន្តី”តិ។ ឯតេនុបាយេន សព្ពវារេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

១៦៧. អបិចេត្ថ **ញាយប្បដិបន្នោ**តិ ការណប្បដិបន្នោ។ **ញាយមារាធេស្សតី**តិ ការណំ និប្ផាទេស្សតិ។ **វីរិយំ អារភតី**តិ អត្ថនោ ទុក្ខនិព្ពត្តកំ វីរិយំ ករោតិ។ វុត្តញ្ហេតំ “ទុរក្ខាតេ, ភិក្ខវេ, ធម្មវិនយេ យោ អារទ្ធវីរិយោ, សោ ទុក្ខំ វិហរតិ។ យោ កុសីតោ, សោ សុខំ វិហរតី”តិ (អ. និ. ១.៣១៨)។

សម្មាសម្ពុទ្ធប្បវេទិតធម្មវិនយាទិវណ្ណនា

១៦៨. ឯវំ អនិយ្យានិកសាសនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ និយ្យានិកសាសនំ ទស្សេន្តោ **ឥធ បន, ចុន្ទ, សត្ថា ច ហោតិ សម្មាសម្ពុទ្ធោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **និយ្យានិកោ**តិ មគ្គត្ថាយ ផលត្ថាយ ច និយ្យាតិ។

១៦៩. **វីរិយំ អារភតី**តិ អត្ថនោ សុខនិប្ផាទកំ វីរិយំ អារភតិ។ វុត្តញ្ហេតំ “ស្វាក្ខាតេ, ភិក្ខវេ, ធម្មវិនយេ យោ កុសីតោ, សោ ទុក្ខំ វិហរតិ។ យោ អារទ្ធវីរិយោ, សោ សុខំ វិហរតី”តិ (អ. និ. ១.៣១៩)។

១៧០. ឥតិ ភគវា និយ្យានិកសាសនេ សម្មាបដិបន្នស្ស កុលបុត្តស្ស បសំសំ ទស្សេត្វា បុន ទេសនំ វឌ្ឍេន្តោ **ឥធ, ចុន្ទ, សត្ថា ច លោកេ ឧទបាទី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អវិញ្ញាបិតត្ថា**តិ អពោធិតត្ថា។ **សព្ពសង្គាហបទកត**ន្តិ សព្ពសង្គហបទេហិ កតំ, សព្ពសង្គាហិកំ កតំ ន ហោតីតិ អត្ថោ។ “សព្ពសង្គាហបទគត”ន្តិបិ បាឋោ, ន សព្ពសង្គាហបទេសុ គតំ, ន ឯកសង្គហជាតន្តិ អត្ថោ។ **សប្បាដិហីរកត**ន្តិ និយ្យានិកំ។ **យាវ ទេវមនុស្សេហី**តិ ទេវលោកតោ យាវ មនុស្សលោកា សុប្បកាសិតំ។ **អននុតប្បោ ហោតី**តិ អននុតាបករោ ហោតិ។ **សត្ថា ច នោ លោកេ**តិ ឥទំ តេសំ អននុតាបការទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **នានុតប្បោ ហោតី**តិ សត្ថារំ អាគម្ម សាវកេហិ យំ បត្តព្ពំ, តស្ស បត្តត្តា អនុតាបករោ ន ហោតិ។

១៧២. **ថេរោ**តិ ចិរោ ថេរការកេហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតោ។ “រត្តញ្ញូ”តិអាទីនិ វុត្តត្ថានេវ។ **ឯតេហិ ចេ បី**តិ ឯតេហិ ហេដ្ឋា វុត្តេហិ។

១៧៣. **បត្តយោគក្ខេមា**តិ ចតូហិ យោគេហិ ខេមត្តា អរហត្តំ ឥធ យោគក្ខេមំ នាម, តំ បត្តាតិ អត្ថោ។ **អលំ សមក្ខាតុំ សទ្ធម្មស្សា**តិ សម្មា អាចិក្ខិតុំ សមត្ថា។

១៧៤. **ព្រហ្មចារិនោ**តិ ព្រហ្មចរិយវាសំ វសមានា អរិយសាវកា។ **កាមភោគិនោ**តិ គិហិសោតាបន្នា។ “ឥទ្ធញ្ចេវា”តិអាទីនិ មហាបរិនិព្ពានេ វិត្ថារិតានេវ។ **លាភគ្គយសគ្គបត្ត**ន្តិ លាភគ្គញ្ចេវ យសគ្គញ្ច បត្តំ។

១៧៥. **សន្តិ ខោ បន មេ, ចុន្ទ, ឯតរហិ ថេរា ភិក្ខូ សាវកា**តិ សារិបុត្តមោគ្គល្លានាទយោ ថេរា។ **ភិក្ខុនិយោ**តិ ខេមាថេរិឧប្បលវណ្ណថេរិអាទយោ។ **ឧបាសកា សាវកា គិហី ឱទាតវត្ថវសនា ព្រហ្មចារិនោ**តិ ចិត្តគហបតិហត្ថកអាឡវកាទយោ។ **កាមភោគិនោ**តិ ចូឡអនាថបិណ្ឌិកមហាអនាថបិណ្ឌិកាទយោ។ **ព្រហ្មចារិនិយោ**តិ នន្ទមាតាទយោ។ **កាមភោគិនិយោ**តិ ខុជ្ជុត្តរាទយោ។

១៧៦. **សព្ពាការសម្បន្ន**ន្តិ សព្ពការណសម្បន្នំ។ **ឥទមេវ ត**ន្តិ ឥទមេវ ព្រហ្មចរិយំ, ឥមមេវ ធម្មំ សម្មា ហេតុនា នយេន វទមានោ វទេយ្យ។ **ឧទកាស្សុទ**ន្តិ **ឧទកោ សុទំ។ បស្សំ ន បស្សតី**តិ បស្សន្តោ ន បស្សតិ។ សោ កិរ ឥមំ បញ្ហំ មហាជនំ បុច្ឆិ។ តេហិ “ន ជានាម, អាចរិយ, កថេហិ នោ”តិ វុត្តោ សោ អាហ – “គម្ភីរោ អយំ បញ្ហោ អាហារសប្បាយេ សតិ ចោរកំ ចិន្តេត្វា សក្កា កថេតុ”ន្តិ។ តតោ តេហិ ចត្តារោ មាសេ មហាសក្ការេ កតេ តំ បញ្ហំ កថេន្តោ **កិញ្ច បស្សំ ន បស្សតី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សាធុនិសិតស្សា**តិ សុដ្ឋុនិសិតស្ស តិខិណស្ស, សុនិសិតខុរស្ស កិរ តលំ បញ្ញាយតិ, ធារា ន បញ្ញាយតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។

សង្គាយិតព្ពធម្មាទិវណ្ណនា

១៧៧. **សង្គម្ម សមាគម្មា**តិ សង្គន្ត្វា សមាគន្ត្វា។ **អត្ថេន អត្ថំ, ព្យញ្ជនេន ព្យញ្ជន**ន្តិ អត្ថេន សហ អត្ថំ, ព្យញ្ជនេនបិ សហ ព្យញ្ជនំ សមានេន្តេហីតិ អត្ថោ។ **សង្គាយិតព្ព**ន្តិ វាចេតព្ពំ សជ្ឈាយិតព្ពំ។ **យថយិទំ ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ យថា ឥទំ សកលំ សាសនព្រហ្មចរិយំ។

១៧៨. **តត្រ ចេ**តិ តត្រ សង្ឃមជ្ឈេ, តស្ស វា ភាសិតេ។ **អត្ថញ្ចេវ មិច្ឆា គណ្ហាតិ, ព្យញ្ជនានិ ច មិច្ឆា រោបេតី**តិ “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា”តិ ឯត្ថ អារម្មណំ “សតិបដ្ឋាន”ន្តិ អត្ថំ គណ្ហាតិ។ “សតិបដ្ឋានានី”តិ ព្យញ្ជនំ រោបេតិ។ **ឥមស្ស នុ ខោ, អាវុសោ, អត្ថស្សា**តិ “សតិយេវ សតិបដ្ឋាន”ន្តិ។ អត្ថស្ស “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា”តិ កិំ នុ ខោ ឥមានិ ព្យញ្ជនានិ, ឧទាហុ ចត្តារិ សតិបដ្ឋានានី”តិ ឯតានិ វា ព្យញ្ជនានិ។ **កតមានិ ឱបាយិកតរានី**តិ

ឥមស្ស អត្ថស្ស កតមានិ ព្យញ្ជនានិ ឧបបន្នតរានិ អល្លីនតរានិ។ **ឥមេសញ្ច ព្យញ្ជនានន្តិ** “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា”តិ ព្យញ្ជនានំ “សតិយេវ សតិបដ្ឋាន”ន្តិ កឹ នុ ខោ អយំ អត្ថោ, ឧទាហុ “អារម្មណំ សតិបដ្ឋាន”ន្តិ ឯសោ អត្ថោតិ? **ឥមស្ស ខោ, អាវុសោ, អត្ថស្សា**តិ “អារម្មណំ សតិបដ្ឋាន”ន្តិ ឥមស្ស អត្ថស្ស។ **យា ចេវ ឯតានី**តិ យានិ ចេវ ឯតានិ មយា វុត្តានិ។ **យា ចេវ ឯសោ**តិ យោ ចេវ ឯស មយា វុត្តោ។ **សោ នេវ ឧស្សាទេតព្ពោ**តិ តុម្ហេហិ តាវ សម្មា អត្ថេ ច សម្មា ព្យញ្ជនេ ច ឋាតព្ពំ។ សោ បន នេវ ឧស្សាទេតព្ពោ, ន អបសាទេតព្ពោ។ **សញ្ញាបេតព្ពោ**តិ ជានាបេតព្ពោ។ **តស្ស ច អត្ថស្សា**តិ “សតិយេវ សតិបដ្ឋាន”ន្តិ អត្ថស្ស ច។ **តេសញ្ច ព្យញ្ជនាន**ន្តិ “សតិបដ្ឋានា”តិ ព្យញ្ជនានំ។ **និសន្តិយា**តិ និសាមនត្ថំ ធារណត្ថំ។ ឥមិនា នយេន សព្ពវារេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

១៨១. តាទិសន្តិ តុម្ហាទិសំ។ **អត្ថុបេត**ន្តិ អត្ថេន ឧបេតំ អត្ថស្ស វិញ្ញាតារំ។ **ព្យញ្ជនុបេត**ន្តិ ព្យញ្ជនេហិ ឧបេតំ ព្យញ្ជនានំ វិញ្ញាតារំ។ ឯវំ ឯតំ ភិក្ខុំ បសំសថ។ ឯសោ ហិ ភិក្ខុ ន តុម្ហាកំ សាវកោ នាម, ពុទ្ធោ នាម ឯស ចុន្ទាតិ។ ឥតិ ភគវា ពហុស្សុតំ ភិក្ខុំ អត្តនោ ឋានេ ឋបេសិ។

បច្ចយានុញ្ញាតការណាទិវណ្ណនា

១៨២. ឥទានិ តតោបិ ឧត្តរិតរំ ទេសនំ វឌ្ឍេន្តោ **ន វោ អហំ, ចុន្ទា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ ទិដ្ឋធម្មិកា អាសវា នាម ឥធលោកេ បច្ចយហេតុ ឧប្បជ្ជនកា អាសវា។ សម្បរាយិកា អាសវា នាម បរលោកេ ភណ្ឌនហេតុ ឧប្បជ្ជនកា អាសវា។ **សំវរាយា**តិ យថា តេ ន បវិសន្តិ, ឯវំ បិទហនាយ។ **បដិឃាតាយា**តិ មូលឃាតេន បដិហននាយ។ **អលំ វោ តំ យាវទេវ សីតស្ស បដិឃាតាយា**តិ តំ តុម្ហាកំ សីតស្ស បដិឃាតាយ សមត្ថំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ, យំ វោ មយា ចីវរំ អនុញ្ញាតំ, តំ បារុបិត្វា ទប្បំ វា មានំ វា កុរុមានា វិហរិស្សថាតិ ន អនុញ្ញាតំ, តំ បន បារុបិត្វា សីតប្បដិឃាតាទីនិ កត្វា សុខំ សមណធម្មំ យោនិសោ មនសិការំ ករិស្សថាតិ អនុញ្ញាតំ។ យថា ច ចីវរំ, ឯវំ បិណ្ឌបាតាទយោបិ។ អនុបទសំវណ្ណនា បនេត្ថ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

សុខល្លិកានុយោគាទិវណ្ណនា

១៨៣. សុខល្លិកានុយោគន្តិ សុខល្លិយនានុយោគំ, សុខសេវនាធិមុត្តន្តិ អត្ថោ។ **សុខេតី**តិ សុខិតំ ករោតិ។ **បីណេតី**តិ បីណិតំ ថូលំ ករោតិ។

១៨៦. អដ្ឋិតធម្មាតិ នដ្ឋិតសភាវា។ ជិវ្ហា នោ អត្ថីតិ យំ យំ ឥច្ឆន្តិ, តំ តំ កថេន្តិ, កទាចិ មគ្គំ កថេន្តិ, កទាចិ ផលំ កទាចិ និព្ពានន្តិ អធិប្បាយោ។ **ជានតា**តិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន ជានន្តេន។ **បស្សតា**តិ បញ្ចហិ ចក្ខូហិ បស្សន្តេន។ **គម្ភីរនេមោ**តិ គម្ភីរភូមិ អនុបវិដ្ឋោ។ **សុនិខាតោ**តិ សុដ្ឋុ និខាតោ។ **ឯវមេវ ខោ, អាវុសោ**តិ ឯវំ ខីណាសវោ អភព្ពោ នវ ឋានានិ អជ្ឈាចរិតុំ។ តស្មិំ អនជ្ឈាចារោ អចលោ អសម្បវេធី។ តត្ថ សញ្ចិច្ច បាណំ ជីវិតា វោរោបនាទីសុ សោតាបន្នាទយោបិ អភព្ពា។ **សន្និធិការកំ កាមេ បរិភុញ្ជិតុ**ន្តិ វត្ថុកាមេ ច កិលេសកាមេ ច សន្និធិំ កត្វា បរិភុញ្ជិតុំ។ **សេយ្យថាបិ បុព្ពេ អគារិកភូតោ**តិ យថា បុព្ពេ គិហិភូតោ បរិភុញ្ជតិ, ឯវំ បរិភុញ្ជិតុំ អភព្ពោ។

បញ្ហាព្យាករណវណ្ណនា

១៨៧. អគារមជ្ឈេ វសន្តា ហិ សោតាបន្នាទយោ យាវជីវំ គិហិព្យញ្ជនេន តិដ្ឋន្តិ។ ខីណាសវោ បន អរហត្តំ បត្វាវ មនុស្សភូតោ បរិនិព្ពាតិ វា បព្ពជតិ វា។ ចាតុមហារាជិកាទីសុ កាមាវចរទេវេសុ មុហុត្តម្បិ ន តិដ្ឋតិ។ កស្មា? វិវេកដ្ឋានស្ស អភាវា។ ភុម្មទេវត្តភាវេ បន ឋិតោ អរហត្តំ បត្វាបិ តិដ្ឋតិ។ តស្ស វសេន អយំ បញ្ហោ អាគតោ។ ភិន្នទោសត្តា បនស្ស ភិក្ខុភាវោ វេទិតព្ពោ។ **អតីរក**ន្តិ អតីរំ អបរិច្ឆេទំ មហន្តំ។ **នោ ច ខោ អនាគត**ន្តិ អនាគតំ បន អទ្ធានំ អារព្ភ ឯវំ ន បញ្ញាបេតិ, អតីតមេវ មញ្ញេ សមណោ គោតមោ ជានាតិ, ន អនាគតំ។ តថា ហិស្ស អតីតេ អឌ្ឍឆដ្ឋសតជាតកានុស្សរណំ បញ្ញាយតិ។ អនាគតេ ឯវំ ពហុំ អនុស្សរណំ ន បញ្ញាយតីតិ ឥមមត្ថំ មញ្ញមានា ឯវំ វទេយ្យុំ។ **តយិទំ កឹ សូ**តិ អនាគតេ អបញ្ញាបនំ កឹ នុ ខោ? **កថំសូ**តិ កេន នុ ខោ ការណេន អជានន្តោយេវ នុ ខោ អនាគតំ នានុស្សរតិ, អននុស្សរិតុកាមតាយ នានុស្សរតីតិ។ **អញ្ញវិហិតកេន ញាណទស្សនេនា**តិ បច្ចក្ខំ វិយ កត្វា ទស្សនសមត្ថតាយ ទស្សនភូតេន ញាណេន អញ្ញត្ថវិហិតកេន ញាណេន អញ្ញំ អារព្ភ បវត្តេន, អញ្ញវិហិតកំ អញ្ញំ អារព្ភ បវត្តមានំ ញាណទស្សនំ សង្ខាហេតព្ពំ បញ្ញាបេតព្ពំ មញ្ញន្តិ។ តេ ហិ ចរតោ ច តិដ្ឋតោ ច សុត្តស្ស ច ជាគរស្ស ច សតតំ សមិតំ ញាណទស្សនំ បច្ចុបដ្ឋិតំ មញ្ញន្តិ, តាទិសញ្ច ញាណំ នាម នត្ថិ។ តស្មា យថរិវ ពាលា អព្យត្តា, ឯវំ មញ្ញន្តីតិ វេទិតព្ពោ។

សតានុសារីតិ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិសម្បយុត្តកំ។ **យាវតកំ អាកង្ខតី**តិ យត្តកំ ញាតុំ ឥច្ឆតិ, តត្តកំ ជានិស្សាមីតិ ញាណំ បេសេសិ។ អថស្ស ទុព្ពលបត្តបុដេ បក្ខន្ទនារាចោ វិយ អប្បដិហតំ អនិវារិតំ ញាណំ គច្ឆតិ, តេន យាវតកំ អាកង្ខតិ តាវតកំ អនុស្សរតិ។ **ពោធិជ**ន្តិ ពោធិមូលេ ជាតំ។ **ញាណំ ឧប្បជ្ជតី**តិ ចតុមគ្គញាណំ ឧប្បជ្ជតិ។ **អយមន្តិមា ជាតី**តិ តេន ញាណេន ជាតិមូលស្ស បហីនត្តា បុន អយមន្តិមា ជាតិ។ **នត្ថិទានិ បុនព្ភវោ**តិ អបរម្បិ ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ។ **អនត្ថសំហិត**ន្តិ ន ឥធលោកត្ថំ វា បរលោកត្ថំ វា និស្សិតំ។ **ន តំ តថាគតោ ព្យាករោតី**តិ តំ ភារតយុទ្ធសីតាហរណសទិសំ អនិយ្យានិកកថំ តថាគតោ ន កថេតិ។ **ភូតំ តច្ឆំ អនត្ថសំហិត**ន្តិ រាជកថាទិតិរច្ឆានកថំ។ **កាលញ្ញូ តថាគតោ ហោតី**តិ កាលំ ជានាតិ។ សហេតុកំ សការណំ កត្វា យុត្តបត្តកាលេយេវ កថេតិ។

១៨៨. **តស្មា តថាគតោតិ វុច្ចតី**តិ យថា យថា គទិតព្ពំ, តថា តថេវ គទនតោ ទការស្ស តការំ កត្វា តថាគតោតិ វុច្ចតីតិ អត្ថោ។ **ទិដ្ឋ**ន្តិ រូបាយតនំ។ **សុត**ន្តិ សទ្ទាយតនំ។ **មុត**ន្តិ មុត្វា បត្វា គហេតព្ពតោ គន្ធាយតនំ រសាយតនំ ផោដ្ឋព្ពាយតនំ។ **វិញ្ញាត**ន្តិ សុខទុក្ខាទិធម្មាយតនំ។ **បត្ត**ន្តិ បរិយេសិត្វា វា អបរិយេសិត្វា វា បត្តំ។ **បរិយេសិត**ន្តិ បត្តំ វា អបត្តំ វា បរិយេសិតំ។ **អនុវិចរិតំ មនសា**តិ ចិត្តេន អនុសញ្ចរិតំ។ “តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធ”ន្តិ ឥមិនា ឯតំ ទស្សេតិ, យញ្ហិ អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ ឥមស្ស សទេវកស្ស លោកស្ស នីលំ បីតកន្តិអាទិ រូបារម្មណំ ចក្ខុទ្វារេ អាបាថមាគច្ឆតិ, “អយំ សត្តោ ឥមស្មិំ ខណេ ឥមំ នាម រូបារម្មណំ ទិស្វា សុមនោ វា ទុម្មនោ វា មជ្ឈត្តោ វា ជាតោ”តិ សព្ពំ តំ តថាគតស្ស ឯវំ អភិសម្ពុទ្ធំ ។ តថា យំ អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ ឥមស្ស សទេវកស្ស លោកស្ស ភេរិសទ្ទោ មុទិង្គសទ្ទោតិអាទិ សទ្ទារម្មណំ សោតទ្វារេ អាបាថមាគច្ឆតិ។ មូលគន្ធោ តចគន្ធោតិអាទិ គន្ធារម្មណំ ឃានទ្វារេ អាបាថមាគច្ឆតិ។ មូលរសោ ខន្ធរសោតិអាទិ រសារម្មណំ ជិវ្ហាទ្វារេ អាបាថមាគច្ឆតិ។ កក្ខឡំ មុទុកន្តិអាទិ បថវីធាតុតេជោធាតុវាយោធាតុភេទំ ផោដ្ឋព្ពារម្មណំ កាយទ្វារេ អាបាថមាគច្ឆតិ។ “អយំ សត្តោ ឥមស្មិំ ខណេ ឥមំ នាម ផោដ្ឋព្ពារម្មណំ ផុសិត្វា សុមនោ វា ទុម្មនោ វា មជ្ឈត្តោ វា ជាតោ”តិ សព្ពំ តំ តថាគតស្ស ឯវំ អភិសម្ពុទ្ធំ។ តថា យំ អបរិមាណាសុ លោកធាតូសុ ឥមស្ស សទេវកស្ស លោកស្ស សុខទុក្ខាទិភេទំ ធម្មារម្មណំ មនោទ្វារស្ស អាបាថមាគច្ឆតិ, “អយំ សត្តោ ឥមស្មិំ ខណេ ឥទំ នាម ធម្មារម្មណំ វិជានិត្វា សុមនោ វា ទុម្មនោ វា មជ្ឈត្តោ វា ជាតោ”តិ សព្ពំ តំ តថាគតស្ស ឯវំ អភិសម្ពុទ្ធំ។

យញ្ហិ , ចុន្ទ, ឥមេសំ សត្តានំ ទិដ្ឋំ សុតំ មុតំ វិញ្ញាតំ តត្ថ តថាគតេន អទិដ្ឋំ វា អសុតំ វា អមុតំ វា អវិញ្ញាតំ វា នត្ថិ។ ឥមស្ស មហាជនស្ស បរិយេសិត្វា បត្តម្បិ អត្ថិ, បរិយេសិត្វា អប្បត្តម្បិ អត្ថិ។ អបរិយេសិត្វា បត្តម្បិ អត្ថិ, អបរិយេសិត្វា អប្បត្តម្បិ អត្ថិ។ សព្ពម្បិ តំ តថាគតស្ស អប្បត្តំ នាម នត្ថិ, ញាណេន អសច្ឆិកតំ នាម។ “តស្មា តថាគតោតិ វុច្ចតី”តិ។ យំ យថា លោកេន គតំ តស្ស តថេវ គតត្តា “តថាគតោ”តិ វុច្ចតិ។ បាឡិយំ បន អភិសម្ពុទ្ធន្តិ វុត្តំ, តំ គតសទ្ទេន ឯកត្ថំ។ ឥមិនា នយេន សព្ពវារេសុ “តថាគតោ”តិ និគមនស្ស អត្ថោ វេទិតព្ពោ, តស្ស យុត្តិ **ព្រហ្មជាលេ** តថាគតសទ្ទវិត្ថារេ វុត្តាយេវ។

អព្យាកតដ្ឋានវណ្ណនា

១៨៩. ឯវំ អត្តនោ អសមតំ អនុត្តរតំ សព្ពញ្ញុតំ ធម្មរាជភាវំ កថេត្វា ឥទានិ “បុថុសមណព្រាហ្មណានំ លទ្ធីសុ មយា អញ្ញាតំ អទិដ្ឋំ នាម នត្ថិ, សព្ពំ មម ញាណស្ស អន្តោយេវ បរិវត្តតី”តិ សីហនាទំ នទន្តោ **ឋានំ ខោ បនេតំ, ចុន្ទ, វិជ្ជតី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តថាគតោ**តិ សត្តោ។ **ន ហេតំ, អាវុសោ, អត្ថសំហិត**ន្តិ ឥធលោកបរលោកអត្ថសំហិតំ ន ហោតិ។ **ន ច ធម្មសំហិត**ន្តិ នវលោកុត្តរធម្មនិស្សិតំ ន ហោតិ។ **ន អាទិព្រហ្មចរិយក**ន្តិ សិក្ខត្តយសង្គហិតស្ស សកលសាសនព្រហ្មចរិយស្ស អាទិភូតំ ន ហោតិ។

១៩០. **ឥទំ ទុក្ខន្តិ ខោ**តិអាទីសុ តណ្ហំ ឋបេត្វា អវសេសា តេភូមកា ធម្មា ឥទំ ទុក្ខន្តិ ព្យាកតំ។ តស្សេវ ទុក្ខស្ស បភាវិកា ជនិកា តណ្ហា **ទុក្ខសមុទយោ**តិ ព្យាកតំ។ ឧភិន្នំ អប្បវត្តិ **ទុក្ខនិរោធោ**តិ ព្យាកតំ។ ទុក្ខបរិជាននោ សមុទយបជហនោ និរោធសច្ឆិករណោ អរិយមគ្គោ **ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា**តិ ព្យាកតំ។ “ឯតញ្ហិ, អាវុសោ, អត្ថសំហិត”ន្តិអាទីសុ ឯតំ ឥធលោកបរលោកអត្ថនិស្សិតំ នវលោកុត្តរធម្មនិស្សិតំ សកលសាសនព្រហ្មចរិយស្ស អាទិ បធានំ បុព្ពង្គមន្តិ អយមត្ថោ។

បុព្ពន្តសហគតទិដ្ឋិនិស្សយវណ្ណនា

១៩១. ឥទានិ យំ តំ មយា ន ព្យាកតំ, តំ អជានន្តេន ន ព្យាកតន្តិ មា ឯវំ សញ្ញមកំសុ។ ជានន្តោវ អហំ ឯវំ “ឯតស្មិំ ព្យាកតេបិ អត្ថោ នត្ថី”តិ ន ព្យាករិំ។ យំ បន យថា ព្យាកាតព្ពំ, តំ មយា ព្យាកតមេវាតិ សីហនាទំ

នទន្តោ បុន **យេបិ តេ, ចុន្ទា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ ទិដ្ឋិយោវ **ទិដ្ឋិនិស្សយា,** ទិដ្ឋិនិស្សិតកា ទិដ្ឋិគតិកាតិ អត្ថោ។ **ឥទមេវ សច្ចន្តិ** ឥទមេវ ទស្សនំ សច្ចំ។ **មោឃមញ្ញន្តិ** អញ្ញេសំ វចនំ មោឃំ។ **អសយំការោ**តិ អសយំ កតោ។

១៨២. **តត្រា**តិ តេសុ សមណព្រាហ្មណេសុ។ **អត្ថិ នុ ខោ ឥទំ អាវុសោ វុច្ចតី**តិ, អាវុសោ, យំ តុម្ហេហិ សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចាតិ វុច្ចតិ, ឥទមត្ថិ នុ ខោ ឧទាហុ នត្ថីតិ ឯវមហំ តេ បុច្ឆាមីតិ អត្ថោ។ **យញ្ច ខោ តេ ឯវមាហំសូ**តិ យំ បន តេ "ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញ"ន្តិ វទន្តិ, តំ តេសំ នានុជានាមិ។ **បញ្ញត្តិយា**តិ ទិដ្ឋិបញ្ញត្តិយា។ **សមសមន្តិ** សមេន ញាណេន សមំ។ **យទិទំ អធិបញ្ញត្តី**តិ យា អយំ អធិបញ្ញត្តិ នាម។ ឯត្ថ អហមេវ ភិយ្យោ ឧត្តរិតរោ ន មយា សមោ អត្ថិ។ តត្ថ យញ្ច វុត្តំ "បញ្ញត្តិយាតិ យញ្ច អធិបញ្ញត្តី"តិ ឧភយមេតំ អត្ថតោ ឯកំ។ ភេទតោ ហិ បញ្ញត្តិ អធិបញ្ញត្តីតិ ទ្វយំ ហោតិ។ តត្ថ បញ្ញត្តិ នាម ទិដ្ឋិបញ្ញត្តិ។ អធិបញ្ញត្តិ នាម ខន្ធបញ្ញត្តិ ធាតុបញ្ញត្តិ អាយតនបញ្ញត្តិ ឥន្ទ្រិយបញ្ញត្តិ សច្ចបញ្ញត្តិ បុគ្គលបញ្ញត្តីតិ ឯវំ វុត្តា ឆ បញ្ញត្តិយោ។ ឥធ បន បញ្ញត្តិយាតិ ឯត្ថាបិ បញ្ញត្តិ ចេវ អធិបញ្ញត្តិ ច អធិប្បេតា, អធិបញ្ញត្តីតិ ឯត្ថាបិ។ ភគវា ហិ បញ្ញត្តិយាបិ អនុត្តរោ, អធិបញ្ញត្តិយាបិ អនុត្តរោ។ តេនាហ – "អហមេវ តត្ថ ភិយ្យោ យទិទំ អធិបញ្ញត្តី"តិ។

១៨៦. **បហានាយា**តិ បជហនត្ថំ។ **សមតិក្កមាយា**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **ទេសិតា**តិ កថិតា។ **បញ្ញត្តា**តិ ឋបិតា។ សតិបដ្ឋានភាវនាយ ហិ យនវិនិព្ពោគំ កត្វា សព្ពធម្មេសុ យាថាវតោ ទិដ្ឋេសុ "សុទ្ធសង្ខារបុញ្ជោយំ នយិធ សត្តូបលព្ភតី"តិ សន្និដ្ឋានតោ សព្ពទិដ្ឋិនិស្សយានំ បហានំ ហោតីតិ។ តេន វុត្តំ។ ទិដ្ឋិនិស្សយានំ បហានាយ សមតិក្កមាយ ឯវំ មយា ឥមេ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ទេសិតា បញ្ញត្តា"តិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយ

បាសាទិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. លក្ខណសុត្តវណ្ណនា

ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណវណ្ណនា

១៩៨. ឯវំ មេ សុតន្តិ លក្ខណសុត្តំ។ តត្រាយមនុត្តានបទវណ្ណនា។ **ទ្វត្តឹសិមានីតិ** ទ្វត្តឹស ឥមានិ។ **មហាបុរិសលក្ខណានីតិ** មហាបុរិសព្យញ្ជនានិ មហាបុរិសនិមិត្តានិ "អយំ មហាបុរិសោ"តិ សញ្ជាននការណានិ។ "យេហិ សមន្នាគតស្ស មហាបុរិសស្សា"តិអាទិ មហាបទានេ វិត្ថារិតនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

"ពាហិរកាបិ ឥសយោ ធារេន្តិ, នោ ច ខោ ជានន្តិ 'ឥមស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឥមំ លក្ខណំ បដិលភតី'តិ" កស្មា អាហ? អដ្ឋុប្បត្តិយា អនុរូបត្តា។ ឥទញ្ហិ សុត្តំ សអដ្ឋុប្បត្តិកំ។ សា បនស្ស អដ្ឋុប្បត្តិ កត្ថ សមុដ្ឋិតា? អន្តោគាមេ មនុស្សានំ អន្តរេ។ តទា កិរ សាវត្ថិវាសិនោ អត្តនោ អត្តនោ គេហេសុ ច គេហទ្វារេសុ ច សន្ថាគារាទីសុ ច និសីទិត្វា កថំ សមុដ្ឋាបេសុំ – "ភគវតោ អសីតិអនុព្យញ្ជនានិ ព្យាមប្បភា ទ្វត្តឹសមហាបុរិសលក្ខណានិ, យេហិ ច ភគវតោ កាយោ, សព្ពផាលិផុល្លោ វិយ បារិច្ឆត្តកោ, វិកសិតមិវ កមលវនំ, នានារតនវិចិត្តំ វិយ សុវណ្ណតោរណំ, តារាមរីចិវិរោចមិវ គគនតលំ, ឥតោ ចិតោ ច វិធាវមានា វិប្ផន្ទមានា ឆព្ពណ្ណរស្មិយោ មុញ្ចន្តោ អតិវិយ សោភតិ។ ភគវតោ ច ឥមិនា នាម កម្មេន ឥទំ លក្ខណំ និព្ពត្តន្តិ កថិតំ នត្ថិ, យាគុឧឡុង្កមត្តម្បិ បន កដច្ឆុភត្តមត្តំ វា បុព្ពេ ទិន្នបច្ចយា ឯវំ ឧប្បជ្ជតីតិ ភគវតា វុត្តំ។ កឹ នុ ខោ សត្ថា កម្មំ អកាសិ, យេនស្ស ឥមានិ លក្ខណានិ និព្ពត្តន្តី"តិ។

អថាយស្មា អានន្ទោ អន្តោគាមេ ចរន្តោ ឥមំ កថាសល្លាបំ សុត្វា កតភត្តកិច្ចោ វិហារំ អាគន្ត្វា សត្ថុ វត្តំ កត្វា វន្ទិត្វា ឋិតោ "មយា, ភន្តេ, អន្តោគាមេ ឯកា កថា សុតា"តិ អាហ។ តតោ ភគវតា "កឹ តេ, អានន្ទ, សុត"ន្តិ វុត្តេ សព្ពំ អារោចេសិ។ សត្ថា ថេរស្ស វចនំ សុត្វា បរិវារេត្វា និសិន្នេ ភិក្ខូ អាមន្តេត្វា "ទ្វត្តឹសិមានិ, ភិក្ខវេ, មហាបុរិសស្ស មហាបុរិសលក្ខណានី"តិ បដិបាដិយា លក្ខណានិ ទស្សេត្វា យេន កម្មេន យំ និព្ពត្តំ, តស្ស ទស្សនត្ថំ ឯវមាហ។

សុប្បតិដ្ឋិតបាទតាលក្ខណវណ្ណនា

២០១. បុរិមំ ជាតិន្តិអាទីសុ បុព្ពេ និវុត្ថក្ខន្ធា ជាតវសេន "ជាតី"តិ វុត្តា។ តថា ភវនវសេន "ភវោ"តិ, និវុត្ថវសេន អាលយដ្ឋេន វា "និកេតោ"តិ។ តិណ្ណម្បិ បទានំ បុព្ពេ និវុត្ថក្ខន្ធសន្តានេ ឋិតោតិ អត្ថោ។ ឥទានិ យស្មា តំ ខន្ធសន្តានំ ទេវលោកាទីសុបិ វត្តតិ។ លក្ខណនិព្ពត្តនសមត្ថំ បន កុសលកម្មំ តត្ថ ន សុករំ, មនុស្សភូតស្សេវ សុករំ។ តស្មា យថាភូតេន យំ កម្មំ កតំ, តំ ទស្សេន្តោ **បុព្ពេ មនុស្សភូតោ សមានោ**តិ អាហ។ អការណំ វា ឯតំ។ ហត្ថិអស្សមិគមហឹសវានរាទិភូតោបិ មហាបុរិសោ បារមិយោ បូរេតិយេវ។ យស្មា បន ឯវរូបេ អត្តភាវេ ឋិតេន កតកម្មំ ន សក្កា សុខេន ទីបេតុំ, មនុស្សភាវេ ឋិតេន កតកម្មំ បន សក្កា សុខេន ទីបេតុំ។ តស្មា "បុព្ពេ មនុស្សភូតោ សមានោ"តិ អាហ។

ទឡ្ហសមាទានោតិ ថិរគហណោ។ **កុសលេសុ ធម្មេសូ**តិ ទសកុសលកម្មបថេសុ។ **អវត្ថិតសមាទានោ**តិ និច្ចលគហណោ អនិវត្តិតគហណោ។ មហាសត្តស្ស ហិ អកុសលកម្មតោ អគ្គិ បត្វា កុក្កុដបត្តំ វិយ ចិត្តំ បដិកុដតិ, កុសលំ បត្វា វិតានំ វិយ បសារិយតិ។ តស្មា ទឡ្ហសមាទានោ ហោតិ អវត្ថិតសមាទានោ។ ន សក្កា កេនចិ សមណេន វា ព្រាហ្មណេន វា ទេវេន វា មារេន វា ព្រហ្មុនា វា កុសលសមាទានំ វិស្សជ្ជាបេតុំ។

តត្រិមានិ វត្ថូនិ – បុព្ពេ កិរ មហាបុរិសោ កលន្ទកយោនិយំ និព្ពត្តិ។ អថ ទេវេ វុដ្ឋេ ឱឃោ អាគន្ត្វា កុលាវកំ គហេត្វា សមុទ្ទមេវ បវេសេសិ។ មហាបុរិសោ "បុត្តកេ នីហរិស្សាមី"តិ នង្គុដ្ឋំ តេមេត្វា តេមេត្វា សមុទ្ទតោ ឧទកំ ពហិ ខិបិ។ សត្តមេ ទិវសេ សក្កោ អាវជ្ជិត្វា តត្ថ អាគម្ម "កឹ ករោសី"តិ បុច្ឆិ? សោ តស្ស អារោចេសិ។ សក្កោ មហាសមុទ្ទតោ ឧទកស្ស ទុន្នីហរណីយភាវំ កថេសិ។ ពោធិសត្តោ តាទិសេន កុសីតេន សទ្ធឹ កថេតុម្បិ ន វដ្ដតិ។ "មា ឥធ តិដ្ឋា"តិ អបសារេសិ។ សក្កោ "អនោមបុរិសេន គហិតគហណំ ន សក្កា វិស្សជ្ជាបេតុ"ន្តិ តុដ្ឋោ តស្ស បុត្តកេ អានេត្វា អទាសិ។ មហាជនកកាលេបិ មហាសមុទ្ទំ តរមានោ "កស្មា មហាសមុទ្ទំ តរសី"តិ ទេវតាយ បុដ្ឋោ "ជារំ គន្ត្វា កុលសន្តកេ រជ្ជេ រជ្ជំ គហេត្វា ទានំ ទាតុំ តរាមី"តិ អាហ។ តតោ ទេវតាយ – "អយំ មហាសមុទ្ទោ គម្ភីរោ ចេវ បុថុលោ ច, កទា នំ តរិស្សតី"តិ វុត្តេ សោ អាហ "តវេសោ មហាសមុទ្ទសទិសោ, មយ្ហំ បន អជ្ឈាសយំ អាគម្ម ឧទ្ទកមាតិកា វិយ ខាយតិ។ ត្វំយេវ មំ ទក្ខិស្សសិ សមុទ្ទំ តរិត្វា សមុទ្ទបារតោ ធនំ អាហរិត្វា កុលសន្តកំ រជ្ជំ គហេត្វា ទានំ ទទមាន"ន្តិ។ ទេវតា "អនោមបុរិសេន

គហិតគហណំ ន សក្កា វិស្សជ្ជាបេតុ’’ន្តិ ពោធិសត្តំ អាលិង្គេត្វា ហរិត្វា ឧយ្យានេ និបជ្ជាបេសិ។ សោ ឆត្តំ ឧស្សាបេត្វា ទិវសេ ទិវសេ បញ្ចសតសហស្សបរិច្ចាគំ កត្វា អបរភាគេ និក្ខម្ម បព្ពជិតោ។ ឯវំ មហាសត្តោ ន សក្កា កេនចិ សមណេន វា…បេ…. ព្រហ្មុនា វា កុសលសមាទានំ វិស្សជ្ជាបេតុំ។ តេន វុត្តំ – ‘‘ទឡ្ហសមាទានោ អហោសិ កុសលេសុ ធម្មេសុ អវត្ថិតសមាទានោ’’តិ។

ឥទានិ យេសុ កុសលេសុ ធម្មេសុ អវត្ថិតសមាទានោ អហោសិ, តេ ទស្សេតុំ **កាយសុចរិតេ**តិអាទិមាហ។ **ទានសំវិភាគេ**តិ ឯត្ថ ច ទានមេវ ទិយ្យនវសេន ទានំ, សំវិភាគករណវសេន សំវិភាគោ។ **សីលសមាទានេ**តិ បញ្ចសីលទសសីលចតុបារិសុទ្ធិសីលបូរណកាលេ។ **ឧបោសថូបវាសេ**តិ ចាតុទ្ទសិកាទិភេទស្ស ឧបោសថស្ស ឧបវសនកាលេ។ **មត្តេយ្យតាយា**តិ មាតុកាតព្ពវត្តេ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អញ្ញតរញ្ញតរេសុ ចា**តិ អញ្ញេសុ ច ឯវរូបេសុ។ **អធិកុសលេសូ**តិ ឯត្ថ អត្ថិ កុសលា, អត្ថិ អធិកុសលា។ សព្ពេបិ កាមាវចរា កុសលា កុសលា នាម, រូបាវចរា អធិកុសលា។ ឧភោបិ តេ កុសលា នាម, អរូបាវចរា អធិកុសលា។ សព្ពេបិ តេ កុសលា នាម, សាវកបារមីបដិលាភបច្ចយា កុសលា អធិកុសលា នាម។ តេបិ កុសលា នាម, បច្ចេកពោធិបដិលាភបច្ចយា កុសលា អធិកុសលា។ តេបិ កុសលា នាម, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណប្បដិលាភបច្ចយា បន កុសលា ឥធ ‘‘អធិកុសលា’’តិ អធិប្បេតា។ តេសុ អធិកុសលេសុ ធម្មេសុ ទឡ្ហសមាទានោ អហោសិ អវត្ថិតសមាទានោ។

កដត្តា ឧបចិតត្តាតិ ឯត្ថ សកិម្បិ កតំ កតមេវ, អភិណ្ហករណេន បន ឧបចិតំ ហោតិ។ **ឧស្សន្នត្តា**តិ បិណ្ឌិកតំ រាសិកតំ កម្មំ ឧស្សន្នន្តិ វុច្ចតិ។ តស្មា ‘‘ឧស្សន្នត្តា’’តិ វទន្តោ មយា កតកម្មស្ស ចក្កវាឡំ អតិសម្ពាធំ, ភវគ្គំ អតិនីចំ, ឯវំ មេ ឧស្សន្នំ កម្មន្តិ ទស្សេតិ។ **វិបុលត្តា**តិ អប្បមាណត្តា។ ឥមិនា ‘‘អនន្តំ អបរិមាណំ មយា កតំ កម្ម’’ន្តិ ទស្សេតិ។ **អធិគ្គណ្ហាតី**តិ អធិភវតិ, អញ្ញេហិ ទេវេហិ អតិរេកំ លភតីតិ អត្ថោ។ **បដិលភតី**តិ អធិគច្ឆតិ។

សព្ពាវន្តេហិ បាទតលេហីតិ ឥទំ ‘‘សមំ បាទំ ភូមិយំ និក្ខិបតី’’តិ ឯតស្ស វិត្ថារវចនំ។ តត្ថ សព្ពាវន្តេហីតិ សព្ពបទេសវន្តេហិ, ន ឯកេន បទេសេន បឋមំ ផុសតិ, ន ឯកេន បច្ឆា, សព្ពេហេវ បាទតលេហិ សមំ ផុសតិ, សមំ ឧទ្ធរតិ។ សចេបិ ហិ តថាគតោ ‘‘អនេកសតបោរិសំ នរកំ អក្កមិស្សាមី’’តិ បាទំ អភិនីហរតិ។ តាវទេវ និន្នដ្ឋានំ វាតបូរិតា វិយ កម្មារភស្តា ឧន្នមិត្វា បថវិសមំ ហោតិ។ ឧន្នតដ្ឋានម្បិ អន្តោ បវិសតិ។ ‘‘ទូរេ អក្កមិស្សាមី’’តិ អភិនីហរន្តស្ស សិនេរុប្បមាណោបិ បព្ពតោ សុសេទិតវេត្តង្កុរោ វិយ ឱនមិត្វា បាទសមីបំ អាគច្ឆតិ។ តថា ហិស្ស យមកបាដិហារិយំ កត្វា ‘‘យុគន្ធរបព្ពតំ អក្កមិស្សាមី’’តិ បាទេ អភិនីហដេ បព្ពតោ ឱនមិត្វា បាទសមីបំ អាគតោ។ សោបិ តំ អក្កមិត្វា ទុតិយបាទេន តាវតិំសភវនំ អក្កមិ។ ន ហិ ចក្កលក្ខណេន បតិដ្ឋាតព្ពដ្ឋានំ វិសមំ ភវិតុំ សក្កោតិ។ ខាណុ វា កណ្ដកោ វា សក្ខរា វា កថលា វា ឧច្ចារបស្សាវខេឡសិង្ឃាណិកាទីនិ វា បុរិមតរំ វា អបគច្ឆន្តិ, តត្ថ តត្ថេវ វា បថវិំ បវិសន្តិ។ តថាគតស្ស ហិ សីលតេជេន បុញ្ញតេជេន ធម្មតេជេន ទសន្នំ បារមីនំ អានុភាវេន អយំ មហាបថវី សម្មា មុទុបុប្ផាភិកិណ្ណា ហោតិ។

២០២. សាគរបរិយន្តន្តិ សាគរសីមំ។ ន ហិ តស្ស រជ្ជំ ករោន្តស្ស អន្តរា រុក្ខោ វា បព្ពតោ វា នទី វា សីមា ហោតិ មហាសមុទ្ទោវ សីមា។ តេន វុត្តំ ‘‘សាគរបរិយន្ត’’ន្តិ។ **អខិលមនិមិត្តមកណ្ដក**ន្តិ និច្ចោរំ។ ចោរា ហិ ឧរសម្ពស្សង្គេន ខិលា, ឧបទ្ទវបច្ចយង្គេន និមិត្តា, វិជ្ឈនង្គេន កណ្ដកាតិ វុច្ចន្តិ។ **ឥទ្ធ**ន្តិ សមិទ្ធំ។ **ផីត**ន្តិ សព្ពសម្បត្តិផាលិផុល្លំ។ **ខេម**ន្តិ និព្ភយំ។ **សិវ**ន្តិ និរុបទ្ទវំ។ **និរព្ពុទ**ន្តិ អព្ពុទវិរហិតំ, គុម្ពំ គុម្ពំ ហុត្វា ចរន្តេហិ ចោរេហិ វិរហិតន្តិ អត្ថោ។ **អក្ខម្ភិយោ**តិ អវិក្ខម្ភនីយោ។ ន នំ កោចិ ឋានតោ ចាលេតុំ សក្កោតិ។ **បច្ចត្ថិកេនា**តិ បដិបក្ខំ ឥច្ឆន្តេន។ **បច្ចាមិត្តេនា**តិ បដិវិរុទ្ធេន អមិត្តេន។ ឧភយម្បេតំ សបត្តវេវចនំ។ **អព្ភន្តរេហី**តិ អន្តោ ឧដ្ឋិតេហិ រាគាទីហិ។

ពាហិរេហីតិ សមណាទីហិ។ តថា ហិ នំ ពាហិរា ទេវទត្តកោកាលិកាទយោ សមណាបិ សោណទណ្ឌកូដទណ្ឌាទយោ ព្រាហ្មណាបិ សក្កសទិសា ទេវតាបិ សត្ត វស្សានិ អនុពន្ធមានោ មារោបិ ពកាទយោ ព្រហ្មានោបិ វិក្ខម្ភេតុំ នាសក្ខិំសុ។

ឯត្តាវតា ភគវតា កម្មញ្ច កម្មសរិក្ខកញ្ច លក្ខណញ្ច លក្ខណានិសំសោ ច វុត្តោ ហោតិ។ **កម្មំ** នាម សតសហស្សកប្បាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខេយ្យានិ ទឡ្ហវីរិយេន ហុត្វា កតំ កម្មំ។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម ទឡ្ហេន ហុត្វា កតភាវំ សទេវកោ លោកោ ជានាតូតិ សុប្បតិដ្ឋិតបាទមហាបុរិសលក្ខណំ។ **លក្ខណំ** នាម សុប្បតិដ្ឋិតបាទតា។ **លក្ខណានិសំសោ** នាម បច្ចត្ថិកេហិ អវិក្ខម្ភនិយតា។

២០៣. តត្ថេតំ វុច្ចតីតិ តត្ថ វុត្តេ កម្មាទិភេទេ អបរម្បិ ឥទំ វុច្ចតិ, គាថាពន្ធំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឯតា បន គាថា បោរាណកត្ថេរា “អានន្ទត្ថេរេន ឋបិតា វណ្ណនាគាថា”តិ វត្វា គតា។ អបរភាគេ ថេរា “ឯកបទិកោ អត្ថុទ្ធារោ”តិ អាហំសុ។

តត្ថ **សច្ចេ**តិ វចីសច្ចេ។ **ធម្មេ**តិ ទសកុសលកម្មបថធម្មេ។ **ទមេ**តិ ឥន្ទ្រិយទមនេ។ **សំយមេ**តិ សីលសំយមេ។ “**សោចេយ្យសីលាលយុបោសថេសុ ចា**”តិ ឯត្ថ កាយសោចេយ្យាទិ តិវិធំ **សោចេយ្យំ**។ អាលយភូតំ សីលមេវ **សីលាលយោ**។ ឧបោសថកម្មំ **ឧបោសថោ**។ **អហឹសាយា**តិ អវិហឹសាយ។ **សមត្តមាចរី**តិ សកលំ អចរិ។

អន្វភីតិ អនុភវិ។ **វេយ្យញ្ជនិកា**តិ លក្ខណបាឋកា។ **បរាភិភូ**តិ បរេ អភិភវនសមត្ថោ។ **សត្តុភី**តិ សបត្តេហិ អក្ខម្ភិយោ ហោតិ។

ន សោ គច្ឆតិ ជាតុ ខម្ភនន្តិ សោ ឯកំសេនេវ អគ្គបុគ្គលោ វិក្ខម្ភេតព្ពតំ ន គច្ឆតិ។ **ឯសា ហិ តស្ស ធម្មតា**តិ តស្ស ហិ ឯសា ធម្មតា អយំ សភាវោ។

បាទតលចក្កលក្ខណវណ្ណនា

២០៤. ឧព្ពេគឧត្តាសភយន្តិ ឧព្ពេគភយញ្ចេវ ឧត្តាសភយញ្ច។ តត្ថ ចោរតោ វា រាជតោ វា បច្ចត្ថិកតោ វា វិលោបនពន្ធនាទិនិស្សយំ ភយំ **ឧព្ពេគោ** នាម, តំមុហុត្តិកំ ចណ្ឌហត្ថិអស្សាទីនិ វា អហិយក្ខាទយោ វា បដិច្ច លោមហំសនករំ ភយំ **ឧត្តាសភយំ** នាម។ តំ សព្ពំ អបនុទិតា វូបសមេតា។ **សំវិធាតា**តិ សំវិទហិតា។ កថំ សំវិទហតិ? អដវិយំ សាសង្កដ្ឋានេសុ ទានសាលំ ការេត្វា តត្ថ អាគតេ ភោជេត្វា មនុស្សេ ទត្វា អតិវាហេតិ, តំ ឋានំ បរិសិតុំ អសក្កោន្តានំ មនុស្សេ បេសេត្វា បវេសេតិ។ នគរាទីសុបិ តេសុ តេសុ ឋានេសុ អារក្ខំ ឋបេតិ, ឯវំ សំវិទហតិ។ **សបរិវារញ្ច ទានំ អទាសី**តិ អន្នំ បានន្តិ ទសវិធំ ទានវត្ថុំ។

តត្ថ **អន្ន**ន្តិ យាគុភត្តំ។ តំ ទទន្តោ ន ទ្វារេ ឋបេត្វា អទាសិ, អថ ខោ អន្តោនិវេសនេ ហរិតុបលិត្តដ្ឋានេ លាជា ចេវ បុប្ផានិ ច វិកិរិត្វា អាសនំ បញ្ញបេត្វា វិតានំ ពន្ធិត្វា គន្ធធូមាទីហិ សក្ការំ កត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ និសីទាបេត្វា យាគុំ អទាសិ។ យាគុំ ទេន្តោ ច សព្យញ្ជនំ អទាសិ។ យាគុបានាវសានេ បាទេ ធោវិត្វា តេលេន មក្ខេត្វា នានប្បការកំ អនន្តំ ខជ្ជកំ ទត្វា បរិយោសានេ អនេកសូបំ អនេកព្យញ្ជនំ បណីតភោជនំ អទាសិ ។ បានំ ទេន្តោ អម្ពបានាទិអដ្ឋវិធំ បានំ អទាសិ, តម្បិ យាគុភត្តំ ទត្វា។ វត្ថំ ទេន្តោ ន សុទ្ធវត្ថមេវ អទាសិ, ឯកបដ្ដទុបដ្ដាទិបហោនកំ បន ទត្វា សុចិម្បិ អទាសិ, សុត្តម្បិ អទាសិ, សុត្តំ វដ្ដេសិ, សូចិកម្មករណដ្ឋានេ ភិក្ខូនំ អាសនានិ, យាគុភត្តំ, បាទមក្ខនំ, បិដ្ឋិមក្ខនំ, រជនំ, បណ្ឌុបលាសំ, រជនទោណិកំ, អន្តមសោ ចីវររជនកំ កប្បិយការកម្បិ អទាសិ។

យានន្តិ ឧបាហនំ។ តំ ទទន្តោបិ ឧបាហនត្ថវិកំ ឧបាហនទណ្ឌកំ មក្ខនតេលំ ហេដ្ឋា វុត្តានិ ច អន្នាទីនិ តស្សេវ បរិវារំ កត្វា អទាសិ។ **មាលំ** ទេន្តោបិ ន សុទ្ធមាលមេវ អទាសិ, អថ ខោ នំ គន្ធេហិ មិស្សេត្វា ហេដ្ឋិមានិ ចត្តារិ តស្សេវ បរិវារំ កត្វា អទាសិ។ ពោធិចេតិយអាសនបោត្ថកាទិបូជនត្ថាយ ចេវ ចេតិយឃរធូបនត្ថាយ ច **គន្ធំ** ទេន្តោបិ ន សុទ្ធគន្ធមេវ អទាសិ, គន្ធបិសនកនិសទាយ ចេវ បក្ខិបនកភាជនេន ច សទ្ធឹ ហេដ្ឋិមានិ បញ្ច តស្ស បរិវារំ កត្វា អទាសិ។ ចេតិយបូជាទីនំ អត្ថាយ ហរិតាលមនោសិលាចីនបិដ្ឋាទិ**វិលេបនំ** ទេន្តោបិ ន សុទ្ធវិលេបនមេវ អទាសិ, វិលេបនភាជនេន សទ្ធឹ ហេដ្ឋិមានិ ឆ តស្ស បរិវារំ កត្វា អទាសិ។ **សេយ្យា**តិ មញ្ចបីឋំ។ តំ ទេន្តោបិ ន សុទ្ធកមេវ អទាសិ, កោជវកម្ពលបច្ចត្ថរណមញ្ចប្បដិបាទកេហិ សទ្ធឹ អន្តមសោ មង្គលសោធនទណ្ឌកំ ហេដ្ឋិមានិ ច សត្ត តស្ស បរិវារំ កត្វា អទាសិ។ **អាវសថំ** ទេន្តោបិ ន គេហមត្តមេវ អទាសិ, អថ ខោ នំ មាលាកម្មលតាកម្មបដិមណ្ឌិតំ សុបញ្ញត្តំ មញ្ចបីឋំ ការេត្វា ហេដ្ឋិមានិ អដ្ឋ តស្ស បរិវារំ កត្វា អទាសិ។ **បទីបេយ្យ**ន្តិ បទីបតេលំ។ តំ ទេន្តោ ចេតិយង្គណេ ពោធិយង្គណេ ធម្មស្សវនគ្គេ វសនគេហេ បោត្ថកវាចនដ្ឋានេ ឥមិនា ទីបំ ជាលាបេថាតិ ន សុទ្ធតេលមេវ អទាសិ, វដ្ដិ កបល្លកតេលភាជនាទីហិ សទ្ធឹ ហេដ្ឋិមានិ នវ តស្ស បរិវារំ កត្វា អទាសិ។ **សុវិភត្តន្តរានី**តិ សុវិភត្តអន្តរានិ។

រាជានោតិ អភិសិត្តា។ **ភោគិយា**តិ ភោជកា **កុមារា**តិ រាជកុមារា។ ឥជ **កម្មំ** នាម សបរិវារំ ទានំ។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម សបរិវារំ កត្វា ទានំ អទាសីតិ ឥមិនា ការណេន សទេវកោ លោកោ ជានាតូតិ និព្ពត្តំ ចក្កលក្ខណំ។ **លក្ខណំ** នាម តទេវ ចក្កលក្ខណំ។ **អានិសំសោ** មហាបរិវារតា។

២០៥. តត្ថេតំ វុច្ចតីតិ ឥមា គទត្ថុបរិទីបនា គាថា វុច្ចន្តិ។ ទុវិធា ហិ គាថា ហោន្តិ – គទត្ថុបរិទីបនា ច វិសេសត្ថុបរិទីបនា ច។ តត្ថ បាឡិអាគតមេវ អត្ថំ បរិទីបនា **គទត្ថុបរិទីបនា** នាម។ បាឡិយំ អនាគតំ បរិទីបនា **វិសេសត្ថុបរិទីបនា** នាម។ ឥមា បន គទត្ថុបរិទីបនា។ តត្ថ **បុរេតិ** បុព្ពេ។ **បុរត្ថាតិ** តស្សេវ វេវចនំ។ **បុរិមាសុ ជាតីសូតិ** ឥមិស្សា ជាតិយា បុព្ពេកតកម្មបដិក្ខេបទីបនំ។ **ឧព្ពេគឧត្តាសភយាបនូទនោតិ** ឧព្ពេគភយស្ស ច ឧត្តាសភយស្ស ច អបនូទនោ។ **ឧស្សុកោតិ** អធិមុត្តោ។

សតបុញ្ញលក្ខណន្តិ សតេន សតេន បុញ្ញកម្មេន និព្ពត្តំ ឯកេកំ លក្ខណំ។ ឯវំ សន្តេ យោ កោចិ ពុទ្ធោ ភវេយ្យាតិ ន រោចយឹសុ, អនន្តេសុ បន ចក្កវាឡេសុ សព្ពេ សត្តា ឯកេកំ កម្មំ សតក្ខត្តុំ ករេយ្យុំ, ឯត្តកេហិ ជនេហិ កតំ កម្មំ ពោធិសត្តោ ឯកោវ ឯកេកំ សតគុណំ កត្វា និព្ពត្តោ។ តស្មា “សតបុញ្ញលក្ខណោ”តិ ឥមមត្ថំ រោចយឹសុ។ **មនុស្សាសុរសក្ករក្ខសាតិ** មនុស្សា ច អសុរា ច សក្កា ច រក្ខសា ច។

អាយតបណ្ហិតាទិតិលក្ខណវណ្ណនា

២០៦. អន្តរាតិ បដិសន្ធិតោ សរសចុតិយា អន្តរេ។ ឥធ **កម្មំ** នាម បាណាតិបាតា វិរតិ។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម បាណាតិបាតំ ករោន្តោ បទសទ្ទសវនភយា អគ្គគ្គបាទេហិ អក្កមន្តា គន្ត្វា បរំ បាតេន្តិ។ អថ តេ ឥមិនា ការណេន តេសំ តំ កម្មំ ជនោ ជានាតូតិ អន្តោវង្កបាទា វា ពហិវង្កបាទា វា ឧក្កុដិកបាទា វា អគ្គកោណ្ឌា វា បណ្ហិកោណ្ឌា វា ភវន្តិ។ អគ្គបាទេហិ គន្ត្វា បរស្ស អមារិតភាវំ បន តថាគតស្ស សទេវកោ លោកោ ឥមិនា ការណេន ជានាតូតិ **អាយតបណ្ហិ** មហាបុរិសលក្ខណំ និព្ពត្តតិ ។ តថា បរំ ឃាតេន្តា ឧន្នតកាយេន គច្ឆន្តា អញ្ញេ បស្សិស្សន្តីតិ ឱនតា គន្ត្វា បរំ ឃាតេន្តិ។ អថ តេ ឯវមិមេ គន្ត្វា បរំ ឃាតយឹសូតិ នេសំ តំ កម្មំ ឥមិនា ការណេន បរោ ជានាតូតិ ខុជ្ជា វា វាមនា វា បីឋសប្បិ វា ភវន្តិ។ តថាគតស្ស បន ឯវំ គន្ត្វា បរេសំ អឃាតិតភាវំ ឥមិនា ការណេន សទេវកោ លោកោ ជានាតូតិ **ព្រហ្មុជុគត្ត**មហាបុរិសលក្ខណំ និព្ពត្តតិ។ តថា បរំ ឃាតេន្តា អាវុធំ វា មុគ្គរំ វា គណ្ហិត្វា មុដ្ឋិកតហត្ថា បរំ ឃាតេន្តិ។ តេ ឯវំ តេសំ បរស្ស ឃាតិតភាវំ ឥមិនា ការណេន ជនោ ជានាតូតិ វស្សង្គុលី វា វស្សហត្ថា វា វង្កង្គុលី វា ផណហត្ថកា វា ភវន្តិ។ តថាគតស្ស បន ឯវំ បរេសំ អឃាតិតភាវំ សទេវកោ លោកោ ឥមិនា ការណេន ជានាតូតិ **ទីឃង្គុលិ**មហាបុរិសលក្ខណំ និព្ពត្តតិ។ ឥទមេត្ថ **កម្មសរិក្ខកំ។** ឥទមេវ បន លក្ខណត្តយំ **លក្ខណំ** នាម។ ទីឃាយុកភាវោ **លក្ខណានិសំសោ។**

២០៧. មរណវធភយត្តនោតិ ឯត្ថ មរណសង្ខាតោ វធោ មរណវធោ, មរណវធតោ ភយំ **មរណវធភយំ,** តំ អត្តនោ ជានិត្វា។ **បដិវិរតោ បរំមារណាយាតិ** យថា មយ្ហំ មរណតោ ភយំ មម ជីវិតំ បិយំ, ឯវំ បរេសម្បីតិ ញត្វា បរំ មារណតោ បដិវិរតោ អហោសិ។ **សុចរិតេនាតិ** សុចិណ្ណេន។ **សគ្គមគមាតិ** សគ្គំ គតោ។

ចវិយ បុនរិធាគតោតិ ចវិត្វា បុន ឥធាគតោ។ **ទីឃបាសណ្ហិកោតិ** ទីឃបណ្ហិកោ។ **ព្រហ្មាវ សុជូតិ** ព្រហ្មា វិយ សុជ្ជុ ឧជុ។

សុភុជោតិ សុន្ទរភុជោ។ **សុសូតិ** មហល្លកកាលេបិ តរុណរូបោ។ **សុសណ្ឋិតោតិ** សុសណ្ឋានសម្បន្នោ។ **មុទុតលុនង្គុលិយស្សាតិ** មុទូ ច តលុនា ច អង្គុលិយោ អស្ស។ **តីភីតិ** តីហិ។ **បុរិសវរគ្គលក្ខណេហីតិ** បុរិសវរស្ស អគ្គលក្ខណេហិ។ **ចិរយបនាយាតិ** ចិរំ យាបនាយ, ទីឃាយុកភាវាយ។

ចិរំ យបេតីតិ ចិរំ យាបេតិ។ **ចិរតរំ បព្ពជតិ យទិ តតោតិ** តតោ ចិរតរំ យាបេតិ, យទិ បព្ពជតីតិ អត្ថោ។ **យាបយតិ ច វសិទ្ធិភាវនាយាតិ** វសិប្បត្តោ ហុត្វា ឥទ្ធិភាវនាយ យាបេតិ។

សត្តុស្សទតាលក្ខណវណ្ណនា

២០៨. រសិតានន្តិ រសសម្បន្នានំ។ “ខាទនីយាន”ន្តិអាទីសុ **ខាទនីយានិ** នាម បិដ្ឋខជ្ជកាទីនិ។ **ភោជនីយានីតិ** បញ្ច ភោជនានិ។ **សាយនីយានីតិ** សាយិតព្ពានិ សប្បិនវនីតាទីនិ។ **លេហនីយានីតិ** និល្លេហិតព្ពានិ បិដ្ឋបាយាសាទីនិ។ **បានានីតិ** អដ្ឋ បានកានិ។

ឥធ **កម្មំ** នាម កប្បសតសហស្សាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខេយ្យានិ ទិន្នំ ឥទំ បណីតភោជនទានំ។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម លូខភោជនេ កុច្ឆិគតេ លោហិតំ សុស្សតិ, មំសំ មិលាយតិ។ តស្មា លូខទាយកា សត្តា ឥមិនា ការណេន នេសំ លូខភោជនស្ស ទិន្នភាវំ ជនោ ជានាតូតិ អប្បមំសា អប្បលោហិតា មនុស្សបេតា វិយ ទុល្លភន្នបានា ភវន្តិ។ បណីតភោជនេ បន កុច្ឆិគតេ មំសលោហិតំ វឌ្ឍតិ, បរិបុណ្ណកាយា បាសាទិកា អភិរូបទស្សនា

ហោន្តិ។ តស្មា តថាគតស្ស ទីឃរត្តំ បណីតភោជនទាយកត្តំ សទេវកោ លោកោ ឥមិនា ការណេន ជានាតូតិ សត្ថុស្សទមហាបុរិសលក្ខណំ និព្ពត្តតិ។ **លក្ខណំ** នាម សត្ថុស្សទលក្ខណមេវ។ បណីតលាភិតា **អានិសំសោ។**

២០៩. ខជ្ជភោជ្ជមថលេយ្យសាយិតន្តិ ខជ្ជកញ្ច ភោជនញ្ច លេហនីយញ្ច សាយនីយញ្ច។ **ឧត្តមគ្គរសទាយកោ**តិ ឧត្តមោ អគ្គរសទាយកោ, ឧត្តមានំ វា អគ្គរសានំ ទាយកោ។

សត្ត ចុស្សទេតិ សត្ត ច ឧស្សទេ។ **តទត្ថជោតកក**ន្តិ ខជ្ជភោជ្ជាទិជោតកកំ, តេសំ លាភសំវត្តនិកន្តិ អត្ថោ។ **បព្ពជម្បិ ចា**តិ បព្ពជមានោបិ ច។ **តទាធិគច្ឆតី**តិ តំ អធិគច្ឆតិ។ **លាភិវុត្តម**ន្តិ លាភិ ឧត្តមំ។

ករចរណាទិលក្ខណវណ្ណនា

២១០. ទានេនាតិអាទីសុ ឯកច្ចោ ទានេនេវ សង្គណ្ហិតព្ពោ ហោតិ, តំ ទានេន សង្គហេសិ។ បព្ពជិតានំ បព្ពជិតបរិក្ខារំ, គិហីនំ គិហិបរិក្ខារំ អទាសិ។

បេយ្យវជ្ជេនាតិ ឯកច្ចោ ហិ “អយំ ទាតព្ពំ នាម ទេតិ, ឯកេន បន វចនេន សព្ពំ មក្ខេត្វា នាសេតិ, កឹ ឯតស្ស ទាន”ន្តិ វត្តា ហោតិ។ ឯកច្ចោ “អយំ កិញ្ចាបិ ទានំ ន ទេតិ, កថេន្តោ បន តេលេន វិយ មក្ខេតិ។ ឯសោ ទេតុ វា មា វា, វចនមេវ តស្ស សហស្សំ អគ្ឃតី”តិ វត្តា ហោតិ។ ឯវរូបោ បុគ្គលោ ទានំ ន បច្ចាសីសតិ, បិយវចនមេវ បច្ចាសីសតិ។ តំ បិយវចនេន សង្គហេសិ។

អត្ថចរិយាយាតិ អត្ថសំវឌ្ឍនកថាយ។ ឯកច្ចោ ហិ នេវ ទានំ, ន បិយវចនំ បច្ចាសីសតិ។ អត្តនោ ហិតកថំ វឌ្ឍិតកថមេវ បច្ចាសីសតិ។ ឯវរូបំ បុគ្គលំ “ឥទំ តេ កាតព្ពំ, ឥទំ តេ ន កាតព្ពំ។ ឯវរូបោ បុគ្គលោ សេវិតព្ពោ, ឯវរូបោ បុគ្គលោ ន សេវិតព្ពោ”តិ ឯវំ អត្ថចរិយាយ សង្គហេសិ។

សមានត្តតាយាតិ សមានសុខទុក្ខភាវេន។ ឯកច្ចោ ហិ ទានាទីសុ ឯកម្បិ ន បច្ចាសីសតិ, ឯកាសនេ និសជ្ជំ, ឯកបល្លង្កេ សយនំ, ឯកតោ ភោជនន្តិ ឯវំ សមានសុខទុក្ខតំ បច្ចាសីសតិ។ តត្ថ ជាតិយា ហីនោ ភោគេន អធិកោ ទុស្សង្គហោ ហោតិ។ ន ហិ សក្កា តេន សទ្ធឹ ឯកបរិភោគោ កាតុំ, តថា អករិយមានេ ច សោ កុជ្ឈតិ។ ភោគេន ហីនោ ជាតិយា អធិកោបិ ទុស្សង្គហោ ហោតិ។ សោ ហិ “អហំ ជាតិមា”តិ ភោគសម្បន្នេន សទ្ធឹ ឯកបរិភោគំ ន ឥច្ឆតិ, តស្មឹ អករិយមានេ កុជ្ឈតិ។ ឧភោហិបិ ហីនោ បន សុសង្គហោ ហោតិ។ ន ហិ សោ ឥតរេន សទ្ធឹ ឯកបរិភោគំ ឥច្ឆតិ, ន អករិយមានេ ច កុជ្ឈតិ។ ឧភោហិ សទិសោបិ សុសង្គហោយេវ។ ភិក្ខូសុ ទុស្សីលោ ទុស្សង្គហោ ហោតិ។ ន ហិ សក្កា តេន សទ្ធឹ ឯកបរិភោគោ កាតុំ, តថា អករិយមានេ ច កុជ្ឈតិ។ សីលវា សុសង្គហោ ហោតិ។ សីលវា ហិ អទីយមានេបិ អករិយមានេបិ ន កុជ្ឈតិ។ អញ្ញំ អត្តនា សទ្ធឹ បរិភោគំ អករោន្តម្បិ ន បាបកេន ចិត្តេន បស្សតិ។ បរិភោគោបិ តេន សទ្ធឹ សុករោ ហោតិ។ តស្មា ឯវរូបំ បុគ្គលំ ឯវំ សមានត្តតាយ សង្គហេសិ។

សុសង្គហិតាស្ស ហោន្តីតិ សុសង្គហិតា អស្ស ហោន្តិ។ ទេតុ វា មា វា ទេតុ, ករោតុ វា មា វា ករោតុ, សុសង្គហិតាវ ហោន្តិ, ន ភិជ្ជន្តិ។ “យទាស្ស ទាតព្ពំ ហោតិ, តទា ទេតិ។ ឥទានិ មញ្ញេ នត្ថិ, តេន ន ទេតិ។ កឹ មយំ ទទមានមេវ ឧបដ្ឋហាម? អទេន្តំ អករោន្តំ ន ឧបដ្ឋហាមា”តិ ឯវំ ចិន្តេន្តិ។

ឥធ **កម្មំ** នាម ទីឃរត្តំ កតំ ទានាទិសង្គហកម្មំ។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម យោ ឯវំ អសង្គាហកោ ហោតិ, សោ ឥមិនា ការណេនស្ស អសង្គាហកភាវំ ជនោ ជានាតូតិ ថទ្ធហត្ថបាទោ ចេវ ហោតិ, វិសមជ្ឈិតាវយវលក្ខណោ ច។ តថាគតស្ស បន ទីឃរត្តំ សង្គាហកភាវំ សទេវកោ លោកោ ឥមិនា ការណេន ជានាតូតិ ឥមានិ ទ្វេ លក្ខណានិ និព្ពត្តន្តិ។ **លក្ខណំ** នាម ឥទមេវ លក្ខណទ្វយំ។ សុសង្គហិតបរិជនតា **អានិសំសោ។**

២១១. ករិយាតិ ករិត្វា។ **ចរិយា**តិ ចរិត្វា។ **អនវមតេនា**តិ អនវញ្ញាតេន។ “អនបមោទេនា”តិបិ បាឋោ, ន អប្បមោទេន, ន ទីនេន ន គត្ថិតេនាតិ អត្ថោ។

ចរិយាតិ ចរិត្វា។ **អតិរុចិរ សុវគ្គុ ទស្សនេយ្យ**ន្តិ អតិរុចិរញ្ច សុបាសាទិកំ សុវគ្គុ ច សុដ្ឋុ ឆេកំ ទស្សនេយ្យញ្ច ទដ្ឋព្ពយុត្តំ។ **សុសុ កុមារោ**តិ សុដ្ឋុ សុកុមារោ។

បរិជនស្សវោតិ បរិជនោ អស្សវោ វចនករោ។ **វិធេយ្យោ**តិ កត្តព្ពាកត្តព្ពេសុ យថារុចិ វិធាតព្ពោ។ **មហិម**ន្តិ មហឹ ឥមំ។ **បិយវទូ ហិតសុខតំ ជិគីសមានោ**តិ បិយវទោ ហុត្វា ហិតញ្ច សុខញ្ច បរិយេសមានោ។ **វចនបដិក**

វស្សា ភិប្បសន្នាតិ វចនបដិករា អស្ស អភិប្បសន្នា។ **ធម្មានុធម្មន្តិ** ធម្មញ្ច អនុធម្មញ្ច។

ឧស្សង្ខបាទាទិលក្ខណវណ្ណនា

២១២. អត្ថូបសំហិតន្តិ ឥធលោកបរលោកត្ថនិស្សិតំ។ **ធម្មូបសំហិត**ន្តិ ទសកុសលកម្មបថនិស្សិតំ។ **ពាហុជនំ និទំសេសី**តិ ពហុជនស្ស និទំសនកថំ កថេសិ។ **បាណីន**ន្តិ សត្តានំ។ “អគ្គោ”តិអាទីនិ សព្ពានិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានិ។ ឥធ **កម្មំ** នាម ទីឃរត្តំ ភាសិតា ឧទ្ទង្គមនីយា អត្ថូបសំហិតា វាចា។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម យោ ឯវរូបំ ឧក្កតវាចំ ន ភាសតិ, សោ ឥមិនា ការណេន ឧក្កតវាចាយ អភាសនំ ជនោ ជានាតូតិ អជោសង្ខបាទោ ច ហោតិ អជោនតលោមោ ច។ តថាគតស្ស បន ទីឃរត្តំ ឯវរូបាយ ឧក្កតវាចាយ ភាសិតភាវំ សទេវកោ លោកោ ឥមិនា ការណេន ជានាតូតិ **ឧស្សង្ខបាទលក្ខណញ្ច ឧទ្ធគ្គលោមលក្ខណញ្ច** និព្ពត្តតិ។ **លក្ខណំ** នាម ឥទមេវ លក្ខណទ្វយំ។ ឧត្តមភាវោ **អានិសំសោ។**

២១៣. ឯរយន្តិ ភណន្តោ។ **ពាហុជនំ និទំសយី**តិ ពហុជនស្ស ហិតំ ទស្សេតិ។ **ធម្មយាគ**ន្តិ ធម្មទានយញ្ញំ។

ឧព្ភមុប្បតិតលោមវា សសោតិ សោ ឯស ឧទ្ធគ្គតលោមវា ហោតិ។ **បាទគណ្ឋិរហូ**តិ បាទគោប្ផកា អហេសុំ។ **សាធុសណ្ឋិតា**តិ សុដ្ឋុ សណ្ឋិតា។ **មំសលោហិតាចិតា**តិ មំសេន ច លោហិតេន ច អាចិតា។ **តចោត្ថតា**តិ តចេន បរិយោនទ្ធា និគូឡ្ហា។ **វជតី**តិ គច្ឆតិ។ **អនោមនិក្កមោ**តិ អនោមវិហារី សេដ្ឋវិហារី។

ឯណិជង្ឃលក្ខណវណ្ណនា

២១៤. សិប្បំ វាតិអាទីសុ សិប្បំ នាម ទ្វេ សិប្បានិ – ហីនញ្ច សិប្បំ, ឧក្កដ្ឋញ្ច សិប្បំ។ ហីនំ នាម សិប្បំ នឡការសិប្បំ, កុម្ភការសិប្បំ បេសការសិប្បំ នហាបិតសិប្បំ។ ឧក្កដ្ឋំ នាម សិប្បំ លេខា មុទ្ទា គណនា។ **វិជ្ជា**តិ អហិវិជ្ជាទិអនេកវិជ្ជា។ **ចរណ**ន្តិ បញ្ចសីលំ ទសសីលំ បាតិមោក្ខសំវរសីលំ។ **កម្ម**ន្តិ កម្មស្សកតាជាននបញ្ញា។ **កិលិស្សេយ្យុ**ន្តិ កិលមេយ្យុំ។ អន្តេវាសិកវត្តំ នាម ទុក្ខំ, តំ នេសំ មា ចិរមហោសីតិ ចិន្តេសិ។

រាជារហានីតិ រញ្ញោ អនុរូបានិ ហត្ថិអស្សាទីនិ, តានិយេវ រញ្ញោ សេនាយ អង្គភូតត្តា **រាជង្គានី**តិ វុច្ចន្តិ។ **រាជូបភោគានី**តិ រញ្ញោ ឧបភោគបរិភោគភណ្ឌានិ, តានិ ចេវ សត្តរតនានិ ច។ **រាជានុច្ឆវិកានី**តិ រញ្ញោ អនុច្ឆវិកានិ។ តេសំយេវ សព្ពេសំ ឥទំ គហណំ។ **សមណារហានី**តិ សមណានំ អនុរូបានិ ចីវរាទីនិ។ **សមណង្គានី**តិ សមណានំ កោដ្ឋាសភូតា ចតស្សោ បរិសា។ **សមណូបភោគានី**តិ សមណានំ ឧបភោគបរិក្ខារា។ **សមណានុច្ឆវិកានី**តិ តេសំយេវ អធិវចនំ។

ឥធ បន **កម្មំ** នាម ទីឃរត្តំ សក្កច្ចំ សិប្បាទិវាចនំ។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម យោ ឯវំ សក្កច្ចំ សិប្បំ អវាចេន្តោ អន្តេវាសិកេ ឧក្កុដិកាសននជង្ឃបេសនិកាទីហិ កិលមេតិ, តស្ស ជង្ឃមំសំ លិខិត្វា បាតិតំ វិយ ហោតិ។ តថាគតស្ស បន សក្កច្ចំ វាចិតភាវំ សទេវកោ លោកោ ឥមិនា ការណេន ជានាតូតិ អនុបុព្ពឧគ្គតវដ្ដិតំ **ឯណិជង្ឃលក្ខណំ** និព្ពត្តតិ។ **លក្ខណំ** នាម ឥទមេវ លក្ខណំ។ អនុច្ឆវិកលាភិតា **អានិសំសោ។**

២១៥. យទូបឃាតាយាតិ យំ សិប្បំ កស្សចិ ឧបឃាតាយ ន ហោតិ។ **កិលិស្សតី**តិ កិលមិស្សតិ។ **សុខុមត្តចោត្ថតា**តិ សុខុមត្តចេន បរិយោនទ្ធា។ កឹ បន អញ្ញេន កម្មេន អញ្ញំ លក្ខណំ និព្ពត្តតីតិ? ន និព្ពត្តតិ។ យំ បន និព្ពត្តតិ, តំ អនុព្យញ្ជនំ ហោតិ, តស្មា ឥធ វុត្តំ។

សុខុមច្ឆវិលក្ខណវណ្ណនា

២១៦. សមណំ វាតិ សមិតបាបត្តេន សមណំ។ **ព្រាហ្មណំ វា**តិ ពាហិតបាបត្តេន ព្រាហ្មណំ។

មហាបញ្ញោតិអាទីសុ មហាបញ្ញាទីហិ សមន្នាគតោ ហោតីតិ អត្ថោ។ តត្រិទំ មហាបញ្ញាទីនំ នានត្តំ។

តត្ថ កតមា **មហាបញ្ញា?** មហន្តេ សីលក្ខន្ធេ បរិគ្គណ្ហាតីតិ **មហាបញ្ញា,** មហន្តេ សមាធិក្ខន្ធេ បញ្ញាក្ខន្ធេ វិមុត្តិក្ខន្ធេ វិមុត្តិញាណទស្សនក្ខន្ធេ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា។ មហន្តានិ ឋានាឋានានិ មហន្តា វិហារសមាបត្តិយោ មហន្តានិ អរិយសច្ចានិ មហន្តេ សតិបដ្ឋានេ សម្មប្បធានេ ឥទ្ធិបាទេ មហន្តានិ ឥន្ទ្រិយានិ ពលានិ មហន្តេ ពោជ្ឈង្គេ មហន្តេ អរិយមគ្គេ មហន្តានិ សាមញ្ញផលានិ មហន្តា អភិញ្ញាយោ មហន្តំ បរមត្ថំ និព្ពានំ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា។

កតមា **បុថុបញ្ញា?** បុថុនានាខន្ធេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ **បុថុបញ្ញា។** បុថុនានាធាតូសុ បុថុនានា អាយតនេសុ បុថុនានាបដិច្ចសមុប្បាទេសុ បុថុនានាសុញ្ញតមនុបលព្ភេសុ បុថុនានាអត្ថេសុ ធម្មេសុ និរុត្តីសុ បដិភានេសុ។ បុថុនានាសីលក្ខន្ធេសុ បុថុនានាសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិវិមុត្តិញាណទស្សនក្ខន្ធេសុ បុថុនានា ឋានាឋានេសុ បុថុនានាវិហារសមាបត្តីសុ បុថុនានាអរិយសច្ចេសុ បុថុនានាសតិបដ្ឋានេសុ សម្មប្បធានេសុ ឥទ្ធិបាទេសុ ឥន្ទ្រិយេសុ ពលេសុ ពោជ្ឈង្គេសុ បុថុនានាអរិយមគ្គេសុ សាមញ្ញផលេសុ អភិញ្ញាសុ បុថុជ្ជន សាធារណេ ធម្មេ សមតិក្កម្ម បរមត្ថេ និព្ពានេ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា។

កតមា **ហាសបញ្ញា?** ឥធេកច្ចោ ហាសពហុលោ វេទពហុលោ តុដ្ឋិពហុលោ បាមោជ្ជពហុលោ សីលំ បរិបូរេតិ ឥន្ទ្រិយសំវរំ បរិបូរេតិ ភោជនេ មត្តញ្ញុតំ ជាគរិយានុយោគំ សីលក្ខន្ធំ សមាធិក្ខន្ធំ បញ្ញាក្ខន្ធំ វិមុត្តិក្ខន្ធំ វិមុត្តិញាណទស្សនក្ខន្ធំ បរិបូរេតីតិ ហាសបញ្ញា។ ហាសពហុលោ...បេ.... បាមោជ្ជពហុលោ ឋានាឋានំ បដិវិជ្ឈតីតិ ហាសបញ្ញា។ ហាសពហុលោ វិហារសមាបត្តិយោ បរិបូរេតីតិ ហាសបញ្ញា។ ហាសពហុលោ អរិយ សច្ចានិ បដិវិជ្ឈតីតិ ហាសបញ្ញា។ សតិបដ្ឋានេ សម្មប្បធានេ ឥទ្ធិបាទេ ឥន្ទ្រិយានិ ពលានិ ពោជ្ឈង្គេ អរិយមគ្គំ ភាវេតីតិ ហាសបញ្ញា។ ហាសពហុលោ សាមញ្ញផលានិ សច្ឆិករោតីតិ ហាសបញ្ញា។ អភិញ្ញាយោ បដិវិជ្ឈតីតិ ហាស បញ្ញា។ ហាសពហុលោ វេទតុដ្ឋិបាមោជ្ជពហុលោ បរមត្ថំ និព្ពានំ សច្ឆិករោតីតិ ហាសបញ្ញា។

កតមា **ជវនបញ្ញា?** យំកិញ្ចិ រូបំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ យំ ទូរេ សន្តិកេ វា, សព្ពំ តំ រូបំ អនិច្ចតោ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។ ទុក្ខតោ ខិប្បំ អនត្តតោ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។ យា កាចិ វេទនា...បេ.... យំកិញ្ចិ វិញ្ញាណំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ, សព្ពំ តំ វិញ្ញាណំ អនិច្ចតោ ទុក្ខតោ អនត្តតោ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។ ចក្ខុ...បេ.... ជរាមរណំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ អនិច្ចតោ ទុក្ខតោ អនត្តតោ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។ រូបំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ អនិច្ចំ ខយដ្ឋេន ទុក្ខំ ភយដ្ឋេន អនត្តា អសារកដ្ឋេនាតិ តុលយិត្វា តីរយិត្វា វិភាវយិ ត្វា វិភូតំ កត្វា រូបនិរោធេ និព្ពានេ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។ វេទនា សញ្ញា សង្ខារា វិញ្ញាណំ ចក្ខុ...បេ.... ជរាមរណំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ អនិច្ចំ ខយដ្ឋេន...បេ.... វិភូតំ កត្វា ជរាមរណនិរោធេ និព្ពានេ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។ រូបំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ ។ ចក្ខុំ...បេ.... ជរាមរណំ អនិច្ចំ សង្ខតំ បដិច្ចសមុប្បន្នំ ខយធម្មំ វយធម្មំ វិរាគធម្មំ និរោធធម្មន្តិ តុលយិត្វា តីរយិត្វា វិភាវយិត្វា វិភូតំ កត្វា ជរាមរណនិរោធេ និព្ពានេ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។

កតមា **តិក្ខបញ្ញា?** ខិប្បំ កិលេសេ ឆិន្ទតីតិ តិក្ខបញ្ញា។ ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ នាធិវាសេតិ, ឧប្បន្នំ ព្យាបាទ វិតក្កំ, ឧប្បន្នំ វិហឹសាវិតក្កំ, ឧប្បន្នុប្បន្នេ បាបកេ អកុសលេ ធម្មេ ឧប្បន្នំ រាគំ ទោសំ មោហំ កោធំ ឧបនាហំ មក្ខំ បឡាសំ ឥស្សំ មច្ឆរិយំ មាយំ សាឋេយ្យំ ថម្ភំ សារម្ភំ មានំ អតិមានំ មទំ បមាទំ សព្ពេ កិលេសេ សព្ពេ ទុច្ចរិតេ សព្ពេ អភិសង្ខារេ សព្ពេ ភវគាមិកម្មេ នាធិវាសេតិ បជហតិ វិនោទេតិ ព្យន្តី ករោតិ អនភាវំ គមេតីតិ តិក្ខបញ្ញា។ ឯកស្មឹ អាសនេ ចត្តារោ អរិយមគ្គា ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ ចតស្សោ បដិសម្ភិទាយោ ឆ អភិញ្ញាយោ អធិគតា ហោន្តិ សច្ឆិកតា ផស្សិតា បញ្ញាយាតិ តិក្ខបញ្ញា។

កតមា **និព្ពេធិកបញ្ញា?** ឥធេកច្ចោ សព្ពសង្ខារេសុ ឧព្ពេគពហុលោ ហោតិ ឧត្តាសពហុលោ ឧក្កណ្ឋនពហុលោ អរតិពហុលោ អនភិរតិពហុលោ ពហិមុខោ ន រមតិ សព្ពសង្ខារេសុ, អនិព្ពិទ្ធបុព្ពំ អបទាលិតបុព្ពំ លោភក្ខន្ធំ និព្ពិជ្ឈតិ បទាលេតីតិ និព្ពេធិកបញ្ញា។ អនិព្ពិទ្ធបុព្ពំ អបទាលិតបុព្ពំ ទោសក្ខន្ធំ មោហក្ខន្ធំ កោធំ ឧបនាហំ...បេ.... សព្ពេ ភវគាមិកម្មេ និព្ពិជ្ឈតិ បទាលេតីតិ និព្ពេធិកបញ្ញាតិ (បដិ. ម. ៣.៣)។

២១៧. បព្ពជិតំ ឧបាសិតាតិ បណ្ឌិតំ បព្ពជិតំ ឧបសង្កមិត្វា បយិរុបាសិតា។ **អត្ថន្តរោ**តិ យថា ឯកេ រន្ធគវេសិនោ ឧបារម្ភចិត្តតាយ ទោសំ អព្ភន្តរំ ករិត្វា និសាមយន្តិ, ឯវំ អនិសាមេត្វា អត្ថំ អព្ភន្តរំ កត្វា អត្ថ យុត្តំ កថំ និសាមយិ ឧបធារយិ។

បដិលាភគតេនាតិ បដិលាភគតាយ គតេន។ **ឧប្បាទនិមិត្តកោវិទា**តិ ឧប្បាទេ ច និមិត្តេ ច ឆេកា។ **អវេច្ច ទក្ខិតី**តិ ញត្វា បស្សិស្សតិ។

អត្ថានុសិដ្ឋីសុ បរិគ្គហេសុ ចាតិ យេ អត្ថានុសាសនេសុ បរិគ្គហា អត្ថានត្ថំ បរិគ្គាហកានិ ញាណានិ, តេសូតិ អត្ថោ។

សុវណ្ណវណ្ណលក្ខណវណ្ណនា

២១៨. អក្កោធនោតិ ន អនាគាមិមគ្គេន កោធស្ស បហីនត្តា, អថ ខោ សចេបិ មេ កោធោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, ខិប្បមេវ នំ បដិវិនោទេយ្យន្តិ ឯវំ អក្កោធវសិកត្តា។ **នាភិសជ្ជី**តិ កុដិលកណ្ដកោ វិយ តត្ថ តត្ថ មម្មំ តុទន្តោ វិយ ន លគ្គិ។ **ន កុប្បិ ន ព្យាបជ្ជី**តិអាទីសុ បុព្ពុប្បត្តិកោ **កោបោ។** តតោ ពលវតរោ **ព្យាបាទោ។** តតោ ពលវតរា **បតិត្ថិយនា។** តំ សព្ពំ អករោន្តោ ន កុប្បិ ន ព្យាបជ្ជិ ន បតិត្ថិយិ។ **អប្បច្ចយ**ន្តិ ទោមនស្សំ។ **ន បាត្វាកាសី**តិ ន កាយវិការេន វា វចីវិការេន វា បាកដមកាសិ។

តេជ កម្មំ នាម ទីឃរត្តំ អក្កោធនតា ចេវ សុខុមត្ថរណាទិទានញ្ច។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម កោធនស្ស ឆវិវណ្ណោ អាវិលោ ហោតិ មុខំ ទុទ្ទសិយំ វត្ថច្ឆាទនសទិសញ្ច មណ្ឌនំ នាម នត្ថិ។ តស្មា យោ កោធនោ ចេវ វត្ថច្ឆាទនានញ្ច អទាតា, សោ តេមិនា ការណេនស្ស ជនោ កោធនាទិភាវំ ជានាតូតិ ទុព្ពណ្ណោ ហោតិ ទុស្សណ្ឋានោ។ អក្កោធនស្ស បន មុខំ វិរោចតិ, ឆវិវណ្ណោ វិប្បសីទតិ។ សត្តា ហិ ចតូហិ ការណេហិ បាសាទិកា ហោន្តិ អាមិសទានេន វា វត្ថទានេន វា សម្មជ្ជនេន វា អក្កោធនតាយ វា។ តេមានិ ចត្តារិបិ ការណានិ ទីឃរត្តំ តថាគតេន កតានេវ។ តេនស្ស តេមេសំ កតភាវំ សទេវកោ លោកោ តេមិនា ការណេន ជានាតូតិ សុវណ្ណវណ្ណំ មហាបុរិសលក្ខណំ និព្ពត្តតិ។ **លក្ខណំ** នាម តេទមេវ លក្ខណំ។ សុខុមត្ថរណាទិលាភិតា **អានិសំសោ។**

២១៩. អភិវិស្សជីតិ អភិវិស្សជ្ជេសិ។ **មហិមិវ សុរោ អភិវស្ស**ន្តិ សុរោ វុច្ចតិ ទេវោ, មហាបថវឹ អភិវស្សន្តោ ទេវោ វិយ។

សុរវរតរោរិវ តេន្ទោតិ សុរានំ វរតរោ តេន្ទោ វិយ។

អបព្ពជ្ជមិច្ឆន្តិ អបព្ពជ្ជំ គិហិភាវំ តេច្ឆន្តោ។ **មហតិមហិ**ន្តិ មហន្តឹ បថវឹ។

អច្ឆាទនវត្ថមោក្ខបាវុរណានន្តិ អច្ឆាទនានញ្ចេវ វត្ថានញ្ច ឧត្តមបាវុរណានញ្ច។ **បនាសោ**តិ វិនាសោ។

កោសោហិតវត្ថគុយ្ហលក្ខណវណ្ណនា

២២០. មាតរម្បិ បុត្តេន សមានេតា អហោសីតិ តេមំ កម្មំ រជ្ជេ បតិដ្ឋិតេន សក្កា កាតុំ។ តស្មា ពោធិសត្តោបិ រជ្ជំ ការយមានោ អន្តោនគរេ ចតុក្កាទីសុ ចតូសុ នគរទ្វារេសុ ពាហិនគរេ ចតូសុ ទិសាសុ តេមំ កម្មំ ករោថាតិ មនុស្សេ បបេសិ។ តេ មាតរំ កុហឹ មេ បុត្តោ បុត្តំ ន បស្សាមីតិ វិលបន្តឹ បរិយេសមានំ ទិស្វា ឯហិ, អម្ម, បុត្តំ ទក្ខសីតិ តំ អាទាយ គន្ត្វា នហាបេត្វា ភោជេត្វា បុត្តមស្សា បរិយេសិត្វា ទស្សេន្តិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

តេជ **កម្មំ** នាម ទីឃរត្តំ ញាតីនំ សមង្គិភាវករណំ។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម ញាតយោ ហិ សមង្គីភូតា អញ្ញមញ្ញស្ស វជ្ជំ បដិច្ឆាទេន្តិ។ កិញ្ចាបិ ហិ តេ កលហកាលេ កលហំ ករោន្តិ, ឯកស្ស បន ទោសេ ឧប្បន្នេ អញ្ញំ ជានាបេតុំ ន តេច្ឆន្តិ។ អយំ នាម ឯតស្ស ទោសោតិ វុត្តេ សព្ពេ ឧដ្ឋហិត្វា កេន ទិដ្ឋំ កេន សុតំ, អម្ហាកំ ញាតីសុ ឯវរូបំ កត្តា នាម នត្ថីតិ។ តថាគតេន ច តំ ញាតិសង្គហំ ករោន្តេន ទីឃរត្តំ តេទំ វជ្ជប្បដិច្ឆាទនកម្មំ នាម កតំ ហោតិ។ អថស្ស សទេវកោ លោកោ តេមិនា ការណេន ឯវរូបស្ស កម្មស្ស កតភាវំ ជានាតូតិ កោសោហិតវត្ថគុយ្ហលក្ខណំ និព្ពត្តតិ។ **លក្ខណំ** នាម តេទមេវ លក្ខណំ។ បហូតបុត្តតា **អានិសំសោ។**

២២១. វត្ថឆាទិយន្តិ វត្ថេន ឆាទេតព្ពំ វត្ថគុយ្ហំ។

អមិត្តតាបនាតិ អមិត្តានំ បតាបនា។ **គិហិស្ស បីតី ជននា**តិ គិហិភូតស្ស សតោ បីតិជននា។

បរិមណ្ឌលាទិលក្ខណវណ្ណនា

២២២. សមំ ជានាតីតិ “អយំ តារុក្ខសមោ អយំ បោក្ខរសាតិសមោ”តិ ឯវំ តេន តេន សមំ ជានាតិ។ **សាមំ ជានាតី**តិ សយំ ជានាតិ។ **បុរិសំ ជានាតី**តិ “អយំ សេដ្ឋសម្មតោ”តិ បុរិសំ ជានាតិ។ **បុរិសវិសេសំ ជានាតី**តិ មុត្តំ មាសេន សមំ អកត្វា គុណវិសិដ្ឋស្ស វិសេសំ ជានាតិ។ **អយមិទមរហតី**តិ អយំ បុរិសោ តេទំ នាម ទានសក្ការំ អរហតិ ។ **បុរិសវិសេសករោ អហោសី**តិ បុរិសវិសេសំ ញត្វា ការកោ អហោសិ។ យោ យំ អរហតិ, តស្សេវ តំ អទាសិ។ យោ ហិ កហាបណារហស្ស អឌ្ឍំ ទេតិ, សោ បរស្ស អឌ្ឍំ នាសេតិ។ យោ ទ្វេ កហាបណេ ទេតិ, សោ អត្តនោ កហាបណំ នាសេតិ។ តស្មា តេទំ ឧភយម្បិ អកត្វា យោ យំ អរហតិ, តស្ស តទេវ អទាសិ។ **សទ្ធាធន**ន្តិអាទីសុ សម្បត្តិបដិលាភង្គេន សទ្ធាទីនំ ធនភាវោ វេទិតព្ពោ។

ឥធ **កម្មំ** នាម ទីឃរត្តំ បុរិសវិសេសំ ញត្វា កតំ សមសង្គហកម្មំ។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម តទស្ស កម្មំ សទេវកោ លោកោ ឥមិនា ការណេន ជានាតូតិ ឥមានិ ទ្វេ លក្ខណានិ និព្ពត្តន្តិ។ **លក្ខណំ** នាម ឥទមេវ លក្ខណទ្វយំ។ ធនសម្បត្តិ **អានិសំសោ។**

២២៣. តុលិយាតិ តុលយិត្វា។ **បដិវិចយាតិ** បដិវិចិនិត្វា។ **មហាជនសង្គាហកន្តិ** មហាជនសង្គហណំ។ **សមេក្ខមានោតិ** សមំ បេក្ខមានោ។ **អតិនិបុណា មនុជាតិ** អតិនិបុណា សុខុមបញ្ញា លក្ខណបាឋកមនុស្សា។ **ពហុវិវិធា គិហីនំ អរហានីតិ** ពហូ វិវិធានិ គិហីនំ អនុច្ឆវិកានិ បដិលភតិ។ **ទហរោ សុសុ កុមារោ** “អយំ ទហរោ កុមារោ បដិលភិស្សតី”តិ ព្យាកំសុ **មហីបតិស្សាតិ** រញ្ញោ។

សីហបុព្ពទ្ធកាយាទិលក្ខណវណ្ណនា

២២៤. យោគក្ខេមកាមោតិ យោគតោ ខេមកាមោ។ **បញ្ញាយាតិ** កម្មស្សកតបញ្ញាយ។ ឥធ **កម្មំ** នាម មហាជនស្ស អត្ថកាមតា។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម តំ មហាជនស្ស អត្ថកាមតាយ វឌ្ឍិមេវ បច្ចាសីសិតភាវំ សទេវកោ លោកោ ឥមិនា ការណេន ជានាតូតិ ឥមានិ សមន្តបរិបូរានិ អបរិហីនានិ តីណិ លក្ខណានិ និព្ពត្តន្តិ។ **លក្ខណំ** នាម ឥទមេវ លក្ខណត្តយំ។ ធនាទីហិ ចេវ សទ្ធាទីហិ ច អបរិហានិ **អានិសំសោ។**

២២៥. សទ្ធាយាតិ ឱកប្បនសទ្ធាយ បសាទសទ្ធាយ។ **សីលេនាតិ** បញ្ចសីលេន ទសសីលេន។ **សុតេនាតិ** បរិយត្តិសវនេន។ **ពុទ្ធិយាតិ** ឯតេសំ ពុទ្ធិយា, “កិន្តិ ឯតេហិ វឌ្ឍេយ្យុ”ន្តិ ឯវំ ចិន្តេសីតិ អត្ថោ។ **ធម្មេនាតិ** លោកិយធម្មេន។ **ពហូហិ សាធូហីតិ** អញ្ញេហិបិ ពហូហិ ឧត្តមគុណេហិ។ **អសហានធម្មតន្តិ** អបរិហីនធម្មំ។

រសគ្គសគ្គិតាលក្ខណវណ្ណនា

២២៦. សមាភិវាហិនិយោតិ យថា តិលផលមត្តម្បិ ជិវ្ហគ្គេ ឋបិតំ សព្ពត្ថ ផរតិ, ឯវំ សមា ហុត្វា វហន្តិ។ ឥធ **កម្មំ** នាម អវិហេឋនកម្មំ។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម បាណិអាទីហិ បហារំ លទ្ធស្ស តត្ថ តត្ថ លោហិតំ សណ្ឋាតិ, គណ្ឋិគណ្ឋិ ហុត្វា អន្តោវ បុព្ពំ គណ្ហាតិ, អន្តោវ ភិជ្ជតិ, ឯវំ សោ ពហុរោគោ ហោតិ។ តថាគតេន បន ទីឃរត្តំ ឥមំ អារោគ្យករណកម្មំ កតំ។ តទស្ស សទេវកោ លោកោ ឥមិនា ការណេន ជានាតូតិ អារោគ្យករំ រសគ្គសគ្គិលក្ខណំ និព្ពត្តតិ។ **លក្ខណំ** នាម ឥទមេវ លក្ខណំ។ អប្បាពាធតា **អានិសំសោ។**

២២៧. មរណវធេនាតិ “ឯតំ មារេថ ឯតំ ឃាតេថា”តិ ឯវំ អាណត្តេន មរណវធេន។ **ឧព្ពាធនាយាតិ** ពន្ធនាគារប្បវេសនេន។

អភិនីលនេត្តាទិលក្ខណវណ្ណនា

២២៨. ន ច វិសដន្តិ កក្កដកោ វិយ អក្ខីនិ នីហរិត្វា ន កោធវសេន បេក្ខិតា អហោសិ។ **ន ច វិសាចីតិ** វង្កក្ខិកោដិយា បេក្ខិតាបិ នាហោសិ។ **ន ច បន វិចេយ្យ បេក្ខិតាតិ** វិចេយ្យ បេក្ខិតា នាម យោ កុជ្ឈិត្វា យទា នំ បរោ ឱលោកេតិ, តទា និម្មីលេតិ ន ឱលោកេតិ, បុន គច្ឆន្តំ កុជ្ឈិត្វា ឱលោកេតិ, ឯវរូបោ នាហោសិ។ “វិនេយ្យបេក្ខិតា”តិបិ បាឋោ, អយមេវត្ថោ។ **ឧជុំ តថា បសដមុជុមនោតិ** ឧជុមនោ ហុត្វា ឧជុ បេក្ខិតា ហោតិ, យថា ច ឧជុំ, តថា បសដំ វិបុលំ វិត្ថតំ បេក្ខិតា ហោតិ។ **បិយទស្សនោតិ** បិយាយមានេហិ បស្សិតព្ពោ។

ឥធ **កម្មំ** នាម ទីឃរត្តំ មហាជនស្ស បិយចក្ខុនា ឱលោកនកម្មំ។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម កុជ្ឈិត្វា ឱលោកេន្តោ កាណោ វិយ កាកក្ខិ វិយ ហោតិ, វង្កក្ខិ បន អាវិលក្ខិ ច ហោតិយេវ។ បសន្នចិត្តស្ស បន ឱលោកយតោ អក្ខីនំ បញ្ចវណ្ណោ បសាទោ បញ្ញាយតិ។ តថាគតោ ច តថា ឱលោកេសិ។ អថស្ស តំ ទីឃរត្តំ បិយចក្ខុនា ឱលោកិតភាវំ សទេវកោ លោកោ ឥមិនា ការណេន ជានាតូតិ ឥមានិ នេត្តសម្បត្តិករានិ ទ្វេ មហាបុរិសលក្ខណានិ និព្ពត្តន្តិ។ **លក្ខណំ** នាម ឥទមេវ លក្ខណទ្វយំ។ បិយទស្សនតា **អានិសំសោ។ អភិយោគិនោតិ** លក្ខណសត្ថេ យុត្តា។

ឧណ្ហីសសីសលក្ខណវណ្ណនា

២៣០. ពហុជនបុព្ពង្គមោ អហោសីតិ ពហុជនស្ស បុព្ពង្គមោ អហោសិ គណជេដ្ឋកោ។ តស្ស ទិដ្ឋានុគតី អញ្ញេ អាបជ្ជឹសុ។ ឥធ **កម្មំ** នាម បុព្ពង្គមតា។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម យោ បុព្ពង្គមោ ហុត្វា ទានាទីនិ កុសលកម្មានិ ករោតិ, សោ អមង្គុភូតោ សីសំ ឧក្ខិបិត្វា បីតិបាមោជ្ជេន បរិបុណ្ណសីសោ វិចរតិ, មហាបុរិសោ ច ហោតិ។

តថាគតោ ច តថា អកាសិ។ អថស្ស សទេវកោ លោកោ តមិនា ការណេន ឥទំ បុព្ពង្គមកម្មំ ជានាតូតិ ឧណ្ហីសសីសលក្ខណំ និព្ពត្តតិ។ **លក្ខណំ** នាម ឥទមេវ លក្ខណំ។ មហាជនានុវត្តនតា **អានិសំសោ។**

២៣១. ពហុជនំ ហេស្សតីតិ ពហុជនស្ស ភវិស្សតិ។ **បដិភោគិយា**តិ វេយ្យាវច្ចករា, ឯតស្ស ពហូ វេយ្យាវច្ចករា ភវិស្សន្តីតិ អត្ថោ។ **អភិហរន្តិ តទា**តិ ទហរកាលេយេវ តទា ឯវំ ព្យាករោន្តិ។ **បដិហារកន្តិ** វេយ្យាវច្ចករភាវំ។ **វិសវី**តិ ចិណ្ណវសី។

ឯកេកលោមតាទិលក្ខណវណ្ណនា

២៣២. ឧបវត្តតីតិ អជ្ឈាសយំ អនុវត្តតិ, ឥធ **កម្មំ** នាម ទីឃរត្តំ សច្ចកថនំ។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម ទីឃរត្តំ អទ្វេជ្ឈកថាយ បរិសុទ្ធកថាយ កថិតភាវមស្ស សទេវកោ លោកោ តមិនា ការណេន ជានាតូតិ ឯកេកលោមលក្ខណញ្ច ឧណ្ណាលក្ខណញ្ច និព្ពត្តតិ។ **លក្ខណំ** នាម ឥទមេវ លក្ខណទ្វយំ។ មហាជនស្ស អជ្ឈាសយានុកូលេន អនុវត្តនតា **អានិសំសោ។ ឯកេកលោមូបចិតង្គវា**តិ ឯកេកេហិ លោមេហិ ឧបចិតសរីរោ។

ចត្តាលីសាទិលក្ខណវណ្ណនា

២៣៤. អភេជ្ជបរិសោតិ អភិន្ទិតព្ពបរិសោ។ ឥធ **កម្មំ** នាម ទីឃរត្តំ អបិសុណវាចាយ កថនំ។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម បិសុណវាចស្ស កិរ សមគ្គភាវំ ភិន្ទនតោ ទន្តា អបរិបុណ្ណា ចេវ ហោន្តិ វិរឡា ច។ តថាគតស្ស បន ទីឃរត្តំ អបិសុណវាចតំ សទេវកោ លោកោ តមិនា ការណេន ជានាតូតិ ឥទំ លក្ខណទ្វយំ និព្ពត្តតិ។ **លក្ខណំ** នាម ឥទមេវ លក្ខណទ្វយំ។ អភេជ្ជបរិសតា **អានិសំសោ។ ចតុរោ ទសា**តិ ចត្តារោ ទស ចត្តាលីសំ។

បហូតជិវ្ហាទិលក្ខណវណ្ណនា

២៣៦. អាទេយ្យវាចោ ហោតីតិ គហេតព្ពវចនោ ហោតិ។ ឥធ **កម្មំ** នាម ទីឃរត្តំ អផរុសវាទិតា។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម យេ ផរុសវាចា ហោន្តិ, តេ តមិនា ការណេន នេសំ ជិវ្ហំ បរិវត្តេត្វា បរិវត្តេត្វា ផរុសវាចាយ កថិតភាវំ ជនោ ជានាតូតិ ពទ្ធជិវ្ហា វា ហោន្តិ, គូឡ្ហជិវ្ហា វា ទ្វិជិវ្ហា វា មម្មនា វា។ យេ បន ជិវ្ហំ បរិវត្តេត្វា បរិវត្តេត្វា ផរុសវាចំ ន វទន្តិ, តេ ពទ្ធជិវ្ហា គូឡ្ហជិវ្ហា ទ្វិជិវ្ហា ន ហោន្តិ។ មុទុ នេសំ ជិវ្ហា ហោតិ រត្តកម្ពលវណ្ណា។ តស្មា តថាគតស្ស ទីឃរត្តំ ជិវ្ហំ បរិវត្តេត្វា ផរុសាយ វាចាយ អកថិតភាវំ សទេវកោ លោកោ តមិនា ការណេន ជានាតូតិ បហូតជិវ្ហាលក្ខណំ និព្ពត្តតិ។ ផរុសវាចំ កថេន្តានញ្ច សទ្ទោ ភិជ្ជតិ។ តេ សទ្ទភេទំ កត្វា ផរុសវាចាយ កថិតភាវំ ជនោ ជានាតូតិ ឆិន្នស្សរា វា ហោន្តិ ភិន្នស្សរា វា កាកស្សរា វា។ យេ បន សរភេទករំ ផរុសវាចំ ន កថេន្តិ, តេសំ សទ្ទោ មធុរោ ច ហោតិ បេមនីយោ។ តស្មា តថាគតស្ស ទីឃរត្តំ សរភេទករាយ ផរុសវាចាយ អកថិតភាវំ សទេវកោ លោកោ តមិនា ការណេន ជានាតូតិ ព្រហ្មស្សរលក្ខណំ និព្ពត្តតិ។ **លក្ខណំ** នាម ឥទមេវ លក្ខណទ្វយំ។ អាទេយ្យវចនតា **អានិសំសោ។**

២៣៧. ឧព្ពាធិកន្តិ អក្កោសយុត្តត្តា អាពាធករំ **ពហុជនប្បមទ្ទនន្តិ** ពហុជនានំ បមទ្ទនី **អពាឡ្ហំ គិរំ សោ ន ភណិ ផរុសន្តិ** ឯត្ថ អការោ បរតោ ភណិសទ្ទេន យោជេតព្ពោ។ **ពាឡ្ហន្តិ** ពលវំ អតិផរុសំ។ **ពាឡ្ហំ គិរំ សោ ន អភណី**តិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ **សុសំហិតន្តិ** សុដ្ឋុ បេមសញ្ហិតំ។ **សខិលន្តិ** មុទុកំ។ **វាចា**តិ វាចាយោ។ **កណ្ណសុខា**តិ កណ្ណសុខាយោ។ “កណ្ណសុខ”ន្តិបិ បាឋោ, យថា កណ្ណានំ សុខំ ហោតិ, ឯវំ ឯរយតីតិ អត្ថោ។ **វេទយថា**តិ វេទយិត្ថ។ **ព្រហ្មស្សរត្តន្តិ** ព្រហ្មស្សរតំ។ **ពហុនោ ពហុន្តិ** ពហុជនស្ស ពហុំ។ “ពហូនំ ពហុន្តិ”បិ បាឋោ, ពហុជនានំ ពហុន្តិ អត្ថោ។

សីហហនុលក្ខណវណ្ណនា

២៣៨. អប្បធំសិកោ ហោតីតិ គុណតោ វា ឋានតោ វា បធំសេតុំ ចាវេតុំ អសក្កុណេយ្យោ។ ឥធ **កម្មំ** នាម បលាបកថាយ អកថនំ។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម យេ តំ កថេន្តិ, តេ តមិនា ការណេន នេសំ ហនុកំ ចាលេត្វា ចាលេត្វា បលាបកថាយ កថិតភាវំ ជនោ ជានាតូតិ អន្តោបវិដ្ឋហនុកា វា វង្កហនុកា វា បព្ភារហនុកា វា ហោន្តិ។ តថាគតោ បន តថា ន កថេសិ។ តេនស្ស ហនុកំ ចាលេត្វា ចាលេត្វា ទីឃរត្តំ បលាបកថាយ អកថិតភាវំ សទេវកោ លោកោ តមិនា ការណេន ជានាតូតិ សីហហនុលក្ខណំ និព្ពត្តតិ។ **លក្ខណំ** នាម ឥទមេវ លក្ខណំ។ អប្បធំសិកតា **អានិសំសោ។**

២៣៩. អវិកិណ្ណវចនព្យប្បថោ ចាតិ អវិកិណ្ណវចនានំ វិយ បុរិមពោធិសត្តានំ វចនបថោ អស្សាតិ អវិកិណ្ណវចនព្យប្បថោ។ **ទ្វិទុគមវរតរហនុត្តមលត្តា**តិ ទ្វីហិ ទ្វីហិ គច្ឆតីតិ ទ្វិទុគមោ, ទ្វីហិ ទ្វីហីតិ ចតូហិ, ចតុប្បទានំ វរតរស្ស សីហស្សេវ ហនុភាវំ អលត្ថាតិ អត្ថោ។ **មនុជាធិបតី**តិ មនុជានំ អធិបតិ។ **តថត្តោ**តិ តថសភាវោ។

សមទន្តាទិលក្ខណវណ្ណនា

២៤០. សុចិបរិវារោតិ បរិសុទ្ធបរិវារោ។ ឥធ **កម្មំ** នាម សម្មាជីវតា។ **កម្មសរិក្ខកំ** នាម យោ វិសមេន សំកិលិដ្ឋាជីវេន ជីវិតំ កប្បេតិ, តស្ស ទន្តាបិ វិសមា ហោន្តិ ទាឋាបិ កិលិដ្ឋា។ តថាគតស្ស បន សមេន សុទ្ធាជីវេន ជីវិតំ កប្បិតភាវំ សទេវកោ លោកោ ឥមិនា ការណេន ជានាតូតិ សមទន្តលក្ខណញ្ច សុសុក្កទាឋាលក្ខណញ្ច និព្ពត្តតិ។ **លក្ខណំ** នាម ឥទមេវ លក្ខណទ្វយំ។ សុចិបរិវារតា **អានិសំសោ។**

២៤១. អវស្សជីតិ បហាសិ **តិទិវបុរវរសមោ**តិ តិទិវបុរវរេន សក្កេន សមោ។ **លបនជ**ន្តិ មុខជំ, ទន្តន្តិ អត្ថោ។ **ទិជសមសុក្កសុចិសោភនទន្តោ**តិ ទ្វេ វារេ ជាតត្តា ទិជនាមកា សុក្កា សុចិ សោភនា ច ទន្តា អស្សាតិ ទិជសមសុក្កសុចិសោភនទន្តោ។ **ន ច ជនបទតុទន**ន្តិ យោ តស្ស ចក្កវាឡបរិច្ឆិន្នោ ជនបទោ, តស្ស អញ្ញេន តុទនំ បីឡា វា អាពាធោ វា នត្ថិ។ **ហិតមបិ ច ពហុជន សុខញ្ច ចរន្តី**តិ ពហុជនា សមានសុខទុក្ខា ហុត្វា តស្មិំ ជនបទេ អញ្ញមញ្ញស្ស ហិតញ្ចេវ សុខញ្ច ចរន្តិ។ **វិបាបោ**តិ វិគតបាបោ។ **វិគតទរថកិលមថោ**តិ វិគតកាយិកទរថកិលមថោ។ **មលខិលកលិកិលេសេ បនុទេហី**តិ រាគាទិមលានញ្ចេវ រាគាទិខិលានញ្ច ទោសកលីនញ្ច សព្ពកិលេសានញ្ច អបនុទេហិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយ

លក្ខណសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. សិង្គាលសុត្តវណ្ណនា

និទានវណ្ណនា

២៤២. ឯវំ មេ សុតន្តិ សិង្គាលសុត្តំ។ តត្រាយមនុត្តានបទវណ្ណនា – **វេឡុវនេ កលន្ទកនិវាបេ**តិ វេឡុវនន្តិ តស្ស ឧយ្យានស្ស នាមំ។ តំ កិរ វេឡូហិ បរិក្ខិត្តំ អហោសិ អដ្ឋារសហត្ថេន ច បាការេន គោបុរដ្ដាលកយុត្តំ នីលោភាសំ មនោរមំ, តេន វេឡុវនន្តិ វុច្ចតិ។ កលន្ទកានញ្ចេត្ថ និវាបំ អទំសុ, តេន កលន្ទកនិវាបោតិ វុច្ចតិ។

បុព្ពេ កិរ អញ្ញតរោ រាជា តត្ថ ឧយ្យានកីឡនត្ថំ អាគតោ សុរាមទេន មត្តោ ទិវា និទ្ទំ ឱក្កមិ។ បរិជនោបិស្ស “សុត្តោ រាជា”តិ បុប្ផផលាទីហិ បលោភិយមានោ ឥតោ ចិតោ ច បក្កាមិ។ អថ សុរាគន្ធេន អញ្ញតរស្មា សុសិររុក្ខា កណ្ហសប្បោ និក្ខមិត្វា រញ្ញោ អភិមុខោ អាគច្ឆតិ, តំ ទិស្វា រុក្ខទេវតា “រញ្ញោ ជីវិតំ ទម្មី”តិ កាឡកវេសេន អាគន្ត្វា កណ្ណមូលេ សទ្ទមកាសិ។ រាជា បដិពុជ្ឈិ។ កណ្ហសប្បោ និវត្តោ។ សោ តំ ទិស្វា “ឥមាយ កាឡកាយ មម ជីវិតំ ទិន្ន”ន្តិ កាឡកានំ តត្ថ និវាបំ បដ្ឋបេសិ, អភយឃោសញ្ច ឃោសាបេសិ។ តស្មា តំ តតោ បភុតិ “កលន្ទកនិវាបោ”តិ សង្ខ្យំ គតំ។ **កលន្ទកា**តិ ហិ កាឡកានំ ឯតំ នាមំ។

តេន ខោ បន សមយេនាតិ យស្មឹ សមយេ ភគវា រាជគហំ គោចរគាមំ កត្វា វេឡុវនេ កលន្ទកនិវាបេ វិហរតិ, តេន សមយេន។ **សិង្គាលកោ គហបតិបុត្តោ**តិ សិង្គាលកោតិ តស្ស នាមំ។ **គហបតិបុត្តោ**តិ គហបតិស្ស បុត្តោ គហបតិបុត្តោ។ តស្ស កិរ បិតា គហបតិមហាសាលោ, និទហិត្វា ឋបិតា ចស្ស គេហេ ចត្តាលីស ធនកោដិយោ អត្ថិ។ សោ ភគវតិ និដ្ឋង្គតោ ឧបាសកោ សោតាបន្នោ, ភរិយាបិស្ស សោតាបន្នាយេវ។ បុត្តោ បនស្ស អស្សទ្ធោ អប្បសន្នោ។ អថ នំ មាតាបិតរោ អភិក្ខណំ ឯវំ ឱវទន្តិ – “តាត សត្ថារំ ឧបសង្កម, ធម្មសេនាបតឹ មហាមោគ្គល្លានំ មហាកស្សបំ អសីតិមហាសាវកេ ឧបសង្កមា”តិ។ សោ ឯវមាហ – “នត្ថិ មម តុម្ហាកំ សមណានំ ឧបសង្កមនកិច្ចំ, សមណានំ សន្តិកំ គន្ត្វា វន្ទិតព្ពំ ហោតិ, ឱនមិត្វា វន្ទន្តស្ស បិដ្ឋិ រុជ្ជតិ, ជាណុកានិ ខរានិ ហោន្តិ, ភូមិយំ និសីទិតព្ពំ ហោតិ, តត្ថ និសិន្នស្ស វត្ថានិ កិលិស្សន្តិ ជីរន្តិ, សមីបេ និសិន្នកាលតោ បដ្ឋាយ កថាសល្លាបោ ហោតិ, តស្មឹ សតិ វិស្សាសោ ឧប្បជ្ជតិ, តតោ និមន្តេត្វា ចីវរបិណ្ឌបាតាទីនិ ទាតព្ពានិ ហោន្តិ។ ឯវំ សន្តេ អត្ថោ បរិហាយតិ, នត្ថិ មយ្ហំ តុម្ហាកំ សមណានំ ឧបសង្កមនកិច្ច”ន្តិ។ ឥតិ នំ យាវជីវំ ឱវទន្តាបិ មាតាបិតរោ សាសនេ ឧបនេតុំ នាសក្ខិំសុ។

អថស្ស បិតា មរណមញ្ចេ និបន្នោ “មម បុត្តស្ស ឱវាទំ ទាតុំ វដ្ដតី”តិ ចិន្តេត្វា បុន ចិន្តេសិ – “ទិសា តាត នមស្សាហី”តិ ឯវមស្ស ឱវាទំ ទស្សាមិ, សោ អត្ថំ អជានន្តោ ទិសា នមស្សិស្សតិ, អថ នំ សត្ថា វា សាវកា វា បស្សិត្វា “កឹ ករោសី”តិ បុច្ឆិស្សន្តិ។ តតោ “មយ្ហំ បិតា ទិសា នមស្សនំ ករោហីតិ មំ ឱវទី”តិ វក្ខតិ។ អថស្ស តេ “ន តុយ្ហំ បិតា ឯតា ទិសា នមស្សាបេតិ, ឥមា បន ទិសា នមស្សាបេតី”តិ ធម្មំ ទេសេស្សន្តិ។ សោ ពុទ្ធសាសនេ គុណំ ញត្វា “បុញ្ញកម្មំ ករិស្សតី”តិ។ អថ នំ អាមន្តាបេត្វា “តាត, បាតោវ ឧដ្ឋាយ ឆ ទិសា នមស្សេយ្យាសី”តិ អាហ។ មរណមញ្ចេ និបន្នស្ស កថា នាម យាវជីវំ អនុស្សរណីយា ហោតិ។ តស្មា សោ គហបតិបុត្តោ តំ បិតុវចនំ អនុស្សរន្តោ តថា អកាសិ។ តស្មា “កាលស្សេវ ឧដ្ឋាយ រាជគហា និក្ខមិត្វា”តិអាទិ វុត្តំ។

២៤៣. បុថុទិសាតិ ពហុទិសា។ ឥទានិ តា ទស្សេន្តោ **បុរត្ថិមំ ទិស**ន្តិអាទិមាហ។ **បាវិសី**តិ ន តាវ បវិដ្ឋោ, បវិសិស្សាមីតិ និក្ខន្តត្តា បន អន្តរាមគ្គេ វត្តមានោបិ ឯវំ វុច្ចតិ។ **អទ្ទសា ខោ ភគវា**តិ ន ឥទានេវ អទ្ទស, បច្ចូសសមយេបិ ពុទ្ធចក្ខុនា លោកំ វោលោកេន្តោ ឯតំ ទិសា នមស្សមានំ ទិស្វា “អជ្ជ អហំ សិង្គាលស្ស គហបតិបុត្តស្ស គិហិវិនយំ សិង្គាលសុត្តន្តំ កថេស្សាមិ, មហាជនស្ស សា កថា សផលា ភវិស្សតិ, គន្តព្ពំ មយា ឯត្ថា”តិ។ តស្មា បាតោវ និក្ខមិត្វា រាជគហំ បិណ្ឌាយ បាវិសិ, បវិសន្តោ ច នំ តថេវ អទ្ទស។ តេន វុត្តំ – “អទ្ទសា ខោ ភគវា”តិ។ **ឯតទវោចា**តិ សោ កិរ អវិទូរេ ឋិតម្បិ សត្ថារំ ន បស្សតិ, ទិសាយេវ នមស្សតិ។ អថ នំ ភគវា សូរិយរស្មិសម្ផស្សេន វិកសមានំ មហាបទុមំ វិយ មុខំ វិវរិត្វា “កឹ នុ ខោ ត្វំ, គហបតិបុត្តា”តិអាទិកំ ឯតទវោច។

ឆទិសាទិវណ្ណនា

២៤៤. យថា កថំ បន, ភន្តេតិ សោ កិរ តំ ភគវតោ វចនំ សុត្វាវ ចិន្តេសិ “យា កិរ មម បិតរា ឆ ទិសា នមស្សិតព្ពា”តិ វុត្តា, ន កិរ តា ឯតា, អញ្ញា កិរ អរិយសាវកេន ឆ ទិសា នមស្សិតព្ពា។ ហន្ទាហំ អរិយសាវកេន នមស្សិតព្ពា ទិសាយេវ បុច្ឆិត្វា នមស្សាមីតិ។ សោ តា បុច្ឆន្តោ **យថា កថំ បន, ភន្តេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យថា**តិ

និបាតមត្ថំ។ **កថំ បនា**តិ ឥទមេវ បុច្ឆាបទំ។ **កម្មកិលេសា**តិ តេហិ កម្មេហិ សត្តា កិលិស្សន្តិ, តស្មា កម្មកិលេសាតិ វុច្ចន្តិ។ **ឋានេហី**តិការណេហិ។ **អបាយមុខានី**តិ វិនាសមុខានិ។ **សោ**តិ សោ សោតាបន្នោ អរិយសាវកោ។ **ចុទ្ទស បាបកាបគតោ**តិ ឯតេហិ ចុទ្ទសហិ បាបកេហិ លាមកេហិ អបគតោ។ **ឆទ្ទិសាបដិច្ឆាទី**តិ ឆ ទិសា បដិច្ឆាទេន្តោ។ **ឧភោលោកវិជយាយា**តិ ឧភិន្នំ ឥធលោកបរលោកានំ វិជិននត្ថាយ។ **អយញ្ចេវ លោកោ អារទ្ធោ ហោតី**តិ ឯវរូបស្ស ហិ ឥធ លោកេ បញ្ច វេរានិ ន ហោន្តិ, តេនស្ស អយញ្ចេវ លោកោ អារទ្ធោ ហោតិ បរិតោសិតោ ចេវ និប្ផាទិតោ ច។ បរលោកេបិ បញ្ច វេរានិ ន ហោន្តិ, តេនស្ស បរោ ច លោកោ អារាធិតោ ហោតិ។ តស្មា សោ កាយស្ស ភេទា បរម្មរណា សុគតឹ សគ្គំ លោកំ ឧបបជ្ជតិ។

២៤៥. ឥតិ ភគវា សង្ខេបេន មាតិកំ ឋបេត្វា ឥទានិ តមេវ វិត្ថារេន្តោ **កតមស្ស ចត្តារោ កម្មកិលេសា**តិអាទិមាហ។ **កម្មកិលេសោ**តិ កម្មញ្ច តំ កិលេសសម្បយុត្តត្តា កិលេសោ ចាតិ កម្មកិលេសោ។ សកិលេសោយេវ ហិ បាណំ ហនតិ, និក្កិលេសោ ន ហនតិ, តស្មា បាណាតិបាតោ “កម្មកិលេសោ”តិ វុត្តោ។ **អទិន្នាទានាទីសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ **អថាបរ**ន្តិ អបរម្បិ ឯតទត្ថបរិទីបកមេវ គាថាពន្ធំ អវោចាតិ អត្ថោ។

ចតុឋានាទិវណ្ណនា

២៤៦. **បាបកម្មំ ករោតី**តិ ឥទំ ភគវា យស្មា ការកេ ទស្សិតេ អការកោ បាកដោ ហោតិ, តស្មា “បាបកម្មំ ន ករោតី”តិ មាតិកំ ឋបេត្វាបិ ទេសនាកុសលតាយ បឋមតរំ ការកំ ទស្សេន្តោ អាហ ។ តត្ថ **ឆន្ទាគតឹ គច្ឆន្តោ**តិ ឆន្ទេន បេមេន អគតឹ គច្ឆន្តោ អកត្តព្ពំ ករោន្តោ។ បរបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ យោ “អយំ មេ មិត្តោ វា សម្ភត្តោ វា សន្ទិដ្ឋោ វា ញាតកោ វា លញ្ជំ វា បន មេ ទេតី”តិ ឆន្ទវសេន អស្សាមិកំ សាមិកំ ករោតិ, អយំ ឆន្ទាគតឹ គច្ឆន្តោ បាបកម្មំ ករោតិ នាម។ យោ “អយំ មេ វេរី”តិ បកតិវេរវសេន តង្ខណុប្បន្នកោធវសេន វា សាមិកំ អស្សាមិកំ ករោតិ, អយំ ទោសាគតឹ គច្ឆន្តោ បាបកម្មំ ករោតិ នាម។ យោ បន មន្ទត្តា មោមូហត្តា យំ វា តំ វា វត្វា អស្សាមិកំ សាមិកំ ករោតិ, អយំ មោហាគតឹ គច្ឆន្តោ បាបកម្មំ ករោតិ នាម។ យោ បន “អយំ រាជវល្លភោ វា វិសមនិស្សិតោ វា អនត្ថម្បិ មេ ករេយ្យា”តិ ភីតោ អស្សាមិកំ សាមិកំ ករោតិ, អយំ ភយាគតឹ គច្ឆន្តោ បាបកម្មំ ករោតិ នាម។ យោ បន យំកិញ្ចិ ភាជេន្តោ “អយំ មេ សន្ទិដ្ឋោ វា សម្ភត្តោ វា”តិ បេមវសេន អតិរេកំ ទេតិ, “អយំ មេ វេរី”តិ ទោសវសេន ឩនកំ ទេតិ, មោមូហត្តា ទិន្នាទិន្នំ អជានមានោ កស្សចិ ឩនំ កស្សចិ អធិកំ ទេតិ, “អយំ ឥមស្មឹ អទិយ្យមានេ មយ្ហំ អនត្ថម្បិ ករេយ្យា”តិ ភីតោ កស្សចិ អតិរេកំ ទេតិ, សោ ចតុព្ពិធោបិ យថានុក្កមេន ឆន្ទាគតិអាទីនិ គច្ឆន្តោ បាបកម្មំ ករោតិ នាម។

អរិយសាវកោ បន ជីវិតក្ខយំ បាបុណន្តោបិ ឆន្ទាគតិអាទីនិ ន គច្ឆតិ។ តេន វុត្តំ – “ឥមេហិ ចតូហិ ឋានេហិ បាបកម្មំ ន ករោតី”តិ។

និហីយតិ យសោ តស្សាតិ តស្ស អគតិគាមិនោ កិត្តិយសោបិ បរិវារយសោបិ និហីយតិ បរិហាយតិ។

ឆអបាយមុខាទិវណ្ណនា

២៤៧. **សុរាមេរយមជ្ជប្បមាទដ្ឋានានុយោគោ**តិ ឯត្ថ **សុរា**តិ បិដ្ឋសុរា បូវសុរា ឱទនសុរា កិណ្ណបក្ខិត្តា សម្ភារសំយុត្តាតិ បញ្ច សុរា។ **មេរយ**ន្តិ បុប្ផាសវោ ផលាសវោ មធ្វាសវោ គុឡាសវោ សម្ភារសំយុត្តោតិ បញ្ច អាសវា។ តំ សព្ពម្បិ មទករណវសេន **មជ្ជំ។ បមាទដ្ឋាន**ន្តិ បមាទការណំ។ យាយ ចេតនាយ តំ មជ្ជំ បិវតិ, តស្សេតំ អធិវចនំ។ **អនុយោគោ**តិ តស្ស សុរាមេរយមជ្ជប្បមាទដ្ឋានស្ស អនុអនុយោគោ បុនប្បុនំ ករណំ។ យស្មា បនេតំ អនុយុត្តស្ស ឧប្បន្នា ចេវ ភោគា បរិហាយន្តិ, អនុប្បន្នា ច នុប្បជ្ជន្តិ, តស្មា “ភោគានំ អបាយមុខ”ន្តិ វុត្តំ។ ***វិកាលវិសិខាចរិយានុយោគោ***តិ អវេលាយ វិសិខាសុ ចរិយានុយុត្តតា។

សមជ្ជាភិចរណន្តិ នច្ចាទិទស្សនវសេន សមជ្ជាគមនំ។ **អាលស្សានុយោគោ**តិ កាយាលសិយតាយ យុត្តប្បយុត្តតា។

សុរាមេរយស្ស ឆអាទីនវាទិវណ្ណនា

២៤៨. ឯវំ ឆន្នំ អបាយមុខានំ មាតិកំ ឋបេត្វា ឥទានិ តានិ វិភជន្តោ **ឆ ខោ មេ, គហបតិបុត្ត អាទីនវា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សន្ទិដ្ឋិកា**តិ សាមំ បស្សិតព្ពា, ឥធលោកភាវិនី។ **ធនជានី**តិ ធនហានិ។ **កលហប្បវឌ្ឍនី**តិ វាចាកលហស្ស ចេវ ហត្ថបរាមាសាទិកាយកលហស្ស ច វឌ្ឍនី។ **រោគានំ អាយតន**ន្តិ តេសំ

តេសំ អក្ខិរោគាទីនំ ខេត្តំ។ **អកិត្តិសញ្ជននី**តិ សុរំ បិវិត្វា ហិ មាតរម្បិ បហរន្តិ បិតរម្បិ, អញ្ញំ ពហុម្បិ អវត្តព្ពំ វទន្តិ, អកត្តព្ពំ ករោន្តិ។ តេន គរហម្បិ ទណ្ឌម្បិ ហត្ថបាទាទិឆេទម្បិ បាបុណន្តិ, ឥធលោកេបិ បរលោកេបិ អកិត្តឹ បាបុណន្តិ, ឥតិ តេសំ សា សុរា អកិត្តិសញ្ជននី នាម ហោតិ។ **កោបីននិទំសនី**តិ គុយ្ហដ្ឋានញ្ហិ វិវរិយមានំ ហិរិំ កោបេតិ វិនាសេតិ, តស្មា "កោបីន"ន្តិ វុច្ចតិ, សុរាមទមត្តា ច តំ តំ អង្គំ វិវរិត្វា វិចរន្តិ, តេន នេសំ សា សុរា កោបីនស្ស និទំសនតោ "កោបីននិទំសនី"តិ វុច្ចតិ។ **បញ្ញាយ ទុព្ពលិករណី**តិ សាគតត្ថេរស្ស វិយ កម្មស្សកតបញ្ញំ ទុព្ពលំ ករោតិ, តស្មា "បញ្ញាយ ទុព្ពលិករណី"តិ វុច្ចតិ។ មគ្គបញ្ញំ បន ទុព្ពលំ កាតុំ ន សក្កោតិ។ អធិគតមគ្គានញ្ហិ សា អន្តោមុខមេវ ន បវិសតិ។ **ឆដ្ឋំ បទ**ន្តិ ឆដ្ឋំ ការណំ។

២៤៩. អត្តាបិស្ស អគុត្តោ អរក្ខិតោ ហោតីតិ អវេលាយ ចរន្តោ ហិ ខាណុកណ្ដកាទីនិបិ អក្កមតិ, អហិនាបិ យក្ខាទីហិបិ សមាគច្ឆតិ, តំ តំ ឋានំ គច្ឆតីតិ ញត្វា វេរិនោបិ នំ និលីយិត្វា គណ្ហន្តិ វា ហនន្តិ វា។ ឯវំ អត្តាបិស្ស អគុត្តោ ហោតិ អរក្ខិតោ។ បុត្តទារាបិ "អម្ហាកំ បិតា អម្ហាកំ សាមិ រត្តឹ វិចរតិ, កិមង្គំ បន មយ"ន្តិ ឥតិស្ស បុត្តធីតរោបិ ភរិយាបិ ពហិ បត្ថនំ កត្វា រត្តឹ ចរន្តា អនយព្យសនំ បាបុណន្តិ។ ឯវំ **បុត្តទារោបិស្ស អគុត្តោ អរក្ខិតោ ហោតិ។ សាបតេយ្យ**ន្តិ តស្ស បុត្តទារបរិជនស្ស រត្តឹ ចរណកភាវំ ញត្វា ចោរា សុញ្ញំ គេហំ បវិសិត្វា យំ ឥច្ឆន្តិ, តំ ហរន្តិ។ ឯវំ **សាបតេយ្យម្បិស្ស អគុត្តំ អរក្ខិតំ ហោតិ។ សង្កិយោ ច ហោតី**តិ អញ្ញេហិ កតបាបកម្មេសុបិ "ឥមិនា កតំ ភវិស្សតី"តិ សង្កិតព្ពោ ហោតិ។ យស្ស យស្ស ឃរទ្វារេន យាតិ, តត្ថ យំ អញ្ញេន ចោរកម្មំ បរទារិកកម្មំ វា កតំ, តំ "ឥមិនា កត"ន្តិ វុត្តេ អភូតំ អសន្តម្បិ តស្មឹ រូហតិ បតិដ្ឋាតិ។ **ពហូនញ្ច ទុក្ខធម្មាន**ន្តិ ឯត្តកំ ទុក្ខំ, ឯត្តកំ ទោមនស្សន្តិ វត្តុំ ន សក្កា, អញ្ញស្មឹ បុគ្គលេ អសតិ សព្ពំ វិកាលចារិម្ហិ អាហរិតព្ពំ ហោតិ, ឥតិ សោ ពហូនំ ទុក្ខធម្មានំ បុរក្ខតោ បុរេគាមី ហោតិ។

២៥០. ក្វ នច្ចន្តិ "កស្មឹ ឋានេ នដនាដកាទិនច្ចំ អត្ថី"តិ បុច្ឆិត្វា យស្មឹ គាមេ វា និគមេ វា តំ អត្ថិ, តត្ថ គន្តព្ពំ ហោតិ, តស្ស "ស្វេ នច្ចទស្សនំ គមិស្សាមី"តិ អជ្ជ វត្ថគន្ធមាលាទីនិ បដិយាទេន្តស្សេវ សកលទិវសម្បិ កម្មច្ឆេទោ ហោតិ, នច្ចទស្សនេន ឯកាហម្បិ ទ្វីហម្បិ តីហម្បិ តត្ថេវ ហោតិ, អថ វុឌ្ឍិសម្បត្តិយាទីនិ លភិត្វាបិ វប្បាទិកាលេ វប្បាទីនិ អករោន្តស្ស អនុប្បន្នា ភោគា នុប្បជ្ជន្តិ, តស្ស ពហិ គតភាវំ ញត្វា អនារក្ខេ គេហេ ចោរា យំ ឥច្ឆន្តិ, តំ ករោន្តិ, តេនស្ស ឧប្បន្នាបិ ភោគា វិនស្សន្តិ។ **ក្វ គីត**ន្តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ តេសំ នានាករណំ ព្រហ្មជាលេ វុត្តមេវ។

២៥១. ជយំ វេរន្តិ "ជិតំ មយា"តិ បរិសមជ្ឈេ បរស្ស សាដកំ វា វេឋនំ វា គណ្ហាតិ, សោ "បរិសមជ្ឈេ មេ អវមានំ ករោសិ, ហោតុ, សិក្ខាបេស្សាមិ ន"ន្តិ តត្ថ វេរំ ពន្ធតិ, ឯវំ ជិនន្តោ សយំ វេរំ បសវតិ។ **ជិនោ**តិ អញ្ញេន ជិតោ សមានោ យំ តេន តស្ស វេឋនំ វា សាដកោ វា អញ្ញំ វា បន ហិរញ្ញសុវណ្ណាទិវិត្តំ គហិតំ, តំ អនុសោចតិ "អហោសិ វត មេ, តំ តំ វត មេ នត្ថី"តិ តប្បច្ចយា សោចតិ។ ឯវំ សោ ជិនោ វិត្តំ អនុសោចតិ។ **សភាគតស្ស វចនំ ន រូហតី**តិ វិនិច្ឆយដ្ឋានេ សក្ខិបុដ្ឋស្ស សតោ វចនំ ន រូហតិ, ន បតិដ្ឋាតិ, "អយំ អក្ខសោណ្ឌោ ជូតករោ, មា តស្ស វចនំ គណ្ហិត្ថា"តិ វត្តារោ ភវន្តិ។ **មិត្តាមច្ចានំ បរិភូតោ ហោតី**តិ តញ្ហិ មិតាមច្ចា ឯវំ វទន្តិ – "សម្ម, ត្វម្បិ នាម កុលបុត្តោ ជូតករោ ឆិន្នភិន្នកោ ហុត្វា វិចរសិ, ន តេ ឥទំ ជាតិគោត្តានំ អនុរូបំ, ឥតោ បដ្ឋាយ មា ឯវំ ករេយ្យាសី"តិ។ សោ ឯវំ វុត្តោបិ តេសំ វចនំ ន ករោតិ។ តតោ តេន សទ្ធឹ ឯកតោ ន តិដ្ឋន្តិ ន និសីទន្តិ។ តស្ស ការណា សក្ខិបុដ្ឋាបិ ន កថេន្តិ។ ឯវំ មិត្តាមច្ចានំ បរិភូតោ ហោតិ។

អាវាហវិវាហកានន្តិ អាវាហកា នាម យេ តស្ស ឃរតោ ទារិកំ គហេតុកាមា។ វិវាហកា នាម យេ តស្ស គេហេ ទារិកំ ទាតុកាមា។ **អបត្ថិតោ ហោតី**តិ អនិច្ឆិតោ ហោតិ។ **នាលំ ទារភរណាយា**តិ ទារភរណាយ ន សមត្ថោ។ ឯតស្ស គេហេ ទារិកា ទិន្នាបិ ឯតស្ស គេហតោ អាគតាបិ អម្ហេហិ ឯវ បោសិតព្ពា ភវិស្សតិយេវ។

បាបមិត្តតាយ ឆអាទីនវាទិវណ្ណនា

២៥២. ធុត្តាតិ អក្ខធុត្តា។ **សោណ្ឌា**តិ ឥត្ថិសោណ្ឌា ភត្តសោណ្ឌា បូវសោណ្ឌា មូលកសោណ្ឌា។ **បិបាសា**តិ បានសោណ្ឌា។ **នេកតិកា**តិ បតិរូបកេន វញ្ចនកា។ **វញ្ចនិកា**តិ សម្មុខាវញ្ចនាហិ វញ្ចនិកា។ **សាហសិកា**តិ ឯកាគារិកាទិសាហសិកកម្មការិនោ។ **ត្យាស្ស មិត្តា ហោន្តី**តិ តេ អស្ស មិត្តា ហោន្តិ។ អញ្ញេហិ សប្បុរិសេហិ សទ្ធឹ ន រមតិ គន្ធមាលាទីហិ អលង្កតិត្វា វរសយនំ អារោបិតសូករោ គូថកូបមិវ, តេ បាបមិត្តេយេវ ឧបសង្កមតិ។ តស្មា ទិដ្ឋេ ចេវ ធម្មេ សម្បរាយញ្ច ពហុំ អនត្ថំ និគច្ឆតិ។

២៥៣. អតិសីតន្តិ កម្មំ ន ករោតីតិ មនុស្សេហិ កាលស្សេវ វុដ្ឋាយ "ឯថ ភោ កម្មន្តំ គច្ឆាមា"តិ វុត្តោ "អតិសីតំ តាវ, អដ្ឋីនិ ភិជ្ជន្តិ វិយ, គច្ឆថ តុម្ហេ បច្ឆា ជានិស្សាមី"តិ អគ្គឹ តបន្តោ និសីទតិ។ តេ គន្ត្វា កម្មំ

ករោន្តិ។ ឥតរស្ស កម្មំ បរិហាយតិ។ **អតិឧណ្ហ**ន្តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

ហោតិ បានសខា នាមាតិ ឯកច្ចោ បានដ្ឋានេ សុរាគេហេយេវ សហាយោ ហោតិ។ “បន្នសខា”តិបិ បាឋោ, អយមេវត្ថោ។ **សម្មិយសម្មិយោ**តិ សម្ម សម្មាតិ វទន្តោ សម្មុខេយេវ សហាយោ ហោតិ, បរម្មុខេ វេរីវិសទិសោ ឱតារមេវ គវេសតិ។ **អត្ថេសុ ជាតេសូ**តិ តថារូបេសុ កិច្ចេសុ សមុប្បន្នេសុ។ **វេរប្បសវោ**តិ វេរពហុលតា។ **អនត្ថតា**តិ អនត្ថការិតា។ **សុកទរិយតា**តិ សុដ្ឋុ កទរិយតា ថទ្ធមច្ឆរិយភាវោ ។ **ឧទកមិវ ឥណំ វិគាហតី**តិ បាសាណោ ឧទកំ វិយ សំសីទន្តោ ឥណំ វិគាហតិ។

វត្តិនុដ្ឋានទេស្សិនាតិ វត្តី អនុដ្ឋានសីលេន។ **អតិសាយមិទំ អហូ**តិ ឥទំ អតិសាយំ ជាតន្តិ យេ ឯវំ វត្វា កម្មំ ន ករោន្តិ។ **ឥតិ វិស្សដ្ឋកម្មន្តេ**តិ ឯវំ វត្វា បរិច្ចត្តកម្មន្តេ។ **អត្ថា អច្ចេន្តិ មាណវេ**តិ ឯវរូបេ បុគ្គលេ អត្ថា អតិក្កមន្តិ, តេសុ ន តិដ្ឋន្តិ។

តិណា ភិយ្យោតិ តិណតោបិ ឧត្តរិ។ **សោ សុខំ ន វិហាយតី**តិ សោ បុរិសោ សុខំ ន ជហាតិ, សុខសមង្គីយេវ ហោតិ។ ឥមិនា កថាមគ្គេន ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ “គិហិភូតេន សតា ឯត្តកំ កម្មំ ន កាតព្ពំ, ករោន្តស្ស វឌ្ឍិ នាម នត្ថិ។ ឥធលោកេ បរលោកេ គរហមេវ បាបុណាតី”តិ។

មិត្តបតិរូបកាទិវណ្ណនា

២៥៤. ឥទានិ យោ ឯវំ ករោតោ អនត្ថោ ឧប្បជ្ជតិ, អញ្ញានិ វា បន យានិ កានិចិ ភយានិ យេកេចិ ឧបទ្ទវា យេកេចិ ឧបសគ្គា, សព្ពេ តេ ពាលំ និស្សាយ ឧប្បជ្ជន្តិ។ តស្មា “ឯវរូបា ពាលា ន សេវិតព្ពា”តិ ពាលេ មិត្តបតិរូបកេ អមិត្តេ ទស្សេតុំ **ចត្តារោមេ, គហបតិបុត្ត អមិត្តា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អញ្ញទត្ថុហរោ**តិ សយំ តុច្ឆហត្ថោ អាគន្ត្វា ឯកំសេន យំកិញ្ចិ ហរតិយេវ។ **វចីបរមោ**តិ វចនបរមោ វចនមត្តេនេវ ទាយកោ ការកោ វិយ ហោតិ។ **អនុប្បិយភាណី**តិ អនុប្បិយំ ភណតិ។ **អបាយសហាយោ**តិ ភោគានំ អបាយេសុ សហាយោ ហោតិ។

២៥៥. ឯវំ ចត្តារោ អមិត្តេ ទស្សេត្វា បុន តត្ថ ឯកេកំ ចតូហិ ការណេហិ វិភជន្តោ **ចតូហិ ខោ, គហបតិបុត្តា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អញ្ញទត្ថុហរោ ហោតី**តិ ឯកំសេន ហារកោយេវ ហោតិ។ សហាយស្ស គេហំ រិត្តហត្ថោ អាគន្ត្វា និវត្ថសាដកាទីនំ វណ្ណំ ភាសតិ, សោ “អតិវិយ ត្វំ សម្ម ឥមស្ស វណ្ណំ ភាសសី”តិ អញ្ញំ និវាសេត្វា តំ ទេតិ។ **អប្បេន ពហុមិច្ឆតី**តិ យំកិញ្ចិ អប្បកំ ទត្វា តស្ស សន្តិកា ពហុំ បត្ថេតិ។ **ភយស្ស កិច្ចំ ករោតី**តិ អត្តនោ ភយេ ឧប្បន្នេ តស្ស ទាសោ វិយ ហុត្វា តំ តំ កិច្ចំ ករោតិ, អយំ សព្ពទា ន ករោតិ, ភយេ ឧប្បន្នេ ករោតិ, ន បេមេនាតិ អមិត្តោ នាម ជាតោ។ **សេវតិ អត្ថការណា**តិ មិត្តសន្ថវវសេន ន សេវតិ, អត្តនោ អត្ថមេវ បច្ចាសីសន្តោ សេវតិ។

២៥៦. **អតីតេន បដិសន្ថរតី**តិ សហាយេ អាគតេ “ហិយ្យោ វា បរេ វា ន អាគតោសិ, អម្ហាកំ ឥមស្មឹ វារេ សស្សំ អតិវិយ និប្ផន្នំ, ពហូនិ សាលិយវពីជាទីនិ បបេត្វា មគ្គំ ឱលោកេន្តា និសីទិម្ហ, អជ្ជ បន សព្ពំ ខីណ”ន្តិ ឯវំ អតីតេន សង្គណ្ហាតិ។ **អនាគតេនា**តិ “ឥមស្មឹ វារេ អម្ហាកំ សស្សំ មនាបំ ភវិស្សតិ, ផលភារភរិតា សាលិអាទយោ, សស្សសង្គហេ កតេ តុម្ហាកំ សង្គហំ កាតុំ សមត្ថា ភវិស្សាមា”តិ ឯវំ អនាគតេន សង្គណ្ហាតិ។ **និរត្ថកេនា**តិ ហត្ថិក្ខន្ធេ វា អស្សបិដ្ឋេ វា និសិន្នោ សហាយំ ទិស្វា “ឯហិ, ភោ, ឥធ និសីទា”តិ វទតិ។ មនាបំ សាដកំ និវាសេត្វា “សហាយកស្ស វត មេ អនុច្ឆវិកោ អញ្ញោ បន មយ្ហំ នត្ថី”តិ វទតិ, ឯវំ និរត្ថកេន សង្គណ្ហាតិ នាម។ **បច្ចុប្បន្នេសុ កិច្ចេសុ ព្យសនំ ទស្សេតី**តិ “សកដេន មេ អត្ថោ”តិ វុត្តេ “ចក្កមស្ស ភិន្នំ, អក្ខោ ឆិន្នោ”តិអាទីនិ វទតិ។

២៥៧. **បាបកម្បិស្ស អនុជានាតី**តិ បាណាតិបាតាទីសុ យំកិញ្ចិ ករោមាតិ វុត្តេ “សាធុ សម្ម ករោមា”តិ អនុជានាតិ។ កល្យាណេបិ ឯសេវ នយោ។ **សហាយោ ហោតី**តិ “អសុកដ្ឋានេ សុរំ បិវន្តិ, ឯហិ តត្ថ គច្ឆាមា”តិ វុត្តេ សាធូតិ គច្ឆតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **ឥតិ វិញ្ញាយា**តិ “មិត្តបតិរូបកា ឯតេ”តិ ឯវំ ជានិត្វា។

សុហទមិត្តាទិវណ្ណនា

២៦០. ឯវំ ន សេវិតព្ពេ បាបមិត្តេ ទស្សេត្វា ឥទានិ សេវិតព្ពេ កល្យាណមិត្តេ ទស្សេន្តោ បុន **ចត្តារោមេ, គហបតិបុត្តា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សុហទា**តិ សុន្ទរហទយា។

២៦១. បមត្តំ រក្ខតីតិ មជ្ជំ បិវិត្វា គាមមជ្ឈេ វា គាមទ្វារេ វា មគ្គេ វា និបន្នំ ទិស្វា “ឯវំនិបន្នស្ស កោចិទេវ និវាសនបារុបនម្បិ ហរេយ្យា”តិ សមីបេ និសីទិត្វា បពុទ្ធកាលេ គហេត្វា គច្ឆតិ។ **បមត្តស្ស សាបតេយ្យ**ន្តិ សហាយោ ពហិគតោ វា ហោតិ សុរំ បិវិត្វា វា បមត្តោ, គេហំ អនារក្ខំ “កោចិទេវ យំកិញ្ចិ ហរេយ្យា”តិ គេហំ បវិសិត្វា តស្ស ធនំ រក្ខតិ។ **ភីតស្សា**តិ កិស្មិញ្ចិទេវ ភយេ ឧប្បន្នេ “មា ភាយិ, មាទិសេ សហាយេ ឋិតេ កឹ ភាយសី”តិ តំ ភយំ ហរន្តោ បដិសរណំ ហោតិ។ **តទ្ទិគុណំ ភោគ**ន្តិ កិច្ចករណីយេ ឧប្បន្នេ សហាយំ អត្តនោ សន្តិកំ អាគតំ ទិស្វា វទតិ “កស្មា អាគតោសី”តិ? រាជកុលេ កម្មំ អត្ថីតិ។ កឹ លទ្ធុំ វដ្ដតីតិ? ឯកោ កហាបណោតិ។ “នគរេ កម្មំ នាម ន ឯកកហាបណេន និប្ផជ្ជតិ, ទ្វេ គណ្ហាហី”តិ ឯវំ យត្តកំ វទតិ, តតោ ទិគុណំ ទេតិ។

២៦២. គុយ្ហមស្ស អាចិក្ខតីតិ អត្តនោ គុយ្ហំ និគូហិតុំ យុត្តកថំ អញ្ញស្ស អកថេត្វា តស្សេវ អាចិក្ខតិ។ **គុយ្ហមស្ស បរិគូហតី**តិ តេន កថិតំ គុយ្ហំ យថា អញ្ញោ ន ជានាតិ, ឯវំ រក្ខតិ។ **អាបទាសុ ន វិជហតី**តិ ឧប្បន្នេ ភយេ ន បរិច្ចជតិ។ **ជីវិតម្បិស្ស អត្ថាយា**តិ អត្តនោ ជីវិតម្បិ តស្ស សហាយស្ស អត្ថាយ បរិច្ចត្តមេវ ហោតិ, អត្តនោ ជីវិតំ អគណេត្វាបិ តស្ស កម្មំ ករោតិយេវ។

២៦៣. បាបា និវារេតីតិ អម្ហេសុ បស្សន្តេសុ បស្សន្តេសុ ត្វំ ឯវំ កាតុំ ន លភសិ, បញ្ច វេរានិ ទស អកុសលកម្មបថេ មា ករោហីតិ និវារេតិ។ **កល្យាណេ និវេសេតី**តិ កល្យាណកម្មេ តីសុ សរណេសុ បញ្ចសីលេសុ ទសកុសលកម្មបថេសុ វត្តស្សុ, ទានំ ទេហិ បុញ្ញំ ករោហិ ធម្មំ សុណាហីតិ ឯវំ កល្យាណេ និយោជេតិ។ **អស្សុតំ សាវេតី**តិ អស្សុតបុព្ពំ សុខុមំ និបុណំ ការណំ សាវេតិ។ **សគ្គស្ស មគ្គ**ន្តិ ឥទំ កម្មំ កត្វា សគ្គេ និព្ពត្តន្តីតិ ឯវំ សគ្គស្ស មគ្គំ អាចិក្ខតិ។

២៦៤. អភវេនស្ស ន នន្ទតីតិ តស្ស អភវេន អវុឌ្ឍិយា បុត្តទារស្ស វា បរិជនស្ស វា តថារូបំ បារិជុញ្ញំ ទិស្វា វា សុត្វា វា ន នន្ទតិ, អនត្តមនោ ហោតិ។ **ភវេនា**តិ វុឌ្ឍិយា តថារូបស្ស សម្បត្តី វា ឥស្សរិយប្បដិលាភំ វា ទិស្វា វា សុត្វា វា នន្ទតិ, អត្តមនោ ហោតិ។ **អវណ្ណំ ភណមានំ និវារេតី**តិ “អសុកោ វិរូបោ ន បាសាទិកោ ទុជ្ជាតិកោ ទុស្សីលោ”តិ វា វុត្តេ “ឯវំ មា ភណិ, រូបវា ច សោ បាសាទិកោ ច សុជាតោ ច សីលសម្បន្នោ ចា”តិអាទីហិ វចនេហិ បរំ អត្តនោ សហាយស្ស អវណ្ណំ ភណមានំ និវារេតិ។ **វណ្ណំ ភណមានំ បសំសតី**តិ “អសុកោ រូបវា បាសាទិកោ សុជាតោ សីលសម្បន្នោ”តិ វុត្តេ “អហោ សុដ្ឋុ វទសិ, សុភាសិតំ តយា, ឯវមេតំ, ឯស បុរិសោ រូបវា បាសាទិកោ សុជាតោ សីលសម្បន្នោ”តិ ឯវំ អត្តនោ សហាយកស្ស បរំ វណ្ណំ ភណមានំ បសំសតិ។

២៦៥. ជលំ អគ្គីវ ភាសតីតិ រត្តឹ បព្ពតមត្ថកេ ជលមានោ អគ្គិ វិយ វិរោចតិ។

ភោគេ សំហរមានស្សាតិ អត្តានម្បិ បរម្បិ អបីឡេត្វា ធម្មេន សមេន ភោគេ សម្បិណ្ឌេន្តស្ស រាសឹ ករោន្តស្ស។ **ភមរស្សេវ ឥរីយតោ**តិ យថា ភមរោ បុប្ផានំ វណ្ណគន្ធំ អបោថយំ តុណ្ឌេនបិ បក្ខេហិបិ រសំ អាហរិត្វា អនុបុព្ពេន ចក្កប្បមាណំ មធុបដលំ ករោតិ, ឯវំ អនុបុព្ពេន មហន្តំ ភោគរាសឹ ករោន្តស្ស។ **ភោគា សន្និចយំ យន្តី**តិ តស្ស ភោគា និចយំ គច្ឆន្តិ។ កថំ? អនុបុព្ពេន ឧបចិកាហិ សំវឌ្ឍិយមានោ វម្មិកោ វិយ។ តេនាហ “វម្មិកោវុបចីយតី”តិ។ យថា វម្មិកោ ឧបចិយតិ, ឯវំ និចយំ យន្តីតិ អត្ថោ។

សមាហត្វាតិ សមាហរិត្វា។ **អលមត្តោ**តិ យុត្តសភាវោ សមត្ថោ វា បរិយត្តរូបោ ឃរាវាសំ សណ្ឋាបេតុំ។

ឥទានិ យថា វា ឃរាវាសោ សណ្ឋបេតព្ពោ, តថា ឱវទន្តោ **ចតុធា វិភជេ ភោគេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ស វេ មិត្តានិ គន្ថតី**តិ សោ ឯវំ វិភជន្តោ មិត្តានិ គន្ថតិ នាម អភេជ្ជមានានិ ឋបេតិ។ យស្ស ហិ ភោគា សន្តិ, សោ ឯវ មិត្តេ ឋបេតុំ សក្កោតិ, ន ឥតរោ។

ឯកេន ភោគេ ភុញ្ជេយ្យាតិ ឯកេន កោដ្ឋាសេន ភោគេ ភុញ្ជេយ្យ។ **ទ្វីហិ កម្មំ បយោជយេ**តិ ទ្វីហិ កោដ្ឋាសេហិ កសិវាណិជ្ជាទិកម្មំ បយោជេយ្យ។ **ចតុត្ថញ្ច និធាបេយ្យា**តិ ចតុត្ថំ កោដ្ឋាសំ និធាបេត្វា ឋបេយ្យ។ **អាបទាសុ ភវិស្សតី**តិ កុលានញ្ហិ ន សព្ពកាលំ ឯកសទិសំ វត្តតិ, កទាចិ រាជាទិវសេន អាបទាបិ ឧប្បជ្ជន្តិ, តស្មា ឯវំ អាបទាសុ ឧប្បន្នាសុ ភវិស្សតីតិ “ឯកំ កោដ្ឋាសំ និធាបេយ្យា”តិ អាហ ។ ឥមេសុ បន ចតូសុ កោដ្ឋាសេសុ កតរកោដ្ឋាសំ គហេត្វា កុសលំ កាតព្ពន្តិ? “ភោគេ ភុញ្ជេយ្យា”តិ វុត្តកោដ្ឋាសំ។ តតោ គណ្ហិត្វា ភិក្ខូនម្បិ កបណទ្ធិកាទីនម្បិ ទាតព្ពំ, បេសការន្ហាបិតាទីនម្បិ វេតនំ ទាតព្ពំ។

ឆទ្ទិសាបដិច្ឆាទនកណ្ឌវណ្ណនា

២៦៦. ឥតិ ភគវា ឯត្តកេន កថាមគ្គេន ឯវំ គហបតិបុត្តស្ស អរិយសាវកោ ចតូហិ ការណេហិ អកុសលំ បហាយ ឆហិ ការណេហិ ភោគានំ អបាយមុខំ វជ្ជេត្វា សោឡស មិត្តានិ សេវន្តោ ឃរាវាសំ សណ្ឋបេត្វា ទារភរណំ ករោន្តោ ធម្មិកេន អាជីវេន ជីវតិ, ទេវមនុស្សានញ្ច អន្តរេ អគ្គិក្ខន្ធោ វិយ វិរោចតីតិ វជ្ជនីយធម្មវជ្ជនត្ថំ សេវិតព្ពធម្មសេវនត្ថញ្ច ឱវាទំ ទត្វា ឥទានិ នមស្សិតព្ពា ឆ ទិសា ទស្សេន្តោ **កថញ្ច គហបតិបុត្តា**តិអាទិមាហ។

តត្ថ **ឆទ្ទិសាបដិច្ឆាទី**តិ យថា ឆហិ ទិសាហិ អាគមនភយំ ន អាគច្ឆតិ, ខេមំ ហោតិ និព្ភយំ ឯវំ វិហរន្តោ "ឆទ្ទិសាបដិច្ឆាទី"តិ វុច្ចតិ។ "បុរត្ថិមា ទិសា មាតាបិតរោ វេទិតព្ពា"តិអាទីសុ **មាតាបិតរោ** បុព្ពុបការិតាយ **បុរត្ថិមា ទិសា**តិ វេទិតព្ពា។ **អាចរិយា** ទក្ខិណេយ្យតាយ **ទក្ខិណា ទិសា**តិ។ **បុត្តទារា** បិដ្ឋិតោ អនុពន្ធនវសេន **បច្ឆិមា ទិសា**តិ។ **មិត្តាមច្ចា** យស្មា សោ មិត្តាមច្ចេ និស្សាយ តេ តេ ទុក្ខវិសេសេ ឧត្តរតិ, តស្មា **ឧត្តរា ទិសា**តិ។ **ទាសកម្មករា** បាទមូលេ បតិដ្ឋានវសេន **ហេដ្ឋិមា ទិសា**តិ។ **សមណព្រាហ្មណា** គុណេហិ ឧបរិ ឋិតភាវេន **ឧបរិមា ទិសា**តិ វេទិតព្ពា។

២៦៧. **ភតោ នេ ភរិស្សាមី**តិ អហំ មាតាបិតូហិ ថញ្ញំ បាយេត្វា ហត្ថបាទេ វឌ្ឍេត្វា មុខេន សិង្ឃាណិកំ អបនេត្វា នហាបេត្វា មណ្ឌេត្វា ភតោ ភរិតោ ជគ្គិតោ, ស្វាហំ អជ្ជ តេ មហល្លកេ បាទធោវននហាបនយាគុភត្តទានាទីហិ ភរិស្សាមិ។

កិច្ចំ នេសំ ករិស្សាមីតិ អត្តនោ កម្មំ ឋបេត្វា មាតាបិតូនំ រាជកុលាទីសុ ឧប្បន្នំ កិច្ចំ គន្ត្វា ករិស្សាមិ។ **កុលវំសំ សណ្ឋបេស្សាមី**តិ មាតាបិតូនំ សន្តកំ ខេត្តវត្ថុហិរញ្ញសុវណ្ណាទី អវិនាសេត្វា រក្ខន្តោបិ កុលវំសំ សណ្ឋបេតិ នាម។ មាតាបិតរោ អធម្មិកវំសតោ ហារេត្វា ធម្មិកវំសេ ឋបេន្តោបិ, កុលវំសេន អាគតានិ សលាកភត្តាទីនិ អនុបច្ឆិន្ទិត្វា បវត្តេន្តោបិ កុលវំសំ សណ្ឋបេតិ នាម។ ឥទំ សន្ធាយ វុត្តំ – "កុលវំសំ សណ្ឋបេស្សាមី"តិ។

ទាយជ្ជំ បដិបជ្ជាមីតិ មាតាបិតរោ អត្តនោ ឱវាទេ អវត្តមានេ មិច្ឆាបដិបន្នេ ទារកេ វិនិច្ឆយំ បត្វា អបុត្តេ ករោន្តិ, តេ ទាយជ្ជារហា ន ហោន្តិ។ ឱវាទេ វត្តមានេ បន កុលសន្តកស្ស សាមិកេ ករោន្តិ, អហំ ឯវំ វត្តិស្សាមីតិ អធិប្បាយេន "ទាយជ្ជំ បដិបជ្ជាមី"តិ វុត្តំ។

ទក្ខិណំ អនុប្បទស្សាមីតិ តេសំ បត្តិទានំ កត្វា តតិយទិវសតោ បដ្ឋាយ ទានំ អនុប្បទស្សាមិ។ **បាបា និវារេន្តី**តិ បាណាតិបាតាទីនំ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកំ អាទីនវំ វត្វា, "តាត, មា ឯវរូបំ ករី"តិ និវារេន្តិ, កតម្បិ គរហន្តិ។ **កល្យាណេ និវេសេន្តី**តិ អនាថបិណ្ឌិកោ វិយ លញ្ជំ ទត្វាបិ សីលសមាទានាទីសុ និវេសេន្តិ។ **សិប្បំ សិក្ខាបេន្តី**តិ អត្តនោ ឱវាទេ ឋិតភាវំ ញត្វា វំសានុគតំ មុទ្ទាគណនាទិសិប្បំ សិក្ខាបេន្តិ។ **បតិរូបេនា**តិ កុលសីលរូបាទីហិ អនុរូបេន។

សមយេ ទាយជ្ជំ និយ្យាទេន្តីតិ សមយេ ធនំ ទេន្តិ។ តត្ថ និច្ចសមយោ កាលសមយោតិ ទ្វេ សមយា។ **និច្ចសមយេ** ទេន្តិ នាម "ឧដ្ឋាយ សមុដ្ឋាយ ឥមំ គណ្ហិតព្ពំ គណ្ហ, អយំ តេ បរិព្ពយោ ហោតុ, ឥមិនា កុសលំ ករោហី"តិ ទេន្តិ។ **កាលសមយេ** ទេន្តិ នាម សិខាឋបនអាវាហវិវាហាទិសមយេ ទេន្តិ។ អបិច បច្ឆិមេ កាលេ មរណមញ្ចេ និបន្នស្ស "ឥមិនា កុសលំ ករោហី"តិ ទេន្តាបិ សមយេ ទេន្តិ នាម។ **បដិច្ឆន្នា ហោតី**តិ យំ បុរត្ថិមទិសតោ ភយំ អាគច្ឆេយ្យ, យថា តំ នាគច្ឆតិ, ឯវំ បិហិតា ហោតិ។ សចេ ហិ បុត្តា វិប្បដិបន្នា, អស្សុ, មាតាបិតរោ ទហរកាលតោ បដ្ឋាយ ជគ្គនាទីហិ សម្មា បដិបន្នា, ឯតេ ទារកា, មាតាបិតូនំ អប្បតិរូបាតិ ឯតំ ភយំ អាគច្ឆេយ្យ។ បុត្តា សម្មា បដិបន្នា, មាតាបិតរោ វិប្បដិបន្នា, មាតាបិតរោ បុត្តានំ នានុរូបាតិ ឯតំ ភយំ អាគច្ឆេយ្យ។ ឧភោសុ វិប្បដិបន្នេសុ ទុវិធម្បិ តំ ភយំ ហោតិ។ សម្មា បដិបន្នេសុ សព្ពំ ន ហោតិ។ តេន វុត្តំ – "បដិច្ឆន្នា ហោតិ ខេមា អប្បដិភយា"តិ។

ឯវញ្ច បន វត្វា ភគវា សិង្គាលកំ ឯតទវោច – "ន ខោ តេ, គហបតិបុត្ត, បិតា លោកសម្មតំ បុរត្ថិមំ ទិសំ នមស្សាបេតិ។ មាតាបិតរោ បន បុរត្ថិមទិសាសទិសេ កត្វា នមស្សាបេតិ។ អយញ្ហិ តេ បិតរា បុរត្ថិមា ទិសា អក្ខាតា, នោ អញ្ញា"តិ។

២៦៨. **ឧដ្ឋានេនា**តិ អាសនា ឧដ្ឋានេន។ អន្តេវាសិកេន ហិ អាចរិយំ ទូរតោវ អាគច្ឆន្តំ ទិស្វា អាសនា វុដ្ឋាយ បច្ចុគ្គមនំ កត្វា ហត្ថតោ ភណ្ឌកំ គហេត្វា អាសនំ បញ្ញបេត្វា និសីទាបេត្វា ពីជនបាទធោវនបាទមក្ខនានិ កាតព្ពានិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ "ឧដ្ឋានេនា"តិ។ **ឧបដ្ឋានេនា**តិ ទិវសស្ស តិក្ខត្តុំ ឧបដ្ឋានគមនេន។ សិប្បុគ្គហណកាលេ បន អវស្សកមេវ គន្តព្ពំ ហោតិ។ **សុស្សូសាយា**តិ សទ្ទហិត្វា សវនេន។ អសទ្ទហិត្វា សុណន្តោ ហិ វិសេសំ នាធិគច្ឆតិ។ **បារិចរិយាយា**តិ អវសេសខុទ្ទកបារិចរិយាយ។ អន្តេវាសិកេន ហិ អាចរិយស្ស បាតោវ

វុដ្ឋាយ មុខោទកទន្តកដ្ឋំ ទត្វា ភត្តកិច្ចកាលេបិ បានីយំ គហេត្វា បច្ចុបដ្ឋានាទីនិ កត្វា វន្ទិត្វា គន្តព្ពំ។ កិលិដ្ឋវត្ថាទីនិ ធោវិតព្ពានិ, សាយំ នហានោទកំ បច្ចុបដ្ឋបេតព្ពំ។ អផាសុកាលេ ឧបដ្ឋាតព្ពំ។ បព្ពជិតេនបិ សព្ពំ អន្តេវាសិកវត្តំ កាតព្ពំ។ ឥទំ សន្ធាយ វុត្តំ – “បារិចរិយាយា”តិ។ **សក្កច្ចំ សិប្បបដិគ្គហណេនា**តិ សក្កច្ចំ បដិគ្គហណំ នាម ថោកំ គហេត្វា ពហុវារេ សជ្ឈាយករណំ, ឯកបទម្បិ វិសុទ្ធមេវ គហេតព្ពំ។

សុវិនីតំ វិនេន្តីតិ “ឯវំ តេ និសីទិតព្ពំ, ឯវំ ឋាតព្ពំ, ឯវំ ខាទិតព្ពំ, ឯវំ ភុញ្ជិតព្ពំ, បាបមិត្តា វជ្ជេតព្ពា, កល្យាណមិត្តា សេវិតព្ពា”តិ ឯវំ អាចារំ សិក្ខាបេន្តិ វិនេន្តិ។ **សុគ្គហិតំ គាហាបេន្តី**តិ យថា សុគ្គហិតំ គណ្ហាតិ, ឯវំ អត្ថញ្ច ព្យញ្ជនញ្ច សោធេត្វា បយោគំ ទស្សេត្វា គណ្ហាបេន្តិ។ **មិត្តាមច្ចេសុ បដិយាទេន្តី**តិ “អយំ អម្ហាកំ អន្តេវាសិកោ ព្យត្តោ ពហុស្សុតោ មយា សមសមោ, ឯតំ សល្លក្ខេយ្យាថា”តិ ឯវំ គុណំ កថេត្វា មិត្តាមច្ចេសុ បតិដ្ឋបេន្តិ។

ទិសាសុ បរិត្តាណំ ករោន្តីតិ សិប្បសិក្ខាបនេនេវស្ស សព្ពទិសាសុ រក្ខំ ករោន្តិ។ ឧគ្គហិតសិប្បោ ហិ យំ យំ ទិសំ គន្ត្វា សិប្បំ ទស្សេតិ, តត្ថ តត្ថស្ស លាភសក្ការោ ឧប្បជ្ជតិ។ សោ អាចរិយេន កតោ នាម ហោតិ, គុណំ កថេន្តោបិស្ស មហាជនោ អាចរិយបាទេ ធោវិត្វា វសិតអន្តេវាសិកោ វត អយន្តិ បឋមំ អាចរិយស្សេវ គុណំ កថេន្តិ, ព្រហ្មលោកប្បមាណោបិស្ស លាភោ ឧប្បជ្ជមានោ អាចរិយសន្តកោវ ហោតិ។ អបិច យំ វិជ្ជំ បរិជប្បិត្វា គច្ឆន្តំ អដវិយំ ចោរា ន បស្សន្តិ, អមនុស្សា វា ទីឃជាតិអាទយោ វា ន វិហេឋេន្តិ, តំ សិក្ខាបេន្តាបិ ទិសាសុ បរិត្តាណំ ករោន្តិ។ យំ វា សោ ទិសំ គតោ ហោតិ, តតោ កង្ខំ ឧប្បាទេត្វា អត្តនោ សន្តិកំ អាគតមនុស្សេ “ឯតិស្សំ ទិសាយំ អម្ហាកំ អន្តេវាសិកោ វសតិ, តស្ស ច មយ្ហញ្ច ឥមស្មឹ សិប្បេ នានាករណំ នត្ថិ, គច្ឆថ តមេវ បុច្ឆថា”តិ ឯវំ អន្តេវាសិកំ បគ្គណ្ហន្តាបិ តស្ស តត្ថ លាភសក្ការុប្បត្តិយា បរិត្តាណំ ករោន្តិ នាម, បតិដ្ឋំ ករោន្តីតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។

២៦៩. តតិយទិសាវារេ **សម្មាននាយា**តិ ទេវមាតេ តិស្សមាតេតិ ឯវំ សម្ភាវិតកថាកថនេន។ **អនវមាននាយា**តិ យថា ទាសកម្មករាទយោ បោថេត្វា វិហេឋេត្វា កថេន្តិ, ឯវំ ហីឡេត្វា វិមានេត្វា អកថនេន។ **អនតិចរិយាយា**តិ តំ អតិក្កមិត្វា ពហិ អញ្ញាយ ឥត្ថិយា សទ្ធឹ បរិចរន្តោ តំ អតិចរតិ នាម, តថា អករណេន។ **ឥស្សរិយវោស្សគ្គេនា**តិ ឥត្ថិយោ ហិ មហាលតាសទិសម្បិ អាភរណំ លភិត្វា ភត្តំ វិចារេតុំ អលភមានា កុជ្ឈន្តិ, កដច្ឆុំ ហត្ថេ ឋបេត្វា តវ រុចិយា ករោហីតិ ភត្តគេហេ វិស្សជ្ជេ សព្ពំ ឥស្សរិយំ វិស្សដ្ឋំ នាម ហោតិ, ឯវំ ករណេនាតិ អត្ថោ។ **អលង្ការានុប្បទានេនា**តិ អត្តនោ វិភវានុរូបេន អលង្ការទានេន។ **សុសំវិហិតកម្មន្តា**តិ យាគុភត្តបចនកាលាទីនិ អនតិក្កមិត្វា តស្ស តស្ស សាធុកំ ករណេន សុដ្ឋុ សំវិហិតកម្មន្តា។ **សង្គហិតបរិជនា**តិ សម្មាននាទីហិ ចេវ បហេណកបេសនាទីហិ ច សង្គហិតបរិជនា។ ឥធ បរិជនោ នាម សាមិកស្ស ចេវ អត្តនោ ច ញាតិជនោ។ **អនតិចារិនី**តិ សាមិកំ មុញ្ចិត្វា អញ្ញំ មនសាបិ ន បត្ថេតិ។ **សម្ភត**ន្តិ កសិវាណិជ្ជាទីនិ កត្វា អាភតធនំ។ **ទក្ខា ច ហោតី**តិ យាគុភត្តសម្បាទនាទីសុ ឆេកា និបុណា ហោតិ។ **អនលសា**តិ និក្កោសជ្ជា។ យថា អញ្ញា កុសីតា និសិន្នដ្ឋានេ និសិន្នាវ ហោន្តិ ឋិតដ្ឋានេ ឋិតាវ, ឯវំ អហុត្វា វិប្ផារិតេន ចិត្តេន សព្ពកិច្ចានិ និប្ផាទេតិ។ សេសមិធាបិ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។

២៧០. ចតុត្ថទិសាវារេ **អវិសំវាទនតាយា**តិ យស្ស យស្ស នាមំ គណ្ហាតិ, តំ តំ អវិសំវាទេត្វា ឥទម្បិ អម្ហាកំ គេហេ អត្ថិ, ឥទម្បិ អត្ថិ, គហេត្វា គច្ឆាហីតិ ឯវំ អវិសំវាទេត្វា ទានេន។ **អបរបជា ចស្ស បដិបូជេន្តី**តិ សហាយស្ស បុត្តធីតរោ បជា នាម, តេសំ បន បុត្តធីតរោ ច នត្តុបនត្តកា ច អបរបជា នាម។ តេ បដិបូជេន្តិ កេឡាយន្តិ មមាយន្តិ មង្គលកាលាទីសុ តេសំ មង្គលាទីនិ ករោន្តិ។ សេសមិធាបិ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

២៧១. **យថាពលំ កម្មន្តសំវិធានេនា**តិ ទហរេហិ កាតព្ពំ មហល្លកេហិ, មហល្លកេហិ វា កាតព្ពំ ទហរេហិ, ឥត្ថីហិ កាតព្ពំ បុរិសេហិ, បុរិសេហិ វា កាតព្ពំ ឥត្ថីហិ អការេត្វា តស្ស តស្ស ពលានុរូបេនេវ កម្មន្តសំវិធានេន។ **ភត្តវេតនានុប្បទានេនា**តិ អយំ ខុទ្ទកបុត្តោ, អយំ ឯកវិហារីតិ តស្ស តស្ស អនុរូបំ សល្លក្ខេត្វា ភត្តទានេន ចេវ បរិព្ពយទានេន ច។ **គិលានុបដ្ឋានេនា**តិ អផាសុកកាលេ កម្មំ អការេត្វា សប្បាយភេសជ្ជាទីនិ ទត្វា បដិជគ្គនេន។ **អច្ឆរិយានំ រសានំ សំវិភាគេនា**តិ អច្ឆរិយេ មធុររសេ លភិត្វា សយមេវ អខាទិត្វា តេសម្បិ តតោ សំវិភាគករណេន។ **សមយេ វោស្សគ្គេនា**តិ និច្ចសមយេ ច កាលសមយេ ច វោស្សជ្ជនេន។ **និច្ចសមយេ** វោស្សជ្ជនំ នាម សកលទិវសំ កម្មំ ករោន្តា កិលមន្តិ។ តស្មា យថា ន កិលមន្តិ, ឯវំ វេលំ ញត្វា វិស្សជ្ជនំ។ **កាលសមយេ** វោស្សគ្គោ នាម ឆណនក្ខត្តកីឡាទីសុ អលង្ការភណ្ឌខាទនីយភោជនីយាទីនិ ទត្វា វិស្សជ្ជនំ។ **ទិន្នាទាយិនោ**តិ ចោរិកាយ កិញ្ចិ អគហេត្វា សាមិកេហិ ទិន្នស្សេវ អាទាយិនោ។ **សុកតកម្មករា**តិ “កឹ ឯតស្ស កម្មេន កតេន, ន មយំ កិញ្ចិ លភាមា”តិ អនុជ្ឈាយិត្វា តុដ្ឋហទយា យថា តំ កម្មំ សុកតំ ហោតិ, ឯវំ ការកា។

កិត្តិវណ្ណហារាតិ បរិសមជ្ឈេ កថាយ សម្បត្តាយ “កោ អម្ហាកំ សាមិកេហិ សទិសោ អត្ថិ, មយំ អត្តនោ ទាសភាវម្បិ ន ជានាម, តេសំ សាមិកភាវម្បិ ន ជានាម, ឯវំ នោ អនុកម្បន្តី”តិ គុណកថាហារកា។ សេសមិធាបិ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។

២៧២. មេត្តេន កាយកម្មេនាតិអាទីសុ មេត្តចិត្តំ បច្ចុបដ្ឋបេត្វា កតានិ កាយកម្មាទីនិ មេត្តានិ នាម វុច្ចន្តិ។ តត្ថ ភិក្ខូ និមន្តេស្សាមីតិ វិហារគមនំ , ធមករណំ គហេត្វា ឧទកបរិស្សាវនំ, បិដ្ឋិបរិកម្មបាទបរិកម្មាទិករណញ្ច មេត្តំ **កាយកម្មំ** នាម។ ភិក្ខូ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋេ ទិស្វា “សក្កច្ចំ យាគុំ ទេថ, ភត្តំ ទេថា”តិអាទិវចនញ្ចេវ, សាធុការំ ទត្វា ធម្មស្សវនញ្ច សក្កច្ចំ បដិសន្ថារករណាទីនិ ច មេត្តំ **វចីកម្មំ** នាម។ “អម្ហាកំ កុលូបកត្ថេរា អវេរា ហោន្តុ អព្យាបជ្ឈា”តិ ឯវំ ចិន្តនំ មេត្តំ **មនោកម្មំ** នាម។ **អនាវដទ្វារតាយា**តិ អបិហិតទ្វារតាយ។ តត្ថ សព្ពទ្វារានិ វិវរិត្វាបិ សីលវន្តានំ អទាយកោ អការកោ បិហិតទ្វារោយេវ។ សព្ពទ្វារានិ បន បិទហិត្វាបិ តេសំ ទាយកោ ការកោ វិវដទ្វារោយេវ។ ឥតិ សីលវន្តេសុ គេហទ្វារំ អាគតេសុ សន្តំយេវ នត្ថីតិ អវត្វា ទាតព្ពំ។ ឯវំ អនាវដទ្វារតា នាម ហោតិ។

អាមិសានុប្បទានេនាតិ បុរេភត្តំ បរិភុញ្ជិតព្ពកំ អាមិសំ នាម, តស្មា សីលវន្តានំ យាគុភត្តសម្បទានេនាតិ អត្ថោ។ **កល្យាណេន មនសា អនុកម្បន្តី**តិ “សព្ពេ សត្តា សុខិតា ហោន្តុ អវេរា អរោគា អព្យាបជ្ឈា”តិ ឯវំ ហិតផរណេន។ អបិច ឧបដ្ឋាកានំ គេហំ អញ្ញេ សីលវន្តេ សព្រហ្មចារី គហេត្វា បវិសន្តាបិ កល្យាណេន ចេតសា អនុកម្បន្តិ នាម។ **សុតំ បរិយោទាបេន្តី**តិ យំ តេសំ បកតិយា សុតំ អត្ថិ, តស្ស អត្ថំ កថេត្វា កង្ខំ វិនោទេន្តិ, តថត្តាយ វា បដិបជ្ជាបេន្តិ។ សេសមិធាបិ បុរិមនយេនេវ យោជេតព្ពំ។

២៧៣. អលមត្តោតិ បុត្តទារភរណំ កត្វា អគារំ អជ្ឈាវសនសមត្ថោ។ **បណ្ឌិតោ**តិ ទិសានមស្សនដ្ឋានេ បណ្ឌិតោ ហុត្វា។ **សណ្ហោ**តិ សុខុមត្ថទស្សនេន សណ្ហវាចាភណនេន វា សណ្ហោ ហុត្វា។ **បដិភានវា**តិ ទិសានមស្សនដ្ឋានេ បដិភានវា ហុត្វា **និវាតវុត្តី**តិ នីចវុត្តិ។ **អត្ថទ្ធោ**តិ ថម្ភរហិតោ។ **ឧដ្ឋានកោ**តិ ឧដ្ឋានវីរិយសម្បន្នោ។ **អនលសោ**តិ និក្កោសជ្ជោ។ **អច្ឆិន្នវុត្តី**តិ និរន្តរករណវសេន អខណ្ឌវុត្តិ។ **មេធាវី**តិ ឋានុប្បត្តិយា បញ្ញាយ សមន្នាគតោ។

សង្គាហកោតិ ចតូហិ សង្គហវត្ថូហិ សង្គាហករោ។ **មិត្តករោ**តិ មិត្តគវេសនោ។ **វទញ្ញូ**តិ បុព្ពការិនា, វុត្តវចនំ ជានាតិ។ សហាយកស្ស ឃរំ គតកាលេ “មយ្ហំ សហាយកស្ស វេឋនំ ទេថ, សាដកំ ទេថ, មនុស្សានំ ភត្តវេតនំ ទេថា”តិ វុត្តវចនមនុស្សរន្តោ តស្ស អត្តនោ គេហំ អាគតស្ស តត្តកំ វា តតោ អតិរេកំ វា បដិកត្តាតិ អត្ថោ។ អបិច សហាយកស្ស ឃរំ គន្ត្វា ឥមំ នាម គណ្ហិស្សាមីតិ អាគតំ សហាយកំ លជ្ជាយ គណ្ហិតុំ អសក្កោន្តំ អនិច្ឆារិតម្បិ តស្ស វាចំ ញត្វា យេន អត្ថេន សោ អាគតោ, តំ និប្ផាទេន្តោ វទញ្ញូ នាម។ យេន យេន វា បន សហាយកស្ស ឩនំ ហោតិ, ឱលោកេត្វា តំ តំ ទេន្តោបិ វទញ្ញូយេវ។ **នេតា**តិ តំ តំ អត្ថំ ទស្សេន្តោ បញ្ញាយ នេតា។ វិវិធានិ ការណានិ ទស្សេន្តោ នេតីតិ **វិនេតា។** បុនប្បុនំ នេតីតិ **អនុនេតា។**

តត្ថ តត្ថាតិ តស្មិំ តស្មិំ បុគ្គលេ។ **រថស្សាណីវ យាយតោ**តិ យថា អាណិយា សតិយេវ រថោ យាតិ, អសតិ ន យាតិ, ឯវំ ឥមេសុ សង្គហេសុ សតិយេវ លោកោ វត្តតិ, អសតិ ន វត្តតិ។ តេន វុត្តំ – “ឯតេ ខោ សង្គហា លោកេ, រថស្សាណីវ យាយតោ”តិ។

ន មាតា បុត្តការណាតិ យទិ មាតា ឯតេ សង្គហេ បុត្តស្ស ន ករេយ្យ, បុត្តការណា មានំ វា បូជំ វា ន លភេយ្យ។

សង្គហា ឯតេតិ ឧបយោគវចនេ បច្ចត្តំ។ “សង្គហេ ឯតេ”តិ វា បាឋោ។ **សម្មបេក្ខន្តី**តិ សម្មា បេក្ខន្តិ។ **បាសំសា ច ភវន្តី**តិ បសំសនីយា ច ភវន្តិ។

២៧៤. ឥតិ ភគវា យា ទិសា សន្ធាយ តេ គហបតិបុត្ត បិតា អាហ “ទិសា នមស្សេយ្យាសី”តិ, ឥមា តា ឆ ទិសា។ យទិ ត្វំ បិតុ វចនំ ករោសិ, ឥមា ទិសា នមស្សាតិ ទស្សេន្តោ សិង្គាលស្ស បុច្ឆាយ ឋត្វា ទេសនំ មត្ថកំ បាបេត្វា រាជគហំ បិណ្ឌាយ បាវិសិ ។ សិង្គាលកោបិ សរណេសុ បតិដ្ឋាយ ចត្តាលីសកោដិធនំ ពុទ្ធសាសនេ វិកិរិត្វា បុញ្ញកម្មំ កត្វា សគ្គបរាយណោ អហោសិ។ ឥមស្មិញ្ច បន សុត្តេ យំ គិហីហិ កត្តព្ពំ កម្មំ នាម, តំ អកថិតំ នត្ថិ, **គិហិវិនយោ នាមាយំ សុត្តន្តោ។** តស្មា ឥមំ សុត្វា យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជមានស្ស វុឌ្ឍិយេវ បាដិកង្ខា, នោ បរិហានីតិ។

សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយ

សិង្គាលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. អាដានាដិយសុត្តវណ្ណនា

បឋមភាណវារវណ្ណនា

២៧៥. ឯវំ មេ សុតន្តិ អាដានាដិយសុត្តំ។ តត្រាយមបុព្ពបទវណ្ណនា – **ចតុទ្ទិសំ រក្ខំ ឋបេត្វា**តិ អសុរសេនាយ និវារណត្ថំ សក្កស្ស ទេវានមិន្ទស្ស ចតូសុ ទិសាសុ អារក្ខំ ឋបេត្វា។ **គុម្ពំ ឋបេត្វា**តិ ពលគុម្ពំ ឋបេត្វា។ **ឱវរណំ ឋបេត្វា**តិ ចតូសុ ទិសាសុ អារក្ខកេ ឋបេត្វា។ ឯវំ សក្កស្ស ទេវានមិន្ទស្ស អារក្ខំ សុសំវិហិតំ កត្វា អាដានាដនគរេ និសិន្នា សត្ថុ ពុទ្ធេ អារព្ភ ឥមំ បរិត្តំ ពន្ធិត្វា “យេ សត្ថុ ធម្មអាណំ អម្ហាកញ្ច រាជអាណំ ន សុណន្តិ, តេសំ ឥទញ្ចិទញ្ច ករិស្សាមា”តិ សាវនំ កត្វា អត្តនោបិ ចតូសុ ទិសាសុ មហតិយា ច យក្ខសេនាយាតិអាទីហិ ចតូហិ សេនាហិ អារក្ខំ សំវិទហិត្វា អភិក្កន្តាយ រត្តិយា…បេ.… ឯកមន្តំ និសីទឹសុ។

អភិក្កន្តាយ រត្តិយាតិ ឯត្ថ អភិក្កន្តសទ្ទោ ខយសុន្ទរាភិរូបអព្ភនុមោទនាទីសុ ទិស្សតិ។ តត្ថ “អភិក្កន្តា, ភន្តេ រត្តិ, និក្ខន្តោ បឋមោ យាមោ, ចិរនិសិន្នោ ភិក្ខុសង្ឃោ ឧទ្ទិសតុ, ភន្តេ, ភគវា ភិក្ខូនំ បាតិមោក្ខ”ន្តិ (អ. និ. ៨.២០) ឯវមាទីសុ ខយេ ទិស្សតិ។ “អយំ ឥមេសំ ចតុន្នំ បុគ្គលានំ អភិក្កន្តតរោ បណីតតរោ ចា”តិ (អ. និ. ៤.១០០) ឯវមាទីសុ សុន្ទរេ។

“កោ មេ វន្ទតិ បាទានិ, ឥទ្ធិយា យសសា ជលំ;
អភិក្កន្តេន វណ្ណេន, សព្ពា ឱភាសយំ ទិសា”តិ។ (វិ. វ. ៨៥៧);

ឯវមាទីសុ អភិរូបេ។ “អភិក្កន្តំ, ភោ គោតមាតិ (បារា. ១៥) ឯវមាទីសុ អព្ភនុមោទនេ ។ ឥធ បន ខយេ។ តេន អភិក្កន្តាយ រត្តិយា, បរិក្ខីណាយ រត្តិយាតិ វុត្តំ ហោតិ។

អភិក្កន្តវណ្ណាតិ ឥធ អភិក្កន្តសទ្ទោ អភិរូបេ។ វណ្ណសទ្ទោ បន ឆវិថុតិកុលវគ្គការណសណ្ឋានបមាណរូបាយតនាទីសុ ទិស្សតិ។ តត្ថ “សុវណ្ណវណ្ណោសិ ភគវា”តិ (ម. និ. ២.៣៩៩) ឯវមាទីសុ ឆវិយំ។ “កទា សញ្ញូឡ្ហា បន តេ, គហបតិ, ឥមេ សមណស្ស គោតមស្ស វណ្ណា”តិ (ម. និ. ២.៧៧) ឯវមាទីសុ ថុតិយំ។ “ចត្តារោមេ , ភោ គោតម, វណ្ណា”តិ (ទី. និ. ១.២៦៦) ឯវមាទីសុ កុលវគ្គេ។ “អថ កេន នុ វណ្ណេន គន្ធថេនោតិ វុច្ចតី”តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.២៣៤) ការណេ។ “មហន្តំ ហត្ថិរាជវណ្ណំ អភិនិម្មិនិត្វា”តិ (សំ. និ. ១.១៣៨) ឯវមាទីសុ សណ្ឋានេ។ “តយោ បត្តស្ស វណ្ណា”តិ (បារា. ៦០២) ឯវមាទីសុ បមាណេ។ “វណ្ណោ គន្ធោ រសោ ឱជា”តិ ឯវមាទីសុ រូបាយតនេ។ សោ ឥធ ឆវិយំ ទដ្ឋព្ពោ។ តេន “អភិក្កន្តវណ្ណា អភិរូបច្ឆវី”តិ វុត្តំ ហោតិ។

កេវលកប្បន្តិ ឯត្ថ កេវលសទ្ទោ អនវសេសយេភុយ្យអព្យាមិស្សានតិរេកទឡ្ហត្ថវិសំយោគាទិអនេកត្ថោ។ តថា ហិស្ស “កេវលបរិបុណ្ណំ បរិសុទ្ធំ ព្រហ្មចរិយ”ន្តិ (បារា. ១) ឯវមាទីសុ អនវសេសតា អត្ថោ។ “កេវលកប្បា ច អង្គមាគធា បហូតំ ខាទនីយំ ភោជនីយំ អាទាយ អភិក្កមិតុកាមា ហោន្តី”តិ (មហាវ. ៤៣) ឯវមាទីសុ យេភុយ្យតា។ “កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតី”តិ (មហាវ. ១) ឯវមាទីសុ អព្យាមិស្សតា។ “កេវលំ សទ្ធាមត្តកំ នូន អយមាយស្មា”តិ (អ. និ. ៦.៥៥) ឯវមាទីសុ អនតិរេកតា។ “អាយស្មតោ, ភន្តេ, អនុរុទ្ធស្ស ពាហិកោ នាម សទ្ធិវិហារិកោ កេវលកប្បំ សង្ឃភេទាយ ឋិតោ”តិ (អ. និ. ៤.២៤៣) ឯវមាទីសុ ទឡ្ហត្ថតា។ “កេវលី វុសិតវា ឧត្តមបុរិសោតិ វុច្ចតី”តិ (អ. និ. ១០.១២) ឯវមាទីសុ វិសំយោគោ។ ឥធ បនស្ស អនវសេសត្ថោ អធិប្បេតោ។

កប្បសទ្ទោ បនាយំ អភិសទ្ទហនវោហារកាលបញ្ញត្តិឆេទនវិកប្បលេសសមន្តភាវាទិអនេកត្ថោ។ តថា ហិស្ស “ឱកប្បនិយមេតំ ភោតោ គោតមស្ស។ យថា តំ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្សា”តិ (ម. និ. ១.៣៨៧) ឯវមាទីសុ អភិសទ្ទហនមត្ថោ។ “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, បញ្ចហិ សមណកប្បេហិ ផលំ បរិភុញ្ជិតុ”ន្តិ (ចូឡវ. ២៥០) ឯវមាទីសុ វោហារោ។ “យេន សុទំ និច្ចកប្បំ វិហរាមី”តិ (ម. និ. ១.៣៨៧) ឯវមាទីសុ កាលោ។ “ឥច្ចាយស្មា កប្បោ”តិ (សុ. និ. ១០៩៨) ឯវមាទីសុ បញ្ញត្តិ។ “អលង្កតោ កប្បិតកេសមស្សូ”តិ (វិ. វ. ១០៩៤) ឯវមាទីសុ ឆេទនំ។ “កប្បតិ ទ្វង្គុលកប្បោ”តិ (ចូឡវ. ៤៤៦) ឯវមាទីសុ វិកប្បោ, អត្ថិ កប្បោ និបជ្ជិតុ”ន្តិ (អ. និ. ៨.៨០) ឯវមាទីសុ លេសោ។ “កេវលកប្បំ វេឡុវនំ ឱភាសេត្វា”តិ (សំ. និ. ១.៩៤) ឯវមាទីសុ សមន្តភាវោ។ ឥធ បន សមន្តភាវោ អត្ថោ អធិប្បេតោ។ តស្មា “កេវលកប្បំ គិជ្ឈកូដ”ន្តិ ឯត្ថ អនវសេសំ សមន្តតោ គិជ្ឈកូដន្តិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

ឱភាសេត្វាតិ វត្ថមាលាលង្ការសរីរសមុដ្ឋិតាយ អាភាយ ផរិត្វា, ចន្ទិមា វិយ សូរិយោ វិយ ច ឯកោភាសំ ឯកបជ្ជោតំ ករិត្វាតិ អត្ថោ។ **ឯកមន្តំ និសីទីសូ**តិ ទេវតានំ ទសពលស្ស សន្តិកេ និសិន្នដ្ឋានំ នាម ន ពហុ, តមស្មិ បន សុត្តេ បរិត្តគាររវសេន និសីទីសុ។

២៧៦. វេស្សវណោតិ កិញ្ចាបិ ចត្តារោ មហារាជានោ អាគតា, វេស្សវណោ បន ទសពលស្ស វិស្សាសិកោ កថាបវត្តនេ ព្យត្តោ សុសិក្ខិតោ, តស្មា វេស្សវណោ មហារាជា ភគវន្តំ ឯតទវោច។ **ឧឡារា**តិ មហេសក្ខានុភាវសម្បន្នា។ **បាណាតិបាតា វេរមណិយា**តិ បាណាតិបាតេ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកំ អាទីនវំ ទស្សេត្វា តតោ វេរមណិយា ធម្មំ ទេសេតិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **តត្ថ សន្តិ ឧឡារា យក្ខា និវាសិនោ**តិ តេសុ សេនាសនេសុ សន្តិ ឧឡារា យក្ខា និពទ្ធវាសិនោ។ **អាដានាដិយ**ន្តិ អាដានាដនគរេ ពទ្ធត្តា ឯវំនាមំ។ កឹ បន ភគវតោ អបច្ចក្ខធម្មោ នាម អត្ថីតិ, នត្ថិ។ អថ កស្មា វេស្សវណោ "ឧគ្គណ្ហាតុ, ភន្តេ, ភគវា"តិអាទិមាហ? ឱកាសករណត្ថំ។ សោ ហិ ភគវន្តំ ឥមំ បរិត្តំ សាវេតុំ ឱកាសំ ការេន្តោ ឯវមាហ។ សត្ថា កថិតេ ឥមំ បរិត្តំ គរុ ភវិស្សតីតិបិ អាហ។ **ផាសុវិហារាយា**តិ គមនដ្ឋានាទីសុ ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ សុខវិហារាយ។

២៧៧. ចក្ខុមន្តស្សាតិ ន វិបស្សីយេវ ចក្ខុមា, សព្ពេបិ ពុទ្ធា ចក្ខុមន្តោ, តស្មា ឯកេកស្ស ពុទ្ធស្ស ឯតានិ សត្ត សត្ត នាមានិ ហោន្តិ។ សព្ពេបិ ពុទ្ធា ចក្ខុមន្តោ, សព្ពេ សព្ពភូតានុកម្បិនោ, សព្ពេ ន្ហាតកិលេសត្តា ន្ហាតកា។ សព្ពេ មារសេនាបមទ្ទិនោ, សព្ពេ វុសិតវន្តោ, សព្ពេ វិមុត្តា, សព្ពេ អង្គតោ រស្មីនំ និក្ខន្តត្តា អង្គីរសា។ ន កេវលញ្ច ពុទ្ធានំ ឯតានេវ សត្ត នាមានិ អសង្ខ្យេយ្យានិ នាមានិ សគុណេន មហេសិនោតិ វុត្តំ។

វេស្សវណោ បន អត្តនោ បាកដនាមវសេន ឯវមាហ។ **តេ ជនា**តិ តេជ ខីណាសវា ជនាតិ អធិប្បេតា។ **អបិសុណាថា**តិ ទេសនាសីសមត្តមេតំ, អមុសា អបិសុណា អផរុសា មន្តភាណិនោតិ អត្ថោ ។ **មហត្តា**តិ មហន្តភាវំ បត្តា។ "មហន្តា"តិបិ បាឋោ, មហន្តាតិ អត្ថោ។ **វីតសារទា**តិ និស្សារទា វិគតលោមហំសា។

ហិតន្តិ មេត្តាផរណេន ហិតំ។ **យំ នមស្សន្តី**តិ ឯត្ថ យន្តិ និបាតមត្តំ។ **មហត្ត**ន្តិ មហន្តំ។ អយមេវ វា បាឋោ, ឥទំ វុត្តំ ហោតិ "យេ ចាបិ លោកេ កិលេសនិព្ពានេន និព្ពុតា យថាភូតំ វិបស្សិសុំ, វិជ្ជាទិគុណសម្បន្នញ្ច ហិតំ ទេវមនុស្សានំ គោតមំ នមស្សន្តិ, តេ ជនា អបិសុណា, តេសម្បិ នមត្ថុ"តិ។ អដ្ឋកថាយំ បន តេ ជនា អបិសុណាតិ តេ ពុទ្ធា អបិសុណាតិ ឯវំ បឋមគាថាយ ពុទ្ធានំយេវ វណ្ណោ កថិតោ, តស្មា បឋមគាថា សត្តន្នំ ពុទ្ធានំ វសេន វុត្តា។ ទុតិយគាថាយ "គោតម"ន្តិ ទេសនាមុខមត្តមេតំ។ អយម្បិ ហិ សត្តន្នំយេវ វសេន វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ អយញ្ចេត្ថ អត្ថោ – លោកេ បណ្ឌិតា ទេវមនុស្សា យំ នមស្សន្តិ គោតមំ, តស្ស ច តតោ បុរិមានញ្ច ពុទ្ធានំ នមត្ថូតិ។

២៧៨. យតោ ឧគ្គច្ឆតីតិ យតោ ឋានតោ ឧទេតិ។ **អាទិច្ចោ**តិ អទិតិយា បុត្តោ, វេវចនមត្តំ វា ឯតំ សូរិយសទ្ទស្ស។ មហន្តំ មណ្ឌលំ អស្សាតិ **មណ្ឌលីមហា។ យស្ស ចុគ្គច្ឆមានស្សា**តិ យម្ហិ ឧគ្គច្ឆមានេ។ **សំវរីបិ និរុជ្ឈតី**តិ រត្តិ អន្តរធាយតិ។ **យស្ស ចុគ្គតេ**តិ យស្មឹ ឧគ្គតេ។

រហទោតិ ឧទករហទោ។ **តត្ថា**តិ យតោ ឧគ្គច្ឆតិ សូរិយោ, តស្មឹ ឋានេ។ **សមុទ្ទោ**តិ យោ សោ រហទោតិ វុត្តោ, សោ ន អញ្ញោ, អថ ខោ សមុទ្ទោ។ **សរិតោទកោ**តិ វិសដោទកោ, សរិតា នានប្បការា នទិយោ អស្ស ឧទកេ បវិដ្ឋាតិ វា **សរិតោទកោ។ ឯវំ តំ តត្ថ ជានន្តី**តិ តំ រហទំ តត្ថ ឯវំ ជានន្តិ ។ កិន្តិ ជានន្តិ? សមុទ្ទោ សរិតោទកោតិ ឯវំ ជានន្តិ។

ឥតោតិ សិនេរុតោ វា តេសំ និសិន្នដ្ឋានតោ វា។ **ជនោ**តិ អយំ មហាជនោ។ **ឯកនាមា**តិ ឥន្ទនាមេន ឯកនាមា។ សព្ពេសំ កិរ តេសំ សក្កស្ស ទេវរញ្ញោ នាមមេវ នាមមកំសុ។ **អសីតិ ទស ឯកោ ចា**តិ ឯកនវុតិជនា។ **ឥន្ទនាមា**តិ ឥន្ទោតិ ឯវំនាមា។ **ពុទ្ធំ អាទិច្ចពន្ធុន**ន្តិ កិលេសនិទ្ទាបគមនេនាបិ ពុទ្ធំ។ អាទិច្ចេន សមានគោត្តតាយបិ អាទិច្ចពន្ធុនំ។ **កុសលេន សមេក្ខសី**តិ អនវជ្ជេន និបុណេន វា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន មហាជនំ ឱលោកេសិ។ **អមនុស្សាបិ តំ វន្ទន្តី**តិ អមនុស្សាបិ តំ "សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន មហាជនំ ឱលោកេសី"តិ វត្វា វន្ទន្តិ។ **សុតំ នេតំ អភិណ្ហសោ**តិ ឯតំ អម្ហេហិ អភិក្ខណំ សុតំ។ **ជិនំ វន្ទថ គោតមំ, ជិនំ វន្ទាម គោតម**ន្តិ អម្ហេហិ បុដ្ឋា ជិនំ វន្ទាម គោតមន្តិ វទន្តិ។

២៧៩. យេន បេតា បវុច្ចន្តីតិ បេតា នាម កាលង្កតា, តេ យេន ទិសាភាគេន នីហរិយន្តូតិ វុច្ចន្តិ។ **បិសុណា បិដ្ឋិមំសិកា**តិ បិសុណាវាចា ចេវ បិដ្ឋិមំសំ ខាទន្តា វិយ បរម្មុខា គរហកា ច។ ឯតេ ច យេន នីហរិយន្តូតិ វុច្ចន្តិ, សព្ពេបិ ហេតេ ទក្ខិណទ្វារេន នីហរិត្វា ទក្ខិណតោ នគរស្ស ឧឃដ្ឋន្តិ វា ឆិជ្ជន្តិ វា ហញ្ញន្តិ វាតិ ឯវំ

វុច្ចន្តិ។ **ឥតោ សា ទក្ខិណា ទិសា**តិ យេន ទិសាភាគេន តេ បេតា ច បិសុណាទិកា ច នីហរិយន្តូតិ វុច្ចន្តិ, ឥតោ សា ទក្ខិណា ទិសា។ **ឥតោ**តិ សិនេរុតោ វា តេសំ និសិន្នដ្ឋានតោ វា។ **កុម្ភណ្ឌា**ន្តិ តេ កិរ ទេវា មហោទរា ហោន្តិ, រហស្សង្គម្បិ ច នេសំ កុម្ភោ វិយ មហន្តំ ហោតិ។ តស្មា កុម្ភណ្ឌាតិ វុច្ចន្តិ។

២៨០. យត្ថ ចោគ្គច្ឆតិ សូរិយោតិ យស្មិំ ទិសាភាគេ សូរិយោ អត្ថំ គច្ឆតិ។

២៨១. យេនាតិ យេន ទិសាភាគេន។ **មហានេរូ**តិ មហាសិនេរុ បព្ពតរាជា។ **សុទស្សនោ**តិ សោវណ្ណមយត្តា សុន្ទរទស្សនោ។ សិនេរុស្ស ហិ បាចីនបស្សំ រជតមយំ, ទក្ខិណបស្សំ មណិមយំ , បច្ឆិមបស្សំ ផលិកមយំ, ឧត្តរបស្សំ សោវណ្ណមយំ, តំ មនុញ្ញទស្សនំ ហោតិ។ តស្មា យេន ទិសាភាគេន សិនេរុ សុទស្សនោតិ អយមេត្ថត្ថោ។ **មនុស្សា តត្ថ ជាយន្តី**តិ តត្ថ ឧត្តរកុរុម្ហិ មនុស្សា ជាយន្តិ។ **អមមា**តិ វត្ថាភរណបានភោជនាទីសុបិ មមត្តវិរហិតា។ **អបរិគ្គហា**តិ ឥត្ថិបរិគ្គហេន អបរិគ្គហា។ តេសំ កិរ “អយំ មយ្ហំ ភរិយា”តិ មមត្តំ ន ហោតិ, មាតរំ វា ភគិនិំ វា ទិស្វា ឆន្ទរាគោ នុប្បជ្ជតិ។

នបិ នីយន្តិ នង្គលាតិ នង្គលានិបិ តត្ថ “កសិកម្មំ ករិស្សាមា”តិ ន ខេត្តំ នីយន្តិ។ **អកដ្ឋបាកិម**ន្តិ អកដ្ឋេ ភូមិភាគេ អរញ្ញេ សយមេវ ជាតំ។ **តណ្ឌុលប្ផល**ន្តិ តណ្ឌុលាវ តស្ស ផលំ ហោតិ។

តុណ្ឌិកីរេ បចិត្វានាតិ ឧក្ខលិយំ អាកិរិត្វា និទ្ធូមង្គារេន អគ្គិនា បចិត្វា។ តត្ថ កិរ ជោតិកបាសាណា នាម ហោន្តិ។ អថ ខោ តេ តយោ បាសាណេ ឋបេត្វា តំ ឧក្ខលិំ អារោបេន្តិ។ បាសាណេហិ តេជោ សមុដ្ឋហិត្វា តំ បចតិ។ **តតោ ភុញ្ជន្តិ ភោជន**ន្តិ តតោ ឧក្ខលិតោ ភោជនមេវ ភុញ្ជន្តិ, អញ្ញោ សូបោ វា ព្យញ្ជនំ វា ន ហោតិ, ភុញ្ជន្តានំ ចិត្តានុកូលោយេវស្ស រសោ ហោតិ។ តេ តំ ឋានំ សម្បត្តានំ ទេន្តិយេវ, មច្ឆរិយចិត្តំ នាម ន ហោតិ។ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធាទយោបិ មហិទ្ធិកា តត្ថ គន្ត្វា បិណ្ឌបាតំ គណ្ហន្តិ។

គាវិំ ឯកខុរំ កត្វាតិ គាវិំ គហេត្វា ឯកខុរំ វាហនមេវ កត្វា។ តំ អភិរុយ្ហ វេស្សវណស្ស បរិចារកា យក្ខា។ **អនុយន្តិ ទិសោទិស**ន្តិ តាយ តាយ ទិសាយ ចរន្តិ។ **បសុំ ឯកខុរំ កត្វា**តិ ឋបេត្វា គាវិំ អវសេសចតុប្បទជាតិកំ បសុំ ឯកខុរំ វាហនមេវ កត្វា ទិសោទិសំ អនុយន្តិ។

ឥត្ថីំ វា វាហនំ កត្វាតិ យេភុយ្យេន គព្ភិនី មាតុគាមំ វាហនំ ករិត្វា។ តស្សា បិដ្ឋិយា និសីទិត្វា ចរន្តិ។ តស្សា កិរ បិដ្ឋិ ឱនមិតុំ សហតិ។ ឥតរា បន ឥត្ថិយោ យានេ យោជេន្តិ។ **បុរិសំ វាហនំ កត្វា**តិ បុរិសេ គហេត្វា យានេ យោជេន្តិ។ គណ្ហន្តា ច សម្មាទិដ្ឋិកេ គហេតុំ ន សក្កោន្តិ។ យេភុយ្យេន បច្ចន្តិមមិលក្ខុវាសិកេ គណ្ហន្តិ។ អញ្ញតរោ កិរេត្ថ ជានបទោ ឯកស្ស ថេរស្ស សមីបេ និសីទិត្វា និទ្ទាយតិ, ថេរោ “ឧបាសក អតិវិយ និទ្ទាយសី”តិ បុច្ឆិ។ “អជ្ជ, ភន្តេ, សព្ពរត្តិំ វេស្សវណទាសេហិ កិលមិតោម្ហី”តិ អាហ។

កុមារិំ វាហនំ កត្វាតិ កុមារិយោ គហេត្វា ឯកខុរំ វាហនំ កត្វា រថេ យោជេន្តិ។ **កុមារវាហនេបិ** ឯសេវ នយោ។ **បចារា តស្ស រាជិនោ**តិ តស្ស រញ្ញោ បរិចារិកា។ **ហត្ថិយានំ អស្សយាន**ន្តិ ន កេវលំ គោយានាទីនិយេវ, ហត្ថិអស្សយានាទីនិបិ អភិរុហិត្វា វិចរន្តិ។ **ទិព្ពំ យាន**ន្តិ អញ្ញម្បិ នេសំ ពហុវិធំ ទិព្ពយានំ ឧបដ្ឋិតមេវ ហោតិ, ឯតានិ តាវ នេសំ ឧបកប្បនយានានិ។ តេ បន បាសាទេ វរសយនម្ហិ និបន្នាបិ បីឋសិវិកាទីសុ ច និសិន្នាបិ វិចរន្តិ។ តេន វុត្តំ “បាសាទា សិវិកា ចេវា”តិ។ **មហារាជស្ស យសស្សិនោ**តិ ឯវំ អានុភាវសម្បន្នស្ស យសស្សិនោ មហារាជស្ស ឯតានិ យានានិ និព្ពត្តន្តិ។

តស្ស ច នគរា អហុ អន្តលិក្ខេ សុមាបិតាតិ តស្ស រញ្ញោ អាកាសេ សុដ្ឋុ មាបិតា ឯតេ អាដានាដាទិកា នគរា អហេសុំ, នគរានិ ភវិំសូតិ អត្ថោ។ ឯកញ្ហិស្ស នគរំ អាដានាដា នាម អាសិ, ឯកំ កុសិនាដា នាម, ឯកំ បរកុសិនាដា នាម, ឯកំ នាដសូរិយា នាម, ឯកំ បរកុសិដនាដា នាម។

ឧត្តរេន កសិវន្តោតិ តស្មិំ បត្វា ឧជុំ ឧត្តរទិសាយ កសិវន្តោ នាម អញ្ញំ នគរំ។ **ជនោឃមបរេន ចា**តិ ឯតស្ស អបរភាគេ ជនោឃំ នាម អញ្ញំ នគរំ។ **នវនវតិយោ**តិ អញ្ញម្បិ នវនវតិយោ នាម ឯកំ នគរំ។ អបរំ អម្ពរអម្ពរវតិយោ នាម។ **អាឡកមន្ទា**តិ អបរម្បិ អាឡកមន្ទា នាម រាជធានី។

តស្មា កុវេរោ មហារាជាតិ អយំ កិរ អនុប្បន្នេ ពុទ្ធេ កុវេរោ នាម ព្រាហ្មណោ ហុត្វា ឧច្ឆុវប្បំ ការេត្វា សត្ត យន្តានិ យោជេសិ។ ឯកិស្សាយ យន្តសាលាយ ឧដ្ឋិតំ អាយំ អាគតាគតស្ស មហាជនស្ស ទត្វា បុញ្ញំ អកាសិ។ អវសេសសាលាហិ តត្តេវ ពហុតរោ អាយោ ឧដ្ឋាសិ, សោ តេន បសីទិត្វា អវសេសសាលាសុបិ ឧប្បជ្ជនកំ គហេ

ត្វា វីសតិ វស្សសហស្សានិ ទានំ អទាសិ។ សោ កាលំ កត្វា ចាតុមហារាជិកេសុ កុវេរោ នាម ទេវបុត្តោ ជាតោ។ អបរភាគេ វិសាណាយ រាជធានិយា រជ្ជំ ការេសិ។ តតោ បដ្ឋាយ វេស្សវណោតិ វុច្ចតិ។

បច្ចេសន្តោ បកាសេន្តីតិ បដិឯសន្តោ វិសុំ វិសុំ អត្ថេ ឧបបរិក្ខមានា អនុសាសមានា អញ្ញោ ទ្វាទស យក្ខ វឌ្ឍិកា បកាសេន្តិ។ តេ កិរ យក្ខវឌ្ឍិកា សាសនំ គហេត្វា ទ្វាទសន្នំ យក្ខទោវារិកានំ និវេទេន្តិ។ យក្ខទោវារិកា តំ សាសនំ មហារាជស្ស និវេទេន្តិ។ ឥទានិ តេសំ យក្ខវឌ្ឍិកានំ នាមំ ទស្សេន្តោ **តតោលា**តិអាទិមាហ។ តេសុ កិរ ឯកោ តតោលា នាម, ឯកោ តត្តលា នាម, ឯកោ តតោតលា នាម, ឯកោ ឱជសិ នាម, ឯកោ តេជសិ នាម, ឯកោ តតោជសី នាម។ **សូរោ រាជា**តិ ឯកោ សូរោ នាម, ឯកោ រាជា នាម, ឯកោ សូរោរាជា នាម, **អរិដ្ឋោ នេមី**តិ ឯកោ អរិដ្ឋោ នាម, ឯកោ នេមិ នាម, ឯកោ អរិដ្ឋនេមិ នាម។

រហទោបិ តត្ថ ធរណី នាមាតិ តត្ថ បនេកោ នាមេន ធរណី នាម ឧទករហទោ អត្ថិ, បណ្ណាសយោជនា មហាបោក្ខរណី អត្ថីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **យតោ មេឃា បវស្សន្តី**តិ យតោ បោក្ខរណិតោ ឧទកំ គហេត្វា មេឃា ប វស្សន្តិ។ **វស្សា យតោ បតាយន្តី**តិ យតោ វុដ្ឋិយោ អវត្ថរមានា និគច្ឆន្តិ។ មេឃេសុ កិរ ឧដ្ឋិតេសុ តតោ បោក្ខរណិតោ បុរាណឧទកំ ភស្សតិ។ ឧបរិ មេឃោ ឧដ្ឋហិត្វា តំ បោក្ខរណឹ នវោទកេន បូរេតិ។ បុរាណោទកំ ហេដ្ឋិមំ ហុត្វា និក្ខមតិ។ បរិបុណ្ណាយ បោក្ខរណិយា វលាហកា វិគច្ឆន្តិ។ **សភាបី**តិ សភា។ តស្សា កិរ បោក្ខរណិយា តីរេ សាលវតិយា នាម លតាយ បរិក្ខិត្តោ ទ្វាទសយោជនិកោ រតនមណ្ឌបោ អត្ថិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

បយិរុបាសន្តីតិ និសីទន្តិ។ **តត្ថ និច្ចផលា រុក្ខា**តិ តស្មឹ ឋានេ តំ មណ្ឌបំ បរិវារេត្វា សទា ផលិតា អម្ពជម្ពុអាទយោ រុក្ខា និច្ចបុប្ផិតា ច ចម្បកមាលាទយោតិ ទស្សេតិ។ **នានាទិជគណាយុតា**តិ វិវិធបក្ខិសង្ឃសមាកុលា។ **មយូរកោញ្ចាភិរុទា**តិ មយូរេហិ កោញ្ចសកុណេហិ ច អភិរុទា ឧបគីតា។

ជីវញ្ជីវកសទ្ទេត្ថាតិ “ជីវ ជីវា”តិ ឯវំ វិរវន្តានំ ជីវញ្ជីវកសកុណានម្បិ ឯត្ថ សទ្ទោ អត្ថិ។ **ឱដ្ឋវចិត្តកា**តិ “ឧដ្ឋេហិ, ចិត្ត, ឧដ្ឋេហិ ចិត្តា”តិ ឯវំ វស្សមានា ឧដ្ឋវចិត្តកសកុណាបិ តត្ថ វិចរន្តិ។ **កុក្កុដកា**តិ វនកុក្កុដកា។ **កុឡីរកា**តិ សុវណ្ណកក្កដកា។ **វនេ**តិ បទុមវនេ។ **បោក្ខរសាតកា**តិ បោក្ខរសាតកា នាម សកុណា។

សុកសាឡិកសទ្ទេត្ថាតិ សុកានញ្ច សាឡិកានញ្ច សទ្ទោ ឯត្ថ។ **ទណ្ឌមាណវកានិ ចា**តិ មនុស្សមុខសកុណា។ តេ កិរ ទ្វីហិ ហត្ថេហិ សុវណ្ណទណ្ឌំ គហេត្វា ឯកំ បោក្ខរបត្តំ អក្កមិត្វា អនន្តរេ បោក្ខរបត្តេ សុវណ្ណទណ្ឌំ និក្ខិបន្តា វិចរន្តិ។ **សោភតិ សព្ពកាលំ សា**តិ សា បោក្ខរណី សព្ពកាលំ សោភតិ។ **កុវេរនឡិនី**តិ កុវេរស្ស នឡិនី បទុមសរភូតា, សា ធរណី នាម បោក្ខរណី សទា និរន្តរំ សោភតិ។

២៨២. យស្ស កស្សចីតិ ឥទំ វេស្សវណោ អាដានាដិយំ រក្ខំ និដ្ឋបេត្វា តស្សា បរិកម្មំ ទស្សេន្តោ អាហ។ តត្ថ **សុគ្គហិតា**តិ អត្ថញ្ច ព្យញ្ជនញ្ច បរិសោធេត្វា សុដ្ឋុ ឧគ្គហិតា។ **សមត្តា បរិយាបុតា**តិ បទព្យញ្ជនានិ អហាបេត្វា បរិបុណ្ណំ ឧគ្គហិតា។ អត្ថម្បិ បាឡិម្បិ វិសំវាទេត្វា សព្ពសោ វា បន អប្បគុណំ កត្វា ភណន្តស្ស ហិ បរិត្តំ តេជវន្តំ ន ហោតិ, សព្ពសោ បគុណំ កត្វា ភណន្តស្សេវ តេជវន្តំ ហោតិ។ លាភហេតុ ឧគ្គហេត្វា ភណន្តស្សាបិ អត្ថំ ន សាធេតិ, និស្សរណបក្ខេ ឋត្វា មេត្តំ បុរេចារិកំ កត្វា ភណន្តស្សេវ អត្ថាយ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **យក្ខបចារោ**តិ យក្ខបរិចារកោ។

វត្ថុំ វាតិ ឃរវត្ថុំ វា។ **វាសំ វា**តិ តត្ថ និពទ្ធវាសំ វា។ **សមិតិ**ន្តិ សមាគមំ។ **អនាវយ្ហ**ន្តិ ន អាវាហយុត្តំ។ **អវិវយ្ហ**ន្តិ ន វិវាហយុត្តំ។ តេន សហ អាវាហវិវាហំ ន ករេយ្យុន្តិ អត្ថោ។ **អត្តាហិបិ បរិបុណ្ណាហី**តិ “កឡារក្ខិ កឡារទន្តា”តិ ឯវំ ឯតេសំ អត្តភាវំ ឧបនេត្វា វុត្តាហិ បរិបុណ្ណព្យញ្ជនាហិ បរិភាសាហិ បរិភាសេយ្យុំ យក្ខអក្កោសេហិ នាម អក្កោសេយ្យុន្តិ អត្ថោ។ **រិត្តម្បិស្ស បត្ត**ន្តិ ភិក្ខូនំ បត្តសទិសមេវ លោហបត្តំ ហោតិ។ តំ សីសេ និក្កុជ្ជិតំ យាវ គលវាដកា ភស្សតិ។ អថ នំ មជ្ឈេ អយោខីលេន អាកោដេន្តិ។

ចណ្ឌាតិ កោធនា។ **រុទ្ធា**តិ រិរុទ្ធា។ **រភសា**តិ ករណុត្តរិយា។ **នេវ មហារាជានំ អាទិយន្តី**តិ វចនំ ន គណ្ហន្តិ, អាណំ ន ករោន្តិ។ **មហារាជានំ បុរិសកាន**ន្តិ អដ្ឋវីសតិយក្ខសេនាបតីនំ។ **បុរិសកាន**ន្តិ យក្ខសេនាបតីនំ យេ មនស្សា តេសំ។ **អវរុទ្ធា នាមា**តិ បច្ចាមិត្តា វេរិនោ។ **ឧជ្ឈាបេតព្ព**ន្តិ បរិត្តំ វត្វា អមនុស្សេ បដិក្កមាបេតុំ អសក្កោន្តេន ឯតេសំ យក្ខានំ ឧជ្ឈាបេតព្ពំ, ឯតេ ជានាបេតព្ពាតិ អត្ថោ។

បរិត្តបរិកម្មកថា

ឥធ បន ឋត្វា បរិត្តស្ស បរិកម្មំ កថេតព្ពំ។ បឋមមេវ ហិ អាដានាដិយសុត្តំ ន ភណិតព្ពំ, មេត្តសុត្តំ ធជគ្គសុត្តំ រតនសុត្តន្តិ ឥមានិ សត្តាហំ ភណិតព្ពានិ។ សចេ មុញ្ចតិ, សុន្ទរំ។ នោ ចេ មុញ្ចតិ, អាដានាដិយសុត្តំ ភណិតព្ពំ, តំ ភណន្តេន ភិក្ខុនា បិដ្ឋំ វា មំសំ វា ន ខាទិតព្ពំ, សុសានេ ន វសិតព្ពំ។ កស្មា? អមនុស្សា ឱកាសំ លភន្តិ។ បរិត្តករណដ្ឋានំ ហរិតុបលិត្តំ ការេត្វា តត្ថ បរិសុទ្ធំ អាសនំ បញ្ញបេត្វា និសីទិតព្ពំ។

បរិត្តការកោ ភិក្ខុ វិហារតោ ឃរំ នេន្តេហិ ផលកាវុធេហិ បរិវារេត្វា នេតព្ពោ។ អព្ភោកាសេ និសីទិត្វា ន វត្តព្ពំ, ទ្វារវាតបានានិ បិទហិត្វា និសិន្នេន អាវុធហត្ថេហិ សំបរិវារិតេន មេត្តចិត្តំ បុរេចារិកំ កត្វា វត្តព្ពំ។ បឋមំ សិក្ខាបទានិ គាហាបេត្វា សីលេ បតិដ្ឋិតស្ស បរិត្តំ កាតព្ពំ។ ឯវម្បិ មោចេតុំ អសក្កោន្តេន វិហារំ អានេត្វា ចេតិយង្គណេ និបជ្ជាបេត្វា អាសនបូជំ ការេត្វា ទីបេ ជាលាបេត្វា ចេតិយង្គណំ សម្មជ្ជិត្វា មង្គលកថា វត្តព្ពា។ សព្ពសន្និបាតោ ឃោសេតព្ពោ។ វិហារស្ស ឧបវនេ ជេដ្ឋករុក្ខោ នាម ហោតិ, តត្ថ ភិក្ខុសង្ឃោ តុម្ហាកំ អាគមនំ បដិមានេតីតិ បហិណិតព្ពំ។ សព្ពសន្និបាតដ្ឋានេ អនាគន្តុំ នាម ន លព្ភតិ។ តតោ អមនុស្សគហិតកោ “ត្វំ កោ នាមា”តិ បុច្ឆិតព្ពោ។ នាមេ កថិតេ នាមេនេវ អាលបិតព្ពោ។ ឥត្ថន្នាម តុយ្ហំ មាលាគន្ធាទីសុ បត្តិ អាសនបូជាយ បត្តិ បិណ្ឌបាតេ បត្តិ, ភិក្ខុសង្ឃេន តុយ្ហំ បណ្ណាការត្ថាយ មហាមង្គលកថា វុត្តា, ភិក្ខុសង្ឃេ គារវេន ឯតំ មុញ្ចាហីតិ មោចេតព្ពោ។ សចេ ន មុញ្ចតិ, ទេវតានំ អារោចេតព្ពំ “តុម្ហេ ជានាថ, អយំ អមនុស្សោ អម្ហាកំ វចនំ ន ករោតិ, មយំ ពុទ្ធអាណំ ករិស្សាមា”តិ បរិត្តំ កាតព្ពំ។ ឯតំ តាវ គិហីនំ បរិកម្មំ។ សចេ បន ភិក្ខុ អមនុស្សេន គហិតោ ហោតិ, អាសនានិ ធោវិត្វា សព្ពសន្និបាតំ ឃោសាបេត្វា គន្ធមាលាទីសុ បត្តឹ ទត្វា បរិត្តំ ភណិតព្ពំ។ ឥទំ ភិក្ខូនំ បរិកម្មំ។

វិក្កន្ទិតព្ពន្តិ សព្ពសន្និបាតំ ឃោសាបេត្វា អដ្ឋវីសតិ យក្ខសេនាបតយោ កន្ទិតព្ពា។ **វិរវិតព្ព**ន្តិ “អយំ យក្ខោ គណ្ហាតី”តិអាទីនិ ភណន្តេន តេហិ សទ្ធឹ កថេតព្ពំ។ តត្ថ **គណ្ហាតី**តិ សរីរេ អធិមុច្ចតិ។ **អាវិសតី**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ អថ វា លគ្គតិ ន អបេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ហេឋេតី**តិ ឧប្បន្នំ រោគំ វឌ្ឍេន្តោ ពាធតិ។ **វិហេឋេតី**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **ហឹសតី**តិ អប្បមំសលោហិតំ ករោន្តោ ទុក្ខាបេតិ។ **វិហឹសតី**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **ន មុញ្ចតី**តិ អប្បមាទគាហោ ហុត្វា មុញ្ចិតុំ ន ឥច្ឆតិ, ឯវំ ឯតេសំ វិរវិតព្ពំ។

២៨៣. ឥទានិ យេសំ ឯវំ វិរវិតព្ពំ, តេ ទស្សេតុំ **កតមេសំ យក្ខាន**ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឥន្ទោ សោមោ**តិអាទីនិ តេសំ នាមានិ។ តេសុ **វេស្សាមិត្តោ**តិ វេស្សាមិត្តបព្ពតវាសី ឯកោ យក្ខោ។ **យុគន្ធរោបិ** យុគន្ធរបព្ពតវាសីយេវ។ **ហិរិ នេត្តិ ច មន្ទិយោ**តិ ហិរិ ច នេត្តិ ច មន្ទិយោ ច។ **មណិ មាណិ វរោ ទីឃោ**តិ មណិ ច មាណិ ច វរោ ច ទីឃោ ច។ **អថោ សេរីសកោ សហា**តិ តេហិ សហ អញ្ញោ សេរីសកោ នាម។ “ឥមេសំ យក្ខានំ... បេ.... ឧជ្ឈាបេតព្ព”ន្តិ អយំ យក្ខោ ឥមំ ហេឋេតិ វិហេឋេតិ ន មុញ្ចតីតិ ឯវំ ឯតេសំ យក្ខសេនាបតីនំ អារោចេតព្ពំ។ តតោ តេ ភិក្ខុសង្ឃោ អត្តនោ ធម្មអាណំ ករោតិ, មយម្បិ អម្ហាកំ យក្ខរាជអាណំ ករោមាតិ ឧស្សុក្កំ ករិស្សន្តិ។ ឯវំ អមនុស្សានំ ឱកាសោ ន ភវិស្សតិ, ពុទ្ធសាវកានំ ផាសុវិហារោ ច ភវិស្សតីតិ ទស្សេន្តោ “អយំ ខោ សា, មារិស, អាដានាដិយា រក្ខា”តិអាទិមាហ។ តំ សព្ពំ, តតោ បរញ្ច ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយ

អាដានាដិយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សង្គីតិសុត្តវណ្ណនា

២៩៦. ឯវំ មេ សុតន្តិ សង្គីតិសុត្តំ។ តត្រាយមបុព្ពបទវណ្ណនា – **ចារិកំ ចរមានោ**តិ និពទ្ធចារិកំ ចរមានោ។ តទា កិរ សត្ថា ទសសហស្សចក្កវាឡេ ញាណជាលំ បត្ថរិត្វា លោកំ វោលោកយមានោ បាវានគរវាសិនោ មល្លរាជានោ ទិស្វា ឥមេ រាជានោ មយ្ហំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណជាលស្ស អន្តោ បញ្ញាយន្តិ, កឹ នុ ខោតិ អាវជ្ជន្តោ “រាជានោ ឯកំ សន្ធាគារំ ការេសុំ, មយិ គតេ មង្គលំ ភណាបេស្សន្តិ, អហំ តេសំ មង្គលំ វត្វា ឧយ្យោជេត្វា ‘ភិក្ខុសង្ឃស្ស ធម្មកថំ កថេហី’តិ សារិបុត្តំ វក្ខាមិ, សារិបុត្តោ តីហិ បិដកេហិ សម្មសិត្វា ចុទ្ទសបញ្ហាធិកេន បញ្ចសហស្សេន បដិមណ្ឌេត្វា ភិក្ខុសង្ឃស្ស សង្គីតិសុត្តំ នាម កថេស្សតិ, សុត្តន្តំ អាវជ្ជេត្វា បញ្ច ភិក្ខុសតានិ សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណិស្សន្តី”តិ ឥមមត្ថំ ទិស្វា ចារិកំ បក្កន្តោ។ តេន វុត្តំ – “មល្លេសុ ចារិកំ ចរមានោ”តិ។

ឧព្ភតកនវសន្ធាគារវណ្ណនា

២៩៧. ឧព្ភតកន្តិ តស្ស នាមំ, ឧច្ចត្តា វា ឯវំ វុត្តំ។ **សន្ធាគារ**ន្តិ នគរមជ្ឈេ សន្ធាគារសាលា។ **សមណេន វា**តិ ឯត្ថ យស្មា យរវត្ថុបរិគ្គហកាលេយេវ ទេវតា អត្តនោ វសនដ្ឋានំ គណ្ហន្តិ។ តស្មា ទេវេន វាតិ អវត្វា “សមណេន វា ព្រាហ្មណេន វា កេនចិ វា មនុស្សភូតេនា”តិ វុត្តំ។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមឹសូ**តិ ភគវតោ អាគមនំ សុត្វា “អម្ហេហិ គន្ត្វាបិ ន ភគវា អានីតោ, ទូតំ បេសេត្វាបិ ន បក្កោសាបិតោ, សយមេវ បន មហាភិក្ខុសង្ឃបរិវារោ អម្ហាកំ វសនដ្ឋានំ សម្បត្តោ, អម្ហេហិ ច សន្ធាគារសាលា ការិតា, ឯត្ថ មយំ ទសពលំ អានេត្វា មង្គលំ ភណាបេស្សាមា”តិ ចិន្តេត្វា ឧបសង្កមឹសុ។

២៩៨. យេន សន្ធាគារំ តេនុបសង្កមឹសូតិ តំ ទិវសំ កិរ សន្ធាគារេ ចិត្តកម្មំ និដ្ឋបេត្វា អដ្ដកា មុត្តមត្តា ហោន្តិ, ពុទ្ធា ច នាម អរញ្ញជ្ឈាសយា អរញ្ញារាមា, អន្តោគាមេ វសេយ្យុំ វា នោ វា។ តស្មា ភគវតោ មនំ ជានិត្វាវ បដិជគ្គិស្សាមាតិ ចិន្តេត្វា តេ ភគវន្តំ ឧបសង្កមឹសុ។ ឥទានិ បន មនំ លភិត្វា បដិជគ្គិតុកាមា យេន សន្ធាគារំ តេនុបសង្កមឹសុ ។ **សព្ពសន្ថរិន្តិ** យថា សព្ពំ សន្ថតំ ហោតិ, ឯវំ។ **យេន ភគវា តេនុបសង្កមឹសូ**តិ ឯត្ថ បន តេ មល្លរាជានោ សន្ធាគារំ បដិជគ្គិត្វា នគរវីថិយោបិ សម្មជ្ជាបេត្វា ធជេ ឧស្សាបេត្វា គេហទ្វារេសុ បុណ្ណឃដេ ច កទលិយោ ច ឋបាបេត្វា សកលនគរំ ទីបមាលាទីហិ វិប្បកិណ្ណតារកំ វិយ កត្វា ខីរបាយកេ ទារកេ ខីរំ បាយេថ, ទហរេ កុមារេ លហុំ លហុំ ភោជាបេត្វា សយាបេថ, ឧច្ចាសទ្ទំ មា ករិត្ថ, អជ្ជ ឯករត្តឹ សត្ថា អន្តោគាមេ វសិស្សតិ, ពុទ្ធា នាម អប្បសទ្ទកាមា ហោន្តីតិ ភេរិំ ចរាបេត្វា សយំ ទណ្ឌទីបិកំ អាទាយ យេន ភគវា តេនុបសង្កមឹសុ។

២៩៩. ភគវន្តំយេវ បុរក្ខត្វាតិ ភគវន្តំ បុរតោ កត្វា។ តត្ថ ភគវា ភិក្ខូនញ្ចេវ ឧបាសកានញ្ច មជ្ឈេ និសិន្នោ អតិវិយ វិរោចតិ, សមន្តបាសាទិកោ សុវណ្ណវណ្ណោ អភិរូបោ ទស្សនីយោ។ បុរិមកាយតោ សុវណ្ណវណ្ណា រស្មិ ឧដ្ឋហិត្វា អសីតិហត្ថំ ឋានំ គណ្ហាតិ។ បច្ឆិមកាយតោ។ ទក្ខិណហត្ថតោ។ វាមហត្ថតោ សុវណ្ណវណ្ណា រស្មិ ឧដ្ឋហិត្វា អសីតិហត្ថំ ឋានំ គណ្ហាតិ។ ឧបរិ កេសន្តតោ បដ្ឋាយ សព្ពកេសាវដ្តេហិ មោរគីវវណ្ណា រស្មិ ឧដ្ឋហិត្វា គគនតលេ អសីតិហត្ថំ ឋានំ គណ្ហាតិ។ ហេដ្ឋា បាទតលេហិ បវាឡវណ្ណា រស្មិ ឧដ្ឋហិត្វា ឃនបថវិយំ អសីតិហត្ថំ ឋានំ គណ្ហាតិ។ ឯវំ សមន្តា អសីតិ ហត្ថមត្តំ ឋានំ ឆព្ពណ្ណា ពុទ្ធរស្មិយោ វិជ្ជោតមានា វិប្ផន្ទមានា វិធាវន្តិ។ សព្ពេ ទិសាភាគា សុវណ្ណចម្បកបុប្ផេហិ វិកិរិយមានា វិយ សុវណ្ណឃដតោ និក្ខន្តសុវណ្ណរសធារាហិ សិញ្ចមានា វិយ បសារិតសុវណ្ណបដបរិក្ខិត្តា វិយ វេរម្ភវាតសមុដ្ឋិតកឹសុកកណិការបុប្ផចុណ្ណសមាកិណ្ណា វិយ ច វិប្បកាសន្តិ។

ភគវតោបិ អសីតិអនុព្យញ្ជនព្យាមប្បភាទ្វត្តឹសវរលក្ខណសមុជ្ជលំ សរីរំ សមុគ្គតតារកំ វិយ គគនតលំ, វិកសិតមិវ បទុមវនំ , សព្ពបាលិផុល្លោ វិយ យោជនសតិកោ បារិច្ឆត្តកោ បដិបាដិយា ឋបិតានំ ទ្វត្តឹសចន្ទានំ ទ្វត្តឹសសូរិយានំ ទ្វត្តឹសចក្កវត្តិរាជានំ ទ្វត្តឹសទេវរាជានំ ទ្វត្តឹសមហាព្រហ្មានំ សិរិយា សិរឹ អភិភវមានំ វិយ វិរោចតិ។ បរិវារេត្វា និសិន្នា ភិក្ខូបិ សព្ពេវ អប្បិច្ឆា សន្តុដ្ឋា បវិវិត្តា អសំសដ្ឋា អារទ្ធវីរិយា វត្តារោ វចនក្ខមា ចោទកា បាបគរហិនោ សីលសម្បន្នា សមាធិសម្បន្នា បញ្ញាវិមុត្តិ វិមុត្តិញាណទស្សនសម្បន្នា។ តេហិ បរិវារិតោ ភគវា រត្តកម្ពលបរិក្ខិត្តោ វិយ សុវណ្ណក្ខន្ធោ , រត្តបទុមវនសណ្ឌមជ្ឈគតា វិយ សុវណ្ណនាវា, បវាឡវេទិកាបរិក្ខិត្តោ វិយ សុវណ្ណបាសាទោ វិរោចិត្ថ។

អសីតិមហាថេរាបិ នំ មេឃវណ្ណំ បំសុកូលំ បារុបិត្វា មណិវម្មវម្មិតា វិយ មហានាគា បរិវារយឹសុ វន្តរាគា ភិន្នកិលេសា វិជដិតជដា ឆិន្នពន្ធនា កុលេ វា គណេ វា អលគ្គា។ ឥតិ ភគវា សយំ វីតរាគោ វីតរាគេហិ, វីតទោសោ

វីតទោសេហិ, វីតមោហោ វីតមោហេហិ, និត្តណ្ហោ និត្តណ្ហេហិ, និក្កិលេសោ និក្កិលេសេហិ, សយំ ពុទ្ធោ ពហុស្សុតពុទ្ធេហិ បរិវារិតោ បត្តបរិវារិតំ វិយ កេសរំ, កេសរបរិវារិតា វិយ កណ្ណិកា, អដ្ឋនាគសហស្សបរិវារិតោ វិយ ឆទ្ទន្តោ នាគរាជា, នវុតិហំសសហស្សបរិវារិតោ វិយ ធតរដ្ឋោ ហំសរាជា, សេនង្គបរិវារិតោ វិយ ចក្កវត្តិរាជា, មរុគណបរិវារិតោ វិយ សក្កោ ទេវរាជា, ព្រហ្មគណបរិវារិតោ វិយ ហារិតោ មហាព្រហ្មា, អសមេន ពុទ្ធវេសេន អបរិមាណេន ពុទ្ធវិលាសេន តស្សំ បរិសតិ និសិន្នោ បាវេយ្យកេ មល្លេ ពហុទេវ រត្តឹ ធម្មិយា កថាយ សន្ទស្សេត្វា ឧយ្យោជេសិ។

ឯត្ថ ច **ធម្មិកថា** នាម សន្ធាគារអនុមោទនប្បដិសំយុត្តា បកិណ្ណកកថា វេទិតព្ពា។ តទា ហិ ភគវា អាកាសគង្គំ ឱតារេន្តោ វិយ បថវោជំ អាកឌ្ឍន្តោ វិយ មហាជម្ពុំ មត្ថកេ គហេត្វា ចាលេន្តោ វិយ យោជនិយមធុគណ្ឌំ ចក្កយន្តេន បីឡេត្វា មធុបានំ បាយមានោ វិយ ច បាវេយ្យកានំ មល្លានំ ហិតសុខាវហំ បកិណ្ណកកថំ កថេសិ។

៣០០. តុណ្ហីភូតំ តុណ្ហីភូតន្តិ យំ យំ ទិសំ អនុវិលោកេតិ, តត្ថ តត្ថ តុណ្ហីភូតមេវ។ **អនុវិលោកេត្វា**តិ មំសចក្ខុនា ទិព្ពចក្ខុនាតិ ទ្វីហិ ចក្ខូហិ តតោ តតោ វិលោកេត្វា។ មំសចក្ខុនា ហិ នេសំ ពហិទ្ធា ឥរិយាបថំ បរិគ្គហេសិ។ តត្ថ ឯកភិក្ខុស្សាបិ នេវ ហត្ថកុក្កុច្ចំ ន បាទកុក្កុច្ចំ អហោសិ, ន កោចិ សីសមុក្ខិបិ, ន កថំ កថេសិ, ន និទ្ទាយន្តោ និសីទិ។ សព្ពេបិ តីហិ សិក្ខាហិ សិក្ខិតា និវាតេ បទីបសិខា វិយ និច្ចលា និសីទឹសុ។ ឥតិ នេសំ ឥមំ ឥរិយាបថំ មំសចក្ខុនា បរិគ្គហេសិ។ អាលោកំ បន វឌ្ឍយិត្វា ទិព្ពចក្ខុនា ហទយរូបំ ទិស្វា អព្ភន្តរគតំ សីលំ ឱលោកេសិ។ សោ អនេកសតានំ ភិក្ខូនំ អន្តោកុម្ភិយំ ជលមានំ បទីបំ វិយ អរហត្តូបគំ សីលំ អទ្ទស។ អារទ្ធវិបស្សកា ហិ តេ ភិក្ខូ។ ឥតិ នេសំ សីលំ ទិស្វា “ឥមេបិ ភិក្ខូ មយ្ហំ អនុច្ឆវិកា, អហម្បិ ឥមេសំ អនុច្ឆវិកោ”តិ ចក្ខុតលេសុ និមិត្តំ ឋបេត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ ឱលោកេត្វា អាយស្មន្តំ សារិបុត្តំ អាមន្តេសិ “បិដ្ឋិ មេ អាគិលាយតី”តិ។ កស្មា អាគិលាយតិ? ភគវតោ ហិ ឆព្ពស្សានិ មហាបធានំ បទហន្តស្ស មហន្តំ កាយទុក្ខំ អហោសិ។ អថស្ស អបរភាគេ មហល្លកកាលេ បិដ្ឋិវាតោ ឧប្បជ្ជិ។

សង្ឃាដឹ បញ្ញាបេត្វាតិ សន្ធាគារស្ស កិរ ឯកបស្សេ តេ រាជានោ កប្បិយមញ្ចកំ បញ្ញាបេសុំ “អប្បេវ នាម សត្ថា និបជ្ជេយ្យា”តិ។ សត្ថាបិ ចតូហិ ឥរិយាបថេហិ បរិភុត្តំ ឥមេសំ មហប្ផលំ ភវិស្សតីតិ តត្ថ សង្ឃាដឹ បញ្ញាបេត្វា និបជ្ជិ។

ភិន្ននិគណ្ឋវត្ថុវណ្ណនា

៣០១. តស្ស កាលង្កិរិយាយាតិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ សព្ពំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។

៣០២. អាមន្តេសីតិ ភណ្ឌនាទិវូបសមករំ ស្វាខ្យាតំ ធម្មំ ទេសេតុកាមោ អាមន្តេសិ។

ឯកកវណ្ណនា

៣០៣. តត្ថាតិ តស្មឹ ធម្មេ។ **សង្គាយិតព្ព**ន្តិ សមគ្គេហិ គាយិតព្ពំ, ឯកវចនេហិ អវិរុទ្ធវចនេហិ ភណិតព្ពំ។ **ន វិវទិតព្ព**ន្តិ អត្ថេ វា ព្យញ្ជនេ វា វិវាទោ ន កាតព្ពោ។ **ឯកោ ធម្មោ**តិ ឯកកទុកតិកាទិវសេន ពហុធា សាមគ្គិរសំ ទស្សេតុកាមោ បឋមំ តាវ “ឯកោ ធម្មោ”តិ អាហ។ **សព្ពេ សត្តា**តិ កាមភវាទីសុ សញ្ញាភវាទីសុ ឯកវោការភវាទីសុ ច សព្ពភវេសុ សព្ពេ សត្តា។ **អាហារដ្ឋិតិកា**តិ អាហារតោ ឋិតិ ឯតេសន្តិ អាហារដ្ឋិតិកា។ ឥតិ សព្ពសត្តានំ ឋិតិ ហេតុ អាហារោ នាម ឯកោ ធម្មោ អម្ហាកំ សត្ថារា យាថាវតោ ញត្វា សម្មទក្ខាតោ អាវុសោតិ ទីបេតិ។

ននុ ច ឯវំ សន្តេ យំ វុត្តំ “អសញ្ញសត្តា ទេវា អហេតុកា អនាហារា អផស្សកា”តិអាទិ, (វិភ. ១០១៧) តំ វចនំ វិរុជ្ឈតីតិ, ន វិរុជ្ឈតិ។ តេសញ្ហិ ឈានំ អាហារោ ហោតិ។ ឯវំ សន្តេបិ “ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, អាហារា ភូតានំ វា សត្តានំ ឋិតិយា សម្ភវេសីនំ វា អនុគ្គហាយ។ កតមេ ចត្តារោ? កពឡីការោ អាហារោ ឱឡារិកោ វា សុខុមោ វា, ផស្សោ ទុតិយោ, មនោសញ្ចេតនា តតិយា, វិញ្ញាណំ ចតុត្ថ”ន្តិ (សំ. និ. ២.១១) ឥទម្បិ វិរុជ្ឈតីតិ, ឥទម្បិ ន វិរុជ្ឈតិ។ ឯតស្មិញ្ហិ សុត្តេ និប្បរិយាយេន អាហារលក្ខណាវ ធម្មា អាហារាតិ វុត្តា។ ឥធ បន បរិយាយេន បច្ចយោ អាហារោតិ វុត្តោ។ សព្ពធម្មានញ្ហិ បច្ចយោ លទ្ធុំ វដ្ដតិ។ សោ ច យំ យំ ផលំ ជនេតិ, តំ តំ អាហរតិ នាម, តស្មា អាហារោតិ វុច្ចតិ។ តេនេវាហ “អវិជ្ជម្បាហំ, ភិក្ខវេ, សាហារំ វទាមិ, នោ អនាហារំ។ កោ ច, ភិក្ខវេ, អវិជ្ជាយ អាហារោ? បញ្ចនីវរណាតិស្ស វចនីយំ។ បញ្ចនីវរណេបាហំ, ភិក្ខវេ, សាហារេ វទាមិ, នោ អនាហារេ។ កោ ច,

ភិក្ខវេ, បញ្ចន្នំ នីវរណានំ អាហារោ? អយោនិសោមនសិការោតិស្ស វចនីយ”ន្តិ (អ. និ. ១០.៦១)។ អយំ ឥធ អធិប្បេតោ។

ឯតស្មិញ្ហិ បច្ចយាហារេ គហិតេ បរិយាយាហារោបិ និប្បរិយាយាហារោបិ សព្ពោ គហិតោវ ហោតិ។ តត្ថ អសញ្ញភវេ បច្ចយាហារោ លព្ភតិ។ អនុប្បន្នេ ហិ ពុទ្ធេ តិត្ថាយតនេ បព្ពជិតា វាយោកសិណេ បរិកម្មំ កត្វា ចតុត្ថជ្ឈានំ និព្ពត្តេត្វា តតោ វុដ្ឋាយ ធី ចិត្តំ, ធិព្ពតេតំ ចិត្តំ ចិត្តស្ស នាម អភាវោយេវ សាធុ, ចិត្តញ្ហិ និស្សាយ វធពន្ធាទិបច្ចយំ ទុក្ខំ ឧប្បជ្ជតិ។ ចិត្តេ អសតិ នត្ថេតន្តិ ខន្តឹ រុចឹ ឧប្បាទេត្វា អបរិហីនជ្ឈានា កាលង្កត្វា អសញ្ញភវេ និព្ពត្តន្តិ។ យោ យស្ស ឥរិយាបថោ មនុស្សលោកេ បណិហិតោ អហោសិ, សោ តេន ឥរិយាបថេន និព្ពត្តិត្វា បញ្ច កប្បសតានិ ឋិតោ វា និសិន្នោ វា និបន្នោ វា ហោតិ។ ឯវរូបានម្បិ សត្តានំ បច្ចយាហារោ លព្ភតិ។ តេ ហិ យំ ឈានំ ភាវេត្វា និព្ពត្តា, តទេវ នេសំ បច្ចយោ ហោតិ។ យថា ជិយាវេគេន ខិត្តសរោ យាវ ជិយាវេគោ អត្ថិ, តាវ គច្ឆតិ, ឯវំ យាវ ឈានបច្ចយោ អត្ថិ, តាវ តិដ្ឋន្តិ។ តស្មិំ និដ្ឋិតេ ខីណវេគោ សរោ វិយ បតន្តិ។ យេ បន តេ នេរយិកា នេវ ឧដ្ឋានផលូបជីវី ន បុញ្ញផលូបជីវីតិ វុត្តា, តេសំ កោ អាហារោតិ ? តេសំ កម្មមេវ អាហារោ។ កឹ បញ្ច អាហារា អត្ថីតិ ចេ។ បញ្ច, ន បញ្ចាតិ ឥទំ ន វត្តព្ពំ។ ននុ បច្ចយោ អាហារោតិ វុត្តមេតំ។ តស្មា យេន កម្មេន តេ និរយេ និព្ពត្តា, តទេវ តេសំ ឋិតិបច្ចយត្តា អាហារោ ហោតិ។ យំ សន្ធាយ ឥទំ វុត្តំ “ន ច តាវ កាលង្ករោតិ, យាវ ន តំ បាបកម្មំ ព្យន្តី ហោតី”តិ (ម. និ. ៣.២៥០)។

កពឡីការំ អាហារំ អារព្ភ ចេត្ថ វិវាទោ ន កាតព្ពោ។ មុខេ ឧប្បន្នោ ខេឡោបិ ហិ តេសំ អាហារកិច្ចំ សាធេតិ។ ខេឡោបិ ហិ និរយេ ទុក្ខវេទនិយោ ហុត្វា បច្ចយោ ហោតិ, សគ្គេ សុខវេទនិយោ។ ឥតិ កាមភវេ និប្បរិយាយេន ចត្តារោ អាហារា។ រូបារូបភវេសុ ឋបេត្វា អសញ្ញំ សេសានំ តយោ។ អសញ្ញានញ្ចេវ អវសេសានញ្ច បច្ចយាហារោតិ ឥមិនា អាហារេន “សព្ពេ សត្តា អាហារដ្ឋិតិកា”តិ ឯតំ បញ្ហំ កថេត្វា “អយំ ខោ អាវុសោ”តិ ឯវំ និយ្យាតនម្បិ “អត្ថិ ខោ អាវុសោ”តិ បុន ឧទ្ធរណម្បិ អកត្វា “សព្ពេ សត្តា សង្ខារដ្ឋិតិកា”តិ ទុតិយបញ្ហំ វិស្សជ្ជេសិ។

កស្មា បន ន និយ្យាតេសិ ន ឧទ្ធរិត្ថ? តត្ថ តត្ថ និយ្យាតិយមានេបិ ឧទ្ធរិយមានេបិ បរិយាបុណិតុំ វាចេតុំ ទុក្ខំ ហោតិ, តស្មា ទ្វេ ឯកាពទ្ធេ កត្វា វិស្សជ្ជេសិ។ ឥមស្មិម្បិ វិស្សជ្ជនេ ហេដ្ឋា វុត្តបច្ចយោវ អត្ថនោ ផលស្ស សង្ខរណតោ សង្ខារោតិ វុត្តោ។ ឥតិ ហេដ្ឋា អាហារបច្ចយោ កថិតោ, ឥធ សង្ខារបច្ចយោតិ អយមេត្ថ ហេដ្ឋិមតោ វិសេសោ។ “ហេដ្ឋា និប្បរិយាយាហារោ គហិតោ, ឥធ បរិយាយាហារោតិ ឯវំ គហិតេ វិសេសោ បាកដោ ភវេយ្យ, នោ ច គណ្ហឹសូ”តិ មហាសីវត្ថេរោ អាហ។ ឥន្ទ្រិយពទ្ធស្សបិ ហិ អនិន្ទ្រិយពទ្ធស្សបិ បច្ចយោ លទ្ធុំ វដ្ដតិ។ វិនា បច្ចយេន ធម្មោ នាម នត្ថិ។ តត្ថ អនិន្ទ្រិយពទ្ធស្ស តិណរុក្ខលតាទិនោ បថវីរសោ អាបោរសោ ច បច្ចយោ ហោតិ។ ទេវេ អវស្សន្តេ ហិ តិណាទីនិ មិលាយន្តិ, វស្សន្តេ ច បន ហរិតានិ ហោន្តិ។ ឥតិ តេសំ បថវីរសោ អាបោរសោ ច បច្ចយោ ហោតិ។ ឥន្ទ្រិយពទ្ធស្ស អវិជ្ជា តណ្ហា កម្មំ អាហារោតិ ឯវមាទយោ បច្ចយា, ឥតិ ហេដ្ឋា បច្ចយោយេវ អាហារោតិ កថិតោ, ឥធ សង្ខារោតិ។ អយមេវេត្ថ វិសេសោ។

អយំ ខោ, អាវុសោតិ អាវុសោ អម្ហាកំ សត្ថារា មហាពោធិមណ្ឌេ និសីទិត្វា សយំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សច្ឆិកត្វា អយំ ឯកធម្មោ ទេសិតោ។ តត្ថ ឯកធម្មេ តុម្ហេហិ សព្ពេហេវ សង្គាយិតព្ពំ ន វិវទិតព្ពំ។ **យថយិទំ ព្រហ្មចរិយ**ន្តិ យថា សង្គាយមានានំ តុម្ហាកំ ឥទំ សាសនព្រហ្មចរិយំ អទ្ធនិយំ អស្ស។ ឯតេន ហិ ភិក្ខុនា “អត្ថិ, ខោ អាវុសោ, ឯកោ ធម្មោ សម្មទក្ខាតោ។ កតមោ ឯកោ ធម្មោ? សព្ពេ សត្តា អាហារដ្ឋិតិកា។ សព្ពេ សត្តា សង្ខារដ្ឋិតិកា”តិ កថិតេ តស្ស កថំ សុត្វា អញ្ញោ កថេស្សតិ។ តស្សបិ អញ្ញោតិ ឯវំ បរម្បរកថានិយមេន ឥទំ ព្រហ្មចរិយំ ចិរំ តិដ្ឋមានំ សទេវកស្ស លោកស្ស អត្ថាយ ហិតាយ ភវិស្សតីតិ ឯកកវសេន ធម្មសេនាបតិ សារិបុត្តត្ថេរោ សាមគ្គិរសំ ទស្សេសីតិ។

ឯកកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុកវណ្ណនា

៣០៤. ឥតិ ឯកកវសេន សាមគ្គិរសំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ទុកវសេន ទស្សេតុំ បុន ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ នាមរូបទុកេ **នាម**ន្តិ ចត្តារោ អរូបិនោ ខន្ធា និព្ពានញ្ច។ តត្ថ ចត្តារោ ខន្ធា នាមនដ្ឋេន **នាមំ។** នាមនដ្ឋេនាតិ នាមករណដ្ឋេន។ យថា ហិ មហាជនសម្មតត្តា មហាសម្មតស្ស “មហាសម្មតោ”តិ នាមំ អហោសិ, យថា មាតាបិតរោ “អយំ តិស្សោ នាម ហោតុ, ផុស្សោ នាម ហោតូ”តិ ឯវំ បុត្តស្ស កិត្តិមនាមំ ករោន្តិ, យថា វា “ធម្មកថិកោ វិនយធរោ”តិ គុណតោ នាមំ អាគច្ឆតិ, ន ឯវំ វេទនាទីនំ។ វេទនាទយោ ហិ មហាបថវីអាទយោ

វិយ អត្តនោ នាមំ ករោន្តាវ ឧប្បជ្ជន្តិ។ តេសុ ឧប្បន្នេសុ តេសំ នាមំ ឧប្បន្នមេវ ហោតិ។ ន ហិ វេទនំ ឧប្បន្នំ “ត្វំ វេទនា នាម ហោហី”តិ, កោចិ ភណតិ, ន ចស្សា យេន កេនចិ ការណេន នាមគ្គហណកិច្ចំ អត្ថិ, យថា បថវិយា ឧប្បន្នាយ “ត្វំ បថវី នាម ហោហី”តិ នាមគ្គហណកិច្ចំ នត្ថិ, ចក្កវាឡសិនេរុម្ហិ ចន្ទិមសូរិយនក្ខត្តេសុ ឧប្បន្នេសុ “ត្វំ ចក្កវាឡំ នាម, ត្វំ នក្ខត្តំ នាម ហោហី”តិ នាមគ្គហណកិច្ចំ នត្ថិ, នាមំ ឧប្បន្នមេវ ហោតិ, ឱបបាតិកា បញ្ញត្តិ និបតតិ, ឯវំ វេទនាយ ឧប្បន្នាយ “ត្វំ វេទនា នាម ហោហី”តិ នាមគ្គហណកិច្ចំ នត្ថិ, តាយ ឧប្បន្នាយ វេទនាតិ នាមំ ឧប្បន្នមេវ ហោតិ។ សញ្ញាទីសុបិ ឯសេវ នយោ អតីតេបិ ហិ វេទនា វេទនាយេវ។ សញ្ញា។ សង្ខារា។ វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណមេវ។ អនាគតេបិ។ បច្ចុប្បន្នេបិ។ និព្ពានំ បន សទាបិ និព្ពានមេវាតិ។ នាមនដ្ឋេន នាមំ។ នមនដ្ឋេនាបិ ចេត្ថ ចត្តារោ ខន្ធា នាមំ។ តេ ហិ អារម្មណាភិមុខំ នមន្តិ។ នាមនដ្ឋេន សព្ពម្បិ នាមំ។ ចត្តារោ ហិ ខន្ធា អារម្មណេ អញ្ញមញ្ញំ នាមេន្តិ , និព្ពានំ អារម្មណាធិបតិបច្ចយតាយ អត្តនិ អនវជ្ជធម្មេ នាមេតិ។

រូបន្តិ ចត្តារោ ច មហាភូតា ចតុន្នញ្ច មហាភូតានំ ឧបាទាយ រូបំ, តំ សព្ពម្បិ រុប្បនដ្ឋេន **រូបំ។** តស្ស វិត្ថារកថា វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

អវិជ្ជាតិ ទុក្ខាទីសុ អញ្ញាណំ។ អយម្បិ វិត្ថារតោ វិសុទ្ធិមគ្គេ កថិតាយេវ។ ***ភវតណ្ហា***តិ ភវបត្ថនា។ យថាហ “តត្ថ កតមា ភវតណ្ហា? យោ ភវេសុ ភវច្ឆន្ទោ”តិអាទិ (ធ. ស. ១៣១៩)។

ភវទិដ្ឋីតិ ភវោ វុច្ចតិ សស្សតំ, សស្សតវសេន ឧប្បជ្ជនកទិដ្ឋិ។ សា “តត្ថ កតមា ភវទិដ្ឋិ? ‘ភវិស្សតិ អត្តា ច លោកោ ចា’តិ យា ឯវរូបា ទិដ្ឋិ ទិដ្ឋិគត”ន្តិអាទិនា (ធ. ស. ១៣២០) នយេន អភិធម្មេ វិត្ថារិតា។ ***វិភវទិដ្ឋី***តិ វិភវោ វុច្ចតិ ឧច្ឆេទំ, ឧច្ឆេទវសេន ឧប្បជ្ជនកទិដ្ឋិ។ សាបិ “តត្ថ កតមា វិភវទិដ្ឋិ? ‘ន ភវិស្សតិ អត្តា ច លោកោ ចា’តិ (ធ. ស. ២៨៥)។ យា ឯវរូបា ទិដ្ឋិ ទិដ្ឋិគត”ន្តិអាទិនា (ធ. ស. ១៣២១) នយេន តត្ថេវ វិត្ថារិតា។

អហិរិកន្តិ “យំ ន ហិរីយតិ ហិរីយិតព្ពេនា”តិ (ធ. ស. ១៣២៨) ឯវំ វិត្ថារិតា និល្លជ្ជតា។ ***អនោត្តប្ប***ន្តិ “យំ ន ឱត្តប្បតិ ឱត្តប្បិតព្ពេនា”តិ (ធ. ស. ១៣២៩) ឯវំ វិត្ថារិតោ អភាយនកអាការោ។

ហិរី ច ឱត្តប្បញ្ចាតិ “យំ ហិរីយតិ ហិរីយិតព្ពេន, ឱត្តប្បតិ ឱត្តប្បិតព្ពេនា”តិ (ធ. ស. ១៣៣០-៣១) ឯវំ វិត្ថារិតានិ ហិរិឱត្តប្បានិ។ អបិ ចេត្ថ អជ្ឈត្តសមុដ្ឋានា **ហិរី,** ពហិទ្ធាសមុដ្ឋានំ **ឱត្តប្បំ។** អត្តាធិបតេយ្យា ហិរី, លោកាធិបតេយ្យំ ឱត្តប្បំ។ លជ្ជាសភាវសណ្ឋិតា ហិរី, ភយសភាវសណ្ឋិតំ ឱត្តប្បំ។ វិត្ថារកថា បនេត្ថ សព្ពាការេន វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តា។

ទោវចស្សតាតិ ទុក្ខំ វចោ ឯតស្មិំ វិប្បដិកូលគាហិម្ហិ វិបច្ចនីកសាតេ អនាទរេ បុគ្គលេតិ ទុព្ពចោ, តស្ស កម្មំ ទោវចស្សំ, តស្ស ភាវោ **ទោវចស្សតា។** វិត្ថារតោ បនេសា “តត្ថ កតមា ទោវចស្សតា? សហធម្មិកេ វុច្ចមានេ ទោវចស្សាយ”ន្តិ (ធ. ស. ១៣៣២) អភិធម្មេ អាគតា។ សា អត្ថតោ សង្ខារក្ខន្ធោ ហោតិ។ “ចតុន្នញ្ច ខន្ធានំ ឯតេនាការេន បវត្តានំ ឯតំ អធិវចន”ន្តិ វទន្តិ។ **បាបមិត្តតា**តិ បាបា អស្សទ្ធាទយោ បុគ្គលា ឯតស្ស មិត្តាតិ បាបមិត្តោ, តស្ស ភាវោ បាបមិត្តតា។ វិត្ថារតោ បនេសា – “តត្ថ កតមា បាបមិត្តតា? យេ តេ បុគ្គលា អស្សទ្ធា ទុស្សីលា អប្បស្សុតា មច្ឆរិនោ ទុប្បញ្ញា។ យា តេសំ សេវនា និសេវនា សំសេវនា ភជនា សំភជនា ភត្តិ សំភត្តិ តំសម្បវង្កតា”តិ (ធ. ស. ១៣៣៣) ឯវំ អាគតា។ សាបិ អត្ថតោ ទោវចស្សតា វិយ ទដ្ឋព្ពា។

សោវចស្សតា ច កល្យាណមិត្តតា ច វុត្តប្បដិបក្ខនយេន វេទិតព្ពា។ ឧភោបិ បនេតា ឥធ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកា កថិតា។

អាបត្តិកុសលតាតិ “បញ្ចបិ អាបត្តិក្ខន្ធា អាបត្តិយោ, សត្តបិ អាបត្តិក្ខន្ធា អាបត្តិយោ។ យា តាសំ អាបត្តីនំ អាបត្តិកុសលតា បញ្ញា បជាននា”តិ (ធ. ស. ១៣៣៦) ឯវំ វុត្តោ អាបត្តិកុសលភាវោ។

អាបត្តិវុដ្ឋានកុសលតាតិ “យា តាហិ អាបត្តីហិ វុដ្ឋានកុសលតា បញ្ញា បជាននា”តិ (ធ. ស. ១៣៣៧) ឯវំ វុត្តា សហ កម្មវាចាយ អាបត្តីហិ វុដ្ឋានបរិច្ឆេទជាននា បញ្ញា។

សមាបត្តិកុសលតាតិ “អត្ថិ សវិតក្កសវិចារា សមាបត្តិ, អត្ថិ អវិតក្កវិចារមត្តា សមាបត្តិ, អត្ថិ អវិតក្កអវិចារា សមាបត្តិ។ យា តាសំ សមាបត្តីនំ កុសលតា បញ្ញា បជាននា”តិ (ធ. ស. ១៣៣៨) ឯវំ វុត្តា សហ បរិកម្មេន អប្បនាបរិច្ឆេទជាននា បញ្ញា។ **សមាបត្តិវុដ្ឋានកុសលតា**តិ “យា តាហិ សមាបត្តីហិ វុដ្ឋានកុសលតា

បញ្ញា បជាននា”តិ (ធ. ស. ១៣៣៩) ឯវំ វុត្តា យថាបរិច្ឆិន្នសមយវសេនេវ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋានសមត្ថា “ឯត្តកំ គតេ សូរិយេ ឧដ្ឋហិស្សាមី”តិ វុដ្ឋានកាលបរិច្ឆេទកា បញ្ញា។

ធាតុកុសលតាតិ “អដ្ឋារស ធាតុយោ ចក្ខុធាតុ…បេ…. មនោវិញ្ញាណធាតុ។ យា តាសំ ធាតូនំ កុសលតា បញ្ញា បជាននា”តិ (ធ. ស. ១៣៤០) ឯវំ វុត្តា អដ្ឋារសន្នំ ធាតូនំ សភាវបរិច្ឆេទកា សវនធារណសម្មសនបដិវេធបញ្ញា។ **មនសិការកុសលតា**តិ “យា តាសំ ធាតូនំ មនសិការកុសលតា បញ្ញា បជាននា”តិ (ធ. ស. ១៣៤១) ឯវំ វុត្តា តាសំយេវ ធាតូនំ សម្មសនបដិវេធបច្ចវេក្ខណបញ្ញា។

អាយតនកុសលតាតិ “ទ្វាទសាយតនានិ ចក្ខាយតនំ…បេ…. ធម្មាយតនំ។ យា តេសំ អាយតនានំ អាយតនកុសលតា បញ្ញា បជាននា”តិ (ធ. ស. ១៣៤២) ឯវំ វុត្តា ទ្វាទសន្នំ អាយតនានំ ឧគ្គហមនសិការបជាននា បញ្ញា។ អបិច ធាតុកុសលតាបិ ឧគ្គហមនសិការសវនសម្មសនបដិវេធបច្ចវេក្ខណេសុ វត្តតិ មនសិការកុសលតាបិ អាយតនកុសលតាបិ។ អយំ បនេត្ថ វិសេសោ, សវនឧគ្គហបច្ចវេក្ខណា លោកិយា, បដិវេធោ លោកុត្តរោ, សម្មសនមនសិការា លោកិយលោកុត្តរមិស្សកា។ **បដិច្ចសមុប្បាទកុសលតា**តិ “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា…បេ…. សមុទយោ ហោតីតិ យា តត្ថ បញ្ញា បជាននា”តិ (ធ. ស. ១៣៤៣) ឯវំ វុត្តា ទ្វាទសន្នំ បច្ចយាការានំ ឧគ្គហាទិវសេន បវត្តា បញ្ញា។

ឋានកុសលតាតិ “យេ យេ ធម្មា យេសំ យេសំ ធម្មានំ ហេតុបច្ចយា ឧប្បាទាយ តំ តំ ឋានន្តិ យា តត្ថ បញ្ញា បជាននា”តិ (ធ. ស. ១៣៤៤) ឯវំ វុត្តា “ចក្ខុំ វត្ថុំ កត្វា រូបំ អារម្មណំ កត្វា ឧប្បន្នស្ស ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស ចក្ខុ រូបំ (ធ. ស. អដ្ឋ. ១៣៤៤) ឋានញ្ចេវ ការណញ្ច”តិ ឯវំ ឋានបរិច្ឆិន្ទនសមត្ថា បញ្ញា។ **អដ្ឋានកុសលតា**តិ “យេ យេ ធម្មា យេសំ យេសំ ធម្មានំ ន ហេតូ ន បច្ចយា ឧប្បាទាយ តំ តំ អដ្ឋានន្តិ យា តត្ថ បញ្ញា បជាននា”តិ (ធ. ស. ១៣៤៥) ឯវំ វុត្តា “ចក្ខុំ វត្ថុំ កត្វា រូបំ អារម្មណំ កត្វា សោតវិញ្ញាណាទីនិ នុប្បជ្ជន្តិ, តស្មា តេសំ ចក្ខុរូបំ ន ឋានំ ន ការណ”ន្តិ ឯវំ អដ្ឋានបរិច្ឆិន្ទនសមត្ថា បញ្ញា អបិច ឯតស្មិំ ទុកេ “កិត្តាវតា បន, ភន្តេ, ឋានាឋានកុសលោ ភិក្ខូតិ អលំ វចនាយាតិ។ ឥធានន្ទ, ភិក្ខុ អដ្ឋានមេតំ អនវកាសោ, យំ ទិដ្ឋិសម្បន្នោ បុគ្គលោ កញ្ចិ សង្ខារំ និច្ចតោ ឧបគច្ឆេយ្យ, នេតំ ឋានំ វិជ្ជតីតិ បជានាតិ។ ឋានញ្ច ខោ ឯតំ វិជ្ជតិ, យំ បុថុជ្ជនោ កញ្ចិ សង្ខារំ និច្ចតោ ឧបគច្ឆេយ្យា”តិ (ម. និ. ៣.១២៧) ឥមិនាបិ សុត្តេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អជ្ជវន្តិ គោមុត្តវង្កតា ចន្ទវង្កតា នង្គលកោដិវង្កតាតិ តយោ អនជ្ជវា។ ឯកច្ចោ ហិ ភិក្ខុ បឋមវយេ ឯកវីសតិយា អនេសនាសុ ឆសុ ច អគោចរេសុ ចរតិ, មជ្ឈិមបច្ឆិមវយេសុ លជ្ជី កុក្កុច្ចកោ សិក្ខាកាមោ ហោតិ, អយំ គោមុត្តវង្កតា នាម។ ឯកោ បឋមវយេបិ បច្ឆិមវយេបិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ បូរេតិ, លជ្ជី កុក្កុច្ចកោ សិក្ខាកាមោ ហោតិ, មជ្ឈិមវយេ បុរិមសទិសោ, អយំ ចន្ទវង្កតា នាម។ ឯកោ បឋមវយេបិ មជ្ឈិមវយេបិ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ បូរេតិ, លជ្ជី កុក្កុច្ចកោ សិក្ខាកាមោ ហោតិ, បច្ឆិមវយេ បុរិមសទិសោ អយំ នង្គលកោដិវង្កតា នាម។ ឯកោ សព្ពមេតំ វង្កតំ បហាយ តីសុបិ វយេសុ បេសលោ លជ្ជី កុក្កុច្ចកោ សិក្ខាកាមោ ហោតិ។ តស្ស យោ សោ ឧជុភាវោ, ឥទំ អជ្ជវំ នាម។ អភិធម្មេបិ វុត្តំ – “តត្ថ កតមោ អជ្ជវោ។ យា អជ្ជវតា អជិម្ហតា អវង្កតា អកុដិលតា, អយំ វុច្ចតិ អជ្ជវោ”តិ (ធ. ស. ១៣៤៦)។ **លជ្ជវ**ន្តិ “តត្ថ កតមោ លជ្ជវោ? យោ ហិរិយតិ ហិរិយិតព្ពេន ហិរិយតិ បាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ សមាបត្តិយា។ អយំ វុច្ចតិ លជ្ជវោ”តិ ឯវំ វុត្តោ លជ្ជីភាវោ។

ខន្តីតិ “តត្ថ កតមា ខន្តិ? យា ខន្តិ ខមនតា អធិវាសនតា អចណ្ឌិក្កំ អនសុរោបោ អត្តមនតា ចិត្តស្សា”តិ (ធ. ស. ១៣៤៨) ឯវំ វុត្តា អធិវាសនខន្តិ។ **សោរច្ច**ន្តិ “តត្ថ កតមំ សោរច្ចំ? យោ កាយិកោ អវីតិក្កមោ, វាចសិកោ អវីតិក្កមោ, កាយិកវាចសិកោ អវីតិក្កមោ។ ឥទំ វុច្ចតិ សោរច្ចំ។ សព្ពោបិ សីលសំវរោ សោរច្ច”ន្តិ (ធ. ស. ១៣៤៩) ឯវំ វុត្តោ សុរតភាវោ។

សាខល្យន្តិ “តត្ថ កតមំ សាខល្យំ? យា សា វាចា អណ្ឌកា កក្កសា បរកដុកា បរាភិសជ្ជនី កោធសាមន្តា អសមាធិសំវត្តនិកា, តថារូបឹ វាចំ បហាយ យា សា វាចា នេឡា កណ្ណសុខា បេមនីយា ហទយង្គមា បោរី ពហុជនកន្តា ពហុជនមនាបា, តថារូបឹ វាចំ ភាសិតា ហោតិ។ យា តត្ថ សណ្ហវាចតា សខិលវាចតា អផរុសវាចតា។ ឥទំ វុច្ចតិ សាខល្យ”ន្តិ (ធ. ស. ១៣៥០) ឯវំ វុត្តោ សម្មោទកមុទុកភាវោ។ **បដិសន្ថារោ**តិ អយំ លោកសន្និវាសោ អាមិសេន ធម្មេន ចាតិ ទ្វីហិ ឆិទ្ទោ, តស្ស តំ ឆិទ្ទំ យថា ន បញ្ញាយតិ, ឯវំ បីឋស្ស វិយ បច្ចត្ថរណេន អាមិសេន ធម្មេន ច បដិសន្ថរណំ។ អភិធម្មេបិ វុត្តំ “តត្ថ កតមោ បដិសន្ថារោ ? អាមិសបដិសន្ថារោ ច ធម្មបដិសន្ថារោ ច។ ឥធេកច្ចោ បដិសន្ថារកោ ហោតិ អាមិសបដិសន្ថារេន វា ធម្មបដិសន្ថារេន វា។ អយំ វុច្ចតិ បដិសន្ថារោ”តិ (ធ. ស. ១៣៥១)។ ឯត្ថ ច អាមិសេន សង្គហោ អាមិសបដិសន្ថារោ នាម។ តំ ករោន្តេន មាតាបិតូនំ ភិក្ខុគតិកស្ស វេយ្យាវច្ចករស្ស រញ្ញោ ចោរានញ្ច អគ្គំ អគ្គហេត្វាបិ

ទាតុំ វដ្ដតិ។ អាមសិត្វា ទិន្នេ ហិ រាជានោ ច ចោរា ច អនត្ថម្បិ ករោន្តិ ជីវិតក្ខយម្បិ បាបេន្តិ, អនាមសិត្វា ទិន្នេ អត្តមនា ហោន្តិ។ ចោរនាគវត្ថុអាទីនិ ចេត្ថ វត្ថូនិ កថេតព្ពានិ។ តានិ សមន្តបាសាទិកាយ វិនយដ្ឋកថាយំ (បារា. អដ្ឋ. ១៨៥-៧) វិត្ថារិតានិ។ សក្កច្ចំ ឧទ្ទេសទានំ បាឡិវណ្ណនា ធម្មកថាកថនន្តិ ឯវំ ធម្មេន សង្គហោ ធម្មបដិសន្ថារោ នាម។

អវិហឹសាតិ ករុណាបិ ករុណាបុព្ពភាគោបិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ – “តត្ថ កតមា អវិហឹសា? យា សត្តេសុ ករុណា ករុណាយនា ករុណាយិតត្តំ ករុណាចេតោវិមុត្តិ, អយំ វុច្ចតិ អវិហឹសា”តិ។ **សោចេយ្យ**ន្តិ មេត្តាយ ច មេត្តាបុព្ពភាគស្ស ច វសេន សុចិភាវោ។ វុត្តម្បិ ចេតំ – “តត្ថ កតមំ សោចេយ្យំ? យា សត្តេសុ មេត្តិ មេត្តាយនា មេត្តាយិតត្តំ មេត្តាចេតោវិមុត្តិ, ឥទំ វុច្ចតិ សោចេយ្យ”ន្តិ។

មុដ្ឋស្សច្ចន្តិ សតិវិប្បវាសោ, យថាហ “តត្ថ កតមំ មុដ្ឋស្សច្ចំ? យា អសតិ អននុស្សតិ អប្បដិស្សតិ អស្សរណតា អធារណតា បិលាបនតា សម្មុស្សនតា, ឥទំ វុច្ចតិ មុដ្ឋស្សច្ចំ” (ធ. ស. ១៣៥៦)។ **អសម្បជញ្ញ**ន្តិ, “តត្ថ កតមំ អសម្បជញ្ញំ? យំ អញ្ញាណំ អទស្សនំ អវិជ្ជាលង្គី មោហោ អកុសលមូល”ន្តិ ឯវំ វុត្តា អវិជ្ជា យេវ។ **សតិ** សតិយេវ។ **សម្បជញ្ញំ** ញាណំ។

ឥន្ទ្រិយេសុ អគុត្តទ្វារតាតិ “តត្ថ កតមា ឥន្ទ្រិយេសុ អគុត្តទ្វារតា? ឥធេកច្ចោ ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វា និមិត្តគ្គាហី ហោតី”តិអាទិនា (ធ. ស. ១៣៥២) នយេន វិត្ថារិតោ ឥន្ទ្រិយសំវរភេទោ។ **ភោជនេ អមត្តញ្ញុតា**តិ “តត្ថ កតមា ភោជនេ អមត្តញ្ញុតា? ឥធេកច្ចោ អប្បដិសង្ខា អយោនិសោ អាហារំ អាហារេតិ ទវាយ មទាយ មណ្ឌនាយ វិភូសនាយ។ យា តត្ថ អសន្តុដ្ឋិតា អមត្តញ្ញុតា អប្បដិសង្ខា ភោជនេ”តិ ឯវំ អាគតោ ភោជនេ អមត្តញ្ញុភាវោ។ អនន្តរទុកោ វុត្តប្បដិបក្ខនយេន វេទិតព្វោ។

បដិសង្ខានពលន្តិ “តត្ថ កតមំ បដិសង្ខានពលំ? យា បញ្ញា បជាននា”តិ ឯវំ វិត្ថារិតំ អប្បដិសង្ខាយ អកម្បនញាណំ។ **ភាវនាពល**ន្តិ ភាវេន្តស្ស ឧប្បន្នំ ពលំ។ អត្ថតោ វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គសីសេន សត្ត ពោជ្ឈង្គា ហោន្តិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ – “តត្ថ កតមំ ភាវនាពលំ? យា កុសលានំ ធម្មានំ អាសេវនា ភាវនា ពហុលីកម្មំ, ឥទំ វុច្ចតិ ភាវនាពលំ។ សត្តពោជ្ឈង្គា ភាវនាពល”ន្តិ។

សតិពលន្តិ អស្សតិយា អកម្បនវសេន សតិយេវ។ **សមាធិពល**ន្តិ ឧទ្ធច្ចេ អកម្បនវសេន សមាធិយេវ។ **សមថោ** សមាធិ។ **វិបស្សនា** បញ្ញា។ សមថោវ តំ អាការំ គហេត្វា បុន បវត្តេតព្ពស្ស សមថស្ស និមិត្តវសេន **សមថនិមិត្តំ** **បគ្គាហនិមិត្តេបិ** ឯសេវ នយោ។ **បគ្គាហោ** វីរិយំ។ **អវិក្ខេបោ** ឯកគ្គតា។ ឥមេហិ បន សតិ ច សម្បជញ្ញញ្ច បដិសង្ខានពលញ្ច ភាវនាពលញ្ច សតិពលញ្ច សមាធិពលញ្ច សមថោ ច វិបស្សនា ច សមថនិមិត្តញ្ច បគ្គាហនិមិត្តញ្ច បគ្គាហោ ច អវិក្ខេបោ ចាតិ ឆហិ ទុកេហិ បរតោ សីលទិដ្ឋិសម្បទាទុកេន ច លោកិយលោកុត្តរមិស្សកា ធម្មា កថិតា។

សីលវិបត្តីតិ “តត្ថ កតមា សីលវិបត្តិ? កាយិកោ វីតិក្កមោ…បេ.… សព្ពម្បិ ទុស្សីល្យំ សីលវិបត្តី”តិ ឯវំ វុត្តោ សីលវិនាសកោ អសំវរោ។ **ទិដ្ឋិវិបត្តី**តិ “តត្ថ កតមា ទិដ្ឋិវិបត្តិ? នត្ថិ ទិន្នំ នត្ថិ យិដ្ឋ”ន្តិ ឯវំ អាគតា សម្មាទិដ្ឋិវិនាសិកា មិច្ឆាទិដ្ឋិ។

សីលសម្បទាតិ “តត្ថ កតមា សីលសម្បទា? កាយិកោ អវីតិក្កមោ”តិ ឯវំ បុព្ពេ វុត្តសោរច្ចមេវ សីលស្ស សម្បាទនតោ បរិបូរណតោ “សីលសម្បទា”តិ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច “សព្ពោបិ សីលសំវរោ សីលសម្បទា”តិ ឥទំ មានសិកបរិយាទានត្ថំ វុត្តំ។ **ទិដ្ឋិសម្បទា**តិ “តត្ថ កតមា ទិដ្ឋិសម្បទា? អត្ថិ ទិន្នំ អត្ថិ យិដ្ឋំ…បេ.… សច្ឆិកត្វា បវេទេន្តីតិ យា ឯវរូបា បញ្ញា បជាននា”តិ ឯវំ អាគតំ ទិដ្ឋិបារិបូរិភូតំ ញាណំ។

សីលវិសុទ្ធីតិ វិសុទ្ធិំ បាបេតុំ សមត្ថំ សីលំ។ អភិធម្មេ បនាយំ “តត្ថ កតមា សីលវិសុទ្ធិ? កាយិកោ អវីតិក្កមោ វាចសិកោ អវីតិក្កមោ កាយិកវាចសិកោ អវីតិក្កមោ, អយំ វុច្ចតិ សីលវិសុទ្ធី”តិ ឯវំ វិភត្តា។ **ទិដ្ឋិវិសុទ្ធី**តិ វិសុទ្ធិំ បាបេតុំ សមត្ថំ ទស្សនំ។ អភិធម្មេ បនាយំ “តត្ថ កតមា ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ? កម្មស្សកតញាណំ សច្ចានុលោមិកញាណំ មគ្គសមង្គិស្សញាណំ ផលសមង្គិស្សញាណ”ន្តិ ឯវំ វុត្តា។ ឯត្ថ ច តិវិធំ ទុច្ចរិតំ អត្តនា កតម្បិ បរេន កតម្បិ សកំ នាម ន ហោតិ អត្ថភញ្ជនតោ។ សុចរិតំ សកំ នាម អត្ថជននតោតិ ឯវំ ជាននំ កម្មស្សកតញាណំ នាម។ តស្មិំ ឋត្វា ពហុំ វដ្ដគាមិកម្មំ អាយូហិត្វា សុខតោ សុខេនេវ អរហត្តំ បត្តា គណនបថំ វីតិវត្តា។ **វិបស្សនាញាណំ** បន វចីសច្ចញ្ច អនុលោមេតិ, បរមត្ថសច្ចញ្ច ន វិលោមេតីតិ សច្ចានុលោមិកំ ញាណន្តិ វុត្តំ។

“ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ ខោ បន យថាទិដ្ឋិស្ស ច បធាន”ន្តិ ឯត្ថ **ទិដ្ឋិវិសុទ្ធី**តិ ញាណទស្សនំ កថិតំ។ **យថាទិដ្ឋិស្ស ច បធាន**ន្តិ តំសម្បយុត្តមេវ វីរិយំ។ អបិ ច បុរិមបទេន ចតុមគ្គញាណំ។ បច្ឆិមបទេន តំសម្បយុត្តំ វីរិយំ។ **អភិធម្មេ** បន “ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ ខោ បនាតិ យា បញ្ញា បជានានា អមោហោ ធម្មវិចយោ សម្មាទិដ្ឋិ។ យថាទិដ្ឋិស្ស ច បធានន្តិ យោ ចេតសិកោ វីរិយារម្ភោ សម្មាវាយាមោ”តិ ឯវំ អយំ ទុកោ វិភត្តោ។

“សំវេគោ ច សំវេជនីយេសុ ឋានេសូ”តិ ឯត្ថ “**សំវេគោ**តិ ជាតិភយំ ជរាភយំ ព្យាធិភយំ មរណភយ”ន្តិ ឯវំ ជាតិអាទីនិ ភយតោ ទស្សនញាណំ។ សំវេជនីយំ ឋានន្តិ ជាតិជរាព្យាធិមរណំ។ ឯតានិ ហិ ចត្តារិ ជាតិ ទុក្ខា, ជរា ទុក្ខា, ព្យាធិ ទុក្ខោ, មរណំ ទុក្ខន្តិ ឯវំ សំវេគុប្បត្តិការណត្តា **សំវេជនីយំ ឋាន**ន្តិ វុត្តានិ។ **សំវិគ្គស្ស ច យោនិសោ បធាន**ន្តិ ឯវំ សំវេគជាតស្ស ឧបាយបធានំ។ “ឥធ ភិក្ខុ អនុប្បន្នានំ បាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ អនុប្បាទាយ ឆន្ទំ ជនេតី”តិ ឯវំ អាគតវីរិយស្សេតំ អធិវចនំ។

អសន្តុដ្ឋិតា ច កុសលេសុ ធម្មេសូតិ យា កុសលានំ ធម្មានំ ភាវនាយ អសន្តុដ្ឋស្ស ភិយ្យោកម្យតា, តាយ ហិ សមង្គីភូតោ បុគ្គលោ សីលំ បូរេត្វា ឈានំ ឧប្បាទេតិ។ ឈានំ លភិត្វា វិបស្សនំ អារភតិ។ អារទ្ធវិបស្សកោ អរហត្តំ អគហេត្វា អន្តរា វោសានំ នាបជ្ជតិ។ **អប្បដិវានិតា ច បធានស្មិ**ន្តិ “កុសលានំ ធម្មានំ ភាវនាយ សក្កច្ចកិរិយតា សាតច្ចកិរិយតា អដ្ឋិតកិរិយតា អនោលីនវុត្តិតា អនិក្ខិត្តឆន្ទតា អនិក្ខិត្តធុរតា អាសេវនា ភាវនា ពហុលីកម្ម”ន្តិ ឯវំ វុត្តា វត្តិទ្ធិវំ ឆ កោដ្ឋាសេ កត្វា ជាគរិយានុយោគវសេន អារទ្ធេ បធានស្មឹ អរហត្តំ អបត្វា អនិវត្តនតា។

វិជ្ជាតិ តិស្សោ វិជ្ជា។ **វិមុត្តី**តិ ទ្វេ វិមុត្តិយោ, ចិត្តស្ស ច អធិមុត្តិ, និព្ពានញ្ច។ ឯត្ថ ច អដ្ឋ សមាបត្តិយោ នីវរណាទីហិ សុដ្ឋុ មុត្តត្តា អធិមុត្តិ នាម។ និព្ពានំ សព្ពសង្ខតតោ មុត្តត្តា វិមុត្តីតិ វេទិតព្ពំ។

ខយេ ញាណន្តិ កិលេសក្ខយករេ អរិយមគ្គេ ញាណំ។ **អនុប្បាទេ ញាណ**ន្តិ បដិសន្ធិវសេន អនុប្បាទភូតេ តំតំមគ្គវជ្ឈកិលេសានំ វា អនុប្បាទបរិយោសានេ ឧប្បន្នេ អរិយផលេ ញាណំ។ តេនេវាហ “ខយេ ញាណន្តិ មគ្គសមង្គិស្ស ញាណំ។ អនុប្បាទេ ញាណន្តិ ផលសមង្គិស្ស ញាណ”ន្តិ។ **ឥមេ ខោ, អាវុសោ**តិអាទិ ឯកកេ វុត្តនយេនេវ យោជេតព្ពំ។ ឥតិ បញ្ចតីសាយ ទុកានំ វសេន ថេរោ សាមគ្គិរសំ ទស្សេសីតិ។

ទុកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តិកវណ្ណនា

៣០៥. ឥតិ ទុកវសេន សាមគ្គិរសំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តិកវសេន ទស្សេតុំ បុន អារភិ។ តត្ថ លុព្ភតីតិ **លោភោ**។ អកុសលញ្ច តំ មូលញ្ច, អកុសលានំ វា មូលន្តិ **អកុសលមូលំ**។ ទុស្សតីតិ **ទោសោ**។ មុយ្ហតីតិ **មោហោ**។ តេសំ បដិបក្ខនយេន អលោភាទយោ វេទិតព្ពា។

ទុដ្ឋុ ចរិតានិ, វិរូបានិ វា ចរិតានីតិ **ទុច្ចរិតានិ**។ កាយេន ទុច្ចរិតំ, កាយតោ វា បវត្តំ ទុច្ចរិតន្តិ **កាយទុច្ចរិតំ**។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ សុដ្ឋុ ចរិតានិ, សុន្ទរានិ វា ចរិតានីតិ **សុចរិតានិ**។ ទ្វេបិ ចេតេ តិកា បណ្ណត្តិយា វា កម្មបថេហិ វា កថេតព្ពា។ បញ្ញត្តិយា តាវ កាយទ្វារេ បញ្ញត្តសិក្ខាបទស្ស វីតិក្កមោ **កាយទុច្ចរិតំ**។ អវីតិក្កមោ **កាយសុចរិតំ**។ វចីទ្វារេ បញ្ញត្តសិក្ខាបទស្ស វីតិក្កមោ **វចីទុច្ចរិតំ**, អវីតិក្កមោ **វចីសុចរិតំ**។ ឧភយត្ថ បញ្ញត្តស្ស សិក្ខាបទស្ស វីតិក្កមោវ **មនោទុច្ចរិតំ**, អវីតិក្កមោ **មនោសុចរិតំ**។ អយំ បណ្ណត្តិកថា។ បាណាតិបាតាទយោ បន តិស្សោ ចេតនា កាយទ្វារេបិ វចីទ្វារេបិ ឧប្បន្នា **កាយទុច្ចរិតំ**។ ចតស្សោ មុសាវាទាទិចេតនា **វចីទុច្ចរិតំ**។ អភិជ្ឈា ព្យាបាទោ មិច្ឆាទិដ្ឋីតិ តយោ ចេតនាសម្បយុត្តធម្មា **មនោទុច្ចរិតំ**។ បាណាតិបាតាទីហិ វិរមន្តស្ស ឧប្បន្នា តិស្សោ ចេតនាបិ វិរតិយោបិ កាយសុចរិតំ។ មុសាវាទាទីហិ វិរមន្តស្ស ចតស្សោ ចេតនាបិ វិរតិយោបិ វចីសុចរិតំ។ អនភិជ្ឈា អព្យាបាទោ សម្មាទិដ្ឋីតិ តយោ ចេតនាសម្បយុត្តធម្មា មនោសុចរិតន្តិ អយំ កម្មបថកថា។

កាមបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ **កាមវិតក្កោ**។ ព្យាបាទបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ **ព្យាបាទវិតក្កោ**។ វិហឹសាបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ **វិហឹសាវិតក្កោ**។ តេសុ ទ្វេ សត្តេសុបិ សង្ខារេសុបិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ កាមវិតក្កោ ហិ បិយេ មនាបេ សត្តេ វា សង្ខារេ វា វិតក្កេន្តស្ស ឧប្បជ្ជតិ។ ព្យាបាទវិតក្កោ អប្បិយេ អមនាបេ សត្តេ វា សង្ខារេ វា កុជ្ឈិត្វា ឱលោកនកាលតោ បដ្ឋាយ យាវ វិនាសនា ឧប្បជ្ជតិ។ វិហឹសាវិតក្កោ សង្ខារេសុ នុប្បជ្ជតិ។ សង្ខារោ ហិ

ទុក្ខាបេតព្ពោ នាម នត្ថិ។ ឥមេ សត្តា ហញ្ញន្តុ វា ឧច្ឆិជ្ជន្តុ វា វិនស្សន្តុ វា មា វា អហេសុន្តិ ចិន្តនកាលេ បន សត្តេសុ ឧប្បជ្ជតិ។

នេក្ខម្មបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ **នេក្ខម្មវិតក្កោ។** សោ អសុភបុព្ពភាគេ កាមាវចរោ ហោតិ។ អសុភជ្ឈានេ រូបាវចរោ។ តំ ឈានំ បាទកំ កត្វា ឧប្បន្នមគ្គផលកាលេ លោកុត្តរោ។ អព្យាបាទបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ **អព្យាបាទវិតក្កោ។** សោ មេត្តាបុព្ពភាគេ កាមាវចរោ ហោតិ។ មេត្តាឈានេ រូបាវចរោ។ តំ ឈានំ បាទកំ កត្វា ឧប្បន្នមគ្គផលកាលេ លោកុត្តរោ។ អវិហឹសាបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ **អវិហឹសាវិតក្កោ។** សោ ករុណាបុព្ពភាគេ កាមាវចរោ។ ករុណាឈានេ រូបាវចរោ។ តំ ឈានំ បាទកំ កត្វា ឧប្បន្នមគ្គផលកាលេ លោកុត្តរោ។ យទា អលោភោ សីសំ ហោតិ, តទា ឥតរេ ទ្វេ តទន្វាយិកា ភវន្តិ។ យទា មេត្តា សីសំ ហោតិ, តទា ឥតរេ ទ្វេ តទន្វាយិកា ភវន្តិ។ យទា ករុណា សីសំ ហោតិ, តទា ឥតរេ ទ្វេ តទន្វាយិកា ភវន្តីតិ។ កាមសង្កប្បាទយោ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ ទេសនាមត្តមេវ ហេតំ។ អត្ថតោ បន កាមវិតក្កាទីនញ្ច កាមសង្កប្បាទីនញ្ច នានាករណំ នត្ថិ។

កាមបដិសំយុត្តា សញ្ញា **កាមសញ្ញា។** ព្យាបាទបដិសំយុត្តា សញ្ញា **ព្យាបាទសញ្ញា។** វិហឹសាបដិសំយុត្តា សញ្ញា **វិហឹសាសញ្ញា។** តាសម្បិ កាមវិតក្កាទីនំ វិយ ឧប្បជ្ជនាការោ វេទិតព្ពោ។ តំសម្បយុត្តាយេវ ហិ ឯតា។ **នេក្ខម្មសញ្ញាទយោ**បិ នេក្ខម្មវិតក្កាទិសម្បយុត្តាយេវ។ តស្មា តាសម្បិ តថេវ កាមាវចរាទិភាវោ វេទិតព្ពោ។

កាមធាតុអាទីសុ "កាមបដិសំយុត្តោ តក្កោ វិតក្កោ មិច្ឆាសង្កប្បោ។ អយំ វុច្ចតិ កាមធាតុ។ សព្ពេបិ អកុសលា ធម្មា កាមធាតូ"តិ អយំ **កាមធាតុ។** "ព្យាបាទបដិសំយុត្តោ តក្កោ វិតក្កោ មិច្ឆាសង្កប្បោ។ អយំ វុច្ចតិ ព្យាបាទធាតុ។ ទសសុ អាឃាតវត្ថូសុ ចិត្តស្ស អាឃាតោ បដិឃាតោ អនត្តមនតា ចិត្តស្សា"តិ អយំ **ព្យាបាទធាតុ។** "វិហឹសា បដិសំយុត្តោ តក្កោ វិតក្កោ មិច្ឆាសង្កប្បោ។ អយំ វុច្ចតិ វិហឹសាធាតុ។ ឥធេកច្ចោ បាណិនា វា លេឌ្ឌុនា វា ទណ្ឌេន វា សត្ថេន វា រជ្ជុយា វា អញ្ញតរញ្ញតរេន វា សត្តេ វិហេឋេតី"តិ អយំ **វិហឹសាធាតុ។** តត្ថ ទ្វេ កថា សព្ពសង្គាហិកា ច អសម្ភិន្នា ច។ តត្ថ កាមធាតុយា គហិតាយ ឥតរា ទ្វេ គហិតាវ ហោន្តិ, តតោ បន នីហរិត្វា អយំ ព្យាបាទធាតុ អយំ វិហឹសាធាតូតិ ទស្សេតីតិ អយំ សព្ពសង្គាហិកកថា នាម។ កាមធាតុំ កថេន្តោ បន ភគវា ព្យាបាទធាតុំ ព្យាបាទធាតុដ្ឋានេ , វិហឹសាធាតុំ វិហឹសាធាតុដ្ឋានេ ឋបេត្វា អវសេសំ កាមធាតុ នាមាតិ កថេសីតិ អយំ អសម្ភិន្នកថា នាម។

នេក្ខម្មធាតុអាទីសុ "នេក្ខម្មបដិសំយុត្តោ តក្កោ វិតក្កោ សម្មាសង្កប្បោ។ អយំ វុច្ចតិ នេក្ខម្មធាតុ។ សព្ពេបិ កុសលា ធម្មា នេក្ខម្មធាតូ"តិ អយំ **នេក្ខម្មធាតុ។** "អព្យាបាទបដិសំយុត្តោ តក្កោ...បេ.... អយំ វុច្ចតិ អព្យាបាទធាតុ។ យា សត្តេសុ មេត្តិ...បេ.... មេត្តាចេតោវិមុត្តី"តិ អយំ **អព្យាបាទធាតុ។** "អវិហឹសាបដិសំយុត្តោ តក្កោ...បេ.... អយំ វុច្ចតិ អវិហឹសាធាតុ។ យា សត្តេសុ ករុណា...បេ.... ករុណាចេតោវិមុត្តី"តិ អយំ **អវិហឹសាធាតុ។** ឥធាបិ វុត្តនយេនេវ ទ្វេ កថា វេទិតព្ពា។

អបរាបិ តិស្សោ ធាតុយោតិ អញ្ញាបិ សុត្តន្តង្គេន តិស្សោ ធាតុយោ។ តាសុ "តត្ថ កតមា កាមធាតុ? ហេដ្ឋតោ អវីចិនិរយំ បរិយន្តំ ករិត្វា"តិ ឯវំ វិត្ថារិតោ កាមភវោ **កាមធាតុ** នាម។ "ហេដ្ឋតោ ព្រហ្មលោកំ បរិយន្តំ ករិត្វា អាកាសានញ្ចាយតនុបគេ ទេវេ បរិយន្តំ ករិត្វា"តិ ឯវំ វិត្ថារិតា បន រូបារូបភវា ឥតរា ទ្វេ ធាតុយោ។ ធាតុយា អាគតដ្ឋានម្ហិ ហិ ភវេន បរិច្ឆិន្ទិតព្ពា។ ភវស្ស អាគតដ្ឋានេ ធាតុយា បរិច្ឆិន្ទិតព្ពា។ ឥធ ភវេន បរិច្ឆេទោ កថិតោ។ រូបធាតុអាទីសុ រូបារូបធាតុយោ រូបារូបភវាយេវ។ និរោធធាតុយា និព្ពានំ កថិតំ។

ហីនាទីសុ ហីនា ធាតូតិ ទ្វាទស អកុសលចិត្តុប្បាទា។ អវសេសា តេភូមកធម្មា **មជ្ឈិមធាតុ។** នវ លោកុត្តរធម្មា **បណីតធាតុ។**

កាមតណ្ហាតិ បញ្ចកាមគុណិកោ រាគោ។ រូបារូបភវេសុ បន រាគោ ឈាននិកន្តិសស្សតទិដ្ឋិសហគតោ រាគោ ភវវសេន បត្ថនា **ភវតណ្ហា។** ឧច្ឆេទទិដ្ឋិសហគតោ រាគោ **វិភវតណ្ហា។** អបិច ឋបេត្វា បច្ឆិមំ តណ្ហាទ្វយំ សេសតណ្ហា កាមតណ្ហា នាម។ យថាហ "តត្ថ កតមា ភវតណ្ហា? ភវទិដ្ឋិសហគតោ រាគោ សារាគោ ចិត្តស្ស សារាគោ។ អយំ វុច្ចតិ ភវតណ្ហា។ តត្ថ កតមា វិភវតណ្ហា? ឧច្ឆេទទិដ្ឋិសហគតោ រាគោ សារាគោ ចិត្តស្ស សារាគោ, អយំ វុច្ចតិ វិភវតណ្ហា។ អវសេសា តណ្ហា កាមតណ្ហា"តិ។ បុន កាមតណ្ហាទីសុ បញ្ចកាមគុណិកោ រាគោ កាមតណ្ហា។ រូបារូបភវេសុ ឆន្ទរាគោ ឥតរា ទ្វេ តណ្ហា។ អភិធម្មេ បនេតា "កាមធាតុបដិសំយុត្តោ...បេ.... អរូបធាតុបដិសំយុត្តោ"តិ ឯវំ វិត្ថារិតា។ ឥមិនា វារេន កឹ ទស្សេតិ? សព្ពេបិ តេភូមកា ធម្មា រជនីយដ្ឋេន តណ្ហាវត្ថុកាតិ

សព្ពតណ្ហា កាមតណ្ហាយ បរិយាទិយិត្វា តតោ នីហរិត្វា ឥតរា ទ្វេ តណ្ហា ទស្សេតិ។ រូបតណ្ហាទីសុ រូបភវេ ឆន្ទរាគោ **រូបតណ្ហា។** អរូបភវេ ឆន្ទរាគោ **អរូបតណ្ហា។** ឧច្ឆេទទិដ្ឋិសហគតោ រាគោ **និរោធតណ្ហា។**

សំយោជនត្តិកេ វដ្ដស្មឹ សំយោជយន្តិ ពន្ធន្តីតិ **សំយោជនានិ។** សតិ រូបាទិភេទេ កាយេ ទិដ្ឋិ, វិជ្ជមានា វា កាយេ ទិដ្ឋីតិ **សក្កាយទិដ្ឋិ។** វិចិនន្តោ ឯតាយ កិច្ឆតិ, ន សក្កោតិ សន្និដ្ឋានំ កាតុន្តិ **វិចិកិច្ឆា។** សីលញ្ច វតញ្ច បរាមសតីតិ **សីលព្ពតបរាមាសោ។** អត្ថតោ បន “រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតី”តិអាទិនា នយេន អាគតា វីសតិវត្ថុកា ទិដ្ឋិ **សក្កាយទិដ្ឋិ** នាម។ “សត្ថរិ កង្ខតី”តិអាទិនា នយេន អាគតា អដ្ឋវត្ថុកា វិមតិ **វិចិកិច្ឆា** នាម។ “ឥតោ ពហិទ្ធា សមណព្រាហ្មណានំ សីលេន សុទ្ធិ វតេន សុទ្ធិ សីលព្ពតេន សុទ្ធីតិ សីលំ បរាមសតិ, វតំ បរាមសតិ, សីលព្ពតំ បរាមសតិ។ យា ឯវរូបា ទិដ្ឋិ ទិដ្ឋិគត”ន្តិអាទិនា នយេន អាគតោ វិបរិយេសគ្គាហោ **សីលព្ពតបរាមាសោ** នាម។

តយោ អាសវាតិ ឯត្ថ ចិរបារិវាសិយដ្ឋេន វា អាសវនដ្ឋេន វា **អាសវា។** តត្ថ “បុរិមា, ភិក្ខវេ, កោដិ ន បញ្ញាយតិ អវិជ្ជាយ, ឥតោ បុព្ពេ អវិជ្ជា នាហោសិ, អថ បច្ឆា សមភវី”តិ, “បុរិមា , ភិក្ខវេ, កោដិ ន បញ្ញាយតិ ភវតណ្ហាយ ភវទិដ្ឋិយា, ឥតោ បុព្ពេ ភវទិដ្ឋិ នាហោសិ, អថ បច្ឆា សមភវី”តិ ឯវំ តាវ ចិរបារិវាសិយដ្ឋេន អាសវា វេទិតព្ពា។ ចក្ខុតោ រូបេ សវតិ អាសវតិ សន្ទតិ បវត្តតិ។ សោតតោ សទ្ទេ។ ឃានតោ គន្ធេ។ ជិវ្ហាតោ រសេ។ កាយតោ ផោដ្ឋព្ពេ។ មនតោ ធម្មេ សវតិ អាសវតិ សន្ទតិ បវត្តតីតិ ឯវំ អាសវនដ្ឋេន អាសវាតិ វេទិតព្ពា។

បាឡិយំ បន កត្ថចិ ទ្វេ អាសវា អាគតា “ទិដ្ឋធម្មិកា ច អាសវា សម្បរាយិកា ច អាសវា”តិ, កត្ថចិ “តយោមេ, ភិក្ខវេ, អាសវា។ កាមាសវោ ភវាសវោ អវិជ្ជាសវោ”តិ តយោ។ អភិធម្មេ តេយេវ ទិដ្ឋាសវេន សទ្ធឹ ចត្តារោ។ និព្ពេធិកបរិយាយេ “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អាសវា និរយគាមិនិយា, អត្ថិ អាសវា តិរច្ឆានយោនិគាមិនិយា, អត្ថិ អាសវា បេត្តិវិសយគាមិនិយា, អត្ថិ អាសវា មនុស្សលោកគាមិនិយា អត្ថិ អាសវា ទេវលោកគាមិនិយា”តិ ឯវំ បញ្ច។ ឆក្កនិបាតេ អាហុនេយ្យសុត្តេ “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អាសវា សំវរា បហាតព្ពា, អត្ថិ អាសវា បដិសេវនា បហាតព្ពា, អត្ថិ អាសវា បរិវជ្ជនា បហាតព្ពា, អត្ថិ អាសវា អធិវាសនា បហាតព្ពា, អត្ថិ អាសវា វិនោទនា បហាតព្ពា, អត្ថិ អាសវា ភាវនា បហាតព្ពា”តិ ឯវំ ឆ។ សព្ពាសវបរិយាយេ តេយេវ ទស្សនាបហាតព្ពេហិ សទ្ធឹ សត្ត។ ឥមស្មឹ បន សង្គីតិសុត្តេ តយោ។ តត្ថ “យោ កាមេសុ កាមច្ឆន្ទោ”តិ ឯវំ វុត្តោ បញ្ចកាមគុណិកោ រាគោ **កាមាសវោ** នាម។ “យោ ភវេសុ ភវច្ឆន្ទោ”តិ ឯវំ វុត្តោ សស្សតទិដ្ឋិសហគតោ រាគោ, ភវវសេន វា បត្ថនា **ភវាសវោ** នាម។ “ទុក្ខេ អញ្ញាណ”ន្តិអាទិនា នយេន អាគតា អវិជ្ជា **អវិជ្ជាសវោ** នាមាតិ។ កាមភវាទយោ កាមធាតុអាទិវសេន វុត្តាយេវ។

កាមេសនាទីសុ “តត្ថ កតមា កាមេសនា? យោ កាមេសុ កាមច្ឆន្ទោ កាមជ្ឈោសានំ, អយំ វុច្ចតិ កាមេសនា”តិ ឯវំ វុត្តោ កាមគវេសនរាគោ **កាមេសនា** នាម។ “តត្ថ កតមា ភវេសនា? យោ ភវេសុ ភវច្ឆន្ទោ ភវជ្ឈោសានំ, អយំ វុច្ចតិ ភវេសនា”តិ ឯវំ វុត្តោ ភវគវេសនរាគោ **ភវេសនា** នាម។ “តត្ថ កតមា ព្រហ្មចរិយេសនា? សស្សតោ លោកោតិ វា…បេ…. នេវ ហោតិ ន នហោតិ តថាគតោ បរម្មរណាតិ វា, យា ឯវរូបា ទិដ្ឋិ ទិដ្ឋិគតំ វិបរិយេសគ្គាហោ , អយំ វុច្ចតិ ព្រហ្មចរិយេសនា”តិ ឯវំ វុត្តា ទិដ្ឋិគតិកសម្មតស្ស ព្រហ្មចរិយស្ស គវេសនទិដ្ឋិ **ព្រាហ្មចរិយេសនា** នាម។ ន កេវលញ្ច ភវរាគទិដ្ឋិយោវ, តទេកដ្ឋំ កម្មម្បិ ឯសនាយេវ។ វុត្តញ្ហេតំ “តត្ថ កតមា កាមេសនា? កាមរាគោ តទេកដ្ឋំ អកុសលំ កាយកម្មំ វចីកម្មំ មនោកម្មំ, អយំ វុច្ចតិ កាមេសនា។ តត្ថ កតមា ភវេសនា? ភវរាគោ តទេកដ្ឋំ អកុសលំ កាយកម្មំ វចីកម្មំ មនោកម្មំ, អយំ វុច្ចតិ ភវេសនា។ តត្ថ កតមា ព្រហ្មចរិយេសនា? អន្តគ្គាហិកា ទិដ្ឋិ តទេកដ្ឋំ អកុសលំ កាយកម្មំ វចីកម្មំ មនោកម្មំ, អយំ វុច្ចតិ ព្រហ្មចរិយេសនា”តិ។

វិធាសុ “កថំវិធំ សីលវន្តំ វទន្តិ, កថំវិធំ បញ្ញវន្តំ វទន្តី”តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.៩៥) អាការសណ្ឋានំ វិធា នាម។ “ឯកវិធេន ញាណវត្ថុ ទុវិធេន ញាណវត្ថូ”តិអាទីសុ (វិភ. ៧៥១) កោដ្ឋាសោ។ “សេយ្យោហមស្មីតិ វិធា”តិអាទីសុ (វិភ. ៩២០) មានោ វិធា នាម។ ឥធ សោ អធិប្បេតោ។ មានោ ហិ សេយ្យាទិវសេន វិទហនតោ **វិធា**តិ វុច្ចតិ។ **សេយ្យោហមស្មី**តិ ឥមិនា សេយ្យសទិសហីនានំ វសេន តយោ មានា វុត្តា។ សទិសហីនេសុបិ ឯសេវ នយោ។

អយញ្ហិ **មានោ** នាម សេយ្យស្ស តិវិធោ, សទិសស្ស តិវិធោ, ហីនស្ស តិវិធោតិ **នវវិធោ** ហោតិ។ តត្ថ “សេយ្យស្ស សេយ្យោហមស្មី”តិ មានោ រាជូនញ្ចេវ បព្ពជិតានញ្ច ឧប្បជ្ជតិ។

រាជា ហិ រដ្ឋេន វា ធនវាហនេហិ វា “កោ មយា សទិសោ អត្ថី”តិ ឯតំ មានំ ករោតិ ។ បព្ពជិតោបិ សីលធុតង្គាទីហិ “កោ មយា សទិសោ អត្ថី”តិ ឯតំ មានំ ករោតិ។ “សេយ្យស្ស សទិសោហមស្មី”តិ មានោបិ ឯតេសំយេវ ឧប្បជ្ជតិ។ រាជា ហិ រដ្ឋេន វា ធនវាហនេហិ វា អញ្ញរាជូហិ សទ្ធឹ មយ្ហំ កឹ នានាករណន្តិ ឯតំ មានំ

ករោតិ។ បព្ពជិតោបិ សីលធុតង្គាទីហិបិ អញ្ញេន ភិក្ខុនា មយ្ហំ កឹ នានាករណន្តិ ឯតំ មានំ ករោតិ។ “សេយ្យស្ស ហីនោហមស្មី”តិ មានោបិ ឯតេសំយេវ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស ហិ រញ្ញោ រដ្ឋំ វា ធនវាហនាទីនិ វា នាតិសម្បន្នានិ ហោន្តិ, សោ មយ្ហំ រាជាតិ វោហារមុខមត្តមេវ, កឹ រាជា នាម អហន្តិ ឯតំ មានំ ករោតិ។ បព្ពជិតោបិ អប្បលាភសក្ការោ អហំ ធម្មកថិកោ ពហុស្សុតោ មហាថេរោតិ កថាមត្តកមេវ, កឹ ធម្មកថិកោ នាមាហំ កឹ ពហុស្សុតោ កឹ មហាថេរោ យស្ស មេ លាភសក្ការោ នត្ថីតិ ឯតំ មានំ ករោតិ។

“សទិសស្ស សេយ្យោហមស្មី”តិ មានាទយោ អមច្ចាទីនំ ឧប្បជ្ជន្តិ។ អមច្ចោ វា ហិ រដ្ឋិយោ វា ភោគយានវាហនាទីហិ កោ មយា សទិសោ អញ្ញោ រាជបុរិសោ អត្ថីតិ វា មយ្ហំ អញ្ញេហិ សទ្ធឹ កឹ នានាករណន្តិ វា អមច្ចោតិ នាមមេវ មយ្ហំ, ឃាសច្ឆាទនមត្តម្បិ មេ នត្ថិ, កឹ អមច្ចោ នាមាហន្តិ វា ឯតេ មានេ ករោតិ។

“ហីនស្ស សេយ្យោហមស្មី”តិ មានាទយោ ទាសាទីនំ ឧប្បជ្ជន្តិ។ ទាសោ ហិ មាតិតោ វា បិតិតោ វា កោ មយា សទិសោ អញ្ញោ ទាសោ នាម អត្ថិ, អញ្ញេ ជីវិតុំ អសក្កោន្តា កុច្ឆិហេតុ ទាសា ជាតា, អហំ បន បវេណិអាគតត្តា សេយ្យោតិ វា បវេណិអាគតភាវេន ឧភតោសុទ្ធិកទាសត្តេន អសុកទាសេន នាម សទ្ធឹ កឹ មយ្ហំ នានាករណន្តិ វា កុច្ឆិវសេនាហំ ទាសព្យំ ឧបគតោ, មាតាបិតុកោដិយា បន មេ ទាសដ្ឋានំ នត្ថិ, កឹ ទាសោ នាម អហន្តិ វា ឯតេ មានេ ករោតិ។ យថា ច ទាសោ, ឯវំ បុក្កុសចណ្ឌាលាទយោបិ ឯតេ មានេ ករោន្តិយេវ។

ឯត្ថ ច សេយ្យស្ស សេយ្យោហមស្មីតិ, ច សទិសស្ស សទិសោហមស្មីតិ ច ហីនស្ស ហីនោហមស្មីតិ ច ឥមេ តយោ មានា យាថាវមានា នាម អរហត្តមគ្គវជ្ឈា។ សេសា ឆ មានា អយាថាវមានា នាម បឋមមគ្គវជ្ឈា។

តយោ អទ្ធាតិ តយោ កាលា។ **អតីតោ អទ្ធា**តិអាទីសុ ទ្វេបរិយាយា សុត្តន្តបរិយាយោ ច អភិធម្មបរិយាយោ ច។ សុត្តន្តបរិយាយេន បដិសន្ធិតោ បុព្ពេ **អតីតោ អទ្ធា** នាម។ ចុតិតោ បច្ឆា **អនាគតោ អទ្ធា** នាម។ សហ ចុតិបដិសន្ធីហិ តទន្តរំ **បច្ចុប្បន្នោ អទ្ធា** នាម។ អភិធម្មបរិយាយេន តីសុ ខណេសុ ភង្គតោ ឧទ្ធំ **អតីតោ អទ្ធា** នាម។ ឧប្បាទតោ បុព្ពេ **អនាគតោ អទ្ធា** នាម។ ខណត្តយេ **បច្ចុប្បន្នោ អទ្ធា** នាម។ អតីតាទិភេទោ ច នាម អយំ ធម្មានំ ហោតិ, ន កាលស្ស។ អតីតាទិភេទេ បន ធម្មេ ឧបាទាយ ឥធ បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានោបិ កាលោ តេនេវ វោហារេន វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។

តយោ អន្តាតិ តយោ កោដ្ឋាសា។ “កាយពន្ធនស្ស អន្តោ ជីរតី”តិអាទីសុ (ចូឡវ. ២៧៨) ហិ អន្តោយេវ អន្តោ។ “ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្សា”តិអាទីសុ (សំ. និ. ២.៥១) បរភាគោ អន្តោ។ “អន្តមិទំ, ភិក្ខវេ, ជីវិកាន”ន្តិ (សំ. និ. ៣.៨០) ឯត្ថ លាមកភាវោ អន្តោ។ “សក្កាយោ ខោ, អាវុសោ, បឋមោ អន្តោ”តិអាទីសុ (អ. និ. ៦.៦១) កោដ្ឋាសោ អន្តោ។ ឥធ កោដ្ឋាសោ អធិប្បេតោ។ **សក្កាយោ**តិ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា។ **សក្កាយសមុទយោ**តិ តេសំ និព្ពត្តិកា បុរិមតណ្ហា។ **សក្កាយនិរោធោ**តិ ឧភិន្នំ អប្បវត្តិភូតំ និព្ពានំ។ មគ្គោ បន និរោធាធិគមស្ស ឧបាយត្តា និរោធេ គហិតេ គហិតោវាតិ វេទិតព្ពោ។

ទុក្ខទុក្ខតាតិ ទុក្ខភូតា ទុក្ខតា។ ទុក្ខវេទនាយេតំ នាមំ។ **សង្ខារទុក្ខតា**តិ សង្ខារភាវេន ទុក្ខតា។ អទុក្ខមសុខាវេទនាយេតំ នាមំ។ សា ហិ សង្ខតត្តា ឧប្បាទជរាភង្គបីឡិតា, តស្មា អញ្ញទុក្ខសភាវវិរហតោ សង្ខារទុក្ខតាតិ វុត្តា។ **វិបរិណាមទុក្ខតា**តិ វិបរិណាមេ ទុក្ខតា។ សុខវេទនាយេតំ នាមំ។ សុខស្ស ហិ វិបរិណាមេ ទុក្ខំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា សុខំ វិបរិណាមទុក្ខតាតិ វុត្តំ។ អបិច ឋបេត្វា ទុក្ខវេទនំ សុខវេទនញ្ច សព្ពេបិ តេភូមកា ធម្មា “សព្ពេ សង្ខារា ទុក្ខា”តិ វចនតោ សង្ខារទុក្ខតាតិ វេទិតព្ពា។

មិច្ឆត្តនិយតោតិ មិច្ឆាសភាវោ ហុត្វា និយតោ។ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិយា សទ្ធឹ អានន្តរិយកម្មស្សេតំ នាមំ។ សម្មាសភាវេ និយតោ **សម្មត្តនិយតោ។** ចតុន្នំ អរិយមគ្គានមេតំ នាមំ។ ន និយតោតិ **អនិយតោ។** អវសេសានំ ធម្មានមេតំ នាមំ។

តយោ តមាតិ “តមន្ធការោ សម្មោហោ អវិជ្ជោឃោ មហាភយោ”តិ វចនតោ អវិជ្ជា តមោ នាម។ ឥធ បន អវិជ្ជាសីសេន វិចិកិច្ឆា វុត្តា។ **អារព្ភា**តិ អាគម្ម។ **កង្ខតី**តិ កង្ខំ ឧប្បាទេតិ។ **វិចិកិច្ឆតី**តិ វិចិនន្តោ កិច្ឆំ អាបជ្ជតិ, សន្និដ្ឋាតុំ ន សក្កោតិ។ **នាធិមុច្ចតី**តិ តត្ថ អធិមុច្ចិតុំ ន សក្កោតិ។ **ន សម្បសីទតី**តិ តំ អារព្ភ បសាទំ អារោបេតុំ ន សក្កោតិ។

អរក្ខេយ្យានីតិ ន រក្ខិតព្ពានិ។ តីសុ ទ្វារេសុ បច្ចេកំ រក្ខណកិច្ចំ នត្ថិ, សព្ពានិ សតិយា ឯវ រក្ខិតានីតិ ទីបេតិ។ **នត្ថិ តថាគតស្សា**តិ។ “ឥទំ នាម មេ សហសា ឧប្បន្នំ កាយទុច្ចរិតំ, ឥមាហំ យថា មេ បរោ ន ជានាតិ

, តថា រក្ខាមិ, បដិច្ឆាទេមី”តិ ឯវំ រក្ខិតព្ពំ នត្ថិ តថាគតស្ស កាយទុច្ចរិតំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ កឹ បន សេសខីណាសវានំ កាយសមាចារាទយោ អបរិសុទ្ធាតិ? នោ អបរិសុទ្ធា។ ន បន តថាគតស្ស វិយ បរិសុទ្ធា។ អប្បស្សុតខីណាសវោ ហិ កិញ្ចាបិ លោកវជ្ជំ នាបជ្ជតិ, បណ្ណត្តិយំ បន អកោវិទត្តា វិហារការំ កុដិការំ សហគារំ សហសេយ្យន្តិ ឯវរូបា កាយទ្វារេ អាបត្តិយោ អាបជ្ជតិ។ សញ្ចរិត្តំ បទសោធម្មំ ឧត្តរិឆប្បញ្ចវាចំ ភូតារោចនន្តិ ឯវរូបា វចីទ្វារេ អាបត្តិយោ អាបជ្ជតិ។ ឧបនិក្ខិត្តសាទិយនវសេន មនោទ្វារេ រូបិយប្បដិគ្គាហណាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, ធម្មសេនាបតិសទិសស្សាបិ ហិ ខីណាសវស្ស មនោទ្វារេ សឧបារម្ភវសេន មនោទុច្ចរិតំ ឧប្បជ្ជតិ ឯវ។

ចាតុមវត្ថុស្មិញ្ហិ បញ្ចហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធឹ សារិបុត្តមោគ្គល្លានានំ បណាមិតកាលេ តេសំ អត្ថាយ ចាតុមេយ្យកេហិ សក្យេហិ ភគវតិ ខមាបិតេ ថេរោ ភគវតា “កិន្តិ តេ សារិបុត្ត អហោសិ មយា ភិក្ខុសង្ឃេ បណាមិតេ”តិ បុដ្ឋោ អហំ បរិសាយ អព្យត្តភាវេន សត្ថារា បណាមិតោ។ ឥតោ ទានិ បដ្ឋាយ បរំ ន ឱវទិស្សាមីតិ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា អាហ “ឯវំ ខោ មេ, ភន្តេ, អហោសិ ភគវតា ភិក្ខុសង្ឃោ បណាមិតោ, អប្បោស្សុក្កោ ទានិ ភគវា ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារំ អនុយុត្តោ វិហរិស្សតិ, មយម្បិ ទានិ អប្បោស្សុក្កា ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារំ អនុយុត្តា វិហរិស្សាមា”តិ។

អថស្ស តស្មឹ មនោទុច្ចរិតេ ឧបារម្ភំ អារោបេន្តោ សត្ថា អាហ – “អាគមេហិ ត្វំ, សារិបុត្ត ន ខោ តេ, សារិបុត្ត, បុនបិ ឯវរូបំ ចិត្តំ ឧប្បាទេតព្ព”ន្តិ។ ឯវំ បរំ ន ឱវទិស្សាមិ នានុសាសិស្សាមីតិ វិតក្កិតមត្តម្បិ ថេរស្ស មនោទុច្ចរិតំ នាម ជាតំ។ ភគវតោ បន ឯត្តកំ នាម នត្ថិ, អនច្ឆរិយញ្ចេតំ។ សព្ពញ្ញុតំ បត្តស្ស ទុច្ចរិតំ ន ភវេយ្យ។ ពោធិសត្តភូមិយំ ឋិតស្ស ឆព្ពស្សានិ បធានំ អនុយុញ្ជន្តស្សាបិ បនស្ស នាហោសិ។ ឧទរច្ឆវិយា បិដ្ឋិកណ្ដកំ អល្លីនាយ “កាលង្កតោ សមណោ គោតមោ”តិ ទេវតានំ វិមតិយា ឧប្បជ្ជមានាយបិ “សិទ្ធត្ថ កស្មា កិលមសិ? សក្កា ភោគេ ច ភុញ្ជិតុំ បុញ្ញានិ ច កាតុ”ន្តិ មារេន បាបិមតា វុច្ចមានស្ស “ភោគេ ភុញ្ជិស្សាមី”តិ វិតក្កមត្តម្បិ នុប្បជ្ជតិ។ អថ នំ មារោ ពោធិសត្តកាលេ ឆព្ពស្សានិ ពុទ្ធកាលេ ឯកំ វស្សំ អនុពន្ធិត្វា កិញ្ចិ វជ្ជំ អបស្សិត្វា ឥទំ វត្វា បក្កាមិ –

> “សត្តវស្សានិ ភគវន្តំ, អនុពន្ធឹ បទាបទំ;
> ឱតារំ នាធិគច្ឆិស្សំ, សម្ពុទ្ធស្ស សតីមតោ”តិ។ (សុ. និ. ៤៤៨);

អបិច អដ្ឋារសន្នំ ពុទ្ធធម្មានំ វសេនាបិ ភគវតោ ទុច្ចរិតាភាវោ វេទិតព្ពោ។ **អដ្ឋារស ពុទ្ធធម្មា** នាម នត្ថិ តថាគតស្ស កាយទុច្ចរិតំ, នត្ថិ វចីទុច្ចរិតំ, នត្ថិ មនោទុច្ចរិតំ, អតីតេ ពុទ្ធស្ស អប្បដិហតញាណំ, អនាគតេ, បច្ចុប្បន្នេ ពុទ្ធស្ស អប្បដិហតញាណំ, សព្ពំ កាយកម្មំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ញាណានុបរិវត្តិ, សព្ពំ វចីកម្មំ, សព្ពំ មនោកម្មំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ញាណានុបរិវត្តិ, នត្ថិ ឆន្ទស្ស ហានិ, នត្ថិ វីរិយស្ស ហានិ, នត្ថិ សតិយា ហានិ, នត្ថិ ទវា, នត្ថិ រវា, នត្ថិ ចលិតំ នត្ថិ សហសា, នត្ថិ អព្យាវដោ មនោ, នត្ថិ អកុសលចិត្តន្តិ។

កិញ្ចនាតិ បលិពោធា។ **រាគោ កិញ្ចន**ន្តិ រាគោ ឧប្បជ្ជមានោ សត្តេ ពន្ធតិ បលិពុន្ធតិ តស្មា កិញ្ចនន្តិ វុច្ចតិ។ ឥតរេសុបិ ទ្វីសុ ឯសេវ នយោ។

អគ្គីតិ អនុទហនដ្ឋេន **អគ្គិ។ រាគគ្គី**តិ រាគោ ឧប្បជ្ជមានោ សត្តេ អនុទហតិ ឈាបេតិ, តស្មា អគ្គីតិ វុច្ចតិ។ ឥតរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ វត្ថូនិ ឯកា ទហរភិក្ខុនី ចិត្តលបព្ពតវិហារេ ឧបោសថាគារំ គន្ត្វា ទ្វារបាលរូបកំ ឱលោកយមានា ឋិតា។ អថស្សា អន្តោ រាគោ ឧប្បន្នោ។ សា តេនេវ ឈាយិត្វា កាលមកាសិ។ ភិក្ខុនិយោ គច្ឆមានា “អយំ ទហរា ឋិតា, បក្កោសថ, ន”ន្តិ អាហំសុ។ ឯកា គន្ត្វា កស្មា ឋិតាសីតិ ហត្ថេ គណ្ហិ។ គហិតមត្តា បរិវត្តិត្វា បបតា។ ឥទំ តាវ រាគស្ស អនុទហនតាយ វត្ថុ។ ទោសស្ស បន អនុទហនតាយ **មនោបទោសិកា** ទេវា។ មោហស្ស អនុទហនតាយ **ខិឌ្ឌាបទោសិកា** ទេវា ទដ្ឋព្ពា។ មោហវសេន ហិ តាសំ សតិសម្មោសោ ហោតិ។ តស្មា ខិឌ្ឌាវសេន អាហារកាលំ អតិវត្តិត្វា កាលង្ករោន្តិ។

អាហុនេយ្យគ្គីតិអាទីសុ អាហុនំ វុច្ចតិ សក្ការោ, អាហុនំ អរហន្តីតិ **អាហុនេយ្យា។** មាតាបិតរោ ហិ បុត្តានំ ពហុបការតាយ អាហុនំ អរហន្តិ។ តេសុ វិប្បដិបជ្ជមានា បុត្តា និរយាទីសុ និព្ពត្តន្តិ។ តស្មា កិញ្ចាបិ មាតាបិតរោ នានុទហន្តិ, អនុទហនស្ស បន បច្ចយា ហោន្តិ។ ឥតិ អនុទហនដ្ឋេន អាហុនេយ្យគ្គីតិ វុច្ចន្តិ។ ស្វាយមត្ថោ មិត្តវិន្ទកវត្ថុនា ទីបេតព្ពោ –

មិត្តវិន្ទកោ ហិ មាតរា “តាត, អជ្ជ ឧបោសថិកោ ហុត្វា វិហារេ សព្ពរត្តឹ ធម្មស្សវនំ សុណ, សហស្សំ តេ ទស្សាមី”តិ វុត្តោ ធនលោភេន ឧបោសថំ សមាទាយ វិហារំ គន្ត្វា ឥទំ ឋានំ អកុតោភយន្តិ សល្លក្ខេត្វា

ធម្មាសនស្ស ហេដ្ឋា និបន្នោ សព្ពរត្តិំ និទ្ទាយិត្វា យវំ អគមាសិ។ មាតា បាតោវ យាគុំ បចិត្វា ឧបនាមេសិ។ សោ សហស្សំ គហេត្វាវ បិវិ។ អថស្ស ឯតទហោសិ – “ធនំ សំហរិស្សាមី”តិ។ សោ នាវាយ សមុទ្ទំ បក្ខន្ទិតុកាមោ អហោសិ។ អថ នំ មាតា “តាត, ឥមស្មិំ កុលេ ចត្តាលីសកោដិធនំ អត្ថិ, អលំ គមនេនា”តិ និវារេសិ។ សោ តស្សា វចនំ អនាទិយិត្វា គច្ឆតិ ឯវ។ មាតា បុរតោ អដ្ឋាសិ។ អថ នំ កុជ្ឈិត្វា “អយំ មយ្ហំ បុរតោ តិដ្ឋតី”តិ បាទេន បហរិត្វា បតិតំ អន្តរំ កត្វា អគមាសិ។

មាតា ឧដ្ឋហិត្វា “មាទិសាយ មាតរិ ឯវរូបំ កម្មំ កត្វា គតស្ស តេ គតដ្ឋានេ សុខំ ភវិស្សតីតិ ឯវសញ្ញី នាម ត្វំ បុត្តា”តិ អាហ។ តស្ស នាវំ អារុយ្ហ គច្ឆតោ សត្តមេ ទិវសេ នាវា អដ្ឋាសិ។ អថ តេ មនុស្សា “អទ្ធា ឯត្ថ បាបបុរិសោ អត្ថិ សលាកំ ទេថា”តិ អាហំសុ។ សលាកា ទិយ្យមានា តស្សេវ តិក្ខត្តុំ បាបុណាតិ។ តេ តស្ស ឧឡុម្បំ ទត្វា តំ សមុទ្ទេ បក្ខិបឹសុ។ សោ ឯកំ ទីបំ គន្ត្វា វិមានបេតីហិ សទ្ធិំ សម្បត្តិំ អនុភវន្តោ តាហិ “បុរតោ បុរតោ មា អគមាសី”តិ វុច្ចមានោបិ តទ្ទិគុណំ តទ្ទិគុណំ សម្បត្តិំ បស្សន្តោ អនុបុព្ពេន ខុរចក្កធរំ ឯកំ អទ្ទស។ តស្ស តំ ចក្កំ បទុមបុប្ផំ វិយ ឧបដ្ឋាសិ។ សោ តំ អាហ – “អម្ភោ, ឥទំ តយា បិឡន្ធិតំ បទុមំ មយ្ហំ ទេហី”តិ។ “ន ឥទំ សាមិ បទុមំ, ខុរចក្កំ ឯត”ន្តិ។ សោ “វញ្ចេសិ មំ, ត្វំ កឹ មយា បទុមំ អទិដ្ឋបុព្ព”ន្តិ វត្វា ត្វំ លោហិតចន្ទនំ វិលិម្បិត្វា បិឡន្ធនំ បទុមបុប្ផំ មយ្ហំ ន ទាតុកាមោតិ អាហ។ សោ ចិន្តេសិ “អយម្បិ មយា កតសទិសំ កម្មំ កត្វា តស្ស ផលំ អនុភវិតុកាមោ”តិ។ អថ នំ “ហន្ទ រេ”តិ វត្វា តស្ស មត្ថកេ ចក្កំ បក្ខិបិ។ តេន វុត្តំ –

“ចតុព្ភិ អដ្ឋជ្ឈគមា, អដ្ឋាហិបិ ច សោឡស;
សោឡសាហិ ច ពាត្តឹស, អត្រិច្ឆំ ចក្កមាសទោ;
ឥច្ឆាហតស្ស បោសស្ស, ចក្កំ ភមតិ មត្ថកេ”តិ។ (ជា. ១.១.១០៤)។

គហបតីតិ បន គេហសាមិកោ វុច្ចតិ។ សោ មាតុគាមស្ស សយនវត្ថាលង្ការាទិអនុប្បទានេន ពហូបការោ។ តំ អតិចរន្តោ មាតុគាមោ និរយាទីសុ និព្ពត្តតិ, តស្មា សោបិ បុរិមនយេនេវ អនុទហនដ្ឋេន គហបតគ្គីតិ វុត្តោ។

តត្ថ វត្ថុ – កស្សបពុទ្ធស្ស កាលេ សោតាបន្នស្ស ឧបាសកស្ស ភរិយា អតិចារិនី អហោសិ ។ សោ តំ បច្ចក្ខតោ ទិស្វា “កស្មា ត្វំ ឯវំ ករោសី”តិ អាហ។ សា “សចាហំ ឯវរូបំ ករោមិ, អយំ មេ សុនខោ វិលុប្បមានោ ខាទតូ”តិ វត្វា កាលង្កត្វា កណ្ណមុណ្ឌកទហេ វេមានិកបេតី ហុត្វា និព្ពត្តា។ ទិវា សម្បត្តិំ អនុភវតិ, រត្តិំ ទុក្ខំ។ តទា ពារាណសិរាជា មិគវំ ចរន្តោ អរញ្ញំ បវិសិត្វា អនុបុព្ពេន កណ្ណមុណ្ឌកទហំ សម្បត្តោ តាយ សទ្ធិំ សម្បត្តិំ អនុភវតិ។ សា តំ វញ្ចេត្វា រត្តិំ ទុក្ខំ អនុភវតិ។ សោ ញត្វា “កត្ថ នុ ខោ គច្ឆតី”តិ បិដ្ឋិតោ បិដ្ឋិតោ គន្ត្វា អវិទូរេ ឋិតោ កណ្ណមុណ្ឌកទហតោ និក្ខមិត្វា តំ “បដបដ”ន្តិ ខាទមានំ ឯកំ សុនខំ ទិស្វា អសិនា ទ្វិធា ឆិន្ទិ។ ទ្វេ អហេសុំ។ បុន ឆិន្នេ ចត្តារោ។ បុន ឆិន្នេ អដ្ឋ។ បុន ឆិន្នេ សោឡស អហេសុំ។ សា “កឹ ករោសិ សាមី”តិ អាហ។ សោ “កឹ ឥទ”ន្តិ អាហ។ សា “ឯវំ អកត្វា ខេឡបិណ្ឌំ ភូមិយំ និដ្ឋុភិត្វា បាទេន ឃំសាហី”តិ អាហ។ សោ តថា អកាសិ។ សុនខា អន្តរធាយឹសុ។ តំ ទិវសំ តស្សា កម្មំ ខីណំ។ រាជា វិប្បដិសារី ហុត្វា គន្តុំ អារទ្ធោ។ សា “មយ្ហំ, សាមិ, កម្មំ ខីណំ មា អគមា”តិ អាហ។ រាជា អសុត្វាវ គតោ។

ទក្ខិណេយ្យគ្គីតិ ឯត្ថ បន **ទក្ខិណា**តិ ចត្តារោ បច្ចយា, ភិក្ខុសង្ឃោ ទក្ខិណេយ្យោ។ សោ គិហីនំ តីសុ សរណេសុ បញ្ចសុ សីលេសុ ទសសុ សីលេសុ មាតាបិតុឧបដ្ឋានេ ធម្មិកសមណព្រាហ្មណឧបដ្ឋានេតិ ឯវមាទីសុ កល្យាណធម្មេសុ និយោជនេន ពហូបការោ, តស្មិំ មិច្ឆាបដិបន្នា គិហី ភិក្ខុសង្ឃំ អក្កោសិត្វា បរិភាសិត្វា និរយាទីសុ និព្ពត្តន្តិ, តស្មា សោបិ បុរិមនយេនេវ អនុទហនដ្ឋេន ទក្ខិណេយ្យគ្គីតិ វុត្តោ។ ឥមស្ស បនត្ថស្ស វិភាវនត្ថំ វិមានវត្ថុស្មិំ រេវតីវត្ថុ វិត្ថារេតព្ពំ។

“តិវិធេន រូបសង្គហោ”តិ ឯត្ថ **តិវិធេនា**តិ តីហិ កោដ្ឋាសេហិ។ **សង្គហោ**តិ ជាតិសញ្ជាតិកិរិយគណនវសេន ចតុព្ពិធោ សង្គហោ។ តត្ថ សព្ពេ ខត្តិយា អាគច្ឆន្តូតិអាទិកោ (ម. និ. ១.៤៦២) ជាតិសង្គហោ។ សព្ពេ កោសលកាតិអាទិកោ សញ្ជាតិសង្គហោ។ សព្ពេ ហត្ថារោហាតិអាទិកោ កិរិយសង្គហោ។ ចក្ខាយតនំ កតមំ ខន្ធគណនំ គច្ឆតីតិ? ចក្ខាយតនំ រូបក្ខន្ធគណនំ គច្ឆតីតិ។ ហញ្ចិ ចក្ខាយតនំ រូបក្ខន្ធេន សង្គហិតន្តិ អយំ គណនសង្គហោ, សោ ឥធ អធិប្បេតោ។ តស្មា តិវិធេន រូបសង្គហោតិ តីហិ កោដ្ឋាសេហិ រូបគណនាតិ អត្ថោ។

សនិទស្សនាទីសុ អត្តានំ អារព្ភ បវត្តេន ចក្ខុវិញ្ញាណសង្ខាតេន សហ និទស្សនេនាតិ **សនិទស្សនំ។** ចក្ខុបដិហននសមត្ថតោ សហ បដិឃេនាតិ **សប្បដិឃំ។** តំ អត្ថតោ រូបាយតនមេវ។ ចក្ខុវិញ្ញាណសង្ខាតំ នាស្ស និទស្សនន្តិ **អនិទស្សនំ។** សោតាទិបដិហននសមត្ថតោ សហ បដិឃេនាតិ **សប្បដិឃំ។** តំ អត្ថតោ ចក្ខាយត

នាទីនិ នវ អាយតនានិ។ វុត្តប្បការំ នាស្ស និទស្សនន្តិ **អនិទស្សនំ។** នាស្ស បដិឃោតិ **អប្បដិឃំ។** តំ អត្ថតោ បបេត្វា ទសាយតនានិ អវសេសំ សុខុមរូបំ។

តយោ សង្ខារាតិ សហជាតធម្មេ ចេវ សម្បរាយេ ផលធម្មេ ច សង្ខរោន្តិ រាសី ករោន្តីតិ សង្ខារា។ អភិសង្ខរោតីតិ អភិសង្ខារោ។ បុញ្ញោ អភិសង្ខារោ **បុញ្ញាភិសង្ខារោ។**

“តត្ថ កតមោ បុញ្ញាភិសង្ខារោ? កុសលា ចេតនា កាមាវចរា រូបាវចរា ទានមយា សីលមយា ភាវនាមយា”តិ ឯវំ វុត្តានំ អដ្ឋន្នំ កាមាវចរកុសលមហាចិត្តចេតនានំ, បញ្ចន្នំ រូបាវចរកុសលចេតនានញ្ចេតំ អធិវចនំ។ ឯត្ថ ច ទានសីលមយា អដ្ឋេវ ចេតនា ហោន្តិ។ ភាវនាមយា តេរសាបិ។ យថា ហិ បគុណំ ធម្មំ សជ្ឈាយមានោ ឯកំ ទ្វេ អនុសន្ធី គតោបិ ន ជានាតិ, បច្ឆា អាវជ្ជន្តោ ជានាតិ, ឯវមេវ កសិណបរិកម្មំ ករោន្តស្ស បគុណជ្ឈានំ បច្ចវេក្ខន្តស្ស ញាណវិប្បយុត្តាបិ ភាវនា ហោតិ។ តេន វុត្តំ “ភាវនាមយា តេរសាបី”តិ។

តត្ថ ទានមយាទីសុ “ទានំ អារព្ភ ទានមធិកិច្ច យា ឧប្បជ្ជតិ ចេតនា សញ្ចេតនា ចេតយិតត្តំ, អយំ វុច្ចតិ ទានមយោ បុញ្ញាភិសង្ខារោ។ សីលំ អារព្ភ, ភាវនំ អារព្ភ, ភាវនមធិកិច្ច យា ឧប្បជ្ជតិ ចេតនា សញ្ចេតនា ចេតយិតត្តំ, អយំ វុច្ចតិ ភាវនាមយោ បុញ្ញាភិសង្ខារោ”តិ អយំ សង្ខេបទេសនា។

ចីវរាទីសុ បន ចតូសុ បច្ចយេសុ រូបាទីសុ វា ឆសុ អារម្មណេសុ អន្នាទីសុ វា ទសសុ ទានវត្ថូសុ តំ តំ ទេន្តស្ស តេសំ ឧប្បាទនតោ បដ្ឋាយ បុព្ពភាគេ, បរិច្ចាគកាលេ, បច្ឆា សោមនស្សចិត្តេន អនុស្សរណេ ចាតិ តីសុ កាលេសុ បវត្តា ចេតនា ទានមយា នាម។ សីលបូរណត្ថាយ បន បព្ពជិស្សាមីតិ វិហារំ គច្ឆន្តស្ស, បព្ពជន្តស្ស មនោរថំ មត្ថកំ បាបេត្វា បព្ពជិតោ វតម្ហិ សាធុ សាធូតិ អាវជ្ជន្តស្ស, បាតិមោក្ខំ សំវរន្តស្ស, ចីវរាទយោ បច្ចយេ បច្ចវេក្ខន្តស្ស, អាបាថគតេសុ រូបាទីសុ ចក្ខុទ្វារាទីនិ សំវរន្តស្ស, អាជីវំ សោធេន្តស្ស ច បវត្តា ចេតនា សីលមយា នាម។

បដិសម្ភិទាយំ វុត្តេន វិបស្សនាមគ្គេន “ចក្ខុំ អនិច្ចតោ ទុក្ខតោ អនត្តតោ ភាវេន្តស្ស…បេ…. មនំ។ រូបេ។ ធម្មេ។ ចក្ខុវិញ្ញាណំ…បេ…. មនោវិញ្ញាណំ។ ចក្ខុសម្ផស្សំ…បេ…. មនោសម្ផស្សំ។ ចក្ខុសម្ផស្សជំ វេទនំ…បេ…. មនោសម្ផស្សជំ វេទនំ។ រូបសញ្ញំ , ជរាមរណំ អនិច្ចតោ ទុក្ខតោ អនត្តតោ ភាវេន្តស្ស បវត្តា ចេតនា ភាវនាមយា នាមា”តិ អយំ វិត្ថារកថា។

អបុញ្ញោ ច សោ អភិសង្ខារោ ចាតិ **អបុញ្ញាភិសង្ខារោ។** ទ្វាទសអកុសលចិត្តសម្បយុត្តានំ ចេតនានំ ឯតំ អធិវចនំ។ វុត្តម្បិ ចេតំ “តត្ថ កតមោ អបុញ្ញាភិសង្ខារោ? អកុសលចេតនា កាមាវចរា, អយំ វុច្ចតិ អបុញ្ញាភិសង្ខារោ”តិ។ អានេញ្ជំ និច្ចលំ សន្តំ វិបាកភូតំ អរូបមេវ អភិសង្ខរោតីតិ **អានេញ្ជាភិសង្ខារោ។** ចតុន្នំ អរូបាវចរកុសលចេតនានំ ឯតំ អធិវចនំ។ យថាហ “តត្ថ កតមោ អានេញ្ជាភិសង្ខារោ? កុសលចេតនា អរូបាវចរា, អយំ វុច្ចតិ អានេញ្ជាភិសង្ខារោ”តិ។

បុគ្គលត្តិកេ សត្តវិធោ បុរិសបុគ្គលោ, តិស្សោ សិក្ខា សិក្ខតីតិ **សេក្ខោ។** ខីណាសវោ សិក្ខិតសិក្ខត្តា បុន ន សិក្ខិស្សតីតិ **អសេក្ខោ។** បុថុជ្ជនោ សិក្ខាហិ បរិពាហិយត្តា **នេវសេក្ខោ នាសេក្ខោ។**

ថេរត្តិកេ ជាតិមហល្លកោ គិហី **ជាតិត្ថេរោ** នាម។ “ចត្តារោមេ, ភិក្ខវេ, ថេរករណា ធម្មា។ កតមេ, ភិក្ខវេ, ថេរោ សីលវា ហោតិ, ពហុស្សុតោ ហោតិ, ចតុន្នំ ឈានានំ លាភី ហោតិ, អាសវានំ ខយា ពហុស្សុតោ ហោតិ, ចតុន្នំ ឈានានំ លាភី ហោតិ, អាសវានំ ខយា អនាសវំ ចេតោវិមុត្តិំ បញ្ញាវិមុត្តិំ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ សយំ អភិញ្ញា សច្ឆិកត្វា ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ។ ឥមេ ខោ, ភិក្ខវេ, ចត្តារោ ថេរករណា ធម្មា”តិ (អ. និ. ៤.២២)។ ឯវំ វុត្តេសុ ធម្មេសុ ឯកេន វា អនេកេហិ វា សមន្នាគតោ **ធម្មថេរោ** នាម។ អញ្ញតរោ ថេរនាមកោ ភិក្ខូតិ ឯវំ ថេរនាមកោ វា, យំ វា បន មហល្លកកាលេ បព្ពជិតំ សាមណេរាទយោ ទិស្វា ថេរោ ថេរោតិ វទន្តិ, អយំ **សម្មុតិថេរោ** នាម។

បុញ្ញកិរិយវត្ថូសុ ទានមេវ **ទានមយំ។** បុញ្ញកិរិយា ច សា តេសំ តេសំ អានិសំសានំ វត្ថុ ចាតិ **បុញ្ញកិរិយវត្ថុ។** ឥតរេសុបិ ទ្វីសុ ឯសេវ នយោ។ អត្ថតោ បន បុព្ពេ វុត្តទានមយចេតនាទិវសេនេវ សទ្ធិំ បុព្ពភាគអបរភាគចេតនាហិ ឥមានិ តីណិ បុញ្ញកិរិយវត្ថូនិ វេទិតព្ពានិ។ ឯកមេកញ្ចេត្ថ បុព្ពភាគតោ បដ្ឋាយ កាយេន ករោន្តស្ស កាយកម្មំ ហោតិ។ តទត្ថំ វាចំ និច្ឆារេន្តស្ស វចីកម្មំ។ កាយង្គវាចង្គំ អចោបេត្វា មនសា ចិន្តេន្តស្ស មនោកម្មំ។ អន្នាទីនិ ទេន្តស្ស ចាបិ អន្នទានាទីនិ ទេមីតិ វា ទានបារមី អាវជ្ជេត្វា វា ទានកាលេ ទានមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ

ហោតិ។ វត្ថុសីសេ ឋត្វា ទទតោ សីលមយំ។ ឧយតោ វយតោ សម្មសនំ ៧ ងុបេត្វា ទទតោ ភាវនាមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ ហោតិ។

អបរានិបិ សត្ត បុញ្ញកិរិយវត្ថូនិ អបចិតិសហគតំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ, វេយ្យាវច្ចសហគតំ, បត្តានុប្បទានំ, បត្តព្ភនុមោទនំ, ទេសនាមយំ, សវនមយំ, ទិដ្ឋិជុគតំ បុញ្ញកិរិយវត្ថូតិ។ តត្ថ មហល្លកំ ទិស្វា បច្ចុគ្គមនបត្តចីវរប្បដិគ្គហណអភិវាទនមគ្គសម្បទានាទិវសេន អបចិតិសហគតំ វេទិតព្ពំ។ វុឌ្ឍតរានំ វត្តប្បដិបត្តិករណវសេន, គាមំ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋំ ភិក្ខុំ ទិស្វា បត្តំ គហេត្វា គាមេ ភិក្ខុំ សមាទបេត្វា ឧបសំហរណវសេន, "គច្ឆ ភិក្ខូនំ បត្តំ អាហរា"តិ សុត្វា វេគេន គន្ត្វា បត្តាហរណាទិវសេន ច វេយ្យាវច្ចសហគតំ វេទិតព្ពំ។ ចត្តារោ បច្ចយេ ទត្វា សព្ពសត្តានំ បត្តិ ហោតូតិ បវត្តនវសេន បត្តានុប្បទានំ វេទិតព្ពំ។ បរេហិ ទិន្នាយ បត្តិយា សាធុ សុដ្ឋូតិ អនុមោទនាវសេន បត្តព្ភនុមោទនំ វេទិតព្ពំ។ ឯកោ "ឯវំ មំ 'ធម្មកថិកោ'តិ ជានិស្សន្តី"តិ ឥច្ឆាយ ឋត្វា លាភគរុកោ ហុត្វា ទេសេតិ, តំ ន មហប្ផលំ។ ឯកោ អត្តនោ បគុណធម្មំ អបច្ចាសីសមានោ បរេសំ ទេសេតិ, ឥទំ ទេសនាមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ នាម។ ឯកោ សុណន្តោ "ឥតិ មំ 'សទ្ធោ'តិ ជានិស្សន្តី"តិ សុណាតិ, តំ ន មហប្ផលំ។ ឯកោ "ឯវំ មេ មហប្ផលំ ភវិស្សតី"តិ ហិតផរណេន មុទុចិត្តេន ធម្មំ សុណាតិ, ឥទំ សវនមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ។ ទិដ្ឋិជុគតំ បន សព្ពេសំ និយមលក្ខណំ។ យំកិញ្ចិ បុញ្ញំ ករោន្តស្ស ហិ ទិដ្ឋិយា ឧជុភាវេនេវ មហប្ផលំ ហោតិ។

ឥតិ ឥមេសំ សត្តន្នំ បុញ្ញកិរិយវត្ថូនំ បុរិមេហេវ តីហិ សង្គហោ វេទិតព្ពោ។ ឯត្ថ ហិ អបចិតិវេយ្យាវច្ចានិ សីលមយេ។ បត្តិទានបត្តព្ភនុមោទនានិ ទានមយេ។ ទេសនាសវនានិ ភាវនាមយេ។ ទិដ្ឋិជុគតំ តីសុបិ សង្គហំ គច្ឆតិ។

ចោទនាវត្ថូនីតិ ចោទនាការណានិ។ **ទិដ្ឋេនា**តិ មំសចក្ខុនា វា ទិព្ពចក្ខុនា វា វីតិក្កមំ ទិស្វា ចោទេតិ។ **សុតេនា**តិ បកតិសោតេន វា ទិព្ពសោតេន វា បរស្ស សទ្ទំ សុត្វា ចោទេតិ។ **បរិសង្កាយ វា**តិ ទិដ្ឋបរិសង្កិតេន វា សុតបរិសង្កិតេន វា មុតបរិសង្កិតេន វា ចោទេតិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន សមន្តបាសាទិកាយំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

កាមូបបត្តិយោតិ កាមូបសេវនា កាមប្បដិលាភា វា។ **បច្ចុបដ្ឋិតកាមា**តិ និពទ្ធកាមា និពទ្ធារម្មណា។ **សេយ្យថាបិ មនុស្សា**តិ យថា មនុស្សា។ មនុស្សា ហិ និពទ្ធេយេវ វត្ថុស្មឹ វសំ វត្តេន្តិ ។ យត្ថ បដិពទ្ធចិត្តា ហោន្តិ, សតម្បិ សហស្សម្បិ ទត្វា មាតុគាមំ អានេត្វា និពទ្ធភោគំ ភុញ្ជន្តិ។ **ឯកច្ចេ ទេវា** នាម ចតុទេវលោកវាសិនោ។ តេបិ និពទ្ធវត្ថុស្មិំយេវ វសំ វត្តេន្តិ។ **ឯកច្ចេ វិនិបាតិកា** នាម នេរយិកេ ឋបេត្វា អវសេសា មច្ចកច្ចបាទយោបិ ហិ និពទ្ធវត្ថុស្មិំយេវ វសំ វត្តេន្តិ។ មច្ឆោ អត្តនោ មច្ឆិយា កច្ឆបោ កច្ឆបិយាតិ ។ **និម្មិនិត្វា និម្មិនិត្វា**តិ នីលបីតាទិវសេន យាទិសំ យាទិសំ អត្តនោ រូបំ ឥច្ឆន្តិ, តាទិសំ តាទិសំ និម្មិនិត្វា អាយស្មតោ អនុរុទ្ធស្ស បុរតោ មនាបកាយិកា ទេវតា វិយ។ **និម្មានរតី**តិ ឯវំ សយំ និម្មិតេ និម្មិតេ និម្មានេ រតិ ឯតេសន្តិ និម្មានរតី។ **បរនិម្មិតកាមា**តិ បរេហិ និម្មិតកាមា។ តេសញ្ហិ មនំ ញត្វា បរេ យថារុចិតំ កាមភោគំ និម្មិនន្តិ, តេ តត្ថ វសំ វត្តេន្តិ។ កថំ បរស្ស មនំ ជានន្តីតិ? បកតិសេវនវសេន។ យថា ហិ កុសលោ សូទោ រញ្ញោ ភុញ្ជន្តស្ស យំ យំ សោ ពហុំ គណ្ហាតិ, តំ តំ តស្ស រុច្ចតីតិ ជានាតិ, ឯវំ បកតិយា អភិរុចិតារម្មណំ ញត្វា តាទិសកំយេវ និម្មិនន្តិ។ តេ តត្ថ វសំ វត្តេន្តិ, មេថុនំ សេវន្តិ។ កេចិ បន ថេរា "ហសិតមត្តេន ឱលោកិតមត្តេន អាលិង្គិតមត្តេន ច តេសំ កាមកិច្ចំ ឥជ្ឈតី"តិ វទន្តិ, តំ អដ្ឋកថាយំ "ឯតំ បន នត្ថី"តិ បដិក្ខិត្តំ។ ន ហិ កាយេន អផុសន្តស្ស ផោដ្ឋព្ពំ កាមកិច្ចំ សាធេតិ។ ឆន្នម្បិ ហិ កាមាវចរានំ កាមា បាកតិកា ឯវ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> "ឆ ឯតេ កាមាវចរា, សព្ពកាមសមិទ្ធិនោ;
> សព្ពេសំ ឯកសង្ខាតំ, អាយុ ភវតិ កិត្តក"ន្តិ។ (វិភ. ១០២៣);

សុខូបបត្តិយោតិ សុខប្បដិលាភា។ **ឧប្បាទេត្វា ឧប្បាទេត្វា សុខំ វិហរន្តី**តិ តេ ហេដ្ឋា បឋមជ្ឈានសុខំ និព្ពត្តេត្វា ឧបរិ វិបាកជ្ឈានសុខំ អនុភវន្តីតិ អត្ថោ។ **សុខេន អភិសន្នា**តិ ទុតិយជ្ឈានសុខេន តិន្តា។ **បរិសន្នា**តិ សមន្តតោ តិន្តា។ **បរិបូរា**តិ បរិបុណ្ណា។ **បរិប្ផុដា**តិ ផុស្សេវ វេចនំ។ ឥទម្បិ វិបាកជ្ឈានសុខមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ **អហោសុខំ អហោសុខ**ន្តិ តេសំ កិរ ភវលោភោ មហា ឧប្បជ្ជតិ។ តស្មា កទាចិ ករហចិ ឯវំ ឧទានំ ឧទានេន្តិ។ **សន្តមេវា**តិ បណីតមេវ។ **តុសិតា**តិ តតោ ឧត្តរិ សុខស្ស អបត្ថនតោ សន្តុដ្ឋា ហុត្វា។ **សុខំ បដិវេទេន្តី**តិ តតិយជ្ឈានសុខំ អនុភវន្តិ។

សេក្ខា បញ្ញាតិ សត្ត អរិយបញ្ញា។ អរហតោ បញ្ញា **អសេក្ខា**។ អវសេសា បញ្ញា **នេវសេក្ខានាសេក្ខា**។

ចិន្តាមយាទីសុ អយំ វិត្ថារោ – “តត្ថ កតមា ចិន្តាមយា បញ្ញា? យោគវិហិតេសុ វា កម្មាយតនេសុ យោគវិហិតេសុ វា សិប្បាយតនេសុ យោគវិហិតេសុ វា វិជ្ជាដ្ឋានេសុ កម្មស្សកតំ វា សច្ចានុលោមិកំ វា រូបំ អនិច្ចន្តិ វា...បេ.... វិញ្ញាណំ អនិច្ចន្តិ វា យំ ឯវរូបំ អនុលោមិកំ ខន្តឹ ទិដ្ឋឹ រុចឹ មុតឹ បេក្ខំ ធម្មនិជ្ឈានក្ខន្តឹ បរតោ អសុត្វា បដិលភតិ, អយំ វុច្ចតិ **ចិន្តាមយា បញ្ញា។** តត្ថ កតមា សុតមយា បញ្ញា? យោគវិហិតេសុ វា កម្មាយតនេសុ...បេ.... ធម្មនិជ្ឈានក្ខន្តឹ បរតោ សុត្វា បដិលភតិ, អយំ វុច្ចតិ **សុតមយា បញ្ញា។** (តត្ថ កតមា ភាវនាមយា បញ្ញា?) សព្ពាបិ សមាបន្នស្ស បញ្ញា **ភាវនាមយា បញ្ញា**”តិ (វិភ. ៧៦៨-៦៩)។

សុតាវុធន្តិ សុតមេវ អាវុធំ។ តំ អត្ថតោ តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ។ តញ្ហិ និស្សាយ ភិក្ខុ បញ្ញាវុធំ និស្សាយ សូរោ យោធោ អវិកម្បមានោ មហាកន្តារំ វិយ សំសារកន្តារំ អតិក្កមតិ អវិហញ្ញមានោ។ តេនេវ វុត្តំ – “សុតាវុធោ, ភិក្ខវេ, អរិយសាវកោ អកុសលំ បជហតិ, កុសលំ ភាវេតិ, សាវជ្ជំ បជហតិ, អនវជ្ជំ ភាវេតិ, សុទ្ធមត្តានំ បរិហរតី”តិ (អ. និ. ៧.៦៧)។

បវិវេកាវុធន្តិ “កាយវិវេកោ ចិត្តវិវេកោ ឧបធិវិវេកោ”តិ អយំ តិវិធោបិ វិវេកោវ អាវុធំ។ តស្ស នានាការណំ កាយវិវេកោ វិវេកដ្ឋកាយានំ នេក្ខម្មាភិរតានំ។ ចិត្តវិវេកោ ច បរិសុទ្ធចិត្តានំ បរមវោទានប្បត្តានំ។ ឧបធិវិវេកោ ច និរុបធីនំ បុគ្គលានំ។ ឥមស្មិញ្ហិ តិវិធេ វិវេកេ អភិរតោ, ន កុតោចិ ភាយតិ។ តស្មា អយម្បិ អវស្សយដ្ឋេន អាវុធន្តិ វុត្តោ។ លោកិយលោកុត្តរបញ្ញាវ អាវុធំ **បញ្ញាវុធំ។** យស្ស សា អត្ថិ, សោ ន កុតោចិ ភាយតិ, ន ចស្ស កោចិ ភាយតិ។ តស្មា សាបិ អវស្សយដ្ឋេនេវ អាវុធន្តិ វុត្តា។

អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយន្តិ ឥតោ បុព្ពេ អនញ្ញាតំ អវិទិតំ ធម្មំ ជានិស្សាមីតិ បដិបន្នស្ស ឧប្បន្នំ ឥន្ទ្រិយំ។ សោតាបត្តិមគ្គញាណស្សេតំ អធិវចនំ។ **អញ្ញិន្ទ្រិយ**ន្តិ អញ្ញាភូតំ អាជាននភូតំ ឥន្ទ្រិយំ។ សោតាបត្តិផលតោ បដ្ឋាយ ឆសុ ឋានេសុ ញាណស្សេតំ អធិវចនំ។ **អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយ**ន្តិ អញ្ញាតាវីសុ ជាននកិច្ចបរិយោសានប្បត្តេសុ ធម្មេសុ ឥន្ទ្រិយំ។ អរហត្តផលញាណស្សេតំ អធិវចនំ។

មំសចក្ខុ ចក្ខុបសាទោ។ **ទិព្ពចក្ខុ** អាលោកនិស្សិតំ ញាណំ។ **បញ្ញាចក្ខុ** លោកិយលោកុត្តរបញ្ញា។

អធិសីលសិក្ខាទីសុ អធិសីលញ្ច តំ សិក្ខិតព្ពតោ សិក្ខា ចាតិ **អធិសីលសិក្ខា។** ឥតរស្មឹ ទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ សីលំ អធិសីលំ, ចិត្តំ អធិចិត្តំ, បញ្ញា អធិបញ្ញាតិ អយំ បភេទោ វេទិតព្ពោ –

សីលំ នាម បញ្ចសីលទសសីលានិ, បាតិមោក្ខសំវរោ **អធិសីលំ** នាម។ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ ចិត្តំ, វិបស្សនាបាទកជ្ឈានំ **អធិចិត្តំ។** កម្មស្សកតញាណំ បញ្ញា, វិបស្សនាបញ្ញា **អធិបញ្ញា។** អនុប្បន្នេបិ ហិ ពុទ្ធុប្បាទេ បវត្តតីតិ បញ្ចសីលទសសីលានិ សីលមេវ, បាតិមោក្ខសំវរសីលំ ពុទ្ធុប្បាទេយេវ បវត្តតីតិ អធិសីលំ។ ចិត្តបញ្ញាសុបិ ឯសេវ នយោ។ អបិច និព្ពានំ បត្ថយន្តេន សមាទិន្នំ បញ្ចសីលម្បិ ទសសីលម្បិ អធិសីលមេវ។ សមាបន្នា អដ្ឋ សមាបត្តិយោបិ អធិចិត្តមេវ។ សព្ពំ វា លោកិយំ សីលមេវ, លោកុត្តរំ អធិសីលំ។ ចិត្តបញ្ញាសុបិ ឯសេវ នយោ។

ភាវនាសុ ខីណាសវស្ស បញ្ចទ្វារិកកាយោ **កាយភាវនា** នាម។ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ **ចិត្តភាវនា** នាម។ អរហត្តផលបញ្ញា **បញ្ញាភាវនា** នាម។ ខីណាសវស្ស ហិ ឯកន្តេនេវ បញ្ចទ្វារិកកាយោ សុភាវិតោ ហោតិ។ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ ចស្ស ន អញ្ញេសំ វិយ ទុព្ពលា, តស្សេវ ច បញ្ញា ភាវិតា នាម ហោតិ បញ្ញាវេបុល្លបត្តិយា។ តស្មា ឯវំ វុត្តំ។

អនុត្តរិយេសុ វិបស្សនា **ទស្សនានុត្តរិយំ** មគ្គោ **បដិបទានុស្សរិយំ។** ផលំ **វិមុត្តានុត្តរិយំ។** ផលំ វា ទស្សនានុត្តរិយំ។ មគ្គោ បដិបទានុត្តរិយំ។ និព្ពានំ វិមុត្តានុត្តរិយំ។ និព្ពានំ វា ទស្សនានុត្តរិយំ, តតោ ឧត្តរិញ្ហិ ទដ្ឋព្ពំ នាម នត្ថិ។ មគ្គោ បដិបទានុត្តរិយំ។ ផលំ វិមុត្តានុត្តរិយំ។ **អនុត្តរិយ**ន្តិ ឧត្តមំ ជេដ្ឋកំ។

សមាធីសុ បឋមជ្ឈានសមាធិ **សវិតក្កសវិចារោ។** បញ្ចកនយេន ទុតិយជ្ឈានសមាធិ **អវិតក្កវិចារមត្តោ។** សេសោ **អវិតក្កអវិចារោ។**

សុញ្ញតាទីសុ តិវិធា កថា អាគមនតោ, សគុណតោ, អារម្មណតោតិ។ អាគមនតោ នាម ឯកោ ភិក្ខុ អនត្តតោ អភិនិវិសិត្វា អនត្តតោ ទិស្វា អនត្តតោ វុដ្ឋាតិ, តស្ស វិបស្សនា **សុញ្ញតា** នាម ហោតិ។ កស្មា? អសុញ្ញតត្តការកានំ កិលេសានំ អភាវា។ វិបស្សនាគមនេន មគ្គសមាធិ សុញ្ញតោ នាម ហោតិ។ មគ្គាគមនេន ផលសមាធិ សុញ្ញតោ នាម។ អបរោ អនិច្ចតោ អភិនិវិសិត្វា អនិច្ចតោ ទិស្វា អនិច្ចតោ វុដ្ឋាតិ។ តស្ស វិបស្សនា

អនិមិត្តា នាម ហោតិ។ កស្មា? និមិត្តការកកិលេសាភាវា។ វិបស្សនាគមនេន មគ្គសមាធិ **អនិមិត្តោ** នាម ហោតិ។ មគ្គាគមនេន ផលំ អនិមិត្តំ នាម។ អបរោ ទុក្ខតោ អភិនិវិសិត្វា ទុក្ខតោ ទិស្វា ទុក្ខតោ វុដ្ឋាតិ, តស្ស វិបស្សនា **អប្បណិហិតា** នាម ហោតិ។ កស្មា? បណិធិការកកិលេសាភាវា។ វិបស្សនាគមនេន មគ្គសមាធិ អប្បណិហិតោ នាម។ មគ្គាគមនេន ផលំ អប្បណិហិតំ នាមាតិ អយំ **អាគមនតោ** កថា។ មគ្គសមាធិ បន រាគាទីហិ សុញ្ញតត្តា សុញ្ញតោ, រាគនិមិត្តាទីនំ អភាវា អនិមិត្តោ, រាគបណិធិអាទីនំ អភាវា អប្បណិហិតោតិ អយំ **សគុណតោ** កថា។ និព្ពានំ រាគាទីហិ សុញ្ញតត្តា រាគាទិនិមិត្តបណិធីនញ្ច អភាវា សុញ្ញតញ្ចេវ អនិមិត្តញ្ច អប្បណិហិតញ្ច។ តទារម្មណោ មគ្គសមាធិ សុញ្ញតោ អនិមិត្តោ អប្បណិហិតោ។ អយំ **អារម្មណតោ** កថា។

សោចេយ្យានីតិ សុចិភាវករា សោចេយ្យប្បដិបទា ធម្មា។ វិត្ថារោ បនេត្ថ “តត្ថ កតមំ **កាយសោចេយ្យំ?** បាណាតិបាតា វេរមណី”តិអាទិនា នយេន វុត្តានំ តិណ្ណំ សុចរិតានំ វសេន វេទិតព្ពោ។

មោនេយ្យានីតិ មុនិភាវករា មោនេយ្យប្បដិបទា ធម្មា។ តេសំ វិត្ថារោ “តត្ថ កតមំ **កាយមោនេយ្យំ?** តិវិធកាយទុច្ចរិតស្ស បហានំ កាយមោនេយ្យំ, តិវិធំ កាយសុចរិតំ កាយមោនេយ្យំ, កាយារម្មណេ ញាណំ កាយមោនេយ្យំ, កាយបរិញ្ញា កាយមោនេយ្យំ, កាយបរិញ្ញាសហគតោ មគ្គោ កាយមោនេយ្យំ, កាយស្មិំ ឆន្ទរាគប្បហានំ កាយមោនេយ្យំ, កាយសង្ខារនិរោធា ចតុត្ថជ្ឈានសមាបត្តិ កាយមោនេយ្យំ។ តត្ថ កតមំ **វចីមោនេយ្យំ?** ចតុព្ពិធវចីទុច្ចរិតស្ស បហានំ វចីមោនេយ្យំ, ចតុព្ពិធំ វចីសុចរិតំ វចីមោនេយ្យំ, វាចារម្មណេ ញាណំ វចីមោនេយ្យំ វាចាបរិញ្ញា វចីមោនេយ្យំ បរិញ្ញាសហគតោ មគ្គោ, វាចាយ ឆន្ទរាគប្បហានំ, វចីសង្ខារនិរោធា ទុតិយជ្ឈានសមាបត្តិ វចីមោនេយ្យំ។ តត្ថ កតមំ **មនោមោនេយ្យំ?** តិវិធមនោទុច្ចរិតស្ស បហានំ មនោមោនេយ្យំ , តិវិធំ មនោសុចរិតំ មនោមោនេយ្យំ, មនារម្មណេ ញាណំ មនោមោនេយ្យំ, មនោបរិញ្ញា មនោមោនេយ្យំ។ បរិញ្ញាសហគតោ មគ្គោ, មនស្មិំ ឆន្ទរាគប្បហានំ , ចិត្តសង្ខារនិរោធា សញ្ញាវេទយិតនិរោធសមាបត្តិ មនោមោនេយ្យ”ន្តិ (មហានិ. ១៤)។

កោសល្លេសុ **អាយោ**តិ វុឌ្ឍិ។ **អបាយោ**តិ អវុឌ្ឍិ។ តស្ស តស្ស ការណំ **ឧបាយោ។** តេសំ បជាននា កោសល្លំ។ វិត្ថារោ បន វិភង្គេ វុត្តោយេវ។

វុត្តញ្ហេតំ – “តត្ថ កតមំ អាយកោសល្លំ? ឥមេ ធម្មេ មនសិករោតោ អនុប្បន្នា ចេវ អកុសលា ធម្មា នុប្បជ្ជន្តិ, ឧប្បន្នា ច អកុសលា ធម្មា និរុជ្ឈន្តិ។ ឥមេ វា បន មេ ធម្មេ មនសិករោតោ អនុប្បន្នា ចេវ កុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ, ឧប្បន្នា ច កុសលា ធម្មា ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយ ភាវនាយ បារិបូរិយា សំវត្តន្តីតិ, យា តត្ថ បញ្ញា បជាននា...បេ.... សម្មាទិដ្ឋិ។ ឥទំ វុច្ចតិ អាយកោសល្លំ។ តត្ថ កតមំ អបាយកោសល្លំ? ឥមេ ធម្មេ មនសិករោតោ អនុប្បន្នា ចេវ កុសលា ធម្មា ន ឧប្បជ្ជន្តិ, ឧប្បន្នា ច កុសលា ធម្មា និរុជ្ឈន្តិ។ ឥមេ វា បន មេ ធម្មេ មនសិករោតោ អនុប្បន្នា ចេវ អកុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ, ឧប្បន្នា ច អកុសលា ធម្មា ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយ ភាវនាយ បារិបូរិយា សំវត្តន្តីតិ, យា តត្ថ បញ្ញា បជាននា...បេ.... សម្មាទិដ្ឋិ។ ឥទំ វុច្ចតិ អបាយកោសល្លំ។ សព្ពាបិ តត្រុបាយា បញ្ញា ឧបាយកោសល្ល”ន្តិ (វិភ. ៧៧១)។ ឥទំ បន អច្ចាយិកកិច្ចេ វា ភយេ វា ឧប្បន្នេ តស្ស តិកិច្ឆនត្ថំ ឋានុប្បត្តិយា ការណជាននវសេនេវ វេទិតព្ពំ។

មទាតិ មជ្ជនាការវសេន បវត្តមានា។ តេសុ “អហំ និរោគោ សង្ខិ វា សត្តតិ វា វស្សានិ អតិក្កន្តានិ, ន មេ ហរិតកីខណ្ឌម្បិ ខាទិតបុព្ពំ, ឥមេ បនញ្ញេ អសុកំ នាម ឋានំ រុជ្ជតិ, ភេសជ្ជំ ខាទាមាតិ វិចរន្តិ, កោ អញ្ញោ មាទិសោ និរោគោ នាមា”តិ ឯវំ មានករណំ **អារោគ្យមទោ។** “មហល្លកកាលេ បុញ្ញំ ករិស្សាម, ទហរម្ហ តាវា”តិ យោព្ពនេ ឋត្វា មានករណំ **យោព្ពនមទោ។** “ចិរំ ជីវិំ, ចិរំ ជីវាមិ, ចិរំ ជីវិស្សាមិ; សុខំ ជីវិំ, សុខំ ជីវាមិ, សុខំ ជីវិស្សាមី”តិ ឯវំ មានករណំ **ជីវិតមទោ។**

អាធិបតេយ្យេសុ អធិបតិតោ អាគតំ អាធិបតេយ្យំ។ “ឯត្តកោម្ហិ សីលេន សមាធិនា បញ្ញាយ វិមុត្តិយា, ន មេ ឯតំ បតិរូប”ន្តិ ឯវំ អត្តានំ អធិបតិំ ជេដ្ឋកំ កត្វា បាបស្ស អករណំ **អត្តាធិបតេយ្យំ** នាម។ លោកំ អធិបតិំ កត្វា អករណំ **លោកាធិបតេយ្យំ** នាម។ លោកុត្តរធម្មំ អធិបតិំ កត្វា អករណំ **ធម្មាធិបតេយ្យំ** នាម។

កថាវត្ថូនីតិ កថាការណានិ។ **អតីតំ វា អទ្ធាន**ន្តិ អតីតំ ធម្មំ, អតីតក្ខន្ធេតិ អត្ថោ។ អបិច “យំ, ភិក្ខវេ, រូបំ អតីតំ និរុទ្ធំ វិបរិណតំ, ‘អហោសី’តិ តស្ស សង្ខា, ‘អហោសី’តិ តស្ស បញ្ញត្តិ ‘អហោសី’តិ តស្ស សមញ្ញា, ន តស្ស សង្ខា ‘អត្ថី’តិ, ន តស្ស សង្ខា ‘ភវិស្សតី’តិ (សំ. និ. ៣.៦២) ឯវំ អាគតេន និរុត្តិបថសុត្តេនបេត្ថ អត្ថោ ទីបេតព្ពោ។

វិជ្ជាតិ តមវិជ្ឈនដ្ឋេន វិជ្ជា។ វិទិតករណដ្ឋេនាបិ វិជ្ជា។ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណញ្ហិ ឧប្បជ្ជមានំ បុព្ពេនិវាសំ ឆាទេត្វា ឋិតំ តមំ វិជ្ឈតិ, បុព្ពេនិវាសញ្ច វិទិតំ ករោតីតិ វិជ្ជា។ ចុតូបបាតញាណំ ចុតិបដិសន្ធិច្ឆាទកំ តមំ វិជ្ឈតិ, តញ្ច វិទិតំ ករោតីតិ វិជ្ជា។ អាសវានំ ខយេ ញាណំ ចតុសច្ចច្ឆាទកំ តមំ វិជ្ឈតិ, ចតុសច្ចធម្មញ្ច វិទិតំ ករោតីតិ វិជ្ជា។

វិហារេសុ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ **ទិព្ពោ វិហារោ។** ចតស្សោ អប្បមញ្ញា **ព្រហ្មា វិហារោ។** ផលសមាបត្តិ **អរិយោ វិហារោ។**

បាដិហារិយានិ កេវដ្ដសុត្តេ វិត្ថារិតានេវ។

“ឥមេ ខោ, អាវុសោ”តិអាទីសុ វុត្តនយេនេវ យោជេតព្ពំ។ ឥតិ សមសដ្ឋិយា តិកានំ វសេន អសីតិសតបញ្ហេ កថេន្តោ ថេរោ សាមគ្គិរសំ ទស្សេសីតិ។

តិកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចតុក្កវណ្ណនា

៣០៦. ឥតិ តិកវសេន សាមគ្គិរសំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ចតុក្កវសេន ទស្សេតុំ បុន ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ “សតិបដ្ឋានចតុក្កំ” បុព្ពេ វិត្ថារិតមេវ។

សម្មប្បធានចតុក្កេ **ឆន្ទំ ជនេតី**តិ “យោ ឆន្ទោ ឆន្ទិកតា កត្តុកម្យតា កុសលោ ធម្មច្ឆន្ទោ”តិ ឯវំ វុត្តំ កត្តុកម្យតំ ជនេតិ។ **វាយមតី**តិ វាយាមំ ករោតិ។ **វីរិយំ អារភតី**តិ វីរិយំ ជនេតិ។ **ចិត្តំ បគ្គណ្ហាតី**តិ ចិត្តំ ឧបត្ថម្ភេតិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ ។ វិត្ថារោ បន សម្មប្បធានវិភង្គេ អាគតោយេវ។

ឥទ្ធិបាទេសុ ឆន្ទំ និស្សាយ បវត្តោ សមាធិ **ឆន្ទសមាធិ។** បធានភូតា សង្ខារា **បធានសង្ខារា។** **សមន្នាគត**ន្តិ តេហិ ធម្មេហិ ឧបេតំ។ ឥទ្ធិយា បាទំ, ឥទ្ធិភូតំ វា បាទន្តិ **ឥទ្ធិបាទំ** ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន ឥទ្ធិបាទវិភង្គេ អាគតោ ឯវ។ វិសុទ្ធិមគ្គេ បនស្ស អត្ថោ ទីបិតោ។ ឈានកថាបិ វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតាវ។

៣០៧. **ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារាយា**តិ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ សុខវិហារត្ថាយ។ ឥធ ផលសមាបត្តិឈានានិ, ខីណាសវស្ស អបរភាគេ និព្ពត្តិតឈានានិ ច កថិតានិ។

អាលោកសញ្ញំ មនសិករោតីតិ ទិវា វា រត្តិំ វា សូរិយចន្ទបជ្ជោតមណិអាទីនំ អាលោកំ អាលោកោតិ មនសិករោតិ។ **ទិវាសញ្ញំ អធិដ្ឋាតី**តិ ឯវំ មនសិ កត្វា ទិវាតិសញ្ញំ ឋបេតិ។ **យថា ទិវា តថា រត្តិ**ន្តិ យថា ទិវា ទិដ្ឋោ អាលោកោ, តថេវ តំ រត្តិំ មនសិករោតិ។ **យថា រត្តិំ តថា ទិវា**តិ យថា រត្តិំ អាលោកោ ទិដ្ឋោ, ឯវមេវ ទិវា មនសិករោតិ។ **ឥតិ វិវដេន ចេតសា**តិ ឯវំ អបិហិតេន ចិត្តេន។ **អបរិយោនទ្ធេនា**តិ សមន្តតោ អនទ្ធេន។ **សប្បភាស**ន្តិ សឱភាសំ។ **ញាណទស្សនបដិលាភាយា**តិ ញាណទស្សនបដិលាភត្ថាយ។ ឥមិនា កឹ កថិតំ? មិទ្ធវិនោទនអាលោកោ កថិតោ បរិកម្មអាលោកោ វា។ ឥមិនា កឹ កថិតំ ហោតិ? ខីណាសវស្ស ទិព្ពចក្ខុញាណំ។ តស្មិំ វា អាគតេបិ អនាគតេបិ បាទកជ្ឈានសមាបត្តិមេវ សន្ធាយ “សប្បភាសំ ចិត្តំ ភាវេតី”តិ វុត្តំ។

សតិសម្បជញ្ញាយាតិ សត្តដ្ឋានិកស្ស សតិសម្បជញ្ញស្ស អត្ថាយ។ **វិទិតា វេទនា ឧប្បជ្ជន្តី**តិអាទីសុ ខីណាសវស្ស វត្ថុ វិទិតំ ហោតិ អារម្មណំ វិទិតំ វត្ថារម្មណំ វិទិតំ។ វត្ថារម្មណវិទិតតាយ ឯវំ វេទនា ឧប្បជ្ជន្តិ, ឯវំ តិដ្ឋន្តិ, ឯវំ និរុជ្ឈន្តីតិ។ ន កេវលញ្ច វេទនា ឯវ ឥធ វុត្តា សញ្ញាទយោបិ , អវុត្តា ចេតនាទយោបិ, វិទិតា ច ឧប្បជ្ជន្តិ ចេវ តិដ្ឋន្តិ ច និរុជ្ឈន្តិ ច។ អបិ ច វេទនាយ ឧប្បាទោ វិទិតោ ហោតិ, ឧបដ្ឋានំ វិទិតំ ហោតិ។ អវិជ្ជាសមុទយា វេទនាសមុទយោ, តណ្ហាសមុទយា កម្មសមុទយោ, ផស្សសមុទយា វេទនាយសមុទយោ។ និព្ពត្តិលក្ខណំ បស្សន្តោបិ វេទនាក្ខន្ធស្ស សមុទយំ បស្សតិ។ ឯវំ វេទនាយ ឧប្បាទោ វិទិតោ ហោតិ។ កថំ វេទនាយ ឧបដ្ឋានំ វិទិតំ ហោតិ? អនិច្ចតោ មនសិករោតោ ខយតូបដ្ឋានំ វិទិតំ ហោតិ។ ទុក្ខតោ មនសិករោតោ ភយតូបដ្ឋានំ វិទិតំ ហោតិ។ អនត្តតោ មនសិករោតោ សុញ្ញតូបដ្ឋានំ វិទិតំ ហោតិ។ ឯវំ វេទនាយ ឧបដ្ឋានំ វិទិតំ ហោតិ, ខយតោ ភយតោ សុញ្ញតោ ជានាតិ។ កថំ វេទនាយ អត្ថង្គមោ វិទិតោ ហោតិ? អវិជ្ជានិរោធា វេទនានិរោធោ។ …បេ.… ឯវំ វេទនាយ អត្ថង្គមោ វិទិតោ ហោតិ។ ឥមិនាបិ នយេនេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឥតិ រូបន្តិអាទិ វុត្តនយមេវ។ **អយំ អាវុសោ សមាធិភាវនា**តិ អយំ អាសវានំ ខយញាណស្ស បាទកជ្ឈាន សមាធិភាវនា។

៣០៨. អប្បមញ្ញាតិ បមាណំ អគហេត្វា អនវសេសផរណវសេន អប្បមញ្ញាវ។ អនុបទវណ្ណនា បន ភាវនា សមាធិវិធានញ្ច ឯតាសំ វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតមេវ។ អរូបកថាបិ វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតាវ។

អបស្សេនានីតិ អបស្សយានិ។ **សង្ខាយា**តិ ញាណេន ញត្វា។ **បដិសេវតី**តិ ញាណេន ញត្វា សេវិតព្ពយុត្តក មេវ សេវតិ។ តស្ស ច វិត្ថារោ “បដិសង្ខា យោនិសោ ចីវរំ បរិភុញ្ជតី”តិអាទិនា នយេន វេទិតព្ពោ។ **សង្ខាយេកំ អធិវាសេតី**តិ ញាណេន ញត្វា អធិវាសេតព្ពយុត្តកមេវ អធិវាសេតិ។ វិត្ថារោ បនេត្ថ “បដិសង្ខា យោនិសោ ខមោ ហោតិ សីតស្សា”តិអាទិនា នយេន វេទិតព្ពោ។ **បរិវជ្ជេតី**តិ ញាណេន ញត្វា បរិវជ្ជេតុំ យុត្តមេវ បរិវជ្ជេតិ។ តស្ស វិត្ថារោ “បដិសង្ខា យោនិសោ ចណ្ឌំ ហត្ថឹ បរិវជ្ជេតី”តិអាទិនា នយេន វេទិតព្ពោ។ **វិនោទេតី**តិ ញាណេន ញត្វា វិនោទេតព្ពមេវ វិនោទេតិ, នុទតិ នីហរតិ អន្តោ បវិសិតុំ ន ទេតិ។ តស្ស វិត្ថារោ “ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ នាធិវាសេតី”តិអាទិនា នយេន វេទិតព្ពោ។

អរិយវំសចតុក្កវណ្ណនា

៣០៩. អរិយវំសាតិ អរិយានំ វំសា។ យថា ហិ ខត្តិយវំសោ, ព្រាហ្មណវំសោ, វេស្សវំសោ, សុទ្ទវំសោ, សមណវំសោ, កុលវំសោ, រាជវំសោ, ឯវំ អយម្បិ អដ្ឋមោ អរិយវំសោ អរិយតន្តិ អរិយបវេណី នាម ហោតិ។ សោ ខោ បនាយំ អរិយវំសោ ឥមេសំ វំសានំ មូលគន្ធាទីនំ កាឡានុសារិតគន្ធាទយោ វិយ អគ្គមក្ខាយតិ។ កេ បន តេ អរិយា យេសំ ឯតេ វំសាតិ? អរិយា វុច្ចន្តិ ពុទ្ធា ច បច្ចេកពុទ្ធា ច តថាគតសាវកា ច, ឯតេសំ អរិយានំ វំសាតិ **អរិយវំសា។** ឥតោ បុព្ពេ ហិ សតសហស្សកប្បាធិកានំ ចតុន្នំ អសង្ខ្យេយ្យានំ មត្ថកេ តណ្ហង្ករោ មេធង្ករោ សរណង្ករោ ទីបង្ករោតិ ចត្តារោ ពុទ្ធា ឧប្បន្នា, តេ អរិយា, តេសំ អរិយានំ វំសាតិ អរិយវំសា។ តេសំ ពុទ្ធានំ បរិនិព្ពានតោ អបរភាគេ អសង្ខ្យេយ្យំ អតិក្កមិត្វា កោណ្ឌញ្ញោ នាម ពុទ្ធោ ឧប្បន្នោ...បេ.... ឥមស្មឹ កប្បេ កកុសន្ធោ, កោណាគមនោ, កស្សបោ, អម្ហាកំ ភគវា គោតមោតិ ចត្តារោ ពុទ្ធា ឧប្បន្នា។ តេសំ អរិយានំ វំសាតិ អរិយវំសា។ អបិច អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ សព្ពពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធពុទ្ធសាវកានំ អរិយានំ វំសាតិ អរិយវំសា។ តេ ខោ បនេតេ **អគ្គញ្ញា** អគ្គាតិ ជានិតព្ពា។ **រត្តញ្ញា** ទីឃរត្តំ បវត្តាតិ ជានិតព្ពា។ **វំសញ្ញា** វំសាតិ ជានិតព្ពា។

បោរាណាតិ ន អធុនុប្បត្តិកា។ **អសំកិណ្ណា** អវិកិណ្ណា អនបនីតា។ **អសំកិណ្ណបុព្ពា** អតីតពុទ្ធេហិ ន សំកិណ្ណបុព្ពា។ “កឹ ឥមេហី”តិ ន អបនីតបុព្ពា? **ន សង្កីយន្តី**តិ ឥទានិបិ ន អបនីយន្តិ។ **ន សង្កីយិស្សន្តី**តិ អនាគតពុទ្ធេហិបិ ន អបនីយិស្សន្តិ, យេ លោកេ វិញ្ញូ សមណព្រាហ្មណា, តេហិ អប្បដិកុដ្ឋា, សមណេហិ ព្រាហ្មណេហិ វិញ្ញូហិ អនិន្ទិតា អគរហិតា។

សន្តុដ្ឋោ ហោតីតិ បច្ចយសន្តោសវសេន សន្តុដ្ឋោ ហោតិ។ **ឥតរីតរេន ចីវរេនា**តិ ថូលសុខុមលូខបណីតថិរ ជិណ្ណានំ យេន កេនចិ។ អថ ខោ យថាលទ្ធាទីនំ ឥតរីតរេន យេន កេនចិ សន្តុដ្ឋោ ហោតីតិ អត្ថោ។ ចីវរស្មិញ្ហិ តយោ សន្តោសា – យថាលាភសន្តោសោ, យថាពលសន្តោសោ, យថាសារុប្បសន្តោសោតិ។ បិណ្ឌបាតាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ តេសំ វិត្ថារកថា សាមញ្ញផលេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ ឥមេ តយោ សន្តោសេ សន្ធាយ “សន្តុដ្ឋោ ហោតិ, ឥតរីតរេន យថាលទ្ធាទីសុ យេន កេនចិ ចីវរេន សន្តុដ្ឋោ ហោតី”តិ វុត្តំ។

ឯត្ថ ច ចីវរំ ជានិតព្ពំ, ចីវរក្ខេត្តំ ជានិតព្ពំ, បំសុកូលំ ជានិតព្ពំ, ចីវរសន្តោសោ ជានិតព្ពោ, ចីវរ បដិសំយុត្តានិ ធុតង្គានិ ជានិតព្ពានិ។ តត្ថ **ចីវរំ ជានិតព្ព**ន្តិ ខោមាទីនិ ឆ ចីវរានិ ទុកូលាទីនិ ឆ អនុលោម ចីវរានិ ជានិតព្ពានិ។ ឥមានិ ទ្វាទស កប្បិយចីវរានិ។ កុសចីរំ វាកចីរំ ផលកចីរំ កេសកម្ពលំ វាឡកម្ពលំ បោត្ថកោ ចម្មំ ឧលូកបក្ខំ រុក្ខទុស្សំ លតាទុស្សំ ឯរកទុស្សំ កទលិទុស្សំ វេឡុទុស្សន្តិ ឯវមាទីនិ បន អកប្បិយ ចីវរានិ។ **ចីវរក្ខេត្ត**ន្តិ “សង្ឃតោ វា គណតោ វា ញាតិតោ វា មិត្តតោ វា អត្តនោ វា ធនេន បំសុកូលំ វា”តិ ឯវំ ឧប្បជ្ជនតោ ឆ ខេត្តានិ, អដ្ឋន្នញ្ច មាតិកានំ វសេន **អដ្ឋ ខេត្តានិ** ជានិតព្ពានិ។ **បំសុកូល**ន្តិ សោសានិកំ, បាបណិកំ, រថិយំ សង្ការកូដកំ, សោត្ថិយំ, សិនានំ, តិត្ថំ, គតបច្ចាគតំ, អគ្គិទឌ្ឍំ, គោខាយិតំ ឧបចិកខាយិតំ, ឧន្ទូរខាយិតំ, អន្តច្ឆិន្នំ, ទសាច្ឆិន្នំ, ធជាហដំ, ថូបំ, សមណចីវរំ, សាមុទ្ទិយំ, អាភិសេកិយំ, បន្ថិកំ, វាតាហដំ, ឥទ្ធិមយំ, ទេវទត្តិយន្តិ តេវីសតិ បំសុកូលានិ វេទិតព្ពានិ។

ឯត្ថ ច **សោត្ថិយ**ន្តិ គព្ភមលហរណំ។ **គតបច្ចាគត**ន្តិ មតកសរីរំ បារុបិត្វា សុសានំ នេត្វា អានីតចីវរំ។ **ធជាហដ**ន្តិ ធជំ ឧស្សាបេត្វា តតោ អានីតំ។ **ថូប**ន្តិ វម្មិកេ បូជិតចីវរំ ។ **សាមុទ្ទិយ**ន្តិ សមុទ្ទវីចីហិ ថលំ បាបិតំ។

បន្និកន្តិ បន្ធំ គច្ឆន្តេហិ ចោរភយេន បាសាណេហិ កោដ្ដេត្វា បារុតចីវរំ។ **ឥទ្ធិមយ**ន្តិ ឯហិភិក្ខុចីវរំ។ សេសំ បាកដមេវ។

ចីវរសន្តោសោតិ វីសតិ ចីវរសន្តោសា, វិតក្កសន្តោសោ, គមនសន្តោសោ, បរិយេសនសន្តោសោ, បដិលាភសន្តោសោ, មត្តប្បដិគ្គហណសន្តោសោ, លោលុប្បវិវជ្ជនសន្តោសោ, យថាលាភសន្តោសោ, យថាពលសន្តោសោ, យថាសារុប្បសន្តោសោ, ឧទកសន្តោសោ, ធោវនសន្តោសោ, ករណសន្តោសោ, បរិមាណសន្តោសោ, សុត្តសន្តោសោ, សិព្ពនសន្តោសោ, រជនសន្តោសោ, កប្បសន្តោសោ, បរិភោគសន្តោសោ, សន្និធិបរិវជ្ជនសន្តោសោ, វិស្សជ្ជនសន្តោសោតិ។

តត្ថ សាទកភិក្ខុនា តេមាសំ និពទ្ធវាសំ វសិត្វា ឯកមាសមត្តំ វិតក្កេតុំ វដ្ដតិ។ សោ ហិ បវារេត្វា ចីវរមាសេ ចីវរំ ករោតិ។ បំសុកូលិកោ អឌ្ឍមាសេនេវ ករោតិ។ ឥតិ មាសឌ្ឍមាសមត្តំ វិតក្កនំ វិតក្កសន្តោសោ។ វិតក្កសន្តោសេន បន សន្តុដ្ឋេន ភិក្ខុនា បាចីនខណ្ឌរាជិវាសិកបំសុកូលិកត្ថេរសទិសេន ភវិតព្ពំ។

ថេរោ កិរ ចេតិយបព្ពតវិហារេ ចេតិយំ វន្ទិស្សាមីតិ អាគតោ ចេតិយំ វន្ទិត្វា ចិន្តេសិ “មយ្ហំ ចីវរំ ជិណ្ណំ ពហូនំ វសនដ្ឋានេ លភិស្សាមី”តិ។ សោ មហាវិហារំ គន្ត្វា សង្ឃត្ថេរំ ទិស្វា វសនដ្ឋានំ បុច្ឆិត្វា តត្ថ វុត្ថោ បុនទិវសេ ចីវរំ អាទាយ អាគន្ត្វា ថេរំ វន្ទិ។ ថេរោ កឹ អាវុសោតិ អាហ។ គាមទ្វារំ, ភន្តេ, គមិស្សាមីតិ។ អហម្បាវុសោ, គមិស្សាមីតិ។ សាធុ, ភន្តេតិ គច្ឆន្តោ មហាពោធិទ្វារកោដ្ឋកេ ឋត្វា បុញ្ញវន្តានំ វសនដ្ឋានេ មនាបំ លភិស្សាមីតិ ចិន្តេត្វា អបរិសុទ្ធោ មេ វិតក្កោតិ តតោវ បដិនិវត្តិ។ បុនទិវសេ អម្ពង្គណសមីបតោ, បុនទិវសេ មហាចេតិយស្ស ឧត្តរទ្វារតោ, តថេវ បដិនិវត្តិត្វា ចតុត្ថទិវសេ ថេរស្ស សន្តិកំ អគមាសិ។ ថេរោ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ វិតក្កោ ន បរិសុទ្ធោ ភវិស្សតីតិ ចីវរំ គហេត្វា តេន សទ្ធិំយេវ បញ្ហំ បុច្ឆមានោ គាមំ បាវិសិ។ តញ្ច រត្តិំ ឯកោ មនុស្សោ ឧច្ចារបលិពុទ្ធោ សាដកេយេវ វច្ចំ កត្វា តំ សង្ការដ្ឋានេ ឆឌ្ឌេសិ។ **បំសុកូលិកត្ថេរោ** តំ នីលមក្ខិកាហិ សម្បរិកិណ្ណំ ទិស្វា អញ្ជលឹ បគ្គហេសិ។ មហាថេរោ “កឹ, អាវុសោ, សង្ការដ្ឋានស្ស អញ្ជលឹ បគ្គណ្ហាសី”តិ? “នាហំ, ភន្តេ, សង្ការដ្ឋានស្ស អញ្ជលឹ បគ្គណ្ហាមិ, មយ្ហំ បិតុ ទសពលស្ស បគ្គណ្ហាមិ, បុណ្ណទាសិយា សរីរំ បារុបិត្វា ឆឌ្ឌិតំ បំសុកូលំ តុម្ពមត្តេ បាណកេ វិធុនិត្វា សុសានតោ គណ្ហន្តេន ទុក្ករំ កតំ, ភន្តេ”តិ។ មហាថេរោ “បរិសុទ្ធោ វិតក្កោ បំសុកូលិកស្សា”តិ ចិន្តេសិ។ បំសុកូលិកត្ថេរោបិ តស្មិំយេវ ឋានេ ឋិតោ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា តីណិ ផលានិ បត្តោ តំ សាដកំ គហេត្វា ចីវរំ កត្វា បារុបិត្វា បាចីនខណ្ឌរាជី គន្ត្វា អគ្គផលំ អរហត្តំ បាបុណិ។

ចីវរត្ថាយ គច្ឆន្តស្ស បន “កត្ថ លភិស្សាមី”តិ អចិន្តេត្វា កម្មដ្ឋានសីសេនេវ គមនំ **គមនសន្តោសោ** នាម។

បរិយេសន្តស្ស បន យេន វា តេន វា សទ្ធឹ អបរិយេសិត្វា លជ្ជឹ បេសលំ ភិក្ខុំ គហេត្វា បរិយេសនំ **បរិយេសនសន្តោសោ** នាម។

ឯវំ បរិយេសន្តស្ស អាហរិយមានំ ចីវរំ ទូរតោ ទិស្វា “ឯតំ មនាបំ ភវិស្សតិ, ឯតំ អមនាប”ន្តិ ឯវំ អវិតក្កេត្វា ថូលសុខុមាទីសុ យថាលទ្ធេនេវ សន្តុស្សនំ **បដិលាភសន្តោសោ** នាម។

ឯវំ លទ្ធំ គណ្ហន្តស្សាបិ “ឯត្តកំ ទុបដ្ដស្ស ភវិស្សតិ, ឯត្តកំ ឯកបដ្ដស្សា”តិ អត្តនោ បហោនកមត្តេនេវ សន្តុស្សនំ **មត្តប្បដិគ្គហណសន្តោសោ** នាម។

ចីវរំ បរិយេសន្តស្ស បន “អសុកស្ស ឃរទ្វារេ មនាបំ លភិស្សាមី”តិ អចិន្តេត្វា ទ្វារបដិបាដិយា ចរណំ **លោលុប្បវិវជ្ជនសន្តោសោ** នាម។

លូខបណីតេសុ យេន កេនចិ យាបេតុំ សក្កោន្តស្ស យថាលទ្ធេនេវ យាបនំ **យថាលាភសន្តោសោ** នាម។

អត្តនោ ថាមំ ជានិត្វា យេន យាបេតុំ សក្កោតិ, តេន យាបនំ **យថាពលសន្តោសោ** នាម។

មនាបំ អញ្ញស្ស ទត្វា អត្តនោ យេន កេនចិ យាបនំ **យថាសារុប្បសន្តោសោ** នាម។

“កត្ថ ឧទកំ មនាបំ, កត្ថ អមនាប”ន្តិ អវិចារេត្វា យេន កេនចិ ធោវនុបគេន ឧទកេន ធោវនំ **ឧទកសន្តោសោ** នាម។ បណ្ឌុមត្តិកគេរុកបូតិបណ្ណរសកិលិដ្ឋានិ បន ឧទកានិ វជ្ជេតុំ វដ្ដតិ។

ចោរន្តស្ស បន មុគ្គរាទីហិ អបហរិត្វា ហត្ថេហិ មទ្ទិត្វា ចោរនំ **ចោរនសន្តោសោ** នាម។ គថា អសុជ្ឈន្តំ បណ្ណានិ បក្ខិបិត្វា តាបិតឧទកេនាបិ ចោរិតុំ វដ្ដតិ។

ឯវំ ចោរិត្វា ករោន្តស្ស ឥទំ ថូលំ, ឥទំ សុខុមន្តិ អកោបេត្វា បហោនកនីហារេនេវ ករណំ **ករណសន្តោសោ** នាម។

តិមណ្ឌលប្បដិច្ឆាទនមត្តស្សេវ ករណំ **បរិមាណសន្តោសោ** នាម។

ចីវរករណត្ថាយ បន មនាបសុត្តំ បរិយេសិស្សាមីតិ អវិចារេត្វា រថិកាទីសុ វា ទេវដ្ឋានេ វា អាហរិត្វា បាទមូលេ វា ឋបិតំ យំកិញ្ចិទេវ សុត្តំ គហេត្វា ករណំ **សុត្តសន្តោសោ** នាម។

កុសិពន្ធនកាលេ បន អង្គុលមត្តេ សត្តវារេ ន វិជ្ឈិតព្ពំ, ឯវំ ករោន្តស្ស ហិ យោ ភិក្ខុ សហាយោ ន ហោតិ, តស្ស វត្តភេទោបិ នត្ថិ។ តិវង្គុលមត្តេ បន សត្តវារេ វិជ្ឈិតព្ពំ, ឯវំ ករោន្តស្ស មគ្គបដិបន្នេនាបិ សហាយេន ភវិតព្ពំ។ យោ ន ហោតិ, តស្ស វត្តភេទោ។ អយំ **សិព្ពនសន្តោសោ** នាម។

រជន្តេន បន កាឡកច្ឆកាទីនិ បរិយេសន្តេន ន រជិតព្ពំ។ សោមវក្កលាទីសុ យំ លភតិ, តេន រជិតព្ពំ។ អលភន្តេន បន មនុស្សេហិ អរញ្ញេ វាកំ គហេត្វា ឆឌ្ឌិតរជនំ វា ភិក្ខូហិ បចិត្វា ឆឌ្ឌិតកសដំ វា គហេត្វា រជិតព្ពំ, អយំ **រជនសន្តោសោ** នាម។

នីលកទ្ទមកាឡសាមេសុ យំកិញ្ចិ គហេត្វា ហត្ថិបិដ្ឋេ និសិន្នស្ស បញ្ញាយមានកប្បករណំ **កប្បសន្តោសោ** នាម។

ហិរិកោបីនបដិច្ឆាទនមត្តវសេន បរិភុញ្ជនំ **បរិភោគសន្តោសោ** នាម។

ទុស្សំ បន លភិត្វា សុត្តំ វា សូចឹ វា ការកំ វា អលភន្តេន ឋបេតុំ វដ្ដតិ, លភន្តេន ន វដ្ដតិ។ កតម្បិ សចេ អន្តេវាសិកាទីនំ ទាតុកាមោ ហោតិ, តេ ច អសន្និហិតា យាវ អាគមនា ឋបេតុំ វដ្ដតិ។ អាគតមត្តេសុ ទាតព្ពំ។ ទាតុំ អសក្កោន្តេន អធិដ្ឋាតព្ពំ។ អញ្ញស្មឹ ចីវរេ សតិ បច្ចត្ថរណម្បិ អធិដ្ឋាតុំ វដ្ដតិ។ អនធិដ្ឋិតមេវ ហិ សន្និធិ ហោតិ។ អធិដ្ឋិតំ ន ហោតីតិ **មហាសីវត្ថេរោ** អាហ។ អយំ **សន្និធិបរិវជ្ជនសន្តោសោ** នាម។

វិស្សជ្ជន្តេន បន ន មុខំ ឱលោកេត្វា ទាតព្ពំ។ សារណីយធម្មេ ឋត្វា វិស្សជ្ជិតព្ពន្តិ អយំ **វិស្សជ្ជនសន្តោសោ** នាម។

ចីវរបដិសំយុត្តានិ ធុតង្គានិ នាម បំសុកូលិកង្គញ្ចេវ តេចីវរិកង្គញ្ច។ តេសំ វិត្ថារកថា **វិសុទ្ធិមគ្គតោ** វេទិតព្ពា។ ឥតិ ចីវរសន្តោសមហាអរិយវំសំ បូរយមានោ ភិក្ខុ ឥមានិ ទ្វេ ធុតង្គានិ គោបេតិ។ ឥមានិ គោបេន្តោ ចីវរសន្តោសមហាអរិយវំសេន សន្តុដ្ឋោ ហោតិ។

វណ្ណវាទីតិ ឯកោ សន្តុដ្ឋោ ហោតិ, សន្តោសស្ស វណ្ណំ ន កថេតិ, ឯកោ ន សន្តុដ្ឋោ ហោតិ, សន្តោសស្ស វណ្ណំ កថេតិ, ឯកោ នេវ សន្តុដ្ឋោ ហោតិ, ន សន្តោសស្ស វណ្ណំ កថេតិ, ឯកោ សន្តុដ្ឋោ ចេវ ហោតិ, សន្តោសស្ស ច វណ្ណំ កថេតិ, តំ ទស្សេតុំ "ឥតរីតរចីវរសន្តុដ្ឋិយា ច វណ្ណវាទី"តិ វុត្តំ។

អនេសនន្តិ ទូតេយ្យបហិនគមនានុយោគប្បភេទំ នានប្បការំ អនេសនំ។ **អប្បតិរូបន្តិ** អយុត្តំ។ **អលទ្ធា ចា**តិ អលភិត្វា។ យថា ឯកច្ចោ "កថំ នុ ខោ ចីវរំ លភិស្សាមី"តិ។ បុញ្ញវន្តេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធឹ ឯកតោ ហុត្វា កោហញ្ញំ ករោន្តោ ឧត្តសតិ បរិតសតិ, សន្តុដ្ឋោ ភិក្ខុ ឯវំ អលទ្ធា ចីវរំ ន បរិតសតិ។ **លទ្ធា ចា**តិ ធម្មេន សមេន លភិត្វា។ **អគធិតោ**តិ វិគតលោភគិទ្ធោ។ **អមុច្ឆិតោ**តិ អធិមត្តតណ្ហាយ មុច្ឆំ អនាបន្នោ។ **អនជ្ឈាបន្នោ**តិ តណ្ហាយ អនោត្ថតោ អបរិយោនទ្ធោ។ **អាទីនវទស្សាវី**តិ អនេសនាបត្តិយញ្ច គេធិតបរិភោគេ ច អាទីនវំ បស្សមានោ។ **និស្សរណបញ្ញោ**តិ "យាវទេវ សីតស្ស បដិឃាតាយា"តិ វុត្តំ និស្សរណមេវ បជានន្តោ។

ឥតរីតរចីវរសន្តុដ្ឋិយាតិ យេន កេនចិ ចីវរេន សន្តុដ្ឋិយា។ **នេវត្តានុក្កំសេតី**តិ "អហំ បំសុកូលិកោ មយា ឧបសម្បទមាឡេយេវ បំសុកូលិកង្គំ គហិតំ, កោ មយា សទិសោ អត្ថី"តិ អត្តុក្កំសនំ ន ករោតិ។ **ន បរំ វម្ភេតី**តិ "ឥមេ បនញ្ញេ ភិក្ខូ ន បំសុកូលិកា"តិ វា "បំសុកូលិកង្គមត្តម្បិ ឯតេសំ នត្ថី"តិ វា ឯវំ បរំ ន វម្ភេតិ។ **យោ ហិ តត្ថ ទក្ខោ**តិ យោ តស្មឹ ចីវរសន្តោសេ, វណ្ណវាទាទីសុ វា ទក្ខោ ឆេកោ ព្យត្តោ។ **អនលសោ**តិ សាតច្ចកិរិយាយ

អាលសិយវិរហិតោ។ **សម្បជានោ បដិស្សតោ**តិ សម្បជានបញ្ញាយ ចេវ សតិយា ច យុត្តោ។ **អរិយវំសេ ឋិតោ**តិ អរិយវំសេ បតិដ្ឋិតោ។

ឥតរីតរេន បិណ្ឌបាតេនាតិ យេន កេនចិ បិណ្ឌបាតេន។ ឯត្ថាបិ បិណ្ឌបាតោ ជានិតព្ពោ។ បិណ្ឌបាតក្ខេត្តំ ជានិតព្ពំ, បិណ្ឌបាតសន្តោសោ ជានិតព្ពោ, បិណ្ឌបាតបដិសំយុត្តំ ធុតង្គំ ជានិតព្ពំ។ តត្ថ **បិណ្ឌបាតោ**តិ "ឱទនោ, កុម្មាសោ, សត្តុ, មច្ឆោ, មំសំ, ខីរំ, ទធិ, សប្បិ, នវនីតំ, តេលំ, មធុ, ផាណិតំ, យាគុ, ខាទនីយំ, សាយនីយំ, លេហនីយ"ន្តិ សោឡស បិណ្ឌបាតា។

បិណ្ឌបាតក្ខេត្តន្តិ សង្ឃភត្តំ, ឧទ្ទេសភត្តំ, និមន្តនំ, សលាកភត្តំ, បក្ខិកំ, ឧបោសថិកំ, បាដិបទិកំ, អាគន្តុកភត្តំ, គមិកភត្តំ, គិលានភត្តំ, គិលានុបដ្ឋាកភត្តំ, ធុរភត្តំ, កុដិភត្តំ, វារភត្តំ, វិហារភត្តន្តិ បន្នរស បិណ្ឌបាតក្ខេត្តានិ។

បិណ្ឌបាតសន្តោសោតិ បិណ្ឌបាតេ វិតក្កសន្តោសោ, គមនសន្តោសោ, បរិយេសនសន្តោសោ បដិលាភសន្តោសោ, បដិគ្គហណសន្តោសោ, មត្តប្បដិគ្គហណសន្តោសោ, លោលុប្បវិវជ្ជនសន្តោសោ, យថាលាភសន្តោសោ, យថាពលសន្តោសោ, យថាសារុប្បសន្តោសោ, ឧបការសន្តោសោ, បរិមាណសន្តោសោ, បរិភោគសន្តោសោ, សន្និធិបរិវជ្ជនសន្តោសោ, វិស្សជ្ជនសន្តោសោតិ បន្នរស សន្តោសា។

តត្ថ សាទកោ ភិក្ខុ មុខំ ធោវិត្វា វិតក្កេតិ។ បិណ្ឌបាតិកេន បន គណេន សទ្ធឹ ចរតា សាយំ ថេរូបដ្ឋានកាលេ "ស្វេ កត្ថ បិណ្ឌាយ ចរិស្សាមាតិ អសុកគាមេ, ភន្តេ"តិ, ឯត្តកំ ចិន្តេត្វា តតោ បដ្ឋាយ ន វិតក្កេតព្ពំ។ ឯកចារិកេន វិតក្កមាឡកេ ឋត្វា វិតក្កេតព្ពំ។ តតោ បរំ វិតក្កេន្តោ អរិយវំសា ចុតោ ហោតិ បរិពាហិរោ។ អយំ **វិតក្កសន្តោសោ** នាម។

បិណ្ឌាយ បវិសន្តេន "កុហឹ លភិស្សាមី"តិ អចិន្តេត្វា កម្មដ្ឋានសីសេន គន្តព្ពំ។ អយំ **គមនសន្តោសោ** នាម។

បរិយេសន្តេន យំ វា តំ វា អគហេត្វា លជ្ជឹ បេសលមេវ គហេត្វា បរិយេសិតព្ពំ។ អយំ **បរិយេសនសន្តោសោ** នាម។

ទូរតោវ អាហរិយមានំ ទិស្វា "ឯតំ មនាបំ, ឯតំ អមនាប"ន្តិ ចិត្តំ ន ឧប្បាទេតព្ពំ។ អយំ **បដិលាភសន្តោសោ** នាម។

"ឥមំ មនាបំ គណ្ហិស្សាមិ, ឥមំ អមនាបំ ន គណ្ហិស្សាមី"តិ អចិន្តេត្វា យំកិញ្ចិ យាបនមត្តំ គហេតព្ពមេវ, អយំ **បដិគ្គហណសន្តោសោ** នាម។

ឯត្ថ បន ទេយ្យធម្មោ ពហុ, ទាយកោ អប្បំ ទាតុកាមោ, អប្បំ គហេតព្ពំ។ ទេយ្យធម្មោ ពហុ, ទាយកោបិ ពហុំ ទាតុកាមោ, បមាណេនេវ គហេតព្ពំ។ ទេយ្យធម្មោ ន ពហុ, ទាយកោបិ អប្បំ ទាតុកាមោ, អប្បំ គហេតព្ពំ។ ទេយ្យធម្មោ ន ពហុ, ទាយកោ បន ពហុំ ទាតុកាមោ, បមាណេន គហេតព្ពំ។ បដិគ្គហណស្មិញ្ហិ មត្តំ អជានន្តោ មនុស្សានំ បសាទំ មក្ខេតិ, សទ្ធាទេយ្យំ វិនិបាតេតិ, សាសនំ ន ករោតិ, វិជាតមាតុយាបិ ចិត្តំ គហេតុំ ន សក្កោតិ។ ឥតិ មត្តំ ជានិត្វាវ បដិគ្គហេតព្ពន្តិ អយំ **មត្តប្បដិគ្គហណសន្តោសោ** នាម។

សទ្ធកុលានិយេវ អគន្ត្វា ទ្វារប្បដិបាដិយា គន្តព្ពំ។ អយំ **លោលុប្បវិវជ្ជនសន្តោសោ** នាម។ **យថាលាភសន្តោសា**ទយោ ចីវរេ វុត្តនយា ឯវ។

បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជិត្វា សមណធម្មំ អនុបាលេស្សាមីតិ ឯវំ ឧបការំ ញត្វា បរិភុញ្ជនំ **ឧបការសន្តោសោ** នាម។

បត្តំ បូរេត្វា អានីតំ ន បដិគ្គហេតព្ពំ, អនុបសម្បន្នេ សតិ តេន គាហាបេតព្ពំ, អសតិ ហរាបេត្វា បដិគ្គហណមត្តំ គហេតព្ពំ។ អយំ **បរិមាណសន្តោសោ** នាម។

"ជិឃច្ឆាយ បដិវិនោទនំ ឥទមេត្ថ និស្សរណ"ន្តិ ឯវំ បរិភុញ្ជនំ **បរិភោគសន្តោសោ** នាម។

និទហិត្វា ន បរិភុញ្ជិតព្ពន្តិ អយំ **សន្និធិបរិវជ្ជនសន្តោសោ** នាម។

មុខំ អនោលោកេត្វា សារណីយធម្មេ ឋិតេន វិស្សជ្ជេតព្ពំ។ អយំ **វិស្សជ្ជនសន្តោសោ** នាម។

បិណ្ឌបាតបដិសំយុត្តានិ បន បញ្ច ធុតង្គានិ – បិណ្ឌបាតិកង្គំ, សបទានចារិកង្គំ, ឯកាសនិកង្គំ , បត្តបិណ្ឌិកង្គំ, ខលុបច្ឆាភត្តិកង្គន្តិ។ តេសំ វិត្ថារកថា វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តា។ ឥតិ បិណ្ឌបាតសន្តោសមហាអរិយវំសំ បូរយមានោ ភិក្ខុ ឥមានិ បញ្ច ធុតង្គានិ គោបេតិ។ ឥមានិ គោបេន្តោ បិណ្ឌបាតសន្តោសមហាអរិយវំសេន សន្តុដ្ឋោ ហោតិ។ “វណ្ណវាទី”តិអាទីនិ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពានិ។

សេនាសនេនាតិ ឯត្ថ សេនាសនំ ជានិតព្ពំ, សេនាសនក្ខេត្តំ ជានិតព្ពំ, សេនាសនសន្តោសោ ជានិតព្ពោ, សេនាសនបដិសំយុត្តំ ធុតង្គំ ជានិតព្ពំ។ តត្ថ **សេនាសន**ន្តិ មញ្ចោ, បីឋំ, ភិសិ, ពិម្ពោហនំ, វិហារោ, អឌ្ឍយោគោ, បាសាទោ, ហម្មិយំ, គុហា, លេណំ, អដ្ដោ, មាឡោ , វេឡុគុម្ពោ, រុក្ខមូលំ, យត្ថ វា បន ភិក្ខូ បដិក្កមន្តីតិ ឥមានិ បន្នរស សេនាសនានិ។

សេនាសនក្ខេត្តន្តិ “សង្ឃតោ វា គណតោ វា ញាតិតោ វា មិត្តតោ វា អត្តនោ វា ធនេន បំសុកូលំ វា”តិ ឆ ខេត្តានិ។

សេនាសនសន្តោសោតិ សេនាសនេ វិតក្កសន្តោសាទយោ បន្នរស សន្តោសា។ តេ បិណ្ឌបាតេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ **សេនាសនបដិសំយុត្តានិ** បន បញ្ច ធុតង្គានិ – អារញ្ញិកង្គំ, រុក្ខមូលិកង្គំ, អព្ភោកាសិកង្គំ, សោសានិកង្គំ, យថាសន្ថតិកង្គន្តិ។ តេសំ វិត្ថារកថា វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តា។ ឥតិ សេនាសនសន្តោសមហាអរិយវំសំ បូរយមានោ ភិក្ខុ ឥមានិ បញ្ច ធុតង្គានិ គោបេតិ។ ឥមានិ គោបេន្តោ សេនាសនសន្តោសមហាអរិយវំសេន សន្តុដ្ឋោ ហោតិ។

គិលានបច្ចយោ បន បិណ្ឌបាតេយេវ បវិដ្ឋោ។ តត្ថ យថាលាភយថាពលយថាសារុប្បសន្តោសេនេវ សន្តុស្សិតព្ពំ។ នេសជ្ជិកង្គំ ភាវនារាមអរិយវំសំ ភជតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “បញ្ច សេនាសនេ វុត្តា, បញ្ច អាហារនិស្សិតា;
> ឯកោ វីរិយសំយុត្តោ, ទ្វេ ច ចីវរនិស្សិតា”តិ។

ឥតិ អាយស្មា ធម្មសេនាបតិ សារិបុត្តត្ថេរោ បថវឹ បត្ថរមានោ វិយ សាគរកុច្ឆឹ បូរយមានោ វិយ អាកាសំ វិត្ថារយមានោ វិយ ច បឋមំ ចីវរសន្តោសំ អរិយវំសំ កថេត្វា ចន្ទំ ឧដ្ឋាបេន្តោ វិយ សូរិយំ ឧល្លង្ឃេន្តោ វិយ ច ទុតិយំ បិណ្ឌបាតសន្តោសំ កថេត្វា សិនេរុំ ឧក្ខិបេន្តោ វិយ តតិយំ សេនាសនសន្តោសំ អរិយវំសំ កថេត្វា ឥទានិ សហស្សនយប្បដិមណ្ឌិតំ ចតុត្ថំ ភាវនារាមំ អរិយវំសំ កថេតុំ **បុន ចបរំ អាវុសោ ភិក្ខុ បហានារាមោ ហោតី**តិ ទេសនំ អារភិ។

តត្ថ អារមនំ អារាមោ, អភិរតីតិ អត្ថោ។ បញ្ចវិធេ បហានេ អារាមោ អស្សាតិ **បហានារាមោ។** កាមច្ឆន្ទំ បជហន្តោ រមតិ, នេក្ខម្មំ ភាវេន្តោ រមតិ, ព្យាបាទំ បជហន្តោ រមតិ...បេ.... សព្ពកិលេសេ បជហន្តោ រមតិ, អរហត្តមគ្គំ ភាវេន្តោ រមតីតិ ឯវំ បហានេ រតោតិ **បហានរតោ** ។ វុត្តនយេនេវ ភាវនាយ អារាមោ អស្សាតិ **ភាវនារាមោ។** ភាវនាយ រតោតិ **ភាវនារតោ។**

ឥមេសុ បន ចតូសុ អរិយវំសេសុ បុរិមេហិ តីហិ តេរសន្នំ ធុតង្គានំ ចតុបច្ចយសន្តោសស្ស ច វសេន សកលំ វិនយបិដកំ កថិតំ ហោតិ។ ភាវនារាមេន អវសេសំ បិដកទ្វយំ។ ឥមំ បន ភាវនារាមតំ អរិយវំសំ កថេន្តេន ភិក្ខុនា បដិសម្ភិទាមគ្គេ នេក្ខម្មបាឡិយា កថេតព្ពោ។ ទីឃនិកាយេ ទសុត្តរសុត្តន្តបរិយាយេន កថេតព្ពោ។ មជ្ឈិមនិកាយេ សតិបដ្ឋានសុត្តន្តបរិយាយេន កថេតព្ពោ។ អភិធម្មេ និទ្ទេសបរិយាយេន កថេតព្ពោ។

តត្ថ **បដិសម្ភិទាមគ្គេ នេក្ខម្មបាឡិយា**តិ សោ នេក្ខម្មំ ភាវេន្តោ រមតិ, កាមច្ឆន្ទំ បជហន្តោ រមតិ។ អព្យាបាទំ ព្យាបាទំ។ អាលោកសញ្ញំ, ថិនមិទ្ធំ។ អវិក្ខេបំ ឧទ្ធច្ចំ។ ធម្មវវត្ថានំ, វិចិកិច្ឆំ។ ញាណំ, អវិជ្ជំ។ បាមោជ្ជំ, អរតឹ។ បឋមំ ឈានំ, បញ្ច នីវរណេ។ ទុតិយំ ឈានំ, វិតក្កវិចារេ។ តតិយំ ឈានំ, បីតឹ។ ចតុត្ថំ ឈានំ, សុខទុក្ខេ។ អាកាសានញ្ចាយតនសមាបត្តឹ ភាវេន្តោ រមតិ, រូបសញ្ញំ បដិឃសញ្ញំ នានត្តសញ្ញំ បជហន្តោ រមតិ។

វិញ្ញាណញ្ចាយតនសមាបត្តឹ...បេ.... នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តឹ ភាវេន្តោ រមតិ, អាកិញ្ចញ្ញាយតនសញ្ញំ បជហន្តោ រមតិ។

អនិច្ចានុបស្សនំ ភាវេន្តោ រមតិ, និច្ចសញ្ញំ បជហន្តោ រមតិ។ ទុក្ខានុបស្សនំ, សុខសញ្ញំ។ អនត្តានុបស្សនំ, អត្តសញ្ញំ។ និព្ពិទានុបស្សនំ, នន្ទឹ។ វិរាគានុបស្សនំ, រាគំ។ និរោធានុបស្សនំ, សមុទយំ។ បដិនិស្សគ្គានុបស្សនំ, អាទានំ។ ខយានុបស្សនំ, ឃនសញ្ញំ។ វយានុបស្សនំ, អាយូហនំ។ វិបរិណាមានុបស្សនំ, ធុវសញ្ញំ។ អនិមិត្តានុបស្សនំ, និមិត្តំ។ អបណិហិតានុបស្សនំ, បណិធឹ។ សុញ្ញតានុបស្សនំ អភិនិវេសំ។ អធិបញ្ញាធម្មវិបស្សនំ, សារាទានាភិនិវេសំ។ យថាភូតញ្ញាណទស្សនំ, សម្មោហាភិនិវេសំ។ អាទីនវានុបស្សនំ, អាលយាភិនិវេសំ។ បដិសង្ខានុបស្សនំ, អប្បដិសង្ខំ។ វិវដ្ដានុបស្សនំ, សំយោគាភិនិវេសំ។ សោតាបត្តិមគ្គំ , ទិដ្ឋេកដ្ឋេ កិលេសេ។ សកទាគាមិមគ្គំ, ឱឡារិកេ កិលេសេ។ អនាគាមិមគ្គំ, អណុសហគតេ កិលេសេ។ អរហត្តមគ្គំ ភាវេន្តោ រមតិ, សព្ពកិលេសេ បជហន្តោ រមតីតិ ឯវំ **បដិសម្ភិទាមគ្គេ** នេក្ខម្មបាឡិយា កថេតព្ពោ។

ទីឃនិកាយេ ទសុត្តរសុត្តន្តបរិយាយេនាតិ ឯកំ ធម្មំ ភាវេន្តោ រមតិ, ឯកំ ធម្មំ បជហន្តោ រមតិ...បេ.... ទស ធម្មេ ភាវេន្តោ រមតិ, ទស ធម្មេ បជហន្តោ រមតិ។ កតមំ ឯកំ ធម្មំ ភាវេន្តោ រមតិ? កាយគតាសតឹ សាតសហគតំ។ ឥមំ ឯកំ ធម្មំ ភាវេន្តោ រមតិ។ កតមំ ឯកំ ធម្មំ បជហន្តោ រមតិ? អស្មិមានំ។ ឥមំ ឯកំ ធម្មំ បជហន្តោ រមតិ។ កតមេ ទ្វេ ធម្មេ...បេ.... កតមេ ទស ធម្មេ ភាវេន្តោ រមតិ? ទស កសិណាយតនានិ។ ឥមេ ទស ធម្មេ ភាវេន្តោ រមតិ។ កតមេ ទស ធម្មេ បជហន្តោ រមតិ? ទស មិច្ឆត្តេ។ ឥមេ ទស ធម្មេ បជហន្តោ រមតិ។ ឯវំ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ភាវនារាមោ ហោតីតិ ឯវំ ទីឃនិកាយេ ទសុត្តរសុត្តន្តបរិយាយេន កថេតព្ពោ។

មជ្ឈិមនិកាយេ សតិបដ្ឋានសុត្តន្តបរិយាយេនាតិ ឯកាយនោ, ភិក្ខវេ, មគ្គោ សត្តានំ វិសុទ្ធិយា, សោកបរិទេវានំ សមតិក្កមាយ, ទុក្ខទោមនស្សានំ អត្ថង្គមាយ, ញាយស្ស អធិគមាយ, និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយាយ យទិទំ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា។ កតមេ ចត្តារោ? ឥធ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតិ... វេទនាសុ វេទនានុបស្សី... ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សី... ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី... ‘អត្ថិ ធម្មា’តិ វា បនស្ស សតិ បច្ចុបដ្ឋិតា ហោតិ យាវទេវ ញាណមត្តាយ បដិស្សតិមត្តាយ អនិស្សិតោ ច វិហរតិ ន ច កិញ្ចិ លោកេ ឧបាទិយតិ។ ឯវម្បិ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ភាវនារាមោ ហោតិ ភាវនារតោ, បហានារាមោ ហោតិ បហានរតោ។ បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ គច្ឆន្តោ វា គច្ឆាមីតិ បជានាតិ...បេ.... បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ សេយ្យថាបិ បស្សេយ្យ សរីរំ សិវថិកាយ ឆឌ្ឌិតំ...បេ.... បូតីនិ ចុណ្ណកជាតានិ។ សោ ឥមមេវ កាយំ ឧបសំហរតិ, អយម្បិ ខោ កាយោ ឯវំធម្មោ ឯវំភាវី ឯវំអនតីតោតិ។ ឥតិ អជ្ឈត្តំ វា កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតិ...បេ.... ឯវម្បិ ខោ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ភាវនារាមោ ហោតីតិ ឯវំ មជ្ឈិមនិកាយេ សតិបដ្ឋានសុត្តន្តបរិយាយេន កថេតព្ពោ។

អភិធម្មេ និទ្ទេសបរិយាយេនាតិ សព្ពេបិ សង្ខតេ អនិច្ចតោ ទុក្ខតោ រោគតោ គណ្ឌតោ...បេ.... សំកិលេសិកធម្មតោ បស្សន្តោ រមតិ។ អយំ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ ភាវនារាមោ ហោតីតិ ឯវំ និទ្ទេសបរិយាយេន កថេតព្ពោ។

នេវ អត្តានុក្កំសេតីតិ អជ្ជ មេ សដ្ឋិ វា សត្តតិ វា វស្សានិ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ វិបស្សនាយ កម្មំ ករោន្តស្ស, កោ មយា សទិសោ អត្ថីតិ ឯវំ អត្តុក្កំសនំ ន ករោតិ។ **ន បរំ វម្ភេតី**តិ អនិច្ចំ ទុក្ខន្តិ វិបស្សនាមត្តកម្បិ នត្ថិ, កឹ ឥមេ វិស្សដ្ឋកម្មដ្ឋានា ចរន្តីតិ ឯវំ បរំ វម្ភនំ ន ករោតិ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

៣១០. បធានានីតិ ឧត្តមវីរិយានិ។ **សំវរបធាន**ន្តិ ចក្ខាទីនិ សំវរន្តស្ស ឧប្បន្នវីរិយំ។ **បហានបធាន**ន្តិ កាមវិតក្កាទយោ បជហន្តស្ស ឧប្បន្នវីរិយំ។ **ភាវនាបធាន**ន្តិ ពោជ្ឈង្គេ ភាវេន្តស្ស ឧប្បន្នវីរិយំ។ **អនុរក្ខណាបធាន**ន្តិ សមាធិនិមិត្តំ អនុរក្ខន្តស្ស ឧប្បន្នវីរិយំ។

វិវេកនិស្សិតន្តិអាទីសុ វិវេកោ វិរាគោ និរោធោតិ តីណិបិ និព្ពានស្ស នាមានិ។ និព្ពានញ្ហិ ឧបធិវិវេកត្តា **វិវេកោ។** តំ អាគម្ម រាគាទយោ វិរជ្ជន្តីតិ **វិរាគោ។** និរុជ្ឈន្តីតិ **និរោធោ។** តស្មា “វិវេកនិស្សិត”ន្តិអាទីសុ អារម្មណវសេន អធិគន្តព្ពវសេន វា និព្ពាននិស្សិតន្តិ អត្ថោ។ **វោស្សគ្គបរិណាមិ**ន្តិ ឯត្ថ ទ្វេ វោស្សគ្គា បរិច្ចាគវោស្សគ្គោ ច បក្ខន្ទនវោស្សគ្គោ ច។ តត្ថ វិបស្សនា តទង្គវសេន កិលេសេ ច ខន្ធេ ច បរិច្ចជតីតិ បរិច្ចាគវោស្សគ្គោ។ មគ្គោ អារម្មណវសេន និព្ពានំ បក្ខន្ទតីតិ បក្ខន្ទនវោស្សគ្គោ។ តស្មា វោស្សគ្គបរិណាមិន្តិ យថា ភាវិយមានោ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ វោស្សគ្គត្ថាយ បរិណមតិ, វិបស្សនាភាវញ្ច មគ្គភាវញ្ច បាបុណាតិ, ឯវំ ភាវេតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ភទ្រកន្តិ ភទ្ទកំ។ **សមាធិនិមិត្តំ** វុច្ចតិ អដ្ឋិកសញ្ញាទិវសេន អធិគតោ សមាធិយេវ។ **អនុរក្ខតី**តិ សមាធិបរិពន្ធកធម្មេ រាគទោសមោហេ សោធេន្តោ រក្ខតិ។ ឯត្ថ ច អដ្ឋិកសញ្ញាទិកា បញ្ចេវ សញ្ញា វុត្តា។ ឥមស្មិំ បន ឋានេ ទសបិ អសុភានិ វិត្ថារេត្វា កថេតព្ពានិ។ តេសំ វិត្ថារោ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តោយេវ។

ធម្មេ ញាណន្តិ ឯកបដិវេធវសេន ចតុសច្ចធម្មេ ញាណំ ចតុសច្ចព្ភន្តរេ និរោធសច្ចេ ធម្មេ ញាណញ្ច ។ យថាហ – ‟តត្ថ កតមំ ធម្មេ ញាណំ? ចតូសុ មគ្គេសុ ចតូសុ ផលេសុ ញាណ”ន្តិ (វិភ. ៧៩៦)។ **អន្វយេ ញាណ**ន្តិ ចត្តារិ សច្ចានិ បច្ចក្ខតោ ទិស្វា យថា ឥទានិ, ឯវំ អតីតេបិ អនាគតេបិ ឥមេវ បញ្ចក្ខន្ធា ទុក្ខសច្ចំ, អយមេវ តណ្ហា សមុទយសច្ចំ, អយមេវ និរោធោ និរោធសច្ចំ, អយមេវ មគ្គោ មគ្គសច្ចន្តិ ឯវំ តស្ស ញាណស្ស អនុគតិយំ ញាណំ។ តេនាហ – ‟សោ ឥមិនា ធម្មេន ញាតេន ទិដ្ឋេន បត្តេន វិទិតេន បរិយោគាឡ្ហេន អតីតានាគតេន នយំ នេតី”តិ។ **បរិយេ ញាណ**ន្តិ បរេសំ ចិត្តបរិច្ឆេទេ ញាណំ។ យថាហ – ‟តត្ថ កតមំ បរិយេ ញាណំ? ឥធ ភិក្ខុ បរសត្តានំ បរបុគ្គលានំ ចេតសា ចេតោ បរិច្ច ជានាតី”តិ (វិភ. ៧៩៦) វិត្ថារេតព្ពំ។ ឋបេត្វា បន ឥមានិ តីណិ ញាណានិ អវសេសំ **សម្មុតិញាណំ** នាម។ យថាហ – ‟តត្ថ កតមំ សម្មុតិញាណំ? ឋបេត្វា ធម្មេ ញាណំ ឋបេត្វា អន្វយេ ញាណំ ឋបេត្វា បរិច្ឆេទេ ញាណំ អវសេសំ សម្មុតិញាណ”ន្តិ (វិភ. ៧៩៦)។

ទុក្ខេ ញាណាទីហិ អរហត្តំ បាបេត្វា ឯកស្ស ភិក្ខុនោ និគ្គមនំ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានំ កថិតំ។ តត្ថ ទ្វេ សច្ចានិ វដ្ដំ, ទ្វេ វិវដ្ដំ, វដ្ដេ អភិនិវេសោ ហោតិ, នោ វិវដ្ដេ។ ទ្វីសុ សច្ចេសុ អាចរិយសន្តិកេ បរិយត្តិំ ឧគ្គហេត្វា កម្មំ ករោតិ, ទ្វីសុ សច្ចេសុ ‟និរោធសច្ចំ នាម ឥដ្ឋំ កន្តំ មនាបំ, មគ្គសច្ចំ នាម ឥដ្ឋំ កន្តំ មនាប”ន្តិ សវនវសេន កម្មំ ករោតិ។ ទ្វីសុ សច្ចេសុ ឧគ្គហបរិបុច្ឆាសវនធារណសម្មសនបដិវេធោ វដ្ដតិ, ទ្វីសុ សវនបដិវេធោ វដ្ដតិ។ តីណិ កិច្ចវសេន បដិវិជ្ឈតិ, ឯកំ អារម្មណវសេន។ ទ្វេ សច្ចានិ ទុទ្ទសត្តា គម្ភីរានិ, ទ្វេ គម្ភីរត្តា ទុទ្ទសានិ។

សោតាបត្តិយង្គាទិចតុក្កវណ្ណនា

៣១១. សោតាបត្តិយង្គានីតិ សោតាបត្តិយា អង្គានិ, សោតាបត្តិមគ្គស្ស បដិលាភការណានីតិ អត្ថោ។ **សប្បុរិសសំសេវោ**តិ ពុទ្ធាទីនំ សប្បុរិសានំ ឧបសង្កមិត្វា សេវនំ។ **សទ្ធម្មស្សវន**ន្តិ សប្បាយស្ស តេបិដកធម្មស្ស សវនំ។ **យោនិសោមនសិការោ**តិ អនិច្ចាទិវសេន មនសិការោ។ **ធម្មានុធម្មប្បដិបត្តី**តិ លោកុត្តរធម្មស្ស អនុធម្មភូតាយ បុព្ពភាគបដិបត្តិយា បដិបជ្ជនំ។

អវេច្ចប្បសាទេនាតិ អចលប្បសាទេន។ ‟ឥតិបិ សោ ភគវា”តិអាទីនិ វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតានិ។ ផលធាតុ អាហារចតុក្កានិ ឧត្តានត្ថានេវ។ អបិចេត្ថ លូខបណីតវត្ថុវសេន ឱឡារិកសុខុមតា វេទិតព្ពា។

វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោតិ វិញ្ញាណំ ឯតាសុ តិដ្ឋតីតិ វិញ្ញាណដ្ឋិតិយោ។ អារម្មណដ្ឋិតិវសេនេតំ វុត្តំ។ **រូបូបាយ**ន្តិ រូបំ ឧបគតំ ហុត្វា។ បញ្ចវោការភវស្មិញ្ហិ អភិសង្ខារវិញ្ញាណំ រូបក្ខន្ធំ និស្សាយ តិដ្ឋតិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **រូបារម្មណ**ន្តិ រូបក្ខន្ធគោចរំ រូបបតិដ្ឋិតំ ហុត្វា។ **នន្ទូបសេចន**ន្តិ លោភសហគតំ សម្បយុត្តនន្ទិយាវ ឧបសិត្តំ ហុត្វា។ ឥតរំ ឧបនិស្សយកោដិយា។ **វុទ្ធិំ វិរូឡ្ហិំ វេបុល្លំ អាបជ្ជតី**តិ សទ្ធិបិ សត្តតិបិ វស្សានិ ឯវំ បវត្តមានំ វុទ្ធិំ វិរូឡ្ហិំ វេបុល្លំ អាបជ្ជតិ។ **វេទនូបាយាទីសុបិ** ឯសេវ នយោ។ ឥមេហិ បន តីហិ បទេហិ ចតុវោការភវេ អភិសង្ខារវិញ្ញាណំ វុត្តំ។ តស្ស យាវតាយុកំ បវត្តនវសេន វុទ្ធិំ វិរូឡ្ហិំ វេបុល្លំ អាបជ្ជនា វេទិតព្ពា។ ចតុក្កវសេន បន ទេសនាយ អាគតត្តា វិញ្ញាណូបាយន្តិ ន វុត្តំ។ ឯវំ វុច្ចមានេ ច ‟កតមំ នុ ខោ ឯត្ថ កម្មវិញ្ញាណំ, កតមំ វិបាកវិញ្ញាណ”ន្តិ សម្មោហោ ភវេយ្យ, តស្មាបិ ន វុត្តំ។ **អគតិគមនានិ** វិត្ថារិតានេវ។

ចីវរហេតូតិ តត្ថ មនាបំ ចីវរំ លភិស្សាមីតិ ចីវរការណា ឧប្បជ្ជតិ។ **ឥតិ ភវាភវហេតូ**តិ ឯត្ថ **ឥតី**តិ និទស្សនត្ថេ និបាតោ។ យថា ចីវរាទិហេតុ, ឯវំ ភវាភវហេតូបីតិ អត្ថោ។ **ភវាភវោ**តិ ចេត្ថ បណីតបណីតតរានិ តេលមធុផាណិតាទីនិ អធិប្បេតានិ។ ឥមេសំ បន ចតុន្នំ តណ្ហុប្បាទានំ បហានត្ថាយ បដិបាដិយាវ ចត្តារោ អរិយវំសា ទេសិតាតិ វេទិតព្ពា។ **បដិបទាចតុក្កំ** ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។ អក្ខមាទីសុ បធានករណកាលេ សីតាទីនិ ន ខមតីតិ **អក្ខមា។** ខមតីតិ **ខមា។** ឥន្ទ្រិយទមនំ **ទមា។** ‟ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ នាធិវាសេតី”តិអាទិនា នយេន វិតក្កសមនំ **សមា។**

ធម្មបទានីតិ ធម្មកោដ្ឋាសានិ។ អនភិជ្ឈា ធម្មបទំ នាម អលោភោ វា អលោភសីសេន អធិគតជ្ឈានវិបស្សនាមគ្គផលនិព្ពានានិ វា។ អព្យាបាទោ ធម្មបទំ នាម អកោបោ វា មេត្តាសីសេន អធិគតជ្ឈានាទីនិ វា។ សម្មាសតិ ធម្មបទំ នាម សុប្បដ្ឋិតសតិ វា សតិសីសេន អធិគតជ្ឈានាទីនិ វា។ សម្មាសមាធិ ធម្មបទំ នាម សមាបត្តិ វា អដ្ឋសមាបត្តិវសេន អធិគតជ្ឈានវិបស្សនាមគ្គផលនិព្ពានានិ វា។

ទសាសុភវសេន វា អធិគតជ្ឈានាទីនិ អនភិជ្ឈា ធម្មបទំ។ ចតុព្រហ្មវិហារវសេន អធិគតានិ អព្យាបាទោ ធម្មបទំ។ ទសានុស្សតិអាហារេបដិកូលសញ្ញាវសេន អធិគតានិ សម្មាសតិ ធម្មបទំ។ ទសកសិណអានាបានវសេន អធិគតានិ សម្មាសមាធិ ធម្មបទន្តិ។

ធម្មសមាទានេសុ បឋមំ អចេលកបដិបទា។ ទុតិយំ តិព្ពកិលេសស្ស អរហត្តំ គហេតុំ អសក្កោន្តស្ស អស្សុមុខស្សាបិ រុទតោ បរិសុទ្ធព្រហ្មចរិយចរណំ។ តតិយំ កាមេសុ បាតព្យតា។ ចតុត្ថំ ចត្តារោ បច្ចយេ អលភមានស្សាបិ ឈានវិបស្សនាវសេន សុខសមង្គិនោ សាសនព្រហ្មចរិយំ។

ធម្មក្ខន្ធាតិ ឯត្ថ គុណដ្ឋោ ខន្ធដ្ឋោ។ **សីលក្ខន្ធោ**តិ សីលគុណោ។ ឯត្ថ ច ផលសីលំ អធិប្បេតំ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥតិ ចតូសុបិ ឋានេសុ ផលមេវ វុត្តំ។

ពលានីតិ ឧបត្ថម្ភនដ្ឋេន អកម្បិយដ្ឋេន ច ពលានិ។ តេសំ បដិបក្ខេហិ កោសជ្ជាទីហិ អកម្បនិយតា វេទិតព្ពា។ សព្ពានិបិ សមថវិបស្សនាមគ្គវសេន លោកិយលោកុត្តរានេវ កថិតានិ។

អធិដ្ឋានានីតិ ឯត្ថ **អធី**តិ ឧបសគ្គមត្តំ។ អត្ថតោ បន តេន វា តិដ្ឋន្តិ, តត្ថ វា តិដ្ឋន្តិ, ឋានមេវ វា តំតំគុណាធិកានំ បុរិសានំ អធិដ្ឋានំ, បញ្ញាវ អធិដ្ឋានំ **បញ្ញាធិដ្ឋានំ។** ឯត្ថ ច បឋមេន អគ្គផលបញ្ញា។ ទុតិយេន វចីសច្ចំ។ តតិយេន អាមិសបរិច្ចាគោ។ ចតុត្ថេន កិលេសូបសមោ កថិតោតិ វេទិតព្ពោ។ បឋមេន ច កម្មស្សកតបញ្ញំ វិបស្សនាបញ្ញំ វា អាទឹ កត្វា ផលបញ្ញា កថិតា។ ទុតិយេន វចីសច្ចំ អាទឹ កត្វា បរមត្ថសច្ចំ និព្ពានំ។ តតិយេន អាមិសបរិច្ចាគំ អាទឹ កត្វា អគ្គមគ្គេន កិលេសបរិច្ចាគោ។ ចតុត្ថេន សមាបត្តិវិក្ខម្ភិតេ កិលេសេ អាទឹ កត្វា អគ្គមគ្គេន កិលេសវូបសមោ។ បញ្ញាធិដ្ឋានេន វា ឯកេន អរហត្តផលបញ្ញា កថិតា។ សេសេហិ បរមត្ថសច្ចំ។ សច្ចាធិដ្ឋានេន វា ឯកេន បរមត្ថសច្ចំ កថិតំ។ សេសេហិ អរហត្តបញ្ញាតិ **មូសិកាភយត្ថេរោ** អាហ។

បញ្ហព្យាករណាទិចតុក្កវណ្ណនា

៣១២. បញ្ហព្យាករណានិ មហាបទេសកថាយ វិត្ថារិតានេវ។

កណ្ហន្តិ កាឡកំ ទសអកុសលកម្មបថកម្មំ។ **កណ្ហវិបាក**ន្តិ អបាយេ និព្ពត្តនតោ កាឡកវិបាកំ។ **សុក្ក**ន្តិ បណ្ឌរំ កុសលកម្មបថកម្មំ។ **សុក្កវិបាក**ន្តិ សគ្គេ និព្ពត្តនតោ បណ្ឌរវិបាកំ។ **កណ្ហសុក្ក**ន្តិ មិស្សកកម្មំ។ **កណ្ហសុក្កវិបាក**ន្តិ សុខទុក្ខវិបាកំ។ មិស្សកកម្មញ្ហិ កត្វា អកុសលេន តិរច្ឆានយោនិយំ មង្គលហត្ថិដ្ឋានាទីសុ ឧប្បន្នោ កុសលេន បវត្តេ សុខំ វេទយតិ។ កុសលេន រាជកុលេបិ និព្ពត្តោ អកុសលេន បវត្តេ ទុក្ខំ វេទយតិ។ **អកណ្ហអសុក្ក**ន្តិ កម្មក្ខយករំ ចតុមគ្គញាណំ អធិប្បេតំ។ តញ្ហិ យទិ កណ្ហំ ភវេយ្យ, កណ្ហវិបាកំ ទទេយ្យ។ យទិ សុក្កំ ភវេយ្យ, សុក្កវិបាកំ ទទេយ្យ។ ឧភយវិបាកស្ស បន អទានតោ អកណ្ហាសុក្កវិបាកត្តា អកណ្ហំ អសុក្កន្តិ អយមេត្ថ អត្ថោ។

សច្ឆិករណីយាតិ បច្ចក្ខករណេន ចេវ បដិលាភេន ច សច្ឆិកាតព្ពា។ **ចក្ខុនា**តិ ទិព្ពចក្ខុនា។ **កាយេនា**តិ សហជាតនាមកាយេន។ **បញ្ញាយា**តិ អរហត្តផលញាណេន។

ឱឃាតិ វដ្ដស្មឹ សត្តេ ឱហនន្តិ ឱសីទាបេន្តីតិ ឱឃា។ តត្ថ បញ្ចកាមគុណិកោ រាគោ **កាមោឃោ។** រូបារូបភវេសុ ឆន្ទរាគោ **ភវោឃោ។** តថា ឈាននិកន្តិ សស្សតទិដ្ឋិសហគតោ ច រាគោ។ ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិយោ **ទិដ្ឋោឃោ។**

វដ្ដស្មឹ យោជេន្តីតិ **យោគា។** តេ ឱឃា វិយ វេទិតព្ពា។

វិសំយោជេន្តីតិ **វិសញ្ញោគា។** តត្ថ អសុភជ្ឈានំ កាមយោគវិសំយោគោ។ តំ បាទកំ កត្វា អធិគតោ អនាគាមិមគ្គោ ឯកន្តេនេវ **កាមយោគវិសញ្ញោគោ** នាម។ អរហត្តមគ្គោ **ភវយោគវិសញ្ញោគោ** នាម។ សោតាបត្តិមគ្គោ **ទិដ្ឋិយោគវិសញ្ញោគោ** នាម។ អរហត្តមគ្គោ **អវិជ្ជាយោគវិសញ្ញោគោ** នាម។

គន្ថនវសេន **គន្ថា។** វដ្ដស្មឹ នាមកាយញ្ចេវ រូបកាយញ្ច គន្ថតិ ពន្ធតិ បលិពុន្ធតីតិ **កាយគន្ថោ។ ឥទំសច្ចាភិនិវេសោ**តិ ឥទមេវ សច្ចំ, មោឃមញ្ញន្តិ ឯវំ បវត្តោ ទិដ្ឋាភិនិវេសោ។

ឧបាទានានីតិ អាទានគ្គហណានិ។ កាមោតិ រាគោ, សោយេវ គហណដ្ឋេន ឧបាទានន្តិ **កាមុបាទានំ។** ទិដ្ឋីតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិ, សាបិ គហណដ្ឋេន ឧបាទានន្តិ **ទិដ្ឋុបាទានំ។** ឥមិនា សុទ្ធីតិ ឯវំ សីលវតានំ គហណំ **សីលព្ពតុបាទានំ។** អត្តាតិ ឯតេន វទតិ ចេវ ឧបាទិយតិ ចាតិ **អត្តវាទុបាទានំ។**

យោនិយោតិ កោដ្ឋាសា។ អណ្ឌេ ជាតាតិ **អណ្ឌជា។** ជលាពុម្ហិ ជាតាតិ **ជលាពុជា។** សំសេទេ ជាតាតិ **សំសេទជា។** សយនគ្គិ បូតិមច្ឆាទីសុ ច និព្ពត្តានមេតំ អធិវចនំ។ វេគេន អាគន្ត្វា ឧបបតិតា វិយាតិ **ឱបបាតិកា។** តត្ថ ទេវមនុស្សេសុ សំសេទជឱបបាតិកានំ អយំ វិសេសោ។ សំសេទជា មន្ទា ទហរា ហុត្វា និព្ពត្តន្តិ។ ឱបបាតិកា សោឡសវស្សុទ្ទេសិកា ហុត្វា។ មនុស្សេសុ ហិ ភុម្មទេវេសុ ច ឥមា ចតស្សោបិ យោនិយោ លព្ភន្តិ។ តថា តិរច្ឆានេសុ សុបណ្ណនាគាទីសុ។ វុត្តញ្ហេតំ – “តត្ថ, ភិក្ខវេ, អណ្ឌជា សុបណ្ណា អណ្ឌជេវ នាគេ ហរន្តិ, ន ជលាពុជេ ន សំសេទជេ ន ឱបបាតិកេ”តិ (សំ. និ. ៣.៣៩៣)។ ចាតុមហារាជិកតោ បដ្ឋាយ ឧបរិទេវា ឱបបាតិកាយេវ ។ តថា នេរយិកា។ បេតេសុ ចតស្សោបិ លព្ភន្តិ។ **គព្ភាវក្កន្តិយោ** សម្បសាទនីយេ កថិតា ឯវ។

អត្តភាវបដិលាភេសុ បឋមោ ខិឌ្ឌាបទោសិកវសេន វេទិតព្ពោ។ ទុតិយោ ឱរព្ភិកាទីហិ ឃាតិយមានឧរព្ភាទិវសេន។ តតិយោ មនោបទោសិកាវសេន។ ចតុត្ថោ ចាតុមហារាជិកេ ឧបាទាយ ឧបរិសេសទេវតាវសេន។ តេ ហិ ទេវា នេវ អត្តសញ្ចេតនាយ មរន្តិ, ន បរសញ្ចេតនាយ។

ទក្ខិណាវិសុទ្ធាទិចតុក្កវណ្ណនា

៣១៣. ទក្ខិណាវិសុទ្ធិយោតិ ទានសង្ខាតា ទក្ខិណា វិសុជ្ឈន្តិ មហប្ផលា ហោន្តិ ឯតាហីតិ **ទក្ខិណាវិសុទ្ធិយោ។**

ទាយកតោ វិសុជ្ឈតិ, នោ បដិគ្គាហកតោតិ យត្ថ ទាយកោ សីលវា ហោតិ, ធម្មេនុប្បន្នំ ទេយ្យធម្មំ ទេតិ, បដិគ្គាហកោ ទុស្សីលោ។ អយំ ទក្ខិណា វេស្សន្តរមហារាជស្ស ទក្ខិណាសទិសា។ **បដិគ្គាហកតោ វិសុជ្ឈតិ, នោ ទាយកតោ**តិ យត្ថ បដិគ្គាហកោ សីលវា ហោតិ, ទាយកោ ទុស្សីលោ, អធម្មេនុប្បន្នំ ទេតិ, អយំ ទក្ខិណា ចោរឃាតកស្ស ទក្ខិណាសទិសា។ **នេវ ទាយកតោ វិសុជ្ឈតិ, នោ បដិគ្គាហកតោ**តិ យត្ថ ឧភោបិ ទុស្សីលា ទេយ្យធម្មោបិ អធម្មេន និព្ពត្តោ។ វិបរិយាយេន ចតុត្ថា វេទិតព្ពា។

សង្គហវត្ថូនីតិ សង្គហការណានិ។ តានិ ហេដ្ឋា វិភត្តានេវ។

អនរិយវោហារាតិ អនរិយានំ លាមកានំ វោហារា។

អរិយវោហារាតិ អរិយានំ សប្បុរិសានំ វោហារា។

ទិដ្ឋវាទិតាតិ ទិដ្ឋំ មយាតិ ឯវំ វាទិតា។ ឯត្ថ ច តំតំសមុដ្ឋាបកចេតនាវសេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អត្តន្តបាទិចតុក្កវណ្ណនា

៣១៤. អត្តន្តបាទីសុ បឋមោ អចេលកោ។ ទុតិយោ ឱរព្ភិកាទីសុ អញ្ញតរោ។ តតិយោ យញ្ញយាជកោ។ ចតុត្ថោ សាសនេ សម្មាបដិបន្នោ។

អត្តហិតាយ បដិបន្នាទីសុ បឋមោ យោ សយំ សីលាទិសម្បន្នោ, បរំ សីលាទីសុ ន សមាទបេតិ អាយស្មា វក្កលិត្ថេរោ វិយ។ ទុតិយោ យោ អត្តនា ន សីលាទិសម្បន្នោ, បរំ សីលាទីសុ សមាទបេតិ អាយស្មា ឧបនន្ទោ វិយ។ តតិយោ យោ នេវត្តនា សីលាទិសម្បន្នោ, បរំ សីលាទីសុ ន សមាទបេតិ ទេវទត្តោ វិយ។ ចតុត្ថោ យោ អត្តនា ច សីលាទិសម្បន្នោ បរញ្ច សីលាទីសុ សមាទបេតិ អាយស្មា មហាកស្សបោ វិយ។

តមាទីសុ **តមោ**តិ អន្ធការភូតោ។ **តមបរាយណោ**តិ តមមេវ បរំ អយនំ គតិ អស្សាតិ តមបរាយណោ។ ឯវំ សព្ពបទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឯត្ថ ច បឋមោ នីចេ ចណ្ឌាលាទិកុលេ ទុជ្ជីវិតេ ហីនត្តភាវេ និព្ពត្តិត្វា តីណិ ទុច្ចរិតានិ បរិបូរេតិ។ ទុតិយោ តថាវិធោ ហុត្វា តីណិ សុចរិតានិ បរិបូរេតិ។ តតិយោ ឧឡារេ ខត្តិយកុលេ ពហុអន្នបានេ សម្បន្នត្តភាវេ និព្ពត្តិត្វា តីណិ ទុច្ចរិតានិ បរិបូរេតិ។ ចតុត្ថោ តាទិសោវ ហុត្វា តីណិ សុចរិតានិ បរិបូរេតិ។

សមណមចលោតិ សមណអចលោ។ ម-ការោ បទសន្ធិមត្តំ។ សោ សោតាបន្នោ វេទិតព្ពោ។ សោតាបន្នោ ហិ ចតូហិ វាតេហិ ឥន្ទខីលោ វិយ បរប្បវាទេហិ អកម្បិយោ។ អចលសទ្ធាយ សមន្នាគតោតិ **សមណមចលោ។** វុត្តម្បិ ចេតំ – “កតមោ ច បុគ្គលោ សមណមចលោ? ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ តិណ្ណំ សំយោជនានំ បរិក្ខយា”តិ (បុ. ប. ១៩០) វិត្ថារោ។ រាគទោសានំ បន តនុភូតត្តា សកទាគាមី **សមណបទុមោ** នាម។ តេនាហ – “កតមោ បន បុគ្គលោ សមណបទុមោ? ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ សកិទេវ ឥមំ លោកំ អាគន្ត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ, អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ សមណបទុមោ”តិ (បុ. ប. ១៩០)។ រាគទោសានំ អភាវា ខិប្បមេវ បុប្ផិស្សតីតិ អនាគាមី **សមណបុណ្ឌរីកោ** នាម។ តេនាហ – “កតមោ ច បុគ្គលោ សមណបុណ្ឌរីកោ? ឥធេកច្ចោ បុគ្គលោ បញ្ចន្នំ ឱរម្ភាគិយានំ...បេ.... អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ សមណបុណ្ឌរីកោ”តិ (បុ. ប. ១៩០)។ អរហា បន សព្ពេសម្បិ ថន្ធការកិលេសានំ អភាវា សមណេសុ **សមណសុខុមាលោ** នាម។ តេនាហ – “កតមោ ច បុគ្គលោ សមណេសុ សមណសុខុមាលោ? ឥធេកច្ចោ អាសវានំ ខយា...បេ.... ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ។ អយំ វុច្ចតិ បុគ្គលោ សមណេសុ សមណសុខុមាលោ”តិ។

“ឥមេ ខោ , អាវុសោ”តិអាទិ វុត្តនយេនេវ យោជេតព្ពំ។ ឥតិ សមបញ្ញាសាយ ចតុក្កានំ វសេន ទ្វេ បញ្ញសតានិ កថេន្តោ ថេរោ សាមគ្គិរសំ ទស្សេសីតិ។

ចតុក្កវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ចកវណ្ណនា

៣១៥. ឥតិ ចតុក្កវសេន សាមគ្គិរសំ ទស្សេត្វា ឥទានិ បញ្ចកវសេន ទស្សេតុំ បុន ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ បញ្ចសុ ខន្ធេសុ **រូបក្ខន្ធោ** លោកិយោ។ សេសា **លោកិយលោកុត្តរា។ ឧបាទានក្ខន្ធា** លោកិយាវ។ វិត្ថារតោ បន ខន្ធកថា វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តា។ **កាមគុណា** ហេដ្ឋា វិត្ថារិតាវ។

សុគតទុក្កដាទីហិ គន្តព្ពាតិ **គតិយោ។ និរយោ**តិ និរស្សាទោ។ សហោកាសេន ខន្ធា កថិតា។ តតោ បរេសុ តីសុ និព្ពត្តា ខន្ធាវ វុត្តា។ ចតុត្ថេ ឱកាសោបិ។

អាវាសេ មច្ឆរិយំ **អាវាសមច្ឆរិយំ។** តេន សមន្នាគតោ ភិក្ខុ អាគន្តុកំ ទិស្វា “ឯត្ថ ចេតិយស្ស វា សង្ឃស្ស វា បរិក្ខារោ ឋបិតោ”តិអាទីនិ វត្វា សង្ឃិកម្បិ អាវាសំ និវារេតិ។ សោ កាលង្កត្វា បេតោ វា អជគរោ វា ហុត្វា និព្ពត្តតិ។ កុលេ មច្ឆរិយំ **កុលមច្ឆរិយំ។** តេន សមន្នាគតោ ភិក្ខុ តេហិ ការណេហិ អត្តនោ ឧបដ្ឋាកកុលេ អញ្ញេសំ បវេសនម្បិ និវារេតិ។ លាភេ មច្ឆរិយំ **លាភមច្ឆរិយំ។** តេន សមន្នាគតោ ភិក្ខុ សង្ឃិកម្បិ លាភំ មច្ឆរាយន្តោ យថា អញ្ញេ ន លភន្តិ, ឯវំ ករោតិ។ វណ្ណេ មច្ឆរិយំ **វណ្ណមច្ឆរិយំ។ វណ្ណោ**តិ ចេត្ថ សរីរវណ្ណោបិ គុណវណ្ណោបិ វេទិតព្ពោ។ បរិយត្តិធម្មេ មច្ឆរិយំ **ធម្មមច្ឆរិយំ។** តេន សមន្នាគតោ ភិក្ខុ “ឥមំ ធម្មំ បរិយាបុណិត្វា ឯសោ មំ អភិភវិស្សតី”តិ អញ្ញស្ស ន ទេតិ។ យោ បន ធម្មានុគ្គហេន វា បុគ្គលានុគ្គហេន វា ន ទេតិ, ន តំ មច្ឆរិយំ។

ចិត្តំ និវារេន្តិ បរិយោនន្ធន្តីតិ **នីវរណានិ។** កាមច្ឆន្ទោ នីវរណបត្តោ អរហត្តមគ្គវជ្ឈោ។ កាមរាគានុសយោ កាមរាគសំយោជនបត្តោ អនាគាមិមគ្គវជ្ឈោ។ ថិនំ ចិត្តគេលញ្ញំ ។ មិទ្ធំ ខន្ធត្តយគេលញ្ញំ។ ឧភយម្បិ អរហត្តមគ្គវជ្ឈំ។ តថា ឧទ្ធច្ចំ។ កុក្កុច្ចំ អនាគាមិមគ្គវជ្ឈំ។ វិចិកិច្ឆា បឋមមគ្គវជ្ឈា។

សំយោជនានីតិ ពន្ធនានិ។ តេហិ បន ពទ្ធេសុ បុគ្គលេសុ រូបារូបភវេ និព្ពត្តា សោតាបន្នសកទាគាមិនោ អន្តោពទ្ធា ពហិសយិតា នាម។ តេសញ្ហិ កាមភវេ ពន្ធនំ។ កាមភវេ អនាគាមិនោ ពហិពទ្ធា អន្តោសយិតា នាម។ តេសញ្ហិ រូបារូបភវេ ពន្ធនំ។ កាមភវេ សោតាបន្នសកទាគាមិនោ អន្តោពទ្ធា អន្តោសយិតា នាម។ រូបារូបភវេ អនាគាមិនោ ពហិពទ្ធា ពហិសយិតា នាម។ ខីណាសវោ សព្ពត្ថ អពទ្ធោ។

សិក្ខិតព្ពំ បទំ **សិក្ខាបទំ**, សិក្ខាកោដ្ឋាសោតិ អត្ថោ។ សិក្ខាយ វា បទំ សិក្ខាបទំ, អធិចិត្តអធិបញ្ញាសិក្ខាយ អធិគមុបាយោតិ អត្ថោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ វិត្ថារតោ បន សិក្ខាបទកថា វិភង្គប្បករណេ សិក្ខាបទវិភង្គេ អាគតា ឯវ។

អភព្ពដ្ឋានាទិបញ្ចកវណ្ណនា

៣១៦. “អភព្វោ, អាវុសោ, ខីណាសវោ ភិក្ខុ សញ្ចិច្ច បាណ”ន្តិអាទិ ទេសនាសីសមេវ, សោតាបន្នាទយោបិ បន អភព្វា។ បុថុជ្ជនខីណាសវានំ និន្ទាបសំសត្ថម្បិ ឯវំ វុត្តំ។ បុថុជ្ជនោ នាម គារយ្ហោ, មាតុឃាតាទីនិបិ ករោតិ ។ ខីណាសវោ បន បាសំសោ, កុន្ថកិបិល្លិកឃាតាទីនិបិ ន ករោតីតិ។

ព្យសនេសុ វិយស្សតីតិ ព្យសនំ, ហិតសុខំ ខិបតិ វិទ្ធំសេតីតិ អត្ថោ។ ញាតីនំ ព្យសនំ **ញាតិព្យសនំ,** ចោររោគភយាទីហិ ញាតិវិនាសោតិ អត្ថោ។ ភោគានំ ព្យសនំ **ភោគព្យសនំ,** រាជចោរាទិវសេន ភោគវិនាសោតិ អត្ថោ។ រោគោ ឯវ ព្យសនំ **រោគព្យសនំ។** រោគោ ហិ អារោគ្យំ ព្យសតិ វិនាសេតីតិ ព្យសនំ, សីលស្ស ព្យសនំ **សីលព្យសនំ។** ទុស្សីល្យស្សេតំ នាមំ។ សម្មាទិដ្ឋឹ វិនាសយមានា ឧប្បន្នា ទិដ្ឋិ ឯវ ព្យសនំ **ទិដ្ឋិព្យសនំ។** ឯត្ថ ច ញាតិព្យសនាទីនិ តីណិ នេវ អកុសលានិ ន តិលក្ខណាហតានិ។ សីលទិដ្ឋិព្យសនទ្វយំ អកុសលំ តិលក្ខណាហតំ។ តេនេវ “នាវុសោ, សត្តា ញាតិព្យសនហេតុ វា”តិអាទិមាហ។

ញាតិសម្បទាតិ ញាតីនំ សម្បទា បារិបូរិ ពហុភាវោ។ **ភោគសម្បទាយបិ** ឯសេវ នយោ។ អារោគ្យស្ស សម្បទា **អារោគ្យសម្បទា។** បារិបូរិ ទីឃរត្តំ អរោគតា។ **សីលទិដ្ឋិសម្បទាសុបិ** ឯសេវ នយោ ។ ឥធាបិ ញាតិសម្បទាទយោ នោ កុសលា, ន តិលក្ខណាហតា។ សីលទិដ្ឋិសម្បទា កុសលា, តិលក្ខណាហតា។ តេនេវ “នាវុសោ, សត្តា ញាតិសម្បទាហេតុ វា”តិអាទិមាហ។

សីលវិបត្តិសីលសម្បត្តិកថា មហាបរិនិព្ពានេ វិត្ថារិតាវ។

ចោទកេនាតិ វត្ថុសំសន្ទស្សនា, អាបត្តិសំសន្ទស្សនា, សំវាសប្បដិក្ខេបោ, សាមីចិប្បដិក្ខេបោតិ ចតូហិ ចោទនាវត្ថូហិ ចោទយមានេន។ **កាលេន វក្ខាមិ នោ អកាលេនា**តិ ឯត្ថ ចុទិតកស្ស កាលោ កថិតោ, ន ចោទកស្ស។ បរំ ចោទេន្តេន ហិ បរិសមជ្ឈេ វា ឧបោសថបវារណគ្គេ វា អាសនសាលាភោជនសាលាទីសុ វា ន ចោទេតព្ពំ។ ទិវាដ្ឋានេ និសិន្នកាលេ “ករោតាយស្មា ឱកាសំ, អហំ អាយស្មន្តំ វត្តុកាមោ”តិ ឯវំ ឱកាសំ ការេត្វា ចោទេតព្ពំ។ បុគ្គលំ បន ឧបបរិក្ខិត្វា យោ លោលបុគ្គលោ អភូតំ វត្វា ភិក្ខូនំ អយសំ អារោបេតិ, សោ ឱកាសកម្មំ វិនាបិ ចោទេតព្វោ។ **ភូតេនា**តិ តច្ឆេន សភាវេន។ **សណ្ហេនា**តិ មដ្ឋេន មុទុកេន។ **អត្ថសញ្ហិតេនា**តិ អត្ថកាមតាយ ហិតកាមតាយ ឧបេតេន។

បធានិយង្គបញ្ចកវណ្ណនា

៣១៧. **បធានិយង្គានី**តិ បធានំ វុច្ចតិ បទហនំ, បធានមស្ស អត្ថីតិ បធានិយោ, បធានិយស្ស ភិក្ខុនោ អង្គានិ **បធានិយង្គានិ។ សទ្ធោ**តិ សទ្ធាយ សមន្នាគតោ។ សទ្ធា បនេសា អាគមនសទ្ធា, អធិគមនសទ្ធា, ឱកប្បនសទ្ធា, បសាទសទ្ធាតិ ចតុព្ពិធា។ តត្ថ សព្ពញ្ញុពោធិសត្តានំ សទ្ធា អភិនីហារតោ អាគតត្តា **អាគមនសទ្ធា** នាម។ អរិយសាវកានំ បដិវេធេន អធិគតត្តា **អធិគមនសទ្ធា** នាម។ ពុទ្ធោ ធម្មោ សង្ឃោតិ វុត្តេ អចលភាវេន ឱកប្បនំ **ឱកប្បនសទ្ធា** នាម។ បសាទុប្បត្តិ **បសាទសទ្ធា** នាម។ ឥធ ឱកប្បនសទ្ធា អធិប្បេតា។ **ពោធិន្តិ** ចតុត្ថមគ្គញាណំ។ តំ សុប្បដិវិទ្ធំ តថាគតេនាតិ សទ្ទហតិ។ ទេសនាសីសមេវ ចេតំ, ឥមិនា បន អង្គេន តីសុបិ រតនេសុ សទ្ធា អធិប្បេតា។ យស្ស ហិ ពុទ្ធាទីសុ បសាទោ ពលវា, តស្ស បធានវីរិយំ ឥជ្ឈតិ។ **អប្បាពាធោ**តិ អរោគោ។ **អប្បាតង្កោ**តិ និទ្ទុក្ខោ។ **សមវេបាកិនិយា**តិ សមវិបាចនិយា។ **គហណិយា**តិ កម្មជតេជោធាតុយា។ **នាតិសីតាយ នាច្ចុណ្ហាយា**តិ អតិសីតគហណិកោ សីតភីរុ ហោតិ, អច្ចុណ្ហគហណិកោ ឧណ្ហភីរុ ហោតិ, តេសំ បធានំ ន ឥជ្ឈតិ។ មជ្ឈិមគហណិកស្ស ឥជ្ឈតិ។ តេនាហ – “មជ្ឈិមាយ បធានក្ខមាយា”តិ។ **យថាភូតំ អត្តានំ អាវិកត្តា**តិ យថាភូតំ អត្តនោ អគុណំ បកាសេតា។ **ឧទយត្ថគាមិនិយា**តិ ឧទយញ្ច អត្ថង្គមញ្ច គន្តុំ បរិច្ឆិន្ទិតុំ សមត្ថាយ, ឯតេន បញ្ញាសលក្ខណបរិគ្គាហកំ ឧទយព្ពយញាណំ វុត្តំ ។ **អរិយាយា**តិ បរិសុទ្ធាយ។ **និព្ពេធិកាយា**តិ អនិព្ពិទ្ធបុព្ពេ លោភក្ខន្ធាទយោ និព្ពិជ្ឈិតុំ សមត្ថាយ។ **សម្មា ទុក្ខក្ខយគាមិនិយា**តិ តទង្គវសេន កិលេសានំ បហីនត្តា យំ យំ ទុក្ខំ ខីយតិ, តស្ស តស្ស ទុក្ខស្ស ខយគាមិនិយា។ ឥតិ សព្ពេហិ ឥមេហិ បទេហិ វិបស្សនាបញ្ញាវ កថិតា។ ទុប្បញ្ញស្ស ហិ បធានំ ន ឥជ្ឈតិ។

សុទ្ធាវាសាទិបញ្ចកវណ្ណនា

៣១៨. **សុទ្ធាវាសា**តិ សុទ្ធា ឥធ អាវសឹសុ អាវសន្តិ អាវសិស្សន្តិ វាតិ សុទ្ធាវាសា។ សុទ្ធាតិ កិលេសមលរហិតា អនាគាមិខីណាសវា។ **អវិហា**តិអាទីសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ មហាបទានេ វុត្តមេវ។

អនាគាមីសុ អាយុនោ មជ្ឈំ អនតិក្កមិត្វា អន្តរាវ កិលេសបរិនិព្ពានំ អរហត្តំ បត្តោ **អន្តរាបរិនិព្ពាយី** នាម។ មជ្ឈំ ឧបហច្ច អតិក្កមិត្វា បត្តោ **ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី** នាម។ អសង្ខារេន អប្បយោគេន អកិលមន្តោ សុខេន បត្តោ **អសង្ខារបរិនិព្ពាយី** នាម។ សសង្ខារេន សប្បយោគេន កិលមន្តោ ទុក្ខេន បត្តោ **សសង្ខារបរិនិព្ពាយី** នាម។ ឥមេ ចត្តារោ បញ្ចសុបិ សុទ្ធាវាសេសុ លព្ភន្តិ។ **ឧទ្ធំសោតោអកនិដ្ឋគាមី**តិ ឯត្ថ បន ចតុក្កំ វេទិតព្ពំ។ យោ ហិ អវិហាតោ បដ្ឋាយ ចត្តារោ ទេវលោកេ សោធេត្វា អកនិដ្ឋំ គន្ត្វា បរិនិព្ពាយតិ, អយំ ឧទ្ធំសោតោ អកនិដ្ឋគាមី នាម។ យោ អវិហាតោ ទុតិយំ វា តតិយំ វា ចតុត្ថំ វា ទេវលោកំ គន្ត្វា បរិនិព្ពាយតិ, អយំ ឧទ្ធំសោតោ ន អកនិដ្ឋគាមី នាម។ យោ កាមភវតោ អកនិដ្ឋេសុ និព្ពត្តិត្វា បរិនិព្ពាយតិ, អយំ ន ឧទ្ធំសោតោ អកនិដ្ឋគាមី នាម។ យោ ហេដ្ឋា ចតូសុ ទេវលោកេសុ តត្ថ តត្ថេវ និព្ពត្តិត្វា បរិនិព្ពាយតិ, អយំ ន ឧទ្ធំសោតោ ន អកនិដ្ឋគាមី នាមាតិ។

ចេតោខិលបញ្ហកវណ្ណនា

៣១៩. ចេតោខិលាតិ ចិត្តស្ស ថទ្ធភាវា។ **សត្ថរិ កង្ខតី**តិ សត្ថុ សរីរេ វា គុណេ វា កង្ខតិ។ សរីរេ កង្ខមានោ “ទ្វត្តិំសមហាបុរិសវរលក្ខណបដិមណ្ឌិតំ នាម សរីរំ អត្ថិ នុ ខោ នត្ថី”តិ កង្ខតិ។ គុណេ កង្ខមានោ “អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នជាននសមត្ថំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ អត្ថិ នុ ខោ នត្ថី”តិ កង្ខតិ។ **អាតប្បាយា**តិ វីរិយករណត្ថាយ។ **អនុយោគាយា**តិ បុនប្បុនំ យោគាយ។ សាតច្ចាយាតិ **សតតកិរិយាយ។ បធានាយា**តិ បទហនត្ថាយ។ **អយំ បឋមោ ចេតោខិលោ**តិ អយំ សត្ថរិ វិចិកិច្ឆាសង្ខាតោ បឋមោ ចិត្តស្ស ថទ្ធភាវោ។ **ធម្មេ**តិ បរិយត្តិធម្មេ ច បដិវេធធម្មេ ច។ បរិយត្តិធម្មេ កង្ខមានោ “តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ ចតុរាសីតិធម្មក្ខន្ធសហស្សានីតិ វទន្តិ, អត្ថិ នុ ខោ ឯតំ នត្ថី”តិ កង្ខតិ។ បដិវេធធម្មេ កង្ខមានោ “វិបស្សនានិស្សន្ទោ មគ្គោ នាម, មគ្គនិស្សន្ទោ ផលំ នាម, សព្ពសង្ខារបដិនិស្សគ្គោ និព្ពានំ នាមាតិ វទន្តិ, តំ អត្ថិ នុ ខោ នត្ថី”តិ កង្ខតិ។ **សង្ឃេ កង្ខតី**តិ “ឧជុប្បដិបន្នោតិអាទីនំ បទានំ វសេន ឯវរូបំ បដិបទំ បដិបន្នោ ចត្តារោ មគ្គដ្ឋា ចត្តារោ ផលដ្ឋាតិ អដ្ឋន្នំ បុគ្គលានំ សមូហភូតោ សង្ឃោ នាម អត្ថិ នុ ខោ នត្ថី”តិ កង្ខតិ។ **សិក្ខាយ កង្ខមានោ** “អធិសីលសិក្ខា នាម, អធិចិត្តអធិបញ្ញាសិក្ខា នាមាតិ វទន្តិ , សា អត្ថិ នុ ខោ នត្ថី”តិ កង្ខតិ។ **អយំ បញ្ចមោ**តិ អយំ សព្រហ្មចារីសុ កោបសង្ខាតោ បញ្ចមោ ចិត្តស្ស ថទ្ធភាវោ កចវរភាវោ ខាណុកភាវោ។

ចេតសោវិនិពន្ធាទិបញ្ហកវណ្ណនា

៣២០. ចេតសោវិនិពន្ធាតិ ចិត្តំ ពន្ធិត្វា មុដ្ឋិយំ កត្វា វិយ គណ្ហន្តីតិ ចេតសោវិនិពន្ធា។ **កាមេ**តិ វត្ថុកាមេបិ កិលេសកាមេបិ។ **កាយេ**តិ អត្តនោ កាយេ។ **រូបេ**តិ ពហិទ្ធារូបេ។ **យាវទត្ថ**ន្តិ យត្តកំ ឥច្ឆតិ, តត្តកំ។ **ឧទរាវទេហក**ន្តិ ឧទរបូរំ។ តញ្ហិ ឧទរំ អវទេហនតោ “ឧទរាវទេហក”ន្តិ វុច្ចតិ។ **សេយ្យសុខ**ន្តិ មញ្ចបីឋសុខំ។ **បស្សសុខ**ន្តិ យថា សម្បរិវត្តកំ សយន្តស្ស ទក្ខិណបស្សវាមបស្សានំ សុខំ ហោតិ, ឯវំ ឧប្បន្នំ សុខំ។ **មិទ្ធសុខ**ន្តិ និទ្ទាសុខំ។ **អនុយុត្តោ**តិ យុត្តប្បយុត្តោ វិហរតិ។ **បណិធាយា**តិ បត្ថយិត្វា។ **ព្រហ្មចរិយេនា**តិ មេថុនវិរតិព្រហ្មចរិយេន។ **ទេវោ វា ភវិស្សាមី**តិ មហេសក្ខទេវោ វា ភវិស្សាមិ។ **ទេវញ្ញតរោ វា**តិ អប្បេសក្ខទេវេសុ វា អញ្ញតរោ។

ឥន្ទ្រិយេសុ បឋមបញ្ហកេ លោកិយានេវ កថិតានិ។ ទុតិយបញ្ហកេ បឋមទុតិយចតុត្ថានិ លោកិយានិ, តតិយបញ្ចមានិ លោកិយលោកុត្តរានិ។ តតិយបញ្ហកេ សមថវិបស្សនាមគ្គវសេន លោកិយលោកុត្តរានិ។

និស្សរណិយបញ្ហកវណ្ណនា

៣២១. និស្សរណិយាតិ និស្សដា វិសញ្ញុត្តា។ **ធាតុយោ**តិ អត្តសុញ្ញសភាវា។ **កាមេ មនសិករោតោ**តិ កាមេ មនសិករោន្តស្ស, អសុភជ្ឈានតោ វុដ្ឋាយ អគទំ គហេត្វា វិសំ វីមំសន្តោ វិយ វីមំសនត្ថំ កាមាភិមុខំ ចិត្តំ បេសេន្តស្សាតិ អត្ថោ។ **ន បក្ខន្ទតី**តិ ន បវិសតិ។ **ន បសីទតី**តិ បសាទំ នាបជ្ជតិ។ **ន សន្តិដ្ឋតី**តិ ន បតិដ្ឋតិ។ **ន វិមុច្ចតី**តិ នាធិមុច្ចតិ។ យថា បន កុក្កុដបត្តំ វា ន្ហារុទទ្ទុលំ វា អគ្គិម្ហិ បក្ខិត្តំ បតិលីយតិ បតិកុដតិ បតិវត្តតិ ន សម្បសារិយតិ; ឯវំ បតិលីយតិ ន បសារិយតិ។ **នេក្ខម្មំ ខោ បនា**តិ ឥធ នេក្ខម្មំ នាម ទសសុ អសុភេសុ បឋមជ្ឈានំ, តទស្ស មនសិករោតោ ចិត្តំ បក្ខន្ទតិ។ **តស្ស តំ ចិត្ត**ន្តិ តស្ស តំ អសុភជ្ឈានចិត្តំ។ **សុគត**ន្តិ គោចរេ គតត្តា សុដ្ឋុ គតំ។ **សុភាវិត**ន្តិ អហានភាគិយត្តា សុដ្ឋុ ភាវិតំ។ **សុវុដ្ឋិត**ន្តិ កាមតោ សុដ្ឋុ វុដ្ឋិតំ។ **សុវិមុត្ត**ន្តិ កាមេហិ សុដ្ឋុ វិមុត្តំ។ កាមបច្ចយា អាសវា នាម កាមហេតុកា ចត្តារោ អាសវា។ **វិឃាតា**តិ ទុក្ខា។ **បរិឡាហា**តិ កាមរាគបរិឡាហា។ **ន សោ តំ វេទនំ វេទេតី**តិ សោ តំ កាមវេទនំ វិឃាតបរិឡាហវេទនញ្ច ន វេទយតិ។ **ឥទមក្ខាតំ កាមានំ និស្សរណ**ន្តិ ឥទំ អសុភជ្ឈានំ កាមេហិ និស្សដត្តា កាមានំ និស្សរណន្តិ អក្ខាតំ។ យោ បន

តំ ឈានំ បាទកំ កត្វា សង្ខារេ សម្មសន្តោ តតិយំ មគ្គំ បត្វា អនាគាមិផលេន និព្ពានំ ទិស្វា បុន កាមា នាម នត្ថីតិ ជានាតិ, តស្ស ចិត្តំ អច្ចន្តនិស្សរណមេវ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

អយំ បន វិសេសោ, ទុតិយវារេ មេត្តាឈានាទិ ព្យាបាទស្ស និស្សរណំ នាម។ តតិយវារេ ករុណាឈានាទិ វិហឹសាយ និស្សរណំ នាម។ ចតុត្ថវារេ អរូបជ្ឈានាទិ រូបានំ និស្សរណំ នាម។ អច្ចន្តនិស្សរណេ ចេត្ថ អរហត្តផលំ យោជេតព្ពំ។

បញ្ចមវារេ **សក្កាយំ មនសិករោតោ**តិ សុទ្ធសង្ខារេ បរិគ្គណ្ហិត្វា អរហត្តំ បត្តស្ស សុក្ខវិបស្សកស្ស ផលសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ វីមំសនត្ថំ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធាភិមុខំ ចិត្តំ បេសេន្តស្ស។ **ឥទមក្ខាតំ សក្កាយនិស្សរណ**ន្តិ ឥទំ អរហត្តមគ្គេន ច ផលេន ច និព្ពានំ ទិស្វា ឋិតស្ស ភិក្ខុនោ បុន សក្កាយោ នត្ថីតិ ឧប្បន្នំ អរហត្តផលសមាបត្តិចិត្តំ សក្កាយស្ស និស្សរណន្តិ អក្ខាតំ។

វិមុត្តាយតនបញ្ចកវណ្ណនា

៣២២. **វិមុត្តាយតនានី**តិ វិមុច្ចនការណានិ។ **អត្ថបដិសំវេទិនោ**តិ បាឡិអត្ថំ ជានន្តស្ស។ **ធម្មបដិសំវេទិនោ**តិ បាឡឹ ជានន្តស្ស។ **បាមោជ្ជ**ន្តិ តរុណបីតិ។ **បីតី**តិ តុដ្ឋាការភូតា ពលវបីតិ។ **កាយោ**តិ នាមកាយោ បដិបស្សម្ភតិ។ **សុខំ វេទយតី**តិ សុខំ បដិលភតិ។ **ចិត្តំ សមាធិយតី**តិ អរហត្តផលសមាធិនា សមាធិយតិ។ អយញ្ហិ តំ ធម្មំ សុណន្តោ អាគតាគតដ្ឋានេ ឈានវិបស្សនាមគ្គផលានិ ជានាតិ, តស្ស ឯវំ ជានតោ បីតិ ឧប្បជ្ជតិ។ សោ តស្សា បីតិយា អន្តរា ឱសក្កិតុំ ន ទេន្តោ ឧបចារកម្មដ្ឋានិកោ ហុត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “ចិត្តំ សមាធិយតី”តិ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ ។ អយំ បន វិសេសោ, **សមាធិនិមិត្ត**ន្តិ អដ្ឋតឹសាយ អារម្មណេសុ អញ្ញតរោ សមាធិយេវ សមាធិនិមិត្តំ។ **សុគ្គហិតំ ហោតី**តិអាទីសុ អាចរិយសន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ ឧគ្គណ្ហន្តេន សុដ្ឋុ គហិតំ ហោតិ។ **សុដ្ឋុ មនសិកត**ន្តិ សុដ្ឋុ ឧបធារិតំ។ **សុប្បដិវិទ្ធំ បញ្ញាយា**តិ បញ្ញាយ សុដ្ឋុ បច្ចក្ខំ កតំ។ **តស្មឹ ធម្មេ**តិ តស្មឹ កម្មដ្ឋានបាឡិធម្មេ។

វិមុត្តិបរិបាចនីយាតិ វិមុត្តិ វុច្ចតិ អរហត្តំ, តំ បរិបាចេន្តីតិ **វិមុត្តិបរិបាចនីយា។ អនិច្ចសញ្ញា**តិ អនិច្ចានុបស្សនាញាណេ ឧប្បន្នសញ្ញា។ **អនិច្ចេ ទុក្ខសញ្ញា**តិ ទុក្ខានុបស្សនាញាណេ ឧប្បន្នសញ្ញា។ **ទុក្ខេ អនត្តសញ្ញា**តិ អនត្តានុបស្សនាញាណេ ឧប្បន្នសញ្ញា។ **បហានសញ្ញា**តិ បហានានុបស្សនាញាណេ ឧប្បន្នសញ្ញា។ **វិរាគសញ្ញា**តិ វិរាគានុបស្សនាញាណេ ឧប្បន្នសញ្ញា។

“ឥមេ ខោ អាវុសោ”តិអាទិ វុត្តនយេនេវ យោជេតព្ពំ។ ឥតិ ឆព្ពីសតិយា បញ្ចកានំ វសេន តឹសសតបញ្ចកេ កថេន្តោ ថេរោ សាមគ្គិរសំ ទស្សេសីតិ។

បញ្ចកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឆក្កវណ្ណនា

៣២៣. ឥតិ បញ្ចកវសេន សាមគ្គិរសំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ឆក្កវសេន ទស្សេតុំ បុន ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **អជ្ឈត្តិកានី**តិ អជ្ឈត្តជ្ឈត្តិកានិ។ **ពាហិរានី**តិ តតោ អជ្ឈត្តជ្ឈត្តតោ ពហិភូតានិ។ វិត្ថារតោ បន អាយតនកថា **វិសុទ្ធិមគ្គេ** កថិតាវ។ **វិញ្ញាណកាយា**តិ វិញ្ញាណសមូហា។ **ចក្ខុវិញ្ញាណ**ន្តិ ចក្ខុបសាទនិស្សិតំ កុសលាកុសលវិបាកវិញ្ញាណំ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **ចក្ខុសម្ផស្សោ**តិ ចក្ខុនិស្សិតោ សម្ផស្សោ។ **សោតសម្ផស្សា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **មនោសម្ផស្សោ**តិ ឥមេ ទស សម្ផស្សេ ឋបេត្វា សេសោ សព្ពោ មនោសម្ផស្សោ នាម។ វេទនាឆក្កម្បិ ឯតេនេវ នយេន វេទិតព្ពំ។ **រូបសញ្ញា**តិ រូបំ អារម្មណំ កត្វា ឧប្បន្នា សញ្ញា។ ឯតេនុបាយេន សេសាបិ វេទិតព្ពា។ ចេតនាឆក្កេបិ ឯសេវ នយោ។ តថា តណ្ហាឆក្កេ។

អគារវោតិ គារវវិរហិតោ។ **អប្បតិស្សោ**តិ អប្បតិស្សយោ អនីចវុត្តិ។ ឯត្ថ បន យោ ភិក្ខុ សត្ថរិ ធរមានេ តីសុ កាលេសុ ឧបដ្ឋានំ ន យាតិ។ សត្ថរិ អនុបាហនេ ចង្កមន្តេ សឧបាហនោ ចង្កមតិ, នីចេ ចង្កមន្តេ ឧច្ចេ ចង្កមតិ, ហេដ្ឋា វសន្តេ ឧបរិ វសតិ, សត្ថុទស្សនដ្ឋានេ ឧភោ អំសេ បារុបតិ, ឆត្តំ ធារេតិ, ឧបាហនំ ធារេតិ, នហាយតិ, ឧច្ចារំ វា បស្សាវំ វា ករោតិ។ បរិនិព្ពុតេ បន ចេតិយំ វន្ទិតុំ ន គច្ឆតិ, ចេតិយស្ស បញ្ញាយនដ្ឋានេ សត្ថុទស្សនដ្ឋានេ វុត្តំ សព្ពំ ករោតិ, អយំ **សត្ថរិ អគារវោ** នាម។ យោ បន ធម្មស្សវនេ សំឃុដ្ថេ សក្កច្ចំ ន គច្ឆតិ, សក្កច្ចំ ធម្មំ ន សុណាតិ, សមុល្លបន្តោ និសីទតិ, សក្កច្ចំ ន គណ្ហាតិ, ន វាចេតិ, អយំ **ធម្មេ អគារវោ** នាម។ យោ

បន ថេរេន ភិក្ខុនា អនជ្ឈិដ្ឋោ ធម្មំ ទេសេតិ, និសីទតិ, បញ្ហំ កថេតិ, វុឌ្ឍោ ភិក្ខូ យដ្ឋេន្តោ គច្ឆតិ, តិដ្ឋតិ, និសីទតិ, ទុស្សបល្លត្ថិកំ វា ហត្ថបល្លត្ថិកំ វា ករោតិ, សង្ឃមជ្ឈេ ឧភោ អំសេ បារុបតិ, ឆត្តុបាហនំ ធារេតិ, អយំ **សង្ឃេ អគារវោ** នាម។ ឯកភិក្ខុស្មិម្បិ ហិ អគារវេ កតេ សង្ឃេ អគារវោ កតោវ ហោតិ។ តិស្សោ សិក្ខា បន អបូរយមានោវ **សិក្ខាយ អគារវោ** នាម។ អប្បមាទលក្ខណំ អននុព្រូហយមានោ **អប្បមាទេ អគារវោ** នាម។ ទុវិធម្បិ **បដិសន្ថារំ** អករោន្តោ **បដិសន្ថារេ អគារវោ** នាម។ ឆ គារវា វុត្តប្បដិបក្ខវសេន វេទិតព្ពា។

សោមនស្សុបវិចារាតិ សោមនស្សសម្បយុត្តា វិចារា។ **សោមនស្សដ្ឋានិយ**ន្តិ សោមនស្សការណភូតំ។ **ឧបវិចរតី**តិ វិតក្កេន វិតក្កេត្វា វិចារេន បរិច្ឆិន្ទតិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **ទោមនស្សុបវិចារា**បិ ឯវមេវ វេទិតព្ពា។ តថា **ឧបេក្ខូបវិចារា។ សារណីយធម្មា** ហេដ្ឋា វិត្ថារិតា។ **ទិដ្ឋិសាមញ្ញគតោ**តិ ឥមិនា បន បទេន កោសម្ពកសុត្តេ បឋមមគ្គោ កថិតោ។ ឥធ ចត្តារោបិ មគ្គា។

វិវាទមូលឆក្កវណ្ណនា

៣២៥. ***វិវាទមូលានី***តិ វិវាទស្ស មូលានិ។ **កោធនោ**តិ កុជ្ឈនលក្ខណេន កោធេន សមន្នាគតោ។ **ឧបនាហី**តិ វេរអប្បដិនិស្សគ្គលក្ខណេន ឧបនាហេន សមន្នាគតោ។ **អហិតាយ ទុក្ខាយ ទេវមនុស្សាន**ន្តិ ទ្វិន្នំ ភិក្ខូនំ វិវាទោ កថំ ទេវមនុស្សានំ អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តតិ។ កោសម្ពកក្ខន្ធកេ វិយ ទ្វីសុ ភិក្ខូសុ វិវាទំ អាបន្នេសុ តស្មិំ វិហារេ តេសំ អន្តេវាសិកា វិវទន្តិ។ តេសំ ឱវាទំ គណ្ហន្តោ ភិក្ខុនិសង្ឃោ វិវទតិ។ តតោ តេសំ ឧបដ្ឋាកា វិវទន្តិ។ អថ មនុស្សានំ អារក្ខទេវតា ទ្វេ កោដ្ឋាសា ហោន្តិ។ តត្ថ ធម្មវាទីនំ អារក្ខទេវតា ធម្មវាទិនិយោ ហោន្តិ អធម្មវាទីនំ អធម្មវាទិនិយោ។ តតោ អារក្ខទេវតានំ មិត្តា ភុម្មា ទេវតា ភិជ្ជន្តិ។ ឯវំ បរម្បរា យាវ ព្រហ្មលោកា ឋបេត្វា អរិយសាវកេ សព្ពេ ទេវមនុស្សា ទ្វេ កោដ្ឋាសា ហោន្តិ។ ធម្មវាទីហិ បន អធម្មវាទិនោវ ពហុតរា ហោន្តិ។ តតោ "យំ ពហុកេហិ គហិតំ, តំ តច្ឆ"ន្តិ ធម្មំ វិស្សជ្ជេត្វា ពហុតរាវ អធម្មំ គណ្ហន្តិ។ តេ អធម្មំ បុរក្ខត្វា វទន្តា អបាយេសុ និព្ពត្តន្តិ។ ឯវំ ទ្វិន្នំ ភិក្ខូនំ វិវាទោ ទេវមនុស្សានំ អហិតាយ ទុក្ខាយ ហោតិ។

អជ្ឈត្តំ វាតិ តុម្ហាកំ អព្ភន្តរបរិសាយ។ **ពហិទ្ធា វា**តិ បរេសំ បរិសាយ។

មក្ខីតិ បរេសំ គុណមក្ខនលក្ខណេន មក្ខេន សមន្នាគតោ។ **បឡាសី**តិ យុគគ្គាហលក្ខណេន បឡាសេន សមន្នាគតោ។ **ឥស្សុកី**តិ បរសក្ការាទីនិ ឥស្សាយនលក្ខណាយ ឥស្សាយ សមន្នាគតោ។ **មច្ឆរី**តិ អាវាសមច្ឆរិយាទីហិ សមន្នាគតោ។ **សឋោ**តិ កេរាដិកោ។ **មាយាវី**តិ កតបាបបដិច្ឆាទកោ។ **បាបិច្ឆោ**តិ អសន្តសម្ភាវនិច្ឆកោ ទុស្សីលោ។ **មិច្ឆាទិដ្ឋី**តិ នត្ថិកវាទី អហេតុកវាទី អកិរិយវាទី។ **សន្ទិដ្ឋិបរាមាសី**តិ សយំ ទិដ្ឋិមេវ បរាមសតិ។ **អាធានគ្គាហី**តិ ទឡ្ហគ្គាហី។ **ទុប្បដិនិស្សគ្គី**តិ ន សក្កា ហោតិ គហិតំ វិស្សជ្ជាបេតុំ។

បថវីធាតូតិ បតិដ្ឋាធាតុ។ **អាបោធាតូ**តិ អាពន្ធនធាតុ។ **តេជោធាតូ**តិ បរិបាចនធាតុ។ **វាយោធាតូ**តិ វិត្ថម្ភនធាតុ។ **អាកាសធាតូ**តិ អសម្ផុដ្ឋធាតុ។ **វិញ្ញាណធាតូ**តិ វិជាននធាតុ។

និស្សរណិយឆក្កវណ្ណនា

៣២៦. **និស្សរណិយា ធាតុយោ**តិ និស្សដធាតុយោវ។ **បរិយាទាយ តិដ្ឋតី**តិ បរិយាទិយិត្វា ហាបេត្វា តិដ្ឋតិ។ **'មា ហេវន្តិស្ស វចនីយោ'**តិ យស្មា អភូតំ ព្យាករណំ ព្យាករោតិ, តស្មា មា ឯវំ ភណីតិ វត្តព្ពោ។ **យទិទំ មេត្តាចេតោវិមុត្តី**តិ យា អយំ មេត្តាចេតោវិមុត្តិ, ឥទំ និស្សរណំ ព្យាបាទស្ស, ព្យាបាទតោ និស្សដាតិ អត្ថោ។ យោ បន មេត្តាយ តិកចតុក្កជ្ឈានតោ វុដ្ឋិតោ សង្ខារេ សម្មសិត្វា តតិយមគ្គំ បត្វា "បុន ព្យាបាទោ នត្ថី"តិ តតិយផលេន និព្ពានំ បស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ អច្ចន្តំ និស្សរណំ ព្យាបាទស្ស។ ឯតេនុបាយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អនិមិត្តា ចេតោវិមុត្តីតិ អរហត្តផលសមាបត្តិ។ សា ហិ រាគនិមិត្តាទីនញ្ចេវ រូបនិមិត្តាទីនញ្ច និច្ចនិមិត្តាទីនញ្ច អភាវា "អនិមិត្តា"តិ វុត្តា។ **និមិត្តានុសារី**តិ វុត្តប្បភេទំ និមិត្តំ អនុសរតីតិ និមិត្តានុសារី។

អស្មីតិ អស្មិមានោ។ **អយមហមស្មី**តិ បញ្ចសុ ខន្ធេសុ អយំ នាម អហំ អស្មីតិ ឯត្តាវតា អរហត្តំ ព្យាកតំ ហោតិ។ **វិចិកិច្ឆាកថំកថាសល្ល**ន្តិ វិចិកិច្ឆាភូតំ កថំកថាសល្លំ។ **'មា ហេវន្តិស្ស វចនីយោ'**តិ សចេ តេ បឋមមគ្គវជ្ឈា វិចិកិច្ឆា ឧប្បជ្ជតិ, អរហត្តព្យាករណំ មិច្ឆា ហោតិ, តស្មា មា អភូតំ ភណីតិ វារេតព្ពោ។ **អស្មិ**

មានសមុគ្ឃាតោតិ អរហត្តមគ្គោ។ អរហត្តមគ្គផលវសេន ហិ និព្ពានេ ទិដ្ឋេ បុន អស្មិមានោ នត្ថីតិ អរហត្តមគ្គោ អស្មិមានសមុគ្ឃាតោតិ វុត្តោ។

អនុត្តរិយាទិឆក្កវណ្ណនា

៣២៧. អនុត្តរិយានីតិ អនុត្តរានិ ជេដ្ឋកានិ។ ទស្សនេសុ អនុត្តរិយំ **ទស្សនានុត្តរិយំ។** សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ ហត្ថិរតនាទីនំ ទស្សនំ ន ទស្សនានុត្តរិយំ, និវិដ្ឋសទ្ធស្ស បន និវិដ្ឋបេមវសេន ទសពលស្ស វា ភិក្ខុសង្ឃស្ស វា កសិណាសុភនិមិត្តាទីនំ វា អញ្ញតរស្ស ទស្សនំ **ទស្សនានុត្តរិយំ** នាម។ ខត្តិយាទីនំ គុណកថាសវនំ ន សវនានុត្តរិយំ, និវិដ្ឋសទ្ធស្ស បន និវិដ្ឋបេមវសេន តិណ្ណំ វា រតនានំ គុណកថាសវនំ តេបិដកពុទ្ធវចនសវនំ វា **សវនានុត្តរិយំ** នាម។ មណិរតនាទិលាភោ ន លាភានុត្តរិយំ, សត្តវិធអរិយធនលាភោ បន **លាភានុត្តរិយំ** នាម។ ហត្ថិសិប្បាទិសិក្ខនំ ន សិក្ខានុត្តរិយំ, សិក្ខត្តយបូរណំ បន **សិក្ខានុត្តរិយំ** នាម។ ខត្តិយាទីនំ បារិចរិយា ន បារិចរិយានុត្តរិយំ, តិណ្ណំ បន រតនានំ បារិចរិយា **បារិចរិយានុត្តរិយំ** នាម។ ខត្តិយាទីនំ គុណានុស្សរណំ នានុស្សតានុត្តរិយំ, តិណ្ណំ បន រតនានំ គុណានុស្សរណំ **អនុស្សតានុត្តរិយំ** នាម។

អនុស្សតិយោវ **អនុស្សតិដ្ឋានានិ** នាម។ **ពុទ្ធានុស្សតី**តិ ពុទ្ធស្ស គុណានុស្សរណំ។ ឯវំ អនុស្សរតោ ហិ បីតិ ឧប្បជ្ជតិ។ សោ តំ បីតឹ ខយតោ វយតោ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ។ ឧបចារកម្មដ្ឋានំ នាមេតំ គិហីនម្បិ លព្ភតិ, ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ វិត្ថារកថា បនេត្ថ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

សតតវិហារឆក្កវណ្ណនា

៣២៨. សតតវិហារាតិ ខីណាសវស្ស និច្ចវិហារា។ **ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វា**តិ ចក្ខុទ្វារម្ហិ អាបាថគតេ តំ រូបំ ចក្ខុវិញ្ញាណេន ទិស្វា ជវនក្ខណេ ឥដ្ឋេ អរជ្ជន្តោ **នេវ សុមនោ ហោតិ,** អនិដ្ឋេ អទុស្សន្តោ **ន ទុម្មនោ។** អសមបេក្ខនេ មោហំ អនុប្បាទេន្តោ **ឧបេក្ខកោ វិហរតិ** មជ្ឈត្តោ, សតិយា យុត្តត្តា **សតោ,** សម្បជញ្ញេន យុត្តត្តា **សម្បជានោ។** សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥតិ ឆសុបិ ទ្វារេសុ ឧបេក្ខកោ វិហរតីតិ ឥមិនា ឆឡង្គុបេក្ខា កថិតា។ **សម្បជានោ**តិ វចនតោ បន ចត្តារិ ញាណសម្បយុត្តចិត្តានិ លព្ភន្តិ។ **សតតវិហារា**តិ វចនតោ អដ្ឋបិ មហាចិត្តានិ លព្ភន្តិ **អរជ្ជន្តោ អទុស្សន្តោ**តិ វចនតោ ទសបិ ចិត្តានិ លព្ភន្តិ។ សោមនស្សំ កថំ លព្ភតីតិ ចេ អាសេវនតោ លព្ភតិ។

អភិជាតិឆក្កវណ្ណនា

៣២៩. អភិជាតិយោតិ ជាតិយោ។ **កណ្ហាភិជាតិកោ សមានោ**តិ កណ្ហេ នីចកុលេ ជាតោ ហុត្វា។ **កណ្ហំ ធម្មំ អភិជាយតី**តិ កាឡកំ ទសទុស្សីល្យធម្មំ បសវតិ ករោតិ។ សោ តំ អភិជាយិត្វា និរយេ និព្ពត្តតិ។ **សុក្កំ ធម្ម**ន្តិ អហំ បុព្ពេបិ បុញ្ញានំ អកតត្តា នីចកុលេ និព្ពត្តោ។ ឥទានិ បុញ្ញំ ករោមីតិ បុញ្ញសង្ខាតំ បណ្ឌរំ ធម្មំ អភិជាយតិ។ សោ តេន សគ្គេ និព្ពត្តតិ។ **អកណ្ហំ អសុក្កំ និព្ពាន**ន្តិ និព្ពានញ្ហិ សចេ កណ្ហំ ភវេយ្យ, កណ្ហវិបាកំ ទទេយ្យ។ សចេ សុក្កំ, សុក្កវិបាកំ ទទេយ្យ។ ទ្វិន្នម្បិ អប្បទានតោ បន “អកណ្ហំ អសុក្ក”ន្តិ វុត្តំ។ និព្ពានញ្ច នាម ឥមស្មឹ អត្ថេ អរហត្តំ អធិប្បេតំ។ តញ្ហិ កិលេសនិព្ពានន្តេ ជាតត្តា និព្ពានំ នាម។ តំ ឯស អភិជាយតិ បសវតិ ករោតិ។ **សុក្កាភិជាតិកោ សមានោ**តិ សុក្កេ ឧច្ចកុលេ ជាតោ ហុត្វា។ សេសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

និព្ពេធភាគិយឆក្កវណ្ណនា

និព្ពេធភាគិយាតិ និព្ពេធោ វុច្ចតិ និព្ពានំ, តំ ភជន្តិ ឧបគច្ឆន្តីតិ **និព្ពេធភាគិយា។** អនិច្ចសញ្ញាទយោ បញ្ចកេ វុត្តា។ និរោធានុបស្សនាញាណេ សញ្ញា **និរោធសញ្ញា** នាម។

“ឥមេ ខោ, អាវុសោ”តិអាទិ វុត្តនយេនេវ យោជេតព្ពំ។ ឥតិ ទ្វាវីសតិយា ឆក្កានំ វសេន ពាត្តឹសសតបញ្ហេ កថេន្តោ ថេរោ សាមគ្គិរសំ ទស្សេសីតិ។

ឆក្កវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សត្តកវណ្ណនា

៣៣០. ឥតិ ឆក្កវសេន សាមគ្គិរសំ ទស្សេត្វា ឥទានិ សត្តកវសេន ទស្សេតុំ បុន ទេសនំ អារភិ។

តត្ថ សម្បត្តិបដិលាភដ្ឋេន សទ្ធាវ ធនំ **សទ្ធាធនំ។** ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **បញ្ញាធនំ** បនេត្ថ សព្ពសេដ្ឋំ។ បញ្ញាយ ហិ បត្វា តីណិ សុចរិតានិ បញ្ចសីលានិ ទសសីលានិ បូរេត្វា សគ្គូបគា ហោន្តិ, សាវកបារមីញាណំ, បច្ចេកពោធិញាណំ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណញ្ច បដិវិជ្ឈន្តិ។ ឥមាសំ សម្បត្តីនំ បដិលាភការណតោ បញ្ញា "ធន"ន្តិ វុត្តា។ សត្តបិ ចេតានិ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកានេវ កថិតានិ។ **ពោជ្ឈង្គ**កថា កថិតាវ។

សមាធិបរិក្ខារាតិ សមាធិបរិវារា។ សម្មាទិដ្ឋាទីនិ វុត្តត្ថានេវ។ ឥមេបិ សត្ត បរិក្ខារា លោកិយលោកុត្តរាវ កថិតា។

អសតំ ធម្មា អសន្តា វា ធម្មា លាមកា ធម្មាតិ **អសទ្ធម្មា។** វិបរិយាយេន **សទ្ធម្មា** វេទិតព្ពា។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវ។ **សទ្ធម្មេសុ** បន សទ្ធាទយោ សព្ពេបិ វិបស្សកស្សេវ កថិតា។ តេសុបិ បញ្ញា លោកិយលោកុត្តរា។ អយំ វិសេសោ។

សប្បុរិសានំ ធម្មាតិ **សប្បុរិសធម្មា។** តត្ថ សុត្តគេយ្យាទិកំ ធម្មំ ជានាតីតិ **ធម្មញ្ញូ។** តស្ស តស្សេវ ភាសិតស្ស អត្ថំ ជានាតីតិ **អត្ថញ្ញូ។** "ឯត្តកោម្ហិ សីលេន សមាធិនា បញ្ញាយា"តិ ឯវំ អត្តានំ ជានាតីតិ **អត្តញ្ញូ។** បដិគ្គហណបរិភោគេសុ មត្តំ ជានាតីតិ **មត្តញ្ញូ។** អយំ កាលោ ឧទ្ទេសស្ស, អយំ កាលោ បរិបុច្ឆាយ, អយំ កាលោ យោគស្ស អធិគមាយាតិ ឯវំ កាលំ ជានាតីតិ **កាលញ្ញូ។** ឯត្ថ ច បញ្ច វស្សានិ ឧទ្ទេសស្ស កាលោ។ ទស បរិបុច្ឆាយ។ ឥទំ អតិសម្ពាធំ។ ទស វស្សានិ បន ឧទ្ទេសស្ស កាលោ។ វីសតិ បរិបុច្ឆាយ។ តតោ បរំ យោគេ កម្មំ កាតព្ពំ។ អដ្ឋវិធំ បរិសំ ជានាតីតិ **បរិសញ្ញូ។** សេវិតព្ពាសេវិតព្ពំ បុគ្គលំ ជានាតីតិ **បុគ្គលញ្ញូ។**

៣៣១. និទ្ទសវត្ថូនីតិ និទ្ទសាទិវត្ថូនិ។ និទ្ទសោ ភិក្ខុ, និព្ពីសោ, និត្តិំសោ, និច្ចត្តាលីសោ, និប្បញ្ញាសោ ភិក្ខូតិ ឯវំ វចនការណានិ។ អយំ កិរ បញ្ហោ តិត្ថិយសមយេ ឧប្បន្នោ។ តិត្ថិយា ហិ ទសវស្សកាលេ មតំ និគណ្ឋំ និទ្ទសោតិ វទន្តិ។ សោ កិរ បុន ទសវស្សោ ន ហោតិ។ ន កេវលញ្ច ទសវស្សោវ។ នវវស្សោបិ...បេ.... ឯកវស្សោបិ ន ហោតិ។ ឯតេនេវ នយេន វីសតិវស្សាទិកាលេបិ មតំ និព្ពីសោ, និត្តិំសោ, និច្ចត្តាលីសោ, និប្បញ្ញាសោតិ វទន្តិ។ អាយស្មា អានន្ទោ គាមេ វិចរន្តោ តំ កថំ សុត្វា វិហារំ គន្ត្វា ភគវតោ អារោចេសិ។ ភគវា អាហ –

> "ន ឥទំ, អានន្ទ, តិត្ថិយានំ អធិវចនំ មម សាសនេ ខីណាសវស្សេតំ អធិវចនំ។ ខីណាសវោ ហិ ទសវស្សកាលេ បរិនិព្ពុតោ បុន ទសវស្សោ ន ហោតិ។ ន កេវលញ្ច ទសវស្សោវ, នវវស្សោបិ...បេ.... ឯកវស្សោបិ។ ន កេវលញ្ច ឯកវស្សោវ, ទសមាសិកោបិ...បេ.... ឯកមាសិកោបិ។ ឯកទិវសិកោបិ។ ឯកមុហុត្តោបិ ន ហោតិ ឯវ។ កស្មា? បុន បដិសន្ធិយា អភាវា។ និព្ពីសាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥតិ ភគវា មម សាសនេ ខីណាសវស្សេតំ អធិវចន"ន្តិ –

វត្វា យេហិ ការណេហិ សោ និទ្ទសោ ហោតិ, តានិ ទស្សេតុំ សត្ត និទ្ទសវត្ថូនិ ទេសេតិ។ ថេរោបិ តមេវ ទេសនំ ឧទ្ធរិត្វា សត្ត និទ្ទសវត្ថូនិ **ឥធាវុសោ, ភិក្ខុ, សិក្ខាសមាទានេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ សាសនេ។ **សិក្ខាសមាទានេ តិព្ពច្ឆន្ទោ ហោតី**តិ សិក្ខត្តយបូរណេ ពហលច្ឆន្ទោ ហោតិ។ **អាយតិញ្ច សិក្ខាសមាទានេ អវិគតបេមោ**តិ អនាគតេ បុនទិវសាទីសុបិ សិក្ខាបូរណេ អវិគតបេមេន សមន្នាគតោ ហោតិ។ **ធម្មនិសន្តិយា**តិ ធម្មនិសាមនាយ។ វិបស្សនាយេតំ អធិវចនំ។ **ឥច្ឆាវិនយេ**តិ តណ្ហាវិនយនេ។ **បដិសល្លានេ**តិ ឯកីភាវេ។ **វីរិយារម្ភេ**តិ កាយិកចេតសិកស្ស វីរិយស្ស បូរណេ។ **សតិនេបក្កេ**តិ សតិយញ្ចេវ នេបក្កភាវេ ច។ **ទិដ្ឋិបដិវេធេ**តិ មគ្គទស្សនេ។ សេសំ សព្ពត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

សញ្ញាសុ អសុភានុបស្សនាញាណេ សញ្ញា **អសុភសញ្ញា។** អាទីនវានុបស្សនាញាណេ សញ្ញា **អាទីនវសញ្ញា** នាម។ សេសា ហេដ្ឋា វុត្តា ឯវ។ ពលសត្តកវិញ្ញាណដ្ឋិតិសត្តកបុគ្គលសត្តកានិ វុត្តនយានេវ ។ អប្បហីនដ្ឋេន អនុសយន្តីតិ **អនុសយា។** ថាមគតោ កាមរាគោ កាមរាគានុសយោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ សំយោជនសត្តកំ ឧត្តានត្ថមេវ។

អធិករណសមថសត្តកវណ្ណនា

អធិករណសមថេសុ អធិករណានិ សមេន្តិ វូបសមេន្តីតិ **អធិករណសមថា។ ឧប្បន្នុប្បន្នាន**ន្តិ ឧប្បន្នានំ ឧប្បន្នានំ។ **អធិករណាន**ន្តិ វិវាទាធិករណំ អនុវាទាធិករណំ អាបត្តាធិករណំ កិច្ចាធិករណន្តិ ឥមេសំ ចតុន្នំ។ **សមថាយ វូបសមាយា**តិ សមថត្ថញ្ចេវ វូបសមនត្ថញ្ច។ **សម្មុខាវិនយោ ទាតព្ពោ...បេ.... តិណវត្ថារកោ**តិ ឥមេ សត្ត សមថា ទាតព្ពា។

តត្រាយំ វិនិច្ឆយនយោ។ អធិករណេសុ តាវ ធម្មោតិ វា អធម្មោតិ វា អដ្ឋារសហិ វត្ថូហិ វិវទន្តានំ ភិក្ខូនំ យោ វិវាទោ, ឥទំ **វិវាទាធិករណំ** នាម។ សីលវិបត្តិយា វា អាចារទិដ្ឋិអាជីវវិបត្តិយា វា អនុវទន្តានំ អនុវាទោ ឧបវទនា ចេវ ចោទនា ច, ឥទំ **អនុវាទាធិករណំ** នាម។ មាតិកាយ អាគតា បញ្ច, វិភង្គេ ទ្វេតិ សត្តបិ អាបត្តិក្ខន្ធា, ឥទំ **អាបត្តាធិករណំ** នាម។ សង្ឃស្ស អបលោកនាទីនំ ចតុន្នំ កម្មានំ ករណំ, ឥទំ **កិច្ចាធិករណំ** នាម។

តត្ថ វិវាទាធិករណំ ទ្វីហិ សមថេហិ សម្មតិ សម្មុខាវិនយេន ច យេភុយ្យសិកាយ ច។ សម្មុខាវិនយេនេវ សម្មមានំ យស្មឹ វិហារេ ឧប្បន្នំ តស្មឹយេវ វា អញ្ញត្ថ វូបសមេតុំ គច្ឆន្តានំ អន្តរាមគ្គេ វា យត្ថ គន្ត្វា សង្ឃស្ស និយ្យាតិតំ តត្ថ សង្ឃេន វា សង្ឃេ វូបសមេតុំ អសក្កោន្តេ តត្ថេវ ឧព្ពាហិកាយ សម្មតបុគ្គលេហិ វា វិនិច្ឆិតំ សម្មតិ។ ឯវំ សម្មមានេ ច បនេតស្មឹ យា សង្ឃសម្មុខតា ធម្មសម្មុខតា វិនយសម្មុខតា បុគ្គលសម្មុខតា, អយំ **សម្មុខាវិនយោ** នាម។

តត្ថ ច ការកសង្ឃស្ស សង្ឃសាមគ្គិវសេន សម្មុខីភាវោ **សង្ឃសម្មុខតា។** សមេតព្ពស្ស វត្ថុនោ ភូតតា **ធម្មសម្មុខតា។** យថា តំ សមេតព្ពំ, តថេវ សមនំ **វិនយសម្មុខតា។** យោ ច វិវទតិ, យេន ច វិវទតិ, តេសំ ឧភិន្នំ អត្ថបច្ចត្ថិកានំ សម្មុខីភាវោ **បុគ្គលសម្មុខតា។** ឧព្ពាហិកាយ វូបសមេ បនេត្ថ សង្ឃសម្មុខតា បរិហាយតិ។ ឯវំ តាវ សម្មុខាវិនយេនេវ សម្មតិ។

សចេ បនេវម្បិ ន សម្មតិ, អថ នំ ឧព្ពាហិកាយ សម្មតា ភិក្ខូ “ន មយំ សក្កោម វូបសមេតុ”ន្តិ សង្ឃស្សេវ និយ្យាតេន្តិ, តតោ សង្ឃោ បញ្ចង្គសមន្នាគតំ ភិក្ខុំ សលាកគ្គាហាបកំ សម្មន្នតិ។ តេន គុឡ្ហកវិវដកសកណ្ណជប្បកេសុ តីសុ សលាកគ្គាហេសុ អញ្ញតរវសេន សលាកំ គាហាបេត្វា សន្និបតិតបរិសាយ ធម្មវាទីនំ យេភុយ្យតាយ យថា តេ ធម្មវាទិនោ វទន្តិ, ឯវំ វូបសន្តំ អធិករណំ សម្មុខាវិនយេន ច យេភុយ្យសិកាយ ច វូបសន្តំ ហោតិ។

តត្ថ សម្មុខាវិនយោ វុត្តនយោ ឯវ។ យំ បន យេភុយ្យសិកាកម្មស្ស ករណំ, អយំ **យេភុយ្យសិកា** នាម។ ឯវំ វិវាទាធិករណំ ទ្វីហិ សមថេហិ សម្មតិ។ **អនុវាទាធិករណំ** ចតូហិ សមថេហិ សម្មតិ – សម្មុខាវិនយេន ច សតិវិនយេន ច អមូឡ្ហវិនយេន ច តស្សបាបិយសិកាយ ច។ **សម្មុខាវិនយេនេវ** សម្មមានំ យោ ច អនុវទតិ, យញ្ច អនុវទតិ, តេសំ វចនំ សុត្វា សចេ កាចិ អាបត្តិ នត្ថិ, ឧភោ ខមាបេត្វា, សចេ អត្ថិ, អយំ នាមេត្ថ អាបត្តីតិ ឯវំ វិនិច្ឆិតំ វូបសម្មតិ។ តត្ថ សម្មុខាវិនយលក្ខណំ វុត្តនយមេវ។ យទា បន ខីណាសវស្ស ភិក្ខុនោ អមូលិកាយ សីលវិបត្តិយា អនុទ្ធំសិតស្ស សតិវិនយំ យាចមានស្ស សង្ឃោ ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន សតិវិនយំ ទេតិ, តទា សម្មុខាវិនយេន ច សតិវិនយេន ច វូបសន្តំ ហោតិ។ ទិន្នេ បន សតិវិនយេ បុន តស្មឹ បុគ្គលេ កស្សចិ អនុវាទោ ន រុហតិ។

យទា ឧម្មត្តកោ ភិក្ខុ ឧម្មាទវសេន អស្សាមណកេ អជ្ឈាចារេ “សរតាយស្មា ឯវរូបឹ អាបត្តិ”ន្តិ ភិក្ខូហិ ចោទិយមានោ “ឧម្មត្តកេន មេ , អាវុសោ, ឯតំ កតំ, នាហំ តំ សរាមី”តិ ភណន្តោបិ ភិក្ខូហិ ចោទិយមានោវ បុន អចោទនត្ថាយ អមូឡ្ហវិនយំ យាចតិ, សង្ឃោ ចស្ស ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន អមូឡ្ហវិនយំ ទេតិ, តទា សម្មុខាវិនយេន ច អមូឡ្ហវិនយេន ច វូបសន្តំ ហោតិ។ ទិន្នេ បន អមូឡ្ហវិនយេ បុន តស្មឹ បុគ្គលេ កស្សចិ តប្បច្ចយា អនុវាទោ ន រុហតិ។

យទា បន បារាជិកេន វា បារាជិកសាមន្តេន វា ចោទិយមានស្ស អញ្ញេនញ្ញំ បដិចរតោ បាបុស្សន្នតាយ បាបិយស្ស បុគ្គលស្ស “សចាយំ អច្ឆិន្នមូលោ ភវិស្សតិ, សម្មា វត្តិត្វា ឱសារណំ លភិស្សតិ។ សចេ ឆិន្នមូលោ អយមេវស្ស នាសនា ភវិស្សតី”តិ មញ្ញមានោ សង្ឃោ ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន តស្សបាបិយសិកំ ករោតិ, តទា សម្មុខាវិនយេន ច តស្សបាបិយសិកាយ ច វូបសន្តំ ហោតីតិ។ ឯវំ អនុវាទាធិករណំ ចតូហិ សមថេហិ សម្មតិ។ **អាបត្តាធិករណំ** តីហិ សមថេហិ សម្មតិ សម្មុខាវិនយេន ច បដិញ្ញាតករណេន ច តិណវត្ថារកេន ច។ តស្ស សម្មុខាវិនយេនេវ វូបសមោ នត្ថិ។ យទា បន ឯកស្ស វា ភិក្ខុនោ សន្តិកេ សង្ឃគណមជ្ឈេសុ វា ភិក្ខុ លហុកំ អាបត្តឹ ទេសេតិ, តទា **អាបត្តាធិករណំ** សម្មុខាវិនយេន ច បដិញ្ញាតករណេន ច វូបសម្មតិ។

តត្ថ សម្មុខាវិនយេ តាវ យោ ច ទេសេតិ, យស្ស ច ទេសេតិ, តេសំ សម្មុខីភាវោ បុគ្គលសម្មុខតា។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

បុគ្គលស្ស គណស្ស ច ទេសនាកាលេ សង្ឃសម្មុខតា បរិហាយតិ។ យា បនេត្ថ អហំ, ភន្តេ, ឥត្ថន្នាមំ អាបត្តិំ អាបន្នោតិ ច អាម, បស្សាមីតិ ច បដិញ្ញា, តាយ បដិញ្ញាយ “អាយតឹ សំវរេយ្យាសី”តិ ករណំ, តំ **បដិញ្ញាតករណំ** នាម។ សង្ឃាទិសេសេ ហិ បរិវាសាទិយាចនា បដិញ្ញា។ បរិវាសាទីនំ ទានំ បដិញ្ញាតករណំ នាម។ ទ្វេ បក្ខជាតា បន ភណ្ឌនការកា ភិក្ខូ ពហុំ អស្សាមណកំ អជ្ឈាចរិត្វា បុន លជ្ជិធម្មេ ឧប្បន្នេ សចេ មយំ ឥមាហិ អាបត្តីហិ អញ្ញមញ្ញំ ការេស្សាម, សិយាបិ តំ អធិករណំ កក្ខឡត្តាយ សំវត្តេយ្យាតិ អញ្ញមញ្ញំ អាបត្តិយា ការាបនេ ទោសំ ទិស្វា យទា តិណវត្ថារកកម្មំ ករោន្តិ, តទា អាបត្តាធិករណំ សម្មុខាវិនយេន ច តិណវត្ថារកេន ច សម្មតិ។

តត្ថ ហិ យត្តកា ហត្ថបាសូបគតា “ន មេតំ ខមតី”តិ ឯវំ ទិដ្ឋាវិកម្មំ អកត្វា និទ្ទម្បិ ឱក្កន្តា ហោន្តិ, សព្ពេសំ ឋបេត្វា ថុល្លវជ្ជញ្ច គិហិបដិសំយុត្តញ្ច សព្ពាបត្តិយោ វុដ្ឋហន្តិ, ឯវំ អាបត្តាធិករណំ ទ្វីហិ សមថេហិ សម្មតិ។ **កិច្ចាធិករណំ** ឯកេន សមថេន សម្មតិ សម្មុខាវិនយេនេវ។ ឥមានិ ចត្តារិ អធិករណានិ យថានុរូបំ ឥមេហិ សត្តហិ សមថេហិ សម្មន្តិ។ តេន វុត្តំ – ឧប្បន្នុប្បន្នានំ អធិករណានំ សមថាយ វូបសមាយ សម្មុខាវិនយោ ទាតព្វោ…បេ…. តិណវត្ថារកោតិ។ អយមេត្ថ វិនិច្ឆយនយោ។ វិត្ថារោ បន សមថក្ខន្ធកេ អាគតោយេវ។ វិនិច្ឆយោបិស្ស សមន្តបាសាទិកាយំ វុត្តោ។

“ឥមេ ខោ, អាវុសោ”តិអាទិ វុត្តនយេនេវ យោជេតព្ពំ។ ឥតិ ចុទ្ទសន្នំ សត្តកានំ វសេន អដ្ឋនវុតិ បញ្ហេ កថេន្តោ ថេរោ សាមគ្គិរសំ ទស្សេសីតិ។

សត្តកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អដ្ឋកវណ្ណនា

៣៣៣. ឥតិ សត្តកវសេន សាមគ្គិរសំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អដ្ឋកវសេន ទស្សេតុំ បុន ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **មិច្ឆត្តា**តិ អយាថាវា មិច្ឆាសភាវា។ **សម្មត្តា**តិ យាថាវា សម្មាសភាវា។

៣៣៤. **កុសីតវត្ថូនី**តិ កុសីតស្ស អលសស្ស វត្ថូនិ បតិដ្ឋា កោសជ្ជការណានីតិ អត្ថោ។ **កម្មំ កត្តព្ពំ ហោតី**តិ ចីវរវិចារណាទិកម្មំ កាតព្ពំ ហោតិ។ **ន វីរិយំ អារភតី**តិ ទុវិធម្បិ វីរិយំ នារភតិ។ **អប្បត្តស្សា**តិ ឈានវិបស្សនាមគ្គផលធម្មស្ស អប្បត្តស្ស បត្តិយា។ **អនធិគតស្សា**តិ តស្សេវ អនធិគតស្ស អធិគមត្ថាយ។ **អសច្ឆិកតស្សា**តិ តស្សេវ អបច្ចក្ខកតស្ស សច្ឆិករណត្ថាយ។ **ឥទំ បឋម**ន្តិ ឥទំ ហន្ទាហំ និបជ្ជាមីតិ ឯវំ ឱសីទនំ បឋមំ កុសីតវត្ថុ។ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្វោ។ “មាសាចិតំ មញ្ញេ”តិ ឯត្ថ បន **មាសាចិតំ** នាម តិន្តមាសោ។ យថា តិន្តមាសោ គរុកោ ហោតិ, ឯវំ គរុកោតិ អធិប្បាយោ។ **គិលានា វុដ្ឋិតោ ហោតី**តិ គិលានោ ហុត្វា បច្ឆា វុដ្ឋិតោ ហោតិ។

៣៣៥. **អារម្ភវត្ថូនី**តិ វីរិយការណានិ។ តេសម្បិ ឥមិនាវ នយេន អត្ថោ វេទិតព្វោ។

៣៣៦. **ទានវត្ថូនី**តិ ទានការណានិ។ **អាសជ្ជ ទានំ ទេតី**តិ បត្វា ទានំ ទេតិ។ អាគតំ ទិស្វាវ មុហុត្តំយេវ និសីទាបេត្វា សក្ការំ កត្វា ទានំ ទេតិ, ទស្សាមិ ទស្សាមីតិ ន កិលមេតិ។ ឥតិ ឯត្ថ អាសាទនំ ទានការណំ នាម ហោតិ។ **ភយា ទានំ ទេតី**តិអាទីសុបិ ភយាទីនិ ទានការណានីតិ វេទិតព្ពានិ។ តត្ថ **ភយំ** នាម អយំ អទាយកោ អការកោតិ គរហាភយំ វា អបាយភយំ វា។ **អទាសិ មេ**តិ មយ្ហំ បុព្ពេ ឯស ឥទំ នាម អទាសីតិ ទេតិ។ **ទស្សតិ មេ**តិ អនាគតេ ឥទំ នាម ទស្សតីតិ ទេតិ។ **សាហុ ទាន**ន្តិ ទានំ នាម សាធុ សុន្ទរំ, ពុទ្ធាទីហិ បណ្ឌិតេហិ បសត្ថន្តិ ទេតិ។ **ចិត្តាលង្ការចិត្តបរិក្ខារត្ថំ ទានំ ទេតី**តិ សមថវិបស្សនាចិត្តស្ស អលង្ការត្ថញ្ចេវ បរិវារត្ថញ្ច ទេតិ។ ទានញ្ហិ ចិត្តំ មុទុកំ ករោតិ។ យេន លទ្ធំ ហោតិ, សោបិ លទ្ធំ មេតិ មុទុចិត្តោ ហោតិ, យេន ទិន្នំ, សោបិ ទិន្នំ មយាតិ មុទុចិត្តោ ហោតិ, ឥតិ ឧភិន្នម្បិ ចិត្តំ មុទុកំ ករោតិ, តេនេវ “អទន្តទមនំ ទាន”ន្តិ វុច្ចតិ។ យថាហ –

> “អទន្តទមនំ ទានំ, អទានំ ទន្តទូសកំ;
> ទានេន បិយវាចាយ, ឧន្នមន្តិ នមន្តិ ចា”តិ។

ឥមេសុ បន អដ្ឋសុ ទានេសុ ចិត្តាលង្ការទានមេវ ឧត្តមំ។

៣៣៧. **ទានូបបត្តិយោ**តិ ទានបច្ចយា ឧបបត្តិយោ។ **ទហតី**តិ ឋបេតិ។ **អធិដ្ឋាតី**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **ភាវេតី**តិ វឌ្ឍេតិ។ **ហីនេ វិមុត្ត**ន្តិ ហីនេសុ បញ្ចកាមគុណេសុ វិមុត្តំ។ **ឧត្តរិ អភាវិត**ន្តិ តតោ ឧត្តរិ មគ្គផលត្ថាយ អភាវិតំ។ **តត្រូបបត្តិយា សំវត្តតី**តិ យំ បត្ថេត្វា កុសលំ កតំ, តត្ថ តត្ថ និព្ពត្តនត្ថាយ សំវត្តតិ។

វីតរាគស្សាតិ មគ្គេន វា សមុច្ឆិន្នរាគស្ស សមាបត្តិយា វា វិក្ខម្ភិតរាគស្ស។ ទានមត្តេនេវ ហិ ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តិតុំ ន សក្កា។ ទានំ បន សមាធិវិបស្សនាចិត្តស្ស អលង្ការោ បរិវារោ ហោតិ។ តតោ ទានេន មុទុចិត្តោ ព្រហ្មវិហារេ ភាវេត្វា ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តតិ។ តេន វុត្តំ “វីតរាគស្ស នោ សរាគស្សា”តិ។

ខត្តិយានំ បរិសា **ខត្តិយបរិសា**, សម្ពហោតិ អត្ថោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

លោកស្ស ធម្មា **លោកធម្មា។** ឯតេហិ មុត្តោ នាម នត្ថិ, ពុទ្ធានម្បិ ហោន្តិយេវ។ វុត្តម្បិ ចេតំ – “អដ្ឋិមេ, ភិក្ខវេ, លោកធម្មា លោកំ អនុបរិវត្តន្តិ, លោកោ ច អដ្ឋ លោកធម្មេ អនុបរិវត្តតី”តិ (អ. និ. ៨.៥)។ **លាភោ អលាភោ**តិ លាភេ អាគតេ អលាភោ អាគតោ ឯវាតិ វេទិតព្ពោ។ **យសា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

៣៣៨. អភិភាយតនវិមោក្ខកថា ហេដ្ឋា កថិតា ឯវ។

“ឥមេ ខោ, អាវុសោ”តិអាទិ វុត្តនយេនេវ យោជេតព្ពំ។ ឥតិ ឯកាទសន្នំ អដ្ឋកានំ វសេន អដ្ឋាសីតិ បញ្ហេ កថេន្តោ ថេរោ សាមគ្គិរសំ ទស្សេសីតិ។

អដ្ឋកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

នវកវណ្ណនា

៣៤០. ឥតិ អដ្ឋកវសេន សាមគ្គិរសំ ទស្សេត្វា ឥទានិ នវកវសេន ទស្សេតុំ បុន ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **អាឃាតវត្ថូនី**តិ អាឃាតការណានិ។ **អាឃាតំ ពន្ធតី**តិ កោបំ ពន្ធតិ ករោតិ ឧប្បាទេតិ។

តំ កុតេត្ថ លព្ភាតិ តំ អនត្ថចរណំ មា អហោសីតិ ឯតស្មិំ បុគ្គលេ កុតោ លព្ភា, កេន ការណេន សក្កា លទ្ធុំ ? បរោ នាម បរស្ស អត្តនោ ចិត្តរុចិយា អនត្ថំ ករោតីតិ ឯវំ ចិន្តេត្វា អាឃាតំ បដិវិនោទេតិ។ អថ វា សចាហំ បដិកោបំ ករេយ្យំ, តំ កោបករណំ ឯត្ថ បុគ្គលេ កុតោ លព្ភា, កេន ការណេន លទ្ធព្ពន្តិ អត្ថោ។ កុតោ លាភាតិបិ បាឋោ, សចាហំ ឯត្ថ កោបំ ករេយ្យំ, តស្មិំ មេ កោបករណេ កុតោ លាភា, លាភា នាម កេ សិយុន្តិ អត្ថោ។ ឥមស្មិញ្ច អត្ថេ **ត**ន្តិ និបាតមត្តមេវ ហោតិ។

៣៤១. **សត្តាវាសា**តិ សត្តានំ អាវាសា, វសនដ្ឋានានីតិ អត្ថោ។ តត្ថ សុទ្ធាវាសាបិ សត្តាវាសោវ, អសព្ពកាលិកត្តា បន ន គហិតា។ សុទ្ធាវាសា ហិ ពុទ្ធានំ ខន្ធាវារសទិសា។ អសង្ខ្យេយ្យកប្បេ ពុទ្ធេសុ អនិព្ពត្តន្តេសុ តំ ឋានំ សុញ្ញំ ហោតីតិ អសព្ពកាលិកត្តា ន គហិតា។ សេសមេត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។

៣៤២. អក្ខណេសុ **ធម្មោ ច ទេសិយតី**តិ ចតុសច្ចធម្មោ ទេសិយតិ។ **ឱបសមិកោ**តិ កិលេសូបសមករោ។ **បរិនិព្ពានិកោ**តិ កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពានករោ។ **សម្ពោធគាមី**តិ ចតុមគ្គញាណបដិវេធគាមី។ **អញ្ញតរ**ន្តិ អសញ្ញភវំ វា អរូបភវំ វា។

៣៤៣. **អនុបុព្ពវិហារា**តិ អនុបដិបាដិយា សមាបជ្ជិតព្ពវិហារា។

៣៤៤. **អនុបុព្ពនិរោធា**តិ អនុបដិបាដិយា និរោធា។

“ឥមេ, ខោ អាវុសោ”តិអាទិ វុត្តនយេនេវ យោជេតព្ពំ។ ឥតិ ឆន្នំ នវកានំ វសេន ចតុបណ្ណាស បញ្ហេ កថេន្តោ ថេរោ សាមគ្គិរសំ ទស្សេសីតិ។

នវកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទសកវណ្ណនា

៣៤៥. ឥតិ នវករវសេន សាមគ្គិរសំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ទសករវសេន ទស្សេតុំ បុន ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **នាថករណា**តិ “សនាថា, ភិក្ខវេ, វិហរថ មា អនាថា, ទស ឥមេ, ភិក្ខវេ, ធម្មា នាថករណា”តិ (អ. និ. ១០.១៨) ឯវំ អក្ខាតា អត្តនោ បតិដ្ឋាករា ធម្មា។

កល្យាណមិត្តោតិអាទីសុ សីលាទិគុណសម្បន្នា កល្យាណា អស្ស មិត្តាតិ **កល្យាណមិត្តោ។** តេ ចស្ស ឋាននិសជ្ជាទីសុ សហ អយនតោ សហាយាតិ **កល្យាណសហាយោ។** ចិត្តេន ចេវ កាយេន ច កល្យាណមិត្តេសុ ឯវ សម្បវង្កោ ឱនតោតិ **កល្យាណសម្បវង្កោ។ សុវចោ ហោតី**តិ សុខេន វត្តព្ពោ ហោតិ សុខេន អនុសាសិតព្ពោ។ **ខមោ**តិ គាឡ្ហេន ផរុសេន កក្ខឡេន វុច្ចមានោ ខមតិ, ន កុប្បតិ។ **បទក្ខិណគ្គាហី អនុសាសនិ**ន្តិ យថា ឯកច្ចោ ឱវទិយមានោ វាមតោ គណ្ហាតិ, បដិប្ផរតិ វា អសុណន្តោ វា គច្ឆតិ, ឯវំ អកត្វា “ឱវទថ, ភន្តេ , អនុសាសថ, តុម្ហេសុ អនោវទន្តេសុ កោ អញ្ញោ ឱវទិស្សតី”តិ បទក្ខិណំ គណ្ហាតិ។

ឧច្ចាវចានីតិ ឧច្ចានិ ច អវចានិ ច។ **កឹ ករណីយានី**តិ កឹ ករោមីតិ ឯវំ វត្វា កត្តព្ពកម្មានិ។ តត្ថ **ឧច្ចកម្មានិ** នាម ចីវរស្ស ករណំ រជនំ ចេតិយេ សុធាកម្មំ ឧបោសថាគារចេតិយឃរពោធិឃរេសុ កត្តព្ពន្តិ ឯវមាទិ។ **អវចកម្មំ** នាម បាទធោវនមក្ខនាទិខុទ្ទកកម្មំ។ **តត្រុបាយាយា**តិ តត្រុបគមនីយា។ **អលំ កាតុ**ន្តិ កាតុំ សមត្ថោ ហោតិ។ **អលំ សំវិធាតុ**ន្តិ វិចារេតុំ សមត្ថោ។

ធម្មេ អស្ស កាមោ សិនេហោតិ **ធម្មកាមោ,** តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ បិយាយតីតិ អត្ថោ។ **បិយសមុទាហារោ**តិ បរស្មិំ កថេន្តេ សក្កច្ចំ សុណាតិ, សយញ្ច បរេសំ ទេសេតុកាមោ ហោតីតិ អត្ថោ។ “អភិធម្មេ អភិវិនយេ”តិ ឯត្ថ ធម្មោ អភិធម្មោ, វិនយោ អភិវិនយោតិ ចតុក្កំ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ **ធម្មោ**តិ សុត្តន្តបិដកំ។ **អភិធម្មោ**តិ សត្ត បករណានិ។ **វិនយោ**តិ ឧភតោវិភង្គា។ **អភិវិនយោ**តិ ខន្ធកបរិវារា។ អថ វា សុត្តន្តបិដកម្បិ អភិធម្មបិដកម្បិ **ធម្មោ** ឯវ។ មគ្គផលានិ **អភិធម្មោ។** សកលំ វិនយបិដកំ **វិនយោ។** កិលេសវូបសមការណំ **អភិវិនយោ។** ឥតិ សព្ពស្មិម្បិ ឯត្ថ ធម្មេ អភិធម្មេ វិនយេ អភិវិនយេ ច។ **ឧឡារបាមោជ្ជោ**តិ ពហុលបាមោជ្ជោ ហោតីតិ អត្ថោ។

កុសលេសុ ធម្មេសូតិ ការណត្ថេ ភុម្មំ, ចតុភូមកកុសលធម្មការណា, តេសំ អធិគមត្ថាយ អនិក្ខិត្តធុរោ ហោតីតិ អត្ថោ។

៣៤៦. កសិណាទសកេ សកលដ្ឋេន **កសិណានិ។** តទារម្មណានំ ធម្មានំ ខេត្តដ្ឋេន វា អធិដ្ឋានដ្ឋេន វា **អាយតនានិ។ ឧទ្ធ**ន្តិ ឧបរិ គគនតលាភិមុខំ។ **អធោ**តិ ហេដ្ឋា ភូមិតលាភិមុខំ។ **តិរិយ**ន្តិ ខេត្តមណ្ឌលមិវ សមន្តា បរិច្ឆិន្ទិត្វា។ ឯកច្ចោ ហិ ឧទ្ធមេវ កសិណំ វឌ្ឍេតិ, ឯកច្ចោ អធោ, ឯកច្ចោ សមន្តតោ។ តេន តេន វា ការណេន ឯវំ បសារេតិ អាលោកមិវ រូបទស្សនកាមោ។ តេន វុត្តំ “បថវីកសិណមេកោ សញ្ជានាតិ ឧទ្ធំ អធោ តិរិយ”ន្តិ។ **អទ្វយ**ន្តិ ឥទំ បន ឯកស្ស អញ្ញភាវានុបគមនត្ថំ វុត្តំ។ យថា ហិ ឧទកំ បវិដ្ឋស្ស សព្ពទិសាសុ ឧទកមេវ ហោតិ, ន អញ្ញំ, ឯវមេវ បថវីកសិណំ បថវីកសិណមេវ ហោតិ , នត្ថិ តស្ស អញ្ញោ កសិណសម្ភេទោតិ។ ឯសនយោ សព្ពត្ថ។ **អប្បមាណ**ន្តិ ឥទំ តស្ស តស្ស ផរណអប្បមាណវសេន វុត្តំ។ តញ្ហិ ចេតសា ផរន្តោ សកលមេវ ផរតិ, ន “អយមស្ស អាទិ, ឥទំ មជ្ឈ”ន្តិ បមាណំ គណ្ហាតីតិ។ **វិញ្ញាណកសិណ**ន្តិ ចេត្ថ កសិណុគ្ឃាដិមាកាសេ បវត្តវិញ្ញាណំ។ តត្ថ កសិណវសេន កសិណុគ្ឃាដិមាកាសេ កសិណុគ្ឃាដិមាកាសវសេន តត្ថ បវត្តវិញ្ញាណេ ឧទ្ធំ អធោ តិរិយតា វេទិតព្ពា។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ។ កម្មដ្ឋានភាវនានយេន បនេតានិ បថវីកសិណាទីនិ វិត្ថារតោ វិសុទ្ធិមគ្គេ វុត្តានេវ។

អកុសលកម្មបថទសកវណ្ណនា

៣៤៧. កម្មបថេសុ កម្មានេវ សុគតិទុគ្គតីនំ បថភូតត្តា **កម្មបថា** នាម។ តេសុ បាណាតិបាតោ អទិន្នាទានំ មុសាវាទាទយោ ច ចត្តារោ ព្រហ្មជាលេ វិត្ថារិតា ឯវ។ **កាមេសុមិច្ឆាចារោ**តិ ឯត្ថ បន **កាមេសូ**តិ មេថុនសមាចារេសុ មេថុនវត្ថូសុ វា។ **មិច្ឆាចារោ**តិ ឯកន្តនិន្ទិតោ លាមកាចារោ។ លក្ខណតោ បន អសទ្ធម្មាធិប្បាយេន កាយទ្វារប្បវត្តា អគមនីយដ្ឋានវីតិក្កមចេតនា **កាមេសុមិច្ឆាចារោ។**

តត្ថ **អគមនីយដ្ឋានំ** នាម បុរិសានំ តាវ មាតុរក្ខិតា, បិតុរក្ខិតា, មាតាបិតុរក្ខិតា, ភាតុរក្ខិតា, ភគិនិរក្ខិតា, ញាតិរក្ខិតា, គោត្តរក្ខិតា, ធម្មរក្ខិតា, សារក្ខា, សបរិទណ្ឌាតិ មាតុរក្ខិតាទយោ ទស។ ធនក្កីតា, ឆន្ទវាសិនី, ភោគវាសិនី, បដវាសិនី, ឱទបត្តកិនី, ឱភតចុម្ពដា, ទាសី ច ភរិយា ច, កម្មការី ច ភរិយា ច, ធជាហដា, មុហុត្តិកាតិ ឯតា ធនក្កីតាទយោ ទសាតិ វីសតិ។ ឥត្ថីសុ បន ទ្វិន្នំ សារក្ខសបរិទណ្ឌានំ ទសន្នញ្ច ធនក្កីតាទីនន្តិ ទ្វាទសន្នំ ឥត្ថីនំ អញ្ញេ បុរិសា។ ឥទំ អគមនីយដ្ឋានំ នាម។ សោ បនេស មិច្ឆាចារោ សីលាទិ

គុណរហិតេ អគមនីយដ្ឋានេ អប្បសាវជ្ជោ។ សីលាទិគុណសម្បន្នេ មហាសាវជ្ជោ។ តស្ស ចត្តារោ សម្ភារា អគមនីយវត្ថុ, តស្មឹ សេវនចិត្តំ, សេវនប្បយោគោ, មគ្គេនមគ្គប្បដិបត្តិអធិវាសនន្តិ។ ឯកោ បយោគោ សាហត្ថិកោ ឯវ។

អភិជ្ឈាយតីតិ **អភិជ្ឈា**, បរភណ្ឌាភិមុខី ហុត្វា តន្និន្នតាយ បវត្តតីតិ អត្ថោ។ សា “អហោ វត ឥទំ មមស្សា”តិ ឯវំ បរភណ្ឌាភិជ្ឈាយនលក្ខណា អទិន្នាទានំ វិយ អប្បសាវជ្ជា មហាសាវជ្ជា ច។ តស្សា ទ្វេ សម្ភារា បរភណ្ឌំ, អត្តនោ បរិណាមនញ្ច។ បរភណ្ឌវត្ថុកេ ហិ លោភេ ឧប្បន្នេបិ ន តាវ កម្មបថភេទោ ហោតិ, យាវ “អហោ វតិទំ មមស្សា”តិ អត្តនោ ន បរិណាមេតិ។

ហិតសុខំ ព្យាបាទយតីតិ **ព្យាបាទោ។** សោ បរំ វិនាសាយ មនោបទោសលក្ខណោ ផរុសាវាចា វិយ អប្បសាវជ្ជោ មហាសាវជ្ជោ ច។ តស្ស ទ្វេ សម្ភារា បរសត្តោ ច, តស្ស វិនាសចិន្តា ច។ បរសត្តវត្ថុកេ ហិ កោធេ ឧប្បន្នេបិ ន តាវ កម្មបថភេទោ ហោតិ, យាវ “អហោ វតាយំ ឧច្ឆិជ្ជេយ្យ វិនស្សេយ្យា”តិ តស្ស វិនាសំ ន ចិន្តេតិ។

យថាភុច្ចគហណាភាវេន មិច្ឆា បស្សតីតិ **មិច្ឆាទិដ្ឋិ។** សា “នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិអាទិនា នយេន វិបរីតទស្សនលក្ខណា។ សម្ផប្បលាបោ វិយ អប្បសាវជ្ជា មហាសាវជ្ជា ច។ អបិច អនិយតា អប្បសាវជ្ជា, និយតា មហាសាវជ្ជា។ តស្សា ទ្វេ សម្ភារា វត្ថុនោ ច គហិតាការវិបរីតតា, យថា ច តំ គណ្ហាតិ, តថាភាវេន តស្សុបដ្ឋានន្តិ។

ឥមេសំ បន ទសន្នំ អកុសលកម្មបថានំ ធម្មតោ កោដ្ឋាសតោ អារម្មណតោ វេទនាតោ មូលតោតិ បញ្ចហាការេហិ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ **ធម្មតោ**តិ ឯតេសុ ហិ បដិបាដិយា សត្ត ចេតនាធម្មាវ ហោន្តិ។ អភិជ្ឈាទយោ តយោ ចេតនាសម្បយុត្តា។

កោដ្ឋាសតោតិ បដិបាដិយា សត្ត, មិច្ឆាទិដ្ឋិ ចាតិ ឥមេ អដ្ឋ កម្មបថា ឯវ ហោន្តិ, នោ មូលានិ។ អភិជ្ឈាព្យាបាទា កម្មបថា ចេវ មូលានិ ច។ អភិជ្ឈា ហិ មូលំ បត្វា លោភោ អកុសលមូលំ ហោតិ។ ព្យាបាទោ ទោសោ អកុសលមូលំ ហោតិ។

អារម្មណតោតិ បាណាតិបាតោ ជីវិតិន្ទ្រិយារម្មណតោ សង្ខារារម្មណោ ហោតិ។ អទិន្នាទានំ សត្តារម្មណំ វា សង្ខារារម្មណំ វា, មិច្ឆាចារោ ផោដ្ឋព្ពវសេន សង្ខារារម្មណោ។ “សត្តារម្មណោ”តិបិ ឯកេ។ មុសាវាទោ សត្តារម្មណោ វា សង្ខារារម្មណោ វា, តថា បិសុណវាចា។ ផរុសវាចា សត្តារម្មណាវ។ សម្ផប្បលាបោ ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតវសេន សត្តារម្មណោ វា សង្ខារារម្មណោ វា។ តថា អភិជ្ឈា។ ព្យាបាទោ សត្តារម្មណោវ។ មិច្ឆាទិដ្ឋិ តេភូមកធម្មវសេន សង្ខារារម្មណា។

វេទនាតោតិ បាណាតិបាតោ ទុក្ខវេទនោ ហោតិ។ កិញ្ចាបិ ហិ រាជានោ ចោរំ ទិស្វា ហសមានាបិ “គច្ឆថ នំ ឃាតេថា”តិ វទន្តិ, សន្និដ្ឋាបកចេតនា បន ទុក្ខសម្បយុត្តាវ ហោតិ។ អទិន្នាទានំ តិវេទនំ។ មិច្ឆាចារោ សុខមជ្ឈត្តវសេន ទ្វិវេទនោ។ សន្និដ្ឋាបកចិត្តេ បន មជ្ឈត្តវេទនោ ន ហោតិ។ មុសាវាទោ តិវេទនោ។ តថា បិសុណវាចា។ ផរុសវាចា ទុក្ខវេទនា។ សម្ផប្បលាបោ តិវេទនោ។ អភិជ្ឈា សុខមជ្ឈត្តវសេន ទ្វិវេទនា តថា មិច្ឆាទិដ្ឋិ។ ព្យាបាទោ ទុក្ខវេទនោ។

មូលតោតិ បាណាតិបាតោ ទោសមោហវសេន ទ្វិមូលកោ ហោតិ។ អទិន្នាទានំ ទោសមោហវសេន វា លោភមោហវសេន វា។ មិច្ឆាចារោ លោភមោហវសេន។ មុសាវាទោ ទោសមោហវសេន វា លោភមោហវសេន វា តថា បិសុណវាចា សម្ផប្បលាបោ ច។ ផរុសវាចា ទោសមោហវសេន។ អភិជ្ឈា មោហវសេន ឯកមូលា។ តថា ព្យាបាទោ។ មិច្ឆាទិដ្ឋិ លោភមោហវសេន ទ្វិមូលាតិ។

កុសលកម្មបថទសកវណ្ណនា

បាណាតិបាតា វេរមណិអាទីនិ សមាទានសម្បត្តសមុច្ឆេទវិរតិវសេន វេទិតព្ពានិ។

ធម្មតោ បន ឯតេសុបិ បដិបាដិយា សត្ត ចេតនាបិ វត្តន្តិ វិរតិយោបិ។ អន្តេ តយោ ចេតនាសម្បយុត្តាវ។

កោដ្ឋាសតោតិ បដិបាដិយា សត្ត កម្មបថា ឯវ, នោ មូលានិ។ អន្តេ តយោ កម្មបថា ចេវ មូលានិ ច។ អនភិជ្ឈា ហិ មូលំ បត្វា អលោភោ កុសលមូលំ ហោតិ។ អព្យាបាទោ អទោសោ កុសលមូលំ។ សម្មាទិដ្ឋិ អមោហោ កុសលមូលំ។

អារម្មណតោតិ បាណាតិបាតាទីនំ អារម្មណានេវ ឯតេសំ អារម្មណានិ។ វីតិក្កមិតព្ពតោយេវ ហិ វេរមណី នាម ហោតិ។ យថា បន និព្ពានារម្មណោ អរិយមគ្គោ កិលេសេ បជហតិ, ឯវំ ជីវិតិន្ទ្រិយាទិអារម្មណាបេតេ កម្មបថា បាណាតិបាតាទីនិ ទុស្សីល្យានិ បជហន្តីតិ វេទិតព្ពា។

វេទនាតោតិ សព្ពេ សុខវេទនា ហោន្តិ មជ្ឈត្តវេទនា វា។ កុសលំ បត្វា ហិ ទុក្ខវេទនា នាម នត្ថិ។

មូលតោតិ បដិបាដិយា សត្ត ញាណសម្បយុត្តចិត្តេន វិរមន្តស្ស អលោភអទោសអមោហវសេន តិមូលានិ ហោន្តិ, ញាណវិប្បយុត្តចិត្តេន វិរមន្តស្ស ទ្វិមូលានិ។ អនភិជ្ឈា ញាណសម្បយុត្តចិត្តេន វិរមន្តស្ស ទ្វិមូលា, ញាណវិប្បយុត្តចិត្តេន ឯកមូលា។ អលោភោ បន អត្តនាវ អត្តនោ មូលំ ន ហោតិ។ អព្យាបាទេបិ ឯសេវ នយោ។ សម្មាទិដ្ឋិ អលោភាទោសវសេន ទ្វិមូលា ឯវាតិ។

អរិយវាសទសកវណ្ណនា

៣៤៨. **អរិយវាសា**តិ អរិយា ឯវ វសឹសុ វសន្តិ វសិស្សន្តិ ឯតេសូតិ អរិយវាសា។ **បញ្ចង្គវិប្បហីនោ**តិ បញ្ចហិ អង្គេហិ វិប្បយុត្តោវ ហុត្វា ខីណាសវោ អវសិ វសតិ វសិស្សតីតិ តស្មា អយំ បញ្ចង្គវិប្បហីនតា, អរិយស្ស វាសត្តា អរិយវាសោតិ វុត្តោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

ឯវំ ខោ, អាវុសោ, ភិក្ខុ ឆឡង្គសមន្នាគតោ ហោតីតិ ឆឡង្គុបេក្ខាយ សមន្នាគតោ ហោតិ។ ឆឡង្គុបេក្ខា នាម កេតិ? ញាណាទយោ។ “ញាណ”ន្តិ វុត្តេ កិរិយតោ ចត្តារិ ញាណសម្បយុត្តចិត្តានិ លព្ភន្តិ។ “សតតវិហារេ”តិ វុត្តេ អដ្ឋ មហាចិត្តានិ។ “រជ្ជនទុស្សនំ នត្ថី”តិ វុត្តេ ទស ចិត្តានិ លព្ភន្តិ។ សោមនស្សំ អាសេវនវសេន លព្ភតិ។

សតារក្ខេន ចេតសាតិ ខីណាសវស្ស ហិ តីសុ ទ្វារេសុ សព្ពកាលំ សតិ អារក្ខកិច្ចំ សាធេតិ ។ តេនេវស្ស “ចរតោ ច តិដ្ឋតោ ច សុត្តស្ស ច ជាគរស្ស ច សតតំ សមិតំ ញាណទស្សនំ បច្ចុបដ្ឋិតំ ហោតី”តិ វុច្ចតិ។

បុថុសមណព្រាហ្មណានន្តិ ពហូនំ សមណព្រាហ្មណានំ។ ឯត្ថ ច **សមណា**តិ បព្ពជ្ជុបគតា។ **ព្រាហ្មណា**តិ ភោវាទិនោ។ **បុថុបច្ចេកសច្ចានី**តិ ពហូនិ បាដេក្កសច្ចានិ, ឥទមេវ ទស្សនំ សច្ចំ, ឥទមេវ ទស្សនំ សច្ចន្តិ ឯវំ បាដិយេក្កំ គហិតានិ ពហូនិ សច្ចានីតិ អត្ថោ។ **នុន្នានី**តិ នីហតានិ។ **បណុន្នានី**តិ សុដ្ឋុ នីហតានិ។ **ចត្តានី**តិ វិស្សដ្ឋានិ។ **វន្តានី**តិ វមិតានិ។ **មុត្តានី**តិ ឆិន្នពន្ធនានិ កតានិ។ **បហីនានី**តិ បជហិតានិ។ **បដិនិស្សដ្ឋានី**តិ យថា ន បុន ចិត្តំ អារុហន្តិ, ឯវំ បដិនិស្សជ្ជិតានិ។ សព្ពានេវ តានិ គហិតគ្គហណស្ស វិស្សដ្ឋភាវវេវចនានិ។

សមវយសដ្ឋេសនោតិ ឯត្ថ **អវយា**តិ អនូនា។ **សដ្ឋា**តិ វិស្សដ្ឋា។ សម្មា អវយា សដ្ឋា ឯសនា អស្សាតិ **សមវយសដ្ឋេសនោ។** សម្មា វិស្សដ្ឋសព្ពឯសនោតិ អត្ថោ។ **រាគា ចិត្តំ វិមុត្ត**ន្តិអាទីហិ មគ្គស្ស កិច្ចនិប្ផត្តិ កថិតា។

រាគោ មេ បហីនោតិអាទីហិ បច្ចវេក្ខណាយ ផលំ កថិតំ។

អសេក្ខធម្មទសកវណ្ណនា

អសេក្ខា សម្មាទិដ្ឋីតិអាទយោ សព្ពេបិ ផលសម្បយុត្តធម្មា ឯវ។ ឯត្ថ ច សម្មាទិដ្ឋិ, សម្មាញាណន្តិ ទ្វីសុ ឋានេសុ បញ្ញាវ កថិតា។ **សម្មាវិមុត្តី**តិ ឥមិនា បទេន វុត្តាវសេសា។ ផលសមាបត្តិធម្មា សង្គហិតាតិ វេទិតព្ពា។

“ឥមេ ខោ, អាវុសោ”តិអាទិ វុត្តនយេនេវ យោជេតព្ពំ។ ឥតិ ឆន្នំ ទសកានំ វសេន សមសដ្ឋិ បញ្ហេ កថេន្តោ ថេរោ សាមគ្គិរសំ ទស្សេសីតិ។

ទសកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ចសមោធានវណ្ណនា

៣៤៩. តថ បន បត្វា បញ្ហា សមោធានេតព្ពា។ ឥមស្មិញ្ហិ សុត្តេ ឯកករសេន ទ្វេ បញ្ហា កថិតា។ ទុករសេន សត្តតិ។ តិករសេន អសីតិសតំ។ ចតុក្ករសេន ទ្វេសតានិ។ បញ្ចករសេន តីសសតំ។ ឆក្ករសេន ពាត្តឹសសតំ។ សត្តករសេន អដ្ឋនវុតិ។ អដ្ឋករសេន អដ្ឋាសីតិ។ នវករសេន ចតុបណ្ណាស។ ទសករសេន សមសដ្ឋីតិ ឯវំ សហស្សំ ចុទ្ទស បញ្ហា កថិតា។

ឥមញ្ហិ សុត្តន្តំ បបេត្វា តេបិដកេ ពុទ្ធវចនេ អញ្ញោ សុត្តន្តោ ឯវំ ពហុបញ្ហបដិមណ្ឌិតោ នត្ថិ។ ភគវា ឥមំ សុត្តន្តំ អាទិតោ បដ្ឋាយ សកលំ សុត្វា ចិន្តេសិ – “ធម្មសេនាបតិ សារិបុត្តោ ពុទ្ធពលំ ទីបេត្វា អប្បដិវត្តិយំ សីហនាទំ នទតិ។ សាវកភាសិតោតិ វុត្តេ ឱកប្បនា ន ហោតិ, ជិនភាសិតោតិ វុត្តេ ហោតិ, តស្មា ជិនភាសិតំ កត្វា ទេវមនុស្សានំ ឱកប្បនំ ឥមស្មិំ សុត្តន្តេ ឧប្បាទេស្សាមី”តិ។ តតោ វុដ្ឋាយ សាធុការំ អទាសិ។ តេន វុត្តំ “អថ ខោ ភគវា វុដ្ឋហិត្វា អាយស្មន្តំ សារិបុត្តំ អាមន្តេសិ, សាធុ, សាធុ, សារិបុត្ត, សាធុ ខោ ត្វំ សារិបុត្ត, ភិក្ខូនំ សង្គីតិបរិយាយំ អភាសី”តិ។

តត្ថ **សង្គីតិបរិយាយន្តិ** សាមគ្គិយា ការណំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – “សាធុ, ខោ ត្វំ, សារិបុត្ត, មម សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន សំសន្ទិត្វា ភិក្ខូនំ សាមគ្គិរសំ អភាសី”តិ។ **សមនុញ្ញោ សត្ថា អហោសីតិ** អនុមោទនេន សមនុញ្ញោ អហោសិ។ ឯត្តកេន អយំ សុត្តន្តោ ជិនភាសិតោ នាម ជាតោ។ ទេសនាបរិយោសានេ ឥមំ សុត្តន្តំ មនសិករោន្តា តេ ភិក្ខូ អរហត្តំ បាបុណិំសូតិ។

សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយ

សង្គីតិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. ទសុត្តរសុត្តវណ្ណនា

៣៥០. ឯវំ មេ សុតន្តិ ទសុត្តរសុត្តំ។ តត្រាយំ អបុព្ពបទវណ្ណនា – **អាវុសោ ភិក្ខវេតិ** សាវកានំ អាលបនមេតំ។ ពុទ្ធា ហិ បរិសំ អាមន្តយមានា ‘ភិក្ខវេ’តិ វទន្តិ។ សាវកា សត្ថារំ ឧច្ចដ្ឋានេ ឋបេស្សាមាតិ សត្ថុ អាលបនេន អនាលបិត្វា អាវុសោតិ អាលបន្តិ។ **តេ ភិក្ខូតិ** តេ ធម្មសេនាបតី បរិវារេត្វា និសិន្នា ភិក្ខូ។ កេ បន តេ ភិក្ខូតិ? អនិពទ្ធវាសា ទិសាគមនីយា ភិក្ខូ។ ពុទ្ធកាលេ ទ្វេ វារេ ភិក្ខូ សន្និបតន្តិ – ឧបកដ្ឋវស្សូបនាយិកកាលេ ច បវារណកាលេ ច។ ឧបកដ្ឋវស្សូបនាយិកាយ ទសបិ វីសតិបិ តីសម្បិ ចត្តាលីសម្បិ បញ្ញាសម្បិ ភិក្ខូ វគ្គា វគ្គា កម្មដ្ឋានត្ថាយ អាគច្ឆន្តិ។ ភគវា តេហិ សទ្ធិំ សម្មោទិត្វា កស្មា, ភិក្ខវេ, ឧបកដ្ឋាយ វស្សូបនាយិកាយ វិចរថាតិ បុច្ឆតិ។ អថ តេ “ភគវា កម្មដ្ឋានត្ថំ អាគតម្ហ, កម្មដ្ឋានំ នោ ទេថា”តិ យាចន្តិ។

សត្ថា តេសំ ចរិយវសេន រាគចរិតស្ស អសុភកម្មដ្ឋានំ ទេតិ។ ទោសចរិតស្ស មេត្តាកម្មដ្ឋានំ, មោហចរិតស្ស ឧទ្ទេសោ បរិបុច្ឆា – ‘កាលេន ធម្មស្សវនំ, កាលេន ធម្មសាកច្ឆា, ឥទំ តុយ្ហំ សប្បាយ’ន្តិ អាចិក្ខតិ។ វិតក្កចរិតស្ស អានាបានស្សតិកម្មដ្ឋានំ ទេតិ។ សទ្ធាចរិតស្ស បសាទនីយសុត្តន្តេ ពុទ្ធសុពោធិ ធម្មសុធម្មតំ សង្ឃសុប្បដិបត្តិញ្ច បកាសេតិ។ ញាណចរិតស្ស អនិច្ចតាទិបដិសំយុត្តេ គម្ភីរេ សុត្តន្តេ កថេតិ។ តេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា សចេ សប្បាយំ ហោតិ, តត្ថេវ វសន្តិ។ នោ ចេ ហោតិ, សប្បាយំ សេនាសនំ បុច្ឆិត្វា គច្ឆន្តិ។ តេ តត្ថ វសន្តា តេមាសិកំ បដិបទំ គហេត្វា ឃដេត្វា វាយមន្តា សោតាបន្នាបិ ហោន្តិ សកទាគាមិនោបិ អនាគាមិនោបិ អរហន្តោបិ។

តតោ វុត្ថវស្សា បវារេត្វា សត្ថុ សន្តិកំ គន្ត្វា “ភគវា អហំ តុម្ហាកំ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា សោតាបត្តិផលំ បត្តោ…បេ…. អហំ អគ្គផលំ អរហត្ត”ន្តិ បដិលទ្ធគុណំ អារោចេន្តិ។ តត្ថ ឥមេ ភិក្ខូ ឧបកដ្ឋាយ វស្សូបនាយិកាយ អាគតា។ ឯវំ អាគន្ត្វា គច្ឆន្តេ បន ភិក្ខូ ភគវា អគ្គសាវកានំ សន្តិកំ បេសេតិ, យថាហ “អបលោកេថ បន, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តមោគ្គល្លានេ”តិ។ ភិក្ខូ ច វទន្តិ “កី នុ ខោ មយំ, ភន្តេ, អបលោកេម សារិបុត្តមោគ្គល្លានេ”តិ (សំ. និ. ៣.២)។ អថ នេ ភគវា តេសំ ទស្សនេ ឧយ្យោជេសិ។ “សេវថ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តមោគ្គល្លានេ; ភជថ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តមោគ្គល្លានេ។ បណ្ឌិតា ភិក្ខូ អនុគ្គាហកា សព្រហ្មចារីនំ។ សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, ជនេតា ឯវំ សារិបុត្តោ។ សេយ្យថាបិ ជាតស្ស អាបាទេតា ឯវំ មោគ្គល្លានោ។ សារិបុត្តោ, ភិក្ខវេ, សោតាបត្តិផលេ វិនេតិ, មោគ្គល្លានោ ឧត្តមត្ថេ”តិ (ម. និ. ៣.៣៧១)។

តទាបិ ភគវា ឥមេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធិំ បដិសន្ថារំ កត្វា តេសំ ភិក្ខូនំ អាសយំ ឧបបរិក្ខន្តោ “ឥមេ ភិក្ខូ សាវកវិនេយ្យា”តិ អទ្ទស។ **សាវកវិនេយ្យា** នាម យេ ពុទ្ធានម្បិ ធម្មទេសនាយ ពុជ្ឈន្តិ សាវកានម្បិ។ **ពុទ្ធវិនេយ្យា** បន សាវកា ពោធេតុំ ន សក្កោន្តិ។ សាវកវិនេយ្យភាវំ បន ឯតេសំ ញត្វា កតរស្ស ភិក្ខុនោ ទេសនាយ ពុជ្ឈិស្សន្តីតិ ឱលោកេន្តោ សារិបុត្តស្សាតិ ទិស្វា ថេរស្ស សន្តិកំ បេសេសិ។ ថេរោ តេ ភិក្ខូ បុច្ឆិ “សត្ថុ សន្តិកំ គតត្ថ អាវុសោ”តិ។ “អាម, គតម្ហ សត្ថារា បន អម្ហេ តុម្ហាកំ សន្តិកំ បេសិតា”តិ។ តតោ ថេរោ “ឥមេ ភិក្ខូ មយ្ហំ ទេសនាយ ពុជ្ឈិស្សន្តិ, កីទិសី នុ ខោ តេសំ ទេសនា វដ្ដតី”តិ ចិន្តេន្តោ “ឥមេ ភិក្ខូ សមគ្គារាមា, សាមគ្គិរសស្ស ទីបិកា នេសំ ទេសនា វដ្ដតី”តិ សន្និដ្ឋានំ កត្វា តថារូបំ ទេសនំ ទេសេតុកាមោ **ទសុត្តរំ បវក្ខាមីតិ**អាទិមាហ។ តត្ថ ទសធា មាតិកំ ឋបេត្វា វិភត្តោតិ ទសុត្តរោ, ឯកកតោ បដ្ឋាយ យាវ ទសកា គតោតិបិ ទសុត្តរោ, ឯកេកស្មិំ បញ្ហេ ទស ទស បញ្ហា វិសេសិតាតិបិ ទសុត្តរោ, តំ **ទសុត្តរំ។ បវក្ខាមីតិ** កថេស្សាមិ។ **ធម្មន្តិ** សុត្តំ។ **និព្ពានបត្តិយាតិ** និព្ពានបដិលាភត្ថាយ។ **ទុក្ខស្សន្តកិរិយាយាតិ** សកលស្ស វដ្ដទុក្ខស្ស បរិយន្តករណត្ថំ។ **សព្ពគន្ថប្បមោចនន្តិ** អភិជ្ឈាកាយគន្ថាទីនំ សព្ពគន្ថានំ បមោចនំ។

ឥតិ ថេរោ ទេសនំ ឧច្ចំ ករោន្តោ ភិក្ខូនំ តត្ថ បេមំ ជនេន្តោ ឯវមេតំ ឧគ្គហេតព្ពំ បរិយាបុណិតព្ពំ ធារេតព្ពំ វាចេតព្ពំ មញ្ញិស្សន្តីតិ ចតូហិ បទេហិ វណ្ណំ កថេសិ, “ឯកាយនោ អយំ, ភិក្ខវេ, មគ្គោ”តិអាទិនា នយេន តេសំ តេសំ សុត្តានំ ភគវា វិយ។

ឯកធម្មវណ្ណនា

៣៥១. (ក) តត្ថ **ពហុការោតិ** ពហូបការោ។

(ខ) **ភាវេតព្ពោតិ** វឌ្ឍេតព្ពោ។

(គ) **បរិញ្ញេយ្យោ**តិ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិជានិតព្ពោ។

(ឃ) **បហាតព្ពោ**តិ បហានានុបស្សនាយ បជហិតព្ពោ។

(ង) **ហានភាគិយោ**តិ អបាយគាមិបរិហានាយ សំវត្តនកោ។

(ច) **វិសេសភាគិយោ**តិ វិសេសគាមិវិសេសាយ សំវត្តនកោ។

(ឆ) **ទុប្បដិវិជ្ឈោ**តិ ទុប្បច្ចក្ខករោ។

(ជ) **ឧប្បាទេតព្ពោ**តិ និប្ផាទេតព្ពោ។

(ឈ) **អភិញ្ញេយ្យោ**តិ ញាតបរិញ្ញាយ អភិជានិតព្ពោ។

(ញ) **សច្ឆិកាតព្ពោ**តិ បច្ចក្ខំ កាតព្ពោ។

ឯវំ សព្ពត្ថ មាតិកាសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥតិ អាយស្មា សារិបុត្តោ យថា នាម ទក្ខោ វេឡុការោ សម្មុខីភូតំ វេឡុំ ឆេត្វា និគ្គណ្ឋឹ កត្វា ទសធា ខណ្ឌេ កត្វា ឯកមេកំ ខណ្ឌំ ហីរំ ហីរំ ករោន្តោ ផាលេតិ, ឯវមេវ តេសំ ភិក្ខូនំ សប្បាយំ ទេសនំ ឧបបរិក្ខិត្វា ទសធា មាតិកំ ឋបេត្វា ឯកេកកោដ្ឋាសេ ឯកេកបទំ វិភជន្តោ “កតមោ ឯកោ ធម្មោ ពហុការោ, អប្បមាទោ កុសលេសុ ធម្មេសូតិ”តិអាទិនា នយេន ទេសនំ វិត្ថារេតុំ អារទ្ធោ។

តត្ថ **អប្បមាទោ កុសលេសុ ធម្មេសូ**តិ សព្ពត្ថកំ ឧបការកំ អប្បមាទំ កថេសិ។ អយញ្ហិ អប្បមាទោ នាម សីលបូរណេ, ឥន្ទ្រិយសំវរេ, ភោជនេ មត្តញ្ញុតាយ, ជាគរិយានុយោគេ, សត្តសុ សទ្ធម្មេសុ, វិបស្សនាគព្ភំ គណ្ហាបនេ, អត្ថបដិសម្ភិទាទីសុ, សីលក្ខន្ធាទិបញ្ចធម្មក្ខន្ធេសុ, ឋានាដ្ឋានេសុ, មហាវិហារសមាបត្តិយំ, អរិយសច្ចេសុ, សតិបដ្ឋានាទីសុ, ពោធិបក្ខិយេសុ, វិបស្សនាញាណាទីសុ អដ្ឋសុ វិជ្ជាសូតិ សព្ពេសុ អនវជ្ជដ្ឋេន កុសលេសុ ធម្មេសុ ពហូបការោ។

តេនេវ នំ ភគវា “យាវតា, ភិក្ខវេ, សត្តា អបទា វា…បេ.… តថាគតោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតិ។ ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេ, យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្ពេតេ អប្បមាទមូលកា អប្បមាទសមោសរណា, អប្បមាទោ តេសំ ធម្មានំ អគ្គមក្ខាយតី”តិអាទិនា (សំ. និ. ៥.១៣៩) នយេន ហត្ថិបទាទីហិ ឱបម្មេហិ ឱបមេន្តោ **សំយុត្តនិកាយេ អប្បមាទវគ្គេ** នានប្បការំ ថោមេតិ។ តំ សព្ពំ ឯកបទេនេវ សង្គហេត្វា ថេរោ អប្បមាទោ កុសលេសុ ធម្មេសូតិ អាហ។ **ធម្មបទេ** អប្បមាទវគ្គេនាបិស្ស ពហូបការតា ទីបេតព្ពា។ អសោកវត្ថុនាបិ ទីបេតព្ពា –

(ក) អសោករាជា ហិ និគ្រោធសាមណេរស្ស “អប្បមាទោ អមតបទ”ន្តិ គាថំ សុត្វា ឯវំ “តិដ្ឋ, តាត, មយ្ហំ តយា តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ កថិត”ន្តិ សាមណេរេ បសីទិត្វា ចតុរាសីតិវិហារសហស្សានិ ការេសិ។ ឥតិ ថាមសម្បន្នេន ភិក្ខុនា អប្បមាទស្ស ពហូបការតា តីហិ បិដកេហិ ទីបេត្វា កថេតព្ពា។ យំកិញ្ចិ សុត្តំ វា គាថំ វា អប្បមាទទីបនត្ថំ អាហរន្តោ “អដ្ឋានេ ឋត្វា អាហរសិ, អតិត្ថេន បក្ខន្ទោ”តិ ន វត្តព្ពោ។ ធម្មកថិកស្សេវេត្ថ ថាមោ ច ពលញ្ច បមាណំ។

(ខ) **កាយគតាសតី**តិ អានាបានំ ចតុឥរិយាបថោ សតិសម្បជញ្ញំ ទ្វត្តឹសាការោ ចតុធាតុវវត្ថានំ ទស អសុភា នវ សិវថិកា ចុណ្ណិកមនសិការោ កេសាទីសុ ចត្តារិ រូបជ្ឈានានីតិ ឯត្ថ ឧប្បន្នសតិយា ឯតំ អធិវចនំ។ **សាតសហគតា**តិ ឋបេត្វា ចតុត្ថជ្ឈានំ អញ្ញត្ថ សាតសហគតា ហោតិ សុខសម្បយុត្តា, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

(គ) **សាសវោ ឧបាទានិយោ**តិ អាសវានញ្ចេវ ឧបាទានានញ្ច បច្ចយភូតោ។ ឥតិ តេភូមកធម្មមេវ និយមេតិ។

(ឃ) **អស្មិមានោ**តិ រូបាទីសុ អស្មីតិ មានោ។

(ង) **អយោនិសោ មនសិការោ**តិ អនិច្ចេ និច្ចន្តិអាទិនា នយេន បវត្តោ ឧប្បថមនសិការោ។

(ច) វិបរិយាយេន **យោនិសោ មនសិការោ** វេទិតព្ពោ។

(ឆ) **អានន្តរិកោ ចេតោសមាធីតិ** អញ្ញត្ថ មគ្គានន្តរំ ផលំ អានន្តរិកោ ចេតោសមាធិ នាម ។ ឥធ បន វិបស្សនានន្តរោ មគ្គោ វិបស្សនាយ វា អនន្តរត្តា អត្តនោ វា អនន្តរំ ផលទាយកត្តា អានន្តរិកោ ចេតោសមាធីតិ អធិប្បេតោ។

(ជ) **អកុប្បំ ញាណន្តិ** អញ្ញត្ថ ផលបញ្ញា អកុប្បញាណំ នាម។ ឥធ បច្ចវេក្ខណបញ្ញា អធិប្បេតា។

(ឈ) **អាហារដ្ឋិតិកាតិ** បច្ចយដ្ឋិតិកា។ **អយំ ឯកោ ធម្មោតិ** យេន បច្ចយេន តិដ្ឋន្តិ, អយំ ឯកោ ធម្មោ ញាតបរិញ្ញាយ អភិញ្ញេយ្យោ។

(ញ) **អកុប្បា ចេតោវិមុត្តីតិ** អរហត្តផលវិមុត្តិ។

ឥមស្មិំ វារេ អភិញ្ញាយ ញាតបរិញ្ញា កថិតា។ បរិញ្ញាយ តីរណបរិញ្ញា។ បហាតព្ពសច្ឆិកាតព្ពេហិ បហានបរិញ្ញា។ **ទុប្បដិវិជ្ឈោតិ** ឯត្ថ បន មគ្គោ កថិតោ។ **សច្ឆិកាតព្ពោតិ** ផលំ កថិតំ, មគ្គោ ឯកស្មឹយេវ បទេ លព្ភតិ។ ផលំ បន អនេកេសុបិ លព្ភតិយេវ។

ភូតាតិ សភាវតោ វិជ្ជមានា។ **តច្ឆាតិ** យាថាវា។ **តថាតិ** យថា វុត្តា តថាសភាវា។ **អវិតថាតិ** យថា វុត្តា ន តថា ន ហោន្តិ។ **អនញ្ញថាតិ** វុត្តប្បការតោ ន អញ្ញថា។ **សម្មា តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធាតិ** តថាគតេន ពោធិបល្លង្កេ និសីទិត្វា ហេតុនា ការណេន សយមេវ អភិសម្ពុទ្ធា ញាតា វិទិតា សច្ឆិកតា។ ឥមិនា ថេរោ "ឥមេ ធម្មា តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធា, អហំ បន តុម្ហាកំ វញ្ញោ លេខវាចកសទិសោ"តិ ជិនសុត្តំ ទស្សេន្តោ ឱកប្បនំ ជនេសិ។

ឯកធម្មវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទ្វេធម្មវណ្ណនា

៣៥២. (ក) **ឥមេ ទ្វេ ធម្មា ពហុការាតិ** ឥមេ ទ្វេ សតិសម្បជញ្ញា ធម្មា សីលបូរណាទីសុ អប្បមាទោ វិយ សព្ពត្ថ ឧបការកា ហិតាវហា។

(ខ) **សមថោ ច វិបស្សនា ចាតិ** ឥមេ ទ្វេ សង្គីតិសុត្តេ លោកិយលោកុត្តរា កថិតា។ ឥមស្មឹ ទសុត្តរសុត្តេ បុព្ពភាគា កថិតា។

(ឆ) **សត្តានំ សំកិលេសាយ សត្តានំ វិសុទ្ធិយាតិ** អយោនិសោ មនសិការោ ហេតុ ចេវ បច្ចយោ ច សត្តានំ សំកិលេសាយ, យោនិសោ មនសិការោ វិសុទ្ធិយា។ តថា ទោវចស្សតា បាបមិត្តតា សំកិលេសាយ; សោវចស្សតា កល្យាណមិត្តតា វិសុទ្ធិយា។ តថា តីណិ អកុសលមូលានិ; តីណិ កុសលមូលានិ។ ចត្តារោ យោគា ចត្តារោ វិសំយោគា។ បញ្ច ចេតោខិលា បញ្ចិន្ទ្រិយានិ។ ឆ អគារវា ឆ គារវា។ សត្ត អសទ្ធម្មា សត្ត សទ្ធម្មា។ អដ្ឋ កុសីតវត្ថូនិ អដ្ឋ អារម្ភវត្ថូនិ។ នវ អាឃាតវត្ថូនិ នវ អាឃាតប្បដិវិនយា។ ទស អកុសលកម្មបថា ទស កុសលកម្មបថាតិ ឯវំ បភេទា ឥមេ ទ្វេ ធម្មា ទុប្បដិវិជ្ឈាតិ វេទិតព្ពា។

(ឈ) **សង្ខតា ធាតូតិ** បច្ចយេហិ កតា បញ្ចក្ខន្ធា។ អសង្ខតា ធាតូតិ បច្ចយេហិ អកតំ និព្ពានំ។

(ញ) **វិជ្ជា ច វិមុត្តិ ចាតិ** ឯត្ថ **វិជ្ជាតិ** តិស្សោ វិជ្ជា។ **វិមុត្តីតិ** អរហត្តផលំ។

ឥមស្មឹ វារេ អភិញ្ញាទីនិ ឯកកសទិសានេវ, ឧប្បាទេតព្ពបទេ បន មគ្គោ កថិតោ, សច្ឆិកាតព្ពបទេ ផលំ។

ទ្វេធម្មវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តយោធម្មវណ្ណនា

៣៥៣. (ឆ) **កាមានមេតំ និស្សរណំ យទិទំ នេក្ខម្មន្តិ** ឯត្ថ **នេក្ខម្មន្តិ** អនាគាមិមគ្គោ អធិប្បេតោ។ សោ ហិ សព្ពសោ កាមានំ និស្សរណំ។ **រូបានំ និស្សរណំ យទិទំ អារុប្បន្តិ** ឯត្ថ អារុប្បេបិ អរហត្តមគ្គោ។ បុន ឧប្បត្តិនិវារណតោ សព្ពសោ រូបានំ និស្សរណំ នាម។ **និរោធោ តស្ស និស្សរណន្តិ** ឥធ អរហត្តផលំ និរោធោតិ

អធិប្បេតំ។ អរហត្តផលេន ហិ និព្ពានេ ទិដ្ឋេ បុន អាយតឹ សព្ពសង្ខារា ន ហោន្តីតិ អរហត្តំ សង្ខតនិរោធស្ស បច្ចយត្តា និរោធោតិ វុត្តំ។

(ជ) **អតីតំសេ ញាណ**ន្តិ អតីតំសារម្មណំ ញាណំ ឥតរេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឥមស្មិម្បិ វារេ អភិញ្ញាទយោ ឯកកសទិសាវ។ ទុប្បដិវិជ្ឈបទេ បន មគ្គោ កថិតោ, សច្ឆិកាតព្ពេ ផលំ។

តយោធម្មវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចត្តារោធម្មវណ្ណនា

៣៥៤. (ក) **ចត្តារិ ចក្កានី**តិ ឯត្ថ **ចក្កំ** នាម ទារុចក្កំ, រតនចក្កំ, ធម្មចក្កំ, ឥរិយាបថចក្កំ, សម្បត្តិចក្កន្តិ បញ្ចវិធំ។ តត្ថ "យំ បនិទំ សម្ម, រថការ, ចក្កំ ឆហិ មាសេហិ និដ្ឋិតំ, ឆារត្តូនេហី"តិ (អ. និ. ៣.១៥) ឥទំ ទារុចក្កំ។ "បិតរា បវត្តិតំ ចក្កំ អនុប្បវត្តេតី"តិ (អ. និ. ៥.១៣២) ឥទំ រតនចក្កំ។ "បវត្តិតំ ចក្ក"ន្តិ (ម. និ. ២.៣៩៩) ឥទំ ធម្មចក្កំ។ "ចតុចក្កំ នវទ្វារ"ន្តិ (សំ. និ. ១.២៩) ឥទំ ឥរិយាបថចក្កំ។ "ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, ចក្កានិ, យេហិ សមន្នាគតានំ ទេវមនុស្សានំ ចតុចក្កំ បវត្តតី"តិ (អ. និ. ៤.៣១) ឥទំ សម្បត្តិចក្កំ។ ឥធាបិ ឯតទេវ អធិប្បេតំ។

បតិរូបទេសវាសោតិ យត្ថ ចតស្សោ បរិសា សន្ទិស្សន្តិ, ឯវរូបេ អនុច្ឆវិកេ ទេសេ វាសោ។ **សប្បុរិសូបនិស្សយោ**តិ ពុទ្ធាទីនំ សប្បុរិសានំ អវស្សយនំ សេវនំ ភជនំ។ **អត្តសម្មាបណិធី**តិ អត្តនោ សម្មា ឋបនំ, សចេ បន បុព្ពេ អស្សទ្ធាទីហិ សមន្នាគតោ ហោតិ, តានិ បហាយ សទ្ធាទីសុ បតិដ្ឋាបនំ។ **បុព្ពេ ច កតបុញ្ញតា**តិ បុព្ពេ ឧបចិតកុសលតា។ ឥទមេវេត្ថ បមាណំ។ យេន ហិ ញាណសម្បយុត្តចិត្តេន កុសលំ កតំ ហោតិ, តទេវ កុសលំ តំ បុរិសំ បតិរូបទេសេ ឧបនេតិ, សប្បុរិសេ ភជាបេសិ ។ សោ ឯវ ច បុគ្គលោ អត្តានំ សម្មា ឋបេតិ។ ចតូសុ អាហារេសុ បឋមោ លោកិយោវ។ សេសា បន តយោ សង្កិតិសុត្តេ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកា កថិតា។ ឥធ បុព្ពភាគេ លោកិយា។

(ច) **កាមយោគវិសំយោគា**ទយោ អនាគាមិមគ្គាទិវសេន វេទិតព្ពា។

(ឆ) **ហានភាគិយា**ទីសុ បឋមស្ស ឈានស្ស លាភឹ កាមសហគតា សញ្ញាមនសិការា សមុទាចរន្តិ **ហានភាគិយោ** សមាធិ។ តទនុធម្មតា សតិ សន្តិដ្ឋតិ **ឋិតិភាគិយោ** សមាធិ។ វិតក្កសហគតា សញ្ញាមនសិការា សមុទាចរន្តិ **វិសេសភាគិយោ** សមាធិ។ និព្ពិទាសហគតា សញ្ញាមនសិការា សមុទាចរន្តិ វិរាគូបសញ្ហិតោ **និព្ពេធភាគិយោ** សមាធីតិ ឥមិនា នយេន សព្ពសមាបត្តិយោ វិត្ថារេត្វា អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ វិសុទ្ធិមគ្គេ បនស្ស វិនិច្ឆយកថា កថិតាវ។

ឥមស្មិម្បិ វារេ អភិញ្ញាទីនិ ឯកកសទិសានេវ។ អភិញ្ញាបទេ បនេត្ថ មគ្គោ កថិតោ។ សច្ឆិកាតព្ពបទេ ផលំ។

ចត្តារោធម្មវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ចធម្មវណ្ណនា

៣៥៥. (ខ) បីតិផរណតាទីសុ បីតឹ ផរមានា ឧប្បជ្ជតីតិ ទ្វីសុ ឈានេសុ បញ្ញា **បីតិផរណតា** នាម។ សុខំ ផរមានំ ឧប្បជ្ជតីតិ តីសុ ឈានេសុ បញ្ញា **សុខផរណតា** នាម។ បរេសំ ចេតោ ផរមានា ឧប្បជ្ជតីតិ ចេតោបរិយបញ្ញា **ចេតោផរណតា** នាម។ អាលោកផរណេ ឧប្បជ្ជតីតិ ទិព្ពចក្ខុបញ្ញា **អាលោកផរណតា** នាម។ បច្ចវេក្ខណញាណំ **បច្ចវេក្ខណនិមិត្តំ** នាម។ វុត្តម្បិ ចេតំ "ទ្វីសុ ឈានេសុ បញ្ញា បីតិផរណតា, តីសុ ឈានេសុ បញ្ញា សុខផរណតា។ បរចិត្តេ បញ្ញា ចេតោផរណតា, ទិព្ពចក្ខុ អាលោកផរណតា។ តម្ហា តម្ហា សមាធិម្ហា វុដ្ឋិតស្ស បច្ចវេក្ខណញាណំ បច្ចវេក្ខណនិមិត្ត"ន្តិ (វិភ. ៨០៤)។

តត្ថ បីតិផរណតា សុខផរណតា ទ្វេ បាទា វិយ។ ចេតោផរណតា អាលោកផរណតា ទ្វេ ហត្ថា វិយ។ អភិញ្ញាបាទកជ្ឈានំ មជ្ឈិមកាយោ វិយ ។ បច្ចវេក្ខណនិមិត្តំ សីសំ វិយ។ ឥតិ អាយស្មា សារិបុត្តត្ថេរោ បញ្ចង្គិកំ សម្មាសមាធឹ អង្គបច្ចង្គសម្បន្នំ បុរិសំ កត្វា ទស្សេសិ។

(ជ) **អយំ សមាធិ បច្ចុប្បន្នសុខោ ចេ វា**តិអាទីសុ អរហត្តផលសមាធិ អធិប្បេតោ។ សោ ហិ អប្បិតប្បិតក្ខណេ សុខត្តា **បច្ចុប្បន្នសុខោ។** បុរិមោ បុរិមោ បច្ឆិមស្ស បច្ឆិមស្ស សមាធិសុខស្ស បច្ចយត្តា អាយតឹ **សុខវិបាកោ។**

កិលេសេហិ អារកត្តា **អរិយោ។** កាមាមិសវដ្ដាមិសលោកាមិសានំ អភាវា **និរាមិសោ។** ពុទ្ធាទីហិ មហាបុរិសេហិ សេវិតត្តា **អកាបុរិសសេវិតោ។** អង្គសន្តតាយ អារម្មណសន្តតាយ សព្ពកិលេសទរថសន្តតាយ ច **សន្តោ។** អតប្បនីយដ្ឋេន **បណីតោ។** កិលេសបដិប្បស្សទ្ធិយា លទ្ធត្តា កិលេសបដិប្បស្សទ្ធិភាវំ វា លទ្ធត្តា **បដិប្បស្សទ្ធលទ្ធោ។** បដិប្បស្សទ្ធំ បដិប្បស្សទ្ធីតិ ហិ ឥទំ អត្ថតោ ឯកំ។ បដិប្បស្សទ្ធកិលេសេន វា អរហតា លទ្ធត្តា បដិប្បស្សទ្ធលទ្ធោ។ ឯកោទិភាវេន អធិគតត្តា ឯកោទិភាវមេវ វា អធិគតត្តា **ឯកោទិភាវាធិគតោ។** អប្បគុណសាសវសមាធិ វិយ សសង្ខារេន សប្បយោគេន ចិត្តេន បច្ចនីកធម្មេ និគ្គយ្ហ កិលេសេ វារេត្វា អនធិគតត្តា **នសសង្ខារនិគ្គយ្ហវារិតគតោ។** តញ្ច សមាធឹ សមាបជ្ជន្តោ តតោ វា វុដ្ឋហន្តោ សតិវេបុល្លបត្តត្តា។ **សតោវ សមាបជ្ជតិ សតោ វុដ្ឋហតិ។** យថាបរិច្ឆិន្នកាលវសេន វា សតោ សមាបជ្ជតិ សតោ វុដ្ឋហតិ។ តស្មា យ ទេត្ថ “អយំ សមាធិ បច្ចុប្បន្នសុខោ ចេវ អាយតិញ្ច សុខវិបាកោ”តិ ឯវំ បច្ចវេក្ខមានស្ស បច្ចត្តំយេវ អបរប្បច្ចយំ ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ឯកមង្គំ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ ឯវមិមេហិ បញ្ចហិ បច្ចវេក្ខណញាណេហិ អយំ សមាធិ “បញ្ចញាណិកោ សម្មាសមាធី”តិ វុត្តោ។

ឥមស្មឹ វារេ វិសេសភាគិយបទេ មគ្គោ កថិតោ។ សច្ឆិកាតព្ពបទេ ផលំ។ សេសំ បុរិមសទិសមេវ។

ឆធម្មវណ្ណនា

៣៥៦. ឆក្កេសុ សព្ពំ ឧត្តានត្ថមេវ។ ទុប្បដិវិជ្ឈបទេ បនេត្ថ មគ្គោ កថិតោ។ សេសំ បុរិមសទិសំ។

សត្តធម្មវណ្ណនា

៣៥៧. (ញ) **សម្មប្បញ្ញាយ សុទិដ្ឋា ហោន្តី**តិ ហេតុនា នយេន វិបស្សនាញាណេន សុទិដ្ឋា ហោន្តិ។ **កាមា**តិ វត្ថុកាមា ច កិលេសកាមា ច, ទ្វេបិ សបរិឡាហដ្ឋេន អង្គារកាសុ វិយ សុទិដ្ឋា ហោន្តិ។ **វិវេកនិន្ន**ន្តិ និព្ពាននិន្នំ។ **បោណំ បព្ភារ**ន្តិ និន្នស្សេវតំ វេវចនំ។ **ព្យន្តីភូត**ន្តិ និយតិភូតំ។ និក្ខណ្ណន្តិ អត្ថោ។ កុតោ? សព្ពសោ អាសវដ្ឋានីយេហិ ធម្មេហិ តេភូមកធម្មេហីតិ អត្ថោ។ ឥធ ភាវេតព្ពបទេ មគ្គោ កថិតោ។ សេសំ បុរិមសទិសមេវ។

អដ្ឋធម្មវណ្ណនា

៣៥៨. (ក) **អាទិព្រហ្មចរិយិកាយ បញ្ញាយា**តិ សិក្ខត្តយសង្គហស្ស មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស អាទិភូតាយ បុព្ពភាគេ តរុណសមថវិបស្សនាបញ្ញាយ ។ អដ្ឋង្គិកស្ស វា មគ្គស្ស អាទិភូតាយ សម្មាទិដ្ឋិបញ្ញាយ។ **តិព្ព**ន្តិ ពលវំ។ **ហិរោត្តប្ប**ន្តិ ហិរិ ច ឱត្តប្បញ្ច។ **បេម**ន្តិ គេហស្សិតបេមំ។ **គារវោ**តិ គរុចិត្តភាវោ។ គរុភាវនីយញ្ហិ ឧបនិស្សាយ វិហរតោ កិលេសា នុប្បជ្ជន្តិ ឱវាទានុសាសនឹ លភតិ។ តស្មា តំ និស្សាយ វិហារោ បញ្ញាបដិលាភស្ស បច្ចយោ ហោតិ។

(ឆ) អក្ខណេសុ យស្មា បេតា អសុរានំ អាវាហនំ គច្ឆន្តិ, វិវាហនំ គច្ឆន្តិ, តស្មា បេត្តិវិសយេនេវ អសុរកាយោ គហិតោតិ វេទិតព្ពោ។

(ជ) **អប្បិច្ឆស្សា**តិ ឯត្ថ បច្ចយអប្បិច្ឆោ, អធិគមអប្បិច្ឆោ, បរិយត្តិអប្បិច្ឆោ, ធុតង្គអប្បិច្ឆោតិ ចត្តារោ អប្បិច្ឆា។ តត្ថ បច្ចយអប្បិច្ឆោ ពហុំ ទេន្តេ អប្បំ គណ្ហាតិ, អប្បំ ទេន្តេ អប្បតរំ វា គណ្ហាតិ, ន វា គណ្ហាតិ, ន អនវសេសគាហី ហោតិ។ អធិគមអប្បិច្ឆោ មជ្ឈន្តិកត្ថេរោ វិយ អត្តនោ អធិគមំ អញ្ញេសំ ជានិតុំ ន ទេតិ។ បរិយត្តិអប្បិច្ឆោ តេបិដកោបិ សមានោ ន ពហុស្សុតភាវំ ជានាបេតុកាមោ ហោតិ សាកេតតិស្សត្ថេរោ វិយ។ ធុតង្គអប្បិច្ឆោ ធុតង្គបរិហរណភាវំ អញ្ញេសំ ជានិតុំ ន ទេតិ ទ្វេភាតិកត្ថេរេសុ ជេដ្ឋកត្ថេរោ វិយ។ វត្ថុ វិសុទ្ធិមគ្គេ កថិតំ។ **អយំ ធម្មោ**តិ ឯវំ សន្តគុណនិគូហនេន ច បច្ចយបដិគ្គហណេ មត្តញ្ញុតាយ ច អប្បិច្ឆស្ស បុគ្គលស្ស អយំ នវលោកុត្តរធម្មោ សម្បជ្ជតិ, នោ មហិច្ឆស្ស។ ឯវំ សព្ពត្ថ យោជេតព្ពំ។

សន្តុដ្ឋស្សាតិ ចតូសុ បច្ចយេសុ តីហិ សន្តោសេហិ សន្តុដ្ឋស្ស។ **បវិវិត្តស្សា**តិ កាយចិត្តឧបធិវិវេកេហិ វិវិត្តស្ស។ តត្ថ **កាយវិវេកោ** នាម គណសង្គណិកំ វិនោទេត្វា អដ្ឋអារម្ភវត្ថុវសេន ឯកីភាវោ។ ឯកីភាវមត្តេន បន

កម្មំ ន និប្ផជ្ជតីតិ កសិណបរិកម្មំ កត្វា អដ្ឋ សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេតិ, អយំ **ចិត្តវិវេកោ** នាម។ សមាបត្តិមត្តេនេវ កម្មំ ន និប្ផជ្ជតីតិ ឈានំ បាទកំ កត្វា សង្ខារេ សម្មសិត្វា សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណាតិ, អយំ **ឧបធិវិវេកោ** នាម។ តេនាហ ភគវា – “កាយវិវេកោ ច វិវេកដ្ឋកាយានំ នេក្ខម្មាភិរតានំ។ ចិត្តវិវេកោ ច បរិសុទ្ធចិត្តានំ បរមវោទានប្បត្តានំ។ ឧបធិវិវេកោ ច និរុបធីនំ បុគ្គលានំ វិសង្ខារគតាន”ន្តិ (មហានិ. ៤៩)។

សង្គណិការាមស្សាតិ គណសង្គណិកាយ ចេវ កិលេសសង្គណិកាយ ច រតស្ស។ **អារទ្ធវីរិយស្សា**តិ កាយិកចេតសិកវីរិយវសេន អារទ្ធវីរិយស្ស។ **ឧបដ្ឋិតសតិស្សា**តិ ចតុសតិបដ្ឋានវសេន ឧបដ្ឋិតសតិស្ស។ **សមាហិតស្សា**តិ ឯកគ្គចិត្តស្ស។ **បញ្ញវតោ**តិ កម្មស្សកតបញ្ញាយ បញ្ញវតោ។ **និប្បបញ្ចស្សា**តិ វិគតមានតណ្ហាទិដ្ឋិបបញ្ចស្ស។

ឥធ ភាវេតព្ពបទេ មគ្គោ កថិតោ។ សេសំ បុរិមសទិសមេវ។

នវធម្មវណ្ណនា

៣៥៩. (ខ) **សីលវិសុទ្ធី**តិ វិសុទ្ធិ បាបេតុំ សមត្ថំ ចតុបារិសុទ្ធិសីលំ។ **បារិសុទ្ធិបធានិយង្គ**ន្តិ បរិសុទ្ធភាវស្ស បធានង្គំ។ **ចិត្តវិសុទ្ធី**តិ វិបស្សនាយ បទដ្ឋានភូតា អដ្ឋ បគុណសមាបត្តិយោ។ **ទិដ្ឋិវិសុទ្ធី**តិ សបច្ចយនាមរូបទស្សនំ។ **កង្ខាវិតរណវិសុទ្ធី**តិ បច្ចយាការញាណំ។ អទ្ធត្តយេបិ ហិ បច្ចយវសេនេវ ធម្មា បវត្តន្តីតិ បស្សតោ កង្ខំ វិតរតិ។ **មគ្គាមគ្គញាណទស្សនវិសុទ្ធី**តិ ឱភាសាទយោ ន មគ្គោ, វីថិប្បដិបន្នំ ឧទយព្ពយញាណំ មគ្គោតិ ឯវំ មគ្គាមគ្គេ ញាណំ។ **បដិបទាញាណទស្សនវិសុទ្ធី**តិ រថវិនីតេ វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនា កថិតា, ឥធ តរុណវិបស្សនា។ **ញាណទស្សនវិសុទ្ធី**តិ រថវិនីតេ មគ្គោ កថិតោ, ឥធ វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនា។ ឯតា បន សត្តបិ វិសុទ្ធិយោ វិត្ថារេន វិសុទ្ធិមគ្គេ កថិតា។ **បញ្ញា**តិ អរហត្តផលបញ្ញា។ **វិមុត្តិបិ** អរហត្តផលវិមុត្តិយេវ។

(ឆ) **ធាតុនានត្តំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ ផស្សនានត្ត**ន្តិ ចក្ខាទិធាតុនានត្តំ បដិច្ច ចក្ខុសម្ផស្សាទិនានត្តំ ឧប្បជ្ជតីតិ អត្ថោ។ **ផស្សនានត្តំ បដិច្ចា**តិ ចក្ខុសម្ផស្សាទិនានត្តំ បដិច្ច ។ **វេទនានានត្ត**ន្តិ ចក្ខុសម្ផស្សជាទិវេទនានានត្តំ។ **សញ្ញានានត្តំ បដិច្ចា**តិ កាមសញ្ញាទិនានត្តំ បដិច្ច។ **សង្កប្បនានត្ត**ន្តិ កាមសង្កប្បាទិនានត្តំ។ **សង្កប្បនានត្តំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ ឆន្ទនានត្ត**ន្តិ សង្កប្បនានត្តតាយ រូបេ ឆន្ទោ សទ្ទេ ឆន្ទោតិ ឯវំ ឆន្ទនានត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ **បរិឡាហនានត្ត**ន្តិ ឆន្ទនានត្តតាយ រូបបរិឡាហោ សទ្ទបរិឡាហោតិ ឯវំ បរិឡាហនានត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ **បរិយេសនានានត្ត**ន្តិ បរិឡាហនានត្តតាយ រូបបរិយេសនាទិនានត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ **លាភនានត្ត**ន្តិ បរិយេសនានានត្តតាយ រូបបដិលាភាទិនានត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

(ជ) សញ្ញាសុ **មរណសញ្ញា**តិ មរណានុបស្សនាញាណេ សញ្ញា។ **អាហារេបដិកូលសញ្ញា**តិ អាហារំ បរិគ្គណ្ហន្តស្ស ឧប្បន្នសញ្ញា។ **សព្ពលោកេអនភិរតិសញ្ញា**តិ សព្ពស្មិំ វដ្ដេ ឧក្កណ្ឋន្តស្ស ឧប្បន្នសញ្ញា។ សេសា ហេដ្ឋា កថិតា ឯវ។ ឥធ ពហុការបទេ មគ្គោ កថិតោ។ សេសំ បុរិមសទិសមេវ។

ទសធម្មវណ្ណនា

៣៦០. (ឈ) **និជ្ជរវត្ថូនី**តិ និជ្ជរការណានិ។ **មិច្ឆាទិដ្ឋិ និជ្ជិណ្ណា ហោតី**តិ អយំ ហេដ្ឋា វិបស្សនាយបិ និជ្ជិណ្ណា ឯវ បហីនា។ កស្មា បុន គហិតាតិ អសមុច្ឆិន្នត្តា។ វិបស្សនាយ ហិ កិញ្ចាបិ ជិណ្ណា, ន បន សមុច្ឆិន្នា, មគ្គោ បន ឧប្បជ្ជិត្វា តំ សមុច្ឆិន្ទតិ, ន បុន វុដ្ឋាតុំ ទេតិ។ តស្មា បុន គហិតា។ ឯវំ សព្ពបទេសុ នយោ នេតព្ពោ។

ឯត្ថ ច សម្មាទិដ្ឋិបច្ចយា ចតុសដ្ឋិ ធម្មា ភាវនាបារិបូរិំ គច្ឆន្តិ។ កតមេ ចតុសដ្ឋិ? សោតាបត្តិមគ្គក្ខណេ អធិមោក្ខដ្ឋេន សទ្ធិន្ទ្រិយំ បរិបូរេតិ, បគ្គហដ្ឋេន វីរិយិន្ទ្រិយំ បរិបូរេតិ, អនុស្សរណដ្ឋេន សតិន្ទ្រិយំ បរិបូរេតិ, អវិក្ខេបដ្ឋេន សមាធិន្ទ្រិយំ បរិបូរេតិ, ទស្សនដ្ឋេន បញ្ញិន្ទ្រិយំ បរិបូរេតិ, វិជាននដ្ឋេន មនិន្ទ្រិយំ, អភិនន្ទនដ្ឋេន សោមនស្សិន្ទ្រិយំ, បវត្តសន្តតិអធិបតេយ្យដ្ឋេន ជីវិតិន្ទ្រិយំ បរិបូរេតិ…បេ.… អរហត្តផលក្ខណេ អធិមោក្ខដ្ឋេន សទ្ធិន្ទ្រិយំ, បវត្តសន្តតិអធិបតេយ្យដ្ឋេន ជីវិតិន្ទ្រិយំ បរិបូរេតីតិ ឯវំ ចតូសុ មគ្គេសុ ចតូសុ ផលេសុ អដ្ឋ អដ្ឋ ហុត្វា ចតុសដ្ឋិ ធម្មា បារិបូរិំ គច្ឆន្តិ។ ឥធ អភិញ្ញេយ្យបទេ មគ្គោ កថិតោ។ សេសំ បុរិមសទិសមេវ។

ឥធ បត្វា បញ្ហា សមោធានេតព្ពា។ ទសកេ សតំ បញ្ហា កថិតា។ ឯកកេ ច នវកេ ច សតំ , ទុកេ ច អដ្ឋកេ ច សតំ, តិកេ ច សត្តកេ ច សតំ, ចតុក្កេ ច ឆក្កេ ច សតំ, បញ្ចកេ បញ្ញាសាតិ អឌ្ឍឆដ្ឋានិ

បញ្ចសតានិ កថិតានិ ហោន្តិ។

“ឥទមវោច អាយស្មា សារិបុត្តោ, អត្តមនា តេ ភិក្ខូ អាយស្មតោ សារិបុត្តស្ស ភាសិតំ អភិនន្ទុ”ន្តិ សាធុ, សាធូតិ អភិនន្ទន្តា សិរសា សម្បដិច្ឆឹសុ។ តាយ ច បន អត្តមនតាយ ឥមមេវ សុត្តំ អាវជ្ជមានា បញ្ចសតាបិ តេ ភិក្ខូ សហ បដិសម្ភិទាហិ អគ្គផលេ អរហត្តេ បតិដ្ឋហឹសូតិ។

សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយ

ទសុត្តរសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច បាថិកវគ្គស្ស វណ្ណនាតិ។

បាថិកវគ្គដ្ឋកថា និដ្ឋិតា។

និគមនកថា

ឯត្តាវតា ច –

អាយាចិតោ **សុមង្គល, បរិវេណ**និវាសិនា ថិរគុណេន;
ទាឋានាគសង្ឃត្ថេរេន, ថេរវំសន្វយេន។

ទីឃាគមវរស្ស ទសពល, គុណគណបរិទីបនស្ស អដ្ឋកថំ;
យំ អារភឹ **សុមង្គល, វិលាសិនី** នាម នាមេន។

សា ហិ មហាដ្ឋកថាយ, សារមាទាយ និដ្ឋិតា;
ឯសា ឯកាសីតិបមាណាយ, បាឡិយា ភាណវារេហិ។

ឯកូនសដ្ឋិមត្តោ, **វិសុទ្ធិមគ្គោបិ** ភាណវារេហិ;
អត្ថប្បកាសនត្ថាយ, អាគមានំ កតោ យស្មា។

តស្មា តេន សហា’យំ, អដ្ឋកថា ភាណវារគណនាយ;
សុបរិមិតបរិច្ឆិន្នំ, ចត្តាលីសសតំ ហោតិ។

សព្ពំ ចត្តាលីសាធិកសត, បរិមាណំ ភាណវារតោ ឯវំ;
សមយំ បកាសយន្តី, មហាវិហារេ និវាសិនំ។

មូលកដ្ឋកថាសារ, មាទាយ មយា ឥមំ ករោន្តេន;
យំ បុញ្ញមុបចិតំ តេន, ហោតុ សព្ពោ សុខី លោកោតិ។

បរមវិសុទ្ធសទ្ធាពុទ្ធិវីរិយបដិមណ្ឌិតេន សីលាចារជ្ជវមទ្ទវាទិគុណសមុទយសមុទិតេន សកសមយសមយន្តរគហនជ្ឈោគាហណសមត្ថេន បញ្ញាវេយ្យត្តិយសមន្នាគតេន តិបិដកបរិយត្តិប្បភេទេ សាដ្ឋកថេ សត្ថុសាសនេ អប្បដិហតញាណប្បភាវេន មហាវេយ្យាករណេន ករណសម្បត្តិជនិតសុខវិនិគ្គតមធុរោទារវចនលាវណ្ណយុត្តេន យុត្តមុត្តវាទិនា វាទីវរេន មហាកវិនា បភិន្នបដិសម្ភិទាបរិវារេ ឆឡភិញ្ញាទិប្បភេទគុណបដិមណ្ឌិតេ ឧត្តរិមនុស្សធម្មេ សុប្បតិដ្ឋិតពុទ្ធីនំ ថេរវំសប្បទីបានំ ថេរានំ មហាវិហារវាសីនំ វំសាលង្ការភូតេន វិបុលវិសុទ្ធពុទ្ធិនា **ពុទ្ធឃោសោ**តិ គរូហិ គហិតនាមធេយ្យេន ថេរេន កតា អយំ **សុមង្គលវិលាសិនី** នាម ទីឃនិកាយដ្ឋកថា –

តាវ តិដ្ឋតុ លោកស្មិំ, លោកនិត្ថរណេសិនំ;
ទស្សេន្តី កុលបុត្តានំ, នយំ ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិយា។

យាវ ពុទ្ធោតិ នាមម្បិ, សុទ្ធចិត្តស្ស តាទិនោ;

លោកម្ហិ លោកជេដ្ឋស្ស, បវត្តតិ មហេសិនោតិ។

សុមង្គលវិលាសិនី នាម

ទីឃនិកាយដ្ឋកថា និដ្ឋិតា។